Digitized by Google

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

Dr. [illegible] star.
ZAGREB, [illegible] 28.

U ZAGREBU.
TISKOM DIONIČKE TISKARE
1880.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

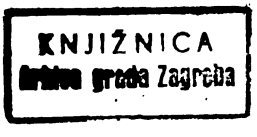

Digitized by Google

KI
M57
v. 6

SADRŽAJ

ŠESTE GODINE „MJESEČNIKA“.

I. Razprave.

O dostojanstvu i pravih odvjetničkoga stališa. — Dr. Š. Mazzura. Str. 1 i 49.

Pripada li svećenikom ovlaštenim na povratak u zadrugu (§. 9. zak. od 8. lipnja 1871. o preinaci nekih administrativnih uredaba u Krajini) pravo oporučnoga razpolaganja sa njihovimi još neizlučenimi zadružnimi dielovi? — Iv. Pirka. Str. 11.

Kritične opazke ka nekojim rješitbam naših viših sudova. — Iv. Ružić. Str. 15 i 92.

Uporava kaz. postupnika. Iz „Österr. Gerichts-Zeitung“ preveo dr. L. — Str. 17.

Kratke primjetbe na zakon o mjestnih sudovih. — St. Posilović. str. 21.

Ako jedan ugovornik pogodbe u pravo vrieme neizpuni, je li je druga stranka doista vlastna, tražiti bezuvjetno ukinuće pogodbe? — Iv. Pirka. Str. 56.

Pravno sredstvo proti mjenbenomu mandatu na osjeguranje. — Dr. K. Str. 58.

Ob obvezah, naknaditi štetu iz činah nedozvoljenih po austrijskom pravu gradjanskom (Iz Právníka). — Dr. Ant. Randa. Str. 60, 145 i 484.

Jesu li sitničari podpuni trgovci? — Dr. Fr. Vrbanić. Str. 81.

Da li u slučajevih §§. 430. i 440. o. g. z. izključuje mala fides vlastničtvo na onoga, komu bijaše poznato, da je vlastnik dotičnu stvar već prije ustupio drugomu bez predaje? — I. Pirka. Str. 91.

Spadaju li u gruntovnicu mlinovi, nalazeći se u koritu javnih rieka, koje po §. 14. naredbe ministarstva pravosudja od 18. travnja 1853. d. z. l. br. 65 i po §. 2. okružnice ces. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 5. lipnja 1879. broj 2087. z. u. l. kom. IV. nisu predmetom gruntovnice. — Dr. Iv. Pirka. Str. 113.

Da li stranke u urbarskih parnicah svojih mogu od gruntovne oblasti dobiti nebiljegovane gruntovne izvadke u vjerodostojnom prepisu? — P. Birač. Str. 114.

Izravni i neizravni porezi i kako djeluju. — I. Bauer, preveo L. Str. 117, 155 i 491.

Može li se unuku, što su njegovi roditelji primili u svrhe označene §-om 788. o. g. z., uračunati u nuždni dio? — I. Pirka. Str. 153

Promjene u upravi. — Napisao K. Str. 177.

Digitized by Google

Ako se obtuženik odreče pravnoga lieka proti osudi, može li opozvati odreknuće svoje? — Dr. N. Jakšić. Str. 183.
Da li se još može dozvoliti predbilježba založnoga prava na temelju izvadka iz trgovačkih knjiga? — Dr. I. Kopač. Str. 185.
O preustrojstvu županijske i kotarske uprave. — I. Vončina. Str. 187.
Kako se ima postupati sa založenimi parcelami prigodom osnivanja nove gruntovnice? — Albert Šek. Str 197.
Pojavi u stališu odvjetničkom —ć. Str. 202.
Ocjena osnove kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku. — Dr. Ivan Ružić. Str. 225, 282, 321, 373, 421 i 469.
Imadu li urbarski sudovi kod parnica, tičućih se segregacije paša, zahtievati a) kombinatornu ispravu, zatim b) geometričke nacrte o pašnjačkih i šumskih prostorih, postojalih još za vrieme uvedenja Marijaterezijanskoga urbara. — Josip Župčić. Str. 230.
Narodna pravna sviest — Gjuro Belošević. Str. 245 i 275.
Dobrovoljna založba činovničkih plaća u korist I-voj obćoj činovničkoj zadruzi. — I. Pirka. Str. 273.
Kakovo načelo vlada u kaznenom postupku radi prekršaja? — Dav. Milanković. Str. 286.
Kako treba postupati, ako na ročište za razpravu po maličnom postupku, urečeno na pritužbe uložene proti rješitbam mjestnoga suda, dodje samo jedna stranka, a druga se ogluši? — A. Rušnov. Str. 298.
Odgovor na članak g. A. Rušnova, štampan u 8. broju Mjesečnika o. g. — Dr. Stj. Posilović. Str. 327.
Oporuka zadrugara. — Dr. Fr. I. Spevec. Str. 331.
Da li mora pošteni posjednik, odsvojiv ili potrošiv stvar tudju, dati vlastniku ono, što je s tim stekao. (Iz Pravníka) — Dr. Ant. Pavliček Str. 339, 390 i 428.
Nekoliko rieči k statistiki zločina. — Dragutin Gjurišić. Str. 377.
Na koliko mogu se novije odredbe (novelle), koje tumači obći sudbeni red od 1. svibnja 1781. uporaviti i na gradjanski postupnik od 16. rujna 1852.? — I. Pirka. Str. 387.
Nešto o načinu oglašenja ovršne dražbe nepokretnostih, i o obustavi ovršne dražbe u slučaju utoka, uloženoga u roku §-a 313. gr. p. p. — A. Rušnov. Str. 435.
Može li se ustanova §. 99. grunt. reda uporaviti za svaki slučaj predbilježbe? — A. Rušnov. Str. 439.
O predbilježbi, opravdanju predbilježbe i uredovnoj izpravi §. 518. gr. p. p. — Dr. Hofman. Str. 477.

II. Praktički slučajevi.

1) Gradjansko-pravni.

Prinos k nauci o vlastničtvu. — Str. 26.
Darovanje, koje se predajom darovanoga predmeta odmah izpuni, ne postaje tim darovanje za slučaj smrti, ako se nadareni obveže, da ima dar povratiti, ako darovatelj ne umre. — Str. 28.
Od sekvestra ne može se tražiti, da povrati već uplaćenu mu najamninu (1105. o. g, z.). — Str. 31.

Digitized by Google

Stranka se može odreći prava, koje za nju nastaje iz propusta kojeg procesualnoga čina protivne stranke. — Str. 64.

U §. 1238. o. g. z. sadržana predmnjeva ne može se potegnuti na one poslove, za koje se iziskuje po §. 1008. o. g. z. posebna punomoć. — Str. 65.

Puki držalac ne može se unieti u zemalj. knjige kao posjednik (§. 22. ministarske naredbe od 18. travnja 1853.). — Str. 67.

Da li postaje ovršna dražba nepokretnina ništetnom, ako suvlastnik nije bio ubaviešten o dražbi? Mora li se o dražbi ubaviestiti zabilježeni vlastnik? Može li se deložirati ovršno neovršenik? Ako se ukine dražba može li se dostalac na javnoj dražbi deložirati na temelju odluke, dražbu ukidajuće? — Dr. L. V. Str. 98.

Na temelju obveznice, izdane od više dužnika bez naznake solidarne obveze, smiju se nekretnine pojedinoga dužnika po grunt. redu obteretiti samo za njegov dio dugovine. — Dr. St. P. Str. 105.

K §. 456. i 367. o. g. z. — Dr. N. J. Str. 126.

I vjerovnici legatara vlastni su u smislu §. 822. o. g. z. zaplieniti zapis njegov, ma da ga još nije prihvatio, odnosno premda mu još nije doznačen ili predan, dakako uz ograničenja u rečenom paragrafu navedena. — N. Str. 128.

Odvjetnik ne ima prava radi svojih odvjetničkih dražba zadržati spise, povjerene mu po stranki. — Dr. N. J. Str. 128.

Pravni vježbenik kod suda nije dužan po zakonu onako obdržavati uredovne ure kao sudbeni činovnici. — Str. 129.

U kojem obsegu odgovara cedent za naplativost ustupljene tražbine u smislu §. 1397. o. g. z.? Naplativost ustupljene hipotekarne tražbine ograničuje se na samu hipoteku. Ustanova posljednje alineje §. 1397. o. g. z. valja bezuvjetno nedopuštajuć nikakove iznimke, — I. B. Str. 129.

Oporuka, koju je oporučitelj po trećoj osobi napisati dao, može uz potrebštine §§. 585. i 586. o. g. z. valjati kao ustmena oporuka, ma da je oporučitelj zahtjevao, da se napiše, ako se iz svih okolnosti zaključiti dade, da oporučitelj nije hotio baš pismenu oporuku praviti. — N. J. Str. 162.

Kako se izračunava vrieme zastare tužbe, dignute na ukinuće oporuke. — Nemože se dopustiti dokaz po svjedocih, da je oporučitelj tjelesno ili duševno nemoćan bio. — Str. 165.

Diete rodjeno za vrieme braka, ali ne začeto po suprugu, ima pravo tužbe proti materi (§§. 138., 158. i 166. o. g. z.). — Str. 167.

Jeli dopušten izvanredni previdni utok u poslovih gruntovnih? — Dr. Kopač. Str. 168.

Dok hypoteka nije putem ovrhe prodana, ne ima kasniji uknjiženi vjerovnik pravo pobijati ispravnost tražbine ni obstanak i prednost prije uknjiženoga prava. — Dr. N. J. Str. 205.

I obćeniti svetci crkve istočne jesu obćenite svetkovine u smislu §. 25. mjenb. postupnika, ako stranka toj crkvi pripada. — Dr. N. J. Str. 206.

Dokaz legitimacije per subsequens matrimonium u ostavinskoj razpravi. — Str. 207.

Digitized by Google

Ako se kupovna pogodba može dielomice izpuniti, ne ima se tražiti razriešenje, nego izpunjenje pogodbe i naknada štete (§. 919. o. g. z.). — Str. 208.
Supruga može i poslje pravomoćnosti osude na razpit podnieti molbu, da joj se opredieli privremeno uzdržavanje (alimentacija). — I. Bl. Str. 209.
Zanimiva urbarialno-pravna pitanja. — B. Str. 254.
Tumačenje §§. 889., 839. i 840. o. g. z. (iz Jur. Blätter). — Str. 264.
Zahtjevi o vlastnosti ne mogu se potražiti utokom, nego redovitim putem pravde. — Str. 267.
Fideikomisarna substitucija jest imenovanje baštinika, ovisno ob odgodnom uvjetu, da fideikomisarni nasljednik doživi restituciju. — Str. 299.
Može li se ovrha voditi na plaće činovnika u Bosni i Hercegovini? — Dr. I. N. Str. 303.
Sudovi su dužni obaviešćivati stranke, koje nestanuju u sjedištu suda, o faktičnih okolnostih koje se mogu iz sudbenih spisa konstatovati. — Str. 303.
Skrbnik je dužan dati naknadu, ako je propustio unovčiti kupone imovine štićenikove sudbeno deponirane, ako su kuponi usljed onoga propusta propali. — Depozitni ured nije dužan službeno izviestiti da dospieli kupon nije unovčen. — Str. 350.
Beriva činovnika zajedničkih austro-ug. c. k. ministarstva nisu podvržena ovrhi. — Str. 351.
Nasljednik je prvi pozvan da dadne ubavjest o stanju ostavinske imovine. — I pravni zahtjevi mogu biti predmet ostavinske razprave. — Str. 352.
Imade li mjesta uporavi §. 14. z. z. i onda, ako je na idealni dio ženskoga člana zadruge uknjiženo već u nečiju korist pravo vlastnosti? — Str. 399.
Ako je mjen. dužnik u mjenici zapisao kao dug vjerovniku veću svotu od one, koju je primio, pod uvjetom, da ju utjera u cielom iznosu, ako nebi u pravo doba povratio zajma, tužba mjen. podignuta na temelju takove mjenice mora se odbiti (§. 1371. o. g. z.). — Str. 405.
Roditelji se imadu brinuti za obskrbu djece kad se ista nemogu sama uzdržavati — (§. 139. i 141. gr. zak.). — Adalbert Šek. Str. 442.
Tumačenje pojma „uredni duhovni pastir“ u §. 75. o. g. z. — Kapelan englezkoga poslanstva u Beču ne može se držati za urednoga duhov. pastira englezkih podanika, živućih u Austriji (Jur. Bl.). — Str. 444.
Malodobnik, stojeći u obskrbi otčevoj, dužan je ipak uzdržavati svoje nezakonsko diete (§. 166. o. g. z.). — Str. 446.
Nije smetanje posjeda, ako se zemljište, što no je obterećeno slnžnošću prava vožnje, pregradom zatvori, ako je ovlašteniku na služnost predan ključ, da otvara pregradu. (G. Halle). — Str. 500.
Ako diete uzme nemoćnu svoju majku na hranu i u obskrbu, valja predmnievati da to čini bezplatno, izpunjivajuć jedino svoju djetinju dužnost, pa mu s toga nepripada pravo naknade proti ostalim subaštinikom pozvanim na majčinu ostavinu. — Str. 501.
Vjerovnik nasljednikov ima pravo povesti ovrhu i na nekretnosti zapisane nasljedniku te providjene jednostavnom zabranom obterećenja i prodaje (§§. 695. i 774. o. g. z.). — Str. 504.
K §§. 878. i 1174. o. g. z. — Str. 504.

Digitized by Google

2) Mjenbeno-pravni.

Ako se dužni iznos položi kod suda, dužnik mora ipak platit tako zatezne kamate tekuće do vremena, kad se digne novac kao i naknaditi trošak dignuća novca. — Str. 32.

Podpis na mjenici židovskimi pismeni ima se rukoznakom smatrati. — Dr. N. J. Str. 132.

Ako se veli na mjenici „dva mjeseca a dato“ znači to isto kao i „dva mjeseca poslje data“ (vremena). — Str. 133.

Nije slobodno sasma odbiti mjenb. tužbu, ako se porodi sumnja ob identičnosti remitenta s izdatnikom i držaocem utužene mjenice. — Str. 168.

Ako se opredieli vrieme dospjetka mjenice riečmi „do 30. lipnja“ a ne doda i godina, ipak se mora smatrati to kao označenje dospietka na izviestni dan. — Str. 210.

Obći grad. zak. nije subsidiarno vrelo mjenb. prava. — Kad se izračunava zastara tražbina po mjenb. pravu, neima se s toga uporaviti §. 902. o. g. z. nego analogno čl. 32. i 34. mj. z. (austr.) — Str. 447.

3) Kazneno-pravni.

Ako se navedu postavljeni brojevi lutrijske uložnice, to ne čini sadržaja javne isprave. Ako se utvrdi, da se je lukavimi djeli namjeravalo pobliže ne naznačene osobe prevariti, to još nije dovoljno za pokus prevare. — Str. 33.

Zagoda prekršaja proti sigurnosti poštenja počinjena, prošnjom na cara upravljenom, počima teći odkad je ta prošnja stigla na ministarstvo pravosudja. — Str. 34.

Pravo izvanredno ublažiti kazan ne proteže se i na izgon iz stanovitoga mjesta, koje zakon absolutno nalaže. Ako suprug izagnat se imajuće supruge pripada ovoj ili onoj občini te u noj stanuje ili prebiva, to ne može biti zaprekom izgonu. — Str. 69.

Ako se je činovnik državnoga odvjetničtva odrekao priziva proti kojoj odsudi, može ipak državno odvjetničtvo proti istoj osudi pravovaljano priziv prijaviti. — Str. 105.

§. 147. k. z. ima se uporaviti, premda je djelo izvedeno bez privolje trudne žene. — I. B. Str. 134.

K nauci o §§. 134., 140. i 142. sl. g. k. z. — D. Gj. Str. 212.

Tko si prisvoji komadić brzojavne žice te samo na jednoj strani s ostalim brzojavom svezane, valja ga kazniti po §. 175. I. sl. b. k. z. — Str. 268.

Poglavarstven nalog u smislu §. 68. i 81. k. z. mora biti izdan u nadležnom djelokrugu poglavarstva. — Dr. N. I. Str. 304.

Još koja k nauci o §§. 134., 140. i 2. sl. g. k. z. — B. Č. Str. 308.

Ujak nije bližnji rodjak u smislu §. 142. k. z. — Dr. M. J. Str. 352.

K nauci o §. 171. i 98. k. z. — D. G. Str. 352.

K nauci o §§. 188. i 186. sl. a) i 477. k. z. — D. Gj. Str. 407.

Pripadnici kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću, jesu inozemci gledeć na autonomnu pravosudnu struku kraljevine Hrvat. Uporava §. 235. k. z. — K. Str. 408.

Digitized by Google

Jeli oguljenik pri razbojstvu bio ranjen ili na muke stavljen, kazan, što ju nosi §. 195. k. z., nije uporavit na sve one, koji udioničtvovahu u razbojstvu, no na one samo, koji udioničtvovahu u zadavanju ozlede ili u mučenju oguljenika (Právo). — Str. 450.
O pojmu periodičnog tiskopisa (k §. 7. t. z. od 15. prosinca 1862.). — Adal. Šek. Str. 506.
Jeli pogoršanje pod stečaj padše nekretnine po kaznenom zakonu kažnjivo? — Lik. Str. 508.

4) Upravno-pravni.

Ako je pripadnik Ugarske u vremenu od g. 1848. do 1867. u kojoj občini kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću stekao pravo zavičajno, smatra se austrijskim državljanom i ne treba da ga s nova primu u državljansku svezu. — Str. 169.
Može li oštećenik tražiti diobu zadružne imovine u svrhu naknade štete i ondje, gdje je član zadruge, koj je nanio štetu, nebi mogao tražiti? — Dr. Fr. I. Spevec. Str. 305.
Može li se policajno zabraniti, da se u gostioni neizvjesi slika neke treće osobe, koja (slika) bila je slikaru povraćena pa ju je od njega drugi kupio? — Str. 511.
Liečnici moraju i noćju doći k bolestniku, ako ih tko pozove (Zeit. F. D.). — Str. 512.

III. Zakoni i naredbe; osnove zakona.

Naredba kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 26. studenoga 1879. br. 9423. tičuća se povlastica hipotekarno-vjeresijskoga odjela austro-ug. banke. — Str. 38.
Osnova novoga hrv. kaz. zakona. — Str. 40.
Naredba kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade odjela za bogoštovje i nastavu ob uvedbi sjemeništa na pravo- i državoslovnom fakultetu kralj. sveučilišta Franje Josipa I. — Str. 72.
Osnova novoga kaznen. zakona o zločinstvih i prestupcih za kralj. Hrvatsku i Slavoniju (Priobćena u prilogu „Mjesečnika“).

IV. Razlikosti.

Sedmi sastanak ugarskih pravnika. — Str. 35.
Iz pravo-ekonomske prakse — („Porota“). — Str. 106.
Dr. August Vilim Heffter. — P. Str. 108.
Iz Bosne i Hercegovine. Biljegovina u Bosni i Hercegovini. — Str. 135.
Zakonodarske radnje. — ć. Str. 138.
Crna slika. — D. Str. 170.
Iz Bosne i Hercegovine. — Monopol soli. Str. 218.
Numerus clausus. Dopis iz Beča. — N—n. Str. 269; 357 i 457.
XV. skupština njemačkih pravnika. — Str. 410.
Instalacija rektora magnifika. — Str. 452.

Digitized by Google

V. Književnost.

Lehrbuch des katholischen und evangelischen Kirchenrechts von Dr. Emil Friedberg. Leipzig 1879. — Dr. L. M.
Svod zákonův slovanských itd. Zpořádal Dr. Hermenegild Jireček. — V. Praze 1880. —l. Str. 141.
Delle opere che illustrano il notariato. Vl. Dr. Pappafara. Zara 1880. — ć. Str. 220.
Tumač k obćemu austr. gradj. zakoniku. — Dr. M. Derenčin. Zagreb 1879., 1880. Prof. Dr. Vojnović. Str. 313, 362, 413 i 463.
Urbarski sustav kraljevina Hrvatske i Slavonije. Od K. Pauly-a, preveo iz latinskoga Franjo Žigrović-Pretočki (Štampano kao prilog „Mjesečnika“).
A Szabadságvesztés-büntetés különféle nemeinek itd. — Str. 513
Prijateljem hrvatskoga narodnoga blaga! — Ante Pukler, Str. 515.

VI. Viesti o pravničkom družtvu.

Glavna skupština pravničkoga družtva. — Str. 72.
Viesti o čitanjih i odborskih sjednicah. — Str. 44, 80, 143, 175 i 517.

VII. Viestnik.

U svakom broju „Mjesečuika“ bijaše pod ovim naslovom pomanjih viestî, koje su zanimive za štioce našega časopisa kao na pr. viesti o novijih pojavih na polju pravo- i državoslovne književnosti, ob imeuovauju, premještenju itd. u osoblju činovnika, odvjetnika itd., o djelovanju sabora kraljevine Hrvatske i Slavonije, o natječajih i stečajih i dr.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 1.

Zagreb 1. siečnja 1880.

NEB

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

Str.

Dr. **Šime Mazzura**: O dostojanstvu i pravih odvjetničkoga stališa 1

I. Pirka: Pripada li svećenikom ovlaštenim na povratak u zadrugu (§. 9. zak. od 8. lipnja 1871. o preinaci nekih administrativnih uredaba u Krajini) pravo oporučnogu razpolaganja sa njihovimi još neizlučenimi zadružnimi dielovi? 11

Dr. **Ivan Ružić**: Kritične opazke ka nekojim rješitbam naših viših sudova . 15

Uporava kaz. postupnika. Iz „Oesterr. Gerichts-Zeitung" preveo dr. L. 17

Dr. **Stjepan Posilović**: Kratke primjetbe na zakon o mjestnih sudovih . . . 21

Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni. 26

a) Prinos k nauci o vlastničtvu 26

b) Darovanje, koje se predajom darovanoga predmeta odmah izpuni, ne postaje tim darovanje za slučaj smrti, ako se nadareni obveže, da ima dar povratiti, ako darovatelj ne umre 28

c) Od sekvestra ne može se tražiti, da povrati već uplaćenu mu najamninu (1105. o. g. z.) 31

II. Mjenbeno-pravni. 32

Ako se dužni iznos položi kod suda, dužnik mora ipak platit tako zatezne kamate tekuće do vremena, kad se digne novac kao i naknaditi trošak dignuća novca 32

III. Kazneno-pravni 33

a) Ako se navedu postavljeni brojevi lutrijske uložnice, to ne čini sadržaja javne isprave. Ako se utvrdi, da se je lukavimi djeli namjeravalo pobliže ne naznačene osobe prevariti, to još nije dovoljno za pokus prevare . . 33

b) Zagoda prekršaja proti sigurnosti poštenja počinjena, prošnjom na cara upravljenom, počima teći odkad je ta prošnja stigla na ministarstvo pravosudja 34

Sedmi sastanak ugar. pravnika 35

Naredba kr. hrv. slav. dalm. vlad. odjela za pravosudje od 26. studenoga 1879. br. 9423. tičuća se povlastica hipotekarno-vjeresijskoga odjela austro-ug. banke 38

Osnova novoga hrv. kaz. zakona 40

Viestnik 44

Digitized by Google

O dostojanstvu i pravih odvjetničkoga stališa.

Napisao dr. Š. Mazzura, odvjetnik.

(Čitano u skupštini pravničkoga družtva 16. prosinca 1879.)

„Dajte čovjeku sve vlastitosti duha, dajte mu sve vrline karaktera, učinite da je sve vidio, sve naučio i zapamtio, da je bez pokoja radio za trideset godina svoga života, da je ujedno književnik, kritik i moralista, da imade izkustvo starca, živahnost i vatru mlada, nepogriešivo pamtenje djeteta, pa ćete možda uz to sve imati savršena odvjetnika.“ Ovako je, veleštovana gospodo, odgovorio francezki odvjetnik Paillet, kad su ga upitali: koje su sposobnosti potrebne čovjeku, da postane valjanim odvjetnikom.

Ja scienim, da taj duhoviti Francez nije ni malo pretjeravao, tražeć tolikih krepostih. Neima grane ljudskoga znanja i umjenja, neima stanja, neima posla, rekao bi gotovo ni žalosti ni radosti, u koju nebi trebao biti upućen valjan odvjetnik, jer je na svakom polju moguća parnica i potrebna njena zaštita.

Ako otvorite svetu knjigu o postanku svieta, iza božjega djelovanja prvo je djelo prevara sotone, drugo nepravda proti Stvoritelju, a treće zavedenje na nepravdu; pa niz nizom i sveta i svjetska knjiga prate nas kroz polje posijano nepravdom, nasiljem i prevarom; a prvi čovjek — reče Desmarest na internacionalnom skupu u Londonu, — prvi čovjek, koji je branio svoga iskrnjega proti nepravdi nasilju i prevari, to bijaše prvi odvjetnik.

Nepretjerah ni ja kad rekoh, da je na svakom polju potrebna odvjetnička zaštita, te neću pretjeravati reknem li, da su odvjetnici potrebni upravo onoliko, koliko je svietu potrebna pravda. Uza svu protimbu i vatru, kroz koju prodje odvjetnički red, uz Claudije, koji su svoje Gallike davili u Tiberu, uz Tiberije, koji su svoje Cocceje morili gladom, uz Caracale, koji su

Digitized by Google

dušili svoje Papiniane, uz velike Napoleone, koji su rogoborili, da nas sve valja u rieci podaviti, i ako hoćete i uz austrijskoga Franju, koji nam godine 1816., po deputaciji odvjetnika, koja mu se u Mljetcih pokloni, pošlje poruku glaseću: „Vi ste odvjetnici zlokobni svakoj državi, ja vas neljubim, ja ću vas poniziti, duboko poniziti," pa napokon uz najnovije progonstvo, u radu lienih, u mišljenju tromih, u pamtenju izvjetrielih, u sudu sebičnih glava, — uza sve to, evo nas gospodo mi obstojimo, kao živi dokaz da je naša zaštita potrebna.

Uništiti ovaj red, značilo bi uništiti pravdu; jer veleštovana gospodo nitko od vas nevjeruje u absolutnu nepogriešivost organa državne vlasti, pa zato i pravda iziskuje neovisna, odlučna, umna i požrtvovna branitelja.

Dakako da bi po mnenju Benthama bila sreća za državljane, kad bi zakoni bili tako jednostavni i jasni, da bi svaki gradjanin mogao voditi svoje parnice, kao što vodi svoje poslove; nu kad bi zakoni i bili takovi, ljudski napredak i pregnuće k savršenstvu upućivali bi gradjane još uvjek k onomu, koji si je izključivim zanimanjem, trajnom naukom i vježbom pribavio sposobnost, koja nadvisuje obično znanje i shvaćanje zakona. Ona želja, od mene inače veoma cienjenoga utilitarca Benthama, naliči onoj drugoj, koju bi samo ludjak mogao očitovati, naime: kamo sreće, da su sve bolesti onako jednostavne, da bi svaki bolestnik mogao sama sebe liečiti.

Ali da se odvjetnik uzmogne ovjenčati svimi onimi vrlinami što jih nabraja francezki učenjak, treba mu i uvjeta da ih postigne. U tom obziru biva redom odvjetničkim što nijednim drugim u državi. On je okovan. Pa što zahtieva on za se?

On vam veledušno dariva sve sloboštine i povlastice, on za se nezahtjeva nikakova naslova ni podpore, on vam odbija i mirovine i cabale, pa zahtjeva slobodu u stegi obćih zakona, u kratko on zahtjeva vašu obićnu legalnu pasivnost. U običnoj legalnoj passivnosti državne vlasti napram redu odvjetničkom naći će on sebi sam sve uvjete obstanka i procvata.

Prvi je uvjet, da se nam samim prepusti organizacija, zaštita i disciplina reda. Vapaj k oživotvorenju toga uvjeta nije u ni-

Digitized by Google

jednoj državi, gdje je, i kad je vladao razbor i korist državna nad koristi pojedinoga silnika, ostao glas vapijućega u pustinji.

U Italiji, već za dobe Justina, bio je ustrojen red odvjetnika. U srednjem vieku u talijanskih gradovih: Milanu, Parmi, Piacenzi, Comu i Mantovi odvjetnička collegia bila su po dotičnih municipijih nadarena podpunom neodvisnosti i autonomijom. U Francezkoj ista uredba živi od dobe Filipa Liepoga, a Karcher u odvjetničkih collegijih motri poznata „hospitia curiae," kao polugu moći i veličine britanske. Mittermajer napokon razlaže, od kolike su vriednosti za Germaniju odvjetnička zastupstva, u onih pokrajinah, gdje su uvedena.

Talijanski ministar (guardasigilli) glasoviti Vigliani, kada je u talijanskom parlamentu god. 1874. predlagao zakonsku osnovu odvjetničkoga reda, izrekao je misao, koja doliči slobodoumnomu narodu, komu Vigliani pripada, on reče naime: „slobodoumna vlada, vlada koja se oslanja na sloboštine konstitucionalne, nemože preporučiti drugoga sustava do onoga: da odvjetnički stališ bude sam sebi sudcem, ravnateljem vlastitih dužnostih, vlastitoga dostojanstva i discipline".

Pa doista, gospodo, samo ovakovomu sustavu imati će se sviet zahvaliti, bude li se posve obistinilo, što je jurve rekao Fiévée da je naime odvjetnik jedna od moći ljudske udružbe. Tu moć narodi trebaju, potrebna je ona osobito malenu narodu, nesamo na podpunu zaštitu prava pojedinca, već na zaštitu obće slobode. Vi znate, gospodo, kako je silna rieč Demostena, kad je njegovu domovinu ostavljala sreća, razbor i srčanost, stvorila vojsku na hiljade proti Filipu i Antipatru; vi znate kako su Tiberius i Graccus štitili pravo puka, pravo demokracije, komu su i svoj život žrtvovali; vi znate kako je odlučna rieč Cicerona razoružala izdajstvo Cattiline; vam je poznato, kako je Brutus dižuć bodež iz prsa usurpatora Cesara, ponosom uzkliknuo; „evo ti Cicero spašene republike." Ali da vas nevodim u davnost, vi znate kako su Favre, Gambetta, Crémieux i Grévy pripomogli podići nepravedno poniženu svoju domovinu; et si licet parva componere magnis, još vam je živo u pameti iz dobe našega preporoda, kako su upravo odvjetnici stojali i kako još danas

Digitized by Google

dušili svoje Papiniane, uz velike Napoleone, koji su rogoborili, da nas sve valja u rieci podaviti, i ako hoćete i uz austrijskoga Franju, koji nam godine 1816., po deputaciji odvjetnika, koja mu se u Mljetcih pokloni, pošlje poruku glaseću: „Vi ste odvjetnici zlokobni svakoj državi, ja vas neljubim, ja ću vas poniziti, duboko poniziti," pa napokon uz najnovije progonstvo, u radu lienih, u mišljenju tromih, u pamtenju izvjetrielih, u sudu sebičnih glava, — uza sve to, evo nas gospodo mi obstojimo, kao živi dokaz da je naša zaštita potrebna.

Uništiti ovaj red, značilo bi uništiti pravdu; jer veleštovana gospodo nitko od vas nevjeruje u absolutnu nepogriešivost organa državne vlasti, pa zato i pravda iziskuje neovisna, odlučna, umna i požrtvovna branitelja.

Dakako da bi po mnenju Benthama bila sreća za državljane, kad bi zakoni bili tako jednostavni i jasni, da bi svaki gradjanin mogao voditi svoje parnice, kao što vodi svoje poslove; nu kad bi zakoni i bili takovi, ljudski napredak i pregnuće k savršenstvu upućivali bi gradjane još uvjek k onomu, koji si je izključivim zanimanjem, trajnom naukom i vježbom pribavio sposobnost, koja nadvisuje obično znanje i shvaćanje zakona. Ona želja, od mene inače veoma cienjenoga utilitarca Benthama, naliči onoj drugoj, koju bi samo ludjak mogao očitovati, naime: kamo sreće, da su sve bolesti onako jednostavne, da bi svaki bolestnik mogao sama sebe liečiti.

Ali da se odvjetnik uzmogne ovjenčati svimi onimi vrlinami što jih nabraja francezki učenjak, treba mu i uvjeta da ih postigne. U tom obziru biva redom odvjetničkim što nijednim drugim u državi. On je okovan. Pa što zahtieva on za se?

On vam veledušno dariva sve sloboštine i povlastice, on za se nezahtjeva nikakova naslova ni podpore, on vam odbija i mirovine i cabale, pa zahtjeva slobodu u stegi obćih zakona, u kratko on zahtjeva vašu obićnu legalnu pasivnost. U običnoj legalnoj passivnosti državne vlasti napram redu odvjetničkom naći će on sebi sam sve uvjete obstanka i procvata.

Prvi je uvjet, da se nam samim prepusti organizacija, zaštita i disciplina reda. Vapaj k oživotvorenju toga uvjeta nije u ni-

Digitized by Google

jednoj državi, gdje je, i kad je vladao razbor i korist državna nad koristi pojedinoga silnika, ostao glas vapijućega u pustinji.

U Italiji, već za dobe Justina, bio je ustrojen red odvjetnika. U srednjem vieku u talijanskih gradovih: Milanu, Parmi, Piacenzi, Comu i Mantovi odvjetnička collegia bila su po dotičnih municipijih nadarena podpunom neodvisnosti i autonomijom. U Francezkoj ista uredba živi od dobe Filipa Liepoga, a Karcher u odvjetničkih collegijih motri poznata „hospitia curiae," kao polugu moći i veličine britanske. Mittermajer napokon razlaže, od kolike su vriednosti za Germaniju odvjetnička zastupstva, u onih pokrajinah, gdje su uvedena.

Talijanski ministar (guardasigilli) glasoviti Vigliani, kada je u talijanskom parlamentu god. 1874. predlagao zakonsku osnovu odvjetničkoga reda, izrekao je misao, koja doliči slobodoumnomu narodu, komu Vigliani pripada, on reče naime: „slobodoumna vlada, vlada koja se oslanja na sloboštine konstitucionalne, nemože preporučiti drugoga sustava do onoga: da odvjetnički stališ bude sam sebi sudcem, ravnateljem vlastitih dužnostih, vlastitoga dostojanstva i discipline".

Pa doista, gospodo, samo ovakovomu sustavu imati će se sviet zahvaliti, bude li se posve obistinilo, što je jurve rekao Fiévée da je naime odvjetnik jedna od moći ljudske udružbe. Tu moć narodi trebaju, potrebna je ona osobito malenu narodu, nesamo na podpunu zaštitu prava pojedinca, već na zaštitu obće slobode. Vi znate, gospodo, kako je silna rieč Demostena, kad je njegovu domovinu ostavljala sreća, razbor i srčanost, stvorila vojsku na hiljade proti Filipu i Antipatru; vi znate kako su Tiberius i Graccus štitili pravo puka, pravo demokracije, komu su i svoj život žrtvovali; vi znate kako je odlučna rieč Cicerona razoružala izdajstvo Cattiline; vam je poznato, kako je Brutus dižuć bodež iz prsa usurpatora Cesara, ponosom uzkliknuo; „evo ti Cicero spašene republike." Ali da vas nevodim u davnost, vi znate kako su Favre, Gambetta, Crémieux i Grévy pripomogli podići nepravedno poniženu svoju domovinu; et si licet parva componere magnis, još vam je živo u pameti iz dobe našega preporoda, kako su upravo odvjetnici stojali i kako još danas

Digitized by Google

stoje u prvih redovih borbe, da spase čast i autonomiju ove kraljevine naše proti stranim i domaćim silnikom. Pa ako današnje posve mlitavo doba broji malen broj boraca na braniku trojedne kraljevine, moje je podpuno uvjerenje, da je tomu uzrok, što se odvjetnički stališ bezrazložno ponizuje i prikraćuje u svojoj zaslužbi tako, da je težko ma komu bilo i neumornim trudom postići toliku materijalnu udobnost, da bi se uspješno mogao zanimati javnimi poslovi svoje otačbine. Nesmijem navesti razloge toga moga uvjerenja, da nepovriedim osjećaja drugih stališa i redova, nu dozvolite mi da uztvrdim, da pitanja koja se danas riešavaju, iziskuju, da jim pobornici budu bezuvjetno neodvisni, pravno izobraženi, prosti od one stare hrvatske presude, da nam je svako dobro odozgor očekivati. Usuprot smatram posve opravdanu opazku, što ju učini jedan od dičnih mojih kolega, da je Hrvatska iz svake borbe snažnija i ljepša izašla, a odvjetnik se je srasao s borbom, kao čelik sa sabljom. „Advocati . . . non minus provident humano generi, quam si praeliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis et thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: militant namque causarum, qui gloriose vocis confisi numinime, laborantibus spem, vitam et posteros defendunt.“ Ovako su Leo i Anastasius shvaćali i cienili borbu odvjetnika, ma i neobziruć se na izreku ponositoga Rimljana: „Cedant arma togae, concedat laurea linguae“.

Tocqueville nam pak po vjedočuje, da su „u svih slobodnih vladavinah, ma bio im kakov mu drago oblik, na prvom mjestu u svakoj stranci, legiste“.

Samo onomu sustavu po kojem je odvjetnički stališ čuvarom vlastitoga dostojanstva i discipline imadu se narodi zahvaliti, ako je forum bio „seminarium dignitatum“.

Eno, na Petrovoj stolici, da nespomenem druge, Klimenta IV., prije odvjetnika, štedljiva naprama vlastitim sinovom, koji jakom rukom suspregnu razuzdani papinski nepotizam, ovu ranu državnu, koja je sigurnim znakom razvraćenosti, podlosti i lienosti vlastodržca.

Digitized by Google.

Imade li u Englezkoj većega dostojanstva do onoga, što ga obnaša veliki kancelar, koji je ujedno predsjednik komore Lordova, ministar i predsjednik vrhovnih sudišta? Ova čast, ovo dostojanstvo nije odvjetnike mimoišlo. Henrik VIII. osvjedočiv se sam na sudbenoj razpravi o sposobnostih mladoga odvjetnika, nije si dao mira, dokle ga, proti njegovoj volji, neimenova kancelarom. To vam bijaše glasoviti Toma Morus, koji prokušav kasnije nezasluženu kraljevsku srčbu, umrie mučenikom vlastite postojanosti za veliko načelo slobode znanosti.

Učena i ohola kraljica Jelisava nije smatrala poniženjem često prisustvovati sudbenim razpravam, osobito ako je branio glasoviti odvjetnik, kojemu ona nije nikako htjela priznavati juridičke temeljitosti, akoprem je uznašao svojom riečitosti i sudce i publiku. A to bijaše onaj odvjetnik, koji je postao jasnom svjetiljkom budućih trih vjekova, reformator filosofije, talac experimentalnih znanosti, stvoritelj englezke proze, Franjo Bacon, kašnije sir Verulamski i viscomt sv. Albinski. On je bio odvjetnikom trideset i šest godina, a poslje smrti Jelisave posta kancelarom Englezke, pa kad mu je Jakov I. izplatio kazan od 400.000 lira, te ga izbavio iz zatvora, vunenu je vreću opeta izmjenio braniteljskom vlasuljom.

Lord kancelarom postao je najglasovitiji govornik, što ga je ikada imala Englezka: Erskine. Glasovita njegova obrana kapitana Baillie, obtuženoga kao pasquillanta, lorda Gordona, obtuženoga radi veleizdaje pobunom katolika u Londonu; knjižara Stockdala radi razprostiranja libellâ; Hotfielda atentatora Gjure III.; Hoorn-Tooke-a, obtuženoga radi veleizdaje; Thelwalla, gdje su na razpravi, kao svjedoci bili pozvani Pitt, Fox, Sheridan, i Richemond, a osobito obrana Tome Hardy-a, obtuženoga da je uslied englezkih poraza na kontinentu pripravljao pobunu, da proglasi Englezku republikom, u kojoj je razpravi Erskine nakon govora od sedam satih iznemogao: ove glasovite njegove obrane, rekoh pribavile su mu najveće državno dostojanstvo. Samo prvi francezki konsul nehtjede priznati zasluga velikoga ovoga odvjetnika, kad je on ujedno sa collegom Foxom pohodio Pariz, kojom je prigodom Bonaparte obojicu bagatelizirao.

Digitized by Google

I glasoviti Pitt započeo je svoju carieru odvjetovanjem. On je god. 1780. kao odvjetnik pratio sudce, koji su po Vel. Britaniji putovali da sude od mjesta do mjesta. Iz Dorchestra piše on svojoj majci, nekoliko časova prije prve obrane, ovako: Moja „toga“ i moja „parrucca“ prikazati će se za dva ili tri sata, jer sudci probavljaju veći dio jutra u crkvi, kamo ih odvjetnici neobičavaju sliediti.“ Pitt bijaše veoma sdušan i marljiv odvjetnik, pa više nego li u govoru, pokazivao je svoje oštroumje u pitanjih na okrivljenike i svjedoke. Kad mu je god. 1782. ponudjena sinecura podblagajnika irskoga, plaćom od 125.000 lira, od ove debele plaće volio je odabrati neodvisnost ćednom zaslužbom odvjetničkom. Postav primierom, kad je Gjuro III. na umu obolio, te se u obće mislilo, da će primiti regenciju princ od Wallesa, znajuć Pitt da mu pod ovim nebude obstanka kao prvomu ministru, odbijao je dar od 2 ½ miliuna, za njega sabran obćom subscripcijom, te je krčio put, kako da se od mjesta prvoga ministra, povrati na svoje prijašnje mjesto odvjetnika.

Lord Brougham i lord Lyndhurst odprije ćedni John Copley, sin neznatnoga slikara, imadu svojoj vještini izkazanoj u odvjetovanju zahvaliti dostojanstvo ministra. Ova dva velikana našla su se jedan proti drugomu u parnici, koju je Gjuro IV. godine 1820. podignuo proti svojoj supruzi i kraljici Karolini Brunswick, radi preljubstva, jer je svoga talijanskoga listonošu primala pod svojimi jastuci. Brougham zastupnik kraljice, svojim je govorom toli zanieo londonsko pučanstvo, da je grad bio tri noći uzastopce najsjajnije razsvjetljen.

Vam je gospodo poznata nedaleka povjest O' Connella „prosjačkoga kralja“ Irske. — Cormenin, koji svoje otrovne striele upravlja proti stališu odvjetničkom, nemože zatajiti, da je O' Connell za potlačenu domovinu svoju „sam bio njezina vojska, njezin parlament, njezin poslanik, njezin vladar, njezin oslobodjitelj, apoštol i Bog“ pa dodaje: „nešto sličnoga niti se vidilo niti će se ikada viditi“.

A da neidem, gospodo, u potankosti glede drugih država, spomenuti ću samo, da je počam od braće Gracca rimska republika bila vladana po odvjetnicih, da su se sdružene amerikanske

Digitized by Google

državе dičile svojimi predsjednici, odprije odvjetnici, kao što je: Adams, Jefferson, Van-Buren, Polk, Fillmore, Pierce, Buchanam, Lincoln; da velika francezka revolucija, medju odličnimi svojimi tribuni i pobornici, broji odvjetnike, kao što su: Barnave, Freilhard, Trouchet, Merlin, Thuriot, Buzot, Gaudet, Vergniaud, Danton, Couthon Robespiere bog jakobinski. Za konzulata, drugi je konsul bio odvjetnik Cambacèrés. Vlada restauracije odvjetničtvu zahvaljuje svoje najuzvišenije karaktere i buduće ministre, kao što bijahu: Lainé, De-Serre, Martignac i atletu Manuela, koga je obskurna komora tristotih izključila iz parlamenta. Lipanjska vlada imala je odvjetnika Dupin-a predsjednikom komore i ministrom, ovoga hrabroga branitelja maršala Ney-a, vojvode Roviga i arcibiskupa od Malinesa. I vladu Lois Filipa vodili su odvjetnici. Spomenuti ću samo dvojicu Barthe-a glasovitoga branitelja u parnici vojničke konspiracije god. 1820. i Mérithona branitelja poznatih četiriuh sergenta od Rochelle, kao i pjesnika Barthélemy-a, koji ga nazva:

„Le patron du malheur et de la vérité".

Kad je pala lipanjska dinastija, druga je republika podielila odvjetnikom suverenitet revolucije. Predsjednik vlade bijaše odvjetnik Dupont de l' Eure, čovjek rimskoga značaja, a njegovim ministrom odvjetnik Ledru-Rollin, uz podporu hrabrih odvjetnika Crémieux, Moria i Bethmonta.

Râd današnjih velikana, kao što je Grévy, Crémieux, Dufaure, Gambetta i Favre branitelja Felice Orsinia, bilo bi vam suvišno dozivati u pamet, kad je i onako ovim i suviše dokazano i poznato, da je naš rad u svako doba i u svih gotovo državah bio „seminarium dignitatum".

Proniknuti dostojanstvom ovakove prošlosti, znamo da mu nebijahu ljestvom samo sposobnosti uma, trajnom naukom uvježbana, već i vrline u neprestanoj borbi prokušana značaja, vrline onih moralnih krieposti, kojimi se krune mučenici velikih načela pravednosti i slobode.

Ali ja vam opazih, da je to moguće samo u takovom sustavu, po kojem je sam red čuvarom vlastitoga dostojanstva i discipline, jer će samo onda biti težak pristup represalijam sil-

Digitized by Google

nika proti odlučnim, umnim i neodvisnim braniteljem, a biti će nemoguće favoriziranje licumjernika podlih, koji neznajući se osloniti na vlastiti um, znanje i značaj, plaze lizajuć skutove gnječiteljem pravde i slobode.

Da, nas su proganjali samo silnici, kad jim se nehtjedosmo klanjati. Pa da mi se nerekne, da sam možda ja onaj koji to tvrdi, navesti ću vam rieči ministra pravde, prvoga nedavnoga ministarstva Cairoli, izrečene u skupštini odvjetničkoj u Brescii dne 15. veljače 1875. On reče naime: „Kad je sloboda pala, a povratio se despotizam, svršio se je coup d' état progonstvom odvjetnika. Bacimo odvjetnike u rieku, to bijaše rieč, kojom je Bonaparte s generalom Lefebvre odlučio i započeo ukidati narodno zastupstvo i tlačiti narodni souverenitet. . . . . A kad mu je arcikancelar Cambracèrés predložio osnovu zakona, da se preustroji red odvjetnika, kojom se je namjeravao potvrditi samo jedan dio od prijašnjih sloboština, uzkliknu Bonaparte: „Ovaj je dekret absurdum, on nepripušta nikakova sredstva, da jih suspregnem, nedopušta nikakovo djelo proti njima; odvjetnici su urotnici, majstori zločinstva i izdajstva. Dok mi bude sablje oko pasa, ja neću takov decret podpisati; ja hoću da bude slobodno odrezati jezik svakomu odvjetniku, koji bi se njim poslužio proti vladi". . . . .

Ova protivština Napoleonova proti odvjetnikom bijaše naravna u čovjeka, koji nije hotio, da bi ma i koja slava mogla se mjeriti slavom soldačkom. Napoleon, toli vrući prijatelj najposlušnijega mučanja; on, u koga je živa rieč ulievala nepredobitni tajni strah; koji je mrzio misao i svietlost onoliko koliko i slobodu, vičan smatrati i slutiti pobunu u svakoj neugodnoj istini; Napoleon, koji je po senatoconsultih davao uništavati pravoroke porote, ako mu nebijahu po ćudi (Sen. cons. od 28. kol. 1813.); koji se nije žacao ustrojavati iznimnih sudova, pravostalnimi sborovi i izvanrednimi militarskimi komissijami, pače i za takove čine, koje nije predvidjao kazneni zakon (Decret od 1. svibnja 1813.); koji je diktovao smrtnu kazan putem jednostavnoga decreta; koji nije dozvolio branitelja vojvodi Enghienu, nad kojim je dao ovršiti smrtnu kazan u grabah Vincenskih; Napoleon

Digitized by Google

morao je nužno mrziti ljude, koji su branili gospodjicu de Cicé i generala Moreau-a i sve one, koje je proganjala imperatorska srčba, mrziti dakle ljude koji su ljubili zakonitost, slobodu razprave i sve gradjanske sloboštine. — Ali da, ovi ljudi bijahu krivi, jer neznadjahu niti u ime njegove slave odreći se blagodati slobode, jer u plebiscitu od god. 1804., kad se je od 3,524.244 glasovatelja, 3,521.675 izjavilo za carstvo, red odvjetnički u Parizu od 200 i više članova upisanih u albumu dao je carstvu samo tri, tri gola glasa".

Pa kao što je obća sloboda trpila, kad je odvjetnički red u svom slobodnom djelovanju bio zapriečen, trpila je još više obrana, koja je nužno skopčana sa pravdom. Francezki ministar pravde Peyronnet, popratio je decret, koji je normirao pravo odvjetovanja sliedećimi riečmi: „Neodvisnost obrane draga je pravdi onoliko koliko i samoj obrani. Bez one povlasti, što ju imadu odvjetnici, da slobodno razpravljaju i same osude sudbene, pogrieške njihove bi se pomnožale i ovjekovječile, izpravna slika pravde zauzela bi mjesto dobrotvorne vlasti, koja neima drugoga naslova do razbora i istine".

Kad je Julius Gallicus, pred Claudiom sudećim na obalah Tibera, obranom svojom dirnuo u živce silnoga imperatora, koji ga je zato dao u vodu baciti, pozvan bude Tomitius Afro, jedan od najglasovitijih odvjetnika one dobe, da brani pred imperatorom clienta utopljenoga Gallica.

Tom prigodom upita lakonički Afro clienta: „Zar ti misliš da sam ja bolji plivač od Gallica! Taj client nije našao branitelja.

Ministar Zanardelli, komu hvalim i mnoge druge podatke, pripovjeda sliedeći turobni dogodjaj: „U Francezkoj iza onih sto dana, takozvanoga „bieloga trepeta" grad Bordeaux bude pozorištem jednoga od najturobnijih prizora, što ih bilježe sudbeni annali. Generali Cesar i Constantine Faucher, ova dva plemenita i hrabra vojnika, blizanci, koji su u vojnoj službi usporedo dosegli čast generala, koji su uvjek bili jednakoga mnenja, koji su branili ista načela, i susretali iste pogibelji, budu obtuženi s bonapartizma, jer su o povratku s Elbe pozdravili Napoleona, s kojim su ih spajale najmilije uspomene na vojnom polju. Tom obtužbom

Digitized by Google

budu povučeni pred ratni sud. Pod pritiskom smrtne kazni, badava su tražili medju uglednimi i riečitimi odvjetnici u Bordeauxu koji su Girondistom stvorili konvenciju, pomoć branitelja. I sam je Raver odklonio njihovu obranu; odklonio ju je i sam Martignac budući ministar, najmudriji najliberalniji ministar restauracije, akoprem mu otac bijaše prijateljem obih generala, i akoprem su ovi, nad njegovom mladosti bdili sladkom ljubavi, pače ga u nuždi i novčano podupirali, radi česa im je uznositimi stihovi, koji se još i danas čitaju, obečavao neizbrisivu harnost. U tolikoj zapuštenosti, u odmetničtvu cieloga jednog foruma dva su brata branila jedan drugoga pružajuć si pomoć neizvježbanom rieči, kojom se je svaki od njih samo zato poslužio, da od brata odvali obtužbu, priznajuć svaki za se velikom abnegacijom krivnju i odgovornost dogadjaja, otimajuć tako rekuć jedan drugomu stratište. Pa tako oba ipak obsudjeni, oni koji su isti čas u jednom krilu začeti, stiskajuć si vjernu bratsku ruku, padoše u isti čas smrtonosnim tanetom pogodjeni. Da, ako odvjetnik, gospodo, traži slobodu govora i imunitet, netraži ih on kao svoju povlast, na zaštitu sama sebe i svoje neodvisnosti, već na zaštitu državljana i djevičanstva pravde; pa jao onoj zemlji, u kojoj se branitelji smatraju suvišnom robom, pozvani tobož da ispune stolicu, jer je nespretno u zakonu uvrštena jedna smiešna ustanova. Nu ona gospoda koja sude, znadu dobro, a znamo i mi, kakove se vode razprave u odsuću branitelja, i kakove se osude kroje in camera charitatis. —

Čuvarom vlastitoga dostojanstva i discipline biti će odvjetnički red samo onda, kada bude podpunim gospodarom svoga albuma, „l' Ordre est maîstre de son tableau," načelo nad kojim su strogo bdila francezka collegija. Jedan od najglasovitijih generalnih procuratora, D' Aguesseau bijaše proglasio „da red odvjetnički nije dužan davati računa o razlozih, koji ga vode, kad odputi ili primi kandidata," ovo je isto načelo protegnuto pače i onda, kad je red izbrisao iz albuma jur upisanoga odvjetnika.

Tako se sbude s odvjetnikom Linguet, koji je badava pokušao sve moguće pravne liekove, jer je i sam parlament odlučio, da se tu radi o pitanju obiteljske jurisdikcije, koja nepripušta u

Digitized by Google

opravdanju svoje izreke drugoga kriterija do onoga, što ga sama obitelj crpi iz vlastitoga poštenja i izkustva, njezinoj skrbi načinom absolutnim povjerenoga.

Ovo načelo inappellabiliteta, u koliko se odnosi na upis u album odvjetnički, kad ga nisu htjeli pripoznavati nekoja prizivna sudišta, obranjeno je kod kassacije po samom generalnom prokuratoru Dupin-u, koji medju ostalimi reče: „Pod starodavnom monarkijom vladale su dvie republike: republika „literarum“ i republika „fori.“ Akademije su se ustrojavale slobodnim izborom svojih članova, kurie neodvisnim upisom u svoj album. Tradicija kroz pet punih viekova nije nikada dirnula u ovo načelo podpune neodvisnosti“.

U novije doba praksa je pripustila priziv samo onda, kad se radi o nedozvoljenom upisu, radi neizpunjenih uvjeta zakonom propisanih, ali neprizivna je odluka reda, ako se ona osniva na ocjeni osobnih vlastitostih odnosećih se na moral i poštenje kandidata. Ali uz sve to, jao si ga onomu, koji je po odluci strane vlasti dospio u odvjetnički album. (Konac sliedi.)

Pripada li svećenikom ovlaštenim na povratak u zadrugu (§. 9. zakona od 8. lipnja 1871. o preinaci njekih administrativnih uredaba u Krajini) pravo oporučnoga razpolaganja sa njihovimi još neizlučenimi zadružnimi dielovi?

Njeki župnik, rodom krajišnik i bivši pripadnik krajiške zadruge, iz koje nije (prema §. 9. zakona od 8. lipnja 1871. o preinaci njekih administrativnih uredaba u Krajini) za života uzeo odpravnine, niti se u zadružnu zajednicu povratio, ostavi oporukom od 7. travnja 1876. svomu bratiću, takodjer krajišniku, svoj dio na nepokretnom imetku zadružne kuće.

Da sud ostavinsku razpravu protegne i na oporučnu ustanovu ostaviteljevu glede njegovog zadružnog diela, trebalo je najprije, da kotarski ured ostavitelju tek oporukom zahtjevani zadružni dio izluči i u svojinu dopita.

Digitized by Google

Nu kotarski ured neizluči i nedopita umrvšemu župniku diela, i obrazloži svoju riešitbu time, da je župniku, koji je, posvetiv se zvanju nespojivom sa zajedničkim življenjem i tečenjem u zadruzi, iz zadruge izstupio (§. navedenoga jur zakona) i time prestao biti pravim članom zadruge; jedino i za života bilo mu je slobodno ili uzeti odpravninu iz nepokretnog imetka zadruge, ili ostati suvlastnikom zadruge, ako si pridrži pravo povratka u nju; ni ošto pako nije mu pripadalo pravo oporučnoga razpolaganja svojim zadružnim dielom, jer ovo pravo po §. 12. zakona od 8. lipnja 1871. ide izrično samo prave članove krajiške zadruge. Ova administrativna riešitba postala je pravomoćnom.

Kotarski sud, koji je razpravljao župnikovu ostavinu, usljed pravomoćne administrativne riešitbe nemogaše se osvrnuti na ostaviteljevu naredbu glede njegovog zadružnog diela, i ovaj nebude naravno ni uručen baštiniku. Potonjemu, scieni li se u svojem osebnom pravu oštećenim usljed riešitbe upravne oblasti, nepreostaje ino, već da se okoristi dobročinstvom čl. 10. zakona od 19. lipnja 1872. ob ustrojstvu krajiškog pravosudja, te potraži sudbenu pomoć podigav redovitu parnicu proti onoj stranci, kojoj u prilog ide nepovoljna njemu upravna riešitba.

Istina je, po §. 12. zakona od 8. lipnja 1871. ide samo prave članove krajiških zadruga pravo oporučnoga razpolaganja njihovimi zadružnimi dielovi, nu pita se prije svega: tko je pravi član krajiške zadruge?

Zakon od 8. lipnja 1871., izašav tek kao dielomična preinaka starijega krajiškoga temeljnoga zakona od 7. svibnja 1850., neoznačuje vrsti zadružnih članova, treba dakle uputu tražiti u potonjem starijem zakonu, pokle iza njega ništa nova odredjeno nije.

§. 22. stavka 1. i §. 32. k. t. z. stavlja „prave kućane“ u oprjeku s onom čeljadi, koja je u zadružnu kuću dospjela tek kao „puka služinčad“; „pravim kućanom,“ razlaže §. 22. dalje, uživat je jednaka prava na nepokretni imetak zadružne kuće.[1]

[1] Po zakonu od 8. lipnja 1871., §. 8. mogu u zadružnu zajednicu pristupiti nove osobe i mimo dosadanjih zadružnih propisa, nu samo uz uvjete označene općim gradjanskim zakonikom u pogl. 16. II. diela o zajednici vlastnosti i o inih pravih stvarnih; nu takove osobe nisu postale pravimi članovi zadruge, jer se njihova imovna odnošenja k zadruzi neravnaju po zadružnih zakonih, već po općem gradjanskom zakoniku.

Digitized by Google

Upravne oblasti čini se, da za to drže, da je krajišnik stupivši u svećenički stalež prestao biti pravim članom zadruge, što §. 9. zakona od 8. lipnja 1871. slovi o krajišnicih, koji usljed svoga osobitoga zvanja „iz svoje zadruge stupaju“.

Nu za timi se riečmi nevalja doslovce povadjati, jer se one neprotežu na pravnu posvemašnju izlučbu dotičnika iz zadružne imovne zajednice, već lih na faktični izstup njihov iz patriarkalne zajednice življenja i tečenja u zadružnoj kući. A §. 9. stajao bi u protuslovju sa samim sobom, kad bi osobam lišenim članstvovanja i unatoč prestavšoj jur njihovoj svezi sa zadrugom dopitivao pravo dioničtva i suvlastničtva na zadružnom nepokretnom imetku, kad bi im dakle u jedaan mah uzimao značaj članova, a ipak pridržavao prava takovih.

Već odatle, što samo „pravi kućari“ jednaka prava imadu na nepokretni imetak zadruge (§. 22. k. t. z.), a takova se prava dopituju §. 9. zakona od 8. lipnja 1871. i ondje označenim osobam, sliedi jasno i nepobitno, da su te osobe zbilja pravi članovi zadruge.

Da zakonodavac ove na povratak u zadružnu zajednicu ovlaštene osobe smatra zbilja pravimi članovi zadruge, vidi se još i odatle, što u §. 7. zakona od 8. lipnja 1871. traži njihovu privolu za razvrgnuće zadružne zajednice

Ovo važno pravo daje im se očito ne samo zato, da laglje očuvaju prava zajamčena im §. 9. istoga zakona, već o njihovoj volji visi baš i dalji obstanak zadruge kao takove; ako se oni odluče za njezin dalji obstanak. Toli važno pravo može se pako samo pravim članovom zadruge udieliti, nipošto pako osobam, koje su tek na temelju svoje nekadašnje pripadnosti k zadruzi ovlaštene proti njoj dići njeke možda i vrlo preporne zahtjeve.

Napokon valja još iztaknuti, da i sam zakon od 8. lipnja 1871. u §. 7. stavci 1. one osobe, koje su iz krajiške kuće izašle bez odpravnine, naročito nazivlje „članovi“: I pošto zakon izim „pravih kućana“ i „služinčadi“ medju čeljadi, pripadajućom krajiškoj kući, razlike nepozna, sliedi, da su netom napomenuti članovi zadruge „pravi kućani, — služinčad“ bo nisu![1]

[1] Diele se dakle pravi članovi na
a) nutarnje, i

Digitized by Google

Pošto su dakle osobe označene §. 9. zakona od 8. lipnja 1871. pravi članovi zadruge, valja i za nje §. 12. istoga zakona, te im se nemože uzkratiti pravo oporučnoga razpolaganja onom nepokretnom imovinom, koja ih iz njihove zadruge u dio ide.

Ovo pravo izvodi se već iz samoga prava suvlastničtva, koje im na zadružnom imetku pripada, — ta u pojam vlastničtva vrsta se eminentno i pravo razpolaganja sa stvarju za slučaj smrti!

Podkraj treba razpršiti još jednu dvojbu, koja bi mogla nastati o smislu §. 9. zakona od 8. lipnja 1871., gdjeno glasi: da ondje označene osobe „ostaju suvlastnici zadruge, ako („indem:“) si pravo povratka u nju pridže“.

Zakon se nigdje više nevraća na taj pridržaj, niti spominje, kojim ga načinom valja očitovati. Smatra se dakle, da su si dotičnici pravo povratka u zadrugu pridržali sve donle, dok se ili naročito neodreknu toga prava ili neuzmu odpravninu.

Ni roka neopredieluje zakon za očitovanja o pridržaju toga prava.

Može dakle ovlaštenik ma kada, dok još živi, očitovati se za povratak u zadrugu ili za odpravninu; ako je potonje učinio tek u oporuci, te se ova inače slaže sa propisi o. g. z., onda je na čas smrti, izpunivši uvjet §. 9. pomenutoga zakona, ukazao se vlastnikom svoga diela, i prosto mu je bilo tim makar i neizlučenim još dielom na skupnom imetku, poput slobodne imovine svakim zakonitim načinom razpoložiti.

Zato nije zakonom opravdana gorenavedena administrativna riešitba, te na pitanje stavljeno u naslovu razprave valja odgovoriti potvrdno. **I. Pirka.**

---

b) vanjske;
medju obima postoji samo jedna jedita razlika, a ta je: što potonji, dok se u zadružnu zajednicu nevrate, neimaju prava užitka na zadružnom imetku, i upliva na upravi sa istim (vidi §. 9. zakona od 8. lipnja 1871. a razlog toj zakonskoj ustanovi u §. 48. odnosno 34. k. t. z., gdjeno se za užitak zadružne privrede traži zajedničko tečenje).

Digitized by Google

Kritične opazke ka nekojim rješitbam naših viših sudova.

III.

Ako je izdatnik mjenice naledjio dalje, a nije označio mjesta, nemože zahtjevati da bude obaviešćen o neplatežu mjenice.

Unatoč zanemarenoj obavjesti o neplatežu mjenice, može posjednik mjenice od neobavješćenoga zahtievati 6% zateznih kamata od dana dostavljene tužbe.

Kr. sudbeni stol u Belovaru izreče na mjenbenu tužbu Eve J. poti Josipu J. i Jeleni J. platežni nalog od 25. veljače 1878. br. 288. gr. radi mjenbene glavnice od 100 for. av. sr. pp., temeljeće se na prima mjenici, prihvaćenoj po Josipu J., a izdanoj i naledjenoj in bianco i bez oznake mjesta po Jeleni J.

Na taj platežni nalog dade Jelena J. prigovore sa zahtjevom, da se „platežni nalog izvan krieposti stavi, a tužiteljica odbije glede naknade kamata i troškova," jer da tužiteljica nju kao svoga neposrednoga prednika pismeno o neplatežu mjenice obaviestila nije.

Prvomolni sud je uzdržao platežni nalog u krieposti glede obojih tuženika u koliko su njim in solidum na platež mjenične svote od 100 for. osudjeni, u pogledu pako kamata i troškova preinačio i izrekao: da je za mjeničnu svotu od 100 for. odpadajuće 6% kamate i sudbene troškove tužiteljici dužan samo prvotuženi Josip J. izplatiti, troškove pak nazočne parnice da je dužna tužiteljica drugotuženoj Jeleni J. naknaditi.

Kr. banski stol je tu osudu svojom presudom od 12. lipnja 1878. br. 5186. uz odpućenje podnešenoga priziva potvrdio, „pošto tuženica Helena J. kao neposredni prednik nebje od tužiteljice i posjednice mjenice pismeno obavješćena o neplatežu mjenice. Po tužiteljici uloženi izvanredni previd je kr. stol sedmorice riešitbom od 14. prosinca 1878. br. 1200 odbio; jer da nepredleži nijedan slučaj §§. 335. i 339. gr. pp.

Digitized by Google

Istina vlastnik mjenice, prosvjedovane radi neplateža, obvezan je svoga neposrednoga podanika obaviestiti o neplatežu mjenice. Nu indosanta, koj je mjenicu bez naznake mjesta dalje dao, može se polag §. 47. mjenb. zak. mimoići,[1] te se o neplatežu samo onaj neposredni prednik naledjnikov obavjestiti ima, koj je uz naznaku mjesta mjenicu dalje preneo.

Pošto je neposredni prednik u gori navedenom slučaju sam prihvatnik, to njega vlastnik mjenice nije dužan obavjestiti.[2]

Riešavajući sudovi svih trih molba ne samo da protivno tomu izrekoše, već dapače odrekoše tužiteljici naproti prigovarateljici i sve kamate na mjenbenu svotu. To bi se donekle po slovu članka 45, zadnja stavka, mjenb. reda od 25. siečnja 1850. opravdati moglo; nu nipošto po duhu istoga zakona, jer ako prednik polag čl. 54. rečenog mjenb. reda mjenbenu svotu odma uplatiti ima, čim se ista od njega sudbeno ili izvansudbeno zahtjeva, a on toga neučini, nalazi se polag §. 1334. o. g. z. in mora, te je prema §. 995. o. g. z. obvezan 6% zatezne kamate umatoč zanemarenoj obaviesti od dana tužbe naknaditi.[3] To proizlazi takodjer iz smisla čl. 50. br. 1. istog mjenb. reda, kojemu neprotuslovi čl. 45.[4]

Ako bi po obćem mjenb. redu od 25. siečnja 1850. i preporno bilo pitanje o kamati, to je svaka dvojba izključena izričnom ustanovom §. 45. mjenb. zakona od 5. lipnja 1876., koja izrično kaže, da posjednik mjenice „gubi pravo na kamate i troškove za vrieme od dospjetka do uručbe sudbene odluke, na tužbu donešene“; dakle ne i kasnije kamate, kao što to izriču sudovi u uvodno spomenutom slučaju.

---

[1] Dr. I. Blaschke, Das oesterr. Wechselrecht, 7. izd., str. 266. i 267.

[2] U tom pravcu postupa i sudbena praksa u Nemačkoj, od koje smo poprimili mjenbeni zakon. Tako je n. pr. vrhovno sudište u Berlinu riešitbom od 5. travnja 1859. izreklo, da indosant in bianco, koj je podjedno izdatnik mjenice, nemože zahtjevati obavjestjenje o podignutom prosvjedu. Prisp. Dr. J. Blaschke l. c. str. 267. bilj. 2.

[3] Rieš. vrhovnog sudišta u Beču od 13. listopada 1858. br. 10534, i od 18. studena 1869. br. 8582.; Eco d. Tribun. 1858. br. 415, Ger. zeit. 1858. br. 142, Ger Halle 1858. br. 47, Dr. K. Krall. Sammlung i Archiv für deutschen Wechselrecht 8. sv. str. 202.

[4] Dr. J. Blaschke, l. c. str. 260. bilj. 12.

Digitized by Google

Razlog ustanovi §. 45. je onaj, koj je naveden gori pod [3]).

Što više po hrvatskom tekstu istog §-a. 45. (arg. a contrario) imade posjednik pravo takodjer i na troškove, koji su mu narasli počamši od uručbe sudbene odluke, na tužbu donešene".

Unatoč tim jasnim ustanovam, je smjer sudbenih riešitba taj da se drugotužena Jelena J. odrieši plateža kamata i troška. To se samo iz razloga osude razabrati može, dočim je sama osuda neodlučna, jer drugotuženu niti neosudjuje niti neodrešuje, — niti posvema niti dielom, kao što se to očekuje od svake osude;[1] već izriče, da je „samo prvotuženi Josip J. dužan izplatiti" itd. Polag takove osude može tužiteljica jednostavno na temelju platežnoga naloga ovrhu proti drugotuženoj Jeleni J. povesti, jer razlozi, koji u ostalom nesačinjavaju nikakov sastojni dio osude, nemogu služiti za temelj ovrhe.[2] Dr. **Ivan Ružić.**

Uporava kaz. postupnika.

Je li u slučajevih prekršaja prizivna molba vlastna a) tuženi učin strožije kvalificirati; b) mjesto dosudjene kazne u novcu radi neutjerivosti ove substituirati kazan slobode; c) istodobno odlučiti i o zahtjevu ob obnovi kaz. postupka, spojenim sa prizivom.

A. i B. bijahu obtuženi, da su počinili djelo kaznjivo po §. 411. k. z. Sud proglasi A. krivim; B. pako bude odriešen krivnje sbog prekršaja u §. 411. k. z. ustanovljena, ali proglašen krivim prekršaja u §. 431. k. z. navedena te odsudjen na kazan zatvora. B. podnese priziv proti krivnji i kazni, usljed

---

[1] Dr. G. W. Wetzell, System des ordentlichen Civilprocesses, 3. izd. str. 552. i sl. — F. C. v. Savigny, System d. keut. röm. Rechtes, VI. dio str. 301. i sl., po kojemu su neodlučne osude (non liquet) nedopustjene, VI. str. 310. i sl. — Prisp. takodjer Dr. J. Unger, System d. oesterr. allg. Privatrechts, 2. izd. sv. II. str. 605. i sl. i Dr. M. Derenčin, Tumač gradj. zak., I, sv. 2. str. 161.

[2] U istom smislu sudilo je vrhovno sudište bečko dekretom od 2. srpnja 1857., br. 5275. Vidi Dr. F. Haimerl Magazin, XVI. str. 146. i sl.

Digitized by Google

česa morao se prizivni sud baviti ovim slučajem. Kod razprave prizna drž. odvjetnik, da je prvi sud krivo uporavio §. 431. k. z. te predloži, neka se B. proglasi krivim prekršaja u §. 411. k. z. navedena i neka se potvrdi kazan proti njemu po prvom sudu izrečena. Naproti tomu dokazivaše branitelj: da je prizivom obsudjenoga pravomoćnost osude na korist obsudjenoga obustavljena; takova (relativno pravomoćna) osuda može se u prizivnom postupku samo potvrditi ili in favorem preinačiti; da je kaznena osuda nedieljiva cjelina, pa se s toga može samo u svojoj cjelokupnosti shvaćati. Pošto je prizivatelj pravomoćno odriešen prekršaja §. 411. k. z. ne može se sada proglasiti krivcem onoga drugoga strožije kaznjivoga prekršaja a da se njegovo stanje ne pogorša; a pošto se tu očevidno §. 431. k. z. ne može uporaviti, to predlaže, da se B. posve nevinim proglasi. Prizivni sud usvaja predlog braniteljev.

Već je jednom iztaknuta nepravilnost ovoga shvaćanja.[1] Ipak obziruć se na vladajuću praksu kod prizivnih senata potrebno još jedan put povratit se k ovomu pitanju, da se isprave nejasni nazori o pravomoćnosti kaz. osuda u postupku obtužbenom.

Obtužno načelo ima u porabi pravnoga lieka taj učinak, da prizivna molba samo prizivom (žalbom) dolazi do toga da se bavi stvarju i da se prosudjivajuć napadnutu osudu ograničuje jedino na točke žalbe u prizivu navedene. Ako sam osudjeni napada osudu prizivom, podnešenim glede krivnje i kazne, brani ga relativna pravomoćnost osude proti „reformatio in pejus;“ prizivatelju ne smie se rješitbom prizivne molbe nanieti šteta. Ovo ograničenje valja u ostalom samo za pitanje o kazni, u koliko prizivna molba prizivom dolazi u položaj da se bavi i pitanjem o krivnji. Pitanja o krivnji i o kazni ne stoje u tako nerazriešivom savezu, da se ne bi smielo jedno prosudjivati bez drugoga i da prizivna molba, jer ne smie po prvom sudu izrečenu kazan in pejus reformirati, mora i pitanje o krivnji ili neriešenim ostaviti i osudu prvoga suda quoad qualificationem facti po-

[1] Vidi „Ger. Ztg.“ god. 1876. br. 55.

Digitized by Google

tvrditi, ili prizivatelja, prem je zaslužio kazan, odriešiti. Ako pronadje viši sudac prosudjivajuć pitanje o krivnji, da je niži sudac zakon krivo uporavljivao, to nije samo vlastan nego upravo dužan izpraviti osudu prvoga sudca;[1] nu jer je promienio osudu glede krivnje, smie proti prizivatelju izrečenu kazan in favorem samo promieniti ili potvrditi. Protivno u praksi vladajuće mnenje osniva se na ovoj bludnji: da viši sudac, ograničen samo na prosudjivanje pitanja o kazni, ujedno je tim zapriečen, da popravi osudu, koju je pronašao krivom, premda je usljed priziva podnešena proti krivnji pozvan, da prosudjuje pitanje o krivnji u obće, a ne samo da ispituje kako je prvi sud riešio to pitanje. Formalno pravo, što ga je obsudjeni relativnom pravomoćnosti osude polučio, ne može prisiliti višega sudca da čini nepravo, ono ne smie osjegurati priznatelju mogućnost, da na porugu prava i pravednosti ostane ne kažnjen prem da se njegovo stanje promjenom kazneno-pravnoga svojstva djela kao prekršaja kaznjiva, nepogoršava.[2]

U spomenutom slučaju valjalo je B. osuditi ne sbog prekršaja po §. 431. nego sbog onoga po §. 411. k. z., a kazan se je imala prema kakvoći okolnosti potvrditi ili ublažiti. Ovo bi u nazočnom slučaju glede odmjerit se imajuće kazne i onda valjalo, da je samo javni tužitelj prizvao se proti prenizko odmjerenoj kazni. Da je pako prizivni senat pronašao, da tuženo djelo nije kaznjivo, bio bi vlastan uzprkos tomu što je samo javni tužitelj podnio priziv proti odmjerenoj kazni, obtuženoga proglasiti nevinim („Ger. Ztg.“ g. 1876. br. 54. i 55.).

Po §. 1. naredbe minist. pravosudja od 11. veljače 1855. br. 30. d. z. l. mora sudac u kaznenoj osudi, u kojoj se odsudjuje netko na kazan novčanu, ujedno izreći onu kazan zatvora, koja bi imala u slučaju neutjerivosti novca, na njeno mjesto stupiti. Ako se propusti uvaženje ovoga propisa, ne može odatlje za obsudjenoga nastati korist. Obsudjeni ne može se proglasiti nekrivim sbog toga, što je prvi sudac počinio pogriešku;

[1] Iznimka dolazi kod kradje radi propisa §. 176. k. z.

[2] S toga ima se propis §. 363. točka 4. shvaćati kao strogo iznimna odredba.

Digitized by Google

pače treba dokinućem te pogrieške uzpostaviti formalno pravo. Prizivni senat vlastan je ovu pogriešku ispraviti, ako usljed priziva dodje da prosudjuje osudu prvoga suda, a da ne prekorači granice (reformatio in pejus) protegnute mu §. 477. k. p. Kazna slobode kao naknadna kazan nije zavisna o mnenju sudca nit glede dosudjenja niti glede mjere; ona se tiče jedino naredbom minist. pravosudja uredjene izvršbe pravomoćno dosudjene novčane kazne. Postane li pako osuda takovom pogrieškom providjena pravomoćnom, pa pokaže li se kod izvršbe, da se novčana kazan ne može utjerati, a u osudi nije izrečena eventualna kazan zatvora, to je sud druge molbe kriepošću pripadajućega mu višega nadzora vlastan odstraniti takovu pogriešku.

Obnova kaz. postupka predpostavlja pravomoćnu osudu; ona je izvanredno pravno sredstvo pa se mora onda istom pripustiti, ako se više ne mogu uporaviti redovita pravna sredstva, koja prieče pravomoćnost. Obnovom imade se na osnovu novih okolnosti učina ili novih dokazala revidirati pitanje ob učinu i izpostaviti nova osuda. U slučajevih prekršaja može se pravnim sredstvom priziva ne samo pravni obstanak napadnute osude i pravno pitanje, nego i pitanje ob učinu prosudjivati te ispitivati. Prizivna molba vlastna je na temelju u prizivu navedenih točka žalbe, već u internoj sjednici (kad se ispituje da li je priziv dopustiv) kao i nakon obavljene razprave napadnutu osudu dokinuti te naložiti kot. sudu da povede postupak s nova, ili da na temelju okolnosti učina, navedenih u prizivu izrekne n o v u osudu („Ger. Ztg." god. 1876. br. 54. i 55.). S toga prizivna oblast nije vlastna na temelju priziva osudjenoga odlučiti o njegovoj prošnji za obnovu postupka u prvoj molbi i to tim manje, pošto ta molba može postati usljed rješitbe o prizivu bez predmeta. Ali isto je tako pogrieśno, ako prizivna instancija takove sa prizivom spojene molbe ob obnovi postupka već unapred kot. sudu na riešenje upućuje, da se tako ukloni prizivnoj razpravi. Jedino onda moglo bi pitanje to postati dvojbenim, ako obsudjeni podnese žalbu samo proti izmjeri kazne — ili ako javni tužitelj podnese priziv radi prenizko odmjerene kazne, a ujedno moli osudjeni obnovu postupka. Nu i u takovih slučajevih ima naj-

Digitized by Google

prije prizivni senat svoju reći, jer se prema okolnostim može viditi pozvanim, da osudu ureda radi dokine (§. 477.).

(„Ger. Ztg.“)

Kratke primjetbe na zakon o mjestnih sudovih.

Kolikogod se prigovaralo inštituciji mjestnih sudova sa teoretičnoga gledišta, da su manjkavi, jer da su njihovi članovi nepravnici pa budući nevješti pravu mogu lasno i proti pozitivnim zakonom kadšto riešitbu izreći, da se po tom pravosudje zlo vrši i po osobah na to nezvanih — ipak obzirom na probitačnost te inštitucije u praksi mora se ona zagovarati.

Kod sitnih najme prepora, koji se i to najviše medju stanovnici u istoj občini živućimi dogadjaju, veoma je probitačno da se uvede postupak što brži i jeftiniji[1] i koji će napose imati prije svega za tim težiti, da pomiri pruće se stranke (zato se zovu i mirovni sudovi) i tako nagodom najuspješnije pravo efektuira, čim se ujedno ne redko predusretne i novim pravnim povriedam medju strankami, a tim i odstrane mnoge nove tužbe medju njimi.

I naša domovina poznaje veoma dobro tu inštituciju, koja je, na korist naroda, dobro korjen u narodu uhvatila, pa bi samo željeti bilo, da postane sve obljubljenijom i popularnijom; da je i uspjeh djelovanja tih mjestnih sudova u nas dosta povoljan, to najbolje svjedoče godišnji izkazi o njihovom djelovanju.[2]

U našoj je domovini ta inštitucija normirana zakonom od 3. listopada 1876. „o mjestnih sudovih i postupku pred njimi.“

---

[1] Ista je svrha sadržana i u min. naredbi od 26. svibnja 1860. „da se u parnicah pomanjih (t. j. koje su od manje važnosti) zavede postupanje u koliko moguće jednostavno i brzo“.

[2] Sravni izkaze za II. poljeće 1877. i I. poljeće 1878. sadržane u „Mjesečniku“ br. 5. ex 1879. Prema izkazu za II. poljeće 1877. od podnešenih 8599 pritužba potvrdjeno je po kot. sudu u cielosti 2471., diono 1331., a samo 754 ukinuto i dakle jedva jedanajsti dio; a prema izkazu za I. polječe 1878. od 2438. meritornih osuda potvrdjene su 1384, diono preinačeno 700, a ukinute 354, dakle po prilici ukinut sedmi dio. Nu to razmjerje biti će povoljnijim, ako se uzme, da se mnoge osude mjestnih sudova, izrečene u pomanjkanju dokaza, lasno promiene kad kotarskog kao maličnoga suda preslušanjem stranaka kao svjedoka.

Digitized by Google

Budi mi ovdje dopušteno u kratko izjaviti moje skromno mnienje o nekih točkah toga zakona, kojeg ostale vrline tako rado priznajem.

Ako se prije svega uzme gornja premisa, da je jedino kod prepora manje važnosti ta inštitucija opravdana, namiće se odmah stožerno pitanje: koji će se prepori takovimi, najme manje važnimi označiti? Odgovor na to pitanje veoma je delikatne naravi, pa zavisi nedvojbeno ob odnošajih materialnih, prosvjetnih itd Naš zakon u §. 21. uzimlje tu u povećih tamo naznačenih gradovih, gradjansko-pravne prepore o svotah novčanih, a i o drugih predmetih, na koliko se tužitelj izrikom ponudi u mjesto njih primiti odnosnu novčanu svotu, ako tražbina nenadilazi u glavnici sto for.; za ostale pako općine, ako nenadilazi 30 for. Nu dodaje, da je vlastna vlada većim općinam, koje brojem i inteligencijom pučanstva itd. pružaju dovoljna jamstva, dozvoliti nadležnost do 60 fr.

Nadalje §. 22. spomenutoga zakona spominje, da je mjestni sud takodjer nadležan i u slučaju, ako tužitelj zahtieva ostatak tražbine nadilazeće 100 for. odnosno 60 i 30 for. nu samo onda, ako tuženik priznaje pravo tužitelja na cielu tražbinu ili ako na ročište nedodje.

Tu se može pravom primjetiti, da je ista nadležnost mjestnih sudova velika i u obće a i obzirom na imovinske odnošaje naše zemlje; jer naposc tražbine, nadilazeće 60 for., nemogu se neznatnimi smatrati, pak ako u obzir uzmemo na mnoge prosvjetljenije[1] od nas narode, naći ćemo, da absolutna nadležnost njihovih mjestnih sudova nejde tako daleko kao kod nas.— Nu ako se praktičnošću same institucije mjest. sudova u većih gradovih, gdje ima više inteligencije, dade opravdati nadležnost njihovih mjest. sudova makar i do 100 for. — pošto se ipak u gradovih lasno dobije za mjestnog sudca pravnik, a i lasno nadje medju prisežnici gdjekoji pravnik: to je u općinah mnogih, u kojih je naredbenim putem nadležnost njihovim mjestnim sudovom do 60 for. podieljena, ista svakako tim škakljivija, što

[1] Vidi o tome razpravu profesora dra. Alexandra pl. Bresztyenszkoga u „Mjesečniku“ br. 7. ex 1879. n. p. občinski sudovi u Würtembergu sude prema veličini občina do 30 20 i 15 for.; u Badenu do 24 i 5 for., po njemačkom zakonu ob ustrojstvu sudova nesmiju isti mjestni sudovi suditi u parnicah u kojih se traži više od 60 maraka (35 for.).

Neće biti suvišno ovdje spomenuti i to, da u Krajini mirovni sudovi sude u gradskih općinah do 50 for. a ladanjskih do 25 for.

Digitized by Google

se uz manji broj inteligencije[1] tu teže za mjestni sud i koji pravnik nadje, po čem i odnosni mjestni sudovi teže mogu dati dostatna jamstva, da im se podieli znatna nadležnost, kao što je prema materialnom stanju istih občina ona do 60 for.

Po tom nebi s gorega bilo, da se ista nadležnost, tim občinam do 60 for. podieljena, stegne samo na najveće tih občina, koje se i prometom i inteligencijom već približuju gradovom, i u kojih se po tom občinah nalaze i bolji — uredjeni mjestni sudovi — u koliko se nadležnost mjestnim sudovom u obće umanjila nebi. A bili valjalo stegnuti absolutnu nadležnost mjestnih sudova u obće? Kolikogod je to pitanje delikatne naravi, to je ipak nedvojbeno, da bi se to u interesu valjana pravosudja učiniti imalo, kad bi se opazio nazadak odnosno slab uspjeh djelovanja mjestnih sudova; a kad bi se i inače to izvelo, to nebi sigurno po pravosudje štetno bilo, makar bi ponješto posao kotarskih sudova tim narastao, jer bi tada mnogi ne neznatni prepori (a to su, držim prepori preko 60 for.) prepušteni bili na riešenje redovitomu sudcu, a po tome i izvjestno bolje riešavani bili.

Prema §. 24. rečenoga zakona ravna se relativna nadležnost mjestnih sudova prema prebivalištu tuženoga; drugi forum taj zakon nepoznaje, izuzev malu iznimku glede putnika i osoba privremeno u području koje občine boravećih. Tu je opet nadležnost mjestnih sudova nedvojbeno preuzka; jer je napose za trgovca, koji često u poslovnom prometu stoji i sa osobami, stanujućimi u udaljenih od tužiteljeva prebivalištih, kojim prodavaju stvari na vjeresiju, veoma tegotno, što moraju dužnike kod mjestnih sudova njihova prebivališta tuživati i u tu svrhu tamo putovati (napose kad budu glavom pozvani), što je ne samo skopčano s većimi troškovi, koje mora eventualno u podpunom iznosu dužnik platiti, nego tim trpi i trgovina. A naproti dužnici, većinom ljudi seljačkoga stališa, dolazili bi daleko manjim troškom i manjom štetom k mjestnom sudu prebivališta trgovačke tvrdke ili trgovca. Nadalje gore naglašena ustanova zakona škodi upravo vjeresiji napose naprama seljačkom stališu ter trgovci rado uz-

[1] Valja ti još i u obzir uzeti ustanovu §. 10. i 11. istog zakona, po kojem mnogi članovi iste inteligencije stranom nemogu biti članovi mjestnoga suda, a stranom imadu pravo taj izbor odkloniti.

Digitized by Google

kraćuju i onakovim osobam vjeresiju, kojih iole dvoje, da bi ih radi izplate morali tužiti.

U tom pogledu baš je dobro došla vladina osnova, „o preinaci nekih ustanova gornjeg zakona“ (Vidi „Mjesečnik“ broj 12. ex 1879.) kojom se daje trgovcem pogodnost, da mogu utužiti dužnike elektivno ili pred mjestnim sudom njihova prebivališta ili pred onim mjestnim sudom, u području kojega ima trgovačka firma svoj nastan ili gdje trgovac stanuje.

Nu ja držim, da bi trebalo još i dalje pomaknuti relativnu nadležnost mjestnih sudova, najme da se može još i proragacijom (dobrovoljnim podvrgnućem) ustanoviti nadležnost stanovitoga mjestnoga suda.

Ovo stoji u suglasju s onom pravnom izrekom „volenti non fit injuria,“ jer je možda i nepravedno oduzeti strankam mogućnost, da si ustanove nadležnost suda po svojoj volji, a to tim većma, čim kotarski kao bagatelni sud nije vlastan uzimati u prvoj instanciji riešavanje prepora, dosudjenih absolutnim zakonom mjestnim sudovom Moglo bi se doduše reći, da bi bilo tu neprilično sa dokazom ob ugovorenom medju stankami forumu. Ali tu bi se moglo lasno primjetiti, da se prorogacijom ustanovljuje nadležnost, ako je ova valjano zasvjedočena i to već kod podanja tužbe n. p. izpravom.

Nepravedna je sigurno po odvjetnički stališ ustanova §. 26. istoga zakona, kojom im se brani zastupati stranke pred mjestnim sudom, tim su bo zapostavljeni običnim punomoćnikom. A i samim strankam nije uvjek najprikladnije napose kod više tražbina i povećih, da se nemogu služiti odvjetnikom, koji je ipak po svom zvanju upravo eminentno pozvan da zastupa stranke, imajuć za to najviše sposobnosti.

U koliko je možda zakonodavac tu namjeravao prištedit strankam, koje bi ipak često odvjetnika uzimale, veći trošak, dao bi se ipak učinak i tim postići, kad bi se ustanovilo, kao i kod običnih punomoćnika po §. 50. zakona, da najme odvjetnik nikada, pa niti od vlastite stranke, nemože zahtjevati naknadu većega troška nego li bi se dosudio samoj stranci, da glavom pred sud dodje.

Digitized by Google

Po strogoj teoriji držim, da se još najmanje dade opravdati izključenje odvjetnika od zastupanja pred mjestnimi sudovi.

Prema §. 6. zakona o mjestnih sudovih bira občinsko zastupstvo mjestnog sudca, zamjenika mu i prisežnike na jednu godinu. I u tom pogledu dade se — kao što se u obrazloženju vladinom k osnovi novele o mjestnih sudovih u istinu navodi, mnogo prigovoriti napose izboru mjestnoga sudca samo na jednu godinu, pa će i tu sigurno za djelovanje mjestnih sudova od odlučne koristi biti vladina osnova, koja smjera onamo, da se mjestni sudac bira na tri godine, čim će se nedvojbeno polučiti i veća jednakost u riešitbah mjest. sudova, pa će ove takodjer i bolje biti.

Samo sam slobodan primjetiti, da bi nemanje bilo shodno odrediti, osobito kod seoskih občina, da mjestni sudac bude, kao što je to i po min. naredbi od 26. svibnja 1860. bivalo, načelnik dotične občine, a to obzirom na okolnost, da se i onako svaki put najviše biraju načelnici za mjestne sudce, kod kojih se pravilno mora predpostaviti dovoljna vještina za rukovodjenje mjestnih sudova i nadalje pogledem na to, da je ipak tegotno kroz 4 godine službu mjestnog sudca bezplatno — kako biva u najvećem dielu občina — obavljati, a jedva je u skladu sa strogom pravičnošću siliti koga na to, (§. 14. zakona o mjest. sudovih); pri čem ne treba zaboraviti i na to, da će sudac primoran, da tu službu uzme „jedva moći uspješno svoje zvanje obavljati".

Moguće amo tamo zle porabe kod izvršivanja ovrhe po mjestnih sudovih za utjeranje tražbina, za koje je mjestni sud nadležan, odstranjuje posve radikalno §. 4. spomenute vladine osnove — po kojem može vjerovnik radi novčane tražbine, za koju je mjestni sud nadležan dozvoliti ovrhu, samo onda zamoliti neposredni redoviti sud za ovrhu prema ustanovam 12. poglavja gr. pp. i izdane k tomu ovršne novele, ako se svjedočbom nadležnog mjestnog suda izkaže, da se ovrha na pokretnine dozvoljena, nije mogla provesti radi pomanjkanja dužnikovih pokretnina ili da tražbina ovrhovoditelja nije posvema namirena. Čemu bo radi neznatnijih tražbina davati vjerovniku mogućnost da šikanira svoga dužnika ovrhami na nekretnine i ostalu imovinu, i tim mu sigurno veći trošak nanositi?

Dr. Stj. Posilović.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Prinos k nauci o vlastničtvu.

David Stipanović digne tužbu proti Tonki Stipanović udatoj Sakić i malodob. Janji i Mariji Stipanović na priznanje prava vlastničtva na nekretnosti, zahtievajuć: da su tuženici dužni priznati, da je pokojni Luka Stipanović bio nepošten posjednik nekretnina unešenih u zem. zap. br. 69. obć. dolnja Matičina i da tužitelju pristoji pravo suvlastnosti na ove nekretnine; da imadu dopustiti, da se njihovo pravo izključive vlastnosti briše, a njegovo pravo suvlastnosti upiše i napokon da mu naknade parbene troškove. Tužitelja zastupaše odvjet. A., a tuženike odvjet. R.

Prvi sud bivši kr. žup. sudbeni stol osječki, odbio je tužitelja bezuvjetno nametnuv mu da tuženikom naknadi parbeni trošak u iznosu od 17 for. 87 novč. Na priziv tužiteljev potvrdio je kr. banski stol osudom od 13. kolovoza 1872. br. 4811. osudu prvoga suda u glavnoj stvari, a troškove pako parbene medju se prebio.

Kr. stol sedmorice odbije svojom osudom od 19. prosinca 1873. br. 1018. izvanrednu previdnu žalbu tužiteljevu i naloži mu da naknadi protustranki parbeni trošak protuizvedenja.

Razlozi osude kr. stola sedmorice, iz kojih se jasno razabire i temelj tužbe glasi ovako:

Pošto po §. 3. gruntovnoga reda (d. z. l. broj 222. god. 1855.) izpravak gruntovnice pravo ima zaiskati i onaj, koji prava svoja posiedovna ili pravo svoje suposjeda nije prigodom lokalizacije prijavio ili izkazao, i pošto ovo pravo po naredbi ministarstva pravde od 20. studenoga 1856. br. 218. d. z. l. nije ni iza izteklog roka izročnoga niti proti trećim osobam, ma one i stekle prava knjižna, utrnulo, samo što se obzir uzeti mora na stečena prava ovih: to se tužitelju u nazočnom slučaju pravo prijave proti tuženikom tim manje zaniekati može, što se tuženici, kojim su upitne nekretnine uručbenom izpravom od 8. siečnja 1869. po tužitelju pod F. doprinešenom, iza smrti Luke, pokojnoga otca svoga, a brata tužiteljeva, koji biaše svjedokom izvadka gruntovnoga br. 69. občine dolnja Matičina pod E. unešen u posjedovni list, — kao nasliednikom ovoga uvjetno očitovanim na temelju zakona, uručene pravom vlastnosti, i kojih je pravo vlastnosti na temelju te uručbenice na nekretnine iste unešeno u javne knjige dokazom priloga pod D. na I. — nemogu smatrati trećimi osobami, dočim po §. 547. o. g. z. glede nasljedstva toga predstavljaju ostavnika, i imaju se u tom pogledu smatrati s ovim prema tužitelju osobom jednom.

Digitized by Google

Nu kad je prema tomu tužitelj prijavio pravo svoje, pak odlukom sudbenoga stola županije virovitičke od 15 travnja 1869., kako to svjedoče prilozi pod A. i B. na I., upućen na redoviti put pravde, valjalo mu je taj put i poprimiti, ter prema tomu i tužbu po zakonu urediti.

Ako se uvaži, da po §. 823. o. g. z. proti posjedniku, iza kako mu je ostavina jur uručena, može onaj, koj misli, da ima jače ili ravno pravo nasliedstva postupati na ustup ili dielenje nasljedstva tužbom o nasljedstvu, dočim se tek vlastničtvo o pojedinih predmetih nasljedstvenih tjera tužbom o vlastničtvu, a da je tužitelj svoje namišljeno pravo na utužene nekretnine, temeljeći ga u tužbi na pravu nasljedstva, pripadajućem mu iza Antuna Stipanovića kao njegova i pokojna otca tuženika, Luke skupnoga otca potjero tužbom o vlastničtvu u mjesto da je podigao proti njim tužbu o nasljedstvu, to se je tužitelj morao odbiti s tužbovnim zahtievom već s razloga toga negledeć i na to, da tuženici, nalazeći se u posjedu tih nekretnina, imadu za se i naslov i način stečenja zakonit, jer jim je ostavina iza razpravljena pred sudom prava njihova nasljedstva, predana uručbenicom po §. 797. o. g. z., pošto su izkazali naslov iz zakona (§. 799. o. g. z.); ter je usljed toga i pravo njihovo vlastničtva na upitne nekretnine unešeno u javne knjige (§. 431. o. z.), a da je imao i prednik njihov, otac Luke, brat tužitelja kao posjednik po §. 323. o. g. z. predmjevu za valjani naslov ter se po tom i nije mogao siliti, da naslov svoj prokaže, dotično da se tuženici nemogu siliti na prokaz naslova prednika otca svoga, koji je na temelju toga posjeda po §. 22. naredbe ministarstva pravde od 18. travnja 1853. (br. 65. d. z. l.) i u javne knjige uveden, po čem se ima po §. 321. o. g. z. obzirom na §. 6. gruntovnoga reda smatrati posjednikom zakonitim, dok nebude proti njemu dokazano pravo jače, dočim tužitelj u pogledu nekretnina istih nije dokazao naprema tuženikom, a ni naprema prednikom njihovu niti naslova niti načina stečenja budi za pravo nasljedstva, nije bo dokazao nijednoga od naslovah, naznačenih u §. 424. o. g. z. imenito nije dokazao ni toga, da je godine 1848. bio u posjedu pomenutih nekretnina, a nije dokazao ni u tužbi iztaknuti naslov za pravo svoje nasliedstva iz zakona (§. 799. o. g. z.) iza otca si Antuna Stipanovića, jer nije dokazao, da je njegovo pravo nasliedstva pred sudom razpravljano, ter ostavina iza pomenutoga otca uručena mu po zakonu; okolnast pako ona, da je on s pokojnim Lukom, bratom svojim, a otcem tuženikah jedini pomenutoga pokojnoga skupnoga jim otca, ma da i jest dokazano, da je ovaj bio vlastnikom parbenih nekretnina, sama po sebi nedokazuje ništa.

Pak pošto je tužitelj s tužbovnim zahtjevom po nižjih sudovih odpućen suglasno, a nemože se reći, da je nastao koji slučaj §. 335. gr. pp.:

Digitized by Google

Valjalo je izvanredni previd njegov odputiti, a prema tomu nametnuti mu naknadu troškova uzrokovanih traženikom za protuizvedenje ostaviv osudu stola banskoga netaknutom u pogledu preboja troškova parbenih jer nepredleži proti tomu od strane tuženikah žaobe nikakov prigovor.

Darovanje, koje se predajom darovanoga predmeta odmah izpuni, ne postaje tim darovanje za slučaj smrti, ako se nadareni obveže, da ima dar povratiti, ako darovatelj ne umre.

26. siečnja 1877. umre pralja Tereza M. u Beču. Budući još bolestna u krevetu pozva si brata Josipa M. iz Češke i preda mu štedioničku knjižicu na 1000 for. glaseću za to, jer hrani i uzdržaje već 17 godina njenu mater kod sebe. Nu pri tom odredi, da ima od tih 1000 for. predati crkvi u M. 100 for. kao zapis, da ima namiriti sav trošak liečenja, pogreba i čitanja misa, i da joj ima, ako ne umre, spomenutu štedioničku knjižnicu povratiti.

Osim drugih podnesoše Ana M. i Franjo M. po svom zastupniku dr. S. u Beču uvjetno nasljedno očitovanje na temelju zakona na ostavinu iza Tereze M. Spomenuti zastupnik Ane i Franje M. smatrajuć, da rečena predaja štedioničke knjižnice na 1000 for. ne involvira niti darovanja medju živimi niti za slučaj smrti, nego da ona spada u ostavinsku imovinu pokojnice: digne tužbu proti Josipu M. tražeć, da povrati na temelju štedioničke knjižnice dignutu gotovinu od 1000 for. zajedno sa 6 postot. kamati od 27. siečnja 1877. u ostavinu Tereze M.

Prvi sud odbio je tužitelje s ovih razloga:

Tužitelji navadjaju u svojoj tužbi, odnosno u protuodgovoru: 26. siečnja 1876. umre Tereza M. u Beču; povedenim iztraživanjem utvrdjeno je, da je pokojnica imala štedioničku knjižicu na 1000 for. glaseću, koju je ipak tuženi Josip M. brat pokojničin još za žive Tereze M. ponio pa je ovaj, preslušan s bog toga pred ovim sudom, naveo, da se spomenuta štedionička knjižica ne može smatrati kao predmet ostavine pokojne Tereze M., jer da mu je ona darovala; bivša najme bolestnom pozva ga u Beč, pa kad je zadovoljiv njenoj molbi došao uruči mu spomenutu knjižicu i to za to, jer da hrani i uzdržaje 17 god. njenu majku kod sebe, dodav, da joj ima knjižicu povratiti, ako ne bi umrla; iz ovoga očitovanja da se vidi, da tu ne ima darovanja ni medju živimi niti za slučaj smrti; nije darovanje medju živimi, jer gore navedeno očitovanje ostaviteljevo ne može imati drugoga smisla, nego kao da je rekla: „Novac pripada tebi ali tek poslje moje smrti.“ Iz onoga očitovanja Tereze M. vidi se dakle, da nije namjeravala vlastničtvo štedio-

Digitized by Google

ničke knjižice prenieti za sebe žive na Josipa M. nego da si ga je do svoje smrti pridržala; a što se tiče darovanja za slučaj smrti, ne može se u ovom slučaju o njem govoriti, jer nisu ispunjene propisane formalnosti; jasno je dakle, da naglasena štedionička knjižica spada u ostavinu pokojnice, pa zato da tužitelji traže neka se u nju preda.

Ovako tužitelji. Ako ovi tvrde, da predaja knjižice štedioničke Josipu M. ne sadržaje darovanja za slučaj smrti, imadu posve pravo jer Josip M. sam priznaje, da se ostaviteljica nije naročito odrekla prava opozvati ovo darovanje i da mu nije izdana nikakova isprava. Naprotiv pako imade gore spomenuti posao, gdje se nadarenomu bezplatno prepušća i predaje štedionička knjižica sva obilježja u §. 938. i 943. o. g. z. normiranoga darovanja medju živimi; pogodba je perfektnom i krepostna od časa kada je sklopljena; dodatak: da nadareni mora povratiti štedioničku knjižicu, ako ostaviteljica ne umre, ne može se tako tumačiti, kao da vlastničtvo na knjižicu štedioničku prelazi na Josipa M. istom poslje smrti ostaviteljice, jer bi se takovo tumačenje protivilo smislu gore naglašena posla i očitovanju ostaviteljice; onaj dodatak može se po naravskom svom smislu samo tako tumačiti, da nadareni mora povratiti štedioničku knjižicu ako bolestna darovateljica ne umre, ako ozdravi; taj uvjet pako, kojega nastupom bi darovanje po §. 696. o. g. z. dokinuto bilo, nije nastupio, jer je darovateljica, što priznaje i sam tužitelj, preminula; tako je darovna pogodba postala neograničenom, a nadareni kao neograničeni vlastnik štedioničke knjižice nije dužan istu povratiti; a s toga se mora tužba kao neosnovana odputiti.

Usljed priziva tužitelja promienio je c. kr. viši sud pražki osudom od 26. svibnja 1879. br. 15369. osudu prvoga suda te sudio: da je Josip M. dužan gotovinu od 1000 for., podignutu na štedioničku knjižicu, predanu mu po Terezi M., zajedno sa 6% kamati tekućimi od 27. siečnja 1877. u ostavinu Tereze M. povratiti i u tu svrhu ju položiti kod suda.

Razlozi: Obie stranke priznavaju, da je Josip M. primio od pokojne Tereze M. rečenu štedioničku knjižicu uz primjetbu pokojničinu ako ne umre, da joj se ima povratiti; ali ako umre, da knjižica ta na 1000 for. glaseća, odnosno preostatak svote, jest i bezuvjetno i neograničeno vlastničtvo Josipa M., on je dakle univerzalni nasljednik. Josip M. priznaje dakle, da mu rečena uložnica nije predana odmah i to samo uvjetno za slučaj smrti Tereze M., i da ju je on tako primio; Josip M. je indi do smrti Tereze M. bio samo čuvar knjižice u smislu §. 957. i 958. o. g. z., pa se čin predaje u smislu §. 956. o. g. z. predstavlja kao darovanje za slučaj smrti, pošto se je imalo istom poslje smrti darovatelja izpuniti. Sada valja prosuditi, imade li se ovo darovanje za slučaj smrti uzeti kao pogodba ili kao zapis. Kao pogodba ne može se

Digitized by Google

smatrati ova predaja, jer što je Josip M. primio, to je bilo puko primanje u pohranu, jer da je Tereza M. ozdravila, bio bi morao Josip M. bezuvjetno povratit knjižicu štedioničku; a manjkaju i drugi dokazi za to, da se je Tereza M. naročito odrekla prava opozvati ovo istom nakon njene smrti nastalo darovanje i da je o njem izdala nadarenomu pismenu ispravu. Ovo darovanje za slučaj smrti može se dakle smatrati kao jednostavni zapis, ali kao takov ne može imati nuždnoga pravnoga učinka, jer ne ima onih formalnosti, što ih propisuje XI. poglavje obć. gr. z. Mora se dakle uvažiti priziv glede glavne stvari, a ne manje i glede 6 postot. kamata od 27. siečnja 1877., jer tuženi ne bijaše vlastan iz puke predaje štedioničke knjižice izvoditi za sebe ovlast, da može namiriv trošak pogreba i liečenja, te izplativ misnu zakladu od 100 for. ostalo za sebe zadržati, on je dakle onaj iznos protupravno uzkratio ostavini, pa je stoga dužan u smislu §§. 1294., 1333. i 955. o. g. z. naknaditi kamate u rečenom iznosu i to tim više, pošto nije ni on, ni njegov zastupnik pobijao zahtjev, da se kamate imadu tražiti počam od dana kad je Tereza M. preminula.

Na podnešeni p r e v i d tuženikov preinačio je n a j v i š i s u d b e č k i rješitbom od 23. listopada 1879. 9348. osudu višega suda, a potvrdio onu prvoga sudca.

R a z l o z i: Tužba uzimlje za izhodište svoje što tuženi sam pripovieda, kako je najme došao do štedioničke knjižice glaseće na 1000 fr. koju posjedovaše Tereza M., umrla 26. siečnja 1877. u Beču, a tuženi još za nje žive sebi uzeo, pa zahtieva, neka se tuženi obsudi, da ima na štedioničku knjižicu podignutu tisuću for. ostavini pokojne Tereze M. zajedno sa 6% kamat. od 27. siečnja 1874. povratiti, a ne poriče one navode tuženoga, kako je njemu bivšemu u Beču Tereza M., priznavajuć mu zasluge, što držaše kod sebe kroz 17 godina njenu mater, onu knjižicu štedioničku predala u vlastnost naloživ mu, da ima odatlje podmiriti troškove liečenja i pogreba, izplatit 100 for. za utemeljenje misne zaklade; a ako ne bi umrla, da joj knjižicu povrati; kako je tuženi s ovimi primjetbami predanu mu štedioničku knjižicu u istinu primio. Svi ovi dakle navodi tuženikovi imadu se smatrati istinitimi. Prema tomu prvi je sudac sasma pravo ovo očitovanje Tereze M., predaju štedioničke knjižice tuženom u vlastnost i preuzeće iste po ovom potonjem shvatio kao darovanje medju živimi, jer izpunjenje darovanja nije imalo nastupiti istom poslje smrti Tereze M. nego je ono umah neposredno poslje onoga očitovanja sliedilo. A što je Tereza M. dodala, da joj tuženi ima, ako ne umre — što se ima tako razumieti, ako ne umre na tadanjoj bolesti — štedioničku knjižicu povratiti, tim si je ona samo pridržala pravo opozvati darovanje, a ujedno bio je tuženi njim ograničen te ne mogaše do smrti Tereze M. ikako razpolagati s onom svotom;

Digitized by Google

to je dakako ograničenje smrću pokojnice odpalo. Zahtjev tužitelja je dakle neosnovan, pa se zato mora dokinuv osudu drugoga suda potvrditi ona prvoga sudca.

Od sekvestra ne može se tražiti, da povrati već uplaćenu mu najamninu (§. 1105. o. g. z.)

Josip K. uzme u najam dućan od Josipa V. iz B ; dohodci toga dućana imadjahu se upotrebiti za namirenje neke tražbine Karla J., koji je sam bio opredieljen za sekvestra, za to su i oni dohodci došli pod sekvestraciju. Usljed toga platio je prvi obrok najamnine Karlu J., a tako 1. srpnja 1877. dospjeli četvrtgodišnji obrok sa 30 for. takodjer Karlu J. Nu pošto je dućan iznajmljen Josipu K. 25. srpnja 1877. izgorio, tražio je Josip K. neka mu Karlo J. povrati unapred plaćenu najamninu, i to za vrieme od 25. srpnja do 30. rujna 1877. u iznosu od 21 for. 67 novč.

Prvi sud zadovolji zahtjevu tužiteljevomu i odsudi Karla J., da mu je dužan spomenuti iznos povratiti.

Razlozi: Tuženi upravljaše kao sekvestar dućanom, na dohodke toga dućana ne imadjaše vlastnik njegov nikakova prava; Karlo J. iznajmi dućan, primaše najmovinu te zastupaše u svakom pogledu vlastnika, pa je kao zastupnik ovoga potonjega tim više odgovoran, što je sekvestracija dozvoljena na njegovu korist, a slučaj (casus) pada prema §. 1311. o. g. z. na onoga u kojega se imovini dogodi, u ovom slučaju pada na dohodke sekvestra.

Na priziv tuženikov preinačio je viši sud osudu prvoga sudca odbiv zahtjev tužiteljev i uputiv ga na vlastnika dućana Josipa V.

Razlozi: Sekvestrova stvar bijaše jedino, da prima dohodak od dućana tužitelju u najam danoga, i da s njim upravlja prema izdanim mu (sekvestru) nalogom, odnosno da ih za podmirenje dugova vlastnikovih upotrebljuje. Ako je ovoj dužnosti zadovoljio, ne može se odsuditi da povrati već plaćene iznose najamne, koji se u ostalom u ovom slučaju ne nalaze više u njegovih rukuh kao sekvestra. U ostalom tuženi je primao od tužitelja najamninu kao imenovani sudbeni sekvestar i za ovaj neodgovara on osobno.

Naprotiv vlastan je tužitelj prema §. 1104. i 1105. o. g. z. zahtievati, da mu utuženi iznos povrati vlastnik dućana, na kojega su korist dohodci upotrebljavani, za to mu se pridržaje pravo, da može novom tužbom ustati proti vlastniku.

Najviši sud bečki potvrdio je ovu rješitbu višega suda s razloga po ovom potonjem navedenih kao i nadalje s razloga, što je sekvestar

Digitized by Google

jedino upravitelj sekvestriranih dohodaka, pa se taj pravni odnošaj nimalo ne mienja tim, što je ovrhovoditelj sam imenovan sakvestrom.

II. Mjenbeno-pravni.

Ako se dužni iznos položi kod suda, dužnik mora ipak platit tako zatezne kamate tekuće do vremena kad se digne novac kao i naknaditi trošak dignuća novca.

Na temelju pravomoćnoga platežnoga naloga izhodio je mjenb. vjerovnik Izak M. ovrhu na kretnosti mjenb. dužnika S. Raczynskoga radi mjenb. svote od 1000 for. s. p.

Kad se je 19. lipnja 1878. imala izvesti ovrha na kretnine položi dužnik u ruke sudbenoga izaslanika 1015 for. a. v. da namiri mjenb. dug, 6% kamate i narasli trošak ovršni. Sudbeni izaslanik deponira novac kod suda. Izak M. podnese malo kasnije molbu, da mu se uruči deponirana svota, ali ju mogaše dignuti istom 3. veljače 1879., pa dignuv novac podnese molbu, da mu se dopitaju 6% kamate od kapitala na 1000 for. za vrieme od 19. lipnja 1878. do 3. veljače 1879. kao do dana dignuća novca, i da mu se naknade ostali troškovi dignuća i namire.

Prvi sud odbio je bezuvjetno i u cielom obsegu zahtjev Izaka M.

Na utok, podnešen proti toj odluci, preinačio je c. kr. viši sud lavovski odlukom od 1. srpnja 1879. br. 14167 odluku prvoga suda te zadovoljio zahtjevu Izaka M. u toliko, da mu je dužan S. Raczynsky platit od glavnice 1000 for. 6% kamate za vrieme od 19. lipnja 1878. do 3. veljače 1879. u iznosu od 37 for. 50 novč., zatim odbijenu brojarinu sa 5 for. $7\frac{1}{2}$ novč, ali odbio je zahtjev da mu se izplati i trošak namire. Tu rješitbu potvrdi i c. k. najviši sud bečki, usljed previda Raczynskoga sa sliedećih razloga:

Što je S. Raczynsky 19. lipnja 1878. položio u ruke sudb. povjerenika mjen. svotu od 1000 for., radi koje je bila proti njemu povedena ovrha, koju je svotu sudb. izaslanik istoga dana deponirao kod suda, nije tim podpuno zadovoljio svojim dužnostim kao dužnik, jer se je dug imao prema sadržaju pravomoćnoga platežnega naloga od 24. travnja 1878., a ne manje prema §. 1424. o. g. z. izplatiti na ruke vjerovnika.

Deponiranje kod suda samo bi onda dužnika podpuno odriešilo njegove dalnje dužnosti, da se je u smislu §. 1425. o. g. z. dokazalo, da je deponiranje pravo izvedeno, što ipak dužnik nije dokazao ni jednom sudbenom izrekom.

S toga je pravom viši sud dopitao ovrhovoditelju dalnje kamate od 19. lipnja 1878., kao dana kada je kod suda položena ona svota,

Digitized by Google

pa do 3. veljače 1879. kao dana, kada je mogao kod suda položenu svotu dignuti, jer se samo ovaj potonji dan može smatrati kao dan plativi, a pošto je molba za izdanje rečene mjenb. svote nuždno prouzročila troška, kojim dade povoda ovršenik, to je i dopitanje tih troškova po zakonu opravdano osobito ako se uvaži, da su ti troškovi u rješitbi višega suda svedeni na pravu mjeru, pa ne ima razloga da se još niže obale.

(Rješitba najvišega suda od 4. rujna 1879. br. 9459.).

III. Kazneno-pravni.

Ako se navedu postavljeni brojevi lutrijske uložnice, to ne čini sadržaja javne isprave. Ako se utvrdi, da se lukavimi djeli namjeravalo pobliže ne naznačene osobe prevariti, to još nije dovoljno za pokus prevare.

Jela T. postavi u lotokolekturi Franje Z. na ambo-solo, o čem joj kolektant izda uložnicu, sadržavajuću brojeve, na koje postavi Jela B. Jedan tih brojeva bijaše izvučen, a drugi izkrivi Jela B. tako, da je stajao u skladu sa rezultati cieloga vučenja. Tad podje do lotokolekture Franje Z. i pokazav mu uložnicu zahtievaše, da joj izplati tobožnji dobitak u iznosu od 78 for., što ovaj nehtjede učiniti. U ovom postupku nazrievaše državno odvjetničvo pokušaj prevare u smislu §§. 8., 197. i 200. k. z., nu c. kr. zemaljski sud bečki našao je u tom, kako dokazuje njegova osuda od 29. lipnja 1879. br. 20094. sukrivnju kod izvedene prevare po §§. 5., 197. i 199. d. k. z. Na ovakovu osudu sklonu sud ta odlučna okolnost, što krivotvorenje uložnice, pošto se dobitci izplaćuju jedino prema izvornim igračkim propisom, bijaše posve nesposobnim da zavede Franju Z.; ali svakako se je moglo upotrebiti na štetu treće osobe, da je slučajno uložnica založena, prodana ili inače uz naplatu drugomu ustupljena.

Proti ovoj osudi podastre obsudjena žalbu ništovnu, o kojoj je najviši sud bečki razpravljao 18. listopada 1879. Tu je zastupnik glavne prokurature Cramer pristao uz žalbu obsudjene te na njenu korist ovako govorio: „Po svojoj sućnosti „isprava“ je sredstvo, kojim se vjerodostojnimi čine pravno znamenite činjenice. Ako se dakle hoće govoriti o krivotvorenju isprava, moraju se promjene u ispravi neovlašteno preduzete protezati na one sućnosti njene. Potrebno je dakle, da se činjenice, koje je imala isprava vjerodostojnimi učiniti, usljed učinjene promjene bilo u kojem obsegu inače prikažu, nego li su se prikazivale prije u ispravi; naprotiv promjene koje se netiču same vjerodostojnosti činjenica, nisu krivotvorenje. Ustanove car. patenta od 13. svibnja 1813. o lutriji, naročito §. 36. jasno pokazuju, da se uložnice lotokolektanta

Digitized by Google

imadu uvrstiti medju javne isprave. §. 17. istoga patenta dopušta lotokolektantom, da mogu na uložnicah zabilježiti brojeve, na koje stranka igra, i to biva radi ubaviesti občinstva. Nu ti brojevi igranja nisu predmetom uredovnoga potvrdjenja ili ovjerovljenja. Kao predmet takov nasuprot označuje §. 5. rečenoga patenta uloženi iznos novca, broj kolekture, dan i mjesto žrebanja te prvi i posljednji marginal, pod kojim je igra unesena u izvorni popis, a §. 17. naznačuje izrikom, „da se dobitci izpravljaju jedino po sadržaju izvornih u lutrijskom arkivu čuvanih popisa lotokolektenta, koji (popisi) jedini sadržavaju igru od stranaka prijavljenu i po uredu primljenu.“ Odavlje sliedi, da se pojam krivotvorenja javne isprave (§ 199. lit. d. k. z.) ne može protegnuti na slučaj Jele B. Nu da se i nalaze tu predpostave toga pojma, ipak ne bi se moglo ni govoriti ob izvršenju delikta. Kaz. zak. ne poznaje samostalna zločinstva krivotvorenja javnih isprava, nego ga uzimlje kao jednu vrst prevare. Zato se i kod krivotvorenja išče, da bude delikt dovršen, prava obsjena (Täuschung), koja se je u ovom slučaju kušala, ali nije uspiela; ali ni onim što je prvi sud uvažio, da se je mogla prevariti i zavesti treća od Franje Z. različita osoba, nije se utvrdio realni učin, to je puka supozicija, o kojoj se ne može viećati. Premda se ne može tvrditi, da se svagdje, gdje se može uporavom obične pozornosti izbjeći prevari, mora sredstvo obsjene sasma nespretnim i neprikladnim za to smatrat, ipak nedavaju razlozi napadnute osude razloga, da se u ovoj točki izrečena osuda prvoga suda svede na pravnu bludnju. Tim pako otimlje se djelo Jele B. kaznenomu progonu.

C. kr. najviši kao sud kasacionalni u Beču sudio je: žalbi ništovnoj Jele B. proti osudi prvoga suda zadovoljava se, ova se ovim dokida, Jela B. riešava se sukrivnje kod izvedena zločinstva prevare krivotvorenjem javne isprave u smislu §§. 5. 197. i 199. lit. d. k. z., kaznjiva po §. 202. k. z. i riešava dužnosti naknaditi trošak kaz. postupka.

Razlozi osude najvišega suda crpljeni su podpuno iz govora drž. prokuratora, kojim je zagovarao žalbu ništovnu Jele B. pa ih s toga ovdje ne ćemo napose navoditi. I. Bl.

Zagoda prekršaju proti sigurnosti poštenja, počinjena prošnjom caru upravljenom, počima teći odkad je ta prošnja stigla na ministarstvo pravosudja.

C. kr. najviši sud bečki, postaviv gore spomenuto pravilo upire se evo na ove razloge:

Propisom §. 531. k. z. bude glede prestupaka i prekršaja ustanovljeno, da im zagoda počimlje časom, u koji se kažnjivo djelo počinilo; časom naime, u koji djelo ili propust, što satvara zlodjelo, dopre svome kraju.

Digitized by Google

U nazočnom slučaju, gdje se radi o prekršaju predvidjenu §-om. 487. k. z., naime o zlodjelu sastojećem u opredieljenom učinu, koji nije na dugo nastavljen i komu se opredieljenog učinka neće, — čas početku zagodi jest onaj, u koji bila je prikazana molbenica Njegovom Veličanstvu, a to bje dne 23. lipnja 1874., kad Marija Harejška prikaza tu molbenicu sadržeću pritužene okrivde na dra. Žaka.

Kad je pako dr. Žak doznao za te okrivde, to nema nikakve važnosti, kao što nema važnosti okolnost, da baš zbog te molbenice na cara činilo se je medjutim izvidâ, jer se ovdje ne radi o zagodi prava, što ga uvriedjenik ima, da svoju tužbu prikaže sudu (§. 530. k. z.), već o zagodi samoga prekršaja, i jer opet nema zakonskog propisa, po kom bi se zagoda obustavila, dok traju doznaje glede krivih okrivda zametnute,[1] no bi joj se početak samo mogao obustavit, u smislu §. 531. k. p., pozivom okrivljenika u koristno vrieme.

Pošto u ovom sgodjaju tek je zagodi započeo dne 23. lipnja 1874., to je prekršaj onog dana počinjen bio svakako zagodjen, što se on po §. 532. k. z. zagadja za tri mjeseca i što zagoda nije po §. 531. k. z. bila uklonjena il obustavljena, kad je nadležni kotarski sud na 20. listopada 1874. izdao poziv na Mariju Harejšku kao obtuženicu; a ta se okolnost nemala s toga pri presudi kaznene parnice mimoići.

Pošto dakle ni kotarski ni utočni sud ne uzeše u obzir zagode već sbivše se te osudnu odsudu izrekoše, i pošto bi se okrivljenica tom odsudom, bude li izvršena, očevidnoj nepravici podvrgla; ukidni sud, pripustiv ništovnu žalbu u smislu §§. 32. i 292. k. p. na obranu zakona, po c. kr. generalnom odvjetničtvu podnešenu, pronadje, da odsude kotarskog i utočnoga suda uništi kao zakonu protivne i da obtuženicu polag §§. 259. br. 3. i 292. k. p. oprosti od propisanog joj prekršaja, razteretiv ju istodobno od izplate parničnih troškova. („Právo.“)

Sedmi sastanak ugarskih pravnika.

U 11. broju ovoga časopisa od god. 1879. spomenuto je, da se je pravnički sastanak ugarski razdielio prema strukam u sedam odsjeka, koji su odmah počeli i marljivo raditi.

Prvi odsjek (civilno pravo) uze u razpravu pitanje o nuždnom dielu. Izvjestitelj dr. Dell' Adami predloži, da se preko ovoga pitanja predje na dnevni red, pošto nisu još razjasnjena neka predpitanja spadajuća ovamo. Prof. Hoffmann predloži: „Nuždni dio pripada: a)

[1] Takove propise sadržavaju kazneni zakonici francezki i njemački i osnova austrijskoga kaz. zak.

Digitized by Google

potomkom umrloga: b) ako ne ima ovih, njegovim roditeljem, c) ovim i onim zajedno, isto tako u pomanjkanju roditelja i njihovih potomaka suprugom preminulih.

Djeci pripada polovica njihova zakonskoga nasliednoga diela; roditeljem trećina, ako konkuriraju s djecom onoliko, koliko iznosi dio djeteta ali samo na uživanje, inače pako jednu trećinu zakonskoga diela kao vlastnost.

Nakon poduže razprave prihvati odsjek prvi dio predloga prof. Hoffmanna; nu glede potanjega opredieljenja nuždnoga diela kao i glede toga, kako se ovaj gubi, nije ništa zaključeno nego je prihvaćen predlog dra. Brode-a, da se riešenje tih pitanja odgodi.

O pitanju „prema kojim načelom da se uračunaju tražbine" predje se na predlog izvjestitelja dra. Weinmanna na dnevni red.

U drugom odsjeku (zakonarstvo o vjeroisiji) razpravljeno je pitanje: Je li na zaštitu prava posjednika prioritetnih obligacija potrebno zajedničko zastupanje, pa ako je, kako da se uredi?"

Izvjestitelj odsječni savjetnik Schnierer preporuči od dvajuh podnešenih predloga onaj dra. Aleks. Neumanna mlad., koji ovako glasi: 1. Potrebno je zajedničko zastupanje; 2. to zastupanje ima se ureda radi narediti samo onda, ako bi se mogle pokretnine pod zalog uzeti ili sa poduzećem, koje izdade prioritetne obveznice, nagoda uglaviti; izim toga još i onda, ako jedan dio posjednika prioriteta želi takovo zastupanje; 3. zastupstvo to (jedna ili više osoba) ima se izabrati u skupštini posjednika prioriteta; istim načinom amoviraju se zastupnici i polažu račun o svom djelovanju.

Nakon duge debate izreče većina, da je potrebno zastupanje na obranu prava posjednika prioritetnih obveznica kao i to, da sud imenuje kuratora: nu kako da se uredi to zastupanje, preko toga prešlo se je na dnevni red.

Zatim uzeše u pretres pitanje: „Ima li mjesta actio Publiciana samo u slučajevih stečaja ili takodjer izvan njega?

Izvjestitelj dr. Herics predloži, neka se izrekne, da actio Publiciana ima mjesta u stečaju kao i izvan njega.

Dr. K. Held zagovaraše nazor, neka se actio Publiciana dozvoli samo u stečaju; dr. Brode pobija takodjer porabu njenu izvan stečaja te predloži, da se actio Publiciana predbježno nedopušta izvan stečaja. Nakon svestrane razprave prihvati ipak većina predlog izvjestiteljev.

Treći odsjek (kaz. pravo i kaz. postupak) uze najprije razpravljati pitanje: „Imade li se u onih kaz. stvarih, u kojih sude redoviti sudovi, dopustiti priziv proti osudi prve molbe i u pitanju učina? Izvjestitelj drž. odvjetnik dr. Helmbacher mnije, da se može dozvoliti priziv i glede učina proti osudam inokosnih sudova, nipošto pako proti osudi sudova sbornih.

Digitized by Google

O tom se razvila vrlo živahna debata, a na svršetku prihvatiše predlog Karla pl. Csemeghya, senatskoga predsjednika kod najvišega suda, glaseći ovako: U poslovih, predanih sudb. stolovom, dozvoljen je priziv obtuženomu; nu proti osudam druge molbe dopuštena je samo ništovnica radi krive uporave zakona.

Drugi predmet bijaše pi'anje o kazneno pravnoj kvalifikaciji tako zvanoga amerikanskoga dvoboja.

Izvjestitelj dr. Dardy opaža: Ugarski kazneni zakon govori o tom prestupku neposredno poslje odredaba, odnosećih se na poticanje i pogodovanje na samoubojstvo, ali ipak skroz samostalno i neovisno ustanoviv pače zanj znatno višu kazan; govornik drži po tom, da je sastavitelj ug. kaz. zakona namjeravao kazniti amerikanski dvoboj ne kao poticanje nego kao primoranje na samoubojstvo. Izvjestitelju se čini to shvaćanje skroz valjanim i korektnijim nego li je shvaćanje u osnovi austrij koga kaz. zakona, koja ustanovljuje kazan za amerikanski dvoboj, pa se čini kao da ga smatra nekom podvrsti dvoboja. Izvjestitelj predlaže s toga, pošto je ovo pitanje jur valjano riešeno legislativnim putem, da se predje uz motivaciju na dnevni red. Predlog bijaše jednoglasno usvojen.

Četvrti odsjek viećao je o pitanjih glade imenovanja i avancementa sudaca. Izvjestitelj dr. Garay izjavljuje se za predlog dra. Günthera, koji glasi: Sastanak pravnički neka izrekne, da drži za vrlo shodno, da se postupak kod imenovanja i avancementa sudaca putem zakonodavnim uredi. Izvjestitelj scieni, da bi trebalo sudovom samim osjegurati izdašan upliv kod imenovanja i avancementa sudaca; pri čem bi trebalo izreći kao načelo: da se korporacija sudaca ima popunjivati izkjučivo individui, koja djeluju na polju pravosudnom ili na polju pravoslovne znanosti, pa da imenovanje odnosno avancement ima zavisiti o izkazu potrebne kvalifikacije, odnosno stanovitoga u službi sprovedenoga vremena.

Dr. Dell' Adami pobija nazore tako predlagatelja kao i izvjestitelja te predlaže: „Kraj sadanje pravosudne organizacije i pod sadanjimi odnošaji pravosudja ne želi pravnički sastanak, da se putem zakonodavnim uredi imenovanje i avancement sudaca".

Predsjednik senata pl. Csemeghy predloži, „neka se rješenje ovoga pitanja kao predmet dalnje diskusije i razprave pridrži budućnosti".

Judex curiae pl. Mailáth pristaje uz predlog dra. Günthera, koji prihvati većina odsjeka

Za ovim povede se rieč o pitanju: „Bi li bilo shodno, da se u djelokrug kotarskih sudova potegne i sudbenost zemljištnoga posjeda i u kojoj mjeri?" Izvjestitelj dr. Györy predloži: „Pravnički sastanak neka izvolili zaključiti: 1. bilo bi željeti, da se djelokrug kotar. sudova

Digitized by Google

protegne i na sudbenost zemljištnoga posjeda, razumievajuć ovdje i parnice gruntovničke; 2. da se kotarskim sudovom predadu izvan parbeni poslovi gruntovnice i vodjenje istih, zatim tako zvane stvarne služnosti kao i tužbe posjedovne, koje su u ostalom i do sada u nadležnost kot. sudova spadale. Ovaj je predlog odsjek usvojio.

Sve predloge odsjeka prihvati sastanak u drugoj plenarnoj sjednici.

Naredba

kr. hrv.-slav. dalmatinskoga vladn. odjela za pravosudje od 26. studenoga 1879. br. 9423. tičuća se povlastica hipotekarno-vjeresijskoga odiela austro-ugarske banke.

Hipotekarno-vjeresijski odiel austro-ugarske banke pritužio se je ovamo dopisom od 16. listopada t. g. br. 7402., da ovozemni sudovi nepostupaju prema osnovnim pravilom hipotekarno-vjeresijskoga odiela austro-ugarske banke, uzakonjenim zakonskim člankom XXV. zajedničkoga sabora od god. 1878. o podignuću i o povlastici austro-ugarske banke (br. 67. „Sbornika“ od god. 1878.), jer su se u novije vrieme jur dva ovršna slučaja dogodila, u kojih dotični sudovi prve molbe nisu u obzir uzeli osobita ona prava, koja su rečenoj banki osigurana u njezinih osnovnih pravilih.

Što se tiče postupka sudova u spomenutih dvih ovršnih slučajevih, naime u ovršnom predmetu Simona Barbera proti Aleksandru Tükörju i u ovršnom predmetu Kolomana Bedekovića proti Katarini Merey, opazila je spomenuta banka, da se po §. 48. osnovnih pravila hipotekarno-vjeresijskoga odiela austro-ugarske banke u svih ovršnih slučajevih, u kojih je banka hipotekarni vjerovnik, imaju njoj (banki) prije konačnog riešenja ovršbene molbe saobćiti u prepisu dražbeni uvjeti, što jih je ovrhovoditelj predložio uz poziv, neka u roku, što no će ga sud iz medju 14 do 20 dana ustanoviti, predloži sa svoje strane dražbene uvjete.

Ovoj ustanovi bankinih pravila pako da nije udovoljio niti kralj. sudbeni stol u Požegi u ovršnom predmetu Simona Barbera proti Aleksandru Tükörju na vlastelinstvo Uljanik, niti kr. sudbeni stol u Varaždinu u ovršnom predmetu Kolomana Bedekovića proti ostavini barunice Marije Stürmer odnosno proti Katarini Merey u Vižovlju na nekretnine u občinah Bedekovčina, Komor i Mače.

U potonjem ovršnom predmetu predložila je banka, budući joj nisu saobćeni dražbeni uvjeti, koje je predložio ovrhovoditelj, sa svoje strane dodatke, kojo je držala nuždnimi za uzčuvanje svojih interesa, u svrhu, da se uvrste medju uvjete predložene po ovrhovoditelju za slučaj, da u njih nebi bili već sadržani i to naročito:

Digitized by Google

da se prodati imajuće nekretnine nesmiju prodati izpod 17.000 for., koj iznos pokriva po prilici tražbinu banke, zatim: da bude banka za slučaj sudražbovanja riešena od dužnosti, da položi jamčevinu i napokon da bude kupac dužan za dva mjeseca iza dražbe položiti u sudbene ruke jednu trećinu, za dalnja četiri mjeseca drugu trećinu i za dalja četiri mjeseca ostatak kupovnine ter da mu je prije izplate prve trećine kupovnine slobodno, obratiti se na banku, da mu se ostavi bankin zajam na kupljenih nekretninah.

Kr. sudbeni stol u Varaždinu nije ipak po glasu pritužbe bankine sve prije spomenute dodatke uvrstio medju dražbene uvjete, akoprem bi to prema propisu §. 48. osnovnih pravila imao bio učiniti, pak je s toga radi povrede statutarnih svojih prava uložila banka utok na kr. banski stol.

Napokon iztaknula je austro-ugarska banka, kako neima dvojbe, da zakon od 17. prosinca 1876. o preinaci njekojih ustanova gradjanskoga parbenoga postupnika od 16. rujna 1852. tičućih se postupka kod ovršne dražbe nepokretnih i pokretnih stvari radi novčane tražbine (br. 1. „Sbornika“ od god. 1877.), nemože derogirati zakonski članak XXV. 1878. zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o podignuću i o povlastici austro-ugarske banke („Sbor.“ br. 67.), na kojem se temelje austro-ugarskoj banki u ovršnih slučajevih statutarno podieljena posebna prava, usuprot da je valjanost gore spomenutoga zakona od 17. prosinca 1876. na koliko kolidira sa statutarnimi pravi banke, zakonskim člankom XXV. 1878. ograničena odnosno i dignuta.

Pošto su se pako, kako je gore navedeno, jur dva slučaja dogodila, da se ovozemni sudovi nisu obazirali na statutarna posebna prava austro-ugarske banke, zabrinuta je rečena banka, da bi i u buduće koj od ovozemnih sudova mogao postupati prema ustanovam zakona od 17. prosinca 1876. nebrineć se za zakonski članak XXV. god. 1878.

Budući da je prema izloženu stanju stvari bojazan austro-ugarske banke opravdana, pozivlje se banski stol, neka sve podčinjene si sudove shodno uputi i upozori, da posebna prava, koja su austro-ugarskoj banki u ovršnom postupku podieljena ustanovami §§. 39. 47. i 48. osnovnih pravilah hipotekarno-vjeresijskoga odiela rečene banke, valja priznavati bez obzira na razlikujuće se od njih ustanove zakona od 17. pros. 1876.

Prema tomu valja sve sudove naročito uputiti, da jim valja dražbene uvjete i onda, ako se banki založena nepokretnost ima na zamolbu kojeg drugog vjerovnika prodati, saobćiti u prepisu spomenutoj banki u svrhu, da predloži eventualnu njihovu modifikaciju, ter da se u svih slučajevih (kod tudjih i vlastitih ovrha) o dražbenih uvjetih, što jih je predložila banka, imaju saslušati samo oni vjerovnici, koji su prije banke uknjiženi, pak da se ti dražbeni uvjeti, ako se neprotive pravom spomenutih vjerovnika, imaju svagda nepromienjeni ostaviti.

Digitized by Google

Napokon pozivlje se banski stol, da o gore spomenutih dvih ovršnih slučajevih kod sudbenih stolova u Varaždinu i Požegi podnese ovamo svestrano i točno izvješće.

U Zagrebu 26. studenoga 1879.

Za bana:
Dr. **Derenčin** v. r.

Osnova novoga hrv. kaz. zakona.

Pred kakovih četrnaest dana dotiskana je „osnova novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju uz obrazloženje.“ Ima svega skupa preko 53 u četvrtini štampana arka. Cieli štampani spis sadržaje predstavku odjelnoga predstojnika za pravosudje dra. Marijana Derenčina, kojom podastire njeg. preuzvišenosti banu osnovu s obrazloženjem, zatim kratki „uvod,“ zatim dolazi tekst osnove kaz. zak. i napokon obrazloženje.

Predstavka gosp. odjelnoga predstojnika kaže nam medju inim i p r a v a c, koji je sliedjen u izradjivanju osnove i koji se ovako karakteriše:

„Nastojao sam najme, da svoju osnovu dovedem u sklad s obće priznanimi novijimi rezultati znanosti, a u pitanjih, u kojih znanost nije još izrekla jednodušna suda, pomnjivo, nepristrano sam proučavao razna mnenja, ter prigrlio ono, koje mi se je činilo najpravilnijim. Trudio sam se nadalje spojiti načelo stroge p r a v i c e sa zahtjevi h u m a n i t e t a, nu u tom nastojanju čuvao se ekstremah i vazda ocjenio kulturno stanovište našega naroda, ćudoredne njegove nazore, običaje, krieposti i mahne. Upotrebio sam savjestno ogromni zakonotvorni materijal drugih narodah ter crpio iz predradnjah oko austrijskih, ugarskih, njemačkih, talijanskih i inih osnovah kaznenih zakonah, imajući vazda pred očima osobite obstojnosti naše domovine. Nisam konačno smetnuo s uma uzakonjeni državno pravni položaj naših kraljevinah prema kraljevini Ugarskoj i drugoj državi monarkije.

U sviesti slabih svojih silah morao sam želiti, da se osnova tiskom predade javnosti, što je Vaša Preuzvišenost i odobrila, i da se o njoj izjave kompetentni rodoljubi onom pomnjom i nepristranosti, koju zahtjeva zakon, koj dublje, nego li ikoj drugi zasjeca u državni, obiteljski i privatni život, koj djeluje na razvoj svih granah produkcije i prometa.

Predvidjam, da će proti osnovi ustati protivnikah iz najraznijih taborah. Jednim neće biti po ćudi novosti, koje će naći u osnovi, koja u mnogih pitanjih prekida s prošastnošću, prekida s omiljelimi predsudami i nazori, te neima dvojbe, da će laudatores temporis acti, a ta-

Digitized by Google

kovih ima u nas više, nego li ih trebamo, spočitati osnovi prećeranu blagost. Drugim činit će se opet prećerana opreznost, kojom sam u osnovi prekidao s prošastnošću, ter će mi spočitati tjesnosrdnost, a možda i gorje u shvaćanju religijoznih i političkih pitanjah. — Ova kritika bit će koristna, uspješna po razvoj našega zakonarstva, ter ću ju veselim srdcem pozdraviti, dočim bi ravnodušnost kompetentnih krugovah, ili laži dostojanstveni prezir toga djela, jer je trud domaćega radnika, probudili u meni dvojbah o zakonarskoj našoj sposobnosti, o patriotizmu inteligentnih klasah našega pučanstva.

Bude li mi dozvoljeno u sadašnjem službenom svojstvu pratiti kritiku i viećanja o toj osnovi, ja ću zahvalno prihvatiti protivne predloge, čim se o pravilnosti njihovoj uvjerim; a bude li usljed kritike i razpravah ova osnova promjenila posvema lice svoje, tješit će me misao, da sam nagomilao bar elementarnoga gradiva za kazneni zakon, koj će vještije ruke zidati, i da je za vlade, kojoj stoji na čelu Preuzvišenost Vaša, i na polju materijalnoga kaznenoga zakonarstva, kao što u drugih granah legislacije, predloženo na rješenje više pitanjah, koja se i u našoj domovini moraju jednom riešiti".

Zatim predlaže se banu, neka imenuje komisiju sastavljenu od teoretično i praktično naobraženih strukovnjaka, koji će tu osnovu svestrano pretresti. Ta je komisija već imenovana, članovi njeni jesu gg.: D. Blažić, septemvir; dr. Napoleon Špun-Stržić, državni nadodvjetnik; Vinko Seunig, viećnik kr. banskoga stola; Gjuro Ključec, predsjednik kr. sudbenog stola u Varaždinu; Milan Tauffer, predstojnik kaznione u Lepoglavi; dr. Milan Makanec. odvjetnik u Zagrebu; dr. Janko Čakanić, profesor na pravo- i drž. fakultetu hrv. sveučilišta, i Vlad. Cuculić tajnik kod pravosudnoga odjela. — Krajiška zemaljska vlada zamoljena je da imenuje iz svoga područja četiri člana, kojih imena nisu još publicirana. Osim toga dostavit će se osnova višim sudištem i sbornim sudovom prve molbe, sveučilištu (Misli se jamačno fakultetu pravo- i državoslovnom. Ured.) i odvjetničkim odborom, da eventualne svoje primjetbe priobće vladnomu odjelu za pravosudje do konca lipnja 1880. Napokon dostavljena je osnova vladinim odjelom za nutarnje poslove te bogoštovje i nastavu, da ju sa gledišta svoje kompetencije prosude. — Komisija ona započet će svoje razprave 1. srpnja o. g.

Uvod sadržaje neka glavna načela, koja su sastavitelja vodila pri izradjivanju osnove, zato ga evo doslovce priobćujemo.

„I. Omnipotencija zakonodavstva dopušta zakonodavcu, da stvarajući zakon, neuzme ni malo obzira na zakone postojeće, već stvori nov zakon, nov po formi i po sadržaju. Moramo već ovdje izpovjediti, da nesamo neosjećamo u sebi snage dovoljne, da se popnemo na toli visoko stanovište, već da nam se takovo poduzeće čini jako pogibeljnim, ne-

Digitized by Google

gledeć na to, da mu neima primjera u izobraženom svietu. I zaisto dan danas narodi neživu životom čisto narodnim, jer na pozitivno pravo svakoga naroda djeluje pozitivno pravo drugih, ter se za to zakonarstvo svakoga naroda nerazvija danas jedino i izključivo prema značaju, prema karakterističkim elementom naroda, za koj se zakon stvara, već iz elementah više ili manje zajedničkih s drugimi narodi. K tomu bi zakonodavac udario stranputicom, kad bi ignorovao rezultate znanosti, koji su obće dobro čovječanstva, znanosti koja ima pravo zahtjevati, da se njezinu glasu nijedan zakonodavac neogluši. Imajući ovo pred očima, upotrebili smo kod izradjivanja nazočne osnove legislativne radnje zadnjih godinah naročito u Austriji i Ugarskoj, ter tako sliedili pravac, kojim su pošla sva novija zakonarstva, proniknuta velikom koristi komparativnih studija raznih zakonarstvah.

Duže vremena zabavljala nas je misao, nebi li shodno bilo uzeti za temelj radnje oko naše osnove koj od postojećih kaznenih zakonah ili osnovah. Provedba te misli bila bi nam, istina olahkotila posao, nu s druge strane vezala ruke, i tako priečila nas, preraditi prema našim potrebam pojedine ustanove ili čitave materije temeljne osnove iz bojazni, da nepovriedimo ono jedinstvo, ono suglasje glavnih načelah, bez kojega bi zakon bio gomila propisah, a ne cjelina nadahnuta jedinstvenom misli.

Ovi su nas razlozi sklonuli, da si kod izradjivanja osnove očuvamo podpunu slobodu.

Ako i neuzesmo za naročitu podlogu svojih radnjah nijednoga kaznenoga zakona, nijedne osnove, posve je naravno, da smo se najviše obzirali na osnove cislajtanske i na ugarski kazneni zakon.

U pogledu prvih opravdan je taj postupak zajednicom kaznenoga zakonarstva, koja nas evo više od 25 godinah spaja s Austrijom, i koje nesmijemo posvema prekinuti, ako nećemo, da novi kazneni zakon izložimo svim pogibeljim eklekticisma. — Za djelovanja austrijskoga kaznenoga zakona u našoj domovini stvorili su se na temelju istoga u našem sudstvu i odvjetničtvu stalni njeki pojmovi, na koje nam se je valjalo osvrtati, da nezaustavimo razvoj kaznenoga našega pravosudja u brazdi odsječenoj dugotrajnom praksom.

U pogledu ugarskoga kaznenoga zakona pako upućivao nas je postojeći državno-pravni odnošaj posve naravno na one ustanove njegove, koje se tiču toga državnoga zajedinstva. Zadaća kaznenoga zakonodavca nije bo i nemože biti, da stvori nove državno-pravne odnošaje, već da postojeće zaštiti.

II. Pravo kazniti izvire iz nužde, da se obrane, da se zaštite prava pristojeća skupu ljudih, koji sačinjavaju državu, prava pristojeća svim i svakomu pojedincu. Državna vlast nepostoji radi same sebe, nego radi

Digitized by Google

pravah udruženih ljudih, ona je subjekt obrane, a objekt iste samo onda, kada valja odbiti protuzakonitu navalu na njezin uzakonjeni obstanak. Ova načela imali smo pred očima pišuć ovu osnovu, ter smo nastojali, da im se nikada neiznevjerimo.

III. Kazneni zakon nemože izcrpiti svih kaznjivih djelah, već samo ona, koja imadu kriminalistički značaj, uz zakon kazneni postoje i drugi, koji za stanovita djela naredjuju kazne (zakon o lovu, o dohodarstvenih prekršajih itd.) Pitanje, da li je opravdan posebni zakon o tisku, zanima još uvjek duhove. Pitanje ovo ima praktičnu svoju važnost samo onda, kad se radi ob odgovornosti za kaznjiva djela, počinjena putem štampe i i ob uzazivu putem štampe. Naša osnova neizključuje posebnoga zakona o štampi, jer ako je i istina, da kaznjiva djela štampe nisu nego kaznjiva djela, počinjena putem štampe, to se ipak štampi kao sredstvu za počinjavanje kaznjivih dielah od velike većine zakonarstvah još dan danas priznaje opasnost takova, koja u interesu javnoga poredka, u interesu sigurnosti državljanah opravdava osobite kazneno pravne ustanove, naročito u pogledu odgovornosti za djela počinjena sredstvom njezinim.

VI. U pogledu sistematike naše osnove opazit ćemo u kratko, da smo nastojali izvesti ju tako, da ustanove njezine poredamo na način, da njihovim redanjem nepružimo povoda krivu shvaćanju pojmovah pojedinih zločinstvah. Sistematika naročito u kaznenom zakonu ima više praktičnu, nego li znanstvenu vriednost. Podje li zakonodavcu za rukom logičnim redanjem kaznjivih dielah shodnim grupiranjem djelah imajućih zajedničke momente, ukloniti se gore iztaknutoj pogibelji, on je tim polučio svoju svrhu. Mi smo oko toga nastojali, a na koliko nam je ovo za rukom pošlo, neka prosudi čitatelj. Dužni smo ovdje napomenuti, da smo u tom pogledu većim dielom sljedili austrijsku osnovu, nu i nje ne beziznimno.

V. Kod redakcije ustanova nastojali smo, što je bilo više moguće, označiti tipe kaznjivih diela, a ne pojedine slučajeve, to jest gledali smo iztaknjivati objektivno, a ne subjektivno stanovište, koje potonje, prama individualnosti pisca radja uvjek pogrieškami. Poveli smo se dakle za njemačkom školom, te se uklanjali, što je više bilo moguće, kazuistici francezkoj i talijanskoj, proti kojoj u zadnje doba, naročito u Italiji ustadoše čuveni kriminaliste, koji ona zakonodavstva odvraćaju od empirizma, koj, kako veli talijanski spisatelj Brusa, hoće da zakonodavac kriteriji terapeutike stvara kazneni zakon, te tako pravu znanost ponizuje do praktična umjeća. Ovaj smo sistem prigrlili tim pripravnije, što ga pored nedosljednostih u pojedinih materijah, i pored mjestimice ne najpreciznije redakcije, usvaja i postojeći kazneni zakon.

VI. Kaznene stavke naše osnove puno su blaže, nego li one postojećega zakona. Legislacija srednjega vieka odlikuje se osobito svojim

Digitized by Google

utilitarnim karakterom. Ona je nastojala, da se družtvo oslobodi zločinacah, odatle njezin rigorizam u naredjivanju kaznah. Novija nauka, iztražujući pomnjivo uzroke, s kojih se kaznjiva djela počinjavaju, motreć moralne i psihologičke zakone, koji ravnaju čovječju narav, dosudjuje kazni višu zadaću, onu poboljšati zločinca. Novija znanost drži, da svrha kaznene sankcije nije ona, da se družtvo osveti krivcem radi stanovita djela, već da se pribavi poštovanje zakonskim zapovjedim i zabranam u interesu javnoga poredka. Motreć kaznu s toga gledišta naravno je, da od jedine strogosti njezine neočekuje spomenuta rezultata.“

Viestnik.

Pravničko družtvo držalo je 16. prosinca p. g. mjesečnu skupštinu, u kojoj je član družtva i upravnoga odbora, odvjetnik g dr. Šime Mazzura čitao svoju zanimivu razpravu „O dostojanstvu i pravih odvjetničkoga stališa.“ Jedan dio te razprave donosi ovaj broj „Mjesečnika“. Svršetak priobćit će sliedeći broj. Čitatelji neka sude o razpravi, nu mi ćemo bez obzira na taj sud ovdje reći, da je razprava ta zavriedila veći broj slušaoca, naročito pako mogli smo se pouzdano nadati, da će se naći liepi broj zastupnika onoga stališa, kojega dostojanstvo i prava g. dr. Mazzura toli je krepko i odvažno naglasivao. Mi se radujemo obećanju, da će se čitanja pod ovim naslovom i u ovom pravcu nastaviti, da će uz prava razmatrat se i dužnosti toga stališa.

Za dan 27. prosinca bijaše urečena godišnja glavna skupština pravničkoga družtva; nu jer se nije sakupio dovoljan broj članova, morala se je odgoditi, pa će se nova držati 9. siečnja o. g. i to pred onoliko članova, koliko ih se sakupi. Predmeti viećanja na glavnoj skupštini biti će ovi:

a) čitat će se godišnje izvješće upravnoga odbora; priobćiti izvješće blagajnikovo o stanju imovine prošle godine te izabrat dva cenzora, da pregledaju račune blagajnikove, položene za g. 1879.;

b) pregledatelji podnieti će svoje izvješće o godišnjem računu, predloženom u posljednjoj glavnoj skupštini;

c) izvjestit će se glavna skupština ob izdavanju urbarskoga djela;

d) predložit će se na odobrenje proračun za družtvenu godinu 1880.;

e) izabrati novi upravni odbor za g. 1880.

Mi se nadamo, da će se na glavnu skupštinu sakupiti obilan broj članova, jer znademo dobro, da družtvo imade svojih prijatelja, i da se nastojanja njegova uvažuju i ciene; što se nije mogla držati skupština 27. prosinca, bit će valjda tomu razlog više mjestni, a možda i vremena, a ne nemar prama samomu družtvu.

Upravni odbor dao je štampati obširno izvješće o djelovanju družtva kao i o njegovih inih odnošajih, sa popisom knjiga i časopisa družtvenih, te članova, koji su bili kroz g. 1879. upisani.

— Okružnica budapešt. držav. nadodvjetničtva. Poznata je affaira Reuscheova. Stojeći pod iztragom, a usljed položene znamenite jamčevine pušten na slobodu pobjegne u Ugarsku, odakle je kr. sudb. stol zagrebački zahtievao da se preda, što su opet u početku odbijale sudbene oblasti

Digitized by Google

ugarske, dok je napokon zadovoljeno zahtjevu hrvatskoga suda. Povodom tim izdade budapešt. drž. naodvjetničtvo sliedeću okružnicu, koju preporučamo na uvaženje odlučujućim krugovom naše domovine. „Pošto su se porodile sumnje o nadležnosti sudova glede zločinstva počinjenih po Ugrih u Hrvatskoj i po pripadnicih Hrvatske (Ovdje se nije nikako dala g. držav. nadodvjetniku napisati rieč „Hrvat") u Ugarskoj, naredjujem sliedeće: Ugarska i Hrvatska sačinjavaju po drž. pravu i prema izrazitoj ustanovi §. 1. zak čl. XXX. god. 1868. jednu državnu zajednicu. Usljed toga neobstoji nikakovo posebno hrvatsko državljanstvo. (Tako su i članovi hrvatske vlade dokazivali u hrvatskom saboru prošle godine. Ured.) i svaki gradjanin ovih zemalja ima se smatrati ugarskim državljanom. (Ovo je pisano prije stvorena zakona o državljanstvu). Na dalje nemože se odatlje, što se autonomija Hrvatske proteže i na pravosudje, ništa inoga izvoditi, nego da tako Ugarska kao i Hrvatska svaka u svom području jedna od druge neovisno izvršuje kazneno pravosudje. Iz naravi dakle zajedničkoga državljanstva sliedi, da se u pitanju o kompetenciji medju sudovi obiuh zemalja mora priznati nadležnost „forum delicti comissi," to će reći: ako pripadnik Ugarske počini na hrvatskom teritoriju zločinstvo, pa ako je medju tim u Ugarsku se povratio, ipak je nadležan sud mjesta, gdje je zločinstvo počinjeno, voditi iztragu i izreći osudu, pa ako je hrvatski sud izrekao osudu, obsudjeni ima se ovomu predati, da se osuda uzmogne ovršiti. Ovo isto valja o zločinstvih počinjenih po individuih nadležnih u Hrvatskoj, na teritoriju ugarskom. — Ovo pravilo ima biti ravnalom za sudove ugarske, pa držav. nadodvjetničtvo pozivlje podčinjena mu držav. odvjetničtva, da ga svaki put ubavieste, ako bi hrvatski sudovi sliedili praksu, različitu od ovoga pravila." — Ova odredba u bitnom se slaže sa naredbom, koju je ugarski ministar pravosudja u predmetu Reuscheovom upravio na budapeštanski kaz. sud.

— (Porotnici za I. periodu [prvu četvrt] u god. 1880.) Onomadne izvučeni su kod kr. sudbenoga stola žriebom porotnici za tiskovni sud. Prema propisu izžriebao je predsjednik kr. sudb. stola iz godišnjega porotničkoga imenika 36 glavnih i 9 porotnika zamjenika, najprije zamjenike a zatim porotnike. — Ižriebani su sliedeći:

I. Glavni porotnici: 1. Josip Zorić, stolar. 2. Josip Šmidt, kućevlastnik. 3. Franjo Bukšec, sedlar. 4. Mato Koporčić, odvjetnik. 5. Stjepan Karal, posjednik. 6. Franjo Kotinger, postolar 7. Adalbert Šauf, odvjetnik. 8. Iv. Standl, fotograf. 9. Vinko Žužel, posjednik. 10. Stjep. Špiček, kućevlastnik. 11. Gjuro Čubelić, tvorničar soda vode. 12. Adolf König, urar. 13. Hinko Kanz, posjednik. 14. Andro Majcen st., kuće vlastnik. 15. Guido Pongratz, veletržac. 16. Hugo Wiezner, agent. 17, Adam Dianić, brijač. 18. Ljudevit Zeschko, trgovac. 19. Drag. Altman, kućevlastnik. 20 Mir. Živić, čižmar. 21. Vatroslav Bulvan, pekar. 22. Dr. Stanko Andrijević, odvjetnik. 23. Drag. Barišec, kavanar. 24. Jonas Aleksander, trgovac. 25. Ivan Milan, kolar (sedlar). 26. Julio Hün, litograf. 27. Mavro Hönigsberg, kućevlastnik. 28. Dr. Gjuro Pilar, sveučil. prof. 29. Jakob Bettlheim, krojač. 30. Ilija Guteša, trgovac. 31. Lujo Geresdorfer, klobučar. 32. Ante Krieger, odvjetnik. 33. Ivan Gudel, fiaker. 34. Dragutin Gebhard, limar. 35. Edmund Kovačić, posjednik. 36. Andro Zorić, stolar.

II. Porotnici-zamjenici: 1. Ivan Vončina, kućevlastnik. 2. Ivan Plochberger ml., graditelj. 3. Mirko Canjuga, gr. činovnik. 4. Milan Nosan, trgovac. 5. Albert Klofutar, odvjetnik. 6. Janko Lapuš, kućevlastnik. 8. Dr. Luka Marijanović, prof. sveučil. 9. Tomo Pokas, kapar.

Digitized by Google

— Nove biljegovke. Kr. zemalj. financ. ravnateljstvo zagrebačko priobćuje sliedeće: Usljed odpisa kr. ugarskoga ministarstva financija od 21. studenoga 1879. ba. 67293 obznanjuje se, da će se u području krune ugarske mjesto onih od 1. kolovoza god. 1868. u prometu nalazećih se zelenim dolnjim tiskom providjenih ugarskih biljegovka, počam od 1. siečnja 1880. staviti u promet biljegovke s dolnjim tiskom druge boje al u nepromienjenom obliku, nu opazuje se, da će biljegovke glaseće na forinte imati doljni tisak ružičasti, a na novčiće glaseće tamno-smedji.

Biljegovke sada u prometu nalazeće se, neće se moći iza 31. siečnja godine 1880. uporabljivati.

Uporaba takovih iz porabe stavljenih biljegovka poslje 31. siečnja godine 1880., smatrati će se kao da biljegovna dužnost nije izpunjena i povući će za sobom polag pristojbinskoga zakona s tim skopčane štetne posljedice.

Ustanovljuje se od 1. veljače godine 1880. do 30. travnja god. 1880. trajni rok, u kojem će se izvan porabe stavljene, nepotrošene biljegovke, uz održavanje zakonitih odredaba, kod skladišta biljegovka i kod kr. poreznih ureda bezplatno izmienjivati, dočim poslje toga roka neće se takove izvan prometa stavljene biljegovke niti izmienjivati niti naknadjivati.

Obrtničke i trgovačke knjige, nemanje takove mjenične bjelice, računi itd., na koje su još dosadanje biljegovke, prije 31. siečnja god. 1880. obavljenim propisnim uredovnim prebiljegovanjem uporavljene, mogu se bez zaprieke i preko toga roka upotrebljivati.

— Dr. Matija Stefinović, dobio je pravo odvjetovanja u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Zagrebu.

Književnost. Mjeseca prosinca izadje treći svezak „Tumača k općemu austrijskomu gradj. zakoniku“ od dra. Marijana Derenčina. U ovom svezku tumači se ostatak §. 47. pa onda dalje do §. 83. i 84. Tumačenje ovih potonjih počimlje se još u ovom svezku. Ciena 1 for.

— Izvješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske godine 1877/8. Izdao kr. hrv. slav. dalm. vladni odjel za bogoštovje i nastavu. U Zagrebu 1879. Ovo je izvješće svim dobro došlo, koji se žele upoznati sa stanjem ne samo pučke škole nego svih učevnih zavoda sve gore do sveučilista. Šteta, velika šteta, da se nije ma samo u kratkih crtah razvila poviest pučke škole u Hrvatskoj; priznajemo, da sabiranje tih podataka iziskuje više vremena, ali i to se je vrieme moglo naći, jer predpostavljamo, da misao ob izdavanju ovakova izvješća nije se zametnula istom od juče, nego da je već prilično stara. Tješimo se u ostalom, da će nam donieti drugo izvješće, što ne mogaše prvo.

— Financijalni položaj Hrvatske od dra. H. Hinkovića. Na Sušaku 1879. Ciena 30 novč. Ovi su članci izašli u polit. listu „Sloboda“ pa ih je g. pisac sabrao u knjižicu te izdao na pose. Kako je predmet, o kom se u ovoj knjižici razpravlja, vele znamenit, dobro je da se prouče i nazori g. dra. Hinkovića.

— Delle opere che illustrarono il Notariato. Saggio di Vladimiro dr. Pappafava. Zara 1879.

Svaštice. Minula godina 1879. bijaše vrlo neprijazna znanosti narod. gospodarstva. Gubitkom što ih pretrpi mjeseca listopada nadodje novi i težki mjeseca studenoga. 27. toga mjeseca umre u Parizu Michel Chevalier odlični narod. ekonom. pisac. Chevalier rodio se je 13. siečnja 1806. u Limogesu, gdje je svršio tamošnje škole, odavlje podje na parižku politekniku,

Digitized by Google

a god. 1825. na akademiju rudarsku, te bude kratko vrieme pred srpanjskom revolucijom namješten kao mjernik u sjevernom departementu. Chevalier nazrievaše u industriji sredstvo da se narod moralno podigne i podporu ćudorednoga poredka. Te nazore svoje poslje srpanjske revolucije razvijaše u oba Saint-simonistička lista „Organisateur“ i „Globe.“ Kasnije odreče se svoje službe te pristane sasma uz školu Saint-simonista. God. 1833. preseli se sa Enfantinom (učenikom grofa Saint-Simona) u njegov nastan (la Retraite) u Mènivoltentu. Radi nekih članaka, naštampanih u časopisu „Globe“ o braku i obitelji bijaše Ch. kao odgovorni urednik obtužen i odsudjen na zatvor. Kraj svih zabluda upozna vlada Thiersova odlične mu sposobnosti te ga posla u sjevernu Ameriku da prouči tamošnje gradjenje cesta i kanala. Taj studium trajaše od g. 1833. —1835. te se protegnuo još na Mexico i Cubu; opažanja svoja priobćio je Ch. u „Journal des Débats,“ koja su stekla obćenito uvaženje, te su kasnije sabrana i izdana u posebnoj knjizi „Lettres sur l' Amerique du Nord.“ (Paris 1836. u dva svezka). God 1837. podje opet u Ameriku da prouči uzroke trgovačke i novčane krize. G. 1840. imenovan je profesorom narod. ekonomije na „Collége de France,“ a g. 1841. nadmjernikom u rudarstvu. Poslje drž. prevrata od 2. prosinca 1851. postade državnim viećnikom, a god. 1860. senatorom. Chevalier bijaše odlučan i odličan zastupnik ideje slobodne trgovine, njegovo je ponajviše djelo englezko-francezki trgovački ugovor od g. 1860. Poslje Sedana i proglašene republike stupi Ch. u opoziciju proti Thiersu, ali ne sa razloga političkih nego nar. gospodarskih; Thiersa, kao pristašu sustava zaštitnih carina pobijaše Ch. svagdje pače i u englezkom „Economistu.“ Od njegovih spisa spominjemo: „Des intérêts matériels en France“ (1837.); „Histoire et description des voies de communication aux États-Unis“ (Paris 1840—1842. 2 svez.). Svoja predavanja izda pod naslovom „Cours d' économie politique fait au Collége de Françe (Svezak 1. i 2. u Parizu 1842—1844.; svezak 3. „La Monnaie“ 1850). Zanimiv je njegov spis „L' isthme de Panama, siuvi d' un aperçu seu l' isthme de Suez“ (Par. 1844.) Chevalier se dosta brzo izliečio od svojih socijalističkih teorija; vrativ se iz sjeverne Amerike nisu ga više ni poznali njegovi prijatelji od „Globe“ i „Organisateura.“ God. 1848. usta proti socijalisti Louis Blancu spisom „Questions de travailleurs“, zatim u časopisu „Revue des Deux Mondes“; malo kasnije digne se proti istim projektom povorkom članaka, u kojih uvažuje i druga narod. gospod. pitanja, štampanih u „Journal des Débats“; ti su članci kasnje izašli napose štampani pod naslovom „Lettres sur l' organisation di travaill.“ (1848.) U „Revue des Deux Mondes“ od god. 1850. i 1851. izadje nekoliko prekrasnih članaka Chevalierovih o „Questions politiques et sociales.“

Michel Chevalier nije si možda kao politik, ali svakako si je kao učenjak stekao u učenom svietu krasan glas, te će njegovo ime sjati medju najvrstnijimi našega vremena u Francezkoj.

— Slovački jezik kod magjarskoga suda. „Egyetértés“ priobći onomadne dopis iz Požuna, iz kojega vadimo ove znamenite činjenice: Pred kralj. sudom u Požunu razpravljaju se gotovo svake nedjelje preporne stvari, saslušavaju svjedoci, a jedni i drugi govore li slovački. Predsjednik suda ne razumie dakako slovački te saslušava stranke pomoćju tumača. Taj tumač, o kojem toliko ovisi, kojega rieči imadu odlučni upliv, jest sudbeni podvornik. On sam slabo poznaje jezik te izvraća do zla boga pitanja i odgovore. Ipak do sada nije se požunski sud našao prinukanim, zahtievati od ministarstva, da sistemizira mjesto zakletoga tumača.“ — Mili bože, kako li se tu pravda kroji! Evo tako se u praksi provodi zakon o narodnosti, kojim se toliko

Digitized by Google

preko Drave ponose. Sačuvaj bože svaku inu slavensku narodnost od takove ravnopravnosti.

Imenovanja. Petar Premuda, do sada c. k. kot. sudac u Brodu, imenovan je vieńikom c. k. sudb. stola u Gospiću; Hugo Marković, c. k. kot. sudcem u Brodu na Savi; Gjuro Vranković i Stjepan pl. Belošević privrem. financ. perovodjami II. razreda; Stjepan Pliverić pristavom II. razreda kod kr. erar. odvjet.; Antun Kolmanić i Levin Horvath privrem. kot. pristavi i to prvi kod c. k. kot. ureda u Slunju, a potonji u Rakovcu; Stanko Žepić i Franjo Derežan perovod. vježbenici, prvi kod kr. zemlaj. financ. ravnateljstva, drugi kod ravnateljstva pravnih posla u Zagrebu.

Premješten je c. kr. kot. sudac Ivan pl. Konjiković iz Udbine u Korenicu.

Natječaji. U Staroj Pazuvi izpraznjeno je mjesto kot. sudca. Plaća 1200 for. usljed promaknuća i 1400 for., stanarina 250 for. Molbenice do 20. travnja 1880. predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Zemunu. — U Gračacu i Udbini: dva mjesta c. kr. kot. sudaca. Plaća 1200 for., stanarina 250 for. Molbenice idu predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Gospiću.

Kod upravnih oblasti u cielom obsegu kr. zemalj. vlade ima se popuniti više mjesta perovodnih vježbenika uz pripomoć godišnjih 600 for. Molbenice upravljaju se kr. vladnomu odjelu za nutarnje poslove.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“

za godinu 1877.

Dimitrija Marković, kr. podžupanijski tajnik 6 for.

za godinu 1878.

Kosta Bošković 3 for., Milan Hadžić 6 for., D. Milanković 6 for., Mio Savić 6 for., Drag. Kovačić 6 for., Ant. Sladović 3 for., dr. Ivan Zahar 4 for.

za godinu 1879.

K. Bošković 3 for., Lazar Savić 3 for., Mirko Hrvat 6 for., Mato Šabarić 6 for., Stevan Tatomirović 6 for., Drag. Čegetek 3 for., M. Rotter 6 for., pl. Sakač 6 for., Martin Biščan 3 for., Jos. Golubić 3 for., Dim. Kuševič 3 for., Ljudevit pl. Schlosser-Klekovski 4 for., dr. Al. Egersdorfer 4 for., Milan Bledšnajder 4 for., Antun Zaviška 3 for., Andrija Jakčin 4 for., Slavoljub Jakčin 4 for., Antun Poch 4 for., dr. J. Hanel 4 for., Adalb. Schauff 8 for., Andrija Markovac 3 for., Franjo Schmidt 3 for.. Vjen. Rijaček 3 for., Jakov Kureš 3 for., Josip Valon 3 for., Franjo Kottnauer 3 for., Aleks. Schauff 3 for., Franjo Kojkić 3 for., Maksim. Strober 6 for., Adalbert Šek 3 for., Jos. Perne 3 for., Otokar Balling 6 for., Jovan Tomić 3 for., Nikola Biščan 3 for., Drag. Šmauc 3 for., Srečko Remetin 3 for., Ante Janeković 3 for.

za godinu 1880.

Dr. Ignjat Brlić, odvjetnik u Brodu n. S. 6 for., Ljudevit Hergešić, vieńik kr. sudb. stola 6 for.

Digitized by Google

Našim čitateljem.

Ovim brojem počima „Mjesečnik“ tekuću te ujedno **šestu** godinu svoga obstanka.

Obazriev se na ovaj prvi lustrum svoga djelovanja možemo sa zadovoljstvom konstatirati, što nam i sa mnogih strana potvrdjuju prijatelji obćega napredka, da je „Mjesečnik“ boreć se u prvo doba svoga života sa raznovrstnimi neprilikami, dosljedno i uztrajno radio u pravcu, što mu ga opredieli družtvo, kojemu je organ, i tu si dostojno uvaženje pribavio.

Pravnički krugovi naše domovine živo prianjaju uz svoj organ, o čem imademo dragocjenih dokaza.

Za naš list to je svjedočba tim častnija, čim mu je bila mučnija borba s istovrstnimi dobro uredjivanimi časopisi, koji se u našoj domovini mnogo čitahu.

Utrtim putem koracat će on i unapred jednakom uztrajnošću radeć neumorno, da mu bude sadržaj od dana do dana vrstniji i potrebam pravničkoga svieta primjereniji. Molimo srdačno stare prijatelje „Mjesečnika,“ da mu ne uzkrate podpore ni u buduće, a nadamo se, da će nam vrieme i uvjerenje o dobrih naših namjerah donieti i novih.

Pravac listu ostaje nepromienjen.

Kao i do sada donašati će i u buduće teoretičkih razprava, uzetih iz pravo- i državoslovnih znanosti te priobćivati važnijih praktičnih slučajeva.

Ciena listu ostaje kao i do sada. Članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju ga **bezplatno**. Za nečlanove stoji na godinu 8. for., na po 4 for. a na četvrt 2 for.

Rukopisi se nevraćaju.

Od do sada izašlih godišta imade još podpunih exemplara od g. 1877. 1878. i 1879. Novo pristupili članovi mogu dobiti prijašnja godišta za po ciene t. j. za 4. for.

Ujedno molimo gg. predplatnike, da namire dužnu predplatu za prošlo vrieme. Isto tako umoljavaju se uljudno gg. članovi, da namire družtveni prinos za prošlo vrieme, jer o točnom uplaćivanju prinosa zavisi tako svestranija djelatnost družtva kao i razvitak časopisa.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 2.

Zagreb 1. veljače 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

Str.

Dr. **Šime Mazzura**: O dostojanstvu i pravih odvjetničkoga stališa (Svršetak.) . 49

I. Pirka: Ako jedan ugovornik pogodbe u pravo vrieme neizpuni, je li je druga stranka doista vlastna, tražiti bezuvjetno ukinuće pogodbe? 56

Dr. **K.** Pravno sredstvo proti mjenbenomu mandatu na osjeguranje 58

Dr. **Ant. Randa**: Ob obvezah, naknaditi štetu iz činah nedozvoljenih po austrijskom pravu gradjanskom 60

Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni. 64

a) Stranka se može odreći prava, koje za nju nastaje iz propusta kojeg procesualnoga čina protivne stranke 64

b) U §. 1238. o. g. z. sadržana predmnjeva ne može se potegnuti na one poslove, za koje se iziskuje po §. 1008. o. g. z. posebna punomoć . . . 65

c) Pučki držalac ne može se unieti u zemlj. knjige kao posjednik (§ 22. ministarske naredbe od 18. travnja 1853) 67

II. Kazneno-pravni. 69

a) Pravo izvanredno ublažiti kazan ne proteže se i na izgon iz stanovitoga mjesta, koje zakon absolutno nalaže. Ako suprug izagnat se imajuće supruge pripada ovoj ili onoj občini te u noj stanuje ili prebiva, to ne može biti zaprekom izgonu 69

Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu ob odredbi sjemeništa na pravo- i državoslovnom fakultetu kralj. sveučilišta Franje Josipa I. 72

Glavna skupština pravničkoga družtva 73

Književnost. 76

Dr. **L. M.** Lehrbuch des katholischen und evangelischen Kirchenrechts von dr. Emil Friedberg, ordentl. Prof. der Rechte an der Universität. Leipzig. 1879. 76

Viestnik 80

Osnova novoga kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za kralj. Hrvatsku i Slavoniju (Prilog).

Digitized by Google

O dostojanstvu i pravih odvjetničkoga stališa.

Napisao dr. Š. Mazzura, odvjetnik.

(Čitano u skupštini pravničkoga družtva 16. prosinca 1879.)

(Konac.)

Pa doista, gospodo, bio bi veoma smiešan prigovor, da odvjetnički stališ zahtjeva gospodstvo svoga albuma, da upisani jur članovi odstrane konkurenciju mladjih možda sposobnijih sila. Samo se onaj, koji je nedostojan da bude odvjetnikom može bojati konkurencije. Ili je kandidat onoliko vrstan koliko je svaki od onih, koji jur vrše odvjetničtvo, onda on jedan ili više njih neće sve ostale baciti na prosjački štap; ili je pak kandidat sposobniji i vrstniji od svih onih, koji su jurve upisani, onda je pravedno da bude medju prvimi najprvi i najugledniji. Ja sam u tom obziru sa sobom i sa svojom savjesti na čistom, pa ću vojevati za slobodu odvjetovanja, premda moram priznati, da mi je stanje odvjetničtva ovih posliednjih pet godina u Austriji pomutilo, nu samo časomice, bistre one razloge, kojimi bi znao vojevati za slobodu odvjetovanja, uz podpuno gospodstvo albuma.

Glede kvalifikacije kandidata mene nebi vezala starost, jer mi je poznato, da je Demostenes u dobi od 18 godina pisao govore izrečene u pravdi proti svojim tutorom; da je Crassus u dobi od 19 godina vodio obtužbu proti Carbanu; da je Cesar u dobi od 21 godine govorio proti Dolabelli, govori kojim se još i danas divimo; da je Ortensij u 19. godini govorio za Afrikance, a Pollion u 20. proti Catonu; Corbin u staroj Francezkoj počeo je braniti u 15. godini; Vico u Italiji u 15. godini branio je svoga otca tolikim znanjem i vještinom, da ga je njegov protivnik u istoj parnici, stari odvjetnik Aquilante coram senato et populo zanosom zagrlio. Pa i u našem vieku Odillon Barrot u Francezkoj u dobi od 19 godina, a Nikola Nikolinu u Napulju u dobi od 20 godina započeše s aplausom svoje odvjetničko djelovanje.

Digitized by Google

Ostale kvalifikacije morale bi se odnositi na posvjedočeno, u pravom smislu rieči prokušano znanje i vještinu, na uzornost karaktera i neoskvrnjenost poštenja, kvalifikacije o kojih nemože za danas biti na ovom mjestu govora.

Uz gospodstvo albuma skopčana i disciplina. Toliko u Francezkoj, koliko i u Italiji priznaje se odvjetničkim senatom pravo discipline, samo je nastala razpra, da li sudovom pristoji disciplinarna vlast za one čine, koji se dogadjaju u sudnici. I tu se odvjetnički senati silno bore, da istrgnu sudovom svako karno pravo nad odvjetnici, do sada žalibože samo djelomičnim uspjehom.

Kad je u glasovitoj parnici proti Koeclin-u obtužba predložila, da se njegov odvjetnik Barthe disciplinarno kazni radi oštroga govora, što ga je bio upravio na neosnovanu obtužbu, zaključio je on obranu sama sebe sliedećimi znamenitimi riečmi: „Kada sam prigrlio odvjetničtvo, ja mišljah, da mi valja sve žrtvovati za ono, što scienim da je dobro i istinito. Da sam ma samo posumnjati mogao, da imade u tom obziru kakove stege, ja nebi bio prigrlio odvjetovanje, jer ga neznam vršiti bez dostojanstva i bez slave".

Nekoliko vremena kasnije, kada je Michel de Bourges branio slušatelje politeknike radi političkih izgreda, pa u svojoj obrani živo navalio na oblast, zahtjevao je generalni procurator, da se proti branitelju uprave disciplinarni propisi. Na to je Bourges sudcem primjetio: „Dà, vi me možete obsuditi, ali generalni procurator neće nikada stvoriti u meni niti obtuženika niti krivca. Suspendirajte me, izbrišite moje ime iz albuma, ali recite takodjer, da sam ja isti onaj dan, zanemariv svoje poslove provalio šestdeset vrsta puta, da dodjem braniti dvadeset i sedam plemenitih mladića, koji su u isti onaj dan riešeni od obtužbe. Ovu ću uspomenu zapisati svojim sinovom, kao ostavštinu, od svake druge bogatiju".

Pa doista neodvisnost to je pravo odvjetnika. Ili nas morate imati onakove, kako opjeva Horac:

„Nec civium ardor prava jubentium,
Nec vultus instantis tyranni
Monte quatit solida". . . .

ili nikakove, jer ako to nismo, nismo onda više vrstni služiti pravdi, već smo lutke pod litom fantastičkoga tokara.

Digitized by Google

I ja želim da odvjetnik bude promjeren u svojih izrazih, da bude uljudan naprama oblasti, ali da prodre s istinom, treba mu razbiti zaprieke, i razderati zastore, koji ju skrivaju, pa ako to nije drugače možno, valja mu onda ona: „Fit via vi“.

Kad su imperatori Valentinian i Valent nastojali da preprieče netriezne napadaje odvjetnika na sudce i stranke, izdali su rescript, u kojem je napisano: „ . . advocati, non ultra quam litium poscit utilitas in licenciam prorumpant . . .“ Kada nastaje ta „utilitas,“ nije o tom doista pozvan da sudi tko drugi, van odvjetnik sam, komu su jedinomu niti parnice obzirom na obranu dobro poznate, jer ih je on jedini u tom smieru i pod tim vidom proučio. Obrani nestoje na razpoloženje sredstva inquistorna, ona neima, to jest, legije detektiva, nategnuti telefon i kristalni dalekozor slavne policije, njoj cieli državni aparat nesabira podatke, obrana pače smije tek onda uviditi spise, kad je prvi pečat anatheme udaren na nevoljnika. Neka joj k tomu oduzmu podpunu slobodu govora, i oružje istine, pa su iz nje već u začetku stvorili invalida. Pa zašto da jih toli živo bocne, zašto da jim živce uzdrma zveket kratke sabljice našega jezika, kad vladaju praskom silnih svojih topova i torpeda?

Odvjetnički je stališ dokazao, da on znade vršiti i strogo vršiti disciplinu nad svojimi članovi, pa da netražimo daleko primjera, eno neima broja juridičkih novina dolazećih iz austrijske priestolnice, koji nebi donio ma bar jednu, a često i najstrožiju osudu proti odvjetniku, prekršitelju svoga reda i zavjeta.

Ako dakle odvjetnički red vindicira sebi disciplinu, to čini u interesu potrebne slobode govora, dakle na obću korist državljana s jedne strane, a s druge u interesu vlastitoga dostojanstva, uvjeren da neće nitko znati toli odlučno i nepristrano braniti člana gdje treba obrane, a kazniti ga, ako je kaznu zaslužio, znajuć po definiciji Catonovoj, da odvjetnik mora biti: „Vir bonus dicendi peritus“.

Pa nebojte se, moja gospodo, te naše porotne vlasti, mi ju doista nečemo zlorabiti nikomu na uštrb. Možda valja i za nas u Hrvatskoj, a nedao bog, da se bude u buduće još više trebalo obistiniti ono, što je veliki filosof Royer-Collord u discussiji ne-

Digitized by Google

koga zakona ganuto rekao: „Mi smo prošli kroz vatru criminoznih dogodjaja, ali mi nismo tražili u zakònu pravilâ za naše djelovanje, već smo ih tražili u svojoj savjesti! Mi smo oni isti ljudi, koji su stvarali krivih putnica, koji su prodavali krivih svjedočanstva, da spasimo mnogo n e v i n i h žrtava!“

Mi smo uvjereni gospodo, da bi se zloporaba discipline okrenula proti nam samim, a odviše smo proniknuti potrebom svojega obstanka, nego da bi pokušali i izveli samoubojstvo.

A sada mi je proći na thema, koji bi volio preskočiti, da smijem; na thema odvjetničke zaslužbe. Nesmijem ga mimoići, jer je unicum što u tom obziru kod nas biva; pa kad bi ovomu mojemu razlaganju moglo biti sudjeno, da prodje granicu Hrvatske, tamo gdje se odvjetničtvo, koje nije ni toliko kriepostno koliko je kod nas, malko više štuje, mislim da bi moje rieči morale bar malko ženirati one, na koje su upravljene.

Znate medjutim, da do naše visine nedosiže ironija latinskoga pjesnika:

„O cives, cives, quaerenda pecunia primum,
Virtus post nummos“. . . .

jer da je tako, najčedniji sprovodi umrlih odvjetnika nebi trebali collecta, a njihove udovice podporu javnih sirotišta.

Uz svu strogost „legis Cinciae“ mogao se je Cicero pohvaliti, da je od svojih klienta baštinio trideset miliuna sestercija, ili šest miliuna franaka; a kad je Claudij mislio, da mu polako valja odstraniti barbarsku strogost Augustova senatus-consulta, koji je branio svaku plaću odvjetnikom, odredio je, da nijedan odvjetnik nesmije primiti veće nagrade od deset hiljada sestercija, ili 2000 franaka. Gotovo, da bi mnogi od nas poželio povratak Claudiove dobe!

U srednjem vieku u Italiji, naročito devetoga, desetoga i jedanaestoga stolieća, clerici su kao odvjetnici vladali forumom, pa su si znali obzirom na zaslugu udesiti najudobniji položaj, tako da je po svjedočanstvu Fleury-a, to bio jedan od najizdašnijih izvora obsežnih crkvenih dobara.

Godine 1230. tvrdi Roffredo u svom djelu u postupniku, da plaća od 100 zlatnih dukata nije bila prevelika za zastup-

Digitized by Google

sto u jednoj parnici, pa veli, da je on više puti zaslužio 300 i 360 dukata za jednu parnicu. Parisius, u XV. stolieću, uveo je sustav, da mu za svaku stran juridičkoga sastavka valja platiti škudu ili naših 2 for. 18 novč.

Goldoni u svojih spomenica (Memorie) tvrdi, da je odvjetnik u Mljetcih, bez velika truda, mogao zaslužiti četrdeset hiljada lira na godinu.

U Francezkoj, akoprem se nikada nešalju, a niti se utužuju troškovnici, odvjetničtvo je uvjek bilo, pa je i danas vrelo bogatstva, nu tamo neobstoji nikakova stega u odnošajih izmedju odvjetnika i clienta. U Englezkoj napokon plaća se skupo takorekuć svaka rieč, koju odvjetnik prosbori sa strankom.

Nam je poznato, kako su u većih gradovih Anstrije i Ugarske uvedene minimalne tarife, kao normativ za obredjenje troškovnika, pa je uz to odvjetniku dopušteno, da se s clientom i popriečno pogodi.

Bilo bi suvišno dokazivati pravednost tih ugovora jer ih nebrani nikakov juridički razlog. Neki oportunitet, preventivni neki razlozi zabranjivali su te ugovore. Nu umovanje je proti tim preventivnim razlogom jednostavno i bistro. Ili je naše djelo potrebno ili nije. Ako je potrebno neka se plati po pravilih obće konkurencije, ako nije potrebno neka se red dokine. Nu priznavati potrebu reda, i zamašnu njegovu korist, podieliti mu diplomu, zakonom ustanoviti i odrediti nužno njegovo sudjelovanje, a kad dodje do plaće pridržati si vladavinu odvjetničkih zaslužba, to je, dozvolite mi da reknem, absurditet na polju slobodne privrede.

Boje se našega razuma i naših sposobnostih, jer da bi ih odvjetnik mogao upotrebiti na svoju korist proti clientu, koji nezna prosuditi vriednost odvjetničkoga rada, koji pod pritiskom nanešene mu nepravde ili brige za prepornim imetkom ili pravom mogao bi se odvjetniku obvezati više nego li je vriedna usluga njegova. Čudnovato! kao da odvjetnik znade bolje procjeniti vriednost rada stolareva, kad mu naručuje ormar ili udobni krevet! Pa kao što u obće valjaju pravila koncurencije, kao što je navala na vratih solidne tvrdke veća uslied povjerenja con-

Digitized by Google

sumenta, zašto da ista pravila nevriede i za odvjetnika? Kao da se odvjetnik nenalazi često pod pritiskom takove potrebe, kojoj pošto poto zadovoljiti mora? Kao da obći zakoni nepružaju ljekova proti pogodbi, kojoj bijahu temeljem bludnja, strah, zavedenje itd. Zašto da izmedju svih stališa na svietu odvjetnički bude jedini, koji nesmije procjeniti svoje vlastito djelo, komu se nepodieljuje onoliko povjerenje koliko svakomu drugomu producentu?

Ali to nije niti s daleka sve. Odvjetnik nesmije ni znati koliko jo vriedan njegov rad. Ako je on obavio tri ročišta, i predao tri molbe on ipak nezna koliko je zaslužio. Možebiti da je zaslužio 18 for., a možda samo 3 for., jer bi lako bilo dokumentirati, da je za obrazloženu molbu često dopitano 50 nč., a za dražbeno ročište da je odvjetniku dopitano nešto manje, nego li sudbenomu podvorniku kao izklicatelju.

Zagrebački odvjetnički odbor, doznav za zloporabe, koje se u tom sbivaju, priredio je minimalnu tarifu te ju predstavio nadležnoj oblasti; nu od dvije godine dana očekuje riešenje, pa nije koristila ni predstavka upravljena u tom predmetu na najvišju oblast.

A ipak neuvidja se razborit razlog s kojega bi se odbio zahtjev, da se minimalna tarifa ustanovi. Odvjetnik bi znao što zasluži, client bi znao što mu je platiti, a sudac što mu je likvidirati; ako je dakle što vrstno razjasniti svakomu njegov položaj, ako je što vrstno dokinuti sve zloporabe, to je tarifa, od koje nesmije zazirati ni pošten odvjetnik ni pošten sudac, ma se ipak neslagala sa načeli slobodne koncurencije.

Pa šta mislite, gospodo, što zahtjevamo mi danas u sadašnjem našem položaju? Mi zahtjevamo, da se naše zasluge obrede onako kao što su se obredjivale u Bachovo doba, akoprem je danas vriednost novca za jednu trećinu manja, čemu nam najboljim mjerilom služi povišenje činovničkih plaća.

Prividno se samo čini, da je odvjetnički položaj izdašniji od činovničkoga. Oni, koji bez milosrdja obaljuju naše troškovnike morali bi znati, da je odvjetnik ili njegova obitelj potrošila čitavu glavnicu, dokle se je dotični usposobio za odvjetnika

Digitized by Google

da odvjetnik najmanje jednu trećinu svoje vlastite zaslužbe dieli s osobljem svoga bureau-a; da jednu četvrtinu svoje zaslužbe nemože utjerati, da mu dakle sasvim propada, da on jamči za pristojbe svih svojih stranaka, koje često i plaća, da on bez plaće ulaže svoj rad u curatele i obrane siromašnih, da je njemu zatvoren svaki put k većemu rangu u istom stališu, da je on mučenik na razpelu one težke odgovornosti, koju od njega zahtjevaju i sudovi i stranke i ponos njegovoga stališa i briga nenejasne budućnosti, dà, one težke neosigurane budućnosti, koja mu se u slučaju nemoći, ili onim istim danom, kada prestane njegov rad, predočuje groznimi rieči Joba: Fui, tamquam non essem.

Država neotvara nam doista vrelo dosmrtih kapitala, dohodak silnih glavnica, koje za većega činovnika iznašaju i do sto hiljada forintih; pa nakon trideset ili četrdeset godina neumornoga rada, ako nas u drugom kojem poslu nije sliepa sreća poslužila, mi nemožemo, kao što činovnik može, matematično i blaženo uzdahnuti s prorokom: „Nunc dimittis servum tuum Domine," s onolikom plaćom koliku je brao u najvećoj svojoj časti.

U obće, meni je velikim sažalenjem konstatirati, da medju činovničkim i odvjetničkim stališem nevlada onaj sporazumak koji u drugih civiliziranih zemljah usavršuje sgradu njihovih zajedničkih pregnuća. Netražimo mi taj sporazumak, da nam bude vrelom bogatstva, već da bude vrelom pravićnosti, te medjusobnoga spoznanstva, na zajedničko usavršenje.

Ja bi se moja gospodo usudio ponosito ustvrditi, da riedko koji stališ u našoj kraljevini odgovara svojoj zadaći onako, kao stališ odvjetnički, bilo to obzirom na znanje i vještinu ili obzirom na poštenje i dostojanstvo; pa imade li koja iznimka, tu je stvorila ili nesreća osobito u obiteljskih odnošajih, ili protekcionizam, koji je uvjek ljestvom nedostojnih duša.

Zahtjevajuć, kao što spočetka spomenuh, legalnu passivnost, ili jednakost sa svakim drugim državljanom, mi smosi sviestni svojih dužnostih, od kojih će božjom pomoći biti na ovom mjestu drugi put govor.

Digitized by Google

A opraštajuć se danas s vami gospodo, molim vas, ako vam bude ikada dano, da u zaštitu primite naš red proti neobrazloženim napadajem. Ja vas molim, da motrite odkuda potiću prikori, pa se nadam da ćete se osvjedočiti, da jim koren u onih duša, kojim je zazorna naša pripravnost na borbu equi et justi.

A meni oprostite ako sam obsipao hvalom red komu pripadam, na to me je potaknula nepravda, koja nas nastoji poniziti, na to me je potaknula živa vjera u korist i dostojanstvo reda. „Credidi et locutus sum".

Ako jedan ugovornik pogodbe u pravo vrieme neizpuni, je li je druga stranka doista vlastna, tražiti bezuvjetno ukinuće pogodbe?

U „Mjesečniku" broj 4 od god. 1875., broj 6 od g. 1876. i broj 6 od god. 1879. saobćeni su gradjansko-pravni slučajevi, u kojih je kr. stol sedmorice izrekao: „da ako jedna strana za ustanovljenog vremena pogodbe neizpuni, druga strana tražiti može mjesto izpunjenja pogodbe, naknadu štete radi neizpunjenja, jer uslied nepovratno minuloga vremena više nije moguće točno izpunjenje u smislu §. 919. o. g. z. to jest izpunjenje u ustanovljeno vrieme".

Ovo se tumačenje §-a. 919. o. g. z. protivi načelu da se zakoni imaju tako tumačiti, da nesadržavaju protuslovja a da ipak zadrže kriepost.

§. 882. u svom odnošaju k §-u. 919. o. g. z. veli, da se, nije li moguće točno izpunjenje pogodbe, barem ono izpuniti mora[1] što je moguće.

Ako dakle izpunjenje u vrieme izprva ustanovljeno za to nije više moguće što je ono jurve minulo, ima se pogodba izpuniti barem naknadno.

Da je ovaj nazor valjan, sliedi već iz §. 355. ugarskoga i čl. 357. austro-njemačkoga trgovačkoga zakona, koje je odredbe

[1] Ako nisu stranke baš protivno ugovorile.

Digitized by Google

zakonodavac očito navlaš ustanovio za razliku od načela §. 919. o. g. z., jer trgovačko pravo k občemu stoji u odnošaju iznimke k pravilu.

To u §. 919. o. g. z. iztaknuto pravilo glasi:

Ako jedna strana neizpuni pogodbe

a) nikako, ili

b) ne u svoje vrieme, ili

c) ne na mjestu nadležnom, ili

d) ne na ugovoreni način, tada druga strana osim u zakonu ustanovjenih slučajeva[1] ili kojega naročitoga priuzdržka neima prava iskati da se ukine pogodba, nego samo, da se ista točno izpuni i da se dade naknada.

Budući dakle taj §. kao pravilo i slučaj navadja, ako se pogodba neizpuni u svoje vrieme, to pokazuje time, da se u tom slučaju povrieda pogodbe sanirati može naknadnim izpunjenjem, te da se prema tomu izraz „točno izpunjenje“ nedade protegnuti na već minulo vrieme, što je tim sigurnije, jer se inače radi nemogućnosti točnoga izpunjenja nikada nebi moglo uporabiti pravilo izrečeno u §. 919. o. g. z., po kojem, kad se pogodba neizpuni u svoje vrieme, druga strana neima prava odustati od pogodbe itd., te jer bi obzirom na to, da se §. 919. o. g. z. ujedno osvrće i na zakonom ustanovljene iznimke medju koje kako je već rečeno i nemogućnost izpunjenja spada, spomenuta ustanova toga §-a. sadržavala zajedno i pravilo i iznimku, koja absurdnost dovoljno dokazuje netemeljitost prije spomenutih riešitba.

Proti pravilnosti tih riešitba govore i ustanove §§. 1155. i 1166. o. g. z. koje bi svakako suvišne bile, kad nebi sadržavale iznimke od §. 919. o. g. z. već samo opetovanje onoga, što je tobože tim paragrafom jur izrečeno. **I. Pirka.**

[1] To jest u §§. 908, 909, 910, 978, 1117, 1118, 1154, 1166, 1210. o. g. z. i §. 355. ugars. trg. zakona, te k ovim zakonskim iznimkam spada takodjer i absolutna nemogućnost izpunjenja, jer već u samoj naravi leži, da se ono nemože izpuniti što je absolutno nemoguće. To proizlazi nedvojbeno iz kao iznimka navedenoga §. 908. o. g. z. koji u zadnjoj stavci jasno veli, da se u slučaju nemogućega izpunjenja tražiti može jedino naknada štete.

Digitized by Google

Pravno sredstvo proti mjenbenomu mandatu na osjeguranje.

Ima se pripisati u zaslugu jednomu ovdašnjemu odvjetniku, što je u praksu uveo tako zvane mandate na osjeguranje u mjenbenom postupku. Od to doba traže se mandati, čim na mjenbenu tužbu, kojoj se uzkrati platežni nalog, bude urečeno ročište, zatim čim se proti platežnomu nalogu podnesu prigovori ili u obće čim nije vjerovniku po volji, što njegova mjenica nije odmah izplaćena. S ovimi mandati postupa se dakle kao s nekakvim univerzalnim domaćim liekom, te je često puta o stienu pritisnutomu dužniku vrlo mnogo stalo do toga pronaći sredstvo, kako da se proti ovoj nemani obrani, jer nije šale sa mandatom, kojim se može dužniku sva imovina razprodati još i prije, nego li je konačno riešeno glavno pitanje.

Kad bi se mandati tražili te dozvoljivali samo u onih slučajevih, gdje to obstojeći propisi dopuštaju, onda makar da neima nikakvoga pravnoga sredstva ni lieka proti mandatu. Nu tomu nije tako.

U mjenbenom postupku imademo dvie vrsti mandata na osjeguranje. Jedna vrst mandata normirana je naredbom ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1859. br. 132. d. z. l. o postupku kod prevedenja na temelju član. 25. i 29. (odnosno §. 25. i 29.) mjenbenoga reda. Ovi mandati su prilično jednostavni i pitomi, jerbo dozvoljuju u najgorjem slučaju osjeguranje samo putem plienitbe i procjene ili sekvestracije, te su proti njim dopušteni prigovori, uslied kojih se svi dalji ovršni koračaji, osim prije spomenutih, do konačnoga riešenja parnice obustaviti imadu.

Sasvim druge ćudi su mandati druge vrsti, koji dolaze u obćenitom mjenbenom postupku, uvedenom naredbom ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850. br. 52. d. z. l. Ovi se mandati mogu izdati prvo: ako se protegne prvo ročište, koje je na tužbu urečeno bilo, ili ako sud naredi, da se imadu svjedoci preslušati ili stvar razvidjeti; drugo: ako je obtuženik proti presudi prvoga ili drugoga suda, kojom mu se bezuvjetno nalaže

Digitized by Google

izpunjenje dužnosti, ili kojom mu se odlučna prisega dosudjuje — poprimio put apelacije ili revizije. Mandati ove vrsti, ako se u opredieljenu roku neizvrše, dozvoljuju vjerovniku, da povede eksekuciju proti dužniku, t. j. da mu zaplieni, procieni ili sekvestira i prodade svukoliku imovinu do namirenja svoje tražbine, a dužnik, dobije li kasnije parnicu u glavnoj stvari, može se tješiti pravom regressa.

Koli je drastično ovo sredstvo, toliko je nuždno izvanredno mnogo opreza, kad se komu podieljuje. Al ako se podieli nezakonitim načinom t. j. gdje po zakonu to sredstvo nepristoji vjerovniku, što onda?

Bilo je naime slučajeva, gdje je vjerovnik tražio mandat radi toga, što je dužnik proti platežnomu nalogu prigovore podnio, te ga i dobio. Očito po ustanovah prije navedenih nepripada mandat u takvih slučajevih, već samo onda, ako je uzkraćen platežni nalog, te urečeno ročište na tužbu, a uz to samo onda, ako se to ročište bez krivnje tužitelja odgodi ili dugotrajni dokazni postupak zametne. Uslied prigovora pripada vjerovniku samo pravo na ovrhu do osjeguranja putem plienitbe i procjena ili sekvestracije, a mandatom bi mu podieljeno veće pravo, nego li platežnim nalogom.

Sva se nesreća sastoji u tom, što u mjenbenom postupku nestoji pisano crno na bielom, da se proti takvom mandatu može poprimiti kakovo pravno sredstvo. S toga smo neki zastupnici pokušali s jedne strane poduzeti prigovore, a pošto ministarska naredba izrično nespominje prigovore, podigosmo s druge strane utok, misleći da će ili jedno ili drugo zahvatiti.

Stol sedmorice riešio je u takvih pitanjih, da utoku u obće neimade mjesta, jer §. 7. mjenb. post. izključuje utok proti platežnom nalogu, a prigovorom neima takodjer mjesta, jer u mjenbenom postupniku nije ustanovljeno, da se proti mandatu mogu prigovori podnieti. Odtud sliedi: ma bio mandat ove vrsti protuzakonit kako mu drago, proti njemu neima lieka. Prema tomu postaje oštro sredstvo mandata još oštrijim, da ubitačnim oružjem, ako je vjerovniku slučajno pošlo za rukom izposlovati mandat proti dužniku, koji će možda svojimi prigovori još uspjeti u glavnoj stvari.

Digitized by Google

U općem gradj. postupniku imade nekoliko slučajeva, gdje utoku proti sudačkim odlukam nije mjesta ili barem ne posebnomu utoku. Smjer bijaše zakonu ovdje, da se postupak pritužbami proti uzgrednostim nezategne, al uzkrata pravnoga lieka nesluži na uštrb samoj stvari, dočim se kod mandata nebi lasno dalo čekati do riešenja glavne stvari, te s prizivom proti osudi skopčati utok proti mandatu, jer dotle nebi dužniku ni toliko preostalo, da si kupi biljegu za priziv.

Po čitavom sustavu naših pravnih institucija i po zdravom razboru mora dakle proti nezakonitim mandatom biti nekakvoga pravnoga sredstva. Ili je to sredstvo utok proti mandatu kao sudbenoj odluci u smislu §. 12. sl. d. mjenb. post. tim većma, što zakonska terminologija razlikuje mandat, zovuć ga sudbenim nalogom, od platežnoga naloga na mjenbenu tužbu, te u §. 7. mjenb. post. izključuje utok samo proti ovomu potonjemu; ili po analogiji po vremenu kasnije ministarske naredbe od 18. srpnja 1859. br. 132. d. z. l. proti sudbenom nalogu na osiguranje imade mjesta prigovorom, a hoće li se sudbena praksa na jedno ili drugo sredstvo odvažiti ili će mandatu pridržati nepogrješivost, vidit ćemo kod budućega kojega konkretnoga slučaja.

Dr. K.

Ob obvezah, naknaditi štetu iz činah nedozvoljenih po austrijskom pravu gradjanskom.*[1]

Od c. kralj. profesora dra. Antuna Rande u Pragu.

U v o d.

Obligacije iz deliktah imaju po modernom pravu drugačiji oblik, negoli po pravu rimskom. U ovom nalazimo samo posebne tužbe, različite prema osebujuosti deliktah pružane posebnimi ustanovami; — tužbe imaju bitno karakter

* U lanjskom tečaju „Mjesečnika“ str. 505. sl. priobćismo pravno mnienje prof. Rande o istom pitanju. Scienimo, da ćemo susresti želju naših štiocah priobćenjem sustavno ovdje razvijenih nazorah štovanoga prijatelja našega lista o vrlo zanimivom i važnom pitanju civilnoga prava. —Ur.

[1] Literatura (osim obćenitih djelah): Dr. I. B. Zugschwerdt. Das Recht des Schadenersatzes etc. nach den österr. Civilgesetzen. Wien 1837. (radnja neznatna). V. Hasenöhrl. Das österr. Obligationenrecht (1. sv. 1878.) §. 19. O zakonod. reformi ovoga odbora: Randa, Gutachten etc. „Jur. Blätter“ 1878. N. 34.; „Ger.-Ztg.“ 1878. N. 72. i 73. („Mjesečnik“ — l. c.).

Digitized by Google

sukromih tužbah kaznenih, koje su dakako smjerale pravilno na naknadu štete. Tako napose a. furti, a. de pauperie, a. de effusis vel dejectis, interd. quod vi aut clam, a. quod metus c., itd. zatim obćenitija a. legis Aquiliae, po prvobitnoj i razširenoj djelatnosti (Dig. 9. 2. Cod. 3. 32.), koja predmnieva hotimično ili po krivnji prouzročeno oštećenje ili uništenje stvarih (i životinjah i robovah), zatim ozledu tjelesnu (slobodne osobe) protupravnim postupanjem (damnum injuria datum) i smjera u današnjem svom obliku na podpunu naknadu. I a. doli ima obćenitiju — prem samo pomoćnu — narav. Srv. Windscheid, Pand. §. 451—472. Esmarch, Röm. Rechtsgeschichte (2. izdanje) str. 81. Cohnfeld, Lehre v. Interesse (1865). Sve to bitno se je promienilo dokinućem rimskoga sustava sukromih kaznah. — U modernih zakonicih priznaje se u obće obćenita dužnost naknade štete iz činovah nedozvoljenih bez obzira na osebujnost delikta. Narav kazne posvema se je izgubila. Srv. pruski Landr. I. 6. §§. 12. sq.; Code civ. čl. 1382. i 1383.; Saksonski zak. §§. 773. sq.; austr. zak. §§. 1295. sq. Srv. o tom Arndts, Pand. §§. 98. 243. 322—339.; Ihering, Vermischte Schriften (1879.) str. 154. sl.; Bruns, das heut. röm. R. str. 411.; Bar, Grünh. Zeitschr. 4. str. 139. sq.; Förster Preuss. Privatr. §, 90.; Dernburg Pr. P. R. §. 259.; Schmidt, Sächs. Privatr. §. 130.

Ovim nikako neniječemo, da su preuzeta mnoga pravna pravila austr. gr. zak. očevidno iz rimskoga prava. Srv. na pr. §. 1299. sa l. 8. D. leg. Aquil. 9. 2.; §§. 1301. i 1302. sa l. 51. D. esd., §. 1305. sa l. 151., 155. D. de R. I. 50. 17., §§. 1311. i 1312. sa l. 11. l. 6. § 12., D. de negot. gest. 3. 5.; §. 1316. sa l. un. D. furti advers. nautas, caup. stab. 47. 5-; §. 1318. sa l. 7. D. nautae caup. etc. 4. 9. Na ovo dobro pokaziva Esmarch, Ger. Ztg. 1857. br. 6. Nijedna izmedju modernih kodifikacijah nije se tako temeljito oslobodila od ograničenoga doniekle stanovišta prava rimskoga, kao što naš gr. zakonik.

Digitized by Google

§. 1. Kojim načinom nastaje dužnost naknaditi štetu.

Načelo je prava austrijskoga, da mora svatko naknaditi štetu, koju je drugomu svojom krivnjom prouzročio. §. 1295. gr. z. Posao koji utemeljuje ovu obvezu na naknadu štete, može:

a) biti ili nedozvoljenim ili protupravnim sam po sebi, bez obzira na postojeći obvezni odnošaj, na koliko naime po sebi (objektivno) narušuje pravno područje druge osobe;

b) ili se može kao protupravan pokazati samo zato, jer se protivi postojećemu obveznomu odnošaju.

U prvom slučaju postaje tek u obće dužnost, dužnost naime, da se naknadi šteta. §. 1295. Ovo je t. zv. obligatio ex delicto (poglavito obl. legis Aquiliae,) obveza iz nedopuštenoga čina.

U slučaju drugom neutemeljuje se tekar obveza, već mienja (modifikuje) čin ili propust, pravu protusloveći, samo obvezu, koja već postoji. §§. 912., 1047., 1295. i 1298. Dužnost, naknaditi štetu nastaje neizpunjenjem postojeće već obveze. (Srv. §. 4. ove razprave).

Ovdje razpravljamo samo o prvom slučaju, naime ob obvezah iz poslovah nedozvoljenih (obligationes ex delicto).[2]

[2] Žalibože razpravlja o. gr. z. o jednom i drugom, bitno različitom odnošaju promiscue u poglavju 30. drugoga diela (§§. 1293—1341.) Srv. §§. 1295., 1334. itd. — U ostalom može se dužnost naknade štete temeljiti takodjer u stanovitih odnošajih (u zakonu, kako kaže §. 859.) n. pr. u slučajevih obogaćenja bez razloga (srv. op. 4.) ili prisilnoga ustupa vlastničtva (§. 365.) Srv. §. 4. ove razprave i op. 30. U obće može causa ili razlog obveze na naknadu štete, t. j. na izravnanje prikraćenoga imutka sastojati ili in contractu, ili in delicto, ili in variis causarum figuris. Govori li se dakle o tužbah glede naknade štete, nesmije se misliti samo na obligacije ex delicto, prem se tako dosta često čini. Očevidno je, da treba dužnost, naknaditi štetu iz nedozvoljenoga posla osobito dobro razlikovati od obveze iz obogaćenja (Bereicherung), koja nepredmnieva niti nedozvoljenoga čina, niti krivnju, već samo: da se je jedna stranka na uštrb (štetu) druge stranke stanovitom česti imutka bez razloga u zakonu priznanoga, obogatila. Obvezam ove vrsti treba pribrojiti na pr. obveze §§. 1174. zadnja izreka, 1247., 1431., 1435., 1447. zadnja izreka (u obće condictionis sine causa); zatim osebujni slučaj čl. 83. mjb. r. O tužbah tih srv. sada izvrstnu mnonografiju Pavlička: Žaloby z obohacení (Prag 1873.) Obveze ove netemelje se niti u ugovorih, niti u nedozvoljenih poslovih, već u stanovitih odnošajih, ili kako §. 859. o. gr. z. neizpravno kaže i u zakonu. Ob obvezah tih nevaljaju dakle propisi, tičući se obvezah ex delicto. Srv. op. 29. i op. 30. — Da se pravo na naknadu štete bitno razlikuje od prava iz poručanstva (Gewährleistung,) o tom netreba napose govoriti. Treba samo uvažiti da ima poručanstvo i onda mjesta, ako ustupitelj nije nista saznao za nedostatak. Srv. §§. 922., 932. i Arndts, Pand. §. 340. sq.

Digitized by Google

Postanak obveze iz nedozvoljenoga posla predmnieva:

I. Posao po sebi, dakle po općenitih pravnih propisih (objektivno) protupravni, iznimno i takav propust.[3]

Tko se je dakle služio pravom svojim u granicah, zakonom opredieljenih, nije kriv šteti, koja iz toga za druge nastaje. §. 1305.[4]

II. Štetu na imutku. — Ova može sastajati ili u pozitivnom umanjenju imutka (damnum emergens), ili u gubitku koristi, koju bi bio njetko po običajnom razvoju stvarih postigao (lucrum cessans §. 1293.), ili u jednom i drugom. U potonjem slučaju govori zakon o zadovoljenju," Genugthuung (romaniste o interesse); srv. §. 1323. i sl.[5]

III. Kauzalni savez (nexus, Causalzusammenhang) medju protupravnim poslom i štetom koja je za njim posljedovala. —

---

[3] Propust može samo na toliko obrazlagati dužnost naknade štete, u koliko postoji po zakonu dužnost na pozitivnu djelatnost na pr. ako se propusti iztaknuće opominjalah kod gradnje (§. 380. kaz. z.) ili prijava bjesnoće životinjah (§. 387. k. z.), ili občuva divlje zvieradi (§ 390. ist. z.). — Simo spada napose i slučaj §. 1003. o. gr. z. Osobe naime, uredovno odredjene za obavljanje stanovitih posalah (odvjetnik, bilježnik) moraju se, ako jim bje učinjen predlog, koji zasjeca u područje njihovoga ureda, bez zatezanja izjaviti, primaju-li predlog ili ne, inače jamče za štete, koje bi nastale iz ovoga propusta. (Slučajeve ove vrsti izključuje iz ove kategorije: Förster Pr. P. R. §. 90.; srv. ipak Koch, Forderungen III. §. 395.; Zugschwerdt, Schadensersatz, §. 7.

[4] Ako dakle njetko sagradi na svom zemljištu kuću, kojom se oduzimlje kući susjeda svietlo ili zrak, nije kriv tomu. Srv. riešitbu c. kr. najv. sudb. dv. Ger. Ztg. 1858. br. 120. Isto tako, ako izdubi občina ulicu takim načinom, da se sruši kuća, pazilo li se dakako na propise gradjevne. Srv. br. 573. sb. Gl. — U. — W. Inače ipak l. 24. D. de damno inf. 39. 2. a inače je i riešio c. k. najv. sudb. dv. br. 4361. iste sb. Posjednik cementarne bio je naime odsudjen na naknadu štete, koja je nastala vlastniku susjednoga zemljišta time što mu ga je vjetar prašinom iz sušionice zameo! Dobro je riešio bečki vrhovni sud, da neima tužba mjesta. Srv. takodjer Arndts §. 324.

[5] Zakon kaže u §. 1293.: „. . . izmak dobitka, kojemu tko po običajnom hodu stvarih nadati se može." Nije dakle dovoljna puka mogućnost koristi, već treba sigurnosti, da bi se bila korist postigla, da nije nastala stanovita okolnost. Srv. takodjer Mommsen, Beiträge z. Obligat. R. II. Abth. §. 17. Potrebitu za to običnu djelatnost (diligentia) na strani oštećenoga treba po §§. 1293. 1297. o. g. z. predmnievati. U praksi vodi ovo pitanje sudce češće u velike neprilike. Srv. takodjer Esmarch, G. Z. 1857. br. 6.

Digitized by Google

Šteta je dakle morala nastati iz onoga posla, biti njim dakle posredno ili neposredno prouzročena §. 1295. Srv. takodjer §. 1311. i op. 5., dalje §§. 965. i 979.[6]

Neodlučuje, što možda nije morala šteta nastati, što bi bila možda nastala i bez posla protupravno preduzetoga, je li nastala samo usljed slučajno tuj nadošlih okolnostih, i je li napokon moguće predmnievati nju, ili ne. — Samo dokaz, da bi bila šteta bez dvojbe nastala, da se i nije delikt bio počinio, oslobodjuje od dužnosti, štetu naknaditi, — dakako ako se nije jošte pokazao konačni štetonosni njegov učinak, ovaj je dakle pravo uzamši nastao usljed druge okolnosti. (Sr. §§. 1297. i 1311)[7] (Dalje sliedi.)

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Stranka se može odreći prava, koje zanj nastaje iz propusta kojeg processualnog čina protustranke.

U parbenom predmetu občine J. proti municipiju grada R. pto. razriešenja zakupnog ugovora o vinotočju, bio je tuženi municipij promašio prizivni rok proti osudi prvoga suda podnesav prekasno sudu priziv, koji mu bijaše s toga povraćen.

Na to je tuženi povratnom molbom, podnešenom nakon roka 3 dana poslje iztekloga prizivnoga roka, na koju je molbu protustranka supodpisom iste po punomoćniku pristala, podastro svoj priziv.

Prvi sud dozvoli tu povratu i podnese priziv kr. banskomu stolu s razloga, što je protivna stranka supodpisom povratne molbe na istu pristala.

Nu kr. banski stol, komu su tim načinom prispjeli spisi priziva na riešenje, dokinu gore spomenutu odluku prvoga suda, dozvoljujuću povratu u prijašnje stanje s razloga:

---

[6] Srv. Cohnfeldt str. 136.; Hasenöhrl str. 255.; Windscheid §. 258.

[7] Srv. Windscheid §. 258. op. 15.; Hasenöhrl str. 258. op. 60—62. — Drugi neograničuju ovim dodatkom tekst, srv. Cohnfeld str. 154.; Esmarch, Ger. Ztg. 1857. br. 7.; Unger, H. Viertelj, str. 115. Nu bez ovoga ograničenja nebi kadkada dobio oštećenik dužne naknade. Srv. l. 11. §. 3., l. 15. §. 1. D. 9. 2. Na pr. A. ozledi na smrt životinju, al smrt nastane udarom munje. Da je u ostalom pitanje o uzročnom savezu veoma škakljivo, o tom srv. Bar. str. 35.

Digitized by Google

što se je, pošto je osuda prve instancije tuženom municipiju 3. lipnja 1879. dostavljena bila i priziv proti istoj a i molba za povratu prema §. 15. min. naredbe od 17. prosinca 1858. (br. 234. d. z. l.) za tri dana nakon promašenoga prizivnoga roka podnieti imala;

vidiv pako, da je ista molba podnešena tek 26. lipnja 1879. dakle mnogo kasnije nakon spomenutoga roka; uvaživ da se je s toga upitna povratna molba po §. 12. gore spomenute min. naredbe i §. 357. gr. pp. po prvoj molbi ureda radi odbiti imala, bez obzira što je protustranka na nju pristala, jer strankam nije prosto zakon preinačivati.

Usljed utoka podnešena po tuženom municipiju proti ovoj rješitbi kr. banskoga stola izda kr. stol sedmorice vrhovnu rješitbu od 5. prosinca 1879. br. 1395., kojom ukida spomenutu rješitbu kr. banskog stola i naloži iznovično riešenje u stvari glavnoj i to s razloga:

što sud viši u gradjanskih preporih nije zvan ni vlastan pretresivati rješitbe suda nižega, ako nebude proti istim poprimljen koji pravni liek, propisan u §. 308. gr. pp.; uvaživ, da je u nazočnom slučaju odluka prvog suda, kojom se na molbu tuženika dozvoljuje povrata u prijašnje stanje radi promašenog roka za podnos priziva proti prvomolbenoj osudi, postala pravomoćnom, pošto se proti istoj tužitelj nije poslužio pravnim liekom utoka,

uvaživ, da se jedna stranka može odreći onoga formalnoga prava koje zanj nastaje ako druga stranka propusti koj procesualni čin;

uvaživ da je tužitelj supodpisav povratnu molbu tuženikovu tim privolio da se presuda prvog suda podvrgne pretresu i presudi suda prizivnoga. Dr. **Stj. P.**

U §. 1238. o. g. z. sadržana predmnjeva ne može se protegnuti na one poslove, za koje se iziskuje po §. 1008. o. g. z. posebna punomoć.

Tužitelj navodi, da je kupio od tužene njivu za 330 for. i kupovninu izplatio suprugu tuženice. Kasnije da je tuženica zamolila tužitelja, neka se odrekne prava, što no ga steče na temelju ovoga kupa, a za to mu obeća, da će mu povratiti izplaćenu kupovninu. Na to da je tužitelj pristao i tuženici očitovao, da može slobodno razpolagati sa kupljenim po njem predmetom. Tuženica je kasnje u istinu ono isto zemljište drugomu prodala, i od ovoga primila pogodjenu cienu; nu jer ne će da povrati tužitelju kupovninu od 330 for., traži tužbom da mu se dopita.

Nakon zaključene razprave izreče prvi sudac, da se zahtjevu tužiteljevom može samo onda zadovoljiti, ako tuženica ne položi prihvaćene glavne prisege toga smisla: da koliko ona znade i sjeća se, nije istina, da se je sa tužiteljem porazumielja tako, da se tužitelj odrekne

Digitized by Google

svoga prava kupovnoga, pripadajućega mu na njivu, a tuženica da će mu za to povratiti kupovninu.

Tužitelj podastre proti toj osudi priziv, pa je usljed toga viši sud rješitbom od 11. lipnja 1879. br. 6505. sudio, da se ima zahtjevu tužiteljevom posvema zadovoljiti.

Razlozi: Priznanjem same tuženice utvrdjeno stoji, da je u istinu prodala tužitelju pripadajuće joj zemljište (njivu) za 330 for., pa da je kasnije ne obziruć se na tu prodaju isto zemljište trećoj osobi prodala. Na dalje priznaje tuženica, da je njezin suprug izdao medjutimnu namiru od 10. siečnja 1876., u kojoj potvrdjuje primitak svote od 330 for. za zemljište po tužitelju kupljeno, koja potvrda ima zakonske formalnosti vjerodostojnosti; pošto se na dalje vidi odavlje kao i u savezu s očitovanjem pod prisegom svjedoka B., da je upravo posredovanjem supruga tuženice sa tužiteljem sklopljena pogodba razvrgnuta uz uvjet, da se povrati plaćena kupovnina od 330 for., da je suprug tužene u ovom poslu posredovao za svoju suprugu, na što je i bez posebne punomoći po §§. 91. i 1238. o. g. z. ovlašten, osobito pošto se iz razprave ne vidi, da je tužena svomu suprugu oduzela upravu sa njenim imetkom: iz svih ovih konstatiranih činjenica posve jasno postaje, da tuženica, odnosno njezin suprug kao upravitelj njezinoga imetka, pošto se priznaje činjenica, da je tuženica isto zemljište trećemu prodala, ne ovlašteno pridržaše izbrojenu kupovninu, pa da su dužni istu tužitelju povratit

Povodom podnešenoga previda najviši je sud — c. kr. bečko najviše sudište — rješitbom od 25. rujna 1879. br. 11259. dokinuo osudu drugoga, a potvrdio onu prvoga suda.

Razlozi: Tužitelj traži od tuženice 330 for. kao kupovninu, izplaćenu za kupljeno zemljište, koju svotu — tvrdi tužitelj — da je izplatio suprugu tuženice; a viši sud scieni, da se onaj (suprug) ima smatrati za punomoćnika supruge njegove. Nu to nije pravo.

U §. 1238. o. g. z. veli se doduše, da dok supruga ne protuslovi, valja pravna predmnjeva, da je svomu suprugu kao svomu zakonitomu zastupniku povjerila upravu svoje slobodne imovine; nu po onoj ustanovi obzirom na odredbu §. 1029. o. g. z. može se suprug tužene samo ovlaštenim smatrati, sve ono činiti u ime svoje supruge, što iziskuje sama uprava njenoga imetka, i što se obično s ovom spaja; ali neproteže se njegova punomoć i na onakve poslove, za kakove kao n. pr. za primanje novca, i generalni punomoćnik, izuzev novac potreban za redovito tjeranje gospodarstva, treba prema §. 1008. o. g. z. posebnu punomoć. — Tužitelj kušao je doduše iz konkludentnih djela zaključiti, da takova punomoć postoji, i viši sud usvojio je njegovo mnenje; nu takova specijalna, na primanje novca potrebna punomoć ne može se nadomjestiti niti dogovaranjem, koje potvrdjuje svjedok B., supruga tuže-

Digitized by Google

nice sa tužiteljem radi odustaje od pogodbe, niti tužbom, podnešenom po suprugu tuženice radi izplate preostatka kupovnine sa kamati, a to tim manje, pošto je tužiteljica porekla istinitost podpisa na tužbi.

Ne ima dakle nikakova dokaza za to, da je tuženica ovlastila svoga supruga, da primi u njeno ime izplatu kupovnine od 330 for.; u takovih pako okolnostih može se suditi na dokaz, dopušten već po prvom sudcu, pošto sudac ne bijaše obvezan, da tečajem parnice ispituje dopustljivost po tužitelju predloženih dokaza, niti bijaše obvezan zastupnika tužiteljevoga podučiti, da nije izveden dokaz, koji je on (zastupnik) smatrao dovoljnim. („Gerr.-Halle.“)

Puki držalac ne može se unieti u zemlj. knjige kao posjednik (§. 22. minist. naredbe od 18. travnja 1853.).

Tužitelj, kr. financ. prokuratura, zastupajuća župnu crkvu sv. Jurja na Šipku traži ispravak gruntovnice u tom pravcu, da se livada parc. br. 11838. iz grunt. zapis. br. 382. obć. Draganić odpiše i na korist iste župne crkve u novo otvorit se imajućem grunt. zapisniku upiše, nu ipak da se zabilježi pravo odkupa na korist tuženika, malod. Miroslava i Emilije Spitek. U tužbi veli se medju ostalim, da je prijašnji župnik Juraj Kiseljak rečenu livadu dao u zalog Jurju Jazvanu na temelju zadužnice od 9. travnja 1848., a ovaj da ju tu zadužnicu sa svimi pravi ustupio župnoj crkvi svetoga Jurja na Šipku ustupnicom od 28. listopada 1854. Tuženik, malodob. Miroslav i Emilija Spitek, zastupani po svom tutoru Gjuri Gjuriću najprije drže, da je ta tužba u obće nedopustiva, jer je tobože tužitelj zanemario u propisanom vremenu prijaviti svoje tobožnje pravo glede upisa u gruntovnicu, a zatim nieče cieli onaj posao založni, iz kojega izvodi tužitelj stanovita prava za sebe.

Nakon dovršene razprave i uskladjenih spisa izreče prvi sud osudom od 23. studenoga 1872. br. 3345., da se zahtjev tužitelja odbija i naloži mu, da plati tuženiku parbeni trošak u iznosu od 50 for. 90 n. — Kr. banski stol, usljed podnesena priziva, potvrdi osudu prvoga suda.

Povodom izvanredne previdne žaobe tužitelja kr. stol sedmorice potvrdio je osude nižih sudova odbiv izvanrednu previdnu žalbu tužitelja i nametnuv mu dužnost, da plati trošak protuizvedenja.

Razlozi: Po §. 547. o. g. z. zastupa nasljednik ostavnika glede nasljedstva, čim ga je prihvatio, ter se oba obzirom na trećega drže za jednu osobu. Nu kad bi se uza sve to tuženi malodobnici smatrali trećimi osobami, jer su unosom prava vlastničtva u rečeni grunt. zapis. stekli na spomenutu livadu knjižno pravo, to se ipak tužba ova ne može smatrati nedopustivom ili kasno podnesenom jer po izričnoj od-

Digitized by Google

redbi naredbe minist. pravosudja od 20. studenoga 1856. (br. 218. d. z. l.) ne mogu prijavitelja samo zato, jer je prijavni rok zanemario, postići štetne pravne posljedice, nego valja treće osobe, koje stekoše prava knjižna, po propisu §. 25. sl. b. grunt. reda od 15. prosinca 1855. (br. 222. d. z. l.) pozvati na razpravu, pa se ima o tom suditi, da li se i u koliko može zadovoljiti prijavljenomu zahtjevu gledeć na prava knjižna unešena za treće osobe, — što je u ovoj parnici i učinjeno, dočim su utuženi baš malodobnici stekli knjižna prava na spomenutu livadu.

Prelazeć na samu stvar — po §. 22. naredbe ministarstva pravde od 18. travnja 1853. (br. 65. d. z. l.) ima se, istina, kod sastavljanja gruntov. napisnika jedino izviditi faktični odnošaj posjedovni i faktični posjedatelj grunta kao takav upisati, a po §. 30. iste naredbe kod rečenoga sastavlanja neima se gledati na zahtjeve takove, koji se imadu urediti po djedinskom patentu od 29. studenoga 1852. već se takovi zahtjevi imadu samo zabilježiti.

Ako se ipak uvaži, da tužitelj ni netvrdi izrikom, da je Juraj Jazvan ikada primio u posjed upitnu livadu i prodao ju žup. crkvi sv. Jurja, već samo veli, da je pokojni župnik Juraj Kiseljak rečenu livadu u zalog dao Jurju Jazvanu na temelju zadužnice od 9. travnja 1848., ovaj pako da je tu zadužnicu sa svimi pravi ustupio žup. crkvi sv. Jurja ustupnicom od 28. listopada 1854., a tuženik to niječe, dapače uz poricanje brojenja valute da niječe, da je pok. Juraj Kiseljak ikada podpisao upitnu zadužnicu, i založio Jurju Jazvanu rečenu livadu, a da tužitelj nije uskladio izvorne zadužnice, ter se po §. 143. gr. pp. riešitba ne može temeljiti na ovoj izpravi, po tom pako da nije dokazano, da je žup. crkva sv. Jurja na Šipku ma i bila danas u faktičnom posjedu upitne livade, za vrieme, kad je povodni zemljištnik sastavljen, tu livadu držala pod zalogom, pošto se ta okolnost ni dokaznimi članci pod E. i F. nedokazuje, a svjedočba občinska pod C. zbog nedokazanoga naslova pravnoga (§. 25. sl. d. gr. red.) ništa ne prudi, po čem bi župna crkva sv. Jurja bila u smislu §. 309. o. g. z. samo držalac, a ne založni posjednik livade stojeće u rieči.

Pak pošto se cigli držalac, po smislu pomenutoga §. 22. rečene min. naredbe od 18. travnja 1853. ne može uniet kao posjednik, a tužitelj sam zahtieva, da se župna crkva sv. Jurja na Šipku unese u zemljištne knjige na temelju prava zaloga kao založni posjednik u rieči stojeće livade, priznavajući pravo vlastničtva tuženim malodobnikom na livadu time, što jim ujedno dozvoljuje sudobnu zabilježbu prava izriešbe zaloga, ne može se reći, da su suglasne osude nižje, kojima je tužitelj s tužbenim zahtievom odputjen, očito nepravedne ili ništetne u pogledu same stvari, a po tom i u pogledu nametnute tužitelju naknade troš-

Digitized by Google

kova parbenih, koji se polag §. 573. gr. pp. prebiti ne mogahu medju se, nebuduć zato nikakova razloga važna.

A kad je svemu tomu tako, valjalo je pogledom na §. 335. gr. pp. izvanredni previd tužitelja odputiti, ter mu nametnuti naknadu troška uzrokovana tuženikom za protuizvedenje.

II. Kazneno-pravni.

Pravo izvanredno ublažiti kazan ne proteže se i na izgon iz stanovitoga mjesta, koji zakon absolutno nalaže. Ako suprug izagnat se imajuće supruge pripada ovoj ili onoj občini te u njoj stanuje ili prebiva, to ne može biti zapriekom izgonu.

Antoniju H., suprugu Ivana H., pripadnika občine Kornac a prebivajućega u Beču, odsudi gradsko deleg. kotarski sud s bog prekršaja svodstva po §. 512. k. z. na strogi zatvor od tri mjeseca. U istoj osudi izrečeno je na dalje, pošto je Antonija H. već radi istoga delikta bila kaznjena, da se ima iz obsega gradske policije bečke izagnati.

Na priziv okrivljenice potvrdi c. kr. zemalj. sud bečki kao prizivna molba osudu prvoga sudca tako glede krivnje kao i kazne, ali dokinu izrečeni izgon iz Beča. Prizivna instancija dokinuv prisudjeni izgon ovako je tu stvar shvatila: Suprug okrivljenice živi u Beču, gdje imade zaslužbu, zato mu nitko ne može zaniekati pravo stanovati u Beču, dok god se vlada prema propisom zakona; a po odredbi §. 92. o. g. z. dužna je supruga stanovati gdje i njen suprug; kaz. zak. na dalje sam nalaže sudcu, da ima odmjerivajuć kazan uvažiti odnošaje obiteljske i tečevne obsudjenoga (§§. 55. i 260. k. z.), a u mnogih svojih ustanovah nastoji zapriečiti nećudorednost, pa bi s toga zakon sam sa svojimi intencijami došao u protuslovje, kad bi se u §. 514 k. z. sadržana ustanova smatrala kategoričnim imperativom te uporavljivala bez iznimke i na udate žene, jer izagnati suprugu iz obitavališta njenoga supruga ne samo da bi značilo upropastiti obitelj nego i izravno pospješivati nećudorednost tim, što se supruzi sile da živu oddieljeni jedan od drugoga.

Proti ovoj promjeni osude prvoga sudca, izrečenoj po zemalj. sudu kao prizivnoj instanciji, podnio je generalni prokurator ništovnicu na obranu zakona. Na glavnoj razpravi, povedenoj tim povodom pred najvišim sudom bečkim, ovako je zastupnik glavne prokurature, vitez Szimonović zagovarao žalbu ništovnu.

„Napadnuta izreka zemalj. suda nije prema zakonu, jer očevidno protuslovi ustanovam zakona, koje uredjuju ovlasti sudova kod izricanja kazne za prestupke i prekršaje, kakove sadržavaju §§. 259., 260., 261., 262., 265. i 266. k. z. U ovih paragrafih odredjuje zakon, da se ne

Digitized by Google

smiju mimoići za pojedina kaznjiva djela ustanovljene vrsti kazne osim u koliko zakon dopušta ublažiti ili promjeniti kazan. U §§. 260. 261. i 262. odredjuje se, kada i kako može se kazan pretvoriti u drugu, pa se protežu jedino na kazan zatvora i novčanu. Po §. 265. i 266. k. z. može se kazan obaliti i izpod ustanovljenoga minimuma, ali se nesmie promieniti vrst kazne izim da je sud ovlašten na to usljed već podieljenoga mu po zakonu ovlaštenja na pretvorenje kazni. Odavlje pako sliedi, da se izgon iz kakova mjesta, gdje se u obće mora kao kazan izreći, ne može ni pretvoriti u drugu vrst kazni, niti putem prava ublaživanja sasma odpustiti, jer zakon nedopušta sudcu pravo pretvoriti tu vrst kazne, a s druge strane isto je tako ne moguće, da se ova vrst kazne, najme izgon umanji izpod najniže stavke, dakle ne može se ni služeć se pravom ublaženja odpustiti. U §. 514. k. z. ustanovljena kazan izgona radi opetovana prekršaja svodstva jest obligatorna, a nipošto samo fakultativna, kakova so opredieljuje u §§. 300., 305. i 320. lit. a. i g. k. z., pa se ne može nikako mimoići izuzev jedino onaj slučaj, ako obsudjeni i stanuje u istom mjestu gdje je i nadležan (naredba ministarstva od 19. svibnja 1858. br. 79. d. z. l) Zakonita nadležnost ili pravo zavičajno udate ženske glave ravna se po zavičajnom pravu njenoga supruga, i pošto suprugu obsudjene pripada zavičajno pravo ne u Beču nego u Kornacu u Českoj: to je jasno, da je zemaljski sud svojom rješitbom prekoračio granice pripadajućega mu prava kazan ublažiti. C. kr. zemalj. sud pozivlje se doduše na §§. 55. i 260. k. z. kao i na §. 92. o. g. z. da opravda svoju rješitbu, te je na ovom temelju kušao obraniti mnenje, da bi kaz. sudac došao u sukob sa namjerom zakona, izrečenom u spomenutih paragrafih, ako bi se ustanova §. 514. k. z. uzela kao absolutno obvezateljnom te po tom i na udate žene uporavljivom normom. Ovakvu preuzku tumačenju zakona ne daju povoda navedene ustanove kaz. zak., a još manje §. 92. o. g. z. Ako se najme ima po §. 55. i 260. k. z. gledeć na posebne odnošaje obitelji i privrede ustanovljena vrst kazni iznimice pretvoriti u drugu, ipak ne može biti sumnje, da se te zakonom postavljene iznimke ne mogu protegnuti na druge slučajeve, a najmanje na druge vrsti kazne, jer svaka iznimka ima se strogo tumačiti i samo na one slučajeve uporaviti, za koje je naročito opredieljena. A suponirana kolizija medju ustanovom kazne u §. 514. k. z. i odredbom §. 92. o. g. z. u istinu ne postoji, ako se pravo shvati odnošaj kaz. prava prama privatnomu. Ono prvo nedvojbeno spada javnomu pravu, koje se bavi onimi normami, što no imadu valjati za pravno priznani viši organizam i njegove odnošaje prama članovom njegovim, dočim se u privatnom pravu uredjuju odnošaji pojedinca prema pojedincu. Držeć čvrsto pred očima ovu razliku ne može se nikada dopustiti, da bi postojala kolizija medju javno-pravnom usta-

Digitized by Google

novom kaz. zak. i medju privatno pravnom zasadom gradj. zakonika, kao što se u obće neda govoriti o koliziji ili oprieci medju ustanovami dvajuh skroz odieljenih zakonika, koji su pozvani uredjivati različite odnošaje i koji se osnivaju na raznih načelih. Ako bi se pravo pripadajuće suprugu po §. 92. o. g. z. moglo protiviti da se izrekne kazan izgona proti udatoj ženi, isti takov obzir morao bi priečiti da se žena ne kazni zatvorom i tako bi kaz. pravo države moralo podleći privatnomu pravu pojedinca, a taka konsekvencija uzdrmala bi glavne stupove svakoga pravnoga poredka. S ovih razloga scieni glavna prokuratura, da je spomenutom već rješitbom prizivnoga sudišta povredjen zakon, naročito propisi §§. 259., 265., 266. i 514. k. z.“

Kasacionalno sudište usvoji mnenje zastupnika glavne prokurature izrekav, da je c. kr. zemaljski sud osudom svojom, kojom se dokida po prvom sudu proti Antoniji H. izrečeni izgon iz policajnoga obsega grada Beča, povredio zakon, naročito pako propise §§. 514., 259., 265. i 266. k. z.

Razlozi: Antoniju H., suprugu Ivana H., pripadnika občine Kornace u Českoj, a sada u Beču stanujućega konobara, kažnjenu već jedan put radi prekršaja svodstva odsudi bečki deleg. kot. sud radi istoga prekršaja na tri mjeseca stroga zatvora i prema ustanovi §. 514. k. z. na trajni izgon iz Beča. C. kr. zemalj. kao sud prizivni dokinu usljed priziva Antonije H. onaj dio osude prvoga sudca, kojim se odredjuje izgon, čim je prekoračio u drugom poglavju II. diela kaz. zak. točno opredieljeno pravo sudčevo ublažiti kazan. Zakon dopušta u §. 260. k. z., da se iznimice kazan može promieniti gledeć na odnošaje obitelji i privrede obsudjenoga, nu ona iznimka ima se ograničiti na tamo navedene vrsti kazne, pa se ne smije protegnuti na druge vrsti kazne, nego samo na one, koje su tamo spomenute. §. 514. k. z. odredjuje, da se ima osoba radi svodstva već jedan put kaznjena, ako počini drugi put isto zabranjeno djelo, nakon pretrpljene kazni, izagnati iz dosadanjega svoga obitavališta. Stoga smatra se izgon osobe, već jednom radi svodstva kaznjene po §§. 513. i 514 k. z. kao samostalna kazan, koja se ne ima izreći prema naredbi ministarstva od 19. ožujka 1858. (br. 79. d. z. l.) samo onda, ako je obsudjena i nadležna u istom mjestu, u kojem stanuje, a u svakom drugom slučaju mora se izreći, jer ustanove §§. 259., 265. i 266. k. z, koje su obzirom na to, da §. 513. k. z. prieti prekršaju svodstva strogim zatvorom, gledeć na pravo ublaženja kazne pripadajuće u tom pogledu sudcu, jedino mjerodavne, dopuštaju promjenu zatvora u blažiji stepen, ili smalenje kazni izpod najniže stavke, te naročito ustanovljuju, da se radi otegoćujućih ili ublažujućih okolnosti ne može ni jedna druga vrst kazni izreći, ali nipošto nedopuštaju, da se sasma oprosti samostalna kazna. Što se prizivni sud u svojih razlozih

Digitized by Google

pozivlje na §. 92. o. g. z. ne ima nikakove vrednosti, jer za sudca, kad izriče kazan, odlučuju jedino ustanove kaz. zak. Zato se je na predlog c. kr. glavne prokurature morala izdati ova osuda na obranu zakona.

„Jur.-Blätter."

Naredba[1]

kr. hrvatsko-slavonsko-dalm. zemalj. vlade odjela za bogoštovje i nastavu ob uvedbi sjemeništa na pravo- i državoslovnom fakultetu kr sveučilišta Franje Josipa I.

Da se znanje, stečeno u predavanjih na pravo- i državoslovnom fakultetu, razširi i udubi, i da se slušatelji upute u samostalan znanstveni rad ter da po mogućnosti steku pripravu za pravo- i državoslovnu praksu, obnašao je ovaj kr. zemaljski vladni odjel odrediti što sliedi:

1. Na pravo- i državoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. ima u buduće postojati pravo- i državoslovno sjemenište.

2. Po predmetih vježbah dieli se sjemenište u više odjelah, izmedju kojih svaki stoji pod neposrednim ravnanjem jednoga redovitoga ili izvanrednoga profesora. Obća uprava sjemeništa pripada svim profesorom, koji udioničtvuju u nadzoru sjemeništnih radnjah. — Zastupnik sjemeništa u vanjskih njegovih poslovih jest dekan pravo- i državoslovnoga fakulteta.

3. Udioničtvovati u radnjah sjemeništnih mogu pravilno samo redoviti slušatelji fakulteta; dopušta se ipak udioničtvovanje ovo jošte kroz jednu godinu nakon dovršena fakultetskoga studija.

4. Tko želi biti primljen u jedan ili drugi odjel sjemeništa, mora se izkazati, da je s uspjehom slušao glavna predavanja iz one struke, koja je predmetom dotičnoga odjela. Ravnatelj odjela može dopustiti u tom iznimku samo onda, ako se pismenim i ustmenim izpitom osvjedoči o tom da ima molitelj dovoljnoga znanja za uspješno učešće u radnjah sjemeništnih.

5. Osim slučaja, gdje neima dovoljna pripravna znanja, može se molitelj po pravilu (13) samo onda odbiti, ako je bio kroz dulje doba nemaran u polazku predavanja, ili prijašnjih radnjah sjemeništnih. Iz istih razlogah može biti izključen i svaki upisani već član sjemeništa.

---

[1] Na sveučilištih kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću obstoje već više godina seminari, pa će se uvesti na fakultetu pravo- i državoslovnom hrv. sveučilišta, kako to pokazuje ova naredba, koja je dostavljena prof. sboru istoga fakulteta, koji je pozvan da izradi statut o seminaru. — Ur.

Digitized by Google

6. Sjemeništne vježbe sastoje ili iz predavanjah i razpravah (konverzacije, disputacije, praktika itd.), ili iz radnjah pismenih, ter se imadu tako udesiti, da sačinjavaju za svako poljeće završenu cjelinu.

7. Oglasi glede sjemeništnih vježbah čine se istim načinom, koji je propisan za javna predavanja.

O članovih sjemeništnih odjelah vodi se poseban imenik.

8. Obuka u sjemeništu je bezplatna.

Profesori, koji ravnaju radnjami u sjemeništu, zadovoljavaju tim dužnosti držati t. z. collegia publica.

9. Vježbe u sjemeništu uračunavaju se u propisani minimum urah, koje imaju slušatelji svako poljeće polaziti.

10. Svjedočba ravnatelja sjemeništnoga odjela, da je slušatelj s uspjehom udioničtvovao u vježbah, zamjenjuje svjedočbu o položenom kolokviju.

11. Zemaljsko-vladni ovaj odjel doznačit će upravi sjemeništnoj sredstva, iz kojih će se po zaključku ravnatelja sjemeništnih odjelah nagradjivati najbolje radnje članovah sjemeništa.

12. Koncem svakoga ljetnoga poljeća predložiti će svaki ravnatelj sjemeništnoga odjela putem dekanata potanko izvješće o radnjah članovah sjemeništnih i općenitom njihovom resultatu.

13. Prema iztaknutim ovdje načelom ima sbor profesorski pravo- i državoslovnoga fakulteta na kr. sveučilištu Franje Josipa I. što prije izraditi i ovomu kr. zemaljskomu vladnomu odjelu na potvrdu predložiti štatut za sjemenište, koji bi sadržavao pobližje ustanove ob uredjenju i upravi njegovoj, o sredstvih za obuku i nagradjivanje radnjah i o načinu, kojim se imadu nagrade dieliti.

Dalje ima statut taj sadržavati uvjete, pod kojimi se mogu možda pripustiti k sjemenišnim vježbam slušatelji, koji niti su ovlašteni, niti dužni sudjelovati kod njih.

Isto tako ima se u statutu opredieliti, pristoji li sjemeništnomu ravnatelju pravo, ograničiti primanje u odjel na stanoviti broj redovitih ili izvanrednih članova.

14. Sjemenište pravo- i državoslovno stupa u život početkom ljetnoga semestra školske godine 1879/80.

Glavna skupština pravničkoga družtva.

Kako se je glavna skupština urečena na 27. prosinca 1879. morala odgoditi jer se nije našao dovoljan broj članova, tako je na 9. siečnja t. g. sakupio se u maloj dvorani sgrade kr. sudb. stola zagrebačkoga toli obilan broj, kakov se dosta riedko vidjeva na glavnih skupštinah. Kod izbora odbora sudjelovaše 28 članova.

Digitized by Google

Skupštinu otvori predsjednik družtva presv. g. Franjo Schmidt naglasiv, da se na 27. prosinca urečena ne mogaše obaviti radi pomanjkanja dovoljnoga broja članova, pozdravi prisutne srdačno i pozove tajnika, da čita izvješće o radu družtva za god. 1879. Nu glavna skupština usvoji predlog prof. dra. Marjanovića, da se izvješće smatra pročitanim, pošto je štampano i medju prisutne razdieljeno.

Zatim izvješćuje revizionalni odbor o računih položenih za g. 1878. Iz toga izvješća evo glavnijih podataka:

God. 1878. unišlo je u družtvenu blagajnu 3298 for. 05 novč. a izdano je 2511 for. 84. novč., ostade dakle koncem god. 1878. u blagajni 786 for. 21 novč. Dohodak ovaj potiče od prinosa članova, a manji dio od predplate na družtveni organ. Na ime prinosa

uplaćeno je na račun zaostataka od g. 1875 . .	88	fr.	
„ „ „ „ „ „ „ 1876 . .	109	„	
„ „ „ „ „ „ „ 1877 . .	958	„	
a na račun prinosa za god. 1878.	2064	„	41 nč.
Predplata na „Mjesečnik“ donese	78	„	
Medju izdatci pada najveći dio na izdavanje družtvenoga organa, najme	2283	„	60 nč.

Pregledatelji pronadjoše da su računi posve u redu i predlažu, da se podieli blagajniku g. Schauffu za god. 1878. absolutorij. Skupština prihvati jednoglasno ovaj predlog.

Blagajnik izvješćuje o družtvenoj imovini god. 1879. I ovi su podatci zanimivi. Prema tomu izvješću unišlo je god. 1879. u blagajnu družtvenu 3263 for. 19 novč., a izdano 2242 for. 33 novč. ostaje dakle koncem god. 1879. 1019 for. 87 novč.; 1000 for. uloženo je u prvoj hrvatskoj štedionici, a u blagajni ostalo gotovine 19 for. 87 novč. Neuplaćene tražbine iznose upravo veliku svotu, a sastoje se dakako od nenamirena prinosa članova družtva. Ti zaostatci evo ovako se redaju

za god. 1875, nije uplaćeno	125	for.	
„ „ 1876. „ „	235	„	
„ „ 1877. „ „	526	„	
„ „ 1878. „ „	670	„	
„ „ 1879. „ „	1342	„	
dakle ukupno . .	2898	„	

Kad bi se kojom srećom mogli utjerati ovi zaostatci družtvo bi imalo, uračunav uloženih 1000 for. gotova novca 3917 for. 87 novč.

Blagajnik veli, da je odbor činio sve što se je dalo da utjera zaostale tražbine, kraj svega nije se mogao željeni uspjeh postići. I valja priznati, da one svote zaostataka govore dosta jasno i da nesluže na čast gdjekojim članovom družtva, koji kao da zaboravljaju na ono obćenito pravilo: da se preuzete obveze moraju izpuniti. Blagajnik gosp.

Digitized by Google

Schauff predlaže u svom izvješću, neka se zaostatci od god. 1875. naprosto brišu, jer nisu znatni a malo je nade, da bi se mogli utjerati.

Nu glavna skupština ne usvoji toga predloga nego zaključi, da novi odbor ima svom energijom nastojati da se tražbine uplate, pa tko ne bi htio dobre volje, da se zaište pomoć suda. Napokon je glavna skupština sa žalošću razumiela iz izvješća blagajnika g. Schauffa, da on ne može pod nikojim uvjetom dalje voditi poslove blagajnika, koje od prvoga početka družtva pa sve do konca god. 1879. vrlo savjestno i točno obavljao, da mu vlastiti poslovi zadavaju toliko rada i brige da se mora odreći svakoga uticanja u družtvene, nu da je pripravan, bude li družtvo trebalo njegova rada, kasnije opet odazvati se drage volje njegovu pozivu. Glavna skupština izreče jednodušno svomu blagajniku zahvalu i priznanje na njegovu trudu veoma žaleć, da je zapriečen, ma i privremeno svoje izkušane sile posvećivati interesom družtva.

Na predlog predsjednikov izabra glavna skupština gg. prof. dra. Marjanovića i Milana Šuškovića, da pregledaju račune položene za god. 1879. te podnesu svoje izvješće sliedećoj glavnoj skupštini.

Poslje toga predložen je proračun dohodka i izdatka za g. 1880. Tajnik obrazlaže, da je odbor znajuć da se prinosi ne plaćaju dosta točno, da gdjekoji prinos postaje neutjerivim, predložio manju svotu dohodka od prinosa članova, nego li bi prema broju članova imala biti, predlaže najme:

a) u ime prinosa članova	2750	for.
b) „ „ predplate na „Mjesečnik“	60	„
c) „ „ kamata uložene glavnice	50	„
ukupno . .	2860	„

Redoviti izdatci proračunani su na 2439 for. Tu opet čine najjaču stavku troškovi oko izdavanja družtvenoga časopisa, najme 2170 fr. ostalo ide za časopise, knjige itd. Osim toga predloži odbor, da mu se dozvoli za nabavu jednoga ormara i podmirenja troškova skopčanih sa izdavanjem djela ob urbaru 420 for. kao izvanredni izdatak.

Glavna skupština usvoji sve predloge odbora bez ikakove primjetbe.

Nakon obavljenih ovih točaka programa ustade predsjednik družtva presv. gosp. Fr. Schmidt, te zahvaliv se u ime svoje i cieloga odbora na povjerenju zamoli glavnu skupštinu, da izabere za upravnu godinu 1880. predsjednika i novi odbor od dvanaest lica. Ujedno predloži za privrem. predsjednika skupštine prof. dra. Vojnovića, a za skrutatore gg. prof. Bresztyenszkoga i viećnika Al. Šuljoka. Izbor obavljen je uz vrlo živahno učestvovanje, te je kod prvoga glasovanja dobilo absolutnu većinu (15 glasova) samo predsjednik i deset odbornika. Trebalo je dakle birati još dvojicu. Pošto je i to bilo obavljeno, proglašen je ukupni rezultat, po kojem su izabrani za predsjednika dosadanji presv.

Digitized by Google

g. Fr. Schmidt, predsjednik kr. sudb. stola zagreb., u odbor pako sliedeća gg.: dr. Al. pl. Bresztyenszky, dr. I. J. Hanel, dr. B. Lorković, profesori na hrv. sveučilištu, dr. Š. Mazzura odvjetnik, Ivan Pirka viećnik krajiškoga odsjeka banskoga stola, dr. Jos. Pliverić prof., dr. Stjep. Spevec prof., dr. Napoleon Špun-Stržić kr. drž. nadodvjetnik, dr. L. Vidrić odvjetnik, dr. Franjo Vrbanić profesor, Franjo Zarda drž. nadodvjetnik za hrv. slav. krajinu i Franjo pl. Žigrović-Pretočki dvorski savjetnik u miru.

Izbor g. predsjednika i odbornika pozdravljen je srdačnim živio, te je onaj u ime svoje i u ime izabranoga odbora srdačno se zahvalio glavnoj skupštini na povjerenju obećav, da će odbor pomno i savjestno ravnati poslovi družtvenimi.

U odbor izabrana su gotovo ista lica, koja bijahu godine 1879., samo je izostao gosp. Schauff po svojoj želji, koju je glavna skupština prem ne rado uvažiti morala.

Književnost.

Lehrbuch des katholischen und evangelischen Kirchenrechts von dr. Emil Friedberg, ordentl. Prof. der Rechte an der Universität. Leipzig 1879.

Pisac, poznat učenomu svietu sa svojih mnogih spisa, napose „De finium inter ecclesiam et civitatem regundorum judicio“ (1861.), „Die Grenzen zwischen Staat und Kirche“ (1872.) i sa izdavanja corporis juris canonici (do sada štampom izašao Decretum Gratiani,) predao je pod konac prošle godine javnosti spomenutu naučnu knjigu, koja se, kako sam pisac u predgovoru izjavljuje, u mnogom razlikuje od naučnih knjiga dosele poznatih i sadržavajućih crkveno pravo.

Buduć je predgovor u djelih ozbiljnih pisaca neka vrst putnoga lista ili popratnice, kojimi se knjiga čitaocem više manje preporuča, smatramo si dužnošću izcrpsti predgovor piščev.

Pisac veli, da je u ovoj naučnoj knjizi pokušao gradju precizno složiti, literature samo koliko je najnuždnije navoditi i skoro nikakvih opazaka ne dodavati. Tim misli u pomoć priteći akademijskomu studiju i izpuniti nestašicu u dosadanjoj crkveno-pravnoj književnosti, te kritizira tu kratkimi crtami naučne knjige Richtera, Schulte a i Mejera. I u drugom pravcu, veli, da mu je namjera svojom knjigom djelovati; da se je naime često digla opravdana tužba, da je u pojedinih juristič-nih disciplinah učenje izvora skoro nemožno za onoga, koji ne ima pri ruci bogate knjižnice. To da valja osobito za crkveno pravo; jer ne

Digitized by Google

samo da izvori evangeličkoga crkvenoga prava nisu nigdje u jedno skupljeni da bi mogli svaki čas pri ruci biti, već i izvori katol. crkv. prava moraju se tražiti što in corpore juris canonici, što u zaključcih Tridentinskoga i ostalih sabora i u zbornicih državnih zakona, pak je usljed toga i učenik i praktični pravnik i bogoslov primoran zasade (razlaganje) naučnih knjiga kao bezuvjetno istinite držati, a ne može jim istinitost skoro ni malo izpitivati na temelju izvora. Zato da je pokušao gradju izvora dodavati samomu razlaganju, u koliko mu je to ikoliko možno bilo u toj razmjerno maloj knjizi. Tim se nada privesti čitaoce na temeljitiji studij i nazire tu korist, što može podrobnosti pravnih propisa u tekstu izpuštati, buduć navedeni izvori sami one podrobnosti (detaile) sadržavaju. Osim toga da je uvrstio mnogobrojne izprave, formule itd., potaknut na to već od god. 1858. jednom izjavom Richterovom Ovako da je s dogmatičnim razlaganjem spojio neku vrst corporis juris ecclesiastici, samo što je izvore većega obsega u dodatak knjige uvrstio. U ostalom da je sliedio u cielosti staru sistematiku, razpravljajuć evangeličko crkveno pravo paralelno s katoličkim, jer da mu se je to za svrhu akademijske nauke najshodnijim činilo. K tomu primeće, da je posve izlučio nalazeće se u drugih naučnih knjigah razne materije, koje su bez ikakva juristična interesa i čisto teologijske naravi, pak da je u svom djelu odnošaju izmedju crkve i države osobitu pažnju posvetio. Napokon se nada, da će ova knjiga biti sposobna ne samo za samouku (Selbststudium,) već i to želi, da bi se rabila u akademičkih predavanjih.

Prolistavši ovu knjigu uvjerismo se na skoro, da izuzmeš li t. zv. repetitoria i katehizme crkvenoga prava, ne ima doista u poznatoj nam literaturi kraće naučne knjige o katoličkom crkv. pravu. Pisac je naime na 315 strana, doduše velike osmine nacrtao ne samo katol. crkveno pravo, već i evangeličko. Ostalih 85 strana sadržaje dodatak većih crkv. i državnih zakona i izprava odnosećih se na jednu ili drugu crkvu i obširan registar. Pošto od onih 315 strana mjesta iz izvora zauzimlju dvie trećine po prilici prostora, ostaje za tekst samo 105 strana, u kojem pisac razlaže pravo jedne i druge crkve. Ovako, misli referent, opravdano je ono prije rečeno, da bi težko našao kraću priručnu ili naučnu knjigu o katol. crkv. pravu.

Slažemo se podpuno s piscem, da se ona njegova knjiga u mnogom razlikuje od dosadanjih naučnih knjiga njemačke kanonistične literature. Možda je ugodio svojim djelom njemačkoj nauci i znanosti; je li pako ugodio ostalomu učenomu svietu, o tom bi se dalo prepirati.

Što se prije svega tiče obilnoga navadjanja mjesta iz izvora pod samim tekstom — po čem se poglavito ovo djelo kao djelo svoje vrsti prikazuje — moramo piscu doista zahvalni biti za to i slažemo se s njime, da je to neka vrst corporis juris ecclesiastici t. j. zbirka crkv. pravnih

Digitized by Google

izvora ne samo za pravo sadržano in corpore juris canonici, već za pravo sadanje, kako se je ono razvilo prema novomu odnošaju izmedju crkve i države. Težko da naša sveučilištna knjižnica imade, kamo li bi pojedinac mogao imati sve zbirke katoličkoga, i k tomu evangeličkoga crkvenoga prava, koje je barem za sada kod nas prilično ne poznato. Pisac kano s jedne strane pripadnik evangeličke crkve, s druge strane veliki pobornik vrhovnosti državne vlasti nad crkvom, uvrstio je, doista ne bez tendencije, sve izvore najpotrebitije za temeljito poznavanje evangeličkoga crkvenoga prava i za obranu novoga odnošaja izmedju katoličke crkve i države, kako je on stvoren svibanjskimi zakoni od godine 1873. i 1874. za Prusku, a kašnje za novo njemačko carstvo. Premda su se i drugi pisci počam od godine 1870. obazirali na nova zakonarstva državna, u koliko se njimi mienja odnošaj izmedju crkve i države, ipak nije ni jedan tako i u tolikoj mjeri kao Friedberg. Po tom je ovo djelo tendenciozno. Kad bismo na same izvadke iz izvora po piscu priobćene išli te pobliže izpitivali, zašto je baš ta, a ne i druga mjesta priobćio, našli bi sigurno, da je samo ona mjesta iz izvora uvršćivao, koja mu u prilog idu radi dvojake tendencije njegova djela, na ime da dokaže s jedne strane vrhovnost države nad crkvom, a s druge strane tobožnju neistinu načela katoličkoga crkv. prava, koja njemu nisu po ćudi, premda su i znanošću i praksom od više vjekova tako rekuć posvećena.

Pisac kod svakoga skoro paragrafa, kojim počimlje razlagati novu materiju, navodi literaturu (djela i monografije, tendenciozne i polemične spise,) koja se tiče dotične materije. Premda smo i za ovo piscu zahvalni, usudili bi se uztvrditi, da je kao što u prijašnjem, tako i ovdje tendenciozno postupao, t. j. da je navodio one pisce i spise, koji su mu za njegovu tendenciju u prilog, da je glede gdjekojih pitanja mukom mimoišao pisce i njihova mnienja — dapače same protestante — za koje je on doduše pun hvale, ali jih neuvažuje. Tako znademo, da Hinschius, poznati kanonista i izdavatelj zbirke Pseudo-Isidorove, kao što i Richter o tendenciji zbirke Pseudoisidorove sasvim drugčije sude nego on, da je na ime ovoj zbirci bila tendencija dokazati i osigurati neovisnost biskupa o svjetovnoj i metropolitskoj vlasti i da obtuženomu biskupu u zadnjoj instanciji ima suditi rimska stolica, dočim Friedberg, ne samo da u literaturi i ne spominje izdanje Hinschiusa, već uči zastarjeli i davno već oprovrgnuti nazor, da je Pseudo-Isidorovoj zbirci bila glavna tendencija uzvisiti vlast pape (§§. 12. i 13.). U §. 37. kano da izpravlja taj nazor veleć tu, da je tendencija zbirci toj privesti pravno stanje episkopata na bolje. Iz ovoga već možemo suditi, da je sve protestantske pisce katol. crkv. prava u tendencioznosti nadkrilio.

Digitized by Google

Izuzamši materije kano što je nauka o papi, ob odnošaju izmedju episkopata i oekumeničnoga sabora napram papi, ob odnošaju izmedju crkve i države itd., kod kojih se vidi očita tendencioznost, razlagao je pisac postojeće katol. crkveno pravo onako, kako se ono obično razlaže u poznatih nam naučnih knjigah, s tom dakako razlikom, da radi kratkoće i preciznosti, koju u predgovoru spominje, ne možemo u toj knjizi tražiti niti poviest izvora, niti poviest kanonistične literature niti historičnih uvoda kod pravnih crkvenih instituta, tako da smo opet u tom pogledu upućeni na druge knjige.

Za paralelno razlaganje evangeličkoga i katoličkoga crkv. prava nismo ni Friedbergu ni drugim takovim njemačkim kanonistom zahvalni. Tu je tendencioznost neukloniva: svaki pisac razlaže pravo svoje crkve s većom ljubavi i pomnjom na uštrb prava druge crkve. Najmanje pako može evangeličko crkveno pravo od početka do kraja podnieti paralelu s katoličkim. Katol. crkveno pravo, koje se je s crkvom razvijalo, koje je naslanjajuć se na rimsko pravo i u jezgri i u metodi, već u srednjem vieku dotjerano skoro do vrhunca savršenstva, nije doista zaslužilo, da se ponizi do paralele s evangeličkim crkvenim pravom, koje, ako bi se dopustila ta prispodoba, stoji u odnošaju s katol. crkv. pravom kano primitivna koliba sa architektonički sagradjenom sjajnom palačom. Sav učeni sviet priznaje neprocjenive zasluge katoličke crkve i njezina prava za kulturu čovječanstva u obće a za pravo i pravnu znanost napose. Da nije bilo toli sjajne literature katol. crkv. prava u srednjem i novijem vieku, možda bi još dugo učena Njemačka čekala i danas na svoje glasovite prvake u pravnoj znanosti. A što da kažemo o literaturi protestantskoga crkv. prava? Sami protestanti s osobitim pregnućem bave se s katol. crkvenim pravom, čemu za dokaz navodimo najnovije — još nedovršeno djelo P. Hinschiusa — koji je po našem mnienju pravi put pogodio, pišuć o katol. i protest. crkvenom pravu. On je do sada u 3 svezka razpravljao obširno, historično-filozofičnom metodom, katol. crkv. pravo po sustavu po prilici Schulte-ovu, ali se je čuvao paralelno o protestantskom crkv. pravu govoriti. O njem će valjda u sljedećih svezcih, kada katoličko dovrši, pisati.

Na ovaj način prisiljeni smo vrlo oprezno čitati takove knjige, u kojih se paralelno razpravlja katol. i evangel. (protest.) crkv. pravo.

Još nam budi dozvoljeno spomenuti nešto glede samih mjesta, izvadjenih iz izvornika. Starija mjesta pisana su većinom latinskim jezikom. Moći će se dakle njimi služiti jedino znanstven čovjek i marljiv učenik, koji je nešto više znanja lat. jezika iz gimnazije na sveučilište donio, nego li ga sadanji akademički naraštaj obično žalibože donosi. S pravom korišću čitati će ovu knjigu dakle samo onaj, koji je proučio katol. crkv. pravo po drugih obširnijih djelih i koji znade barem prilično

Digitized by Google

latinski. Za kandidate izpita može tekst ove knjige služiti kao kakav repetitorium. Poznavajuć naše čitateljstvo znanstvenih diela, kakvo je i koliko je, mislimo da smo ob ovom djelu rekli dosta, što se s obzirom na naše obstojnosti reći može. Kako se je ono učenoga njemačkoga svieta dojmilo, do sada nam nije poznato. Dr. L. M.

Viestnik.

O glavnoj skupštini pravničkoga družtva izvješćuje se na drugom mjestu ovoga broja „Mjesečnika.“ Dne 11. siečnja imao je novo izabrani odbor prvu sjednicu, u kojoj se je prije svega konačno konstituirao, izabrav si za zamjenika predsjedniku g. dra. Nap. Špun-Stržića, za blagajnika prof. dra. Jos. Plivarića, za tajnika prof. dra. Bl. Lorkovića, urednici družtvenoga organa dosadanje urednike prof. dra. I. J. Hanela i dra. Bl. Lorkovića. Odbor na dalje zaključi, da se iz sjednice izrazi pismena srdačna zahvala u ime odbora dosadanjemu blagajniku g. A. Schauffu, koji je kroz pet godina obavljao neumorno blagajničke poslove, te izjavio, da toga za sada pod nikojim uvjetom ne može više činiti. Osim toga riešio je više tekućih poslova i odlučio o nabavi časopisa, odobrio pristup nekolicine novih članova i uzeo na znanje izstup dvojice starih.

— Novi članovi prav. družtva. Prijaviše se da žele pristupiti družtvu kao članovi gg. dr. B. Hönigsberg odvjet. perovodja; drnd. Stanko Tkalac, pristav višega suda u Sarajevu; Josip Galjer, prislušnik sudb. stola u Osieku; Gjuro Banjanin sudb. pristav u ogulinu; Petar Brusić, prislušnik kod kr. sudb stola u Vukovaru. i Stj. Kovačević, kr. podžupan u Jaski.

— Umro je 9. siečnja o. g. podžupan kralj. koprivničke podžupanije Gavro pl. Kiš. Pokojnik bijaše od prvoga početka članom pravničkoga družtva, a hvale ga da je bio svjestan i dobar upravni činovnik.

— G. dru. K. Vojnoviću, profesoru na hrv. sveučilištu i zastupniku na hrvatskom saboru podielio je sv. otac Lav XIII. komandeur krst Grgurova reda.

Književnost. „Právo“ pravničko-upravni list. Svezak 30. god. VII. sadržaje sliedeće sastavke: N. Milas: Upliv hristjanstva na grčko-rimsko zakonodavstvo (nastavak). — Brozović: Sudbeni praznici. — Dr. V. Pappafava: Značajne skrajnosti prenoska (riporto) i zajmu uz zalog. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Viesti.

— Der Kroatische Strafgesetzentwurf im Vergleiche mit den Bestimmungen des neuen ungarischen Strafgesetzes und des österr. Strafgesetzentwurfes. Von Emil Tauffer, director der könig. kroat Strafanstalt zu Lepoglava etc. Wien. 1880. Žalimo da nam je ovo djelce došlo u toliko prekasno, te nam nije moguće obširnije o njem progovoriti. U ostalom ne dvojimo, da će još biti dosta prilike obazrieti se nanj. G. Tauffer stekao si je dosadanjimi svojimi radnjami u kriminalnoj znanosti liepi glas i preko granice monarkije, a taj se najnovijom njegovom radnjom utvrdjuje. G. Tauffer ograničio se je u ovom spisu na prosudjivanje obćenitoga diela osnove kaz. zak., a tu se opet mora priznati da je najbolje njegova ocjena poglavja petoga o kaznah. Preporučamo svim drugovom pravničkim onaj spis, komu iznosi ciena 80 novč.

Digitized by Google

Osnova

novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.

Dio prvi.

Obćenite ustanove.

Glava prva.

Uvodne ustanove.[1]

§. 1. Samo ono djelo je zločinstvo ili prestupak, koje zakon zločinstvom ili prestupkom izrično označuje.

§. 2. Zločinstvo ili prestupak može se kazniti samo kaznom, zakonito ustanovljenom prije, nego li je kaznjivo djelo počinjeno.

Ako za vremena, kada je kaznjivo djelo počinjeno, i kad se o njem sudi, valjaju različiti zakoni kazneni, uporavljuje se zakon najblažji.

§. 3. Kad ovaj zakon ustanovljuje trajanje kazne slobode ili ine rokove, računa se godina i mjesec po kolendaru, ćedan sa 7 danah, a dan sa 24 ure.

§. 4. Novčani iznosi, koje ovaj zakon spominje, razumjevaju se u austrijanskoj vriednosti, bez obzira na tečaj zlatnoga i srebrnoga novca.

§. 5. Zločinstvo ili prestupak počinjen u obsegu kraljevinah Hrvatske i Slavonije kazni se po ovom zakonu.

Iznimke za osobe, spadajuće k obranbenoj sili, ustanovljuje posebni zakon.

---

[1] „Mjesečnik" donieti će u svoje vrieme strukovnjačku ocjenu osnove novoga hrv. kaz. zakona; nu prije treba da se čitaoci upoznadu sa samom osnovom, jer će se samo tako moći podpuno shvaćati ocjena. Za to pako, misli uredničtvo, slabo bi se poslužilo čitaocu priobćenjem kratkoga sadržaja osnove. Mnogomu možda nije moguće pribavit si samu izdanu osnovu sa obrazloženjem, jer je i onako štampana u dosta malo odtisaka; s toga odluči uredničtvo, dozvolom presv. gosp. predstojnika pravosudnoga odjela, doslovce priobćiti cielu osnovu kao prilog. Nadamo se, da će ovo dobro doći svim, koje zanima zamašno ovo djelo zakonarsko, a bilo bi nam vrlo drago, da se ovim nadje još tko potaknutim, te izrazi svoje mnenje o cieloj osnovi ili o pojedinih načelih te ih razloži u ovom časopisu, ili ih pako neposredno podastre samomu kr. vladnomu odjelu za pravosudje. Žalimo, što ne možemo priobćiti i motiva.

Uredničtvo.

Digitized by Google

§. 6. Pripadnik ovih kraljevinah ima se za zločinstvo ili prestupak, počinjen izvan teritorija zemaljah ugarske krune, kazniti po ovom zakonu:

1. Kada je kriv kojemu od kaznjivih djelah navedenih u glavah I. i II. i u §§. 137., 138., 162. i 166. drugoga diela, ili krivotvorju novca, ako je predmet krivotvorja bio kovani ili papirni novac, koj ugarske državne blagajne primaju kao sredstvo plateža, ili ugarski ili hrvatsko-slavonski vjeresijski papir, koj je po ustanovah ovoga zakona (§. 189. 190.) ravan novcu. U slučaju ove točke sudi se pripadniku ovih kraljevinah po ovom zakonu i onda, ako je u inozemstvu bio jurve osudjen, ter je dosudjenu si kaznu pretrpio, ili ako bje pomilovan bez protupodpisa banova.

2. Kada je pripadnik počinio drugo koje zločinstvo ili prestupak, koj je kaznjiv i po ovom zakonu i po zakonu mjesta, gdje bje počinjen, predpostavit da kaznjivost nije jur prestala po jednom ili drugom od navedenih zakonah, ili da nadležna inozemna oblast nije kaznu odpustila; nu i u tih slučajevih ima se u ovih kraljevinah proti krivcem kazneno postupati jedino u svrhu, da se izreče propisani ovim zakonom gubitak ureda ili obustava političkih pravah.

Ako u slučaju druge točke zakon valjan u mjestu počinjena kaznjiva djela naredjuje blažju kazan, ima se ista i u ovih kraljevinah uporaviti; ako ovaj zakon nepozna kazne, koju naredjuje zakon tudji, ima se ista pretvoriti u vrstu kazne dopuštene ovim zakonom, koja onoj najviše odgovara.

§. 7. Pripadnik ovih kraljevinah ima se za zločinstvo ili prestupak počinjen izvan teritorija ovih kraljevinah, nu u ostalom teritoriju zemaljah ugarske krune, predati radi kaznenoga progona i izvršbe kazne nadležnomu ugarskomu sudu.

§. 8. Nepripadnik ovih kraljevinah, koj je izvan teorija zemaljah ugarske krune počinio zločinstvo ili prestupak, ima se, ako nije ugarski državljanin, kazniti po ovom zakonu:

1. Kada je počinio koje od kaznjivih djelah, navedenih u točki 1. §. 6. izuzev ona, o kojih je rieč u drugoj glavi drugoga diela pa to i onda, ako je u inozemstvu bio jurve osudjen, ter je dosudjenu si kazan pretrpio ili ako bje pomilovan bez protupodpisa banova.

2. Kada je počinio drugo koje zločinstvo ili prestupak, a njegovu izručenju prema postojećim ugovorom ili običajem neima mjesta, i ban odredi, da se progoni.

Nu pripadnik druge države monarkije u svom zavičaju jur kaznjen ili pomilovan radi zločinstva ili prestupka, navedena u prvoj točki ovoga §-a, neima se u ovih kraljevinah progoniti, ako ban neodredi, da se proti njemu povede kazneni postupak.

Digitized by Google

§. 9. Nepripadnik ovih kraljevinah, koj je ugarski državljanin, ima se radi zločinstva ili prestupka počinjena u inozemstvu, kao i radi zločinstva ili prestupka počinjena u ostalom obsegu zemaljah ugarske krune, predati nadležnoj ugarskoj oblasti.

§. 10. Ustanove ovoga zakona, po kojih se njeka zločinstva i prestupci progone samo na predlog povrjedjene stranke, imadu se uporavljati i onda, ako ih je bud pripadnik ovih kraljevinah, bud inozemac počinio u inozemstvu, ili ako se djelo počinjeno u inozemstvu progoni na predlog povrjedjene stranke, po zakonih mjesta, gdje bje počinjeno.

§. 11. U slučajevih §. 5., 6. i 8. imadu domaći sudovi u kaznu, koju izriču, uračunati kaznu, koju je krivac izvan teritorija ovih kraljevinah jur pretrpio.

§. 12. Na državljane zemaljah ugarske krune, koji nakon počinjena zločinstva ili prestupka postadoše pripadnici tudje države, uporavljuju se ustanove, valjane za državljane ugarsko-hrvatske; a proti inozemcu, koji kao takav počini zločinstvo ili prestupak, pa kasnije postane ugarsko-hrvatskim državljaninom, valjaju ustanove za inozemce, nu i na takove osobe uporavljuje se propis §. 13.

§. 13. Pripadnik ovih kraljevinah nesmije se radi kaznenoga progona ili izvršbe kazni izručiti tudjoj državi, pa ni drugoj državi monarkije.

Ni pripadnici druge države monarkije nesmiju se u rečene svrhe izručiti tudjoj državi, već se imadu predati oblastim njihova zavičaja.

§. 14. Kaznene osude, izrečene po oblastih izvan teritorija ovih kraljevinah, neimadu se u tih kraljevinah ovršivati.

§. 15. Postojeći zakoni o nepovrjedivosti članovah hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga sabora, pa sabora zajedničkoga i delegacijah ostaju netaknuti.

Glava II.

Nakana i nepomnja. Razlozi, koji kaznu dokidaju ili ublažuju.

§. 16. Kao zločinstvo i prestupak kaznjivo je samo ono djelo, koje je nakanom počinjeno.

Iznimno i kad zakon u drugom dielu izrično naredjuje, kazni se kao prestupak i djelo počinjeno iz nepomnje (culpa).

§. 17. Djelo nije kaznjivo, ako ga je tko počinio u nesvjestici, ili kad mu je duševno djelovanje bilo zaustavljeno ili smeteno tako, da nije mogao svojom voljom slobodno upravljati.

§. Djelo nije kaznjivo, ako ga je tko počinio prisiljen silom, kojoj nemogaše odoljeti, ili prietnjom, za kojom je mogla neposredno sliediti neukloniva pogibelj životu i zdravlju njegovu, njegovih rodjakah i srod-

Digitized by Google

nikah u ulaznoj i silaznoj liniji, njegove braće i djece jim i još bližjih mu rodjakah, poočima i pomajke, posinka i pokćerke, hranitelja i hranjenika, supruge, zaručnika, suprugah braće njegove i braće supruga mu.

§. 19. Djelo nije kaznjivo, ako ga je tko počinio od nevolje, da se spasi od pogibelji na drugi način neuklonive, koju nije sam skrivio drugim kaznjivim i nakanom počinjenim djelom, i koja neposredno prieti životu njegovu ili osobah navedenih u prediućem §-u.

§. 20. Nije kaznjivo djelo, koje je tko počinio vršeći pravednu obranu ili prekoračiv ju bez vlastite krivnje.

Ona je obrana pravedna, koja je potrebna, da se od sebe ili drugoga odbije nepravedna i započeta ili neposredno prieteća navala na osobu ili imetak.

Uzima se, da je tko bez svoje krivnje prekoračio granice pravedne obrane onda, kada ga je navala lišila razboritosti potrebne, da spozna nuždnu mjeru obrane.

§. 21. Djelo, koje je tko počinio budući u bludnji ob okolnostih, koje njegovu kaznjivost utemeljuju ili povećavaju, prosudjuje se na činiteljevu korist prema onomu stanju stvari, o kojem je činitelj iz bludnje držao, da postoji.

Ova ustanova valja i za djela, počinjena iz nepomnje, ako činitelj nije sam kriv bludnji.

§. 22. Neznanjem ili krivim shvaćanjem ovoga zakona ne može se nitko izpričavati.

§. 23. Radi djela, koje tko počini nenavršiv 12. godine dobe svoje, nemože se kazneno-pravno progoniti.

§. 24. Nemože se kazneno-pravno progoniti ni onaj, koj je počinio kaznjivo djelo prevaliv 12, nu nenavršiv 16. godine dobe svoje, ako nije dozrio do spoznanja kaznjivosti počinjena djela.

Ovakovi maloljetnici mogu se osudom predati zavodu za poboljšanje, u kojem imadu boraviti, dok nepokažu, da su se poboljšali, nu nikada preko 20. godine dobe svoje.

§. 25. Mlade osobe koje su počinile kaznjivo djelo nakon dovršene 12. nu još neprevaljene 16. godine, ako su dozrjele do spoznanja kaznjivosti, imadu se kazniti po sliedećih ustanovah:

1. radi djela, kojemu zakon prieti smrti, ima se izreći kazna uze od 3 do 20 godinah;

2. radi djela, kojemu zakon prieti doživotnom državnom uzom ili robijom, ima se u prvom slučaju izreći kazan državne uze, u drugom uze od 3 do 15 godinah;

3. u drugih slučajevih nesmije kazna prekoračiti polovice najvišje mjere one kazne, kojom zakon prieti djelu, dapače može se i sniziti do

Digitized by Google

najnižje zakonske mjere. — Na mjesto robije ima se vazda suditi na uzu u jednakom trajanju.

Kazna slobode nad mladimi osobami ima se ovršivati tako, da se iste oddiele od drugih kaznenikah, koji bi mogli na nje pogubno djelovati.

§. 26. Tko nije prevalio 20. godine dobe svoje, kad je počinio djelo za koje zakon naredjuje kazan smrti ili doživotne robije, ima se u prvom slučaju kazniti robijom od 10 do 20 godinah, u drugom slučaju od 5 do 20 godinah.

§. 27. Nemogu se kazneno-pravno progoniti oni gluhoniemi, koji nisu dozrjeli do spoznanja kaznjivosti svojih djelah.

Oni gluhoniemi pako, koji su dozrjeli do toga spoznanja, kazne se po ustanovah §. 25.

§. 28. Vrieme, koje je osudjenik bez vlastite krivnje probavio u pritvoru ili i u iztražnom zatvoru, ima se uračunati u kaznu vremenitu i novčanu.

U takovih slučajevih sudac ima odmjeriti kaznu, i izreći, na koliko se ista smatra pretrpljenom pritvorom ili iztražnim zatvorom, koji mogu naknaditi samo jednako trajanje vremenite kazne.

§. 29. Kradnja, pronevjerenje, prevara, oštećenje stvari, sakrivanje, kada nisu tjerana poput obrta, pa prestupak spomenut u §. 351. prestaju biti kažnjivimi, ako dobrovoljno krivac sam, ili njegovim nastojanjem tko treći naknadi podpunoma štetu, nanešenu kojim od izbrojenih kaznjivih djelah i to prije, nego li je kaznenomu sudu, državnomu odvjetničtvu ili oblasti sigurnostnoj došlo do znanja, da na krivca pada sumnja takova kaznjiva djela.

Glava III.

P o k u š a j.

§. 30. Djelo, kojim je tko u istinu započeo izvadjati, a nije izveo zločinstva ili prestupka, koj je nakanio počiniti, kazni se kao pokušaj zločinstva ili prestupka, ako zakon nenaredjuje, da nije kaznjiv.

§. 31. Čim je djelo, kojim se je pokušalo izvesti zločinstvo ili prestupak, od njegova izvedenja više udaljeno, tim se blažje kazni pokušaj.

Ako zakon dovršenu zločinstvu prieti kaznom smrti, pokušaj takova zločinstva kazni se robijom od tri do dvadeset godina.

Ako zakon dovršenu zločinstvu prieti kaznom doživotne robije, pokušaj kazni se robijom od tri do petnajst godinah.

U obih slučajevih može sud i izreći, da se osudjenik ima staviti pod redarstvenu pazku.

U svih ostalih slučajevih kazna pokušaja nesmije prekoračiti tri četvrtine najvišje mjere kazne, koju zakon naredjuje, za dovršeno zločinstvo ili prestupak, i može sići do četvrtine najnižje mjere, koju zakon ustanovljuje za dvršeno zločinstvo ili prestupak. Robija izpod godine

Digitized by Google

danah, koja bi se prema tomu imala izreći, neka se u smislu §. 77. pretvori u uzu.

§. 32. Ustanove o nuzkaznah i posljedicah uporavljuju se i kod pokušaja.

§. 33. Pokušaj nije kaznjiv, ako je činitelj:

1. iz vlastita nagona, a ne usljed vanjskih od njegove volje neodvisnih zapriekah odustao od dovršenja započeta zločinstva ili prestupka, ili

2. ako je prije nego se je doznalo za njegovo djelo, iz vlastita nagona uklonio posljedak potrebit za dovršenje zločinstva ili prestupka.

Nu ako djelo, kojim je pokušano zločinstvo ili prestupak, tvori samo za sebe kaznjivo djelo, to njegova kaznjivost nije izključena ovim paragrafom.

Glava IV.

D i o n i č t v o.

§. 34. Kao dionik kazni se:

1. tko je drugoga hotice privolio, da izvede kaznjivo djelo (začetnik);

2. tko je drugomu hotice savjetom ili činom pomagao izvesti zločinstvo ili prestupak, ili u naprjed obećao, da će mu pomagati kad bude kaznjivo djelo izvadjao, ili kad ga bude već izveo (pomagač).

§. 35. Začetnik kazni se kaznom, kojom zakon prieti djelu, na koje je on drugoga hotice privolio.

I pomagač kazni se kaznom stavljenom na djelo, kod kojega je pomagao, bez razlike, da li je činitelj djelo dovršio ili pokušao, nu uvjek uporabom ustanovah, sadržanih u §. 31., ter će sud tim blažje kaznu odmjeriti, čim je dana ili obećana pripomoć manje djelovala na izvedenje djela.

§. 36. Ako je kaznjivost počinjena djela veća ili manja iz razlogah, koji se tiču samo jednoga izmedju činiteljah ili jednoga izmedju dionikah, to se ovi razlozi neuzimaju u obzir kod ostalih dionikah.

Glava V.

K a z n e.

§. 37. Kazne su sliedeće:

1. Kazan smrti;
2. robija;
3. državna uza;
4. uza;
5. kazan novčana.

Digitized by Google

§. 38. Kazan smrti izvršuje se vješali.

U priekom postupku može se izvesti ustrielom.

§. 39. Osudjeni na robiju čuvaju se u kaznionah za nje opredjeljenih, nose jednoličnu kazneničko odjelo, dobivaju hranu i ležaj, koj je u zavodu propisan, ter se imadu, uzimajuć po mogućnosti u obzir njihove sposobosti i odnošaje, baviti radnjami uvedenimi u zavodu, dapače mogu se pridržati, da pod nadzorom rade i izvan kaznione, nu tako, da po mogućnosti nedodju u doticaj s drugimi radnici i osobami.

§. 40. Kazna slobode u kaznionah opredjeljenih za osudjene na robiju ovršuje se:

1. samotnim zatvorom odmah po nastupu kazni;

2. zatvorom skupnim na temelju klasifikacije, obavljene prema individualitetu i ćudorednosti kaznenikah;

3. premještanjem u posredni zavod.

§. 41. Kaznenici osudjeni na robiju trajuću četiri ili više godinah, imadu sprovesti u samotnom zatvoru godinu danah; oni, koji su osudjeni na kraće vrieme, jednu četvrtinu vremena kazni.

Dok se u kaznioni nepriredi dovoljan broj stanicah, ustanovljuje vlada naredbenim putem trajanje samotnoga zatvora.

Kaznenik nalazeći se u samotnu zatvoru, mora raditi u svojoj stanici.

§. 42. Samotni zatvor neima se odrediti proti onim kaznenikom, koji ga nebi mogli podnositi, a da fizično ili duševno neobole.

Započeti samotni zatvor ima se prekinuti, čim liečnik javi, da je u zatvorenika opazio znakovah spomenutih bolestih.

§. 43. Samotni zatvor neodredjen ili prekinut iz razlogah, navedenih u predidućem §-u, ima se za prve polovice kazni naknadno odrediti, dotično nastaviti, ako prestanu spomenute zaprjeke.

Za druge polovice kazne neima se kaznenik čuvati u samotnu zatvoru, izuzev slučaj disciplinarne kazne.

§. 44. Osudjeni na doživotnu robiju, mogu se, izuzev slučaj disciplinarne kazni, čuvati u samotnom zatvoru samo za prvih deset godinah kazne.

§. 45. Osudjeni na robiju, koji su u samotnom i skupnom zatvoru ili u slučajevih §. 42. samo u potonjem sproveli najmanje dvie četvrtine vremena kazne, ako su svojim dobrim ponašanjem i marljivosti pokazali, da su se poboljšali, premještaju se u posredni zavod, u kojem će pretrpiti ostatak kazne, ili iz kojega će po sljedećih ustanovah biti uvjetno odpušteni.

§. 46. Kaznenici, koji u posrednom zavodu povrjede disciplinarni koj propis, imadu se odpraviti u kaznionu.

§. 47. Kazna državne uze izvršuje se u sudbenih uzah, nu u prostorijah posve odjelenih od onih, u kojoj se čuvaju ostali kaznenici.

Digitized by Google

Osudjeni na državnu uzu čuvaju se noćju u samotnih odjeljenjih, ako to prostorije zavoda dopuštaju, danju pako u skupnom zatvoru.

Ovi nesmiju se primorati na radnju, već im je slobodno prema propisom kućnoga reda baviti se radnjom, koju sami odaberu.

Oni mogu se o svom trošku hraniti, nu stoje pod strogim nadzórom, ter samo ako prieka nužda ili osobita važnost zahtieva, može im se dozvoliti, da razgovaraju s osobami, koje nad njimi nevrše službenoga nadzora.

§. 48. Kazna uze izvršuje se u sudbenih uzah, ili u kaznionah, koje će vlada opredjeliti za izvršivanje te kazne.

Osudjeni na uzu imadu se primorati, da se bave radnjom, odgovarajućom njihovim sposobnostim i odnošajem.

Za radnju izvan kaznione mogu se upotriebiti samo njihovom privolom. Oni mogu unutar granicah ustanovljenih kućnim redom i sami birati radnju, kojom se žele baviti, ako su naknadili štetu učinjenu kaznjivim svojim djelom, namirili troškove kaznenoga postupka i pružili sigurnost za namirenje ovršno-kaznenih troškovah.

U predpostavah navedenih u prediduću točki, mogu se osudjenici dostojni osobitih obzirah osudom osloboditi dužnosti radnje.

§. 49. Osudjeni na uzu imadu se podvrgnuti samotnomu zatvoru po propisih sadržanih u §§. 41—43. samo onda, ako vrieme njihove kazne traje najmanje godinu danah.

§. 50. Osudjeni na uzu, trajuću najmanje tri godine, mogu se naredbom vlade premjestiti u posredni zavod, ako su izpunili ostale uvjete, navedene u §. 45.

§. 51. Kazna robije jest doživotna ili vremenita.

Vremenita kazna robije i kazna državne uze nesmije trajati više od dvadeset, a kazna uze više od pet godinah.

Najkraće trajanje vremenite kazne robije iznosi godinu danah, državne uze i uze jedan dan.

§. 52. Vlada može kaznenike, osudjene na robiju i nalazeće se u posrednom zavodu, koji su u tom zavodu i u kaznioni sproveli ukupno godinu danah i pretrpili tri četvrtine dosudjene im kazni na njihovu molbu odpustit uz opoziv, ako su se ponašali tako, da su učvrstili nadu u njihovo poboljšanje, i ako se u obće može od njih očekivati, da u slobodi neće biti na štetu javnomu poredku i da će se bezprikorno ponašati.

Naročito oni kaznenici, koji su, neimajući imetka, upućeni na vlastitu privrjedu, da se prehrane, imadu za trajanja kazne posvjedočiti svoju marljivost i privrjednu sposobnost.

U tih predpostavah mogu se uz opoziv odpustiti kaznenici osudjeni na doživotnu robiju, ako su pretrpili petnajst godinah kazne.

Digitized by Google

Vlada može uz opoziv odpustiti kaznenike osudjene na državnu uzu i uzu, makar i nenalazi se u posrednom zavodu, ako se kod njih stiču ostale predpostave ovoga §-a.

§. 53. Nemogu se uz opoziv odpustiti:

a) Inozemci:

b) priupadnici u zločinstva i prestupke navedene u §§. 286., 293., 299., 304., 310., 316., 360.. 361., 362.

§. 54. Kaznenik odpušten uz opoziv stoji za odpusta pod redarstvenom pazkom.

§. 55. Vlada može podieljeni odpust opozvati, ako odpustnik povriedi dužnosti naložene mu redarstvenimi propisi, ili ako ponašanjem svojim nije opravdao izkazano mu povjerenje.

Bude li odpust opozvan, ima se kaznenik primorati, da pretrpi neizvršeni ostatak kazne, na koju je osudjen,

§. 56. U silnih slučajevih mogu političke i redarstvene oblasti, kao i občinska poglavarstva odrediti, da se odpustnik pritvori, nu dužne su bezodvlačno o tom izvjestiti vladu.

Ako vlada opozove odpust, ima se opozvaniku uračunati u ostatak kazne vrieme, sprovedeno u pritvoru.

§. 57. Kazna smatra se pretrpljenom, ako prije izmaka vremena, za koje po glasu osude ima trajati, nebude odpust opozvan.

§. 58. U zavodih još neuredjenih prema propisom ovoga poglavja, izvršuje se kazna po postojećih propisih, ter se i odpust uz opoziv podjeljuje kaznenikom, koji se u tih zavodih čuvaju, ako se stiču ostale predpostave §. 45.

§. 59. Kazan novčana (globa) može se kao uzgredna kazan, izreći radi zločinstva u iznosu od 10 (deset) do 3000 for. (tri tisuće for.); kao samostalna ili uzgredna kazan pako radi prestupka u iznosu od 5 (pet) do 1000 (tisuću for.).

§. 60. U osudi ima se ustanoviti kazna slobode, koja će zamjeniti neućerivu kazan novčanu.

§. 61. Iz ostavine osudjenikove može se globa ućerati samo onda, ako je osuda za njegova života postala pravomoćnom.

§. 62. Globe izrečene po sudovih kotarskih teku u ubožku blagajnu občine, u kojoj je kaznjivo djelo počinjeno.

Globe izrečene po sudovih sbornih imadu se obratiti na podignuće i uzdržavanje zavodah za poboljšanje mladih kaznenikah.

§. 63. Predmeti, koji su proizvedeni zločinstvom ili prestupkom, ili koji su služili, ili bili opredjeljeni, da služe za izvedenje spomenutih kaznjivih djelah, imadu se zaglobiti, ako im je vlastnik izvršitelj kaznjiva djela sam, ili dionik.

Spomenuti predmeti imadu se zaglobiti i uništiti makar im bio vlastnik tko drugi, ako po naravi svojoj služe u zabranjenu svrhu.

Digitized by Google

§. 64. Kupovnina zagloblјenih i neuništenih predmetah ima se upotriebiti poput novčanih kaznah (§. 62.), nu može se na zahtjev oštećenika, kojemu je dosudjena odšteta, obratiti i u tu svrhu.

§. 65. Ako se stanovita osoba nemože progoniti ili osuditi, ima se zagloba ovakovih predmetah samostalno izreći.

§. 66. Onomu, koj je, izvršujući liečničko, tehničko ili ino zvanje, za koje je propisana osobita nauka ili vještina, hotimice počinio zločinstvo ili prestupak, može se izvršivanje toga zvanja zabraniti od jedne do deset godinah, dapače pri osobitoj pogibelji i za uvjek.

Ako je tko izvršujući ovakovo zvanje počinio kaznjivo djelo, ter pokazao toliko neznanja i nevještine, da bi pogibeljno bilo dopustiti mu, da ga i unaprjed vrši, ima mu se izvršivanje toga zvanja zabraniti dotle, dok pred nadležnom oblasti nedokaže, da je stekao zahtjevano znanje ili vještinu.

§. 67. Uz kazne slobode može se u slučajevih navedenih u posebnom dielu izreći, da se osudjenik nakon izvršene kazne ima staviti pod redarstvenu pazku.

Posebni zakon naredjuje organe i način, kojim se redarstvena pazka vrši i kako dugo ona traje.

§. 68. Uz kazan slobode može se izreći i izgon krivca, budi za vrieme, budi za uvjek: iz stanovita mjesta, podžupanije ili iz ovih kraljevinah, ako bi za sigurnost osobe ili imetka, ili za javnu ćudorednost pogibeljno bilo, dopustiti, da tamo boravi.

Pripadnik ovih kraljevinah nemože se izagnati iz ciela njihova obsega.

§. 69. Proti krivcem osudjenim na smrt ili na robiju ima se u osudi izreći vazda gubitak ureda i obustava političkih pravah.

U posebnom dielu ovoga zakona navedeni su slučajevi, u kojih se ima proti krivcu osudjenu na inu vrstu kazne slobode uz tu kazan izreći nuzkazan gubitka ureda i nuzkazan obustave političkih pravah i to bud samo jedna, bud obie zajedno.

§. 70. Tko je osudjen na gubitak ureda, gubi:

1. javni državni, zemaljski ili občinski ured i službu, obnašao ih usljed imenovanja, izbora ili potvrde oblasti; pravo na mirovinu i proviziju, koje mu daje spomenuti ured ili služba, kao i mirovinu, proviziju ili milostinju, koju uživa radi obnašanih tih uredah ili službah;

2. odvjetničtvo, bilježničtvo i javnu agenturu;

3. povjerena mu tutorstva ili skrbničtva;

4. javne naslove, koji neprelaze na nasljednike, ovozemne redove i znakove odlikovanja;

5. sposobnost steći za vrieme, koje zakon ili sud opredieljuje (§. 72), spomenute urede, službe, užitke i odlikovanja.

Digitized by Google

§. 71. Tko je osudjen na obustavu političkih pravah, nemože biti:

1. članom državnoga, zemaljskoga sabora, zastupstva županijskoga podžupanijskoga i obćinskoga;

2. porotnikom i prisežnikom;

3. neima aktivnoga prava izbora u zastupstva spomenuta u 1. točki.

§. 72. Sud ima ustanoviti vrieme, za koje će trajati nuzkazne gubitka ureda i obustave političkih pravah i to: kod zločinstva od 3 do 10 godinah, a kod prestupakah od 1 do 3 godine.

Ako je oprošten kazan smrti ili doživotna kazan robije putem pomilovanja pretvorena u vremenitu, spomenute nuzkazne imadu trajati 10 godinah.

§. 73. Posljedice kaznene osude navedene u §§. 70. i 71. počimaju danom, kojega je osuda postala pravomoćnom.

Rokovi spomenuti u §. 72. počimaju teći, čim kazna bude pretrpljena ili se usljed pomilovanja ili zastare pretrpljenom smatra.

Po izmaku tih rokovah nevraćaju se izgubljena prava, već se samo stiče sposobnost postignuti ih iznovice.

§. 74. Za trajanja kazne slobode nesmije osudjenik krieposti ovoga zakona izvršivati nijednoga od javnih uredah, službah ili inih zvanjah, navedenih u §. 70., političkih pravah navedenih u §. 71., nesmije nadalje upotrebljivati naslovah, nositi redovah i odlikovanjah, niti uživati plaće, inih berivah, mirovine, provizije ili milostinje skopčane sa spomenutimi uredi, službami i odlikovanji.

Glava VI.

Ob odmjeri i pretvaranju kazne.

§. 75. Sudac može mienjati vrsti kazne samo u slučajevih, u kojih mu to zakon izrično dopušta, i mora suditi unutar kaznenih stavakah, ustanovljenih zakonom.

Kad zakon dopušta, da se sudi na kazan robije ili kazan državne uze, ima se suditi na robiju, ako djelo potiče iz prezirna mišljenja.

Kad zakon dopušta sudu, da izabere medju kaznom robije ili uze, ima se uzeti obzir na težinu kaznjiva djela i na mišljenje krivca.

Kada zakon dopušta izbor medju kaznom slobode i kaznom novčanom, može se u slučajevih, vriednih obzira, suditi na kazan novčanu i to posve ili od česti.

§. 76. Sudac može, ma i nebio izrično ovlašten, mjesto kazne uze, odredjene zakonom, suditi na kazan državne uze, ako s osudom radi kaznjiva djela nije po zakonu skopčan gubitak ureda ili obustava političkih pravah, i ako je krivac s obzirom na narav kaznjiva djela i na njegovu osobnost ovakove iznimke dostojan i potreban.

Digitized by Google

§. 77. Kada se pretvaraju vrsti kazne slobode, uzima se, da jednogodišnja uza ili državna uza odgovara robiji od osam mjesecih.

Neizadju li kod preračunavanja cieli dani, nesmiju se u račun uzimati slomci.

Kod pretvaranja državne uze u uzu i obratno, uzima se, da su obe vrsti kazne jednake.

§. 78. Kad se odmjeruje kazan novčana, valja uzeti obzir na imovinu, privrjedu i dohodak osudjenika.

§. 79. Mjesto neućerive novčane kazne ima se u pravilu suditi na uzu, nu stiču li se uvjeti §. 76., može se suditi na državnu uzu.

§. 80. I neućeriva novčana kazna, izrečena uz kazan slobode, ima se pretvoriti u kazan uze, dotično državne uze prema propisom predidućega paragrafa i izvršiti u onoj kaznioni, u kojoj osudjenik trpi kazan glavnu.

§. 81. Za svakih pet forintah, dotično za svaki manji iznos novčane kazne, ima se suditi na uzu ili državnu uzu od jednoga dana, nu nikada preko godine danah.

Mjesto kazni novčane, koja neiznosi više od pet forintah, može se suditi na uzu kraću od jednoga dana.

§. 82. Izvršba kazni slobode, nastupljene mjesto kazni novčane, ima se prekinuti, ako kaznenik položi novčani iznos, koj se nesmatra namirenim jur pretrpljenom kaznom slobode.

Glava VII.

O stečaju više kaznjivih djelah.

§. 83. Kada se jednim te istim djelom povrjedi više ustanovah kaznenoga zakona, ima se, ako svekolike povrjedjene ustanove naredjuju jednu te istu vrst kazni, uporaviti ona ustanova, koja prieti najduže trajućom kaznom, a u slučaju nejednakih vrstah kazni, uporavlja se ona ustanova, koja prieti najtežjom vrsti kazne, bez obzira na njezino trajanje.

O težini vrsti kazne odlučuje red, kojim su navedene u §. 37. — Nu ako jedna od povrjedjenih ustanovah zakona naredjuje kazan državne uze, a druga kazan uze, ima se, neizključiv uporavu §. 76., suditi na uzu, uporaviv ipak po trajanju strožiju kaznenu stavku, odredjenu za državnu uzu.

Pravo, koje najstrožja od povrjedjenih ustanovah daje sudu, da odabere izmedju više vrstah kazni, ostaje netaknuto.

§. 84. Ustanove predidućega paragrafa uporavljuju se i onda, kada tko počini više zločinstvah, prestupakah ili prekršajah ili isto kaznivo djelo više putah; nu u tom slučaju ima se kazan s obzirom na stičuća se kaznjiva djela primjereno povisiti i to najvišja kaznena stavka upo-

Digitized by Google

raviti se imajuće kazni slobode može se povisiti najvise za jednu četvrtinu, a najvišja kaznena stavka kazni novčane najviše do dvostrukoga njezina iznosa.

Ako zakon za stičuća se kaznjiva djela naredjuje više vrstih kazne, ima se blažja kazan, o kojoj sud drži, da je primjerena za jedno od stičućih se kaznjivih djelah, pretvoriti u izreći se imajuću najtežju vrstu kazne po mjerilu §. 77.

U nijednom slučaju nesmije izrečena kazan slobode trajati preko 20 godinah.

§. 85. Kazan nepovisuje se, ako zakon na djelo više putih počinjeno radi vriednosti predmeta njegova stavlja višju kaznenu stavku.

§. 86. Ustanove ovoga zakona o gubitku službe, obustavi političkih pravah, izgonu i zaglobljenju imadu se unutar granicah §. 72. uporaviti, makar ih zakon ovaj u posebnom dielu odredio i za jedno samo od počinjenih djelah.

I novčana kazan može se izreći uz kazan slobode, makar zakon i jednomu samo od počinjenih dielah pretio tom kaznom.

§. 87. Ako se nakon osude radi kaznjiva djela pokaže, da je osudjenik kriv drugomu kojemu kaznjivu djelu, počinjenu prije nego li je osudjen, ima mu se kazan odmjeriti prema propisom §. 84., s obzirom na kazan izrečenu u prvoj osudi.

Uporava kazni smrti nebiva izključena radi kazni izrečene prvom osudom.

Glava VIII.

Razlozi koji izključuju kazneni progon i izvršbu kazni.

§. 88. Kazneni progon izključen je:

1. smrću okrivljenikovom,
2. pomilovanjem,
3. zastarom.

§. 89. Zastara izključuje kazneni progon:

1. u dvadeset godinah, ako zakon počinjenu zločinstvu prieti kaznom smrti, doživotnom, ili više nego petnaestgodišnjom kaznom slobode;
2. u petnajst godinah, ako zakon počinjenu zločinstvu prieti kaznom slobode od najviše petnajst godinah;
3. u deset godinah za sva ostala zločinstva;
4. u pet godinah, ako zakon odredjuje, za počinjeni prestupak kazan slobode dulju od šest mjesecih;
5. u dvie godine za sve ostale prestupke.

§. 90. Zastara počima;

1. za dovršena zločinstva ili prestupke danom njihova izvedenja;
2. za pokušana zločinstva ili prestupke danom, kojim je izvedeno zadnje djelo smjerajuće na počinjenje zločinstva ili prestupka.

Digitized by Google

Neuzima se obzir na vrieme, kad je nastupio posljedak, namjeravan ili potičući iz kaznjiva djela.

§. 91. Zastaru prekida svaka po kaznenom postupniku proti osumnjičenikom dopustiva odredba, upravljena proti činitelju (dioniku) radi kaznjiva djela.

Zastara prekida se samo za one osobe, proti kojim je odredba upravljena.

Prekinuta zastara počima iznova danom, kojega je odredba izdana.

§. 92. Ako se kazneni progon nemože povesti ili nastaviti prije, nego li nadležna oblast pravomoćno nerieši predtečno koje pitanje, zastara počiva, dok odnosna rješitba nepostane pravomoćnom.

§. 93. Izvršba pravomoćno izrečenih kaznah izključuje se:

1. smrću odsudjenikovom,
2. pomilovanjem,
3. zastarom.

§. 94. Smrt vlastnika neprieči, da se zaglobe predmeti navedeni u §. 63. Ovi se predmeti imadu zaglobiti i onda, ako okrivljenik umre prije, nego li se je mogla izreći osuda.

§. 95. Usljed pomilovanja nepovraćaju se dotičnikom zaglobljeni predmeti, niti se neoslobadja dužnosti naknade troškovah kaznenoga postupka i ovrhe kazni, ili naknade, koju kaznena osuda dosudjuje oštećenikom.

§. 96. Zastara izključuje izvršbu pravomoćno dosudjene kazni:

1. u dvadeset i pet godinah, ako osuda glasi na kazan smrti, doživotne ili više od petnajstgodišnje kazni slobode;
2. u dvadeset godinah, ako dosudjena kazan slobode iznosi od deset do petnajst godinah;
3. u petnaest godinah, ako je sudjeno na kazan slobode dulju od pet, a kraću od deset godinah;
4. u deset godinah, ako je izrečena kazan slobode od jedne do pet godinah ili kazan novčana preko 1000 for.;
5. u pet godinah, ako osuda glasi na državnu uzu ili uzu izpod godine danah, ili na novčanu kazan veću od 200 a nižu od 1000 for.

Zastara počima danom, kojim je osuda postala pravomoćnom.

§. 97. Kazan novčana dosudjena uz kazan slobode nezastaruje prije, nego li kazan slobode.

§. 98. Zastara kazni glavne neizključuje izvršbu pravomoćne osude, na koliko ona izriče gubitak ureda i obustavu političkih pravah.

§. 99. Zastara pravomoćno dosudjene kazni prekida se svakom odredbom nadležne oblasti smjerajućom na izvršbu kazni, naročito osudjenikovim zatvorom.

Digitized by Google

Danom izdane naredbe počima teći nova zastara.

§. 100. Zastara odštetnih tražbinah, dosudjenih pravomoćnom kaznenom osudom, ravna se po gradjanskom zakonu.

Glava IX.

O kaznenom progonu.

§. 101. Kaznjiva djela imadu se ureda radi progoniti; nu ako ovaj zakon u posebnom dielu odredi, da se stanovito kaznjivo djelo može progoniti samo na predlog ovlaštenika, javna obtužba nesmije se podignuti, ako ovlaštenik nepredloži izrično, da se povede kazneni postupak.

§. 102. Pravo predložiti, da se progoni kaznjivo djelo, ako zakon ovaj inako neodredjuje, pristoji onomu, koj je kaznjivim djelom neposredno povrjedjen.

U ime maloljetnikah, duhobolnih i korporacijah vrši ovo pravo njihov zakoniti zastupnik, a ako je on sam krivac, ima se progon povesti ureda radi.

Maloljetnici, koji su navršili osamnajstu godinu dobe svoje, mogu i sami ovo pravo vršiti.

§. 103. Ako više njim pristoji pravo predložiti kazneni progon, predlog jednoga dostaje.

Ako jedan izmedju njih propusti učiniti predlog, ili se odreče prava predložiti progon, mogu drugi vršiti to pravo.

§. 104. Pravo zahtievati progon utrnjuje po izmaku triuh mjesecah od dana, kojega je ovlašćenik doznao za kaznjivo djelo i za osobu krivca, ako kaznjivost djela nije usljed zastare prestala još prije izmaka toga roka. —

Ako zakon odredi, da se kaznjivo djelo, koje se u pravilu progoni na predlog, ima progoniti ureda radi, pravo progona neutrnjuje u gore ustanovljenu tromjesečnom roku.

§. 105. Ako je kod izvedenja kaznjiva djela, progonjiva na predlog, više osobah sudjelovalo, predlog kaznenoga progona ima tu posljedicu, da se kazneni postupak povadja proti svim bez obzira da li je koj od učestnikah u zahtjevu mučeć izpušten, ili izrično izuzet.

§. 106. Predlog, da se progoni kaznjivo djelo (§. 102.), može ovlaštenik opozvati dotle, dok javni tužitelj nepreda obtužnice.

U slučaju §. 105. opoziv predloga proti jednoj od sudjelujućih o osobah, ima za posljedicu obustavu postupka proti ostalim.

§. 107. Ako zakon u posebnom dielu naredjuje, da se djelo može kazniti samo na temelju privatne tužbe, ima se kazneni postupak povesti jedino proti onim osobam, proti kojim je ovlaštenik tužbu podigo i izveo.

Digitized by Google

§. 108. Ustanove §. 102., 103 i 104. valjaju i za tužbu privatnu, nu u slučajevih progonjivih usljed privatne tužbe, u kojih je krivac sam zastupnik povrjedjena maljoljetnika, duhobolnoga ili korporacije, nepovadja se kazneni postupak ureda radi, već na zahtjev osobe, koju imenuje nadtutorstvena, skrbnička, dotično nadzorna oblast.

§. 109. Privatna tužba može se opozvati prije proglašenja osude. Nakon proglašenja osude opoziv neima krieposti.

§. 110. Ako je usljed privatne tužbe uzsljedilo riešenje suda, drugi ovlašćenici neimadu prava podignuti tužbu.

Dio drugi.

Zločinstva i prestupci.

Glava I.

Veleizdaja. Izdaja države.

§. 111. Kriv je zločinstvu veleizdaje:

1. tko kralja umori ili hotice usmrti, na tjelu ili zdravlju povriedi, za vladanje nesposobnim učini, neprijateljskoj ga moći preda, u vršenju vladarskih pravah prieči, bud silom bud prietnjom osobne slobode liši, ili samo pokuša izvesti koje od navedenih djelah;

2. tko preduzme, da silom promjeni zakoniti red, po kojem se priestolje nasljeduje, državni ustav, ustav ovih kraljevinah, ili uzakonjenu njihovu državnu zajednicu s kraljevinom Ugarskom i s drugom državom monarkije;

3. tko poduzme, da teritorijum ugarske države, ili druge države monarkije ili dio tih teritorijah utjelovi silom tudjoj državi, ili od postojeće državne sveze silom odciepi;

4. tko poduzme, da posebni temeljnim zakonom zajamčeni teritorij kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ili dio njegov silom utjelovi drugoj kojoj kraljevini ili zemlji države ugarske, ili druge države monarkije.

§. 112. Umorstvo i ubojstvo kralja, makar samo pokušano, kazni se smrću, ostala u prvoj točki §. 111. navedena djela, ako su dovršena, doživotnom robijom, ako su samo pokušana, robijom od pet do dvadeset godinah.

Kazan veleizdaje u ostalih slučajevih §. 111. jest robija ili državna uza od pet do dvadeset godinah.

§. 113. Priprava za izvedenje zločinstva veleizdaje kazni se, ako se priprava tiče veleizdaje navedene u prvoj točki §. 111., robijom do deset godinah, u drugih slučajevih veleizdaje robijom ili državnom uzom od jedne do pet godinah.

Digitized by Google

§. 114. Dogovor dvojice ili više njih, da će izvesti veleizdaju kazni se:

1. ako se dogovor tiče veleizdaje, navedene u prvoj točki §. 111. i ako su se i jednim samo djelom učinile priprave za izvedenje zločinstva, robijom od dvie do deset godina, a robijom do pet godinah, ako nisu učinjene nikakove priprave za izvedenje zločinstva;

2. ako se dogovor tiče veleizdaje navedene u ostalih točkah §. 111., robijom ili državnom uzom od dvie do deset godinah, dotično robijom ili državnom uzom od jedne do pet godinah, prema tomu, da li je učinjena koja priprava ili ne.

§. 115. Kriv je zločinstvu izdaje države ugarsko-hrvatski državljanin:

1. koj se s inostranom vladom upusti u dogovor ili s njom bud neposredno bud posredno dodje u doticaj, da ju sklone na rat ili drugo koje neprijateljsko djelo proti ugarskoj državi ili proti austro-ugarskoj monarkiji;

2. koj nakon navješćena rata, ili kad je rat jur započeo, primi službu u neprijateljskoj vojsci;

3. koj, bivši prije spomenutih dogodjajah u tudjoj ratnoj službi, nakon istih dobrovoljno u njoj ostane, ter vojuje proti oružanoj sili austro-ugarske monarkije, ili proti saveznoj ili s njom sudjelujućoj vojsci.

U slučajevih, navedenih u 1. točki kazni se izdaja države robijom ili državnom uzom od pet do dvadeset godinah, nu ako rat bude navješten, ili ako se je rat započeo, doživotnom robijom.

U slučajevih druge točke kazan je državna uza od pet do petnaest godinah, a u slučaju 3. točke državna uza do pet godinah.

§. 116. Radi zločinstva izdaje države kazni se robijom ili državnom uzom od pet do dvadeset godinah, a u slučajevih osobito pogibeljnih doživotnom robijom ugarsko hrvatski državljanin, koj:

1. tvrdjave, gradove, tvrdjice, utvrdjena mjesta, obale, klanjce, vojničke pozicije, luke, oružje, ratni materijal, magazine živeža, ladje, častnike i vojnike austro-ugarske vojske spravi pod vlast neprijatelja ili se s njim upusti u dogovor, da to učini;

2. operativne osnove, ili osnove ratnih taborah, tvrdjavah ili tvrdjicah neprijatelju priobći;

3. navalu ili napredovanje neprijatelja na zemljištu ugarske države ili austro-ugarske monarkije podpomaže;

4. neprijatelja podpomaže novcem, povećanjem ratne njegove snage, umnažanjem ratna materijala ili živeža za njegovu vojsku, ili tim, što mu olahkoćuje nabavu tih stvarih;

5. Neprijatelja podupiru zavadjanjem osobah, spadajućih na austro-ugarsku ratnu silu na vjerolomstvo;

Digitized by Google

6. oružje, ratni materijal, magazine živeža austro-ugarske vojske, nadalje mostove, nasipe, ograde, željeznice, ceste na štetu austro-ugarske vojske i na korist neprijatelja zapali, pretrgne, uništi ili na drugi način učini neupotrebivimi;

7. neprijatelju priobći pozicije, položaj ili kretanje austro-ugarske vojske, neprijateljskoga uhodu ili neprijateljskoga vojnika, izaslana u pretragu, sakrije ili podupire ih savjetom ili činom, da poluče svoje svrhe ili da se spase;

8. izvede koje od djelah navedenih u ovom paragrafu na zemljištu države, s kojom austro-ugarska monarkija stoji u savezu, ili proti ratnoj sili, koja s austro-ugarskom vojskom sudjeluje.

§. 117. Proti inozemcu postupa se za rata u slučajevih točke 1. §. 115. i u slučajevih §. 116. po medjunarodnom ratnom običaju; nu proti pripadnikom druge države austro-ugarske monarkije uporavlja se u slučajevih §§. 115. i 116. ovaj zakon.

§. 118. Kriv je nadalje zločinstvu izdaje države:

1. tko po svom službenom položaju, usljed osobita povjerenja, silom, kradnjom, zatomljenjem ili himbom dozna za podatke ili viesti ili se dočepa tajnih izpravah, koje se tiču sigurnosti ili važnih interesah ugarske države ili druge države monarkije, pa ih neposredno ili posredno priobći neprijatelju;

2. tko, dočepav se na koj od gore navedenih načinah tajnih izpravah ili doznav za podatke i viesti, o kojih je rieč u prediduoj točki, priobći ih inostranoj vlasti makar i nebila mu nakana staviti ih do znanja neprijatelju ili tko ih inače preda javnosti;

3. tko, dočepav se drugim kojim načinom tajnih izpravah, ili doznav za podatke i viesti, o kojih znade, da ih u državnom interesu valja držati tajnimi, priobći bud neposredno, bud posredno neprijatelju.

Kazan izdaje države u slučajevih prve točke ovoga paragrafa jest robija ili državna uza od jedne do petnaest godina, u slučajevih druge točke robija ili državna uza do pet godinah, a u slučaju treće točke, robija ili državna uza do deset godinah.

§. 119. Dogovor dvojice ili više njih, da će izvesti zločinstvo izdaje države, kazni se, ako nije učinjena nikakova priprava, robijom ili državnom uzom do pet godinah, a ako je učinjena koja priprava, robijom ili državnom uzom od jedne do deset godinah

§. 120. Kaznjivost zločinstvah navedenih u §§. 111, 113, 114, 115 točkah 2. i 3., 116 i 118 utrnjuje, ako krivac iz vlastita nagona i prije nego li se je odkrilo djelo, odustane od priprave ili započeta izvedenja i budi sam, budi usljed prijave, učinjene za vremena, ukloni posljedice, koje su možda nastale djelovanjem njegovim ili njegovih drugovah.

Neima se kazniti ni učestnik dogovora za izvedenje zločinstvah, navedenih u prediduoj točki, ako prije, nego se je osim dogovora išta

Digitized by Google

poduzelo, i prije, nego li je oblast odkrila dogovor, od istoga odstupi, svoj odstup drugovom priobći i uznastoji sklonuti ih, da i oni odustanu, ili koj dogovor prijavi oblasti.

§. 121. Radi zločinstvah, navedenih u ovom poglavju ima se i uz kazan državne uze suditi na gubitak ureda i obustavu političkih pravah.

Glava II.

Uvrjeda Veličanstva i članovah kraljevske kuće.

§. 122. Tko stavi ruku na kralja, na koliko nije počinio veleizdaje, kriv je zločinstvu uvrjede Veličanstva, i kazni se robijom od pet do dvadeset godinah.

§. 123. Tko kralja uvrjedi, kriv je prestupku uvrjede Veličanstva i kazni se uzom do dvie godine i gubitkom ureda.

Ako je uvrjeda počinjena razprostranjivanjem ili javnim izlaganjem spisah, tiskopisah ili slikah, ima se suditi na državnu uzu do tri godine i na gubitak ureda.

§. 124. Tko stavi ruku na člana kraljevske kuće — na koliko nije tim počinio djela teže kaznjiva — kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine. Gubitak ureda i obustava političkih pravah ima se izreći i uz kazan uze.

Tko uvrjedi člana kraljevske kuće, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine danah.

Ako je uvrjeda počinjena razprostiranjem ili javnim izlaganjem spisah, tiskopisah ili slikah, kazan je državna uza do dvie godine.

Glava III.

Zločinstva i prestupci tičući se članovah javnih zastupstvah i izbora njihova.

§. 125. Tko silom ili prietnjom sile zaprieči jednoga ili više članovah hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga sabora, ugarsko-hrvatskoga zajedničkoga sabora ili delegacije, da prisustvuju sjednicam tih zastupstvah ili da u njih slobodno vrše svoje pravo glasa, kriv je zločinstvu i kazni se robijom ili državnom uzom do pet godinah.

Nuzkazna gubitka ureda i obustave političkih pravah ima se izreći i uz kazan državne uze.

§. 126. Tko silom ili prietnjom sile zaprieči, da član inoga kojega zastupstva sjednici prisustvuje ili u njoj slobodno vrši svoje pravo glasa, kriv je prestupku i kazni se uzom do pet godinah i gubitkom ureda.

§. 127. Tko izborne listine izkrivi tim, što u nje unosi osobe, kojim odbor pozvan, da popiše birače ili izbornike, nije priznao pravo izbora, ili što u nje neunosi osobah, kojim je odbor izborno pravo pri-

Digitized by Google

znao, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine, a ako je krivac bio članom popisujućega odbora, uzom do tri godine.

§. 128. Javni činovnici, koji na zahtjev odbora popisujućega osobe, imajuće pravo izbora, posvjedoče neistinite okolnosti, da liše izbornoga prava osobu, kojoj to pravo pripada, ili da ga priskrbe onoj, kojoj nepristoji; nadalje, članovi popisujućega odbora, koji izkrive, zataje ili unište uredovne izprave, tičuće se izbornoga prava pojedinih, krivi su prestupku, i kazne se uzom do dvie godine i novčanom globom.

§. 129. Tko silom, prietnjom sile ili himbom zaprieči birača ili izbornika u slobodnom vršenju izbornoga prava, kriv je prestupku povrjede izbornoga prava i kazni se uzom do šest mjesecah i novčanom globom do 100 for.

§. 130. Tko biraču ili izborniku da ili obeća novac ili ma koju korist, pogodnost ili užitak, da u obće neglasuje ili da glasuje ili neglasuje za stanovitoga kandidata, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah i novčanom globom od 500 for.

Ista se kazan uporavljuje i na birače ili izbornike, koji da dadu ili uzkrate glas, ili da u obće neglasuju, primu novac, korist, pogodnost ili užitak, ili prihvate takova obećanja, ili rodjaci kojih (§. 18.) njihovim znanjem primiše novac, korist, pogodnost, ili prihvatiše obećanje takovo.

§. 131. Javni činovnik, koj djelom, spadajućim u njegov uredovni djelokrug, ili obećanjem takova djela nastoji sklonuti izbornika ili birača, da neglasuje u obće ili da glasuje ili neglasuje za stanovitoga kandidata, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine danah.

§. 132. Član odbora, koj rukovodi izbor, kriv je prestupku i kazni se uzom do pet godinah, ako izborne cedulje uništi, zataji, pomnoži, njihov sadržaj preinači, ustmeno dani glas zabilježi proti očitovanoj volji glasujuće osobe, glasove krivo sbroji, izborne listine ili urne uništi, odnese ili na ma koji drugi način glasovanje ili njegov posljedak izkrivi ili izborni čin osujeti.

§. 133. Tko nebudući član odbora, koj rukovodi izbor, izborne cedulje uništi, zataji, pomnoži, njihov sadržaj preinači, izborne listine ili urne uništi ili odnese, kazni se radi prestupka uzom do godine danah.

§. 134. Tko pod tudjim imenom glasuje ili prijavi, da će glasovati, tko u jednom te istom izbornom kotaru glasuje više putah ili u izbornom kotaru glasuje iza kako je u kojem drugom jur glasovao, kazni se radi prestupka uzom do mjesec danah i novčanom globom do 100 for.

§. 135. U slučajevih §§. 132. i 133. može se povesti kazneni postupak samo onda, ako je prijava učinjena za izbora izbornom odboru ili osam danah poslje proglašena izbora političkoj oblasti ili sudu.

Digitized by Google

U slučajevih §§. 129, 130, 131. i 134. pako kazneni je progon isključen, ako prijava nije podnešena sudu trideset danah poslje dana, kojega je kaznjivo djelo počinjeno.

§. 136. Radi kaznjivih djelah, navedenih u §§. 127. do uključivo 134. ima se uz kazan slobode suditi na obustavu političkih pravah, a na gubitak službe samo onda, ako je krivac obnašao javnu službu, kad je počinio kaznjivo djelo.

Glava IV.

Zločinstva i prestupci proti javnoj vlasti.

§. 137. Zločinstvo ustanka počinjeno je, ako se množtvo ljudih sgrne da silom ili prietnjom sile zaprieči djelovanje hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga sabora, jedne od dvijuh kućah zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora, delegacije jedne od njih, odborah spomenutih zastupstvah, zajedničke ugarsko-hrvatske vlade, vlade zemaljske, druge koje oblasti, javnoga činovnika ili osobe, obnašajuće javnu službu ili da ih primora nješto zaključiti ili nezaključiti, donieti ili opozvati naredbu ili odredbu, obaviti ili propustiti uredovno djelo.

Kazan ustanka proti hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu saboru, zajedničkomu ugarsko-hrvatskomu saboru, delegaciji, ili koje mu od odbora, njihovih zajedničkoj vladi ili vladi zemaljskoj, jest robija ili državna uza od pet do petnajst godinah, a kazan ustanka proti drugoj kojoj oblasti ili činovniku jest robija ili uza do pet godinah.

§. 138. Dogovor dvojice ili više njih, da će počiniti ustanak, kazni se kao zločinstvo:

1. ako je ustanak dogovoren proti zastupstvom i vladam, navedenim u §. 137. i nije učinjena nikakova priprava, državnom uzom od šest mjesecih do tri godine, ako je učinjena koja priprava, državnom uzom od jedne do pet godinah;

2. ako je ustanak dogovoren proti drugoj kojoj oblasti ili organu njezinu i nije učinjena nikakova priprava, uzom od tri mjeseca do godine danah, ako je učinjena koja priprava, uzom od jedne do tri godine.

§. 139. Učestnici sgrnuća neimaju se kazniti, ako se usljed naloga gradjanske ili vojničke oblasti udalje od mjesta sgrnuća i kod istoga više neučestvuju.

Nekaznjivost neproteže se na začetnike i kolovodje sgrnuća, ni na druga kaznjiva djela, koja je tko počinio, učestvujući kod sgrnuća.

§. 140. Ustanova druge točke §. 120. uporavljuje se i u slučaju dogovorena ustanka.

§. 141. Tko izvan slučaja §. 137. silom ili prietnjom sile primora oblast, javnoga činovnika ili osobu, obnašajuću javnu službu, da obavi ili propusti uredovno djelo, kriv je zločinstvu javnoga nasilja proti oblasti, ter se kazni robijom ili uzom od jedne do pet godinah.

Digitized by Google

§. 142. Izraz „oblast“ obuzima sve državne, zemaljske i občinske upravne i sudbene oblasti, kao i oblasti vojničke.

Pod izrazom „organ oblastih“, „javni činovnici“, „osobe obnašajuće javnu službu“, razumjevaju se svi činovnici i službenici, namješteni kod spomenutih oblastih, naročito pako:

1. sve javne vojničke i gradjanske straže;

2. nadzorno i manipulacijonalno osoblje kod željeznicah, nalazećih se u javnom prometu, i kod državnih brzojavah;

3. poljari, lugari, riečki vidoci, nadziratelji lovištah, čuvari nasipah i u obće osobe odredjene, da čuvaju vlastničtvo i ljude, makar i namještene po posebnicih, ako su po javnoj oblasti zaprisegnute;

4. osobe, kojim je u pojedinih slučajevih povjerena izvršba uredovna posla, ili koje su prizvane, da sudjeluju kod uredovanja ili da ga podupru.

§. 143. Tko stavi ruku na osobu obnašajuću javnu službu, kad ona ureduje, kazni se radi prestupka uzom do godine danah.

§. 144. Tko osobu obnašajuću javnu službu uvrjedi ili nepovlašteno smeta, kad ona ureduje, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah ili novčanom globom od 500 forintah.

§. 145. Uzom do godine danah i novčanom globom kazni se radi prestupka podmićenja:

1. tko javnomu činovniku da, obeća ili ponudi dar, ili inu korist, da ga sklone na djelo ili propust, kojim bi vršeć službu povrjedio svoju dužnost;

2. tko javnomu činovniku da dar ili inu korist usljed ili povodom djela ili propusta, kojim je vršeć službu povrjedio svoju dužnost.

§. 146. Radi zločinstva podmićenja kazni se robijom do pet godinah ili uzom i kaznom novčanom do 2000 for., tko sudcu, obraniku, porotniku ili priseżniku dade, ponudi ili obeća dar ili inu korist, da kaznenu ili gradjansku pravdu rješi, ili kod njezina rješenja sudjeluje u prilog ili na štetu koje stranke.

§. 147. Tko hvaleć se prijateljstvom s javnimi činovnici, i uplivom na nje, primi novac ili inu korist, ili dade si novac ili drugu korist obećati u ime nagrade za svoje posredovanje, ili pod izlikom, da će kojega činovnika podmititi ili nagraditi, kazni se radi prestupka uzom do godine danah i novčanom globom do 500 for.

§. 148. Tko nepovlašteno obavi djelo, o kojem zna, da spada na javnu službu, koje on neobnaša, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah ili novčanom globom do 300 forintah.

§. 149. Tko nepovlašteno odtrani ili povrjedi uredovni pečat, koj je oblast ili organ njezin udario, da predmete zaplieni ili označi, ili tko otvori mjesto ili spremu, na kojoj je uredovni pečat postavljen u

Digitized by Google

znak zatvora stvarih, koje se u mjestu ili u spremi nalaze, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah ili novčanom globom do 300 fr.

§. 150. Tko nepovlašteno uništi, odstrani ili ošteti javne knjige, registre, izprave ili stvari, koje se čuvaju kod oblastih, kazni se radi prestupka uzom ili novčanom globom do 500 for.

§. 151. Tko zatvoreniku pribavi slobodu tim, što ga pusti iz mjesta, u kojem je zatvoren, li rieši nadzora, pratnje ili straže, pod kojom se nalazi, ili tko pomogne zatvoreniku uskočiti, kazni se radi prestupka uzom.

§. 152. U slučajevih navedenih u §-ih 137. i 138. ima se suditi na gubitak ureda i obustavu političkih pravah i uz kazan državne uze ili uze.

U ostalih slučajevih ove glave ima se i uz spomenute kazne suditi samo na gubitak ureda.

Glava V.

Prestupci proti obranbenoj sili.

§. 153. Tko se poslužи himbom, da sebe ili kojega drugoga oslobodi od obranbene dužnosti, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine danah i novčanom globom.

§. 154. Tko da neizpuni obranbene dužnosti ostavi teritorij austro-ugarske monarkije, ili za novačenja boravi izvan toga teritorija, kazni se radi prestupka uzom do godine danah i novčanom globom.

§. 155. Tko se učini nesposobnim za izpunjenje obranbene dužnosti tim, što se sam osakati, ili bolest si pribavi, ili što se po drugom dade osakatiti ili bolest si pribaviti; tko drugoga na njegov zahtjev za izpunjenje obranbene dužnosti učini nesposobnim, kazni se radi prestupka uzom od jedne do tri godine i novčanom globom.

Ustanova §. 48. zakon. čl. XL. ugarskoga sabora od god. 1868. ob obranbenoj sili ostaje netaknuta.

§. 156. Tko vojnika na dopustu, pričuvnika ili vojnika spadajućega u dopustno stanje, ili naknadnu pričuvu vojske, ratne mornarice ili domobranstva zavede na neposlušnost proti sazivnoj zapovjedi, kriv je prestupku, i kazni se, ako je djelo počinjeno u vrieme mira, uzom do tri mjeseca, a ako je počinjeno nakon navještena rata, uzom ne izpod tri mjeseca, novčanom globom, gubitkom ureda i obustavom političkih pravah.

§. 157. Tko osobu spadajuću na vojsku, ratnu mornaricu ili domobranstvo zavede, da odbjegne, (desertira), tko vojničkoga bjegunca znalice primi u svoju kuću ili mu na ini način pomaže, da se sakrije ili spasi, kazni se radi prestupka, ako je djelo počinjeno u vrieme mira uzom do dvie godine, a ako je počinjeno nakon navještena rata uzom

Digitized by Google

ne izpod tri mjeseca, novčanom globom, gubitkom ureda i obustavom političkih pravah.

§. 158. Tko u vrieme mira bude uhodio odredbe ili prodmete, koji se tiču ratne sile države, ili njezine ratne obrane, i o kojih on znade, ili može znati, da se imadu držati tajnimi, u svrhu, da ih priobći tudjoj kojoj državi, kazni se radi prestupka uzom, novčanom globom, gubitkom ureda i obustavom političkih pravah.

§. 159. Kriv je prestupku i kazni se kaznami predidućega paragrafa, koj putem štampe priobći položaj, kretanja, jakost i operacije ratne sile austro-ugarske monarkije, obavjesti o stanju tvrdjavah i utvrdah, o količini oružja, ratnog materijala i predmetah, tičućih se spreme vojske, o shraništih, količini, kakvoći i opremi živežnih sredstvah, ako su ovakova priobćivanja zabranjena ili ako se iz naravi obavjestih ili iz okolnostih može razabrati, da će povrjediti državne interese.

Ova se ustanova neuporavlja na razprostranje obavjestih, koje je vlada sama predala javnosti.

§. 160. Tko u vrieme rata ili kad je dio vojske za rat spreman, neizpuni ili neizpuni prema utanačenim uvjetom dobavnih ugovorah, koji se tiču potrebah vojske, ratne mornarice ili domobranstva, kazni se radi prestupka uzom do dvie godine i novčanom globom.

Istom se kaznom kazne i podzakupnici, dobavitelji, posrednici i punomoćnici, koji su, znajući za svrhu dobave, hotice ili s nepomnje skrivili da nije izpunjena.

Istom se kaznom napokon kazne i poduzetnici opremah, kao što i osobe namještene kod opremnih zavodah, koje su hotice ili s nepomnje krive, da se vojska ili njezine potrebоće nisu opremile kako valja.

§. 161. Ustanove §. 46. i 47. zakonskoga članka XL. ugarskoga sabora od godine 1868. ob obranbenoj sili tičuće se onih, koji se bez dozvole ožene ili nestave pred novačujuće povjerenstvo i dionikah kod takovih kaznjivih djelah, ostaju netaknute.

Glava VI.

Zločinstva i prestupci proti javnomu redu.

§. 162. Tko javno pred množtvom ljudih ili razprostranjivanjem ili javnim izdanjem spisah, tiskopisah ili slikah, kojim znade za sadržaj, dotično znamenovanje, neposredno uzaziva na počinjenje zločinstva ili prestupka, kazni se kao začetnik, ako je usljed uzaziva kaznjivo djelo zbilja počinjeno.

Ako je uzaviv ostao bez uspjeha, kriv je prestupku i kazni se uzom ili državnom uzom do dvie godine i novčanom globom.

Nu neuspjeli uzaziv na veleizdaju ili izdaju države tvori zločinstvo i kazni se robijom ili državnom uzom do pet godinah.

Digitized by Google

U slučajevih prediduće točke ima se suditi uz kazan državne uze na gubitak ureda i obustavu političkih pravah.

§. 163. Kriv je prestupku i kazni se državnom uzom do dvie godine, novčanom globom i gubitkom ureda, tko na načine navedene u §. 162. uzaziva neposredno

1. na neposlušnost proti zakonu ili proti naredbam, odredbam ili zaključkom izdanim po oblastih u zakonitu djelokrugu;

2. na mržnju proti vjerozakonskim družbam, narodnostim ili pojedinim razredom pučanstva ili proti uredbam braka i vlastničtva;

3. tko ovakove uzazive razprostranjuje.

§. 164. Kriv je zločinstvu i kazni se državnom uzom do pet godinah, tko na načine navedene u §. 162. napada nepovrjedivost osobe kraljeve, zakoniti red, po kojem se priestolje nasljeduje, ustavni način vladanja ili pravno-obvezatnu moć zakonah; tko razdražuje proti pojedinim uredbam ustava, proti svezi postojećoj s drugom državom monarkije, proti državnoj zajednici postojećoj medju zemljami ugarske krune, proti temeljnim zakonom zajamčenoj cjelokupnosti ovih kraljevinah, proti zakonitim pravom kralja, državnoga ili zemaljskoga sabora, njihovih izaslanikah ili proti delegaciji.

Uz kazan slobode ima se izreći i gubitak ureda.

§, 165. Tko na načine navedene u §. 162. slavi ili opravdava djela, koja zakon označuje kao kaznjiva, ili tko na spomenute načine hvali ili odlikuje činitelja ovakova djela, kazni se radi prestupka državnom uzom ili uzom do šest mjesecah, novčanom globom do 500 for. i gubitkom ureda.

Kazneni progon može se povesti samo onda, ako je prijava učinjena sudu u roku od tri mjeseca nakon počinjena kaznjiva djela.

§. 166. Sgrnuće množtva ljudih, da oružjem napadne pojedine razrede pučanstva, narodnosti ili vjerozakonske družbe, tvori zločinstvo i kazni se na začetnicih i kolovodjah državnom uzom od jedne do deset godinah, na ostalih učestnicih državnom uzom do pet godinah.

Uz kazan slobode ima se suditi i na gubitak ureda.

U predpostavah §. 139. neimadu se kazniti učestnici sgrnuća predvidjena ovim paragrafom.

§. 167. Dogovor dvojice ili više njih da će počiniti zločinstvo, navedeno u §. 166., tvori zločinstvo i kazni se. ako nije učinjena nikakova priprava, državnom uzom do dvie godine, a ako je učinjena koja priprava, državnom uzom od jedne do pet godinah. U obih slučajevih ima se suditi i na gubitak ureda.

Ustanova druge točke §. 120. uporavljuje se i u slučaju dogovora, da će se izvesti zločinstvo §. 166.

Digitized by Google

§. 168. Ako više osobah sklopi družtvo, da bud pojedince, bud zajednički počinjavaju kaznjiva djela proti sigurnosti osobe i imetka, utemeljitelji i glave takovih družtvah kazne se robijom do pet godinah, a učestnici robijom do dvie godine.

Proti članovom ovakovih družtvah može se odrediti i redarstvena pazka.

§. 169. Ako sgrnuto množtvo ljudih počini nasilje na osobah ili na tudjemu vlastničtvu ili silovitom provalom smete mirno posjedovanje zemljišta, ili pravah, koja se njega tiču, kazne se svi koji su kod sgrnuća učestvovali, radi prestupka uzom ne izpod šest mjesecah; nu učestnici sgrnuća, koji su nasilja na osobah ili stvarih počinili, kao i začetnici i kolovodje, krivi su zločinstvu i kazne se robijom ili uzom od jedne do pet godinah, dapače i robijom do deset godinah, ako je podhvat bio osobito pogibeljan.

Proti njim može se odrediti i redarstvena pazka.

§. 170. To izim slučaja §. 169. da počini nasilja na osobah ili na tudjem imetku, silovito provali u koj stan, poslovnicu ili u ogradjene prostorije, kazni se radi prestupka uzom do tri godine, nu ako je bio oružan, ili ako je više njih provalilo, ili ako je nasilje počinjeno, — na koliko nije učinjeno težje kaznjivo djelo, — kazan je uza ne izpod šest mjesecah.

§. 171. Radi prestupka povrjede kućnoga prava kazni se uzom do šest mjesecah, tko neimajući prava, nu ne u namjeri da počini nasilje, proti volji ovlaštenika silom, pogibeljnimi prietnjami, varkami, porabom krivih ključevah, hineć zapovjed oblasti, ili na ma koj drugi način uljeze u tudje prostorije (§. 170.), tko nepovlastno u njih boraveći neudalji se na zahtiev ovlaštenika, ili tko god je u njih nadjen noću.

Ako je krivac bio oružan, ili ako ih je više uljezlo, kazan je uza od jednoga do šest mjesecah.

§. 172. Tko bud silom, bud prietnjom sile, bud grdjenjem, bud tim što oduzme orudje, ili na drugi koj način pokuša sklonuti radnika, da pristupi k dogovoru, usljed kojega neima raditi, dok mu se nepovisi plaća; tko na gore navedene načine nastoji sklonuti vlastnika tvornice ili majstore, da pristupe k dogovoru usljed kojeg imadu radnike odpustiti, dok neprivole uz obaljenje plaće; tko na navedene načine nastoji sklonuti prodavalca živežnih sredstvah, da pristupi k dogovoru smjerajućem na povišenje ciene živeža; tko na navedene načine nastoji zapriečiti radnika, tvorničara ili prodavalca, da od utanačena dogovora odstupi, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah.

Istom se kaznom imadu kazniti i oni, koji se sgrnu pred tvornicami, radionicami, ili mjesti, gdje su radnici zabavljeni, ili gdje borave

Digitized by Google

vlastnici tvornice ili njihovi poslovodje, da zaprieče radnju, ili sklonu radnike da radnju obustave.

§. 173. Tko, nebuduć zakonom ili vladom ovlašten, skuplja ili vježba čete, tko preuzme zapovjedničtvo takovih četah ili mjesto častnika u njih, tko, znajući da se takove čete skupljaju nepovlašteno, obskrbljuje ih živežem, oružjem ili ratnimi potrebami, kazni se radi zločinstva državnom uzom od jedne do pet godinah, novčanom globom i gubitkom ureda.

Tko se takovim četam pridruži, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine.

§. 174. Kriv je prestupku i kazni se uzom, tko doznav vjerodostojno, da se kani počiniti veleizdaja, izdaja države, djelotvorna uvrjeda Veličanstva, umorstvo, razbojstva, grabež čovjeka, silovanje, ili koje od zločinstvah, navedenih u glavi VIII. XXV, propusti učiniti prijavu, ili obavjestiti osobu, kojoj pogibelj prieti, ako je za nakanu doznao u vrieme, kad je bilo moguće zapriečiti zločinstvo, ako nadalje učinjenom prijavom ili obavjesti nebi ni sebe, ni svojih rodjakah (§. 18.) izložio pravoj pogibelji, napokon, ako zločinstvo bje počinjeno ili pokušano.

Glava VII.

Zločinstvo i prestupci, koji se tiču vjerozakona.

§. 175. Tko javno hulji Boga, ili nastoji odvratiti druge od vjere u Boga, kazni se radi zločinstva robijom ili državnom uzom do pet godinah. I uz državnu uzu ima se suditi na gubitak službe i obustavu političkih pravah.

§. 176. Uzom do godine danah kazni se radi prestupka, tko se javno ruga odredbam, naukom ili obredom priznate vjeroizpovjesti.

§. 177. Uzom do tri godine i gubitkom službe kazni se radi prestupka, tko silom, prietnjami i pogrdami smete ili zaprieči sljedbenike priznate vjeroizpovjesti u obavljanju dopuštene javne religiozne svetčanosti, ili tko na spomenute načine smeta ili zaprieči obavljanje religioznih obredah, funkcijah ili pobožnostih priznate vjeroizpovjesti.

Tko na drugi koj način smete ili zaprieči obavljanje religioznih obredah, funkcijah ili pobožnostih priznate vjeroizpovjesti, kazni se uzom do godine danah.

§. 178. Uzom do tri godine i gubitkom službe kazni se radi prestupka i onaj, koj javno ili u mjestih, opredjeljenih za obavljanje obredah, funkcijah ili pobožnosti priznate vjeroizpovojesti, riečmi pogrdi predmete posvećene bogoštovju, ili tko da ih pogrdi, stavi na nje ruku, ošteti ili uništi ih.

Digitized by Google

§. 179. Uzom ne izpod šest mjesecah kazni se tko uvrjedi ili stavni ruku na duhovnika priznate vjeroizpovjesti, kad obavlja religiozni obred ili funkciju; tko pako duhovnika obavljajućega religiozni obred ili funkciju tjelesno ozliedi, ako djelo nije teže kažnjivo, kazni se uzom ne izpod godine danah.

U slučajevih ovoga §. ima se izreći gubitak službe.

§. 180. Tko za obavljanja religiozna obreda, funkcije, pobožnosti ili dopuštene javne religiozne svetčanosti svojim ponašanjem prouzrokuje javnu sablazan, kazni se uzom do šest mjesecah.

§. 181. Tko snubi pristaše za zabranjenu religioznu sektu, ili na drugi koj način nastoji, da ju razširi, kazni se uzom do godine danah i gubitkom službe.

Glava VIII.

Krivotvorenje novca.

§. 182. Kriv je zločinstvu krivotvorenja novacah, tko:

1. kovani ili papirni novac iduci u ovo ili inozemstvu patvori, ili po drugih patvoriti dade;

2. na pravom kovanom ili papirnom novcu učini ili učiniti dade promjenah takovih, usljed kojih dobiva priliku novca veće vriednosti;

3. nutarnju vriednost zlatnoga i srebrnoga novca na koj god način umanji ili umanjiti dade;

4. novcu, koj neide, dade ili čini dati priliku novca, koj još valja (ide) i to u svrhu, da novac na navedene načine patvoren ili krivotvoren bude stavljen u promet kao novac pravi, dotično imajući podpunu prilici odgovarajuću vriednost.

§. 183. Krivotvorenje novca u slučajevih točke 1., 2. i 4. §. 182. kazni se robjom do deset godinah ili uzom ne izpod dvie godine, a u slučaju 3. točke robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine.

Tko patvori ili na načine navedene u §. 182. krivotvori sitan novac ili papirni novac, koj ga zastupa, kriv je prestupku i kazni se uzom od tri mjeseca do tri godine.

Sud može nad krivcem odrediti i redarstvenu pazku.

§. 184. Dogovor da će se izvesti koje od djelah navedenih u §. 182., ako je učinjena kakova priprava, kazni se kao prestupak uzom do tri mjeseca.

§. 185. Kaznami §. 183. kazni se i onaj, koj stavi u promet novac, što no je sam patvorio ili krivotvorio, ili po drugih patvoriti ili krivotvoriti dao bez namjere označene u §. 182., pa i onaj koj novac po kom drugom patvoren ili krivotvoren nabavi za sebe ili za druge, preuzme ili u zemlju uvede, da se stavi u promet.

Digitized by Google

§. 186. Tko osim slučajevah §§. 182. i 185. stavi u promet patvoren ili krivotvoren novac, kazni se radi zločinstva prevarne porabe kriva novca:

1. robijom do tri godine, ili uzom ne izpod godine, ako vriednost patvorena ili krivotvorena novca nadmašuje pet sto forintah;

2. robijom do dvie godine ili uzom ne izpod šest mjesecah, ako vriednost patvorena ili krivotvorena novca iznosi manje od pet sto forintah, ili bez obzira na iznos, ako je predmet prevarne porabe zlatni ili srebrni novac, kojemu je nutarnja vriednost umaljena.

§. 187. Kriv je prestupku prevarne porabe novca i kazni se uzom do šest mjesecah, tko osim slučajevah §-ah 182. i 185. stavi u promet patvoren ili krivotvoren sitan novac ili papirni novac, koj ga zastupa.

§. 188. Tko znalice stavi u promet patvoren ili krivotvoren novac koj je primio kao pravi, dotično kao novac imajući podpunu vriednost, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecih i novčanom globom do 500 forintih.

§. 189. Imadu se smatrati ravnimi papirnomu novcu: tiskane obveznice, glaseće na donositelja, bankine note, dionice ili zastupajuće ih medjutomnice, doznake ili namire, kao i k ovim papirom spadajuće kamatnice, učestnice ili obveznice (Coupons i Talons), koje su izdane od koje državne vlade, od javne blagajne, ovlaštene na izdavanje takovih papirah, občine, družtva, zadruge, korporacije ili privatne osobe.

Ova ustanova valja i onda, ako su na tiskanoj izpravi dodani rukopisom podpis izdatnika ili pojedine rieči.

§. 190. Ravne su nadalje papirnomu novcu one na ime glaseće obveznice s njihovimi Couponi i Taloni, koje izda ugarska vlada, ili koja ugarska državna blagajna i koje su predmet burzovnoga prometa.

§. 191. U slučajevah, navedenih u ovoj glavi, ima se uz kazan uze suditi na gubitak službe i na obustavu političkih pravah.

Glava IX.

Krivorota, krivo svjedočanstvo, objeda.

§. 192. Radi zločinstva krivorote kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah i novčanom globom, tko pred sudom ili drugom kojom oblasti, nadležnom za primanje prisegah, prisegom potvrdi neistinu, koju je kao stranka izkazao.

Ako zakon mjesto prisege zahtjeva od stranke svetčano obećanje, da će po savjesti istinu kazati, ovakovo je obećanje ravno prisegi.

§. 193. Tko pred sudom ili drugom kojom oblasti (§. 192.) kao svjedok kaže neistinu, ili istinu zataji, ter svoja kazivanja potvrdi prisegom, ili mjesto prisege u slučajevih, u kojih to zakon pripušta, svetčano se zavjeri, da će po savjesti istinu kazati, kazni se radi zločinstva

Digitized by Google

kriva svjedočanstva robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah.

Nu krivi svjedok kazni se:

1. robijom od pet do dvadeset godinah, ako je u kaznenoj pravdi krivo svjedočio na štetu okrivljenika, osudjena na smrt;

1. robijom od dvie do dest godinah, ako je u kaznenoj pravdi krivo svjedočio na štetu okrivljenika, osudjena na robiju ili na drugu kazan slobode preko pet godinah.

§. 194. Radi prestupka kriva svjedočanstva kazni se:

1. uzom do godine danah, tko u kaznenoj parnici krivo svjedoči na štetu okrivljenika, neosudjena ili osudjena radi prekršaja;

2. uzom od tri mjeseca do dvie godine, tko je krivo svjedočio u gradjanskoj pravdi ili inoj izvankaznenoj razpravi i ako vriednost priepora nije nadmašila svotu od 100 for.

§. 195. Uz kazan slobode ima se u svih slučajevih §§. 193. i 194. suditi i na novčanu globu, ako je krivac počinio kaznjivo djelo, da sebi ili drugomu namakne protupravnu korist.

§. 196. Kazne §§. 193. 194. i 195. uporavljuju se i na onoga, koj pred sudom ili drugom oblasti pod prisegom, ili uz poziv na jur položenu uredovnu prisegu kao vještak dade lažno mnienje, ili kao tumač ili prevoditelj ustmeno ili pismeno lažno tumači ili prevodi.

§. 197. Svjedok, vještak, tumač i prevoditelj, koj u karnostnoj iztragi proti javnomu činovniku, odvjetniku ili javnomu bilježniku krivosvjedoči, dotično dade lažno mnienje, lažno tumači ili prevodi, kazni se radi prestupka uzom do tri godine; nu ako je krivo svjedočeno, odnosno lažna izjava učinjena na štetu iztraženika, ter isti bude odpušten, dotično lišen prava odvjetovanja ili ureda bilježničkoga, kazan je krivcu uza ne izpod godine.

Ove ustanove uporavljaju se i onda, ako gradjanska osoba krivo svjedoči u razpravi pred vojničkim počastnim sudom.

§. 198. Tko se krivo zakune (§. 192.), krivo svjedoči, dade lažno mnienje, lažno tumači ili prevodi (§§. 193., 194., 196. i 197.) iz nepomnje, kazni se radi prestupka uzom do godine danah.

§. 199. Ako svjedok, vještak, tumač ili prepoditelj lažna svoja kazivanja dotično mnienja, tumačenja ili prevod nepotvrdi prisegom ili zavjerom, ravnom prisegi, ili uz poziv na uredovnu jur položenu prisegu, kazni se radi prestupka uzom.

§. 200. Radi djelah navedenih u §§. 192—199. neima se krivac kazniti:

1. ako bi kazivanjem istine bio samoga sebe obtužio radi kojega zločinstva ili prestupka;

Digitized by Google

2. ako je pred donešenom rješitbom kod dotične oblasti opozvao krivu prisegu, krivo svjedočanstvo, lažno vještačko mnienje ili izjavu prije, nego li bude proti njemu učinjena prijava, i prije nego li je iz kriva njegova izkaza nastala šteta za drugoga;

3. ako je krivac po ustanovah kaznenoga postupnika bio oprošten od dužnosti svjedočenja, a nije bio o tom pravu podučen.

§. 201. Tko nastoji privoliti drugoga, da počini koje od djelah, navedenih u §§. 192—197., kazni se, ako bez njegova upliva kaznjivo djelo nebude počinjeno:

1. radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom, ako se svjedočanstvo tiče zločinstva ili prestupka;

2. radi prestupka uzom do šest mjesecah, ako se svjedočanstvo tiče prekršaja;

3. radi prestupka uzom do dvie godine, ako se radi o svjedočenju u gradjanskoj pravdi.

U slučajevih, u kojih je krivac nastojao privoliti drugoga, da sebi ili drugom namakne protupravnu korist, ima se uz kazan slobode suditi i na novčanu globu.

§. 202. To učini oblasti prijavu, kojom objedi kaznjivim djelom čovjeka, o kojem zna, da je nedužan, ili tko podmetne kriva dokazala ili izmisli razloge sumnje proti drugomu, o kojem zna, da je nedužan, kriv je objedi.

Objeda je zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom, ako se tiče zločinstva ili prestupka; ona je prestupak i kazni se uzom do godine, ako se tiče prekršaja.

Bude li objedjena osoba osudjena, ima se suditi na kazne odredjene u §§. 193. i 194., a uz kazan slobode i na novčanu globu u slučaju predvidjenom u §. 195.

Ustanova druge točke §. 200 uporavljuje se i kod objede.

§. 203. Ako usljed objede nebude poveden kazneni progon, krivac kazni se radi prestupka i to samo na zahtjev objedjene osobe uzom do godine danah i novčanom globom do 500 for.

§. 204. Tko zna za čine i dokazala, o kojih visi odrješenje osobe nedužno podvrgnute kaznenoj iztragi radi zločinstva ili prestupka, ili oslobodjenje osobe nedužno jur osudjene radi zločinstva ili prestupka, ter ih nepriobći dotičniku, njegovim rodjakom ili dotičnoj oblasti, akoprem je mogao to učiniti, a da neizloži ozbiljnoj pogibelji ni sebe ni svojih rodjakah (§. 18.) ni nedužne treće osobe, kazni se radi prestupka uzom do tri godine.

§. 205. Radi zločinstvah, navedenih u ovoj glavi, ima se i uz kazan uze suditi i na gubitak službe.

Digitized by Google

§. 206. Zastara kaznjiva djela, počinjena krivim svjedočanstvom ili objedom, počiva dotle, dok traje kazan slobe, naložena onomu, na štetu kojega bje krivo svjedočeno, ili koji bje objedjen.

§. 207. Bude li tko osudjen radi djelah, navedenih u ovoj glavi, ima se oštećenik, ako to zahtieva, ovlastiti, da osudu o trošku krivca razglasi putem štampe, ter se u osudi samoj ima ustanoviti način i rok toga proglašenja.

Glava X.

Zločinstva i prestupci proti ćudorednosti.

§. 208. Kriv je zločinstvu silovanja i kazni se robijom do petnajst godinah ili uzom ne izpod godine, tko silom ili prietnjom, da će s mjesta učiniti silu, primora žensku glavu, da s njim izvan braka spolno obći, ili tko žensku glavu izvan braka spolno upotriebi, lišiv ju prije u tu svrhu sviesti ili staviv ju upoložaj, da mu se nemože oprieti.

Ako je silovana osoba usljed silovanja umrla, kazan je doživotna robija; a ako joj je silovanjem zadana težka ili znatna tjelesna ozlieda (§§. 266., 269.), robija do dvadeset godinah.

§. 209. Tko izvan braka spolno upotrebi žensku glavu lišenu sviesti ili nalazeću se u položaju, u kojem mu se nemože oprieti, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah.

Ako je spolno upotrebljena osoba usljed toga umrla, kazan je robija do dvadeset godinah; a ako joj je spolnim upotrebljenjem zadana težka ili znatna tjelesna ozlieda (§§. 266., 267.) robija do petnajst godinah.

§. 210. Kaznom predidućega §-a kazni se radi zločinstva i onaj, koj spolno obći s neporočnom djevojkom, koja nije jošte navršila četrnajste god.

§. 211. Tko silom ili prietnjom, da će s mjesta silu učiniti, izvan slučaja §. 208., primora drugoga na bludno djelo, ili tko bludno djelo počini na osobi, koju je u tu svrhu lišio prije sviesti ili postavio u položaj, da mu se nemože oprieti, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom ne izpod 6 mjesecah.

Ako je silovana osoba usljed silovanja umrla, kazan je robija do dvadeset godinah; a ako joj je silovanjem zadana težka ili znatna tjelesna ozlieda (§§. 266., 267.), robija do petnajst godinah.

§. 212. Tko počini bludno djelo (§. 211.) na osobi lišenoj sviesti, ili nalazećoj se u položaju, u kojem mu se nemože oprieti, kazni se robijom do tri godine jli uzom ne izpod šest mjesecah.

Ako je bludno upotrebrebljena osoba usljed toga umrla, kazan je robija do petnajst godinah, a ako joj je zadana težka ili znatna tjelesna ozlieda, robija do deset godinah.

Digitized by Google

Svaštice. Prof. na pražkom sveučilištu dr. Antun Randa dobio je car. ruski red sv. Stanislava drugoga razreda.

— Prošloga mjeseca izgubi znanost i odvjetničtvo odličnih svojih zastupnika. 5. siečnja umre u Berlinu dr. August Wilhelm Heffter profesor prava na sveučilištu berlinskom, član gospodske kuće pruske itd. u 84. godini života. Pokojnik radio je mnogo, najznamenitija su ipak njegova djela „Das europäische Völkerrecht der Gegenwart“ i „Institutionen des römischen und deutschen Civilprocesses“.

Deset dana iza njega, najme 15. siečnja tekuće godine umre u Lipskom dr. Karlo Gjuro Wächter i preko granica Njemačke slavno poznati učenjak. Rodio se je 24. prosinca 1797. u mjestancu Marbachu na Neckaru, pa je, kako se vidi doživio takodjer liepu starost od 83 godine. Wächter bijaše jednakim načinom majstor na polju privatnoga i kaz. prava njemačkoga.

Napokon preminu 20. siečnja u Versaillu Jules Favre slavljeni odvjetnik, dika francezkoga odvjetničtva velik osobito kao branitelj u kaznenih predmetih. Pokojnik bijaše odlični i odlučni republikanac; jedno vrieme obnašao je zvanje ministra vanjskih posala treće republike francezke te je kao takov morao podpisati ugovor o miru sa Njemačkom. Zadnjih godina vrlo se je malo izticao u javnom životu. Umro je u 71. godini života.

Imenovanja. Emanuel Konrad, tajnikom kod pravosudnoga odjela c. kr. glav. zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti; Dragutin Butterweck privrem. perovodjom kod istoga pravosudnoga odjela rečene oblasti; Slavoljub Cuvaj perovodjom nutarnjega odjela c. kr. glav. zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti; Emanuel Thaller kot. pristavom extra statum kao kr. kot. suda u Našicah; Janko Šincek, sudb. pristavom extra statum kod kr. sudb. stola u Osieku; Gjuro pl. Rukavina perovod. vježbenikom kod kot. ureda u Vinkovcih; Vilim Schubert, perovod. vježbenikom kod kot. ureda u Otočcu; Franjo Horvat, Vinko Rački, Radovan Partaš i Artur Durbešić prislušnici u obsegu kr. banskoga stola; Stjepan Belošević, Makso Špišić i Fran Spevec perovodnimi vježbenici u obsegu kr. zemalj. vlade.

Premješteni. Dragutin Šmauc kot. pristav iz Gline u Petrinju; Ladislav Bauer iz Petrinje u Glinu; Vladoj Schmidt kot pristav iz Našicah u Daruvar; Franjo Pinterović sudb. pristav. iz Osieka sudb. stolu u Požegu.

Natječaji. Ima se popuniti mjesto podžupana. Plaća 1600 for. 300 for. stanarine. Molbenice šalju se do 20. veljače predsjedničtvu kr zemalj. vlade u Zagrebu.

Stečaji. Jovan Tatomirović, cipelar u Vukovaru. — Kr. sudb. stol vukovarski. — Z. i u. m. odvjet. dr. A. Rogulić, zam. odvj. Pante Jovanović. — Pr. r. 28. veljače o. g.

— Pajo Kostić trgovac u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i u. im. odvjet. Aug. Medić, zam. odvj. dr. Petar Mihajlović. — R. pr. 30. travnja t. g.

— Trgovačka firma „Brüder Schwarz“ u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i u. im. odvj. dr. Jos. Frank, zamj. odvj. Mio Tkalčić. — R. pr. 15. travnja t. g.

Izvješće o radu pravničkoga družtva u g. 1879. dodano je današnjemu broju „Mjesečnika“.

Izkaz ob uplaćenih prinosih članova družtva donieti će budući broj ovoga lista. —

Digitized by Google

Gg. povjerenikom i ostalim članovom pravničkoga družtva.

Za blagajnika pravničkoga družtva izabran je gosp. dr. Josip Pliverić, svenčilištni profesor.

Umoljavaju se stoga uljudno gg. povjerenici i ostali članovi družtva, da izvole družtveni prinos slati samo novomu blagajniku.

Uprava prav. družtva.

I. broj „Mjesečnika“ t. g. poslasmo i nekim ne članovom. Molimo svu onu gospodu, koja ne kane lista držati, da nam ga povrate.

Tko ima suvišni 1. broj „Mjesečnika“ od god. 1876. molimo da nam ga pošalje, rado ćemo platiti zanj ustanovljenu cienu od 67 novč.

Uredničtvo.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u svežčićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for., na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 3.

Zagreb 1. ožujka 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razprave.

Str.

Dr. **Fr. Vrbanić**: Jesu li sitničari podpuni trgovci? 81

I. Pirka: Da li u slučajevih §§. 430. i 440. o. g. z. izključuje mala fides vlastničtvo na onoga, komu bijaše poznato, da je vlastnik dotičnu stvar već prije ustupio drugomu bez predaje? 91

Dr. **Ivan Ružić**: Kritične opazke ka nekojim rješitbam naših sudova. 92

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni. 98

a) Dr. **L. V.** Da li postaje ovršna dražba nepokretnina ništetnom, ako suvlastnik nije bio ubaviešten o dražbi? Mora li se o dražbi ubaviestiti zabilježeni vlastnik? Može li se deložirati ovršno neovršenik? Ako se ukine dražba može li se dostalac na javnoj dražbi deložirati na temelju odluke, dražbu ukidajuće? 98

b) Dr. **Stj. P.** Na temelju obveznice, izdane od više dužnika bez naznake solidarne obveze, smiju se nekretnine pojedinoga dužnika po grunt. redu obteretiti samo za njegov dio dugovine. 105

II. Kazneno-pravni. 105

a) Ako se je činovnik državnoga odvjetničtva odrekao priziva proti kojoj odsudi, može ipak državno odvjetničtvo proti istoj osudi pravovaljano prisiv prijaviti 105

Iz pravo-ekonomske prakse („Porota.“) 106

P.: Dr. August Vilim Heffter 108

Viestnik 110

Osnova novoga kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za kralj. Hrvatsku i Slavoniju. (Prilog).

Ispravi! U „sadržaju“ br. 2. „Mjesečnika“ ima nekoliko pogriešaka, koje neka se ovako isprave: Pod slovom **c** mjesto „p u č k i“ ima biti: **puki**; u devetom redku sdola mjesto „o d r e d b i“ ima biti: **uvedbi**.

Digitized by Google

§. 213. Kaznom predidućega §-a kazni se radi zločinstva i onaj, koj bludno djelo počini na osobi, koja nije navršila četrnajste godine, ili tko takovu osobu zavede, da počini ili trpi bludno djelo.

§. 214. Krivi su zločinstvu i kazne se robijom do tri godine ili uzom ne izpod tri mjeseca: tutori, sututori, učitelji, odgojitelji, duhovnici, javni činovnici, upravitelji, činovnici i liečnici kaznionah, bolnicah i dobrotvornih zavodah, koji spolno obće ili drugo bludno djelo počine s osobami, koje su povjerene njihovoj zaštiti, odgojenju, nadzoru, liečenju i u obće brigi njihovoj.

§. 215. Spolno obćenje medju rodjaci u ulaznoj i silaznoj liniji, tvori rodoskvrnju i kazni se na prvih kao zločinstvo rodoskvrnje robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod godine, na potonjih kao prestupak uzom do dvie godine.

Spolno obćenje medju srodnici u ulaznoj ili silaznoj liniji, kao i medju rodjenom braćom i polubraćom tvori prestupak i kazni se uzom do dvie godine.

§. 216. Ina bludna djela medju rodjaci u ulaznoj i silaznoj liniji kazne se na prvih kao zločinstvo robijom do tri godine, ili uzom ne izpod tri mjeseca, a na potonjih kao prestupak uzom ne izpod tri mjeseca.

Bludna djela medju srodnici u ulaznoj i silaznoj liniji, kao i medju rodjenom braćom ili polubraćom tvore prestupak, i kazne se uzom do godine.

§. 217. Tko žensku glavu zavede, da s njim púteno obći, obmamiv ju, da je s njim vjenčana, ili probudiv u njoj bludnju ili upotrebiv bludnju, usljed koje ona drži, da je spolno obćenje zakonito, kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah.

§. 218. Bludnost suprot naravi, to jest medju osobami mužkoga spola, ili čovjeka sa živinom, tvori zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine.

§. 219. Robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod godine, kazne se radi zločinstva svodstva roditelji, koji svoje zakonite ili naravne kćeri, tutori, sututori, skrbnici i odgojitelji, koji svoje štićenice, skrbljenice i pitomice nastoje navesti ili navedu, da svojim tjelom ćeraju bludni obrt, ili da s drugom osobom počine bludno djelo.

Istomu je zločinstvu kriv i kazni se istom kaznom, tko nastoji navesti ili navede djevojku, nenavršivšu četrnajste godine, da svojim tjelom ćera bludni obrt, ili da s drugom osobom počini bludno djelo.

§. 220. Radi zločinstva svodstva kazne se nadalje robijom do tri godine ili uzom ne izpod godine: roditelji, tutori, sututori, skrbnici i odgojitelji, koji posreduju, pruže ili priskrbe priliku, da njihove kćeri

Digitized by Google

dotično štićenice, skrbljenice i pitomice počmu s drugim bludno djelo, kao i oni, koji na navedene načine primognu, da počini bludno djelo s drugim djevojka, koja nije još navršila četrnajstu godinu.

§. 221. Kriv je prestupka svodstva i kazni se uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom do 500 for., tko nastoji navesti ili navede neporočnu žensku glavu, da svojim tjelom ćera bludni obrt, kao i onaj, koj neporočnu žensku glavu nastoji navesti ili navede na bludno djelo s drugom osobom.

§. 222. Radi prestupka svodstva kazni se kaznom predidućega §-a i onaj, koj na načine, navedene u §. 220. za svoju korist ili iz navade i povrjedom postojećih redarstvenih propisah pripomogne, da ženska glava počini s drugim kaznjivo djelo.

§. 223. Proti osudjenikom radi svodstva može se odrediti redarstvena pazka.

§. 224. Tko neporočnu djevojku, koja nije još navršila šestnajste godine, navede, da s njim spolno obći, kazni se radi prestupka uzom do godine.

Progon ovoga prestupka povadja se na privatnu tužbu roditeljah ili zastupnika zavedene djevojke.

§. 225. Suprug, koj sklopi novi brak prije, nego je pravomoćno izrečeno, da je njegov brak razriešen ili nevaljan, kao i neoženjena ili neudata osoba, koja sklopi brak s osobom, o kojoj znade, da prijašnji njezin brak nije razrješen ni nevaljanim proglašen, kazni se radi zločinstva dvobračja robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine.

Ako je prvi brak bio nevaljan, ima se radi prestupka dvobračja suditi na uzu do dvie godine.

§. 226. Preljubstvo jest prestupak i kazni se na krivom suprugu i sukrivcu uzom do šest mjesecih.

Nije kaznjiv pokus preljubstva, ni preljubstvo počinjeno iza sudbeno izrečene razstave.

Preljubstvo progoni se samo usljed privatne tužbe povrjedjena supruga; nu i suprug, koj nije još navršio osamnajstu godinu, imade pravo tužiti.

§. 227. Tko djeli, koja vrjedjaju stid, prouzroči javnu sablazan, kazni se radi prestupka uzom do godine i novčanom globom do 500 f.

§. 228. Tko javno pred množtvom ljudih govorom povrjedi stid, tko javno izlaže, prodava ili inače razprostranjuje spise, tiskopise ili slike, koje vrjedjaju stid, kazni se uzom do šest mjesecah i novčanom globom do 500 for.

§. 229. Uz kazan izrečenu radi kojega zločinstva, navedena u ovoj glavi, ima se izreći i gubitak službe.

Digitized by Google

Glava XI.

Zločinstva i prestupci proti porodičnomu stališu.

§. 230. Tko diete podmetne, zamjeni ili pritaji, ili na ini koj način liši drugoga porodičnoga njegova stališa, ili njegov porodični stališ promjeni, kazni se radi prestupka uzom do tri godine; nu ako je počinio djelo, da sebi ili drugomu namakne protupravnu korist, kriv je zločinstvu i kazni se robijom do deset godinah.

§. 231. Ako je izrečena nevaljanost braka radi ženitbene zaprieke koju je pri sklapanju braka jedna strana drugoj zatajila, krivac kazni se radi prestupka uzom ne izpod šest mjesecah.

Istom se kaznom ima kazniti i onaj, koj je drugu stranu sklonuo ua sklopljenje braka varkom, usljed koje bje izrečena nevaljanost braka.

U obih slučajevih krivac se progoni samo na predlog povrjedjene stranke.

Rok ustanovljen u §. 104. počima teći danom, kojega je stranka, imajuća pravo zahtjevati kazneni progon, doznala, da je izrečena nevaljanost braka.

Glava XII.

Kleveta i uvrjeda poštenja.

§. 232. Tko pred trećom osobom uztvrdi, da je drugi počinio stanovito djelo, radi kojega, da je istinito, mogao bi se kazneno progoniti, ili radi kojega bi ga sviet prezirao, kriv je prestupku klevete, i kazni se uzom do šest mjesecih i novčanom globom.

Kleveta počinjena tiskopisom, kazni se uzom do godine i novčanom globom.

§. 233. Kriv je uvrjedi poštenja i kazni se uzom do tri mjeseca, ili globom do 500 for.:

1. tko izvan slučaja klevete pripiše drugomu djelo, radi kojega, da je istinito, mogao bi se kazneno progoniti, ili radi kojega bi ga sviet prezirao;

2. tko dirne u poštenje drugoga izrazom ili činom, koj se smatra pogrdnim.

Uvrjeda poštenja, počinjena tiskopisom, kazni se uzom do šest mjesecih i novčanom globom do 1000 for.

§. 234. Ako se stranke u žestini svadje zamjenito pogrde (§. 233. toč. 2.), može sud po okolnostih osloboditi kazni sve ili koju izmedju njih.

§. 235. Radi klevete i uvrjede poštenja (§§. 233. 234.) neima se kazniti okrivljenik, koj dokaže istinitost uztvrdjena djela ili pogrde.

§. 236. Neima se pripustiti dokaz istine:

Digitized by Google

1. Ako je kleveta ili uvrjeda počinjena javno, a nemože se spoznati, da je uvrjeditelj namjeravao očuvati ili promicati javni ili pravno opravdani privatni interes;

2. ako se radi o dokazu djela, koje se kazneno progoni na predlog ili privatnu tužbu, a ovlašćenik nije progona predložio, ni tužio, ili je od stavljena predloga ili tužbe odustao;

3. ako je pravomoćnom rješitbom nadležne kaznene oblasti izrečeno, da se uvrjedjenoj osobi ne može dokazati djelo, kojega se tiče kleveta ili uvrjeda;

4. ako se radi o dokazu djela, koje se tiče obiteljskoga života uvrjedjene osobe.

§. 237. Dokaz istine može se izvesti samo pravomoćnom osudom nadležne kaznene ili karnostne oblasti, kojom bje uvrjedjena osoba osudjena radi uztvrdjenoga djela, ili radi takova djela, koje opravdava nanešenu joj pogrdu. Ako radi djela, o dokazu kojega se radi, teče kaznena ili karnostna iztraga već od vremena, kada je kleveta ili uvrjeda poštenja počinjena, ima se postupak radi klevete ili uvrjede poštenja prekinuti do svršetka povedene kaznene dotično karnostne razprave.

§. 238. Kaznjiva djela, navedena u ovoj glavi, progone se samo usljed privatne tužbe uvrjedjene osobe.

§. 239. Ako je kleveta ili uvrjeda poštenja počinjena proti javnomu činovniku u obziru njegova uredovanja, duhovniku ili osobi spadajućoj k zajedničkoj vojsci, ratnoj mornarici, domobranstvu ili samostalnomu odjelu istih, progon biva ureda radi, nu nakon predhodne ovlasti:

a) ordinarijata za progon klevete ili uvrjede poštenja, nanešene duhovniku;

b) ministarstva rata dotično domobranstva za progon klevete ili uvrjede, nanešene osobi spadajućoj k obranbenoj sili ili samostalnomu odjelu iste;

c) kr. zem. vlade (odjela za pravosudje) za progon klevete ili uvrjede, nanešene sudcu, sudbenomu činovniku ili članu državnoga odvjetničtva;

d) neposrednoga poglavara za progon klevete, ili uvrjede, nanešene drugomu kojemu činovniku.

Na progon klevete ili uvrjede, nanešene banu ili predstojniku odjela zemaljske vlade ovlašćuje ban, a na progon klevete ili uvrjede nanešene ugarskomu ili zajedničkomu ces. kr. ministru ovlašćuje uvrjedjeni ministar sam.

Na progon klevete ili uvrjede, nanešene cjelokupnoj kr. zemalj. vladi, ovlašćuje ban, a na progon klevete ili uvrjede, nanešene ugarskoj ili c. i kr. zajedničkoj vladi, ovlašćuju dotična ministarska vieća.

§. 240. Klevete ili uvrjede:

1. proti vladaru ili glavi tudje države;

Digitized by Google

2. proti poslaniku ili poslovodji (Chargé d' affaires) tudje države, ovjerovljenu kod Njegova Veličanstva, progone se ureda radi, ako tudja država, uvrjedjeni poslanik dotično poslovodja zaište, da se povede kazneni progon.

§. 241. Radi klevete ili uvrjede nanešene supruzi, može tužiti suprug.

Ako je kleveta ili uvrjeda upravljena proti uspomeni pokojnika, pristoji pravo podignuti tužbu njegovoj djeci, roditeljem, braći ili suprugu.

§. 242. Ako su klevete ili uvrjede bile zamjenite, i ako je jedna samo stranka tužila, može tužiti i druga, dok nebude zaključena povedena kaznena iztraga, makar i minuo rok zastare.

§. 243. Nesmiju se kazneno progoniti klevete ili uvrjede, koje stranke ili njihovi zastupnici počine pred sudom ili inom oblasti u ustmenoj ili pismenoj razpravi, i koje se tiču predmeta, o kojem se vodi razprava.

Ova ustanova nedira u postojeće zakone i propise o karnostnom postupku proti odvjetnikom i bilježnikom, niti u propise, koji ovlašćuju urednika, vodećega razpravu, kazniti nepristojno ponašanje stranakah pred oblasti.

§. 244. Bude li okrivljenik osudjen radi klevete, ili radi javno počinjene uvrjede (§. 233. toč. 2.), ima se uvrjedjenoj stranci, ako to zahtjeva, dozvoliti, da o trošku krivca osudu oglasi na način i u roku, koj će sud ustanoviti.

Glava XIII.

D v o b o j.

§. 245. Tko uzazove drugoga na dvoboj smrtonosnim oružjem, kao i onaj, koj se usljed uzaziva na mejdan stavi, kriv je prestupku i kazni se državnom uzom do šest mjesecah.

§. 246. Kriv je prestupku i kazni se istom kaznom:

1. tko preuzme i izvrši zadaću, da uzazov na dvoboj uzazvaniku priobći (nosioci kartelah);

2. tko drugoga potiče, da na dvoboj uzazove stanovitu osobu, ili da uzazov primi;

3. tko javno spočituje, ili javno se ruga drugomu, što nije na dvoboj uzazvao, ili što je uzazov odbio.

§. 247. Neima se kazniti stranka, koja je dobrovoljno odustala od dvoboja prije, nego li je isti započeo.

Kaznjivost nosioca kartelah prestaje bezkaznjivosti onoga, koj je na dvoboj uzazvao.

§. 248. Ako se je dvoboj u istinu izveo, nu u njem nebude nijedna stranka ranjena, krive su obie stranke prestupku i kazne se dr-

Digitized by Google

žavnom uzom od jednoga mjeseca do godine; a ako se je dvoboj obavio bez sekundantah, državnom uzom od tri mjeseca do pet godinah.

§. 249. Tko svoga protivnika u dvoboju usmrti, kazni se radi zločinstva dvoboja državnom uzom od jedne do pet godinah; tko ga samo rani, radi prestupka državnom uzom od tri mjeseca do dvie godine; nu ako se je dvoboj dogodio bez sekundantah, krivac u prvom slučaju kazni se državnom uzom od tri do deset godinah, u drugom slučaju državnom uzom od jedne do pet godinah.

§. 250. Tko hotimičnom povrjedom običajnih ili utanačenih pravilah dvoboja svoga protivnika usmrti ili rani, kazni se u prvom slučaju kaznom ubojstva, u drugom kaznom odredjenom za tjelesne ozliede, na koliko ga ustanove ove glave nebi teže kaznile.

§. 251. Nisu kaznjivi sekundanti, liečnici i svjedoci dvoboja; nu u slučaju §. 249. kazne se kao dionici oni sekundanti, koji su hotomice dopustili, da se povrjede obična ili ugovorena pravila dvoboja.

Glava XIV.

Zločinstva i prestupci proti životu.

§. 252. Tko promišljenom nakanom usmrti čovjeka, kazni se radi zločinstva umorstva smrću.

§. 253. Tko nakanom nu nepromišljeno usmrti čovjeka, kazni se radi zločinstva ubojstva robijom od tri do petnajst godinah.

§. 254. Ubojstvo rodjaka u ulaznoj liniji kazni se doživotnom robijom.

§. 255. Tko uzkipiv gnjevom smjesta usmrti osobu, koja je njega ili rodbinu mu (§. 18.) uzazvala, težko uvrjedila ili zlostavila kriv je prestupka ubojstva i kazni se uzom ne izpod šest mjesecah.

U tom se slučaju ubojica roditelja (§. 254.), kazni uzom ne izpod godine.

§. 256. Tko usmrti čovjeka, koj je izrično i ozbiljno od njega zahtjevao, da ga liši života, kazni se radi prestupka uzom ne izpod tri godine.

§. 257. Tko navede drugoga na samoubojstvo ili mu pruži sredstva, da se sam liši života, kazni se radi prestupka uzom ne izpod dvie godine,

§. 258. Kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah, tko nastoji sklonuti drugoga, da usmrti čovjeka, ako usmrćenje nebje pokušano, i ako nije zapriečio, da se izvede.

Na istu se kaznu ima suditi i proti onomu, koj se je drugomu ponudio, da će čovjeka usmrtiti.

§. 259. Mati, koja za poroda, ili odmah nakon istoga svoje diete usmrti, kod njegova usmrćenja sudjeluje (§. 34. 35.) ili propustiv hotimice pružiti pomoć nuždnu kod poroda, pusti da diete umre, kazni se

Digitized by Google

radi zločinstva čedomorstva robijom do petnajst godinah, ili uzom ne izpod godine.

Dionici kazne se po ustanovah ob umorstvu i ubojstvu.

§. 260. Noseća ženska, koja pometne ili plod u utrobi usmrti, ili dopusti, da tko drugi to učini, kazni se radi zločinstva pometnuća, ako je udata, robijom od dvie do deset godinah, ili uzom ne izpod dvie godine; ako je neudata, robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod godine.

Istom se kaznom kazni, tko privolom noseće ženske na koj god način prouzroči, da je pometnula, ili plod joj u utrobi usmrti; nu ako počini to zločinstvo za plaću, kazan je robija od tri do deset godinah, a ako se tim poslom navadno bavi, robija ne izpod pet godinah.

§. 261. Tko bez znanja ili privole noseće ženske na koj god način prouzroči, da je pometnula, ili plod joj u utrobi usmrti, kazni se radi zločinstva robijom od tri do petnajst godinah; a ako je ženska usljed toga umrla, robijom ne izpod deset godinah.

§. 264. Roditelji koji nejako, nemoćno ili bolestno svoje diete izlože ili ostave tako, da ga slučaj samo spasiti može, kazne se radi zločinstva izloženja djeteta robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah.

Bude li usljed toga diete na tjelu težko ozliedjeno, kazan je robija do deset godinah, a bude li djete umrlo, robija do petnajst godinah, ili uza ne izpod godine.

§. 263. Tko ostavi osobu stojeću pod njegovim nadzorom, ili koju je po zakonu ili krieposti ugovora dužan uzdržavati, i koja je tako nemoćna ili bolestna, da si sama pomoći nemože, kriv je prestupku i kazni se uzom ne izpod šest mjesecah; nu ako ostavljena osoba bude na tjelu težko ozliedjena, kriv je zločinstvu, i kazni se robijom do pet godinah, a bude li umrla, robijom do deset god., ili uzom ne izpod god.

§. 264. Tko s nepomnje prouzroči smrt čovjeka, kazni se radi prestupka uzom do tri godine.

Ako je taj prestupak počinio vršeć zvanje, radi kojega je obvezan na osobitu pomnju, kazni se uzom do pet godinah ili novčanom globom do 1000 forintih.

§. 265. Radi zločinstvah, navedenih u ovoj glavi, ima se suditi na nuzkazne gubitka ureda i obustave političkih pravah i proti onim, koji su osudjeni na kazan uze; a radi prestupakah, navedenih u ovoj glavi, ima se suditi na gubitak ureda.

Glava XV.

Tjelesna ozlieda.

§. 266. Radi zločinstva težke tjelesne ozliede kazni se robijom do tri godine, ili uzom ne izpod godine, tko drugoga zlostavi, na tjelu

Digitized by Google

ozliedi, ili zdravlju mu naškodi tako, da je duševno ili tjelesno za izvjestno ili po svoj prilici neizličivo obolio, oniemio, izgubio rodljivost, ćutilo ili važno koje udo tjela, ili da mu je prouzročio neupotrebljivost ćutila, ili važnoga kojega uda tjela, ili tko je noseću žensku, znajući za njezino stanje, na tjelu ozliedio, zlostavio ili zdravlju joj naškodio tako, da je izgubila plod.

§. 267. Radi prestupka znatne tjelesne ozliede kazni se uzom ne izpod šest mjesecah ili novčanom globom do 500 for., tko drugoga zlostavi, na tielu ozliedi, ili zdravlju njegovu naškodi tako, da mu je oslabilo koje ćutilo, ili važno koje udo tjela, ili prouzročio trajnu težkoću govora, ili trajno nagrdio lice, ili da je tjelesno ili duševno više od dvadeset danah bolovao, ili bio nesposoban baviti se običnim svojim poslom.

§. 268. Radi prestupka lahke tjelesne ozliede kazni se usljed privatne tužbe uzom do šest mjesecah ili novčanom globom do 200 for., tko uzradi proti drugomu na koj od načinah, navedenih u prediućih §§-ih, neprouzročiv koju od posljedicah u istih predvidjenu; nu ako je lahka tjelesna ozlieda zadana oružjem, ili kojim pogibeljnim orudjem, kazan je uza od dva do šest mjesecah.

§. 269. Zločinstvo težke tjelesne ozliede, počinjeno na roditelju (§. 255.), kazni se robijom do pet godinah; nu i znatna tjelesna ozlieda, počinjena na roditelju, jest zločinstvo i kazni se robijom do tri godine, ili uzom ne izpod godine.

§. 270. Tko uzkipiv gnjevom s mjesta tjelesno ozliedi osobu, koja je njega samoga ili rodbinu mu (§. 18.) nepravedno uzazvala, težko uvrjedila ili zlostavila, kazni se:

1. ako je počinio težku tjelesnu ozliedu na roditelju, uzom ne izpod šest mjesecah, u drugih slučajevih uzom ne izpod tri mjeseca;

2. ako je počinio znatnu tjelesnu ozliedu na roditelju, uzom ne izpod tri mjeseca, u drugih slučajevih uzom ne izpod jednoga mjeseca;

3. ako je počinio lahku tjelesnu ozliedu na roditelju, uzom od jednoga do šest mjesecah, u drugih slučajevih uzom do osam danah ili globom do 50 for.

§. 271. Tko je drugoga zlostavio, na tjelu ozliedio, ili zdravlju mu naškodio baš u namjeri, da prouzroči koju od posljedicah, navedenih u §. 266., kazni se, ako je koja od spomenutih posljedicah nastala, radi zločinstva težke tjelesne ozliede robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine.

§. 272. Ako je usljed tjelesne ozliede zlostavljena osoba umrla, počinjeno je zločinstvo, ter se krivac kazni robijom do deset godinah ili uzom ne izpod godine; nu ako je krivac baš namjeravao prouzročiti na umrloj osobi koju od posljedicah, navedenih u §. 266., kazan je robija od dvie do petnajst godinah.

Digitized by Google

§. 273. Ako je prigodom tučnje ili napadaja više ljudih koja osoba težko ili znatno (§§. 266. 267.) ozliedjena, bud usljed jedne ozlede same ili više njih, ter se nemože ustanoviti, tko je izmedju sudjelujućih zadao težke ili znatne ozliede, krivi su svi, koji su kod tučnje ili napadaja učestvovali u namjeri, da drugoga zlostave, prestupku tučnje, ter se radi samoga učešća kod iste kazne uzom do dvie godine; a ako je povodom tim koj ozliedjenik umro, kazne se učestnici uzom do tri godine.

§. 274. Tko drugomu poda, da mu naškodi zdravlju, otrova ili inih škodljivih stvarih, ili na njem otrov ili druge škodljive stvari upotrebi, kazni se radi zločinstva robijom do deset godinah.

Ako je to djelo prouzročilo znatnu tjelesnu ozliedu, kazan je robija od tri do deset godinah, ako je prouzročilo težku tjelesnu ozliedu, kazan je robija od pet do petnajst godinah, a ako je prouzročilo smrt, robija ne izpod deset godinah.

§. 275. Težka tjelesna ozlieda zadana iz nepomnje, kazni se kao prestupak uzom do dvie godine, ili novčanom globom do 500 for.

Znatna tjelesna ozlieda, zadana iz nepomnje, kazni se kao prestupak uzom do godine ili novčanom globom do 300 for. Nu ako je krivac radi svoga zvanja ili obrta bio obvezan na osobitu pomnju, kazni se radi težke tjelesne ozliede uzom do tri godine, ili novčanom globom, a radi znatne tjelesne ozliede uzom do dvie godine ili novčanom globom.

§. 276. Pokušaj znatne i lahke tjelesne ozliede nije kaznjiv.

§. 377. Ustanove ove glave uporavljuju se i na tjelesne ozliede, koje je glava obitelji, gospodar kućne zadruge ili ina osoba ovlaštena vršiti pravo domaćega kaznjenja, zlorabiv ovo pravo, zadala djetci svojoj zadrugarom, služinčadi, dotično onim, koji su joj povjereni, da ih nadzire, čuva, odgaja, podučava u naucih, obrtu ili zanatu.

Glava XVI.

Zločinstva i prestupci proti osobnoj slobodi.

§. 278. Tko lukavštinom, prietnjom ili silom podvrgne čovjeka svojoj vlasti, ili u svojoj vlasti zadrži u namjeri, da ga dovede u robstvo, ili u inostranu vojničku ili brodarsku službu, ili da ga u mjestu, gdje je lišen zaštite države, dovede u protupravnu odvisnost, kriv je zločinstvu grabeža čovjeka, i kazni se robijom od tri do petnajst godinah.

Istom se kaznom kazni, tko sudjeluje kod trgovine robovah ili njihove odpreme.

§. 279. Tko maloljetnu osobu lukavštinom, silom ili prietnjom odvede od njezinih roditeljah, tutora ili osobe, koja vrši nad njom nadzor, ili tko maloljetnu osobu bez znanja njezinih roditeljah, tutora ili nadzornika zadrži u svojoj vlasti, nadalje tko maloljetnika, koj nije još navršio četrnajste godine, odvede od njegovih roditeljah, tutora ili nad-

Digitized by Google

zornika, ili u svojoj ga vlasti zadrži, kazni se radi grabeža maloljetnika robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah; a ako je to djelo počinio u namjeri, da maloljetnika upotrebi za prosjačenje, ili u druge nećudoredne ili koristoljubive svrhe, kazni se robijom od dvie do deset godinah.

Proti krivcu može se odrediti redarstvena pazka.

§. 280. Kriv je zločinstvu otmice i kazni se robijom do deset godinah, tko lukavštinom, prietnjom ili silom otme ili u svojoj vlasti zadrži žensku glavu proti njezinoj volji u nakani, upravljenoj na bludnost ili ženitbu.

§. 281. Kriv je prestupku otmice i kazni se uzom, tko maloljetnu i neudatu djevojku s njezinom voljom odvede od njezinih roditeljah ili osobe koja vrši nad njom nadzor, ili u svojoj vlasti zadrži nakanom, upravljenom na bludnost ili ženitbu.

Krivac progoni se samo na predlog roditeljah ili tutora otete djevojke.

§. 282. Krivac, koj otetu djevojku oženi, progoni se kazneno samo onda, ako je izrečena nevaljanost braka, ter u tom slučaju rok za zahtjev progona, ustanovljen u §. 104., počima teći danom, kojega je osoba, ovlaštena predložiti progon, doznala za izrečenu nevaljanost braka.

§. 283. Tko protupravno čovjeka zatvori, zatvoriti dade, u zatvoru drži ili na drugi koj način liši osobne slobode; tko nadalje neprijavi oblasti, čim mu je to moguće, da je zatvorio čovjeka, o kojem je s razlogom mogao držati, da bi ga oblast sigurnostna metnula pod zatvor, kazni se radi prestupka povrjede osobne slobode uzom; a ako ga je lišio slobode preko nedjelje danah, uzom ne izpod jednoga mjeseca.

Ako je čovjek bio lišen slobode preko tri mjeseca, ili ako mu je djelom, kojim bje lišen slobode, ili načinom, kojim se za zatvora proti njemu postupalo, zadana težka tjelesna ozlieda, ima se krivac osuditi radi zločinstva povrjede osobne slobode na robiju do deset godinah ili uzu ne izpod šest mjesecah; a ako je na koj od spomenutih načinah prouzročena smrt osobe, lišene slobode, kazna krivca jest robija do petnajst godinah, ili uza ne izpod godine.

§. 284. Tko drugomu uzprieti zločinstvom ili prestupkom u okolnostih, koje su podobne pobuditi u njega bojazan, da će prietnju izvesti, kazni se radi prestupka pogibeljne prietnje uzom do šest mjesecah.

§. 285. Radi zločinstvah, navedenih u ovoj glavi, ima se i uz kazan uze suditi na nuzkazan gubitka ureda.

Glava XVII.

Kradnja i zatomljenje.

§. 286. Tko drugomu oduzme tudju pokretnu stvar u nakani, da si ju protupravno prisvoji, kriv je kradnji.

Digitized by Google

§. 287. Bez obzira na vriednost ukradjene stvari, kradnja je zločinstvo, i kazni se robijom do deset godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca:

1. ako je počinjena u mjestu, opredjeljenu za službu božju, na predmetih posvećenih bogoslužju, pobožnim ili dobrotvornim svrham;

2. ako se je tat, ili koj od njegovih pomagačah oružao;

3. ako je kod kradnje sudjelovalo više njih, koji su se složili, da počinjavaju razbojstva ili kradnje.

§. 88. Kradnja predmeta nadilazećega vriednost od 25 for. jest zločinstvo i kazni se kaznami prediducega §. ako je počinjena:

1. prigodom povodnje, požara, brodolomja, bitke ili ine javne nezgode;

2. u sgradi opredjeljenoj za stanovanje, njezinih pristojalištih, na brodu ili ogradjenih prostorih, u koje je tat uljezao provalom, uzlazom, kriomice, ili inim neobičnim načinom;

3. porabom krivih, utomljenih ili ukradjenih ključevah, ili inim orudjem, koje se redovito nerabi za otvaranje, ili razbijanjem ključanicah, lokotah ili inih spravah, koje se upotrebljuju u iste svrhe;

4. na sajmu na predmetih izloženih prodaji;

5. na predmetih, koji se nemogu ili se po vladajućem običaju dovoljno nečuvaju, kao: sieno na livadi, poljski ili povrtni plod, košnice, marva na paši, drva, ratarsko orudje na polju itd.;

6. od sluge na gospodaru ili njegovih ukućanih;

7. na osobah, koje s tatom živu u zajedničkom kućanstvu.

§. 289. U slučajevih prediducega §. kradnja predmeta nenadilazećega vriednosti od 25 for. jest prestupak i kazni se uzom do godine.

§. 290. Kradnja nepočinjena u okolnostih predvidjenih u §§. 287. 288. jest zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod četrnajst danah, ako ukradjeni predmet nadilazi vriednost od 50 for.; nu ako ukradjena stvar nadilazi vriednost od 1000 for., ima se suditi na robiju do deset godinah ili uzu ne izpod tri mjeseca.

§. 291. Kradnja, koja nije počinjena u okolnostih predvidjenih u §§. 287. 288., jest prestupak i kazni se uzom do šest mjesecih, ako ukradjeni predmet nenadilazi vriednosti od 50 for.

§. 292. Ako je krivac kradnji bio jedan ili više putah u ovih kraljevinah jur kaznjen radi kradnje, zatomljenja, razbojstva ili globljenja, može se osuditi na dvostruku najtežu kaznu (§. 83. 37.) koju je jur pretrpio; nu na robiju preko deset godinah nesmije se suditi, nego u slučaju, ako je bio jur tri ili više putah kaznjen, pa ni u ovom slučaju ne preko petnajst godinah.

Ova ustanova neima se uporaviti, ako je minulo deset godinah, od kad je krivac pretrpio zadnju kaznu radi kojega od spomenutih djelah.

Digitized by Google

§. 293. Tko si protupravno prisvoji tudju pokretnu stvar, koju ima u svojoj vlasti, kriv je zatomljenju.

Zatomljenje stvari nadilazeće vriednost od 100 for., jest zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom.

Nije li stvar vriedna više od 100 for., zatomljenje je prestupak i kazan mu je uza do godine.

Ustanove §. 292. imadu se uporavljati, ako je krivac zatomljenju bio jur osudjen radi zatomljenja, kradnje, razbojstva ili globljenja.

§. 294. Ako je krivac našao stvar, koju je zatomio, neima se suditi na robiju; a ako nadjena i zatomljena stvar nije 100 for. vriedna, može se suditi samo na novčanu globu do 300 for.

§. 295. Proti krivcu kradnje, koj je jedanput bio osudjen radi kradnje, zatomljenja, razbojstva ili globljenja, kao i proti onomu, koj je radi kradnje prvi put osudjen na robiju ili uzu preko šest mjesecah, može se odrediti redarstvena pazka.

§. 296. U slučajevih kradnje i zatomljenja ima se suditi na nuzkazan gubitka službe i obustave političkih pravah i proti osudjenikom na uzu.

§. 297. Vriednost ukradjene ili zatomljene stvari ustanovljuje se prema vriednosti, koju stvar u vrieme njezina prisvojenja ima pri kupovanju i prodavanju u običnom životu.

§. 298. Kradnja i zatomljenje progoni se samo usljed privatne tužbe, ako bude počinjena:

1. medju supruzi, rodjaci u ulaznoj i silaznoj liniji, braćom i inimi rodjaci i srodnici živućimi u zajedničkom kućanstvu;

2. medju članovi kućne zadruge;

3. od maloljetnikah na tutorih ili odgojiteljih njihovih.

U tih slučajevih nesmije se nikada suditi na robiju.

Glava XVIII.

Razbojstvo i globljenje.

§. 299. Tko silom upotrebljenom proti osobi ili prietnjom (§. 284.), da će s mjesta ovakovu silu počiniti, otme drugomu tudju stvar pokretnu u nakani da si ju protupravno prisvoji, kriv je razbojstvu.

§. 300. Kao razbojnik kazni se i tat, koj zatečen kod kradnje, da kradnju izvede, ili da se uzdrži u posjedu ukradjene stvari, upotrebi silu, ili uzprieti, da će ju s mjesta učiniti.

§. 301. Kao razbojnik kazni se, tko da izvede kradnju, liši drugoga sviesti, ili stavi ga u položaj, da mu se nemože oprieti.

§. 302. Kazne razbojstva jesu:

1. smrt, ako je kod razbojstva počinjeno ubojstvo;

2. doživotna robija, ako kod razbojstva bude čovjek tako zlostavljen, da je od toga umro;

Digitized by Google

3. robija od pet do dvadeset godinah, ako je razbojstvo izvelo više njih, koji su se složili, da počinjavaju razbojstva ili kradnje;

4. robija od pet do petnajst godinah, ako kod razbojstva čovjek bude težko ili znatno ozliedjen;

5. robija do deset godinah ili uza ne izpod godine u drugih slučajevih.

§. 303. Ako je krivac bio jedan ili više putih u ovih kraljevinah jur kaznjen radi kradnje, razbojstva ili globljenja, ima se uvjek osuditi na robiju, koja može trajati još jedan put toliko, koliko najduža kazan, koju je jur pretrpio, nu izim slučaja točke 2. §. 302, nikada preko dvadeset godinah.

Ova ustanova neima se uporaviti, ako je minulo deset godinah, od kad je krivac pretrpio zadnju kazan radi kojega od spomenutih djelah.

§. 304. Tko da sebi ili trećemu priskrbi korist, na koju neima prava, silom ili prietnjom sile (§. 284.) primora drugoga, da nješto učini, propusti ili trpi, kriv je, ako nije time počinio teže kaznivo djelo, prestupku globljenja, i kazni se uzom ne izpod mjeseca.

§. 305. Kriv je prestupku globljenja, i kazni se po ustanovi §. 304. i uz tamo odredjenu kazan slobode globom onaj, koj da sebi ili trećemu priskrbi korist, na koju neima prava, uzprieti drugomu, da će ga štampom oklevetati ili uvrjediti.

§. 306. Globljenje je zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah, ako je krivac uzprietio umorstvom, tjelesnom ozliedom, objedom, krivim svjedočanstvom, ili oštećenjem imovine.

§. 307. Nad osudjenikom radi razbojstva i nad osudjenikom na robiju radi globljenja može se izreći redarstvena pazka.

§. 308. U slučajevih razbojstva ima se suditi na nuzkaznu gubitka službe i obustave političkih pravah i proti osudjenikom na uzu, a u slučaju globljenja proti osudjenikom na uzu samo onda, ako globljenje bude počinjeno prietnjom, da će se štampom dotičnik oklevetati ili uvrjediti.

Glava XIX.

Pogodovanje i sakrivanje.

§. 309. Tko pripomogne činitelju zločinstva ili prestupka, ili dioniku kod istoga, da se ukloni kaznenomu progonu ili kazni, ili da si osjegura korist, koju je stekao, ako nije pripomoći obećao, ili ako se s činiteljem ili dionikom nije sporazumio prije, nego je kaznjivo djelo počinjeno, kriv je prestupku pogodovanja i kazni se uzom do tri godine, nu uvjek blaže, nego li onaj, kojemu je pogodovao.

Pogodovanje nije kaznjivo, ako je počinjeno u prilog rodjakom, srodnikom i osobam navedenim u §. 18.

Digitized by Google

§. 310. Tko svoje koristi radi kupi, zamjeni, primi kao zalog ili pritaji stvari, o kojih znade, da su stečene kaznjivim djelom, ili tko svoje koristi radi počini kaznjivo djelo, o kojem govori predidući §., kriv je sakrivanju.

§. 311. Sakrivanje je zločinstvo i kazni se uz novčanu globu:

1. robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah, ako se tiče zločinstva kradnje, zatomljenja, razbojstva ili globljenja;

2. robijom od dvie do pet godinah, ako krivac ćera sakrivanje poput obrta.

§. 312. Sakrivanje je prestupak i kazni se uzom i novčanom globom ako se tiče prestupka kradnje ili zatomljenja.

§. 313. Ako je krivac bio jedan ili dva puta u ovih kraljevinah jur kaznjen radi sakrivanja, kradnje, razbojstva ili radi globljenja, može se osuditi do dvostruke najteže kazne, koju je jur pretrpio, nu nikada na robiju preko deset godinah.

Nu ako je krivac bio u ovih kraljevinah jur tri puta kaznjen radi kojega od gore spomenutih djelah, ima se bez obzira na jur pretrpljenu vrst kazne, osuditi na robiju od dvie do deset godinah.

Ustanove ovoga §. neimaju se uporaviti, ako je minulo deset godinah, od kada je krivac pretrpio zadnju kazan radi kojega od spomenutih kaznjivih dielah.

§. 314. Uz osudu radi sakrivanja može se proti krivcu izreći redarstvena pazka.

§. 315. U slučajevih sakrivanja ima se suditi na nuzkazan gubitka službe i obustave političkih pravah i proti osudjenikom na uzu; a u slučajevih pogodovanja na samu nuzkazan gubitka službe, ako osuda glasi na uzu preko šest mjesecah.

Glava XX.

Prevara i nevjera.

§. 316. Tko nakanom da sebi ili trećemu pribavi protupravnu imovinsku korist, himbenim načinom uzbudi ili uzdrži bludnju, ter tim ošteti koga na imetku, kriv je prevari.

§. 317. Prevara je prestupak i kazni se uzom do šest mjesecah i novčanom globom do 200 for., ako nanešena šteta neiznosi preko 50 for.

U svih drugih slučajevih prevara je zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod mjeseca, nu ako šteta iznosi više od 1000 for., kazni se robijom do deset godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca. U obih slučajevih ima se suditi i na novčanu globu.

§. 318. Robijom do deset godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom kazni se radi zločinstva prevare, tko nakanom da

Digitized by Google

sebi ili drugomu pribavi protupravnu imovinsku korist, zapali stvar osjeguranu proti pogibelji vatre, ili učini da nasjedne ili utone brod osjeguran bud kao takav, bud za tovar, bud za brodarinu ili tko osjeguranu stvar na drugi koj način uništi ili razori.

§. 319. Ako je krivac bio jedan ili više putah u ovih kraljevinah jur kaznjen radi prevare, može se osuditi na dvostruku najtežu kazan, koju je jur pretrpio, nu nikada na robiju preko deset godinah.

Ova ustanova neima se uporaviti, ako je minulo deset godinah od kad je krivac pretrpio zadnju kazan radi prevare.

§. 330. Uz kazan slobode može se krivac radi izvedene prevare kazniti i globom do dvostrukoga iznosa nanešene štete.

§. 321. Ustanove §§. 297. i 298. upo-avljuju se i kod prevare.

§. 322. Tko bez nakane da sebi ili trećemu pribavi protupravnu imovinsku korist, himbenim načinom uzbudi ili uzdrži bludnju, ter time ošteti koga na imetku, kazni se radi prestupka prevare uzom do šest mjesecah, a uzom do dvie godine, ako šteta nadilazi 500 for.

Progon biva samo na zahtjev i neima mu mjesta radi pokušaja.

§. 323. Tko ošteti tudji, njegovoj upravi ili nadzoru povjereni imetak, kriv je nevjeri.

Nevjera je zločinstvo i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod godine i globom novčanom, ako je krivac nanio štetu radi svoje koristi.

U drugih slučajevih nevjera je prestupak i kazni se uzom ili novčanom globom.

Progon biva na zahtjev oštećene osobe, nu ureda radi progoni se nevjera javnoga činovnika (§. 142.), tutora, skrbnika, upravitelja stečajnine, sekvestra, člana ravnateljstva ili nadzornoga vieća dioničkoga družtva, zadruge ili osobe, kojoj je oblast povjerila ili koju je oblast ovlastila, da tudjim imetkom upravlja ili njegovu upravu nadzire, kad je počinjena u jednom od spomenutih svojstvah.

§. 324. Proti osudjeniku radi prevare na uzu ima se izreći nuzkazan gubitka službe i obustave političkih pravah, a proti osudjenikom radi nevjere na uzu samo nuzkazan gubitka ureda.

Glava XXI.

Krivotvorenje dokaznicah.

§. 325. Radi prestupka krivotvorenja javne dokaznice kazni se uzom, tko načini ovozemnu ili inozemnu krivu javnu dokaznicu, ili sadržaj prave ovozemne ili inozemne javne dokaznice izkrivi, ako je krivotvorom povrjedio ili mogao povrjediti pravo drugoga.

Digitized by Google

§. 326. Tko počini djelo, navedeno u predidućem §., da sebi ili drugomu pribavi protupravnu imovinsku korist, ili da koga ošteti na imetku, kriv je zločinstvu krivotvorenja javne izprave i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom, a ako nanešena ili nakanjena šteta iznosi preko 1000 for., robijom do deset godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah i novčanom globom.

§. 327. Tko osobu ovlašćenu spisati javnu dokaznicu ili voditi javne knjige i registre, zavede u bludnju, ili u bludnji uzdrži, ter tako poluči, da se u javnoj izpravi ili javnoj knjizi ili registru ovjerovi neistina, koja je štetno djelovala ili djelovati mogla na prava ili pravne odnošaje drugih, kazni se radi prestupka uzom do godine.

Nu ako to djelo počini u nakani, da sebi ili trećemu pribavi protupravnu imovinsku korist, ili da koga oštęti na imetku, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom ne izpod mjeseca i novčanom globom.

§. 328. Kaznami odredjenimi u predidućem §-u kazni se i onaj, koj da drugoga zavede u bludnju ili u bludnji uzdrži, upotrebi ovjerovljenje izhodjeno na način, naveden u predidućem §-u.

§. 329. Tko da zavede ili uzdrži drugoga u bludnji, upotrebi krivu ili izkrivljenu privatnu dokaznicu, koja je važna za dokaz pravih ili pravnih odnošajah, kriv je prestupku krivotvorenja privatne dokaznice i kazni se uzom do šest mjesecih.

§. 330. Bude li tko krivu ili izkrivljenu privatnu izpravu upotrebio, da sebi ili drugomu namakne protupravnu imovinsku korist, ili da koga ošteti na imetku, kazni se:

1. radi prestupka krivotvorenja privatne obveznice uzom do šest mjesecah i globom novčanom do 200 for., ako se je porabom krive ili izkrivljene dokaznice naniela ili namjeravala nanieti komu šteta do 50 for.;

2. radi zločinstva krivotvorenja privatne dokaznice robijom do pet godinah ili uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom do 2000 fr., ako nanešena ili nakanjena šteta iznosi više od 50 for.; krivac kazni se robijom do deset godinah i novčanom globom, ili uzom ne izpod šest mjesecah i novčanom globom, ako nanešena ili nakanjena šteta iznosi više od 1000 for.

§. 331. Ravan je krivoj dokaznici i bjeli papir, koj je bio obskrbljen podpisom drugoga, kad tko na njem napiše sadržaj, uz koj podpisatelj nije pristao.

§. 332. Uzom do dvie godine kazni se radi prestupka, tko da povrjedi tudje koje pravo, uništi, pritaji ili ošteti dokaznicu, koja nije ili ili nije izključivo njegova svojina.

Digitized by Google

Bude li djelo počinjeno u nakani, da krivac sebi ili drugomu pribavi protupravnu imovinsku korist, ima se uz kazan slobode suditi na novčanu globu.

§. 333. Uzom i novčanom globom do 200 for. kazni se radi prestupka, tko nakanom da drugoga ošteti, odnese, uništi ili premjesti mejnike ili znakove, kojimi se označuju medje, ako su postavljeni sporazumno po dotičnicih ili posredovanjem oblasti.

§. 334. Liečnik koj izda krivu svjedočbu o zdravlju koje osobe znajući, da će se upotrebiti pred oblasti ili kod zavoda, koj osjegurava, kriv je prestupku i kazni se uzom do godine i novčanom globom do 200 for.

§. 335. Istom se kaznom kazni, tko nebudući liečnik prisvoji si lažno to svojstvo, ter u tom svojstvu, ili u ime drugoga pravoga liečnika, ili pod izmišljenim imenom izda svjedočbu o zdravlju koje osobe u svrhu, navedenu u prediducem §-u.

§. 336. Tko da zavede u bludnju oblast ili osjeguravajući zavod, upotriebi svjedočbe, o kojih je rieč u §§. 334. i 335, kazni se radi prestupka uzom do godine i novčanom globom.

§. 337. Tko patvori ili krivotvori od države izdane biljegovke, listovke, ili druge za pobiranje poreza opredjeljene znakove, voštene ili crne pečate; zatim tko patvori ili krivotvori državne ili oblastne znakove, služeće za dokaz budi sadržine posudja, budi kakvoće ili čistine plemenih kovinah; nadalje tko takove biljegovke, listovke, znakove, voštenice ili crne pečate znajući stavi u promet, ili ih odstraniv znakove udarene na njih i pokazujuće, da neimadu više vriednosti, i opet upotriebi: kriv je prestupku krivotvorja biljegah i kazni se uzem do godine danah i novčanom globom do 1000 for., u koliko pogledom na počinjenu ili pokušanu štetu nepredleži teže kaznjivo djelo. (§. 317.).

§. 338. I proti onim, koji su radi kaznjivih djelah, navedenih u ovom §-u, osudjeni na uzu, imadu se izreći nuzkazne gubitka službe i obustave političkih pravah.

Glava XXII.

Kaznjivo oštećenje vjerovnikah i bankolom (bankrot).

§. 339. Tko u oči predstojeće mu ovrhe u namjeri, da osujeti namirenje svoga vjerovnika, išta od imovine svoje pritaji, odstrani, otudji, ošteti ili uništi, ili izmisli dugovah ili pravnih poslovah, kazni se radi prestupka oštećenja vjerovnikah uzom do tri godine.

Kazneni progon biva samo na zahtjev vjerovnika.

§. 340. Kriv je zločinstvu prevarna bankoloma dužnik došavši pod stečaj, koj u nakani, da ošteti svoje vjerovnike bud u oči predstojećega stečaja, bud nakon njegova otvorenja:

Digitized by Google

1. išta od svoje imovine pritaji, odstrani, razproda izpod vriednosti, daruje, tražbinu, koju ima prama drugomu, odpusti ili namišljen dug namiri;

2. prizna dug ili obveze posve ili djelomice izmišljene;

3. namiri ili osjegura jednoga ili više vjerovnikah.

Kazan prevarnoga bankoloma jest robija do pet godinah ili uza ne izpod tri mjeseca.

§. 341. Radi prestupka lahkoumna bankoloma kazni se uzom do dvie godine dužnik padši pod stečaj:

1. koj je svoju nemogućnost plaćanja prouzročio razsipnim življenjem, lahkoumnim poslovanjem, burzovnom igrom ili rizičnimi poslovi, koji nespadaju u redovito njegovo poslovanje;

2. koj nije vodio trgovačkih knjigah, koje je bio dužan voditi, ili knjige uništio, pritajio, ili vodio tako neredovito, da se iz njih nemože razabrati prava njegova imovina;

3. koj je propustio sastaviti godišnju bilancu svoje imovine, akoprem je kao trgovac bio na to obvezan;

4. koj je u vrieme, kad je morao znati, da nemože plaćati, nove dugove pravio, ili propustio pravodobno prijaviti stečaj, ter tim omogućio, da su se pojedini vjerovnici na štetu drugih naplatili ili osjegurali.

§. 342. Bude li otvoren stečaj nad imovinom trgovačkoga družtva ili ine družbe, imadu se u slučajevih §§. 340. 341. kazniti kaznom u istih §§-ih odredjenom one osobe, kojim je nadležala uprava družtvene imovine, i koje su kaznjivo djelo počinile.

§. 343. Ustanove §§. 339—342. imadu se uporaviti i onda, ako usljed odluke suda neima mjesta stečaju s razloga, što neima nego jedan jedini vjerovnik, ili što je imovina tako neznatna, da nebi smogla ni troška stečajnoga postupka.

§. 344. I proti osudjenikom na uzu radi prevarnoga bankoloma ima se izreći obustava političkih pravah i gubitak javne službe, a proti osudjenikom radi bankoloma samo gubitak javne službe.

Glava XXIII.

Kaznjivo koristoljublje i povrjeda tudjih tajnah.

§. 345. Tko da steče prekomjernu imovinsku korist, uzajmi ili inače kreditira drugomu znajući, da radi nevolje, s kojom se bori, slabe pameti, neizkustva, lahkoumnosti ili uzrujane duše nije u stanju shvatiti pogubnosti uvjetah, pod kojimi mu daje zajam ili inače kreditira, kazni se radi prestupka lihve uzom do šest mjesecah i novčanom globom ne izpod 50 for.

Digitized by Google

Krivac, koj je radi takova djela bio jedanpat jur kaznjen, ili koj ovakove poslove tjera poput obrta, kazni se uzom od nedjelje danah do dvie godine; a ako je radi takova djela bio jur tri puta kaznjen, ima se proti njemu uz spomenutu kazan slobode i novčanu globu, izreći izgon iz mjesta, gdje ćera ovakove poslove, i staviti pod redarstvenu pazku.

§. 346. Istom se kaznom ima radi prestupka lihve kazniti, tko u vlastito ime utuži ili vodi ovrhu radi tražbinah, o kojih znade, da su postale kojim od načinah, navedenih u predidućem §-u.

U slučaju ovoga §-a kao i u slučaju §-a 345. ima se proti krivcem izreći nuzkazan gubitka javne službe i obustave političkih pravah.

§. 347. U slučajevih §§. 345. i 346. ima kazneni sud izreći, da je ništetan posao, radi kojega je krivac osudjen; nu istom osudom ima kazneni sud dosuditi krivcu primjerenu odštetu.

Ako posljedci kaznenoga postupka nisu dovoljni, da na temelju istih kazneni sudac dopita primjerenu odštetu, imade se krivac uputiti na put redovite gradjanske pravde, u kojoj civilni sudac nesmije osuditi tuženika na izpunjenje uvjetah, radi kojih je kazneni sudac izrekao ništetnost posla, već po slobodnom svojem osvjedočenju i ocjenom svih okolnostih odmjeriti tužitelju primjerenu odštetu.

§. 348. Tko u nakani, da sebi ili drugomu pribavi imovinsku korist, zlorabi lahkoumnost ili neizkustvo maloljetnika u svrhu, da mu maloljetnik u kojem god obliku obeća ili osjegura platež novčane svote ili izpunjenje imovinsko-pravnih dužnostih, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah, uz koju se može suditi i na novčanu globu.

Istom se kaznom kazni, tko si dade ustupiti tražbinu, o kojoj znade, da je postala na navedeni način, ter zahtieva, da se izpuni ili izpunjenje primi.

§. 349. Tko silom, prietnjom, darom, novcem, obećanjem ili na ini koj način zaprieči, da drugi učestvuje kao ponuditelj kod javne dražbe, jeftimbe ili ponudbene razprave, urečene za prodaju, zakup, nabavu ili ini posao, ili tko na koj od navedenih načinah odvrati drugoga, da učini ponudu ili dalje sudražbuje, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah, uz koju se može izreći i kazan novčana do 500 for.

§. 350. Uzom do šest mjesecah i novčanom globom kazni se radi prestupka, tko iz pohlepe za dobitkom na robi ili njezinu zavitku protupravno rabi tvrdku ili obrtnu marku ovozemnoga tvorničara, obrtnika, producenta ili trgovca u svrhu, da zavede občinstvo u bludnju ob izvoru, naravi i o svojstvih robe.

Prediduće ustanove uporavljaju se i onda, kada je to djelo počinjeno proti inozemnu tvorničaru, obrtniku, producentu ili trgovcu, ako je država, kojoj oštećenik pripada, državnim ugovorom ili konvencijom osjegurala zamjenitost.

Digitized by Google

U obih slučajevih kazneni progon biva samo na zahtjev.

Pokušaj nije kaznjiv.

§. 351. Tko vlastitu pokretnu stvar ili tudju pokretnu stvar privolom njezina vlastnika ili na njegovu korist protupravno odstrani ili uzme uživatelju, založnomu vjerovniku ili onomu, koj ima pravo rabiti ili zadržati ju, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah, uz koju se može suditi i na novčanu globu do 1000 for.

Ovo djelo progoni se u slučajevih, navedenih u točkah 1., 2., 3. §. 298,, samo usljed privatne tužbe.

§. 352. Tko patiskom ili patisku ravnim umnoženjem, patvorenjem ili javnim prikazanjem književna ili umjetnička proizvoda, ili na ini koj u zakonu predvidjeni način povrjedi zakonom priznano pravo drugoga, kao i onaj koj ćera trgovinu književnimi i umjetničkimi proizvodi, o kojih zna, da su izvedeni povrjedom prava drugoga, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah i novčanom globom.

Ovo se djelo kazni samo usljed privatne tužbe.

§. 353. Tko iz pohlepe za dobitkom zavede neuka ili neizkusna čovjeka, da podnese netemeljite i zakonom izključene pritužbe proti pravomoćnim riešitbam oblastih, kazni se radi prestupka uzom do tri mjeseca ili novčanom globom do 500 for.

§. 354. Tko neovlašteno otvori ili pritaji zapečaćen list, ino pismo ili brzojavku, koja nije na njega upravljena; tko se bilo i otvorena, nu na njega neupravljena lista, pisma ili brzojavke dočepa, da neovlašteno dozna njihov sadržaj, tko napokon list, pismo ili brzojavku neovlašteno preda osobi, na koju nije upravljena, kazni se radi prestupka uzom do tri mjeseca i novčanom globom do 100 for., nu samo usljed privatne tužbe.

Ovaj §. ostavlja netaknute ustanove kaznenoga postupnika o zaplieni i otvaranju listovah okrivljenika, ustanove stečajnoga reda i oprezah, odredjenih prigodom povedenja stečaja, propise kako se ima postupati sa listovi, kojih nije moguće dostaviti, ter napokon neima se uporaviti ni onda, ako vlada da zaprieči uvlačenje kužnih bolestih u zemlju, naredi, da se pisma otvore službeno jedino u svrhu desinficiranja.

§. 355. Odvjetnici, javni bilježnici, branitelji u stvarih kaznenih, liečnici, primalje, ljekari i njihovi pomoćnici, koji odkriju tajnu drugoga, koju su doznali vršeć svoje zvanje ili obrt, i koja bi mogla biti štetna po interese ili dobar glas dotičnika, kazne se radi prestupka uzom do tri mjeseca i novčanom globom do 500 for.

Osobe, navedene u prediduoj točki, neimaju se kazniti, kad odkriju tajnu drugoga prijavom, koju su dužni učiniti, ili kad izkazuju pred oblasti kao svjedoci ili inače od oblasti upitani.

Digitized by Google

Glava XXIV.

Oštećenje stvarih.

§. 356. Tko tudju pokretnu ili nepokretnu stvar ošteti, uništi ili na koj god način prouzroči, da je za vlastnika izgubila vriednost, kazni se radi prestupka oštećenja stvari uzom do dvie godine i novčanom globom do 500 for.

§. 357. Uzom do tri godine i novčanom globom kazni se radi prestupka, tko ošteti ili uništi sgrade ili predmete posvećene bogoslužju, groblja, nadgrobnice, javne spomenike, predmete umjetnosti i znanosti, koji se čuvaju u javnih sbirkah ili se javno izlažu, nadalje tko razori sasvim ili djelom javne ceste, mostove, nasipe željeznice i tudje sgrade.

§. 358. Ako u slučajevih §§. 356. i 357. šteta neiznosi više od 50 f., ima se suditi na uzu do šest mjesecah ili na kazan novčanu do 300 f.

§. 359. Oštećenje, izuzev slučajeve §. 357., kazni se na zahtjev.

Glava XXV.

Palež i druga djela obće opasna životu i imetku.

§. 360. Radi zločinstva paleža kazni se robijom do petnajst godinah, tko zapali:

1. sgradu posvećenu bogoslužju;

2. tudje sgrade, brodove ili kolibe, u kojih su ljudi nastanjeni, ili koje služe za nastanjenje ljudih;

3. sgrade ili ine prostorije, u kojih ljudi za njeko vrieme borave i to u vrieme, kad u njih obično borave;

4. sgrade, u kojih su smješteni javni uredi, javne knjižnice, javne sbirke znanstvenih i umjetnih predmetah, ili u kojih se čuvaju zapaljivi predmeti.

§. 361. Kriv je zločinstvu paleža i kazni se robijom do deset godinah, tko zapali:

1. tudje sgrade, brodove i kolibe, u kojih nisu nastanjeni ljudi, ili koje nesluže za nastanjenje ljudih;

2. sgrade i ine prostorije, u kojih ljudi za njeko vrieme borave i to u vrieme, kad u njih obično neborave;

3. tudje rudnike, magazine, zalihe robe na javnih skladištih, zalihe materijala za gradnje ili gorivo, naslagane ili od zemlje neodieljene poljske plodove i šume.

§. 362. Doživotnom robijom kazni se zločinstvo paleža:

1. ako je usljed požara izgubio život čovjek, koj je boravio u zapaljenom prostoru;

2. ako je krivac bio jedanput radi paleža jur kaznjen;

3. ako je više paležah počinio, ili samo jedan nu u družtvu s drugimi osobami;

Digitized by Google

4. ako je palež počinilo više njih, koji su se složili, da pale, robe ili razoruju.

§. 363. Kriv je zločinstvu paleža i kazni se po ustanovah predidućih §§-ah, koj zapali vlastitu sgradu, ili ini koj u predidućih §§-ih navedeni vlastiti predmet, ako je zapaljeni predmet po svojoj naravi ili položaju izložio opasnosti život čovjeka ili tudji imetak.

§. 364. Tko iz nepomnje zapali predmet naveden u §§-ih 360. i 361. ili vlastiti predmet iste vrsti u predpostavi §. 363., kazni se uzom do godine, a ako je usljed požara ili buknuća vatre čovjek izgubio život, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

Uz kazan slobode može se suditi i na novčanu globu do 1000 fr.

§. 365. Palež neima se kazniti, ako je krivac buknulu vatru ugasio i zapriečio veću štetu bud sam, bud njegovim nastojanjem pomoćju drugih prije, nego li se je njegovo djelo odkrilo.

§. 366. I dogovor dvojice ili više njih, da će počiniti palež, jest zločinstvo i kazni se, ako je učinjena koja priprava, robijom do tri godine, a ako nije učinjena nikakva priprava, robijom do dvie godine ili uzom ne izpod šest mjesecah.

§. 367. Tko prouzroči povodnju, kojom izloži opasnosti život ljudih, kazni se radi zločinstva robijom do petnajst godinah, a ako je usljed povodnje čovjek izgubio život, doživotnom robijom.

§. 368. Tko prouzroči povodnju, kojom izloži opasnosti tudju imovinu, kazni se radi zločinstva robijom do deset godinah; nu ako je krivac to djelo počinio, da očuva vlastiti imetak, kazan je robija do pet godinah ili uza ne izpod godine.

§. 369. Tko iz nepomnje prouzroči povodnju, kojom izloži opasnosti život ljudih ili tudji imetak, kazni se radi prestupka uzom do godine, a ako je usljed povodnje čovjek izgubio život, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

Uz kazan slobode može se suditi i na globu novčanu do 1000 fr.

§. 370. Tko oštećenjem željeznice, parobroda i inih brodovah ili predmetah k istim spadajućih izloži pogibelji život ljudih ili tudji imetak, kao i onaj, koj ovakovu pogibelj prouzroči na željeznici krivimi signali, kazni se radi zločinstva:

1. robijom doživotnom, ako je usljed prouzročene nezgode čovjek izgubio život;

2. robijom do petnajst godinah, ako je usljed prouzročene nezgode čovjek težko ozliedjen;

3. robijom do deset godinah u svakom drugom slučaju.

§. 371. Tko počini koje od djelah, navedenih u §. 370., iz nepomnje, kazni se radi prestupka uzom do godine; a ako je usljed prouzročene nezgode čovjek izgubio život, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

Digitized by Google

Uz kazan slobode može se suditi i na novčanu globu do 1000 fr.

§. 372. Kaznami odredjenimi u §§. 370. i 371. kazni se i osoblje, služeće kod željeznicah, parobrodah i inih brodovah, koje hotimičnim neizpunjenjem ili zanemarenjem svojih dužnostih izloži pogibelji železnički vlak, parobrod ili ini brod.

§. 373. Tko oštećenjem brzojava ili predmetah k istomu spadajućih, ili drugim kojim djelom smete ili zaprieči porabu javnoga brzojavnoga zavoda, kazni se radi prestupka uzom do tri godine.

§. 374. Tko na načine, navedene u predidućem §-u, iz nepomnje smete ili zaprieči porabu javnoga brzojavnoga zavoda, kazni se radi prestupka uzom do godine.

§. 375. Kaznami, odredjenimi u §§. 373. i 374., kazni se radi prestupka i osoblje služeće kod javnoga brzojavnoga zavoda, koje hotimičnim neizpunjenjem ili zanemarenjem svojih dužnostih smete ili zaprieči porabu brzojavnoga zavoda.

§. 376. Bude li osoba, služeća kod željeznicah ili javnih brzojavnih zavodah osudjena radi kojega od djelah, navedenih u §. 370., 371., 373. i 374., ima se proti njoj izreći, da je za uvjek ili za njeko vrieme nesposobna obavljati ovakovu službu.

§. 377. Predstojnici železničkoga poduzeća ili javnoga brzojavnoga zavoda, koji neodpuste od službe osobu, namješćenu kod dotičnoga poduzeća, čim im bude priobćeno, da je proti njoj pravomoćno izrečena nesposobnost obavljati takovu službu (§. 376.), kazne se radi prestupka novčanom globom od 100 do 1000 for.

§. 378. Tko hotimičnim djelom ili propustom učini, da se brod razbije, nasjedne ili utone, ter tim izloži opasnosti život ili imetak drugih, kazni se radi zločinstva robijom do petnajst godinah.

Ako je usljed ovakova djela ili propusta čovjek izgubio život, kazan je doživotna robija.

§. 379. Počini li tko iz nepomnje djelo ili propust, usljed kojega se je brod razbio, nasjeo ili utonuo, neka se radi prestupka kazni uzom do godine, a ako je usljed prouzročene nezgode čovjek izgubio život, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

§. 380. Kaznami odredjenimi u §§. 378. i 379. kazni se i osoblje namješćeno, da čuva i iztakne znakove, opredieljene radi sigurnosti brodarenja, ako hotimičnim neizpunjenjem ili zanemarenjem propisanih dužnostih izloži brod pogibelji.

§. 381. Tko otruje vodu u zdencih, vodovodih, ili tko otruje predmete, koji su na prodaji ili javno opredieljeni, da se potroše, ili tko vodi u zdencih, vodovodih ili predmetom na prodaju ili javno opredieljenim za potrošak primješa tvari, o kojih zna, da su podobne naškoditi zdravlju, kano i onaj koj ovakove otrovane ili s pogibeljnimi tvarmi pomješane

Digitized by Google

predmete, zamučav škodljivo njihovo svojstvo, proda, nudja na prodaju ili inače dovede u promet, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah; nu ako je tim naškodio zdravlju drugoga, kazan je robija do petnajst godinah, a ako je prouzročio smrt čovjeka, doživotna robija.

§. 382. Tko iz nepomnje počini djelo, spomenuto u predidućem §-u, kazni se radi prestupka uzom do godine, a ako je tim prouzročio smrt čovjeka, uzom od jednoga mjeseca do tri godine.

§ 383. Uz kazan robije izrečene prema propisom §§-ah 360., 361., 362., 363., 367., 368., 370., 372., 378., 380. i 381., može se proti krivcu odrediti redarstvena pazka.

§. 384. Tko povrjedi naredbe, koje je izdala oblast, da se zaprieči unos ili širenje kužne koje čovječje bolesti, kazni se radi prestupka uzom do dvie godine.

Ako je usljed povrjede upitne naredbe čovjek umro, kazan je uza od tri mjeseca do tri godine.

§. 385. Tko povrjedi naredbe, koje je izdala oblast, da se zaprieči unos ili širenje marvinske kuge, kazni se radi prestupka uzom do god.

Ako je usljed povrjede upitne naredbe koja živina okužena, kazan je uza od jednoga mjeseca do godine.

§. 386. Tko ravnajući gradnjom ili izvadjajući gradnju uzradi proti obće poznatim gradjevnim pravilom tako, da druge izloži opasnosti, kazni se radi prestupka uzom do godine ili novčanom globom; nu ako je uzsljedila smrt čovjeka, kazan je uza od jednoga mjeseca do tri godine.

Glava XXVI.

Zločinstva i prestupci javnih činovnikah i zloporabe prava odvjetovanja.

§. 387. Pod javnimi činovnici s obzirom na ustanove ove glave razumjevaju se svi, koji uz plaću ili bezplatno, stalno, za njeko vrieme ili u stanovitom slučaju, usljed imenovanja, izbora ili osobita ovlašćenja, pod zakletvom ili nezakleti obavljaju javne poslove u službi države, zemlje, obćine, ili oni, koji obavljaju poslove javne zaklade ili zavoda, kojimi neposredno upravlja država, zemlja ili obćina, ili koji stoje pod njihovom zaštitom.

I kr. javni bilježnici smatraju se javnimi činovnici.

§. 388. Javni činovnik, koji zatomi novac ili izprave od vriednosti, koje je primio u uredovnom svojstvu, ili koje su mu u tom svojstvu povjerene, da s njimi upravlja, ili da ih čuva, kazni se radi prestupka uzom od tri mjeseca do pet godinah; nu ako vriednost zatomljene stvari iznosi stotinu forintah, zatomljenje je zločinstvo i kazna mu je robija do pet godinah ili uza ne izpod šest mjesecah; a ako je vriednost zatomljene stvari nadilazila 1000 f., kazan je zločinstvu robija do pet god.

Digitized by Google

§. 389. Robijom do deset godinah kazni se radi zločinstva bez obzira na iznos zatomljene vriednosti javni činovnik, koj, da zaprieči ili otežća odkriće zatomljenja, unese štogod kriva u knjige, račune ili zapisnike, opredjeljene za upis ili kontrolu prihodah, istinite unose krivotvori, uništi, odstrani ili inače učini da se nemogu rabiti dokaznice ili spisi, tičući se zatomljenja, takove dokaznice ili izprave krivotvori, ili u savezu sa zatomljenjem počini drugo koje zločinstvo ili pestupak, na koliko nije prvo još teže kaznjivo.

§. 390. Zatomljenje §. 388. kazni se kao prestupak uzom do god., ako nije počinjeno načinom navedenim u §. 389. i ako je vriednost zatomljene stvari namirena jamčevinom krivca činovnika.

§. 391. Javni činovnik, koj kriepošću svoje službe ima ućerivati za javnu blagajnu porez, pristojbe ili ine daće, kazni se radi prestupka uzom ne izpod tri mjeseca, ako ućera porez, pristojbe ili ine daće, znajući da ih plaćajuća osoba nije u obće dužna platiti ili da ih je dužna platiti u manjem iznosu, i ako protupravno ućerani iznos sasvim ili dielom nepreda blagajni.

Jednakom kaznom kazni se javni činovnik prigodom uredovna izdatka novca ili naturaliah, koj primajućoj stranci protupravno odbije štogod, a izdatak zaračuna kao da je učinjen podpuno.

Ako protupravno ućerani, ili odbijeni iznosi nadmašuju 100 for., kriv je činovnik zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah, a ako ućerani ili odbijeni iznos nadilazi 1000 fr., kazan je zločinstvu robija do pet godinah.

§. 392. Javni činovnik, koj ima ućerati pristojbe ili ine naknade, koje ga idu za obavljeni uredovni posao, kazni se radi prestupka uzom do god. i novčanom globom do 200 f., ako ućera svotu znajući, da je plaćajuća osoba nije u obće dužna platiti, ili da ju je dužna platitiu manjem iznosu.

Nu ako protupravno ućerani iznos nadmašuje 100 for., ima se radi zločinstva suditi na robiju do pet godinah ili na uzu ne izpod šest mjesecah i uz kazan slobode na novčanu globu.

§. 393. Javni činovnik, koj da obavi ili propusti uredovni posao ili za obavljeni ili propušteni uredovni posao bez povrjede uredovne svoje dužnosti zahtjeva, primi ili dade si obećati od stranke dar ili inu nepripadajuću mu korist, ili koj ponudjeni mu dar, ili inu nepripadajuću mu korist neodbije, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah — Pod ustanove prediduće točke nepadaju predplate honorara, koje stranke dobrovoljno i preko tarife učine javnim bilježnikom, neuredujućim u svojstvu sudbenih povjerenikah, kao ni naknade i darovi, koje stranke dobrovoljno i privolom predpostavljene oblasti dadu javnim činovnikom, da nagrade izvanredni njihov trud, naročite obične naknade i darovi javnim poslužiteljem, na koliko nisu postojećimi propisi izrično zabranjeni.

Digitized by Google

§. 394. Javni činovnik, koj za uredovno djelo ili propust, kojim je povrjedio uredovnu svoju dužnost posredno ili neposredno primi, zahtjeva ili dade si obećati dar ili inu korist, kazni se radi zločinstva mita robijom do pet godinah.

§. 395. Sudac i činovnik, obranik, porotnik ili priseżnik, koj primi, zahtjeva ili dade si obećati dar ili inu korist, da kazneni ili gradjansko-pravni predmet rješi ili kod njegova rješenja sudjeluje u prilog ili na štetu koje stranke, kazni se radi zločinstva mita robijom do deset godinah. Ako je to djelo počinio član mjestnoga suda, kazan je robija do pet godinah ili uza.

§. 396. U slučajevih §§-ah 393—395. ima se izreći, da je propalo, što je krivac primio, ili vriednost primljene stvari (§. 63, 64.)

§. 397. Javni činovnik, koj neposredno ili posredno u vlastitom privatnom interesu učestvuje kod zakupa, nabave i sličnih poslovah, koje sklapa oblast u interesu javne uprave i glede kojih ureduje ili predstoji mu uredovanje, kazni se radi prestupka uzom i novčanom globom.

§. 398. Javni činovnik, obranik, porotnik ili priseżnik, koj izvan slučajevah §. 395. kojoj stranci protupravno pogoduje ili stranku protupravno ošteti, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom

§. 399. Dušobrižnik, koji vjenča osobe znajući, da je koja od njih udata ili oženjena, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah.

Ako je djelo počinio iz nepomnje, kazni se radi prestupka uzom.

§. 400. Dušobrižnik, koji vjenča osobe znajući, da postoji bračna zaprjeka, s koje je brak nevaljan, ili razrješiv, kazni se radi prestupka uzom do tri godine. Ako je to djelo počinio iz nepomnje, kazni se uzom do šest mjesecah.

§. 401. Javni činovnik, koj vršeć svoju službu drugoga zlostavi, ili dade zlostaviti, kazni se radi prestupka, ako nije tim počinio teže kaznjivo djelo, uzom ne izpod tri mjeseca.

§. 402. Javni činovnik, koj uredovnu svoju vlast zlorabi, da drugoga prinudi na djelo ili propust, na koje nije obvezan, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom.

§. 403. Javni činovnik, koj zloporabom uredovne vlasti protupravno zatvori, dade zatvoriti ili drži u zatvoru drugoga, kazni se u slučajevih prve točke §. 283., uzom ne izpod tri mjeseca, a u slučajevih druge točke istoga §. robijom ili uzom od jedne do deset godina.

§. 404. Javni činovnik, koj prigodom uredovanja uz predpostave §. 171. povrjedi kućno pravo, kazni se po ustanovah §. 171., nu nikada ne uzom izpod mjeseca.

§. 405. Javni činovnik, koj budući uredovno obavješćen, da je koja osoba protupravno zatvorena, neučini prijave svojoj predpostavljenoj oblasti, isto tako upravitelj nadležne oblasti, koj dobije prijavu, ili bu-

Digitized by Google

dući inače uredovno o tom obavješćen nenaredi, da se stvar odmah izpita, ili njezino rješenje odgodi preko četrdeset i osam urah, kazni se radi prestupka uzom do mjeseca.

§. 406. Javni činovnik, koj u iztragi upotrebi ili dade upotrebiti prisilna sredstva, da koga prinudi na kazivanje ili izpovjedku, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom.

§. 407. Javni činovnik, koj proti osobi, o kojoj zna, da je nedužna, predloži ili povede iztragu, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom.

§. 408. Javni činovnik, koj naredi, da se ovrši kazan, o kojoj zna, da se ne ima ovršiti, ili naredi, da se ima ovršiti, nu na drugi način ili u drugoj mjeri, kazni se radi zločinstva robijom do petnajst godinah, ili uzom ne izpod šest mjesecah; nu ako se radi o kazni novčanoj, kriv je prestupku i kazni se uzom.

§. 409. Robijom do pet godinah ili uzom ne izpod mjeseca kazni se radi zločinstva javni činovnik, koj povrjedom uredovne svoje dužnosti da drugoga rieši zakonite kazne, propusti progoniti kaznjivo djelo, ili uzradi tako, da je osujetio uspjeh kaznenoga progona.

Istom se kaznom kazni i javni činovnik, koj u gore spomenutoj namjeri propusti ovršiti kaznu, koju je kriepošću svoje službe dužan ovršiti.

§. 410. Javni činovnik, koj dopusti, da uskoči kaznenik, kojega po svojoj službi ima nadzirati, pratiti ili čuvati, ili koj takova kaznenika oslobodi, ili mu pripomogne da uteče, kazni se radi zločinstva robijom do pet godinah ili uzom ne izpod mjeseca.

Ako je nepomnja činovnika olahkotila ili inače omogućila, da je kaznenik uskočio, neka se činovnik kazni radi prestupka uzom do šest mjesecah.

§. 411. Kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet godinah ili uzom ne izpod šest mjesecah javni činovnik, koj u uredovnom svojem djelokrugu:

1. načini krivu javnu dokaznicu, ili pravu javnu dokaznicu izkrivi;

2. u javnoj izpravi ili zapisniku ovjerovi neistinu, koja je štetno djelovala ili djelovati mogla na prava ili pravne odnošaje drugih, ili propusti ovjeroviti istinu, koju je bio dužan posvjedočiti;

3. u javne knjige ili registre unese neistinitu okolnost, koja je štetno djelovala ili djelovati mogla na prava ili pravne odnošaje drugih;

4. uništi ili odstrani javnu dokaznicu, koja mu je povjerena.

Istom se kaznom kazni činovnik, koj i izvan uredovnoga svojega djelokruga počini koje od djelah navedenih u predidućih točkah na javnih izpravah, knjigah ili registrih, koji su mu pristupni usljed činovničkoga njegova značaja.

Digitized by Google

§. 412. Bude li javni činovnik počinio koje od dielah, navedenih u predidućem §-u, da sebi ili drugomu pribavi protupravnu imovinsku korist, neka se radi zločinstva kazni robijom do deset godinah.

§. 413. Javni činovnik, koji o ćudorednom ponašanju ili imovinskih okolnostih koje osobe izda krivu svjedočbu, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah i novčanom globom do 200 for.

§. 414. Poštarski činovnik, koj izvan slučajevah dopuštenih zakonom otvori, pritaji listove ili ine pošiljke predane pošti, dopusti da treći to učini, kod takova mu djela pripomogne, ili sadržaj lista trećemu protupravno priobći, kazni se radi prestupka uzom ne izpod tri mjeseca.

§. 415. Brzojavni činovnici i osobe, kojim je povjeren nadzor javnih brzojavnih zavodah, koji brzojavku krivotvore, ili izvan slučajevah dopustivih zakonom otvore, pritaje, ili dopuste, da treći to učini, ili kod takova mu djela pomognu, ili sadržaj brzojavke komu protupravno priobće, kazne se radi prestupka uzom ne izpod tri mjeseca.

§. 416. Javni činovnik, koj zatvorene listove ili ina pisma izvan slučajevah zakonom dopustivih zaplieni ili otvori, kazni se radi prestupka uzom do šest mjesecah.

§. 417. Predstojnik ureda, koj podčinjena si činovnika zavede ili trpi, da počini kaznjivo djelo, kazni se kaznom ustanovljenom za počinjeno djelo.

§. 418. Činovnik, kojemu je povjeren nadzor nad drugim činovnikom, kazni se po ustanovi predidućega §-a, ako zavede ili trpi, da činovnik počini kaznjivo djelo, tičuće se poslovanja, koje ima nadzirati.

§. 419. Državnom uzom do tri mjeseca kazni se radi prestupka činovnik, koj povrjedom uredovne tajne priobći drugomu ili objavi razprave, odredbe ili izprave, koje su mu povjerene u uredovnom djelokrugu, ili koje su mu pristupne kriepošću njegovoga činovničkoga značaja.

§. 420. Uzom do šest mjesecah kazni se radi prestupka činovnik, koj se krati vršiti uredovnu svoju dužnost.

Ako je uzkrata uredovanja uzsljedila usljed dogovora dvajuh ili više činovnikah, kazan je uza ne izpod tri mjeseca.

§. 421. Odvjetnik, koj u poslu povjerenu mu u svojstvu odvjetnika protupravno posluži obim strankam savjetom ili činom, ili koj tečajem razprave povjerena mu predmeta prestane zastupati svoga klienta ili odkaže mu zastupstvo, ter se bez njegove dozvole lati zastupstva protustranke, kazni se radi prestupka uzom ne izpod tri mjeseca i novčanom globom.

Odvjetnik pako koj dogovorno s protustrankom uzradi štogod na štetu svoga klienta, kriv je zločinstvu i kazni se robijom do pet god.

§. 422. Proti osudjenikom na uzu ili državnu uzu radi djelah, navedenih u ovoj glavi, ima se uz kazne, odredjene u ovih §§-ih, suditi i na nuzkazan gubitka ureda.

Digitized by Google

Jesu li sitničari podpuni trgovci?

Kr. sudb. stol u Varaždinu obratio se je odpisom od 15. studenoga p. g. na trgovačko-obrtničku komoru u Zagrebu s upitom: „da li bi bilo sa gledišta prometa i trgovine dopustno, da se trgovci t. z. sitničari oproste od upisa tvrdkah svojih u trgovački registar?“ Kr. sudbeni stol stavio je ovaj upit na trgovačku komoru s razloga toga, jer mu se je s jedne strane istina činilo, da bi se i na sitničare imale uporaviti ustanove trgovačkoga zakona o firmi, prokuri i o trgovačkih knjiga, buduć da jih §. 5. trgov. zakona izrikom neizuzimlje; nu s druge opet strane scienio je i sam sudbeni stol varaždinski, da bi obzirom na intelektuelno stanje sitničara bilo prestrogo, te da nebi odgovaralo pravičnosti, kad se oni nebi brojili pod iznimku §. 5. Zagrebačka trgovačko-obrtnička komora, prrpisujuć poput sudbenoga stola u Varaždinu rješitbi gornjega pitanja osobitu važnost i zamašnost, izabrala je bila poseban pododbor, koji se je, razmotriv svestrano gornje pitanje, izjavio, „da se od protokoliranja dosljedno od vršenja ustanova trg. zakona oproste sitničari na selih živući,“ dosljedno tomu, da za sitničare, koji imadu svoju trgovinu u trgovištih i u gradovih vrieditи moraju ustanove trgovačkoga zakona u podpunomu smislu. Ovaj nazor odbora prihvatila i trgov.-obrtnička komora u svojojoj sjednici od 30. siečnja t. g.

Ako je igdje od osobite praktične važnosti pitanje, da li se na sitnačare imadu u podpunomu obsegu uporaviti ustanove trgovačkoga zakona, to je ono doista u našoj domovini, jer ob odgovoru na ovo pitanje ovisi s jedne strane eksistencija mnogih i mnogih obiteljih, koje svoj život upravo prehranjaju trgovinom sitničarskom, a s druge strane i obskrba ne samo ladanjskoga već donekle i gradskoga žiteljstva s mnogimi produkti, koji su

Digitized by Google

neobhodno nuždni za svagdanji život. Pak upravo zato mi je žao, da je trgovačka komora, u kojoj sjede inače izkusni trgovci, rješila to pitanje po mojem sudu proti očitim interesom svagdanjega života, te da u svojoj motivaciji na odgovor gornjega pitanja nije označila takovih razloga, koji bi bili kadri opravdati njezino stanovište. Neka mi s toga bude dopušteno to pitanje pobliže razmotriti te spomenuti, kako bi se ono po mojemu nazoru imalo rješiti, prema smislu trgovačkoga zakona i prema potrebam narodnoga života. U tu pako svrhu držim, da mi ponajprije treba razložiti razliku medju podpunimi i nepodpunimi trgovci.

Pojam trgovca, kako ga ustanovljuje naš zakon (§. 3.), tako je obćenit, da se trgovcem smatrati mora svatko, tko obrtimice obavlja budi koji od trgovačkih posala navedenih u §. 258. i 259. trg. z. U kojem se obsegu i pod kojimi modaliteti ti poslovi obavljaju, to je svejedno, te je usljed toga po našemu trgovačkomu zakonu trgovcem i piljarica, koja od seljaka prekupuje voće, te ga onda opet prodaje, isto onako, kao što je trgovcem i onaj, tko na godinu promeće hiljade i hiljade hektolitara žita ili hiljade metričkih centih robe. Zakon dakle za pojam trgovca nerazlikuje trgovine na malo od trgovine na veliko, pak zato se imadu smatrati za trgovce i sitničari, koji su upravo predmetom ovoga promatranja. I trgovačka komora smatra sitničare za trgovce, ali na koliko se iz njezine nejasne motivacije razabire, ne s razloga spomenutoga, već zato, jer oni nisu naročito navedeni u §. 5. zakona trgovačkoga. Ovo je shvaćanje očito krivo, jer je za obćeniti pojam trgovca mjerodavan jedino §. 3. trg. zakona u savezu sa § 258. i 259. Drugo je dakako pitanje: je li ovo stanovište zakona temeljito, te da li ono odgovara naravi stvari; ja sam u tom pogledu svoje misli izjavio na drugom mjestu.[1] Da je ovakovo obćenito shvaćanje trgovca naišlo na mnoge prigovore nije ni malo čudo, kada još i danas mnogi trgovačko pravo shvaćaju kao staližko pravo tvgovaca, a ne kao pravo trgovine. Ovakovih prigovora bilo je kod razprava nürnberžke konferencije, koja je razpravljala o njemačkom trgovačkom zakonu, a nije jih manjkalo

[1] Vidi moju razpravu o tom u „Mjesečniku“ od god. 1875. str. 189.

Digitized by Google

niti kod razprava peštanskoga povjerenstva, koje je viećalo o našemu zakonu. Nu svi ovi prigovori nisu uvaženi, jer se nije mogao uviditi razlog, zašto da se na sve one, koji se bave „obrtimice“ trgovačkimi poslovi, bilo to u veliko ili na malo, nebi mogle uporaviti n. p. ustanove §§. 283., 284., 285., 289., 292., 294. itd. itd.; jednom rieči, ovi se prigovori nemogoše uvažiti zato, jer su ustanove diela II. trgovačkoga zakona i za maleni promet isto tako potrebite i koristne kao što i za promet veliki.

Nu uz sve to, što je zakon pojam trgovca ustanovio tako obćenito, ipak mu se nije činilo uputnim na sve one, koji se po §. 3. smatrati mogu za trgovce, protegnuti nieke ustanove, koje se odnose na vanjski formalni pojav trgovine, a to su po §. 5. ustanove o firmi, trgovačkih knjiga, o prokuri i donekle o trgovačkih družtvih. Buduć medjutim i oni, na koje se zakonske ustanove o gornjih odnošajih neprotežu, neprestaju biti zato trgovci, ako se samo na nje može uporaviti §. 3. trg. zak., to neima dvojbe, da zakon razlikuje dvie vrsti trgovaca, koji se u trgovačko pravnoj literaturi po predlogu Goldschmidtovu nazivlju imenom podpunih i nepodpunih trgovaca. Podpuni su trgovci oni, na koje se protežu sve ustanove zakona trgovačkoga, a nepodpuni su ovi drugi.

Prije svega neprotežu se na nopodpune trgovce ustanove o firmi, te će prema tomu obzirom na ime, kojim će se oni u prometu služiti, valjati ono isto, što valja i za druge osobe; a zatim se na ovu vrst trgovaca neimadu uporaviti ni ustanove o prokuri. Budu li s toga ovakovi trgovci opunovlastili koga, da jih zastupa u njihovomu poslu, to se takav zastupnik nipošto neće moći smatrati prokuristom, te neće niti imati prava prokuriste, pa makar mu se i izrikom podielila prokura. Ovlast takova zastupnika morati će se prosudjivati od slučaja do slučaja, te će se on eventualno moći smatrati i generalnim trgovačkim punomoćnikom, nu prokuristom nikada. Napokon neće nepodpuni trgovci obzirom na obseg trgovačkih posala, radi kojih se upravo oni smatraju za takove, u pogledu tih posala moći sklapati trgovačka družtva, već će se njihova zajedinstva morati prosudjivati

Digitized by Google

stranom po § 62. trgovačkoga zakona, a stranom po ustanovah gradjanskoga zakona.[1]

Da upoznamo razlog zašto je zakonodavac nepodpune trgovce izključio od ustanova, koje se protežu na gornje okolnosti, treba na um uzeti samo to, da za firmu, prokuru i trgovačka družtva postoje posebni trgovački registri, u kojih se u evidenciji držati moraju svi odnošaji, koji se protežu na gornje okolnosti. Zahtievati pako od ovakovoga nepodpunoga trgovca: da on razlučiti znade sve ono, što mu valja u registar prijaviti; da se upozna načinom i postupkom, kako se to registriranje obaviti ima; te da napokon upozna i uvidi važnost takovih registra, — značilo bi daleko procieniti duševne sposobnosti ovakovih trgovaca, značilo bi stvoriti pretjeran aparat, koji bi posve promašio svoju svrhu, jer bi ovakove trgovce upravo nemogućimi učinio. Bili pako to na uhar bilo ne samo narodno-gospodarstvenim već i socijalnim odnošajem — drugo je pitanje.

Još je jedna okolnost u pogledu koje trgovački zakon izuzimlje nepodpune trgovce, a to su ustanove o knjiga trgovačkih. Usljed toga niti su nepodpuni trgovci obvezani voditi trgovačke knjige, niti čuvati trgovačka pisma, niti sastavljati inventar i bilancu. Ako li bi nepodpuni trgovci ipak vodili trgovačke knjige, to se dokazna moć ovakovih knjiga, i dužnost izdati ove knjige, neravna po ustanovah zakona trgovačkoga, već po propisih obćega prava. Da je ova iznimka opravdana uviditi će svatko tko znade, da onomu, tko želi valjano voditi knjige treba znanja i vještine, koju od nepodpunih trgovaca nije moći očekivati, te da bi usljed toga značilo uništiti čitav ovaj razred trgovaca, kad bi se od njih zahtievalo, da moraju voditi trgovačke knjige.

Pitamo li sada, koje osobe spadaju u red tih nepodpunih trgovaca, dolazimo do one točke u zakonu, koja je upravo bila povodom upitu kr. sudb. stola u Varaždinu. Po slovu §. 5. trg. trg. zak. spadaju u ovu kategoriju: a) piljari i kućarci; i b) staretinari, krčmari, obični vozari, brodari i ini obrtnici, u k o l i k o

[1] Akcijonarne udruge moći će po mojem nazoru sklapati i nepodpuni trgovci, jer pojam i bivstvo akcijonarne udruge ne ovisi o poduzeću. Bit će možebiti zgode o tom drugi put prosboriti.

Digitized by Google

jim radnja nadilazi granice obrta na malo. Osobe navedene u kategoriji prvoj pribraja zakon bezuvjetno u red nepodpunih trgovaca, a one pod b) samo pod uvjet, ako jim radnja nadilazi granice obrta na malo. Buduć da u svih tih vrstih trgovaca nenalazimo nigdje napomenute tako zvane sitničare ili vulgo kramare, to bi se moglo možebiti od tuda zaključiti, da se ti sitničari neimaju brojiti medju nepodpune trgovce, te da se s toga i na nje imadu uporaviti ustanove trgovačkoga zakona o firmi, prokuri i trgovačkih knjiga. Akoprem moram priznati, da je §. 5. zakona trgovačkoga nejasan, te akoprem se tajiti neda, da u pogledu jasnosti nezaostaje niti za istim zakonom njemačkim, koji je takodjer radi stilizacije čl. 10.[1] dao povod različitim nazorom, to mi se ipak čini, da se medju nepodpune trgovce navedene pod točkom b) brojiti moraju i sitničari.

Prije svega mislim, da nemože biti dvojbe o tom, da zakon u §. 5. odnosne kategorije trgovaca nije naveo taxativno, već samo demonstrativno u svrhu, da pruži sudcu neko uporište na temelju kojega će moći prosuditi, da li se pojedini trgovac ima uvrstiti medju trgovce podpune ili nepodpune. Da je tomu zbilja tako, dokazuje najbolje sama stilizacija §. 5. gdje se veli „. . . . . „na staretinare, krčmare, obične vozare, brodare i ine obrtnike . . . . .“ Da je zakonodavac u kategoriju nepodpunih trgovaca htio uvrstiti samo one, koje u §. 5. izrikom spominje, bio bi doista izpustio riečcu „i n e“, koja bi u tom slučaju bila posve suvišna; kad on pako toga učinio nije, to smo ne samo ovlašteni, nego već i po gramatičnoj interpretaciji upravo prisiljeni, u red nepodpunih trgovaca ubrojiti sve one trgovce, zvali se oni kako mu drago, kojim, kao što obično biva kod staretinara, krčmara, običnih vozara i brodara, trgovina nenadilazi granice obrta na malo. Meni se čini, da je naš zakon, koji se u najvećem dielu svojih ustanova reć bi sliepo drži njemačkoga zakona, htio iz-

[1] Članak 10. zakona njemačkoga glasi:

„Die Bestimmungen, welche dieses Gesetzbuch über die Firmen, die Handelsbücher und die Procura enthält finden auf Höker, Trödler, Hausirer und **dergleichen Handelsleute von geringen Gewerbebetriebe**, ferner auf Wirthe, gewöhliche Fuhrleute, gewöhnliche Schiffer, und Personen deren Gewerbe nicht über den Umfang des Handwerksbetriebs hinausgeht keine Anwendung . . . .“

Digitized by Google

bjeći dvojbam, koje su bile nastale usljed riečih njemačkoga zakona „und dergleichen Handelsleute“, te da je radi toga ove rieči posve izostavio. Da pako ipak pridrži duh i smisao čl. 10. njem. zakona nije doduše u daljnjem tečaju pridržao stilizaciju njemačkoga zakona „und Personen deren Gewerbe itd.“, već je, da nadomjesti izpuštene rieči „und dergleichen Handelsleute“, pred „Personen deren Gewerbe“ uvrstio izraz „ine“.

Moglo bi se možebiti prigovoriti, da zakon pod izrazom „ine obrtnike“ razumieva obrtnike u pravom i običnom smislu rieči, t. j. samo takove osobe, koje se bave preradjivanjem pokretnih stvarih, pak dočim je prave trgovce, na koje se neimadu uporaviti ustanove o firmi, prokuri i trgovačkih knjiga spomenuo taxativno, da je samo generalnim izrazom napomenuo one osobe, koje nisu trgovci u eminentnom smislu, već koje se bave onimi poslovi, koje zakon spominje u prvoj točki §. 259; budući se pako sitničari nebave takovimi poslovi, to da se oni nebi mogli uvrstiti u kategoriju trgovaca nepodpunih. Ovaj mi se prigovor medjutim čini pove neosnovanim i proti duhu trgovačkoga i obrtnoga zakona. Zakon bo trgovački smatra trgovinu obrtom kao što svaki drugi obrt, dapače izrikom zahtjeva za pojam trgovca, da se on trgovačkimi poslovi bavi kao obrtom;“ nadalje govori trgovački zakon u mnogih svojih ustanovah o trgovačkomu obrtu (§§. 260., 261. i drugi), te ga posve izjednačuju s pojmom trgovine. Obrtni pako zakon u svom prvom paragrafu veli, da svatko može slobodno tjerati svaku granu obrta razumjevajuć tu i trgovinu.

Kad se dakle trgovina i u trgovač. i u obrt. zakonu takodjer nazivlje obrtom, to nije ništa čudnovata, da zakon i trgovca nazivlje jednostavno obrtnikom; da pako zakonodavac pod obrtnikom u §. 5. razumieva zbilja trgovca, dokazuje najjasnije i nadpis naslova prvoga, koji govori o trgovcih u obće. Nemože dakle biti nikakove sumnje, da se medju nepodpune trgovce neimadu brojiti samo one osobe, koje zakon izrikom spominje u §. 5., već u obće svi oni trgovci, dakle i sitničari, kojim radnja nadilazi granice obrta na malo. Da je zakon izrikom spomenuo samo staretinare, krčmare itd., nesmie nas nipošto za-

Digitized by Google

čuditi, kada se zna, da se upravo ovakove osobe bave trgovačkimi poslovi u manjemu obsegu. Zakon nepostaviv nikakova stalna mjerila, kada koja radnja nadilazi granice obrta na malo, htio je ovim nabrajanjem sudca primjerice upozoriti na najobičnije vrsti malene trgovine, te mu time pružiti temelj s kojega mu valja prosudjivati ostale slučajeve. Kad je zakonodavac odredjivao ustanove o firmi, trgovačkih knjiga i o prokuri, imao je bez dvojbe pred očima takove trgovce, koji će biti kadri zadovoljiti ovim ustanovam, te je i samo za nje odredio odnosne propise; za ostale pako, koji nebi bili u stanju zadovoljiti ovim ustanovam odredio u §. 5. iznimku, predpostaviv dakako, da **sama narav** njihovoga posla u interesu javnoga prometa i u interesu javnoga kredita nebude iziskivala potrebu, da oni vode firmu i knjige trgovačke, te da se služe kreditom; a to će biti uviek onda, ako obseg njihova posla bude nadilazio granice malenoga obrta, u kojem će slučaju oni biti svakako obvezani voditi firmu i knjige trgovačke. Drugo je dakako pitanje: gdje prestaju granice malenoga obrta, a gdje počimlje granica velikoga obrta? Na to nam trgovački zakon nigdje nedaje odgovora, te će s toga na ovo pitanje imati u svakom pojedinom slučaju odgovorit sudac. Pak zato se nemože obćenito ni odgovoriti na pitanje: mora li sitničar voditi firmu i trgovačke knjige? To je quaestio facti, na koju će imati sudac odgovoriti od slučaja do slučaja. Buduć je pako u konkretnom slučaju zbilja težko odgovoriti, gdje prestaje maleni obrt, a gdje počimlje veliki obrt, to je naravska stvar, da će sudac morati upotrebiti sva sredstva, kako da na ovo pitanje odgovori; a da će mu većom stranom tu pripomoći savjet trgovačko-obrtnih komora, o tom nemože biti dvojbe. Upravo usljed toga čini mi se, da sudbeni stol varaždinski nije ni smio tako obćeniti upit staviti na trgovačku komoru, jer na taj upit odgovara sam zakon u §. 5., dopuštajuć, da se prema okolnostim sitničari oproste od upisa svoje firme u trgovački registar i od vodjenja trgovačkih knjiga. Po onom što do sada spomenuh bilo bi stoga uputnije i prema duhu samoga zakona naravnjije, da je sudbeni stol varaždinski upitao komoru: da li obseg trgovine

Digitized by Google

sitničara X. nadilazi granice obrta na malo, te da je prema odgovorn na ono pitanje odlučio u pojedinom slučaju.

Trgovačka komora medjutim, neobaziruć se na smisao §. 5. trgov. zakona, odgovorila je na upit sudbenoga stola varaždinskoga posve absolutno jer tvrdi, da bi se u obće na sve sitničare bez iznimke imali uporaviti propisi zakona o firmi, prokuri i trgovačkih knjiga. Što više, komora scieni u svojemu dopisu na sudbeni stol varaždinski, da bi bilo štetno ugledu trgovačkoga staliža, kad bi se sitničari brojili k trgovcem nepodpunim, jer da bi se mnogi trgovac izjavio sitničarom, samo da izbjegne ustanovam zakonskim, koji se tiču firme i knjiga trgovačkih. Koliko god moram pohvalom priznati brigu trgovačke komore u nastojanju kako da se digne ugled staliža trgovačkoga, to ipak mislim, da ovaj razlog nije kadar opravdati nazore komore. Dopuštajuć da ovakav krivi navod ne služi baš na čast cielomu trgovačkomu staležu, te da je štetno po ugled trgovačkoga staliža, ako trgovac neima firme i ako nevodi knjiga trgovačkih — to ipak nije izključeno, da može nastati slučaj kad će ovakav kriv navod biti učinjen optima fide; jer kad se usljed relativnoga pojma sitničara dogoditi može, a često puta i dogadja, da ni sud ni sama komora nemože prosuditi posve temeljito, je li tko sitničarom ili nije, kako se može zamieriti pojedincu ako tvrdi, da jest sitničar akoprem to nije. U ovakovoj tvrdnji vidimo tim manje štete po stališ trgovački, jer i onako u tom pitanju neodlučuje pojedinac već sud.

Što se tiče one druge okolnosti to nemislimo, da bi bilo na štetu trgovačkoga ugleda, ako takovi trgovčići, kao što su obično sitničari, neimadu firme, ili ako nevode knjiga trgovačkih. Ta šteta može nastati tim manje, kad sam zakon nieke trgovce odriešuje od te obveze. Pak zašto da je štetno po ugled trgovačkoga staliža, ako samo sitničari neimadu firme i nevode knjiga? Zar se to isto nebi moglo reći i za staretinare, krčmare, obične vozare i brodare? Ili zar su ove vrsti trgovaca u manjoj cieni od običnih sitničara. U ostalom nije opravdan navod, ako se misli, da je već dovoljno nazvati se sitničarom, da bude trgovac oprošten od gornjih obveza; jer se može dogoditi, da će i sit-

Digitized by Google

ničar biti dužan imati firmu i voditi knjigu kao što svaki drugi trgovac, a to će biti onda, ako njegov posao bude prelazio granice obrta malenoga. Prosuditi ovu okolnost neovisi opet o volji sitničara već o presudi suda.

Sudbeni stol varaždinski primetnuo je u svomu dopisu na komoru opravdanu primjetbu, da ima sitničara, kojim je obseg poslovanja tako neznatan, a izobraženje tako nizko, da se od njih ni zahtjevati nemože, da vode knjigu i protokoliraju firmu. Trgovačka komora sa žalošću priznaje ovu tvrdnju, te akoprem je uvjerena, da bi konsekventno provadjanje njezinoga nazora mnoge sitničare upropastilo, to ipak misli, da bi se iznimka mogla učiniti samo kod onih sitničara koji živu na selu, „dočim sitničari, koji živu u trgovištih i gradovih, da mogu za dosta malen novac naći vrstne sile za rukovodjenje knjiga". —

Meni se čini, da ovaj nazor trgovačke komore predaleko ide i onda, ako se on stegne samo na sitničare po trgovištih i po gradovih. Tko naime poznaje naše sitničare, živili oni u gradovih, trgovištih ili na selu, taj će znati, kao što priznaje i sama komora, da oni velikom večinom absolutno nisu kadri voditi trgovačkih knjiga, jer se za to iziskuje posebna vieština, koju možebiti nerazumie ni mnogi podpun trgovac u gradu Zagrebu. Kad bi se stoga prihvatio nazor komore, tada bi skoro svi sitničari, koji borave u trgovištih i u gradovih morali svoje dućane zatvoriti i posvetiti se drugomu zanimanju, a buduć bi to mogao učiniti manji dio, to neime dvojbe, da bi se tim otvorio put novoj sirotinji, kojom nas je već i onako zadružni zakon dovoljno obdario. Da, ali misli trgovačka komora, da sitničari nebi baš morali obustaviti svoga posla, jer da se u trgovištih i gradovih može naći dosta vrstnih sila, koje će jim za malen novac moći knjige voditi. Nu i gledeć na to, da je niekako čudnovato, da trgovac, koji ni slova nepozna, tudjoj osobi povjeri tako važnu stvar kao što su knjige trgovačke, te dopuštajuć i to, da bi sitničar za malen novac, bez velike novčane štete za svoj posao, mogao dobiti čovjeka, koji će mu voditi knjige, ne mogu ipak dopustiti, da bi se našlo dosta vrstnih sila, koje bi mogle tomu zadovoljiti. Niti u samom gradu Zagrebu, a kamo

Digitized by Google

li u trgovištih, koja se u nas nerazlikuju mnogo od ovećih sela, nebi se našlo dovoljno ljudih, koji bi mogli zadovoljiti toj potrebi, jer valja na um uzeti, da će se onaj tko je izučio knjigovodstvo vrlo težko dati sklonuti, da bude knjigovodja kakvomu kramaru, koji prodaje za dva tri novčića slanine itd. Možebiti je mislila trgovačka komora, da bi lahko mogla jedna te ista osoba voditi knjige kod više sitničara; nu ja nevjerujem, da bi ijedan sitničar bio tako naivan, da povjeri svoje knjige osobi, koja bi, poznavajuć stanje imovinsko i poslovno raznih trgovaca, bila tako rekuć privilegirana, da položaj svoj na štetu njihovu zlorabi. Nebi dakle preostalo drugo, nego da si svaki sitničar drži posebnoga knjigovodju, koga bi morao dakako dobro platiti; to pako mogao bi jedva koji učiniti.

Još je napokon jedna okolnost, koju netreba svida metnuti u onom slučaju, ako bi sitničari radi odviše stroge uporabe trgovačkoga zakona svoj posao obustaviti morali. Svakomu je dobro poznato, da su ne samo na selih nego i u istih gradovih upravo sitničari, koji in ultima linea posreduju medju konsumentom i producentom, te koji su upravo usljed toga prava blagodat po žiteljstvo. Koliko bi neprilika nastalo, kad bi žiteljstvo za svaku i najmanju potrebu moralo ići tražiti protokoliranoga trgovca, koji je često puta i u gradu tako dalek, da bi mnogi svoju potrebu volio ostaviti nepodmirenu? A što da reknemo o trgovištih i o selih, gdje često puta i neima drugoga trgovca do sitničara?

Sve ove okolnosti dovoljno su kadre oprovrći one razloge, koje je trgovačka komora navela, da opravda svoj zahtjev, po kojemu bi se imali i sitničari bez iznimke smatrati za podpune trgovce, te obvezati da protokoliraju firmu i vode trgovačke knjige.

Zaključujuć ovo promatranje neka mi bude dopušteno spomenuti još jedno. Buduć da neima sumnje, da ne samo pogledom na sitničare nego i na ostale trgovce može nastati dvojba, imade li se na nje uporaviti ustanova §. 5. trgov. zakona, to valja uviek imati na umu, da kod rješenja te dvojbe nikada nemože biti mjerodavnom okolnost ona, kakovom se vrsti trgovine dotičnik bavi, — jer se smisao i duh §. 5. tiče svih trgovaca bez razlike, a oni koji su tamo navedeni samo su spomenuti primje-

Digitized by Google

rice — već samo okolnost ona, da li odnosni obseg trgovine nadilazi granice obrta na malo ili ne. Kod rješenja pako ovoga pitanja pružio je zakon razsudi sudca posve slobodnu ruku, nestavljajuć mu u tom ni one granice, koju odredjuju §. 7. uvodnoga patenta, kojim je u Cislitaniji uveden njemački trgov. zakon i naredba ministarstva unutarnjih djela, pravosudja i financije od 13. svibnja 1860. br. 123. d. z. l., kojom su i za našu domovinu bile proglašene ustanove o protokoliranju firma, o vodjenju knjiga trgovačkih i obrtničkih, o prokuri i o nadležnosti sudova trgovačkih. Dr. **Fran Vrbanić.**

Da li u slučajevih §§. 430. i 440. o. g. z. izključuje mala fides prenos vlastničtva na onoga, komu bijaše poznato, da je vlastnik dotičnu stvar već prije ustupio drugomu bez predaje?

U br 9. „Mjeseč." od g. 1879. razvijeni su pobliže razlozi za i proti tomu, te se je na gornje pitanje odgovorilo punim pravom niječno.

Razlogom navedenim za niječni odgovor moglo bi se još sliedeće dodati:

§§. 430. i 440. o. g. z. zahtievaju da je prednik sam vlastnikom ustupljene stvari. Do predaje te stvari na svoga pogodbenika ostaje prodavalac po zadnjoj stavci §. 1053. o. g. z. još uvjek vlastnikom iste.

Mala fides nemože se dakle pri sliedniku stičućem vlastničtvo stvari ni pomisliti, makar on baš i znao, da je njegov prednik u vlastničtvu istu stvar već prije drugoj kojoj osobi budi uz plaću budi bezplatno bez predaje ustupio; jer prije predaje nije ta osoba po §§. 1053. i 1045. o. g. z. na stvar samu stekla nikakovo stvarno, nego po §. 430. o. g. z. samo osobno pravo i to proti prodavaocu.[1]

Ako dakle sliednik, komu je stvar u vlastničtvo ustupljena predajom, nedrži sebe samoga, već drugoga, komu je stvar doduše prije, nu bez predaje, prodana, pravim vlastnikom stvari, to na njegovoj strani neima nepoštenosti u smislu §§. 326. i

[1] Puki naslov nedaje jošte vlastničtva, već tek mogućnost steći ga (§. 425. o. g. z.).

Digitized by Google

368. o. g. z. već je to puka pravna bludnja, koja po zadnjoj stavci §. 326. o. g. z. nnpoštenost izključuje.[2]

Usuprot §§. 367. 824. i 1460. o. g. z. predpostavljaju da prednik sam nije bio vlastnikom stvari u smislu §§. 369. i 425. o. g. z. U tih slučajevih stvara dakle poštenost sliednika iznimno (§. 442. zaduja stavka o. g z.) tekar pravo vlastničtva, koje je predniku manjkalo.

A da se tako zvana bona fides koju §§. 367., 824. i 1460. o. g. z. za stečenje vlastničtva iznimno zahtjevaju, nedade običnitim uvjetom učiniti, te time i na §§. 430. i 440. o. g. z. protegnuti, sliedi iz §§. 416., 417. i 420. o. g. z. po kojih se vlastničtvo može dapače i onda steći, kad predleži mala fides.

I. Pirka.

Kritične opazke ka nekojim riešitbam naših sudova.

IV.

Pojam o vjerojatnom izkazivanju u obće. Pozivanje naprosto na svjedoke kao i ponudjenje glavne prisege za dokaz prava vlastnosti na zaplienjene pokretnosti nije dozvoljeno vjerojatno izkazanje za bezuvjetnu obustavu ovrhe (§. 447. gr. pp.).

Nedokaže li se pogibelj nenaknadive štete, koja bi mogla uslied nastavljanja ovrhe nastati, neima obustavi mjesta niti pod uvjetom položenja jamčevine.

Maria H podigne proti svomu suprugu Stj. H. i proti J. R. tužbu na izlučenje nekojih pokretninah iz ovrhe, povedene po ovomu posliednjemu proti Stj. H., te se za dokaz svoga prava vlastničtva zaplienjenih predmeta pozove na svjedoke uz do-

[2] Samo pri načinu tečenja valja načelo: prior tempore potior jure, dočim starina naslova nipošto neodlučuje, jer inače bi se, — pokle se po §. 381. o. g. z. za stvari, koje nisu ničije, naslov sastoji u prirodjenoj slobodi posjesti ih, — moralo svakomu okupantu u grieh upisati kao mala fides, što je takvu stvar posjeo znajući, da je prirodjena sloboda svijuh dobom starijih državljana već prije postojala da je dakle njihov naslov to jest njihovo prirodjeno pravo na tu stvar bezdvojbeni starije. Ta absurdnost dokazuje dovoljno netemeljitost protivničkoga mnienja.

Digitized by Google

mirnu eventualno odlučnu prisegu. Ob identičnosti istih pako nije nikakav dokaz ponudila.

U izlučnoj tužbi stavljen je podjedno zahtjev, da se ovrha obustavi; nu nije utvrdjeno da će se prodati zaplienjene (stvari) pokretnine, ili da bi se inače tužiteljici nanijela kakova nenaknadiva šteta.

Kr. sudb. stol u Belovaru je odlukom od 21. lipnja 1879. br. 1317. gr. dalnju ovrhu bezuvjetno obustavio, a kr. banski stol je svojom odlukom od 10. srpnja 1879. br. 7979. onu prve molbe potvrdio, jer „da se je tuženica M. H. u izlučnoj tužbi u dokaz svoga vlastnoga prava na zaplienjene pokretnine pozvala na svjedoke uz domirnu eventualno odlučnu prisegu i tako dopriniela dovoljnih dokazala za svoje pravo," i jer „se u takovu slučaju po propisu §. 447. gr. pp. imade ovrha obustaviti bezuslovno, što bi joj se inače prodajom (?) istih pokretnosti naniela šteta nenaknadiva".

Kr. stol sedmorice, je s razloga „što su u napadnutom dielu obe suglasne niže odluke utemeljene na ustanovah §. 447. gr. pp., te u istih odlukah nepredleži nijedan od uvjetah §. 318. gr. pp.," obnašao riešitbom od 18. listop. 1879. broj 1142. izvanredni previdni utok odputiti.

Iz jasnoga sadržaja §. 447. gr. pp. proizlazi da onaj, koj zahtjeva da se njegove pokretne stvari iz ovrhe izluče a sama ovrha bezuvjetno obustavi, mora vjerojatno izkazati[1] svoje pravo na iste stvari i dokazati nenaknadivu štetu, koja bi mu se nastavkom ovrhe naniela.

Nemože li pako vjerojatno izkazati svoje pravo, onda mora dati sigurnost za svaku štetu, koja bi za ovrhovoditelja nastala uslied obustavljene ovrhe. Nu i u tom slučaju mora dokazati da bi se

[1] Pravi izraz njemački „Bescheinigung" §-a 447. gr. pp. je u hrvatskom postupniku preveden sa rieči „dokaz," što se protivi smislu zakona. Akademija umiejętności u Krakovu ima u svojem „niemiecko — polski Słownik wyrazów prawniczych i administracyjych" za rieč „bescheinigen" u smislu spomenute zakonske ustanove izraz „uprawdopodobnić co t. j. wykazać prawdopodobność czego". Juridisch-politische Terminologie za hrvatski jezik od god. 1853. pako neima za rieč „Bescheinigung" §-a 447. gr. pp. pravoga prevoda, jer izraz „pismeno potvrditi" znači lih „Ausstellung einer Beweisurkunde".

Digitized by Google

i njemu nenaknadiva šteta naniela, ako se ovrha neobustavi; inače se niti uz danu sigurnost njegovomu zahtjevu udovoljiti neima.[1]

Dokaz nenaknadive štete nije pako u gornjem slučaju M. H. već time doprinela, ako dokazuje da je izvedena samo plienitba i prociena; jer ovrhovoditelj, saznav za njegova prava, može još uvjek od daljne ovrhe odustati. Tekar, kada ovrhovoditelj unatoč tomu do izvedenja ovršne prodaje doći pusti, nastane za izlučujućega ta nenaknadiva šteta, da može za uvjek biti lišen svojega prava na vindicirane stvari.[2]

Vjerojatno izkazanje prava na izlučujuće stvari je istina, juridičkoj razsudbi i osvjedočenju sudca prepušteno.[3] Nu pošto može samo jedno osvjedočenje jedne istine biti:[4] to nemože niti osvjedočenje sudčevo samovoljno biti.

Stoga su za sudca postavljena dokazna pravila, kojih se on držati mora kod prosudjivanja, dali je koji čin vjerojatno izkazan ili ne.[5]

Naš gradjanski postupnik poznaje dobro vjerojatno izkazivanje, pa ga za razliku od dokaza često rabi pod raznovrstnimi nazivi.[6] Tako n. p. u §. 58. sa izrazom: „vjerodostojno

---

[1] Vrhovni sud u Beču, izričuć u svojoj riešitbi od 3. studenoga 1869. br. 12.335, da se ponudjenje dokaza po svjedocih i prisegom kod prosudjivanja pitanja o dopustjenju obustave ovrhe u smislu §. 3. dvorskog dekr. od 29. svibnja 1845. br. 889. nemože u obzir uzeti, izriče ujedno da se pomanjkanje vjerojatnoga izkazanja glede zahtjeva prava vlastničtva niti položenjem jamčevine nadomjestiti nemože („Ger.-Halle," 1869. str. 424.) Jednako kaže i rieš. istoga od 1. srpnja 1869. br. 7183. („Ger. Halle," 1869. str. 300.).

[2] Dr. F. Schuster Civilprocessordnug, 3. izd., str. 764. br. 3. lit. b.

[3] Stoga W. H. Puchta stavlja sudca u kategoriju prisežnika. Linde, Zeitschrift für Civilrecht und Process sv. I. god. 1828. str 306.

[4] W. Endemann, Archiv f. d. civil. Praxis, sv. 41., god, 1858. str. 303.

[5] O potrebi samih načela i pravila slažu se svi, koji su upitni predmet razpravljali; jedino se je izmed njih porodila kontroverza o većoj ili manjoj vjerojatnosti izkazivanja. Tako s jedne strane izmed Savigny-a (Zeitschr. für gesch. R. W. VI., str. 230.; i Verm. Schriften II., str. 253.), Wetzell-a (Krit. Jahrb. für d. R. W. str. 769. i sl. i System d. o. Civilproc. 3. izd. str. 302. i sl.), Renaud-a (Lehrbuch §. 102.) i Bethmann-Hollwega (Der röm. C. Pr. III. §. 163.); onda s druge strane Briegleb-a (Einleitung in die Theorie d. sum. Processe §§. 52., 65., 82. i sl.) i Wach-a (Der Arrestprocess, I. §§. 19. i sl.).

[6] Oprieke medju dokazom i vjerojatnim izkazom neima u Code de procédure; a zakoni u Njemačkoj razumievaju pod vjerojatnim izkazom jednostavno sam dokaz (Pruski post. I. 8, §. 24.; 8. §. 27. §. 29. §. 36. §. 49.; 24.

Digitized by Google

dokazati;“ u §§. 94. i 598. „posvjedočiti;“ u §§. 165., 188., 427. „dokazati“ (nemački tekst pako glasi: „bescheinigen“ i wahrscheinlich nachweisen“); u §. 212. „prijaviti načinom dostojnim vjere;“ u §§. 243., 397. i 407. „vjerodostojna svjedočanstva;“ u §. 366. „dokazati na način dostojan vjere;“ u §. 447. „dovoljni dokaz;“ u §. 500. „vjerodostojna potvrda;“ u §. 564. „potvrditi;“ i u §. 603. „navesti sa vjerojatnošću.“ Nadalje govori neparbeni postupak o izkazivanju u §§. 116. i 126.; gradjanski zakon u §§. 799., 810., 817., 818.; te mjenbeni zakon u §. 50. itd.[7]

Iz navedenoga se vidi, da se vjerojatno izkazivanje u obće u onih slučajevih rabi, gdje ima sudac naproti obćem pravnom načelu na jednostavni predlog bez saslušanja protustranke (— nu ne definitivnu —) riešitbu izdati.[8]

Pošto se svrha vjerojatnog izkazivanja u tomu sastoji, da se sudcu pridonese osvjedočenje, ili barem vjerovanje u istinitost procesualne tvrdnje, to se pita, kako da se to jednostranim putem učini. Očevidno je, da se bitnost vjerojatnoga izkazivanja za razliku od dokaza nesastoji u tomu, da se ovdje manje valjana dokazala rabiti mogu, n. p. sumnjivi i završni svjedoci i dr., već u tomu da sredstva vjerojatnoga izkazivanja odma bez dalnjega postupanja na sudca djeluju;[9] da se sudcu neoznači samo

§§. 36—39. §. 46.; 31. §. 3., §. 5.; 32. §. 5.; — Hannov. post. §§. 35., 493. 514. 522.) Glede francuzkoga post. vidi Boitad i G. F. Colmet-Daage, Lecons de Procédure civile. 12. izd. I., str. 582.; G. L. J. Carré, Lois de la procédure, 4. izd. II., 479. i sl.; a glede talijanskoga: L. Borsari, Il codice ital. di proc. civ. 4. izd. str. 331. i sl.; i J. Mattei, Annotaz. al cod. di proc. civ. str. 190. br. 4. i sl.

[7] Prisp. F. Haimerl Magazin, VII. str. 15. i XL. str. 40. i sl. Ovi različiti a često i pogrešni nazivi jesu donekle uzrok, da je razvoj pojma o vjerojatnom izkazivanju veoma otežćan, da niti sudac neima stalnog pravila po kojem bi se kod prosudjivanja držati mogao, već da se ravna prema pojedinom nazivu, neobziruć se da li to odgovara zahtjevu i duhu zakona.

[8] W. Brauer Archiv für die civil. Praxis. XXV., str. 343. i sl. navadja da je propisano izkazivanje u svrhu brzog odklonjenja prieteće pogibelji i u svrhu štednje vremena i troška. Rimsko pravo zahtjeva vjerojatno izkazanje (summatim cognoscere) u onih slučajevih, gdje molitelj zaišće, da se oživotvorenje njegova prava osjegura ili olakša. Savigny, l. c. VI. str. 239. Te slučajeve vidi kod Wetzel-a l. c str. 303. i sl.

[9] W. Endemann, Archiv f. d. civ. Praxis, 41. sv., str. 305. i sl. Prispodobi naprotiv u „Juridische Blätter,“ 1873. br. 49. članak od dr. O. F.

Digitized by Google

sredstvo, kojim se želi njegovu vjeru u istinitost navoda probuditi, već da se ova vjera odma zaista i utemelji.[10] K tomu je potrebno da sudac sa oznakom i doprinešenjem dokazala takodjer i sazna, koju vjerojatnost pružiti može i što sadržaje. Sa stanovišta realne dokazne teorije sliedi dakle, da se vjerojatnost u pravilu izpravami izkazati ima,[11] pa da se i ostala dokazala na pr. sa svjedoci, očevidom i dr. u pismenih sastavka doprinieti moraju.[12]

Naš gradjanski postupnik označuje te izprave sa „vjerodostojnimi potvrdami i svjedočanstvi“ (§§. 500., 243. i dr.); nu §§. 397. i 407. kažu da se vjerojatnost izkazati („dokazati“) može i „drugim načinom“.

Što se tiče izprava, to su za vjerodostojno izkazanje svakako valjane koli izvorne javne[13] (§. 564. gr. pp.) i po propisu izdane privatne izprave, toli i vidimirani prepisi istih.[14]

Pozivlje se tkogod na svjedoke, to on mora podjedno doprinieti i njihov dokaz uslied sudbenog ili bilježničkog preslušanja, ili pako u slici pismenog očitovanja, jer se vjerojatnost odmah izkazati mora.

Navesti naprosto svjedoke nije nikakova vjerojatnost,[15] jer predpostaviv da je zaista sudcu i dano osvjedočenje da živu navedeni svjedoci — što je inače u pravilu takodjer neizvjestno, —

---

[10] Haimerl, Magazin sv. XI. str. 41.; i Endemann, l. c. str. 305.

[11] Endemann, l. c., str. 306. nedopušća inim dokazalom nikakove vriednosti, jer da samo izprava pruža sudačkomu uvaženju dokaz ob obstojanju i nutrnjem sadržaju vjerojatnog izkaza.

[12] Brauer l. c. str. 352.

[13] Manjičava javna izprava može za vjerojatno izkazanje u toliko vriediti, u koliko ona pruža sudcu potreban stepen vjerojatnosti Brauer, l. c. str. 353.

[14] Dr. F. Schuster, Civilprocessordnung, 3. izd. str. 366. ide predaleko, kada tvrdi da su i nevidimirani prepisi dovoljni. To se protivi našemu postupniku, koj zahtieva „vjerodostojne potvrde i svjedočanstva“.

[15] Brauer, l. c. str. 355. do 357. — Najviši sud bečki dapače niti tada nije dozvolio obustavu ovrhe, kada su dva nepristrana svjedoka prigodom izvadjanja ovrhe vlastnost moliteljevu na zaplienjene stvari dokazali. Rieš. od 1. srpnja 1869. br. 7183. u „Ger.-Halle“ 1869. str. 300. Nu ja scienim, da je dovoljno vjerojatno izkazanje doprinešeno već time, ako su izjave onih svjedoka prigodom plienitbe u zapisnik uvršćene.

Digitized by Google

to sudac ipak ni iz daleka nezna, da li će se moći preslušati i što oni znadu i tvrde o činu imajućem se vjerojatno izkazati.[16]

Jednako se imade i sa sudbenim očevidom, vještaci i prisegom. Kako se može jednostavnim označenjem ovih dokazala štogod vjerojatno izkazati, pošto još nitko nezna dali će se izvesti moći i povoljan uspjeh dati.

U obće, kako može sudac vjerovati svjedokom, prisezi, vještakom i dr. samo stoga, što su označeni, pošto on rieči stranke, koja nje naprosto ponudja, nesmie vjerovati.

Ta bolje i pravilnije bi možebit bilo, kada bi se sa pouzdanjem u stranku, od koje se očekuje, da će ponudjenu prisegu zaista položiti, njezinoj prostoj tvrdnji vjerovalo, u mjesto da se vjerojatnost na ponudi prisege osniva.

Kod povratnih molba može istina uvjeravanje odvjetnikovo, da je na njemu krivnja zanemarenoga roka, ročišta itd., dano u samomu parbenomu pismu, biti dovoljnim pismenim izkazom vjerojatnosti, jer se očitovanju, k je njemu samo na štetu služi, u pravilu vjerovati može. Nu kada se znade, da dotični odvjetnik neuzimlje ozbiljno svoju odvjetničku dužnost, kada se je već izpostavilo, da je njegova tvrdnja nelogična i da je to nepromišljen običaj njegov, tada nemože sudac biti osvjedočen o njegovom navodu.[17]

Medju sredstva vjerojatnoga izkazanja spadaju takodjer proste predmnieve[18] i notornost.

---

[16] Endemann, l. c. str. 306. — Prema tomu je postupao i najviši sud bečki, neuzev u obzir dokaz prava vlastničtva, ponudjeni po svjedocih i glavnom prisegom za obustavu ovrhe (Rieš. od 3. studenoga 1869. br. 12335. Ger. Halle, 1869. str. 424.). U oprieci sa tom riešitbom pako isto sudište u posebnom slučaju dozvolilo obustavu, premda je molitelj naprosto se pozvao na svjedoke (Rieš. od. 23. lipnja 1869. br, 6964., Ger. Halle, 1870. str. 38) — Nu u pretežnijih slučajevi zahtjevao je više, nego što treba od vjerojatnog izkazanja („Jur. Blätter, 1873. br. 37. i br. 49. sa rieš. od 15. srpnja 1870. br. 6973.; „Ger. Halle," 1869., str. 269.. sa rieš. od 16. ožujka 1869., br 2961. i rieš. od 13. travnja 1869. br. 3962.; kao i gori sub 15) spomenuta rieš.)

[17] Endemann, l. c. str. 308.

[18] Zakonite predmnieve, t. j koli tako zvana: praesumtio legis vel juris, dopuščajuća protudokaz, n. pr. u §§. 99., 156., 209., 328. o. g. z. itd. i praesumtio juris de jure, izključujuća protudokaz n. pr. u §. 96. o. g. z.

Digitized by Google

Obazremo li se na uvodno spomenuti slučaj, u kojem se tužiteljica i ujedno moliteljica za obustavu dražbe M. H., za dokaz svoga prava vlastničtva naprosto pozivlje na svjedoke, nepružajuć ipak dokaza glede identičnosti izlučit se imajućih stvari, što je tim više slieditи imalo, pošto je podjedno imala doprinieti protudokaz proti predmnievi §. 1237. o. g. z.[19]: to je očevidno, da se obustava ovrhe dozvoliti nije mogla, pa niti uvjetno, jer moliteljica nije uztvrdila, da njoj kakova nenaknadiva šteta prieti.

Dr. **Ivan Ružić.**

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Da li postaje ovršna dražba nepokretnina ništetnom, ako suvlastnik nije bio ubaviešten o dražbi? Mora li se o dražbi ubaviestiti zabilježeni vlastnik? Može li se deložirati ovršno neovršenik? Ako se ukine dražba, može li se dostalac na javnoj dražbi deložirati na temelju odluke, dražbu ukidajuće?

Kad država stupa iz samovoljne uprave na pravnu, tada se obično dogadja, da se tuže na pravni red u zemiji oni, kojim je oduzela pravna država preimućtva, uživana za vrieme nezakonja. Nu protuslovje sa načelom pravne države nastalo bi onda, da se onaj, koj je ćak u doba nezakonja uživao neku zaštitu svoga posjeda, mora potužiti na nepravdu, nanešenu mu novom erom.

U ovom nesretnom položaju bijahu dvie obitelji Ive i Tome Horvat.

U Maloj Gorici pod kućnim brojem 7. obstojala je zadruga Horvat-Pucović. Nu za vrieme uvadjanja gruntovnih knjiga ne bijaše upisana u gruntovnici broj 33. obćine Brest zadruga, nego sliedeće osobe:

---

imadu jednaku moć sa podpunim dokazom, ili se mogu od dokazivanja riešiti, s toga se mogu na jednaki način proste predmnieve (praesumtiones hominis) sa vjerojatnim izkazivanjem uzporediti. Prisp. Haimerl, l. c. str. 42.; Brauer, l. c. str. 359., i Schuster, l. c. str. 367.

[19] Na temelju ove predmnieve je vrhovno sudište bečko sa rješitbom od 30. prosinca 1864. br. 21231. dozvolilo proti nekomu kavanaru vodjenu pljenitbu na pokućtvo kavanarsko, premda se je supruga izkazala sa sudbenom nagodom, polag koje njoj je njezin suprug to pokućtvo u vlastnost ustupio, jer da takova nagoda samo naslov za postignuće vlastničtva pruža, a identičnost ustupljenih i zaplienit se imajućih predmeta dokazana nije. Stubenrauch, Commentar, 2. izd., II. str. 365. „Ger. Ztg.“ 1865. br. 30.

Digitized by Google

Horvat-Pucović Matija sa ženom si rodjenom Horvat, udova Jure Horvata imenom Mara, zatim Bara udova Ivana Horvata kao suvlastnici u nepoznatih sudjelovih.

Ovaj upis nije korektan, jer bi se bila imala upisati kao vlastnica zadruga, pošto se već iz same gruntovnice vidi, da je na ovom selištu odnošaj zadružni.

Neuki seljaci nepoznavaju pravila „vigilantibus jura," a nitko ih nije poučio, da se nakon uvedenih gruntovnih knjiga prosudjuje kretanje nepokretnina po stanju gruntovnom a ne po faktičnom, pa stoga nisu tražili gruntovnoga izpravka.

Na zadruzi sve je do Tome i Ive Horvata izumrlo, tako da su sada ova dvojica jedini ovlašteni zadružni. — Nu dočim de jure imadu biti smatrani vlastnici nepokretnina upisanih u gruntovnom napisniku broj 33. občine Brest, de facto postadoše prosjaci, putem suda iz grunta iztjerani.

To se pako dogodilo ovako:

Upisana u gruntovnici udova Bara načinila je oporuku, kojom ostavi svoj dio Kati, udatoj Slanec. Sud uruči Kati Slanec jednu trećinu nepokretnina upisanih u gruntovnom napisniku broj 33. občine Brest, premda Bara Horvat, kako gruntovni napisnik pokazuje, nije bila vlastnica jedne trećine već nepoznatog diela. Tuj imademo već jednu nekorektnost, jer nije moći uknjižiti na nasljednika više, nego je imao oporučitelj.

Kata Slanec tražila je zatim uvedenje u posjed one trećine, nu prem da je sudbeni stol zagrebački ovo dozvolio, ostade uvedenje bez uspjeha, pošto se tomu uzprotiviše Tomo i Ivo Horvat.

Neuspiev tim tražila je Kata Slanec diobu zadruge. Gdje je zapelo pitanje o diobi zadruge, o tom nije ništa poznato.

Podignula je zatim Kata Slanec tužbu na diobu ter ustup trećine grunta pred sudbenim stolom zagrebskim.

Na odgovor Tome i Ive Horvata nije dan protuodgovor; jer je Kata Slanec uvidila, da po stanju stvari nemože tužba njena uspieti. Nije bo dokazala, da bijaše Bara Horvat vlastnica trećine, a pošto je titulo nasljedstva tražila dio Barin, to bi se bila morala tužba njena odbiti jer Bara nebijaše vlastnicom one trećine.

Da se nedogodi kakova sleparija, dali su Tomo i Ivo Horvat tužbu zabilježiti kako to gruntovni napisnik posvjedočuje. Ovom zabilježbom došli su Tomo i Ivo Horvat u gruntovnicu kao eventualni vlastnici.

Nu Kata Slanec po svojih ortacih snovala je prevaru. Dala je svomu mužu obveznicu na 1000 for., a taj se uknjiži na tobože njezinu trećinu pa povede ovrhu na čitavi grunt i dostane nepokretnine za 1000 for.

*

Digitized by Google

Odlukom veleslavnoga kralj. sudbenoga stola u Zagrebu od 5. svibnja 1874. br. 1047. dozvoljena bje dražba nepokretnina ter ob ovoj ubaviešćeni suvlastnici najme: Mara Horvat i Mato Horvat po curatoru ad actum odvj. B.

Ivo i Tomo Horvat, premda bijaše tužba o pravu vlastnosti u gruntovnici na njihovu korist zabilježena, nisu bili o dražbi ubaviešćeni. Dne 19. travnja 1875. obavio je kr. kotarski sud sisački dražbu te je Miko Slanec dostao nepokretnine za 1000 for. bez da je i krajcaru položio, jer je u dražbenih uvjetih uvjetovao za sebe oprost od jamčevine, ako bude sudražbovao.

Izdražbovav nepokretnine ove tražio je Miko Slanec uvedenje u faktični posjed, nu nije tražio uvedenje proti Kati Slanec, ovršenici, niti proti suvlastnikom Mari i Mati Horvat, već proti Tomi i Ivi Horvat. Odlukom od 27. srpnja 1875. br. 409. dozvolio je kot. sud sisački uvedenje u faktični posjed. Nu kad je došao sudbeni izaslanik na lice mjesta, te htjede deložirati Tomu i Ivu Horvata, opreše se ova dvojica te se sudb. izaslanik morao vratit neopraviv ništa, da dodje sutra dan s oružanom silom te baci Ivu i Tomu Horvata sa ženami i djecom na polje. Sud riešiv izvješće ob uvedenju u posjed ubaviestio je samo Miku Slanca i curatora g. B. ali nije ubaviestio deložirane Ivu i Tomu Horvata.

Tekar iza deložiranja saznadoše Ivo i Tomo Horvat, što se tuj dogodilo, pa prem nikomu ništa dužni, moradoše iz svoga očinstva.

Traže si proti tomu bezakonju zaštite. Odvjetnik podnese proti uvedenju u njihovo ime žalbu ništovnu i utok. Nu jer je sve bilo postalo pravomoćno i dražbena odluka i dražbeni čin, zabacio je kr. banski a i stol sedmorice utoke njihove. Ali jer nemogoše pregorjeti nepravde, potraže lieka i pred sudom kaznenim; nu ovaj ne povede iztrage, jer da neimade u činu kriterija zločina. Tako tumarahu okolo do g. 1878.

Ove godine podnesoše kotarskomu sudu sisačkomu sliedeće podneske:

a) Molbu, da im sud dostavi odluku, kojom se riešava uvedenje u faktični posjed;

b) utok sa žalbom ništovnom proti dražbenoj odluci kr. sudbenoga stola u Zagrebu od 5. svibnja 1874. br. 4047. ter dražbenom činu;

c) utok sa žalbom ništovnom proti odluci, kojom se odobrava uvedenje u faktični posjed.

Sud sisački odlukom od 8. travnja 1878. br. 795. odbi molbu za dostavu odluke s razloga, da je ubaviestio curatora B. za ovršenike. Kr. banski stol riešitbom od 17. srpnja 1878. br. 5582. naloži mu, da izdade odluku. Riešitba glasi:

„Riešavajuć utok Tome i Ive Horvata proti tamošnjoj odluci od 8. travnja t. g. broj 795., kojom je molba utočnika radi dostave odluke

Digitized by Google

od 31. prosinca 1875 br. 3211. odbita, priobćuje se tomu kr. kot. sudu povratkom spisa izvješćem od 13. svibnja t. g. br. 3139. podnešenih pod ·/. izim uredovnih prepisa za dalnje uredovanje, da je kr. banski stol posmotriv, da je ovršna molba de pr. 1. srpnja 1875. br. 409. naperena bila proti sadašnjim utočnikom i da su o riešenju iste odlukom od 27. srpnja 1875. br. 409. i utočnici ubavješteni bili; uvaživ, da su se dosljedno tomu utočnici i o riešenju ovršnih čina dostavom odluke od 31. prosinca 1875. br. 3211. ubaviestiti imali, i da je, pošto je ono ubavještenje propušteno bilo, molba utočnika de pr. 3. veljače t. g. br. 795. opravdana, — davši mjesta utoku i zadovoljivši prije spomenutoj molbi utočnika, tom kr. kotarskom sudu naložiti obnašao, da utočnikom tamošnju odluku od 31. prosinca 1875. br. 3211. dostavi".

Pošto su najme prijašnji utoci Ive i Tome Horvata odbijeni s razloga, da se predmet njih i netiče i da je sve postalo pravomoćnim, tražiše kopču za njihovu obranu u odluci ob uvedenju u posjed, jer pošto je dozvoljeno uvedenje u faktični posjed proti njim, morao ih je sud i o samom činu ubaviestiti.

Sud prve molbe odbio je ureda radi utoke, jer da su prekasno podnešeni. Kr. banski stol ali prihvatio je utoke sa ništovnicami.

U utoku sa žalbom proti dražbenoj odluci i dražbenom činu bje navedeno, da nije Kata Slanec vlastnica trećine; jer kao nasljednica Bare Horvat u neizvjestnom dielu da nije mogla jednu trećinu dobiti. Zatim, da bje nuždno o dražbi ubavjestiti i Ivu i Tomu Horvata jedno zato, što su kao suvlastnici zabilježeni u gruntovnici. drugo pako zato, jer je ovrhovodja znao za jednoga i drugoga, što posvjedočuje molba za uvedenje u posjed naperena proti njima, pa je zaveo sud u bludnju tražeći za poznate nasljednike curatora od actum.

U utoku proti uvedenju u posjed pako navedoše, da nije umjestno ovršno deložirati neovršenika.

Riešitbom od 5. prosinca 1878. broj 12895. riešio je kr. banski stol priepor na prvi utok ovako:

„Rješavajuć izvješće od 24. studenoga t. g. br. 7537. gr. ob utoku sa žaobom ništovnom Tome i Ive Horvata po odvj. Dr. V., uloženom proti odlukam od 5. svibnja 1874. br. 4047. gr. kr. sudbenoga stola u Zagrebu, kojom je na molbu Mike Slanec dozvoljena ovršna dražba nepokretnosti grunt. nap. br. 33. obć. Brest, radi duga Kate Slanec od 1000 for. sr. pp. i od 19. travnja 1875. br. 1041. gr. kojom se dražbeni čin odobrava, odnosno proti dražbenom činu; — napokon od 27. srpnja 1875. br. 409. gr. kojom se dozvoljava uvedenje u posjed kupca Mike Slanca, — priobćuje se sudu tomu uz povratak spisa osim uredovnih prepisa na dalnje uredovanje: da je kr. banski stol, —

Digitized by Google

vidiv, da ovrhovoditelj ima u dražbenoj molbi izkazati, da je pravovaljano postignuo prvi i drugi stepen ovrhe, prije svega pako kod ovrhe na nepokretnosti pravovaljanu uknjižbu prava zaloga;

vidiv, da je u tom pogledu ovrhovoditelj u dražbenoj molbi de pr. 26. travnja 1874. br. 7047. gr. doprineo pod E. gruntovni izvadak izdan 21. studenoga 1870. i popunjen dne 1. travnja 1873. ·/., prileži molbi depr. 1. srpnja 1873. br. 409. ·/.;

vidiv, da taj gruntovni izvadak istina pokazuje pod. red. brojem 1. novih tereta uknjižbu prava zaloga za tražbinu ovrhovoditeljevu na dio Kate Slanec; — nu

vidiv, da je Kata Slanec dostignula uknjižbu prava vlastnosti na treći dio nepokretnosti upisanih u grunt. nap. br. 33. obć. Brest, na temelju odluke od 1. rujna 1870. br. 3321. vlast. red. broj. 5., a da odmah pod sliedećim red. brojem 6. dolazi unešen utok Tome i Ive Horvata proti sada spomenutoj odluci od 1. rujna 1870. br. 3321. z., glede kojega stoji u opazci upisano „da je jošter neriešen;“

vidiv, da po tom rečena uknjižba prava vlastnosti Kate Slanec na treći dio nepokretnosti prigodom zatražene po Miki Slancu 3. listopada 1872. broj 5159. uknjižbe prava zaloga, nije bila pravomoćna, pa stoga nije mogao niti ovrhovoditelj Miko Slanec postići bezuvjetno pravo zaloga na taj treći dio Kate Slanec; po čemu je rečeni gruntovni izvadak sam sobom u protuslovju, te se na temelju istoga dražba niti dozvoliti nije mogla; —

vidiv, da ako se uzme založno pravo i dokazanim, ono je postignuto samo na trećinu nepokretnosti te je trebalo da ovrhovoditelj, tražeć dražbu nepokretnosti u cielosti, dokaže po §. 525. gr. pp., da su u pitanju stojeće nepokretnosti po zakonih nerazdieljive, što ipak nit uztvrdio nije, s toga prema neizkazanom pravu zaloga na ciele nepokretnosti, nije se mogla nit dražba istih u cielosti dozvoliti; —

uvaživ, da je u grunt. nap. broj 33. obć. Brest usljed odluke od 7. ožujka 1873. broj 1109. na korist Tome i Ive Horvata proti Kati Slanec zabilježena prepornost prava vlastničtva, te s toga bijaše dužnost suda za obezbedjenje prava Tome i Ive Horvata po analogiji §. 525. gr. pp. iste o dozvoljenoj dražbi napose ubavjestiti, što je propušteno i tim počinjena ništetnost po rečenom §., a stoga je ništetan i sam čin dražbe;

uvaživ, da se na temelju tako ništetna dražbena čina nije smielo napadnutom odlukom od 27. srpnja 1875. br. 409. gr. dozvoliti nit uvedenje kupca u posjed; —

obnašao je, davši utoku kao ništovnoj žaobi mjesta, napadnutu odluku od 5. svibnja 1874. br. 1047. gr, sa svimi kašnje sliedivšimi odlukami do uključivo odluke od 27. srpnja 1875. br. 409. gr. ukinuti i

Digitized by Google

dražbenu molbu de pr. 26. travnja 1874. br. 4047. gr. kao i onu de praes. 21. prosinca 1874. br. 12626. gr. odbiti".

Kr. stol sedmorice potvrdio je rješitbu kr. banskoga stola sliedećim, dne 3. prosinca 1879. br. 961. izdanim rješenjem:

„Riešavajuć izvješće od 16. srpnja t. g. br. 8004., kojim banski stol podnosi spise ovrhe Mike Slanca proti Kati Slanec puncto 1000 f., u kojoj je usljed utoka Tome i Ive Horvata proti odluci kr. sudb. stola u Zagrebu od 5. pravije 4. svibnja 1874. br. 1047. dozvoljujućoj ovršnu dražbu nepokretnosti grunt. nap. br. 33. obć. Brest proti dražbenom činu od 9. travnja 1875. br. 1041. i proti odluci kr kotarskoga suda u Sisku od 27. srpnja 1875. br. 409. dozvoljujućoj uvedenje u posjed kupca Mike Slanca banski stol odlukom svojom od 5. prosinca 1878. br. 12895. napadnutu odluku od 5. (rectius od 4.) svibnja 1874. br. 4047. sa svimi poslje izdanimi odlukami do uključivo odluke od 27. srpnja 1875. br. 409. ukinuo i dražbenu molbu de pr. 26. travnja 1874. br. 4047. kao i onu de pr. 21. prosinca 1874. br. 12620. odbio:

Obnašao je kr. stol sedmorice previdni utok Mike Slanca odputiti te potvrditi napadnutu odluku banskoga stola i to premda nestoji navod bansko stolne rješitbe, da utok Tome i Ive Horvat proti odluci od 1. rujna 1870. br. 3321. još rješen nije, pa da s toga uknjižba prava vlastnosti za Katu Slanec još pravomoćna nije, iz ostalih u napadnutoj bansko stolnoj odluci navedenih razloga".

Na utok sa žalbom proti uvedenju u posjed izdao je kr. banski stol rješitbu od 5. prosinca 1878. br. 12896. glaseću:

„Rješavajuć izviesće od 24. studenoga t. g. br. 7536. gr. ob utoku sa ništovnicom Tome i Ive Horvata uloženom po odvj. dru. V. proti odluci od 31. prosinca 1875. broj 3211. gr., kojom se u ovršnom predmetu Mike Slanca proti Kati Slanec radi 1000 for. po sudu prima izviešće sa zapisnikom ob uvedenju kupca Mike Slanca u posjed nepokretnosti grunt. nap. br. 33. obć. Brest uz obredjenje troškova, — priobćuje se tomu sudu uz povratak spisa osim prepisa uredovnih na dalnje uredovanje, da je kr. banski stol, —

vidiv, da su rješitbom od danas br. 12895. ne samo dražbene odluke već i sve potonje rješitbe te i ona od 27. srpnja 1875. br. 409. gr. kojom je uvedenje kupca u posjed dozvoljeno, ukinute kao ništetne, po čemu se i sam čin uvedenja u posjed izpostavlja kao posljedica ukinutih odluka — ništetnim, obnašao napadnutu odluku sa ovršnim činom ukinuti".

I ovu rješitbu potvrdio je kr. stol sedmorice dne 3. listopada 1879. broj 962.

Na temelju ovih visokih rješitba potraže Ivo i Tomo Horvat uvedenje u faktični posjed proti Miki Slancu te je sud sisački odlukom od

Digitized by Google

8. studenoga 1879. br. 8463. isto i dozvolio i dne 15. studenoga 1879. molitelje u posjed uveo.

Na utok Mike Slanca potvrdio je kr. banski stol napadnutu odluku rješitbom od 11. prosinca 1879. br. 13831. glaseću:

„Rješavajuć izviešće od 1. prosinca t. g. broj 6975. gr. ob utoku Nikole Slanca po odvj. Z. uloženom pravodobno proti odluci od 8. studenoga t. g. br. 6463. gr., kojom se na molbu Tome i Ive Horvata zastupánih odvj. drom. V. pr. 6. studenoga 1879. br. 6460. gr. dozvoljeno uvedenje istih u posjed nepokretnina grunt. nap. br. 33. obć. Brest, daje se tomu sudu na znanje uz povratak spisah osim uredovnih prepisa na dalje uredovanje: da je kr. banski stol vidiv, da je rješitbami kr. banskoga stola od 5. prosinca 1878. br. 12895. i br. 12896. ne samo odluka od 5. svibnja 1874. br. 4047. dozvoljujuća dražbu nepokretnina grunt. nap. br. 33. obć. Brest sa dražbenim činom nego i odluka od 31. prosinca 1875. br. 3211. gr. kojom se prima izvješće sa zapisnikom vrhu uvedenja Mike Slanca kao kupca u posjed istih nekretnina ukinuta, i obie te drugo molbene rješitbe odlukom visokog stola sedmorice od 3. listopada 1879. br. 961. i 962. potvrdjene;

vidiv, da usljed toga imade sve postavljeno biti u stanje ono, u kojem se nalazilo prije dozvoljene ovršne dražbe, a po tom se ovdje neradi ob ovršnom uvedenju Tome i Ivana Horvata u posjed; —

vidiv, da je utočnik u tom predmetu postupao radi svoje tražbine od 1000 for. proti Kati Slanec, a uvedenje u posjed zaiskao podneskom pr. 1. srpnja 1875. br. 409. gr. proti Tomi i Ivi Horvatu kao trećim osobam, pa time priznao, da se ovi nalaze u posjedu u pitanju stojećih nepokretninah, a to je ustanovljeno i samim zapisnikom o predaji odnosno uvedenju u posjed od 12. kolovoza 1875. po čemu je prijašnji posjed Tome i Ive Horvat izvan svake dvojbe stavljen, pa usljed toga imade se istim posjed natrag predati bez da su oni dužni svoje pravo vlastnosti ili posjeda napose dokazati, kako se to u utoku obrazlaže;

vidiv po tom, da se napadnuta odluka izpostavlja opravdanom, obnašao istu odluku potvrditi i utok odputiti".

I tako dodjoše u posjed natrag obitelji Tome i Ive Horvata.

Da budemo čitavu sliku nevolje ove obitelji taruće narisati, napominjemo, da nije občina u S. htjela izdati niti svjedočbe o siromaštvu ovih ljudi u svrhu oprosta od biljegovine, akoprem su sirote kao težaci životarili.

Dr. L. V.

Digitized by Google

Na temelju obveznice, izdane od više dužnika bez naznake solidarne obveze, smiju se nekretnine pojedinog dužnika po gr. redu obteretiti samo za njegov dio dugovine.

Na temelju valjane obveznice izdane po Mihi i Gaji P. o 2000 for., u kojoj obveznici nebi sadržana solidarna obveza dužnika — tražio je vjerovnik G. uknjižbu prava zaloga na nekretnine sudužnika G je P. za cielu glavnicu 2000 for.

Gruntovna oblast u B. dozvolila je uknjižbu prava zaloga na nekretnine Gaje P., nu samo za polovicu tražbine 1000 for., dočim za drugu polovicu nije dozvolila, jer iz obveznice se vidi, da su Miho i Gajo P. dužnici, ali nisu dužnici solidarni.

Na podnešeni utok vjerovnika preinačio je banski stol odluku prvoga suda, dozvoliv uknjižbu prava zaloga na nekretnine Gaje P. za cielu glavnicu 2000 for.

Razlozi: Izprava, na temelju koje je zamoljena uknjižba, providjena je svimi uvjeti prema §. 80 gr. reda; da je odnosna molba udešena prema §. 63. gr. reda, zatim da je utjecatelj upitnom izpravom stekao pravni naslov pravom zaloga na pomenute nekretnine za cielu svotu 2000 for.; nadalje da se on nemože naprečac lišiti toga prava, kao što ga je lišio prvi sud s obzira, što u obveznici, koja glasi u ime Gaje i Mihe P., nije naglašena solidarna dužnost plateža, jer se sada neradi ob osobnoj obvezi plateža, o kojoj će imati prosuditi u svoje vrieme redoviti sudac, ako bude na to pozvan, već se radi o pravu realnom, štono ide vjerovnika na upitne nekretnine, a to mu pravo nije ugovorom ograničeno na 1000 for.

Usljed previdnoga utoka potvrdio je stol sedmorice rješitbu prve molbe, a dokinuo rješitbu kr. banskoga stola s razloga:

što upitna obveznica ne sadržaje solidarne obveze Mihe i Gaje P., a niti se nenalazi u uknjižbenoj dozvoli privola dužnika, da se može ciela glavnica od 2000 for. uknjižiti na spomenute nekretnine, već se naročito samo veli, da dužnici dopuštaju, da se može na upitne nekretnine isti G. kao njihov vjerovnik uknjižiti, dakle samo prema obvezi sadržanoj u obveznici, koja pak u istoj obveznici kao solidarna izražena nije.

Dr. Stj. P.

II. Kazneno-pravni.

Ako se je činovnik državnoga odvjetničtva odrekao priziva proti kojoj odsudi, može ipak državno odvjetničtvo proti istoj odsudi pravovaljano priziv prijaviti.

Pričuvni liečnik dr. David Fischer u Beču bio je obtužen pred kotarskim sudom unutrnjega grada Beča s bog prekršaja proti tjelesnoj

Digitized by Google

sigurnosti, jer je prepiruć se sa njekim prodavaocem uglevja, ranio ovoga sabljom.

Kotarski sud odrieši obtuženoga od obtužbe a zastupnik državnoga odvjetničtva odreče se izrično priziva protiva dotičnoj odsudi.

Državno odvjetničtvo bečko unatoč tomu prijavi samo po sebi priziv proti odsudi.

Prizivni senat bečkoga zemaljskoga suda skupiv se u nejavnu sjednicu, da vieća o pitanju, da li državni odvjetnik kao predstojnik državnoga odvjetničtva imade pravo priziv sam po sebi uložiti i onda, kad se je činovnik njegov izrično odrekao prava na priziv mu pripadajućega — odlučio je: zastupnici državnoga odvjetničtva držani su, po datoj im uputi, obznaniti državnomu odvjetniku važnije sgodjaje, kojih ne treba riešit izvanrednom brzinom, prije nego će doći do razprave, te zaiskat u njega pouku, imadu li se odreći prava na priziv, ili ne, bude li obtuženik riešen od obtužbe. Slučaj, gdje se je pričuvni nadliečnik u kavgi služio svojim oružjem i njim neoboružanomu gradjaninu zadao ozledu, bijaše svakako toliko važan, da službenik državnoga odvjetničtva, postavljen kod kotarskoga suda, imao je osjetit potrebu pitat pouke u državnoga odvjetnika, kako da se vlada na razpravi. A pošto je zastupnik ovo propustio, mora se priziv državnoga odvjetnika uvažiti.

Usljed ove odluke obdržavat će se pred prizivnim senatom javna razprava proti dru. Fischeru. (Iz „Deutsche Zeitunga“.)

Iz pravo-ekonomske prakse.[1]

Naši zlatnici.

1,000.000 dinara u zlatnicih, koji su prije kratkog vremena našoj državnoj blagajni predati, kvalitativno su vrlo zadovoljavajuće izpali. Pri toj ocjeni imamo u vidu naročito, da je prema zakonu o srbskom narodnom novcu dozvoljeno, da se pri zlatnicih, kojih je kovanje naredjeno, može odstupiti od zakonom odredjene (normalne) težine i finoće svega za tri od biljade; a to znači da hiljadu komada zlatnika (20 000 dinara) mogu sadržavati za 60 dinara zlata manje, no što zakon odredjuje. Ovakova zakonska dozvola zove se „novčana tolerancija,“ koja se upotrebljuje u istoj mjeri i kod zlatnih novaca onih država, koje sastavljaju tako zvanu latinsku novčanu konvenciju.

Usljed takovog zakonskog ovlašćenja, kovnica, koja je naše zlatnike izradila, mogla je upotrebiti toleranciju na svoju korist, te tako

---

[1] Ovaj članić vadimo iz srbskoga pravničkoga lista „Porota“. — Ured.

Digitized by Google

dati nam zlatnike, koji bi sadržavali 3‰ manje zlata no što bi po normalnoj odredbi trebali da imaju. No u čast parižke kovnice neka bude rečeno, da ona to pravo upotrebila nije, već je predala zlatnike, pri kojih se jedva za ½ ‰ od normala odstupa.

Pošto pak manjak kod zlatnih novaca, koji su kod nas u obrtu, iznosi često 3 i 4‰, to imamo konstatovati, da su naši zlatnici za 3—4‰ bolji od kurzirajućeg kod nas novca od iste nominalne vrednosti.

Konstatujući ovo, spomenuti ćemo ujedno i praktičnu cjel, koju pred očima imamo.

Želimo na ime da opomenemo naše obćinstvo da dobro uvažava vrednost naših zlatnika, i da nedozvoli da se na stranu izvoze, a da nam stranci mjesto toga šalju austrijske dukate, pri kojih manjak iznosi često i 10‰, a to će biti sve donde, dok se kod nas pri pazaru dukat prima po 60½ groša, mjesto one ciene, koja mu je odredjena tarifom, po kojoj se na državnih blagajnah prima, a to je 11 dinara i 74 para dinarskih.

Dok god se naša trgovačka publika nerazkrsti sa rečenim štetnim običajem, te dukatu veću vrednost daje neg što faktično ima, sve dotle eksploatirat će stranci, — koji svakako bolje računaju, — našu slabost, i slati nam manjkaste dukate za naše krasne zlatnike.

Medjutim moramo spomenuti, da je i naš zakonodavac u zakonu o srbskim narodnim novcima izgubio iz vida jedno naredjenje, koje se u latinskoj novčanoj konvenciji spominje, kao i tu okolnost, koju navedosmo, t. j. kako strani trgovački sviet postupa pri šiljanju novaca u Srbiju. Naredjenje, koje je naš zakonodavac iz vida izgubio, a koje se latinskom monetarnom konvencijom normira, to je da svaki novac, koji je upotrebom ½ od sto od zakone težine svoje izgubio smatra kao manjkast (eksičav), pa da zato nemora niko primiti ga u potpunoj vrednosti, no naprotiv da je država, koja je taj novac kovala, primorana povući ga iz tečaja.

Mi neznamo, zašto je zakon o narodnom novcu ovu odredbu konvencije obišao. Jer kad bi to i kod nas postojalo, nebi nikad mogla nastupiti prilika, da se mi sada i u buduće redovno i znatno oštetimo u našem novčanom saobraćaju sa strancima.

S toga držimo da bi koristno bilo, kad bi se naš zakon u ovom pogledu dopunio.

Ovom prilikom mi ćemo radi obaveštenja spomenuti neku praktiku bečkih i peštanskih trgovaca, s kojimi i preko kojih naši trgovci po najviše razpravljaju svoje novčane poslove i odnose.

Austrijske burze na ime dozvoljavaju, da na 1000 dukata može za jedan dukat od zakone težine manje biti; što više manjak preko ovoga iznosi mora prodavac dukata kupcu naknaditi.

Digitized by Google

Pošto pak obični dukati imaju za 5—10 na hiljadu manjka, to svaki onaj Bečlija ili Peštanac, koji ima poslati novac za Srbiju, obično kupuje najlakše dukate, što time najbolje udjari na dobivenoj razlici za manjak (diferenciju), pa ih šalje u Srbiju, gdje se po postojećem običaju primaju kao god sasvim novi i podpuni, a po cjeni, koja je veća no unutrašnja vrednost njihova.

Kad pak srbski trgovac radi svojih plaćanja vrati dukate u Austro-Ugarsku, oni se tamo mjere, i on je obvezan da naknadi svu razliku po težini.

Koliko se ovim postupkom gubi, lako je uvidjeti, — i kad bi se to na cjelu svotu našeg saobraćaja proračunalo, pokazala bi se grdna suma, za koju se mi prosto zbog naše nemarnosti iz godine u godinu štetimo.

Sve što smo gore spomenuli preporučujemo trgovačkim odborima našim, a naročito odboru trgovačko-zanatlijskom u prestolnici, koji bi trebao da bude pokretač sviju zamašnih trgovačko-ekonomnih pitanja.

Dr. August Vilim Heffter

rodio se je 30. travnja 1796., a umro 5. siečnja o. g. Svršivši nauke u Lipskom, posvetio se praktičnoj sudačkoj službi najprije kano asesor kod prizivnoga sudišta u Kolinu, a poslje kao viećnik prizivnog suda u Düsseldorfu. Uz praksu nije se otudjio niti knjigi. Godine 1822. izdade razpravu „Athenäische Gerichtsverfassung“, koja bude povodom, ter ga sliedeće već godine 1823. pozovu na sveučilište bonsko, odkle g. 1830. podje za profesora u Halle, a 1833. u Berlin, gdje je starac i umro. Tečajem godina postade članom Spruchkollegium-a, poslje tajnim viećnikom vrhovnog tribunala, krunskim sindikom i članom gornje kuće. Političke uloge nije nikakove igrao, ali je tim većih zasluga stekao svojim perom za pravoslovje njemačko. Pisao je ova važnija djela: „Institutionen des römischen und deutschen Civilprocesses“ (1825); „Beiträge zum deutschen Staats- und Fürstenrechte“ (1829); „Lehrbuch des gemeinen deutschen Kriminalrechts“ (1833), „Die Erbfolgerechte der Mantelkinder“ (1836), „Das europ. Völkerrecht der Gegenwart“ (1844) prevedeno i na francezki (1873), „Civilprocess im Gebiete des allg. Landrechts für die preussischen Staaten“ (1856), „Die Sonderrechte der souveränen und mediatisirten Häuser Deutschlands“ (1871). Osim toga je izdao Gajeve institucije i bio suredaktorom časopisa „Neues Archiv des Kriminalrechts“.

Ovimi poglavitijimi djeli, ter pomanjimi radnjami svojimi, uzpeo se je Heffter medju prve učenjake svoga naroda. On je bio u prvom redu

Digitized by Google

njemački učenjak. U potrebah svoga naroda tražio je i našao predmeta, koje je svojom dubokom učenošću protumačio, vršeć tako zadaću pravoga znastvenika i pružajuć dokaz, da i u znanosti nije opravdano, staviti se na absolutno kozmopolitičko stanovište. Neke od njegovih radnja spadaju i danas medju najbolje svoje vrsti, tako n. pr. njegov „Lehrbuch des gemeinen deutschen Kriminalrechts," od koga je dosad izašlo više izdanja i koje je u velikom ugledu.

Znanstvenomu svietu izvan Njemačke Heffter je postao poznat poglavito svojim djelom o medjunarodnom pravu, koje je izašlo pod naslovom „Das europ. Völkerrecht der Gegenwart" (1844) dosad u šest izdanja, a prevedeno je 1873. i na francezki jezik. Ovim djelom navrnuo je Heffter znanost medjunarodnoga prava na novi pravac, kojim se ona u bitnosti i danas kreće.

Znanost medjunarodnog prava sve je do našega vieka išla putem filosofičnim, osnivajuć na „naravnom pravu" načela za život države u internacionalnoj zajednici. Kako je podloga bila kriva i neistinita, nije čudo, da se znanstveno obradjivanje medjunar. prava nije moglo nikako uspješno razviti uz sve one velikane, koji su se poslje Huga Grota bavili medjunarodnim pravom u Englezkoj, Njemačkoj, Francezkoj i Holandiji. Istom pod konac 18. vieka zadan bude težki udarac filosofičkomu pravcu u znanosti od škole pozitivističke, i dokazana bude neosnovanost, nedostatnost i šupljina filosofičkih konštrukcijah za medj. pravo.

I premda su „filosofi" preko parafraze Wolffova sistema u djelu glasovitoga Vattela („codifikator" medj. prava) još do polovine našega vieka vladali praksom, ipak je znanost definitivno i odlučno pošla pravcem pozitivističkim. Ivan Jakob Moser, Mably, Fr. K. Moser i Neyron, nisu doduše još pošli bili pravim putem, jer se nisu htjeli nimalo obazirati na špekulaciju od straha da nezablude opet u „naravno pravo". Djela su im zato suhoparna i bez znanstvene metode pisana. Nu zato ipak tvrdi Wheaton, taj slavni pisac, da su upravo ti „abstraktni pozitivitiste," naročito I. J. Moser dokazali, da imade pozitivnog medj. prava. Znavstveniji su pisci bili Kornelije Bynkarshock, Zechin, Köhler etc. Nu sve nadkrili G. F. Martens koji je prvi pokazao put, kojim valja poći, da se pozitivno medj. pravo spoji sa filosofiskim. Za njim su se doskora poveli mnogi drugi, ali bez pravog uspjeha sve do Hefftera.

Glavnom tendencijom doktrine našega vieka postalo je to, da se pozitivni u raznih sbirkah već publicirani materijal uz pripomoć filosofije imade svesti na najviša njeka načela, a iz tih tad valja izpresti sistem prava medjunarodnoga. Ovo je stanovište znanstveno, i samo tko stoga polazi može doći do sjajnoga rezultata. Do godine 1840. nije nikomu pošlo pravo za rukom na ovom temelju izraditi sistem medj.

Digitized by Google

prava. Istom poslje 1840. i to povodom djelca poznatcg diplomate Hansa Christofa Gagerna živahnije se je o tom stalo nastojati ter najljepši uspjeh poluči Heffter g. 1844. svojim djelom, koje je odmah veliku senzaciju pobudilo na samo u Njemačkoj već i izvan nje. U to bo vrieme nebje djela boljega od Heffterova u nijednoj literaturi, a da je u velikoj cieni i danas još, dokazom je njegov francezki prevod. Heffter je pokušao, i može se reći u glavnom i polučio već kod prvoga izdanja označeni cilj itd. On je pozitivno medj. pravo načelno utvrdio i obrazložio, i prodrvši putem filozofičke špekulacije u nutarnju narav internacijonalnih pravnih odnošajah spleo tim dobivene rezultate u organičku cjelinu znanstvenog sistema. U koliko su pojedine nauke Heffterove opravdane i danas priznavane, o tome govoriti nije ovdje mjesta. Reći mi je samo to, da se njegovo djelo premda su mnoge tvrdnje Heffterove danas napuštene, odlikuje juristično oštrinom svojom u svih dielovih. Da se je Heffter kasnije više bavio medj. pravom, komu je ovako energično i uspješno dao znanstveni, juristični pravac bez dvojbe bi mu djelo i danas još bilo najbolje, kao što je bilo u ono vrieme kad je izašlo. Heffter zato uz G. F. Martensa jest pravi pokretnik današnje znanosti medjunarodno-pravne. Zato mu i napisasmo na uspomenu ovo njekoliko redaka, jer će mu uspomena živiti i izvan Njemačke. P.

Viestnik.

Ručnim pismom Njeg. c. i kr. apošt. veličanstva od 21. veljače o. god. primljena je ostavka nj. preuzvišenosti Ivana Mažuranića na dostojanstvu bana hrvatskoga, a previšnjim ručnim pismom od istoga dana imenovan je grof Ladislav Pejačević banom kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Drugi neka prosude važnost ove promjene sa gledišta političkoga. Mi ćemo prema smjeru ovoga časopisa iztaknuti, da su za banovanja Ivana Mažuranića u Hrvatskoj izvedene velike reforme: da je do kraja izvedeno teorijom i praksom prokušano načelo odieljenja uprave od sudstva, da je ovo potonje zakonom proglašeno neodvisnim i dane mu garancije, kako će moći što podpunije vršiti svoju zahvalnu misiju u državnom životu. I na polju prosvjetnom učinjen je velik korak napred. Pučka je škola s temelja preustrojena, načelo obligatornosti u polazku pučke škole uzakonjeno, škola pučka sasma podvrgnuta upravi svjetovnih oblasti te elementu samoupravnomu širom otvorena vrata uticanja u upravu pučke škole. Ujedno je ustrojenjem hrvatskoga sveučilišta završena sgrada obuke i tim pružena prilika, da se mladež naobrazava u svih strukah u domaćih zavodih. Osim ovoga stvorena je oveća povorka zakona, kojih će praktičnu uporavljivost budućnost dokazati, izradjena je osnova hrv. kaznenoga zakona, toga do sada najzamašnijega legislativnoga poduzeća, podignuto više prosvjetnih i humanitarnih zavoda, a medju ovimi potonjimi ističe se osobito ludnica u Stenjevcu. Napokon spominjemo, da je za vlade njeg. preuzvišenosti ustrojeno pravničko družtvo u Zagrebu, a s iskrenom zahvalnošću dodajemo, da je bivši ban Ma-

Digitized by Google

žuranić svakom prilikom išao družtvu na ruku, kao što mu je i član od početka pa do danas. — Sa nekoliko rieči neda se podpuno ocjeniti doba banovanja njeg. preuzvišenosti, moći će se puno laglje kad izadje na sviet djelo, koje se priredjuje za štampu, i koje će priobćiti potanke podatke o zakonarskom i upravnom radu za vlade bivšega bana Mažuranića.

— Gosp. dr. Živko Gojković, odvjetnik u Karlovcih izabran je za povjerenika pravničkoga družtva te se očitovao da prima to zvanje.

— Gosp. Vinko Čaklović, vieć. tajnik c. kr. sudb. stola u Zemunu pristupio je prav. družtvu kao član.

— Profesorski sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta Franje Josipa izabra posebnu komisiju od četiri člana, koja će proučiti osnovu hrvatskoga kaz. zakona i podnieti svoje mnenje prof. sboru. U odbor su izabrani profesori dr. Al. pl. Bresztyenszky, dr. Janko Čakanić, dr. K. Vojnović i dr. Al. Egersdorfer. Za predsjednika izabra si komisija prof. dr. Vojnovića, a za izvjestitelja dra. J. Čakanića. U koliko mogosmo doznati komisija započe svoju radnju, nu želeć mnenje svoje zaista temeljito izraditi, jedva će to biti moguće do konca lipnja. A to isto čujemo i s onih strana, koje su takodjer pozvane da priobće svoje nazore. S toga bilo bi shodno, da se onaj rok produži.

Književnost. „Mjesečnik“ dobio je novoga druga, ili pravilnije govoreć, drugaricu, — koja izlazi u Beogradu. Zove se „Порота“ лист за правне и државне науке. Властник и уредник је Милан Ст. Марковић, правозаступник.

Prvi broj izadje 20. (10) januara o. g. „Pristupna reč“ ističe potrebu izdavanja stručnih časopisa naglasiv, da napredni narodi imadu u izobilju takih časopisa. Zatim nastavlja doslovce: „Korist ovakvih listova s jedne, ograničena stručna književnost naša s druge strane, a naročito praktična potreba, rukovode nas da pokrenemo list za pravne i državne nauke i kod nas.

Cjel je lista da teorički i praktički obradjuje pitanja, i predmete iz privatnog i javnog prava.

Sa teorijskog gledišta razpravljat ćemo načela i sisteme iz sviuh pozitivnih zakona, pokazivat ćemo sa naučne strane mane i nedostatke njene, i donosit ćemo nuždan materijal za reformiranje i unapredjenje njihovo.

Sa praktične strane pokazivat ćemo, kako se zakoni kod nas primenjuju.

Obratit ćemo naročitu pažnju i na pravne običaje i nazore, koji u narodu našem postoje, a preduzet ćemo sa svoje strane nuždne mjere, da dodjemo što prije do srbske pravne terminologije“. Uredničtvo obećaje nadalje, da će pratit strano zakonodavstvo i književnost, u podlistku priobćivati zanimive i poučne parnice gradjanske ili krivične (kaznene); u listu razpravljat će se i pitanja iz državnih nauka, naročito narodne ekonomije, a to je opravdano jedno tesnom vezom, koja postoji medju pravo- i državoslovnimi naukami, a drugo „značajem onih životnih pitanja, koja su kod nas na dnevnom redu, kao: kapitulacije, trgovački ugovori itd.“ Prema tomu „list neće biti samo isključiv organ za pravnike, on će biti koristan za svakoga, komu umno i materijalno razviće otačbine naše na srcu leži, i ko o pravnom osjećanju i javnom životu naroda našeg računa vodi.“

Do sada dodjoše nam do rukuh tri broja „Porote“. Važniji članci su ovi: „Medjunarodna pismena kaznenog zakona“; „Pravo i politična ekonomija“ od L. Z. Slonimskoga, s ruskoga preveo Ačimović; „Može li pisac testamenta biti svjedok testamenta,“ od Marka Stojanovića; „Kratke primetbe na zakon o na-

Digitized by Google

dležnosti opštinskih sudova“ od Stevana Maksimovića itd. Osim toga ima u svakom broju po koji praktični slučaj; u podlistku priobćuje se „Život za dinar“ kriminalna pripovjedka; viesti literatne, životopisne crtice itd.

„Porota“ izlazi 10. 20. i zadnjega dana svakoga mjeseca na dva arka u velikoj četvrtini. Ciena za Srbiju na cielu godinu 20 dinara; vam Srbije na godinu 24 dinara u zlatu ili 12 for. a. vr. — Dobro nam došla Porota i našla u Hrvatskoj prijatelja.

— Právo, pravničko-upravni list. God. VII. svezak 82. Sadržaj; dr. A. Masovčić, kmetstvo u javnih knjigah. — I. S. Zakonski ljekovi proti oglušnoj osudi u kaz. postupniku. — Kuzmanić; Načela vieća desetorice u Mletcima. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. Viesti.

— L. W. Berezin Kroatien, Slavonien, Dalmatien und das Militärgrenzland. Deutsch bearbeitet von dr. J. P. Jordán. Liepo i obsežno djelo Rusa Berezina, o kojem smo već govorili, naumi na njemački jezik prevesti dr. Jordán. Neće to biti puki prevod, nogo g. Jordán namjerava neispravnosti, netočnosti Berezina popraviti te ovako u podpunijem obliku predati velikoj publici djelo o Hrvatskoj, kakova do danas neima na nijednom jeziku. Zato u istinu toplo preporučamo poduzeće g. dra. Jordána, djelo neće biti skupo, a biti će na čast hrvatskomu narodu. Do sada izašao je samo jedan svezčić za pokus. Ako se prijavi dovoljan broj predbrojnika, djelo će se štampati. Novac šalje se naknadno, kada budu pojedini svezčići dovršeni.

— Trois mois en Croatie. Souvenirs de voyage en Autriche-Hongrie. Par. Gosp. Prijatelj. — Ciena 2 franka. Ovo djelce duhovita Franceza pokazuje puno ljubavi prama hrvatskomu narodu; ima dakako i dosta netočnosti, koje ipak neprieče da se djelce čita ugodno. Može se dobiti u Zagrebu kod svih knjižarah.

— Svod zákonův slovanských (Сводъ законовъ славянскихъ). — Zpořádal dr. Hermenegild Jireček. — U Pragu 1880. O vrlo zanimivom pojavu ovom na polju literature prava slavenskoga izviestit ćemo naše štioce u sliedećem broju „Mjesečnika“.

Svaštice. Cremieux umro. Nestor francezkoga odvjetničtva, Adolfo Izak Mojsija Cremieux, doživotni senator, član provizorne vlade g. 1848. i 1870., predsjednik „Alliance israelite“ umre 10. veljače o. g. u Parizu u 84. godini. Rodjen u Nimesu od izraelitičkih roditelja učio je prava u Aixu, odabere odvjetničko zvanje gdje se je odlikovao već u političkih parnicah povedenih u prvih godinah restauracije. God 1842. izabra ga Chinon za svoga zastupnika u dolnju kuću, pristane uz ljevicu te je revno učestvovao u enunciacijah proti srpanjskoj vladi. Pošto je Ljudevit Filip pobjegao i republika proglašena imenovan je Cremieux ministrom pravosudja druge republike, pa je kao takov izveo više humanitarnih reforma. Za čas radio je za predsjedničtvo princa Ljudevita Napoleona, ali ga brzo ostavi, predje u republikansku opoziciju; medju ostalimi vodjami bijaše i on 2. prosinca 1852. uhvaćen i u Mazas odveden. Za vladanja Napoleona III. bavio se Cremieux izključivo svojimi odvjetničkimi poslovi; g. 1869. izabra ga Pariz u zastupničku komoru, gdje se pridruži skrajnoj ljevici. Za vrieme francezko-njemačkoga rata bijaše članom vladne komisije u Toursu, tu se mnogo trudio oko ustrojenja novih četa, gledaše očistiti urede od osobito pogibeljnih elementa, emancipira Izraelićane u Algiru, inače se pako rado pokoravao autoritetu svoga mladjega druga — Gambete. Izabran opet u narod. skupštinu, a ova ga imenova 15. prosinca 1875. doživotnim senatorom.

Digitized by Google

Imenovanja. Dr. Stjepan Posilović, kr. kot. pristav u Bakru imenovan je kot. sudcem u Ogulinu; Dragutin Bugar kot. sudcem u Karlovcih; dr. Vladimir Nikolić pristavom kod c. kr. kot. ureda u Rakovcu; Jovan Mudrinić i Milan Rajnović def. pristavi, i to prvi kod c. kr. sudb. stola u Petrinji, drugi kod c. kr. sudb. stola u Gospiću; Franjo Horvat finac. perovod. vježbenikom; Vladoje Dežman prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola. —

Premješteni. Žiga Ivković c. kr. kot. sudac ide iz Drežnika u Okučane; Vladoj Schmidt, kr. kot. pristav iz Našicah u Daruvar.

Natječaji. Kod kr. poreznih nadzornika u Hrvatskoj i Slavoniji ima se popuniti mjesto financ. perovodje II. razreda. Plaća 700 for., stanarine 150 f. Molbenice imadu se podnieti do 20. ožujka financ. zemalj. ravnateljstvu.

— Ima se popuniti zakladno mjesto prislušnika u obsegu banskoga stola. Adjutum iznosi 400 for. na godinu. Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. banskoga stola.

Stečaji. Ostavina pokojnoga umirov. satnika Petra Perpića. — C. k. kot. sud u Otočcu. — Z. m, Vujo Končar, zam. Vajo Diviak. Obą u mjestu. — R. pr. 4. travnja o. g.

— Ferdo Kalman krojač u Djakovu. — Kr. kot. sud djakovački. — Z. i m. u. im. odvj. M. Šabarić, zamj. odvj. Gj. Kovačević. — R. pr. 30. lipnja o. g.

— Nad imetkom pokojnoga trgovca Josipa Giordana. — Kr. kot. sud u Senju. — Z. i upr. im. odvjet. Erler. — R. pr. 17, travnja o. g.

— Vilim Neumann, krznar u Vukovaru. — Kr. sudb. stol vukovarski. — Z. i pr. upr. im. odvj. F. Ketig, zam. odvj. K. Stojšić. — R. pr. 30. travnja o. g.

P. T.

Čast mi je objaviti, da sam otvorio svoju

odvjetničku pisarnu u Pragu,

Ferdinandova ulica br. 21.

U Veljači 1880.

J. U. Dr. Ivan Ružička,
odvjetnik
i prisežni tumač hrvatskog i srbskog jezika.

Ako koji p. n. član pravničkoga družtva nije možda dobio izvješća o radu pravničkoga družtva za god. 1879. neka se izvoli prijaviti uredničtvu ovoga lista.

Digitized by Google

Gg. povjerenikom i ostalim članovom pravničkoga družtva.

Za blagajnika pravničkoga družtva izabran je gosp. dr. Josip Pliverić, sveučilištni profesor.

Umoljavaju se stoga uljudno gg. povjerenici i ostali članovi družtva, da izvole družtveni prinos slati samo novomu blagajniku.

Uprava prav. družtva.

I. broj „Mjesečnika“ t. g. poslasmo i nekim ne članovom. Molimo svu onu gospodu, koja ne kane lista držati, da nam ga povrate.

Tko ima suvišni 1. broj „Mjesečnika“ od god. 1876. molimo da nam ga pošalje, rado ćemo platiti zanj ustanovljenu cienu od 67 novč.

Uredničtvo.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u sveščićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for., na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 4.

Zagreb 1. travnja 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razprave.

Str

Dr. **Ivan Pirka**: Spadaju li u gruntovnicu mlinovi, nalazeći se u koritu javnih rieka, koje po §. 14. naredbe ministarstva pravosudja od 18. travnja 1853. d. z. l. br. 65. i po §. 2. okružnice ces. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 5. lipnja 1879. broj 2087. z. u. l. kom. VI. nisu predmetom gruntovnice 113

P. Birač: Da li stranke u urbarskih parnicah svojih mogu od gruntovne oblasti dobiti nebiljegovane gruntovne izvadke u vjerodostojnom prepisu? . . . 114

I. Bauer: Izravni i neizravni porezi i kako djeluju 117

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni. 126

a) Dr. **N. J.**: K §. 456. i 367. o. g. z. 126

b) **N.** I vjerovnici legatara vlastni su u smislu §. 822. o. g. z. zaplieniti zapis njegov, ma da ga još nije prihvatio, odnosno premda mu još nije doznačen ili predan, dakako uz ograničenja u rečenom paragrafu navedena . 128

c) Dr **N. J.** Odvjetnik ne ima prava radi svojih odvjetničkih tražba zadržati spise, povjerene mu po stranki 128

d) Pravni vježbenik kod suda nije dužan po zakonu onako obdržavati uredovne ure kao sudbeni činovnici 129

e) **I. B.** U kojem obsegu odgovara cedent za naplativost ustupljene tražbine u smislu §. 1397. o. g. z ? Naplativost ustupljene hipotekarne tražbine ograničuje se na samu hipoteku. Ustanova posljednje alineje §. 1397. o. g. z. valja bezuvjetno nedopuštajuć nikakove iznimke 129

II. Mjenbeno-pravni. 132

a) Dr. **N. J.** Podpis na mjenici židovskimi pismeni ima se rukoznakom smatrati 132

b) Ako se veli na mjenici „dva mjeseca a dato“ znači to isto kao i „dva mjeseca poslje data (vremena). 133

III. Kazneno-pravni. 134

a) **I. B.** §. 147. k. z. ima se uporaviti, premda je djelo izvedeno bez privolje trudne žene 134

Iz Bosne i Hercegovine. Biljegovina u Bosnoj i Hercegovini. 135

—ć. Zakonarske radnje 138

Književnost. 141

—l. Svod zákonův slovanských itd. Zpořádal dr. Hermenegild Jireček. — V Praze 1880. (F. Tempsky). XXVIII — 596 str. u 8-mini. 141

Viestnik 143

Prilog: Urbarski sustav kraljevina Hrvatske i Slavonije. Od K. Pauly-a preveo iz latinskog Franjo Žigrović-Pretočki.

Digitized by Google

Spadaju li u gruntovnicu mlinovi, nalazeći se u koritu javnih rieka, koje po §. 14. naredbe ministarstva pravosudja od 18. travnja 1853. d. z. l. br. 65. i po §. 2. okružnice ces. kralj. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemalj. upravne oblasti od 5. lip. 1879. br. 2087. z. u. l. kom. VI. nisu predmetom gruntovnice?

U rimskom pravu temeljem je razdielenju rieka na javne i osebne „usus publicus“ a ne pitanje o vlastnosti. Općoj porabi služeće stvari mogu dakle biti u vlastnosti države ili općine, mogu pače poput ripae fluminis spadati i u privatnu vlastnost, ili nebiti ničijom vlastnošću. Po općem gradjanskom zakoniku smatra se, da su sve stvari, u području države, ako nepripadaju posebniku, vlastničtvom države, kojoj je područje podredjeno kao cielost.

Zato se u §. 286. o. g. z. dobro državno i dobro posebničko kao posve izcrpivi dielovi razdjelenja stavljaju u opreku.

Stvari, koje su doduše u vlastničtvu državnom, nu kojih je poraba budi badava budi za plaću svakomu dopuštena, zovu se općim ili javnim dobrom (res publicae).

Kao takove stvari označuje §. 287. o. g. z. medju inimi velike i male rieke.

Obći gradjanski zakonik smatra dakle, da rieke kao res publicae stoje u državnoj vlastnosti, kojoj je obseg jedino općom porabom ograničen, da se način obće porabe ustanovljuje po državi kriepošću njenoga vrhovnoga prava, te da se dakle njeke vrsti porabe mogu vršiti tek uz osobitu državnu koncesiju (badava ili za plaću), ili pridržati u fiskalnom interesu izključivo državi.

Prema tomu korito rieke kao takovo, bez kojega se rieka, čijom je bitnom sastojinom, ni pomisliti neda, nemože biti pred-

Digitized by Google

metom posebničke vlastnosti, dakle ni gruntovnice (§. 2. okružnice ces. kralj. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 5. lipnja 1879. br. 2087. pravos. odjel. i §. 287. o. g. z.), dočim otoci nalazeći se u rieci, te njene obale sa sgradami, štono su na njih (§§. 294. i 297. o. g. z.) mogu po §§. 407. i 411. o. g. z. pripadati i posebnikom, dakle biti i predmetom gruntovnice.

Što se pako tiče kretala, nahodećih se u riekah (mlinova, pila i stupa), valja razlikovati prenosiva od onih, koja počivaju na čvrstu temelju.

Da su prenosivi mlinovi pokretni, dakle da nespadaju u gruntovnicu, rečeno je naročito u dvorskom dekretu od 29. svibnja 1824. sbirke pravos. zakona br. 2011. (br. 43. dodatka k općem gradjanskom zakoniku za Ugarsku i Hrvatsku); dočim su mlinovi u javnih riekah osnovani te sa zemljištem i tlom za vazda spojeni, po §. 297. o. g. z. nepokretni i predmetom gruntovnice, pošto uz dozvolu države t. j. državne oblasti, koja javno dobro zastupa, gradjevinom zapremljeni dio korita baš kao i posve presahlo korito (§§. 409. i 410. o. g. z.), prestaje biti koritom rieke, t. j. tekućom vodom pokrito tlo, a time i općim dobrom u smislu §. 287. o. g. z.),[1] te postaje po zaključnoj stavci §. 418. o. g. z. vlastnošću gradioca.[2] **I. Pirka.**

Da li stranke u urbarskih parnicah svojih mogu od gruntovne oblasti dobiti nebiljegovane gruntovne izvadke u vjerodostojnom prepisu?

Previšnji car. pat. od 17. svibnja 1857. (br. 88. zem. vl. lista) normira nadležnost u urb. poslovih i to:

a) u §§. 1. 2. glede odcienljenja paše;

b) u §§. 6. 7. glede uredjenja šumskih užitaka;

---

[1] Dr. Rande pravo na vodu, II. izdanje, str. 29. opazka 3. Peyrera pravo na vodu str. 95., Hesse str. 287. L. 6. 10, D. 1. 8.

[2] Nepotrebno opire se Endemann na str. 16. stečenju vlastnosti na gradjevinu, premda ipak priznaje njeko stvarno pravo gradioca na istu.

Digitized by Google

c) §§. 13. 14. 23. glede komasacije i uredjenja hatara;

d) §. 5. glede odštete predtečnina (supernatanciâ) i odštete osvojbina, napokon:

e) §. 39. u savezu sa §. 178. urb. naputka ob odkupu izvanselištnih izriešivih gorno činženih zemalja, kad u smislu §. 49. car. pat. od 2. ožujka 1853. predleži pravomoćna rješitba nadležne političke oblasti, kojom se pravo izriešivosti (Rücklösbarkeit) gospoštije uz naknadu uložnine i poboljšica dopituje.

Imajuć bivši zemaljski gospodin pravomoćnu ovu rješitbu političke oblasti, pristoji mu pravo sve pod a. b. c. d. označene regulatorne operacije jednom parnicom podignuti i dovršiti.

Uredjenje posjednih ovih razmjerja to jest postupak imade se inkvisitorno voditi i sudac izpitujuć bitne okolnosti čina mora nastojati, da jedinu materialnu istinu ustanovi.

Da se trošak strankam olahkoti, naredjuje se u §. 41. ces. pat. od 17. svibnja 1857., da su svi koliki podnesci, sva pisma sve izprave itd. oproštene od biljegovine, pa se i gruntovni prenos nakon pravomoćno dovršene parbe po §. 32. istoga patenta ureda radi obaviti mora.

Prelazeći s ovoga gledišta na gruntovni red, uveden naredbom ministra pravosudja od 15. prosinca 1855. mislio bi kao da je nesuglasje, jer je s uredjenjem posjednih razmjerja gruntovnica u uzkom savezu i jer §. 175. grunt. reda propisuje, da se udostovjereni gruntovni izvadci biljegovati moraju, — ili pako pošto su sva pisma i izprave, koje stranka, kako je gore spomenuto, u urb. poslovih treba, proste od biljegovine, da jim gruntovna oblast na zahtjevanje nebiljegovane vjerodostojne prepise gruntovne izdati mora.

Da je zakonodavac namjeravao odrediti, da se strankam u svrhu urbarskih parnica njihovih nebiljegovani vjerodostojni izvadci gruntovni izdavaju, nedvojbeno bi to odredio bio, kao što je odredio i kod diobe zadruga i vojničkih ženitba. Nu to nebijaše njegova nakana, pače opravdava se uprav gore navedenom načelnom ustanovom inkvisitornosti u urbarskih poslovih, da sud ureda radi može prepise gruntovne od gruntovne oblasti zahtievati i dobiti mimoišav stranku, ako ona neima tih javnih isprava

Digitized by Google

u prepisu za koji ini slučaj već pribavljenih. Kod komasacije i segregacije sakuplja brojevne i topografične oznake zemljišta poslujući mjernik, kojega je zemaljski gospodin pogodio, dočim je kod parnica gorno-činženih i izvanselištnih i to ovih samo na temelju vremenitih pogodba, praksa zavladala — jer se mjernik neuzimlje — da je stranka dopriniela gruntovni i parcelarni broj odnosnog zemljištnika u svrhu, da se budi prije i laglje ustanovi identitet budi uvedenje u posjed obavi; jer sudac kod ovih uredovanja prispodabljuć obilježja, medje, vrsti gojitbe itd. dolazi do istoga resultata, a s druge strane prikrati se posao pisanjem, dopisivanjem, prepisivanjem grunt. izvadaka a tim je i predmet u kraćem roku dovršen. —

Pitanje bi nastalo: kako je u obće moguće da se nezna nakon već započete parnice za točnu oznaku zemljišta?

Kako se već iz samoga §. 4. grunt. reda vidi, nije se polagala važnost na tabularni posjed gorno-činženih zemalja, čega radi zemaljska gospoda nisu se brinula za gruntovnički zapisnik, u kojem su bila gorno-činžena zemljišta upisana; a vlastela, koja su na temelju političkih izjava izriešivost kod suda tužbom zahtievala, ograničila su se u tužbi svojoj na naziv zemljišta polag gorno-činženog lista ili polag pučkog naziva i površine, pa je sud godine 1859. redovito riešenje tužbi dao.

Nu po glasu §. 49. car. pat. od 2. ožujka 1853. mogu se putem urb. suda samo ona gorno-činžena zemljišta izriešiti, o kojih prileži pravomoćna politička izjava, da u vrst odkupljivih nespadaju, treba indi, da se zemljišta takova točno označe i istovjetnost njihova ustanovi.

Tužbom dakle zahtievana zemljišta moraju ne samo imenom i površnom mjerom već i položajem, kakvoćom i brojem odnosnog zemljišta označena biti uprav onako, kako to svaka tužba o vlastnosti instruirana mora biti, da se temeljito suditi može. Dakako, do ovih i ovakovih nedostataka nemože sada doći. Ali kad su učinjeni, valja jih izjednačiti, bez uštrba na interes stranaka, koje željno očekuju, da svoja posjedna razmjerja proizticuća iz podaničke sveze urede. **Birač.**

Digitized by Google

Izravni i neizravni porezi i kako djeluju.

Od kada ima podavanja javnih, od onoga se vremena nastojalo narav njihovu upoznati, upliv njihov na gospodarstvo naroda razsvjetljiti. Naročito pako odkada je teoretično i praktično prihvaćeno dielenje poreza u dvie kategorije: u izravne i neizravne mnogo se razpravlja jedna i druga kategorija, kao i pojedine vrsti u ovoj i onoj kategoriji. Imenito obiluje njemačka književnost razpravami ove ruke, a prepirka ni s daleka još nije svedena na kraj o tom, je su li gledeć na sav život gospodarski i državni manje štetni porezi izravni ili neizravni. Teorija u svojoj većini priklanja se onim prvim, nu i ovi drugi imadu svojih zagovornika. U Njemačkoj ovo se pitanje opet znatnije razpravlja od kada je po inciativi kneza Bismarka inauguriran novi pravac gospodarskoj politici i u neizravnih porezih počelo se nazrievati vrelo, iz kojega se dadu crpiti obilnija sredstva podmirivanju državnih potreboća.

Nedavno priobći „Zeitschrift für badische Verwaltung und Verwaltungs-Rechtspflege“ članak Ph. Bauera, upravitelja drž. imanja, ob istom predmetu, koji nam se čini vrednim da ga prevedemo s toga, jer razpravlja predmet koji i kod nas postoji, jer izriče nazore, na koje se je do sada teorija manje obazirala.Ne slažemo se u svem sa piscem, što će se u primjetbah naših iztaknuti; nu to ne prieči a da nepriznajemo opravdanost gdjekojih njegovih tvrdnjâ.

„Kao što je u drugih područjih — ovako počimlje članak — tako je i u porezničtvu stečeno izkustvo dalo povoda, da se je teorija u koječem izpravila, pače amo tamo i temeljne svoje nazore promienila. Sjetimo se samo physiokratske obće zemljarine, koju je ciela jedna škola proglasila idealom uredjenja poreza! Iz prividno jasnih premisah razvi ta škola nauku, da samo poljodjelstvo daje čista prihoda. A kad je tako, pristašem njenim činilo se jedino opravdanim, da se porez plaća samo od toga prinosa, pa zaključivahu odatlje, da je poljodjelstvo, koje jedino daje čistoga dohodka, pozvano i samo nositi porez. Nu kad se prošlo od teorije u praksu, opazi se, da se ono načelo neda izvesti; a potanjim razmatranjem razabrani su i razlozi onoga izkustva i bludnja one nauke.

Digitized by Google

Duže vremena vjerovalo se, da su izravni porezi ne samo opravdani nego još i danas smatraju mnogi uvedenje obće dohodarine velikim i zahvalnim ciljem, za kojim valja neumorno nastojati. A ipak ne mogahu se države, koje trebaju velikih dohodaka, odlučiti na ino, nego da ju samo radi pokusa i u ograničenoj mjeri uvode, ne kao glavnu vrst nego kao popunjujuću vrst izravnih poreza.

Uz izravne poreze t. j. one, koji su udešeni neposredno prema dokodku i imovini porezovnika, drže se neprestano i neizravni porezi, premda im teorija u Njemačkoj nije prijazna. Pače, ma koliko se i protivili oni, koji su dužni predujmljivati taj porez, premda se mnogo govori i uči o probitačnosi obće dohodarine, obstoje neprestano, potiskuju se od godine do godine napred pače i takove vrsti neizravnih poreza, koje su zakonotvorni faktori odsudili izjaviv da bi ih trebalo čim prije zabaciti.

U najnovije vrieme svraća se tolika pažnja neizravnim porezom, da će nedvojbeno mnoge zanimati, a drugim opet nuždno biti, da si predstave sućnost obiuh kategorija poreza i razloge, koji govore za nje i proti njim. Ovomu je članku zadaća zadovoljiti onoj potrebi, iztaknuti će načelnu razliku medju jednom i drugom kategorijom, predočiti prednosti i mahne njihove razlažuć, kako djeluju kod uvedenja i nakon dužega obstanka svoga.

Ako se u tu svrhu pokuša pobliže označiti pojam jedne i druge kategorije, eto ne malenih potežkoća, a uzrok njihov leži u neopredieljivosti samoga izraza. Običuo zovu se oni porezi izravni (direktni), koji se traže upravo od onih osoba, kojim su namienjeni, koje hoće njimi obteretiti; a ne izravni (indirektni) su oni, koji prave porezovnike t. j. one, kojim su namienjeni neizravno, rekli bismo, stranputicom obterećuju.

Nu u ovom smislu i nepripada ova oznaka upravo nekim najvažnijim vrstim neizravnih poreza, najme svim onim, koji se pobiru ponajprije od producenta ili kupaca robe (n. pr. vina, piva itd.) a koji bi imali pravom (indirektno) obteretiti upravo trošca. Jer jedan dio one robe ne prodaje se dalje, najme onaj što ga kupac sam ili njegova obitelj potroši ili upotrebi; pače pojedini kupci kupujuć inozemnu robu niti ne misle na to, da

Digitized by Google

će ju dalje drugim prodati, — plaćajuć ovaki carinu, nose taj teret jamačno izravno, a ne neizravno, jer nehoteć robu dalje prodati niti ne mogu porez na drugoga obaliti. I tako zvana kupovna akciza od nepokretnina pobira se neposredno od obvezanika, kao god i porez na predmete luksusa udareni, premda se i ona (akciza) — i to pravom pribraja neizravnim porezom.

Nije s toga nikakovo čudo, da Rau i drugi teoretici sasma zabacuju naziv „izravni i neizravni porez," a na mjesto njih rabe druge; u jednu najme kategoriju uvrstjuje Rau poreze, koji se odredjuju na dobra, predmete, kojih je dohodak procienjen te ih zove „Schatzung"; a u drugu one, koji se plaćaju od dobara trošenih ili inače rabljenih (Aufwandssteuer). I u istinu ovi izrazi preciznije označuju sućnost jedne i druge kategorije poreza. Nu ipak nije potrebno, da se napuste izrazi „izravni i neizravni porezi," koji se već tako dugo rabe te su se skroz udomaćili u životu. I ti izrazi mogu se tumačiti drugačije, skroz primjereno sućnosti onih poreza, samo ne treba uzimati osoba, nego u obće dohodak kao predmet porezovanja.

Napokon svaki se porez plaća iz dohodka, čisti dohodak nedvojbeno predstavlja poreznu sposobnost pojedinca. S toga jedini izravni put, kojim se mogu pojedinci, imajući dohodka, porezati, nije drugi nego da se to podavanje uredi i odmjeri prema dohodku. Tu se uzimlje u račun ili ukupna imovina pojedinca ili pojedine vrsti dohodka, pa se tako dobiva obća dohodarina, — kako je jur rečeno — porez od kapitala: zemljišta, kuća i inih sgrada, porez od obrta, privrede, uloženih glavnica itd. Sve su ovo izravni porezi, uredjeni prema dohodku od dotičnoga kapitala.

Nu upravo su ogrome težkoće, s kojimi se valja boriti ustanovljivajuć ukupni (bruto) dohodak, a još su veće kad se hoće opredieliti čisti prihod. Zato se neda nikako izbjeći nejednakostim u razdieljenju izravnih poreza, a to ih čini još tegotnijimi. Zato posve je naravno, da se već davno traži put i način, kako bi se pronašlo drugo obilježje porezne sposobnosti mjesto dohodka, koji se toli mučno ustanovljuje. A to drugo obilježje nadjoše u

Digitized by Google

— izdatcih državljana. Drugo ne može ni biti. I iz trošnje državljana može se zaključiti na njihovu poreznu sposobnost, pače taj zaključak je često (? Ured.) ispravniji nego onako na pamet obavljena procjena čistoga ili pače brutto-dohodka ukupne imovine ili pojedinih posebnih vrsti imovine. Tko troši na pivo, vino, rakiju, tko kupuje nepokretnosti, nabavlja inozemne robe, drži konje za zabavu i luksus itd., može se razmjerno prema ovoj trošnji smatrati za porez sposobnim. Može se dakle predpostaviti: komu dohodak dopušta trošiti na ovakove predmete, da je kadar takodjer platiti za nje i nešto višu cienu — u porezu.

Dakle i ovim indirektnim putem može se dohodak obteretiti, a porezi, koji se udešavaju prema izdatkom porezovnika, zovu se pravom neizravnimi. U ove računaju se svi gore spomenuti kao neizravni dodav još ovamo i porez od porabe kuća (stanova), izdatke na predmete luksusa, kupovanje zemljišta itd., dakle dodav još i one poreze, koji se ne mogu spraviti u tiesni okvir običnoga pojma o neizravnih porezih, a u bitnosti slažu se sa porezi, što ih je Rau gore spomenutim načinom označio najme porezi na potrošnju. Sućnost poreza neizravnih prama izravnim dosta je oštro iztaknuta. Izravni udaraju se neposredno na dohodak, neizravni na trošnju porezovnika, i to zato jer se hoće i kod ovih prem neizravno, takodjer dohodak obteretiti. Možda bi se pravilnije označili okrstiv jednu i drugu kategoriju „izravna i neizravna dohodarina“.

U ovom smislu rabit ćemo nazive izravni i neizravni porez u ovom članku. Kod jednih prislanja se porezna dužnost na dohodak, kod drugih na izdatak. U tom se dakle bitno razlikuju obie kategorije jedna od druge, i u tom — recimo odmah — leži velika prednost neizravnih pred izravnimi. Jer dohodak može samo tako postati temeljem porezovanju, ako porezovnik ne može u porezu nametnuti mu teret na druge obaliti, teret je dakle tim veći, što se nikada ne može postići, da bi porezi bili jednako razdieljeni. Naprotiv porez udaren na izdatke pomieša se sa samom trošnjom, odnosno sa cienom kupljene robe, pa se s toga

Digitized by Google

već kod prvoga svoga uvedenja laglje podnose, a čim dalje tim se više šire diele, i po tom još laglje snose.[1]

Da ovo potonje dokažemo, ded pogledajmo pobliže izravne poreze. I tu već moramo glavom kimati uzev na oči uredjenje i prvo djelovanje njihovo.

Kako i u kojoj mjeri mogu državljani neposredno plaćati porez?

Svi porezi imadu se koliko je najviše moguće plaćati iz čista dohodka. Ovo je aksiom u poreznoj teoriji. To je pravilo isto tako nepobitno kao što i ovo: nitko neka neizdaje više, nego li je sjeguran, da će primiti. Ako je svaki pojedinac dužan prema ovomu načelu raditi, neće li da gospodarski propadne, mora se i vlada uvadjajuć izravne poreze ograničiti na čisti dohodak porezovnika t. j. na onaj iznos, koji okazuje pravu poreznu sposobnost državljana, i preko kojega nesmie posegnuti, jer bi ga inače gospodarski upropastila.

Odavlje sliedi, da direktni porez mora zahvatiti čisti dohodak, i da ga ne smie prekoračiti, ali ne sliedi još, da je čisti dohodak jedino pravedno mjerilo porezovanja, da se dakle porezna dužnost državljana mora jedino po onom mjerilu urediti.

Pače na prvi mah čini se najshodnijim, da se porezna dužnost ustanovi u razmjeru prema probitkom, što no nastaju iz državnih uredaba po pojedinca. I zaista, ovo mnenje potvrdjuje se razmotriv najjednostavnije odnošaje u zemlji. Članu ma kakova družtva n. p. glasbenoga, književnoga, dioničkoga itd., u koliko uživa jednaka prava s ostalimi članovi, mogu se nametnuti samo onakovi prinosi, kakove plaćaju i ostali. Ako milionar polazi kazalište, ne plaća više nego li i najsiromašniji

---

[1] Pošto sve što se izdaje, i što po tom može biti predmetom poreza, ide za nabavu izvoda ili robe razne vrsti, možemo ovu potonju smatrati objektom poreza neizravnoga kao porez na produkte ili robu udaren. Pobire se taj porez, kad dolaze produkti u posjed a) produkcijom (pivo, rakija, itd.); b) kupom (vino, meso, zemljišta); c) nabavom iz inozemstva (carina); napokon d) kad se konstatira poraba raznih porabljivih predmeta (porez od stana, konja, predmeta luksusa, itd.).

Ovaj potonji porez (točka 4.) i porez od nekretnosti (točka 2.) pobiraju se neposredno, ostali (izuzev porez od porabe kuće) posredno.

Digitized by Google

onih, koji s njim imadu jednaka sjedala. Bilo bi upravo smiešno hoteć od njega tražiti da plati više, ili pače da plati razmjerno prema svomu imetku, isto tako smiešno kao što bi bilo, da manje imućan dioničar zahtieva, da se njemu za svaku dionicu plati više nego li Rotschildu — ili drugimi riečmi, da ovaj potonji plati veći prinos, jer je imućniji. Isto tako mora se činiti pravilnim, da se i u najvećem družtvu, u državi namiću tereti za podmirenje državnih potreboća u razmjeru prema probitkom, što ih svatko ima od obstanka države, — ako ne tim, čim bi se inače mogle opravdati one žrtve?

Nu po ovom mjerilu nedadu se razdieliti i urediti prinosi državljana za potreboće državne. Ima tomu više razloga. Jedno: ne mogu se jasno opredieliti probitci, koji potiču za pojedinca iz državnih uredaba. Ove potonje uzev ih u jedno sačinjavaju organizam, a njegovo koristno djelovanje na pojedine u razmjeru prama cielosti neda se ustanoviti, a to tim manje, pošto dobitak i užitak, što no zapadaju razne članove državnoga družtva u obće, opet se za pojedinca uticajem raznih momenta napose uredjuju i mienjaju, a ti momenti dielomice ne stoje u posve nikakovoj svezi sa državnimi institucijami. Neda se na nikakov način ustanoviti, koliko je obstanak sudova, škola, cesta, policije itd. koristniji sada i kasnje jednomu nego li drugomu. Zato se i ne može odatlje stvoriti i mjerilo za poreznu dužnost. Kako da se prosudi, koju posrednu ili neposrednu korist imade od organizma postojećih državnih zavoda poljodjelac, obrtnik, trgovac, činovnik, učenjak ili umjetnik? i kakove će imati buduće nedjelje, budućega mjeseca ili ljeta?[1]

Nepreostaje dakle ino nego potražiti drugo mjerilo, ako se već takovo vrlo nuždnim smatra, pa nije bilo druge nego izabrati za to mjerilo čisti dohodak. Tim se je ne samo sačuvalo načelo, da se nijedan državljanin ne smie obteretiti preko svoje imovine, nego i ono drugo, jer se iz dohodka može barma neiz-

[1] Za ovo mogu se kao dokaz navesti u mnogih državah uz poreze, još pobirane pristojbe za stanovite djelatnosti vladinih organa (takse, sportule itd.). Neprilike i nepodobštine, koje ćesto prouzrokuju te pristojbe, tako su velike, da se takove naročito pravosudje poskupljujuće daće donekle mogu tim opravdati, što ograničuju preveliku — navalu.

Digitized by Google

ravno zaključiti na kolicinu probitaka, što ih pojedinac prima iz postojećih državnih uredaba.[1] S toga dade se lahko razumieti, zašto su čisti dohodak smatrali spretnim da bude ono mjerilo porezno, prem je vrlo nesjeguran zaključak, koji se odanlje izvodi, a tim je nesjeguran jedan od glavnih temelja izravnih poreza. Jer posredni i neposredni probitci, što ih državne uredbe pružaju pojedincu, mogu biti kraj posve jednakih okolnosti imovine i dohodka skroz različiti, a isto tako kraj nejednakih okolnosti čas veći čas manji.

Otac, komu poumru djeca, muž, koga nesreća čini za privredu nesposobnim, gubi preko noći svu nadu u koristi, koje očekivaše od državnih uredaba, veće od svih, koje su ga još čekale — a ipak može njegova prinosna sposobnost, njegov čisti dohodak ostat nepromienjenim, pače ovaj može sada još porasti, jer porezovnik — komu n. p. djeca poumru — ostaje sam, dakle manje troši. Vlastnici tvornica, jednako obsežnih, koji po prilici jednake primaju koristi od obćih državnih uredaba, mogu imati ipak skroz različitu prinosnu sposobnost prema tomu, da li imadu još i drugih pomoćnih vrela, ili možda sretne okolnosti, sretni dogodjaji — možda skroz neovisni o ikakovoj državnoj uredbi n. p. ako se otvori novo vrelo prodje — osobito povisuju njihov čisti dohodak. Pače može se uzeti, da manje sjegurni i prema tomu manje za porez sposobni podhvati u istinu primaju veći probitak od obćih državnih uredaba n. p. škola, sudova, policije, itd. nego li podhvati učvršćeni. Isto tako mogu pomoćju svojih sredstva neovisni pojedinci iz krizah, u kojih ne mogahu državne uredbe možda ništa pomoći, uz povoljne okolnosti n. p. uništenjem svojih konkurenta, namaknuti velike koristi. Dalo bi se nebrojenih navesti primjera, koji bi dokazali, da korist, koju život u državnoj zajednici daje pojedincu, ne stoji u kakovom izviestnom razmjeru prama njegovoj sposobnosti prinosnoj ili

[1] Skroz je pogriešno stavljati probitak, što ga pojedinac ima od drž. uredaba, kao mjerilo za poreznu dužnost. Prosjak tada morao bi plaćati porez, a jer ne ima od čega, postao bi subjektom bezpravnim. Porez se plaća da uzmogne uprava svoju blagotvornu djelatnost razvijati, a ta djelatnost ima državljanom pribaviti potrebnih uvjeta njihovu napredku, kojih si sami nemogu pribaviti. — Ured.

Digitized by Google

prama njegovu dohodku. Nedvojbeno je dakle, ako se već ne mogu neposredno ustanoviti probitci, što za državljane potiču iz državnoga organizma, da mora još nepouzdanijim biti indirektno ispitivanje čista dohodka, ma da se uloženim trudom i postigne željena svrha. Nu i tomu ne ima nade. Dohodak u obće, a napose čisti dohodak ne može se ni po prilici ustanoviti. Ako se dakle sasma abstrahira od takova razredjenja poreza, koje bi stajalo u skladu sa koristmi pojedinca od državnih institucija, pa se čisti dohodak uzme kao sasma shodno i primjereno te jedino pravedno mjerilo, ipak stoji tu velika i neodkloniva težkoća: pronaći i opredieliti istinito i valjano to mjerilo porezno. Kako da vlada pronadje pravi čisti dohodak svakoga državljanina: poljodjelca, obrtnika, trgovca, umjetnika? Ta znade se, koli mučno stvara si n. p. poljodjelac jasan račun o tom, koliko mu čista prihoda nose njegove zemlje, njegova stoka itd.? Tisuće i tisuće njih ne znadu toga, neznaju, koliko im njihovo gospodarstvo nosi na godinu čista prihoda. Koliko zadaje truda i muke sklonuti gospodare ladanjske, da vode barma donekle uredjene knjige o svom gospodarstvu? A i većina ostalih porezovnika svih stališa jedva da i površno bilježi svoje dohodke i izdatke, a vrlo ih je malo, koji bi znali sjegurno navesti, koliki su jedni i drugi u njihovom gospodarstvu. A gdje ovo ipak biva, kao n. p. kod trgovaca, tu ima ogromnih težkoća za državne oblasti da doznadu pravu istinu.[1] Svagdje pokazuje se nemogućim, da se uvaže za svaku pojedinu obitelj izdatci prema broju njenih članova, prema bolesti, trošku odgojenja, prama stanju dugova itd. u obće prema svim osobnim odnošajem, prilici za zaslužbu itd. A koliku razliku čini tjelesna i duševna krepkost, znanje i inteligencija, doba i spol, slučajevi sreće i nesreće! Može se tvrditi, da porezovnici imajući posve jednaka ili barma jednako porezana sredstva produkcionalna, ipak primaju veći ili manji, ili nikakov čisti dohodak, prema tomu kakovi su njihovi odnošaji ili kako umiju postupati sa svojimi sredstvi.

[1] Dohodak može se ustanoviti gotovo jedino kod onih, koji imadu stalnu plaću, koliko onaj sastoji od te plaće, — ali se ni tu ne mogu pravo ustanoviti potrebоće života, dugovi itd.

Digitized by Google

Ne može li se dakle pravom uztvrditi, da se hoteć postaviti pravedno porezno mjerilo opredieljenjem čistoga dohodka ide za pukim fantomom, koji se ne će nikada dokučiti, i ako se pokuša izvesti, da će se jedva polučiti uporabljivi rezultat? je li čudo, da države — kako je već spomenuto — trebajuće više poreza, laćaju se obće dohodarine samo kao popunjujućega poreza, pa ju prihvaćaju samo malene države, koje se zadovoljavaju sa manjom poreznom svotom, oslanjajuć se na očitovanje porezovnika? U istinu u ovakih okolnostih obća dohodarina ne tišti odviše, a pri tom dosta je izdašna, prem je ne jednaka — kao što bi se u ovakih okolnostih mogla provesti i glavarina. Ali tim se ne stiče jednako, skroz pravedno i za uredjenje i pobiranje većih poreznih iznosa spretno porezno mjerilo, ako se pri tom uzmu u račun ljudske pogrieške katastralnih činovnika, obmame i pritajivanja porezovnika itd.

A još manje može se dobiti shodno mjerilo, ako se sasma s uma metnu osobni i gospodarski odnošaji, a uzmu odlučnimi pojedine grane dohodka, kako nastaju iz pojedinih vrsti kapitala i radnje; ako se sgrade, zemljišta, glavnice, obrti itd. ne obziruć se nimalo na osobe i ostale odnošaje, procjene i od njih porez odmjeri. Kako se može nadati, da bi se tim ma samo doneklje postiglo jednako porezanje državljana? Tko se tu može nadati, da će se ustanoviti pravi prinos kuća, zemljišta, pojedinih vrsti obrta, ukamaćenje kapitala neobziruć se na toli različitu marljivost, brižljivost i inteligenciju, na duševna, družtvena i gospodarska sredstva, kojimi pojedine osobe djeluju na prinos; na zaprieke koje zadaju bolesti, dugovi itd., ne obziruć se na važnu okolnost, da ti problematično sastavljeni prihodi stoje u ne skladu s istinitim čistim dohodkom dotičnih osoba. Pronaći kakovo je razmjerje medju prihvaćenim i pravim čistim dohodkom bio bi trud uzaludan! Jedva da posljedak tih iztraživanja dosiže, da se uzmognu vrlo umjereni porezni iznosi po njem urediti i pobirati. Neizbježive nejednakosti morale bi voditi do najgorega tlačenja.

A ovo valja samo o prvom uredjenju. A još odrješitije ističe se njihova posebnost u njihovih učincih i posljedcih ako duže potraju. Naročito valja uvažiti, da se mora kod

Digitized by Google

uredjenja ovih poreza izvesti procjena po promjernoj vrednosti. Drugi način uredjenja nije moguć. Već je gore spomenuto, da se nedade nikako ispitivati svaka vrst dohodka i izdatka pojedinca i odatlje za svakoga izračunati godišnji dohodak (u cielom ili za pojedine dielove). Mora se dakle upotrebiti procjena. Pače nije probitačno, da se procjenjuju dohodci svakoga pojedinca svaki za sebe. Nego se obično postave razredi (klase) pa u ove uvrste pojedini porezovnici ili porezni predmeti, koji su si po prilici jednaki. Izim toga moraju se pri tom mnogi za porezovnike vrlo važni, pače za njihov obstanak često upravo odlučni momenti (bolest, dugovi, gubitci itd.) po zakonu sasma mimoići.

Ovi po sebi i onako posve nesjegurni podatci ne mogu se od godine do godine obnavljati. Ostaju dakle za duže vrieme nepromjenljivi. A za toga vremena i porez je stalan, nepromienljiv. Ovo valja za sve vrsti dohodarine bez razlike, a upravo to tvori štetne posljedice tih poreza.

Prva je posljedica tomu, da se u tom vremenu ne mogu uvažiti promjene, koje se dogadjaju. Zasluga radnička, dohodak zemljišta, dohodak glavnica itd. o svih ovih dohodcih uzimlje se da su za ono vreme jednaki.

Ovako postaje mjerilo, već u prvom početku pogriešno, za kratko vrieme nevaljanim, jer se ne mogu valjano uvažiti promjene u odnošajih osobnih i obiteljskih, odnošajih prodje, prometa, ciene kapitala, ciene radnje itd.[1] (Dalje sliedi.)

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

K §. 456. i 367. o. g. z.

U parnici A. R. proti G. P. i I. T. radi priznanja postojanja i prvenstva založnoga prava tužiteljevoga na pokretnosti drugotuženoga, što su u ovršnoj stvari prvotuženoga proti drugotuženomu pto. 300 for. ovršno zaplienjene i prodane, ustanovljeno je sliedeće: Supruga drugotuženoga I. T. u odsutnosti njegovoj i bez njegove ovlasti dala je tu-

[1] Mnoge tih promjena ipak se bilježe i prema njim porezne činjenice rektificiraju. — Ured.

Digitized by Google

žitelju u zalog u pitanju stojeće stvari, da osigura tim tužiteljevu tražbinu od 400 for., koju proti suprugu njezinu ima.

Prvi sud odbio je tužitelja sa stavljenim zahtievom razlagajuć: Pošto nije supruga tuženoga I. T. po ovom ovlaštena sa tužiteljem založnu pogodbu sklapati, nije upitna pogodba tvrda, dosliedno neima tužitelj obzirom na ustanove §. 449. i 450. o. g. z. valjana naslova za stečenje založnoga prava, bez koga založno pravo nije kriepostno. Ustanova §. 456. odnosno §. 367. o. g. z. neide tužitelju u prilog za to, što supruga I. T. nije tužitelju stvari svoga supruga dala u zalog u svoje ime nego u ime svoga odsutnoga supruga, koji ju na to nije ovlastio.

Kr. banski stol preinačio je osudu prvoga suda i zadovoljio zahtievu tužiteljevu.

Razlozi: Po §. 456. u savezu sa §. 367. o. g. z. stiče se pravo založno na tudje pokretne stvari, ako jih založi onaj, komu jih je vlastnik u koju mu drago svrhu povjerio i ako se je zalogoprimac u dobroj vjeri nalazio.

Iz okolnosti, što je tužiteljev dužnik I. T. robu ženi svojoj povjerio i što je ova tužitelju upitnu robu dobrovoljno u zalog dala, mogao je tužitelj zaista zaključiti i držati, da je žena njegova dužnika na založenje ovlaštena bila. Kao poštena zalogodržca štiti dakle tužitelja §. 456. o. g. z. i zato se je njegovu tužbenu zahtievu mjesta dalo.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 5. rujna 1879. br. 538. preinačio je osudu banskoga stola, a potvrdio onu prvoga suda.

Razlozi: Po propisu §. 456. o. g. z. može doduše i treća osoba pod stegami označenimi u toj zakonskoj ustanovi založiti tudju pokretnu stvar bez privole vlastnika, nu ta zakonska ustanova u savezu sa §. 367, o. g. z. predpostavlja, da je taj treći založio tudje pokretne stvari u svoje ime i da je zalogoprimac bio u dobroj vjeri, da je zalogodavac vlastnik založenih stvari.

Nijedna od tih predpostava nepredleži u nazočnom slučaju, jedno što supruga I. T. nije dala u zalog upitne stvari u svoje ime već u ime svoga supruga tužiteljeva dužnika, a drugo, što je tužitelj, budući da sam u tužbi tvrdi, da je supruga tuženoga I. T. došavši k njemu izjavila, da se iz robe njenoga supruga za svoju tražbinu namiri, znao i znati morao, da su upitne stvari vlastnost I. T. i dosliedno tomu, da mu jih ona bez ovlaštenja od strane vlastnika nesmije u zalog dati.

Po tom nenalazi presuda banskoga stola, počivajuća na predpostavi, da tužitelja kao poštenoga zalogodržca štiti §. 456. o. g. z., opravdanja u zakonu. Dr. N. J.

Digitized by Google

I vjerovnici legatara vlastni su u smislu §. 822. o. g. z. zaplieniti zapis njegov, ma da ga još nije prihvatio, odnosno prem da mu još nije doznačen ili predan, dakako uz ograničenja u rečenom paragrafu navedena.

Na temelju pravomoćnoga mjen. platežnoga naloga pcto. 50 for. i 100 for. traži B. P. proti Josipi N.: 1) ovršnu zaplenu nuždnoga diela, pripadajućega tuženici iz ostavine pokojnoga joj otca; 2) ovršnu zaplenu njenoga zapisa, ostavljena joj po otcu, a sastojećega u polovini kuće br. 26 u Beču.

Odlukom od 2. listopada 1879. odbio je trgovački sud bečki oba zahtjeva, jer da zaplienu nuždnoga diela ne dopušta dvorski dekret od 3. lipnja 1846. (br. 968. sbir. prav.), a da je ne moguće izvesti ovrhu na dobro pripalo tuženici kao legat putem ovršnoga popisa.

Usljed podnesena po B. R. utoka proti ovoj odluci odluči viši sud rješitbom od 21. listopada 1879. br. 17564., da se dopušta zatražena ovršna pljenitba nuždnoga diela uz ograničenje postavljeno u §. 822. o. g. z. naloživ nižemu sudu, da o tom ubaviesti nasljednike. Viši je sud u razlozih svoje odluke naveo, da nuždni dio ne sastoji od pojedinih stvari ostavinskih, nego predpostaviv da je ostavina aktivna, da sastoji od tražbina u novcu, pa je zato shodan predmet ovrhe. Naprotiv da se mora odbit zahtjev glede ovršne pljenitbe zapisa, — što je već pravom učinio i prvi sud — jer se stvarna prava na nepokretna dobra mogu steći jedino gruntovnim upisom a ne pljenitbom, a pravo na zapis tuženice tiče se vlastničtva na polovicu kuće.

Proti ovoj odluci podnese B. R. previdni utok, koji je najviši sud bečki uvažio te promjenio odluke obajuh nižih sudova u koliko se tiču odredbe glede zapisa, a potvrdio odluku višega suda, u koliko se tiče dozvolje da se ovršno zapljeni nuždni dio pripadajući Josipi N. iz ostavine pokojnoga joj otca.

Ta odluka najvišega suda osniva se na tom, da zapis pripali Josipi N. iz ostavine njenoga otca, sadržaje pravo na tražbinu, pa se ta može još i prije nego li je stečeno vlastničtvo predmeta zapisa, kao i svaka druga tražbina, bez ikakova uštrba zahtjeva, koji bi se mogli podići kod ostavinske razprave, zaplieniti i da se izvedenje te pljenitbe može pravovaljano obaviti ubaviestiv o tom nasljednika, koji je pozvan izvršivati posljednju volju ostavitelja. („Gerichts-Halle.“)

Odvjetnik neima prava radi svojih odvjetničkih tražba zadržati spise, povjerene mu po stranki.

Odvjetnik A. bio je postavljen skrbnikom za čuvanje spisa preminuloga odvjetnika B. Na molbu M., da sud naloži odvjet. A., da mu

Digitized by Google

izda spise, koje je povjerio bio odvjet. B., odredio je sud, da se ti spisi imaju M. onda izdati, kad on plati odvjet. A. odredjenu zaslugu i troškove za čuvanje tih spisa.

Kr. banski stol ukinuo je tu odluku i pozvao prvi sud, da odvjet. A. naloži da spise M. bez otezanja izda i uruči pod prietnjom prisilnih sredstva.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 30. siečnja 1880. br. 1739. potvrdio je odluku banskoga stola uvaživ, da po §. 471. o. g. z. odvjetnik radi svojih odvjetničkih tražbina neima prava zadržati spise povjerene mu po stranki. Dr. N. J.

Pravni vježbenik kod suda nije dužan po zakonu onako obdržavati uredovne ure kao sudbeni činovnici.[1]

Neki pravni vježbenik dolazaše u ured svaki dan kasno. Većnik suda, u čigovu se uredu on vježbaše, upozori ga na to, da su uredovne ure od 9 do 2 poslje podne i da ih on mora držati. Odgovori mu pravni vježbenik hitroumnošću, koja liepo dolikovaše budućemu odvjetniku, da takova obveza vriedi samo za činovnike stalno namješténe, a da takovi nisu pravni vježbenici. Ne davši se savjetnik uglavit da to može biti podje k predsjedniku, da mu prijavi stvar. Predsjednik pozva k sebi vježbenika, ali ovaj i pred predsjednikom brani svoje mnenje i obrazloži ga: da on nije niti plaćen, niti stalno namješten, da on s toga mora najprije da skrbi kako će se prehranit i kako će mu u buduće biti; u tu svrhu da on mora u jutro rano učit se, da uzmogne stroge izpite položit, da za tim ide u ured, a po podne da radi drugomu da što zasluži. Predsjedniku činilo se je, da ovi razlozi valjaju i važe toliko, da vriedi zapitat vrhovno sudište, što o tom misli. Vrhovno sudište odlučilo je, da pošto pravni vježbenik nije činovnik stalno namješten, ne može bit obvezan na strogo obsluživanje uredovnih ura, ali da je dužan poslušati svojega starešinu u svakom obziru. (Iz „Presse“.)

U kojem obsegu odgovara cedent za naplativost ustupljene tražbine u smislu §. 1397. o. g. z.? Naplativost ustupljene hipotekarne tražbine ograničuje se na samu hipoteku. — Ustanova posljednje alineje §. 1397. o. g. z. valja bezuvjetno nedopuštajuć nikakove iznimke.

Mirko G. tuži Filipa W. pred gradsko-deleg. kot sudom u T., da mu plati glavnicu od 300 for. sa 10% kamatami, tekućimi od 9. svibnja 1877. Ta je glavnica osjegurana bila na gospodarstvu (nepokret-

[1] Priobćujuć ovaj slučaj nadamo se ipak, da se naši pravni vježbenici neće unj posve ugledati. — Ured.

Digitized by Google

nosti) u B., pa ju je tuženi ustupnicom od 9. svibnja 1877. ustupio sadanjemu tužitelju preuzev na sebe i odgovornost za njenu naplativost. Tužitelj tvrdi, da se tražbina ova nije platila iz kupovnine, dobivene za rečeno imanje u B., koje je medju tim na ovršnoj dražbi prodano, pa stoga pita od tuženika, da mu plati onih 300 for. zajedno sa kamati.

Tuženi prigovori, da nije ustupio spomenute tražbine Mirku nego Josipu G., da nije preuzeo odgovornosti i za naplativost, da je od cesionara primio u novcu samo 265 for.; a napokon da je sam Mirko G. kriv, što nije tražbina naplaćena iz kupovnine. Jer da je cesionar u pravo doba zaiskao i proveo ovrhu, bilo bi se mnogo više dobilo, ne bi se bilo moglo dogoditi, da se dohodkom sekvestracije plaćaju kasnije nastale tražbine, pa ne bi bio mogao ni ovršenik posjekav šumu onako opustošiti cielo dobro. Na dalje očitova tuženi, da će — ako mu se dopusti — vještaci dokazati, da je za vrieme ustupa rečena nepokretnost toliko vredila, da se je lahko mogla namiriti i tužiteljeva tražbina, pa da je istom izsječenjem šume tako joj umanjila se vrednost, da je ona razlika u vrednosti prije i poslje izsječenja šume bila rakodjer dovoljna da se namiri rečena tražbina.

Gradsko-deleg. kotarski sud u T. izreče osudu, kojom se u svem zadovoljava zahtjevu tužiteljevomu.

Razlozi: Kako se vidi iz ustupovnice pod A. očitova Filip V., da odgovara za naplativost spomenute tražbine od 300 for. Tuženi priznaje takodjer, da je onu ispravu podpisao i pristao na to, da se sadanji tužitelj navede kao cesionar. Doduše tuženik kao da sumnja ob ispravi pod A., ali ipak nije naveo posebnih nedostataka, pa se s toga može uzeti ona kao podpuno spretnom za dokaz. A kad ovo stoji, ne može se tuženik pozvati na to, da ne odgovara za ništo, i da spomenutu tražbinu nije ustupio Mirku G. nego Josipu G. Iz §. 887. o. g. z. vidi se, da je sve jedno, da li tuženi znade štogod o takovoj odgovornosti i da li je ta odgovornost, unatoč predhodnomu dogovoru, uvrštena u ispravu ob ustupu. Ta tuženik i sam ne tvrdi, da ga je glede toga tužitelj zaveo u bludnju. Za to se je morala obveza, da tuženik odgovara za naplativost, protegnuti takodjer i na kamate označene u cesiji i na cieli iznos od 300 for., na ovaj potonji takodjer i s toga, jer je tuženi kvitirao, da je primio podpunih 300 for.; uu ta odgovornost nije puko jamstvo. Kod ovoga potonjega mora jamac i mjesto glavnoga dužnika platit, ako ovaj u vrieme dospielo i uzprkos učinjenoj opomeni ne plati. Na ovo nije se tuženi Filip W. spomenutim očitovanjem obvezao, nego samo na to, da će tužitelju izplatiti cielu svotu (300 for.), ako je ne bi mogao utjerati od dužnika, ako dakle nakon izvedene ovrhe ne bi bio naplaćen iz imovine pravoga dužnika. Ovim dogovorom promienjena je ustanova §. 1398. o. g. z., koja valja

Digitized by Google

samo subsidiarno za one slučajeve, u kojih nije ništa inakoga odredjeno. I svakako mora se obveza tuženikova prosudjivati prema ustanovam §§. 1398. i 1399. o. g. z, u koliko ne stoji u protuslovju sa sporazumkom pod A.

Dočim dakle tuženi odgovara za naplativost tražbine, ne može tvrditi, da je primio manje od 300 for., ali može svakako prigovoriti, da je tražbina za vreme ustupa bila naplativom, pa istom nakon ustupa slučajem ili krivnjom tužitelja ne naplativom postala. Istina, cesionar je pogriešio, jer nije tražbinu u pravo doba odkazao i po tom ne utužio. Nu tužitelj pozivlje se pravom na to, da nije bilo potrebno cediranu tražbinu utužiti i sbog nje povesti ovrhu, jer su već drugi vjerovnici zaiskali bili ovršnu prodaju rečenoga realiteta — a o drugoj imovini ovršenika nije se ni govorilo dok je tekla razprava pred sudovi — tako se je moglo sjegurnošću očekivati, da će se nepokretnost do brza ovršno prodati. I u istinu prodana je ovršno tečajem deset mjeseca počam od ustupa.

Naročito pako vidi se iz izkaza o razdieljenju kupovnine, da su g. 1875. 1876. i 1877. takovi hipotekarni vjerovnici vodili ovrhu na rečeno dobro, kojih su tražbine osjegurane bile prije ove ustupljene; zato je tužitelj mogao u istinu držati, da će se ili dobro ovršno prodati ili tražbine pred njegovom na dobru uknjižene izplatiti. Nu tužitelj nije mogao predvidjeti, da će ovršitelji odgadjati dražbenu prodaju — primiv za to nagradu od ovršenika. A sve ovo valja i ob ovršnoj sekvestraciji. Nije dakle pogriešio tužitelj nezatraživ ovrhe; a nije niti njegova krivnja, da je ovršenik poslje ustupa nepokretnost uništivao i šumu u vrednosti do 1000 for. poharao.

Proti ovoj osudi podastre tuženik priziv c. k. višemu sudu u Pragu, koji je osudom od 18. studenoga 1878. promienio osudu prvoga suda i odbio za sada zahtjevanje tužiteljevo.

Razlozi: Ustupovnica pokazuje sama, da je tuženi — kako je već prvi sudac razložio — u istinu preuzeo odgovornost prama tužitelju za naplativost ustupljene tražbine. Tuženika dakle kao cedenta ne veže samo zakon u §. 1397. o. g. z. nego i vlastita privolja i ta je obveza ovisna o dokazu, da li se cedirana tražbina može uplatiti ili ne. To mora dokazati tužitelj, kako naredjuju §§. 3. i 104 o. g. z. Nu ako se ustupljena tražbina i nije naplatila iz kupovnine, polučene za prodanu hipoteku, ne sliedi odavlje, da je postala nenaplativom, jer tim ovršenik nije riešen svoje osobne obveze, pa tužitelj još nije ni kušao potražiti od ovoga naplatu. Zato mora tužitelj od osobnoga dužnika potražiti izplatu svoje tražbine.

Usljed podnešene po tužitelju revizije najviše je sud bečki rješitbom svojom od 5. ožujka 1879. br. 423. zabacio osude obajuh ni-

Digitized by Google

žih sudova i osudio tuženoga da plati 265 for. zajedno sa 10% kamati od 9. svibnja 1877. i nadalje 6% kamati od 21. svibnja 1878. (kao od dana, za koji je bilo odredjeno ročište, da se razdieli kupovnina od prodane nepokretnosti unišla), da plati sudbeni trošak prve i treće molbe — ali odbije tužitelja glede preostatka od 35 for.

Razlozi: Ustupnom izpravom dokazano je, da tuženi kao cedent naročito odgovara za naplativost tražbine. U razlozih prve molbe sasma se dobro navodi, da tužitelj ne ima ništa inoga dokazati, nego to, da njegova ustupljena mu tražbina nije plaćena iz kupovnine, dobivene za prodano dobro br. 6. u B. Naprotiv ne može se po zakonu držati tužitelj obvezanim, da potraži naplatu i od osobnoga dužnika i dokazati, da je i taj zahtjev bio bez uspjeha. Tužitelj je dokazao, da hipoteka nije dotekla za izplatu njegove tražbine, tako ustupnica kao i u njoj naglašena odgovornost za naplativost protežu se poglavito na sjegurnost hipoteke. Tuženi nije ni uztvrdio, da osobni dužnik ima izim one nepokretnosti još kakove druge imovine, zato ne može od tužitelja tražiti, da povede dalnju možda skupu parnicu i bezuspješnu ovrhu. U glavnom je dakle zahtjev tužiteljev opravdan, ali samo glede 265 for. i pripadajućih kamata, što ih je tuženik dobio za ustupljenu tražbinu; jer zadnja alineja §. 1397. o. g. z. sadržaje beziznimnu ustanovu, da cedent nikada ne odgovara za više, nego li iznosi valuta za ustanovljenu tražbinu dana.

I. B.

II. Mjenbeno-pravni.

Podpis na mjenici židovskimi pismeni ima se rukoznakom smatrati.

Kr. sudb. stol u V. odbio je ex primo decreto mjenbenu tužbu A. B., koji se je na mjenici kao izdatnik židovskimi pismeni podpisao, i to s razloga, što se taj podpis izdatnika ima rukoznakom smatrati §. 104. mjenb. zak. i što po tom neima mjenica bitne potrebštine §. 3. st. 5. mjenb. zak.

U utoku se tvrdi, da je podpis židovskimi pismeni valjan podpis i da se ustanova §. 104. obzirom na §. 2. mjenb. zak. tiče samo onoga, koji je mjenbenim očitovanjem obvezan.

Kr. banski stol odlukom od 5. studenoga 1879. br. 11612. odbio je utok i potvrdio odluku prvoga suda s razloga, što se po propisu dvorskoga dekreta od 19. veljače 1846. br. 938. podpisi sa židovskimi pismeni kao ruke znak smatrati imaju; po §. 104. mjenb. zak. pak podpisi učinjeni ručnim znakom neimaju u pravilu mjenbeno-pravne krie-

Digitized by Google

posti, dosliedno što utuženoj mjenici manjka bitna potrebština, to jest podpis izdatnika §. 3. st. 5. i §. 6. mjenb. zak.; i

s razloga, što naglašenoj u utoku uporabi §. 2. mjenb. zak. samo ondje mjesta biti može, gdje predleži sa svimi bitnimi potrebštinami providjena mjenica.

Dalji pravni liek nije uporabljen. Dr. N. J.

Ako se veli na mjenici „dva mjeseca a dato" znači to isto kao i „dva mjeseca poslje data (vremena).

M. B. digne mjen. tužbu proti T. V. zahtievajuć da se izda ovomu potonjemu platežni nalog. Mjenica je glasila: „U Z. 29. travnja 1879. Za dva mjeseca a dato itd. (njem. In zwei Monaten a dato zahlen Sie itd.). Prvi je sud odbio zahtjev glede izdanja platežnoga naloga pozvav se na čl. 7. (§. 6. hrvatsko-ugar. mjen. z.) mj. z., jer da vrieme izplate, na mjenici naznačeno, ne odgovara propisom čl. 4. mj. z. (§. 3. hrv.-ug. mj. z.).

Tužitelj je u svom utoku naglasio: Mjenica, o kojoj se radi u podignutoj tužbi, jest dato-mjenica, jer se tu čas dospietka odredjuje na izviestno vrieme poslje dana izdatbe (poslje data). Mjenica izdana je 29. travnja 1879. te se imala izplatiti za dva mjeseca a dato (dana izdatbe), dakle vrieme dospietka točno je i prema propisu zakona opredieljeno. Dakle dva mjeseca poslje izdane mjenice dospieva vrieme da se plati. A skroz je sve jedno, da li se rabe izrazi „a dato," „poslje dato," „dato," „de dato;" pače niti se ne mora izraz „dato" upotrebiti, moglo bi se sasma dobro reći „za dva mjeseca poslje izdatbe".

Rieči a dato navodi austr. mjenb. zakon u zaporci, a tim se hoće, kao i kod mjenica na vid, naznačiti, da se mogu rabiti svi slični izrazi, samo ako se njimi dobro označuje vrieme dospietka poslje izdane mjenice. Isto je tako sve jedno, da li se veli na mjenici „za dva mjeseca a dato, ili: dva mjeseca a dato; ili: poslje dvajuh mjeseca a dato (in zwei Monaten a dato, ili: zwei Monate a dato, ili: nach zwei Monaten a dato) jer u svih tih slučajevih jasno se veli, da moraju izteći dva mjeseca od izdatbe, da se uzmogne mjenica dospielom smatrati. U obće valja uvjek imati pred očima, da je mjenica obćenito sredstvo prometa, pa da s toga zakon ne ograničuje formu njenu više, nego li išče sjegurnost prometa. Zato se n. pr. mogu slobodno rabiti izrazi mjenica, tratta, mjen. zadužnica itd.

Viši sud uvažio je podneseni utok, jer da je na mjenici vrieme dospietka ustanovljeno na izviestno vrieme od dana izdatbe, jer da rieči

Digitized by Google

„za dva mjeseca a dato“ znače isto kao i rieči „dva mjeseca poslje data“. S toga naloži prvomu sudu, da rieši tužbu bez obzira na ovaj razlog, jer taj nije osnovan.

III. Kazneno-pravni.

§. 147. k. z. ima se uporaviti, premda je djelo izvedeno bez privolje trudne žene.

Okružni sud olomučki proglasi osudom od 17. srpnja 1879. primalju F. C. krivom više kaznivih djela, a medju timi i zločinstva pokušana pometnuća u §. 147. k. z. navedenoga. Sud je uzeo, da je obtužena bez privolje M. St. kušala prouzročiti kod nje pometnuće, pa je samo radi zaprieke, neovisne ob obtuženoj, djelo neuspjelo. Proti osudi podnese obsudjena žalbu ništovnu uztvrdiv medju ostalimi, da se §. 147. k. z. nebi bio smio u njenom slučaju uporaviti, jer da se u tom paragrafu veli „bez znanja i privolje majke“, a ovomu zahtjevu zakona nije zadovoljeno, ako je djelo izvedeno „bez privolje majke.“

Usljed te žalbe ništovne držala se je glavna razprava pred kasacionalnim sudom bečkim, gdje je obtuženu zastupao odvjetnik dr. Lenoch, a tužitelja generalni odvjet. dr. pl. Frey. Ovaj potonji predlaže, da se žalba ništovna zabaci, pa je ob uztvrdjenoj krivoj uporavi §. 147. k. z. naročito ovo rekao: „Kaz. zak. uvažuje u 16 poglavju znamenite obzire, da se sačuva plod u utrobi materinoj, zato postavlja više odredaba, kojimi nastoji osujetiti pometnuće, dolazilo ono od koga mu drago. Zato se pometnuće kazni, ma i sama mati povredila bitak ploda svoje utrobe ili ako privoli na ovakovo djelo, izvedeno drugom osobom. §. 144. k. z. Ako se pako izvede pometnuće bez privolje matere, tu se ne samo namjerava uništiti plod nego se još i protupravno djeluje na samu mater. Tu je dakle više povreda prava, pa se zato u takovom slučaju već puki pokus smatra ravnim izvedenomu zločinstvu (§. 147. k. z.), jer ako je samo pometnuće tek pokušano i u stadiju pokusa ostalo, ipak se je djelom poduzetim radi izvedenja zločinstva protupravno zaseglo u pravnu sferu matere, pa je zato i kazan mnogo stroža (§. 148. k. z.) nego li onda, ako se pometnuće poduzme privoljom matere (§§. 145. i 146. k. z.) Pošto je dakle §§-om 144. i 148. k. z. jednako opredieljenje: da najme štite plod, to stoji učin §. 147. k. z. — u oprieci prama onomu §. 144. k. z. — karakterizirajući moment u tom, što ovdje ne ima privolje majčine. Odavlje sliedi pako ujedno, da zakon ne rabi u §. 147. k. z. izraz „bez znanja i privolje“ u strogo doslovnom smislu, nego u značenju „bez privolje matere.“ Ovo je tim manje dvojbeno, što je okolnost ona, da li mati znade ili ne za pometnuće bez njene privolje izvedeno, sasma irelevantna tako gledeć na prieteću pogibelj

Digitized by Google

plodu kao i gledeć na protupravno djelovanje na mater; na dalje jer ne ima razloga, zašto da zakon ne brani i štiti ploda samo u onom slučaju, kad si je majka sviestna, da se proti njenoj volji pometnuće izvodi ili se je kušalo izvesti, a zašto se silom proti materi upotrebljenom (dakle proti njenoj volji, ali ne bez njenoga znanja) izvedeno pometnuće smatra samo kao globljenje te zašto bi se kaznilo po §. 100. k. z., dočim se pometnuće pokušano manje brutalnim načinom (n. p. primješav u liekove za mater odlučene sredstva za abortiranje) bez znanja i privolje matere, kazni mnogo strožije po ustanovi §. 148. k. z. U ostalom već je Jenull za obstanka kaz. zak. od g. 1803 (§. 131. onoga posve je jednako glasio kao i §. 147. novoga kaz. zak.) izrekao misao, da je vrlo vjerojatno, da se izrazom „bez znanja i privolje matere" nije namjeravao izključiti slučaj, ako se je pometnuće znanjem matere, ali i silom pokušalo ili izvelo. Tu dakle ne ima razloga ništetnosti. Naprotiv prosudjujuć ostali sadržaj osude prvoga sudca, valja priznati, da označenje djela kao zločinstva pokušana pometnuća ne odgovara ustanovam §. 147. k. z. Nu pošto je samo obtužena podniela žalbu ništovnu, to se ne može usljed valjanije kvalifikacije djela obtužena strožije kazniti.

Kasacionalni sud zabaci žalbu ništovnu F. C., u koliko je naperena bila proti okrivi po §. 147. k. z. usvojiv razloge generalne prokurature, kao što se kasacionalni sud slaže sa nazorom generalne prokurature, da je prvi sud u toliko nepravilno uporavio §. 147. k. z., što je obtuženu proglasio krivom zločinstva pokušana pometnuća, dočim se iz §. 147. k. z. jasno vidi, da je tu pokušaj posve izjednačen izvedenomu činu; nu jer je samo F. C. podniela žalbu ništovnu, ne može se na njenu štetu preinačiti, odnosno dokinuti osuda prvoga suda.

Iz Bosne i Hercegovine.

Biljegovina u Bosni.

C. kr. zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu izdala je sliedeću naredbu:

„Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 9. siečnja 1880. uredjenje biljegovne dužnosti za raznovrstne dozvole i za kalendare, zatim promjenu nekih kaznenih ustanova bosansko-hercegovačkih biljegovnih propisa sliedećim načinom premilostivo potvrditi.

Prema tomu je biljegovna dužnost:

I. Za dozvole maloprodaje duhana i biljegovka, onda za dozvole držanja otvorenih gostiona i kavana preko propisanoga vremena,

Digitized by Google

kao i za dozvole za obdržavanje plesnih zabava, koncerta, glasbenih soiréea, i za razne predstave i produkcije sa (1 for.) jednom forintom a. vr. ustanovljena, koja se u posliednjih slučajevih od poduzetnika kod opetujućih se produkcija i igrokaza toliko puta uplatiti imade, koliko puta on za to posebnu dozvolu od političke oblasti potrebuje.

II. Svi u Bosni i Hercegovini izdani i za porabu u toj zemlji odredjeni kalendari bez razlike, sačinjavali oni osobitu cjelinu, ili pako bili samo sastavina druge vrsti tiskanica, podpadaju pod biljegovinu od šest novčića za svaki pojedini komad.

Biljegovna pristojba od kalendara podmiruje se ondje, gdje financ. uredi imadu biljegujući stroj, kroz neposrednu uplatu za svaki pojedini komad odpadajuće biljegovne pristojbe, nakon koje se kalendari biljegovalom odmah biljeguju. Na onih pako mjestih, gdje nema biljegovala, dužan je vlastnik koledara na lice svakog primjerka biljegovku od 6 novčića priliepiti, i takovu kod bližnjega poreznoga ureda prebiljegovati dati.

Od onih do konca rujna one godine, kojoj su kalendari namienjeni, neprodanih a biljegovanih primjeraka povraća se plaćena biljegovina tako, da se mjesto njih biljeguje badava isto toliko novih kalendara.

U ovakovih slučajevih probija se biljeg ili biljegovka na očigled stranke, pa se koledar s naslovom, odnosno s onimi listovi, koji sadržavaju pravi kalendar, pridržava, da bude dokaznicom kod polaganja računa, a ostale sastavine kalendara vraćaju se stranci.

Kalendari izvozu u inozemstvo namienjeni, prosti su od biljegovine, ako stranka dokaže, da su takovi u roku, odredjenom za izvoz tuzemske robe u inozemstvo, uz obdržavanje carinskih propisa o doznačbenom postupku u istinu izveženi.

Iz inozemstva dolazeći kalendari podpadaju takodjer biljegovini od šest novčića za svaki komad, i imadu se pri uvozu po broju deklarirati.

*

III. Nadalje ukidaju se dosadašnje kaznene ustanove §. 17. i 21. bosanskih biljegovnih propisa, na mjesto istih stupaju sliedeće odredbe u život:

a) kod svih izprava, sudbenih podnesaka i njihovih rubrika i priloga zatim osuda, mjenica poslje šest mjesecih plativih, kao i kod trgovačkih knjiga, i to: glavne knjige, konto-korente, i saldo-konto, kod kojih biljegovina nije, ili ne u propisanom iznosu i na propisani način podmirena, ima se trostruka svota, za koju je biljegovno dohodarstvo prikraćeno, naprotiv

b) kod mjenicah izpod šest mjeseci plativih, kod trgovačkih doznaka i obveznica, ustupâ od akcijâ, računa, i kontih trgovaca i obrtnika, kod

Digitized by Google

trgovačkih knjiga, i to: dnevnik, strazza, pjeneznik, prodalnik i spremištnik, prima nota imovnik, i razmjernik napokon kod tovarnih listova i primkâ u prevoznom poslu — u slučajevih pod a) naznačenih dvostruka prikrati izvržena biljegovna svota bez dohodarstvenog kaznenog postupka od vlastnika odnosno izdavatelja istih pobrati;

c) one u izvansudbenom postupku na oblasti i javne zavode upravljene teskère takriri, molbe ili prošnje, koje se tiču privatnih interesa imadu se, ako nisu sa propisanom biljegovkom providjene, i ako su samo sa nebiljegovanimi prepisi kao prilozi obložene, u pravilu dotičnoj stranki odmah natrag povratiti, odnosno bez ikakvog uredovanja medju spise staviti. Iznimno imadu se takovi podnesci samo onda uredovanju podvrći, ako stranka izjavi, da neće podnesak natrag primiti, ili ako se nuždnost uredovanja pokaže, prepuštanjem koga bi opasnost za stranku nastati mogla.

U takovih slučajevih, u kojih se nebiljegovani podnesci uredovanju podvrgnu, imade se dvostruka svota prikraćene biljegovne pristojbe od vlastnika podneska bez dohodarstvenog kaznenog postupka iztjerati.

Činovnici i urednici koji nebiljegovane, ili nepodpuno biljegovane izprave i podneske primaju odnosno uredovanju podvrgnu, bez da prikratu biljegovine prijave, kazniti će se sa rednom globom od 2 for. a. v.

IV. Za slučajeve prepuštenja biljegovanja novina, oglasa, igraćih karta i koledara ustanovljuju se sliedeće kaznene odredbe:

1. Tko biljegovini podvržene tuzemske novine ili oglase tiska prvo nego je zato odredjeni čisti papir biljegovan, ili na istom priliepljene biljegovke prebiljegovane, nadalje tko nebiljegovane novine dobavlja, prodaje ili na drugi način razprostranjuje, napokon tko novine iz inozemstva za se ili drugoga dobavlja, neizpuniv propisa u pogledu biljegovine, imade izim jednostavne biljegovne pristnjbe desetero ili dvadeseterostruki iznos prikraćene ili prikrati izvržene pristojbe kao globu uplatiti.

2. Tko nebiljegovane igraće karte i kalendare u prodavaonicu (dućan) donese, pri sebi drži, drugomu ustupa ili prodaje, ili na drugi način razprostranjiva, ili tko karte i kalendare iz inozemstva za porabu u tuzemstvo uvaža, bez da je biljegovnu dužnost izpunio — ili tko se u odredjenom roku neizkaže, da su izvozu u inozemstvo namienjene karte i kalendari u istinu izveženi, — napokon tko sa izopačenom ili jedan put već rabljenom biljegovkom providjene karte i kalendare sa znanjem okolnosti, da je biljegovka patvorena, izopačena ili po drugi put rabljena, doprema, drugima prodaje, ili na drugi način u promet stavlja, imade se osim uplate prikraćene jednostavne pristojbe sa deseterom do dvadeseterom svotom te pristojbe kazniti.

Digitized by Google

Kod odmjerenja novčanih kazna u pod točkom 1. i 2. ustanovljenih slučajih ima se postupati po općenitih ustanovah o dohodarstvenih prekršajih.

U slučajevih spotvorenja, ili kad se znalice upotrebe ili prodaju spotvorene biljege ili biljegovke, ili kad se znalice na novo upotrebe već jedan put rabljene biljegovke od novina, oglasa, igraćih karta i kalendara imadu se upotrebiti ustanove §. 27. biljegovnog propisa.

Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu.

Sarajevo dne 9. veljače 1880.

Za poglavicu zemaljske vlade:
Dahlen, FML.

Zakonarske radnje.

U Ugarskoj nikako se ne mogu smiriti, osnova samostalnoga hrvatskoga kaz. zak. neda mira ni počinka njihovomu novinstvu, koje nariče ne samo kod kuće nego i u njemačkoj strukovnoj štampi sbog toga „hrvatskoga partikularizma". U „Juristische Blätter" ima dopis iz Budapešte, u kojem dopisnik veli i ovo: „Osnova hrvatskoga kaz. prava bitno se razlikuje od ugarskoga. Kazan smrti proteže se u hrvatskoj osnovi još na razbojstvo i ubojstvo. (Pisac je valjda htio reći: razbojničko ubojstvo kazni se smrću. Ured. „Mjes.") pa čini kao i doživotna robija, absolutnu kazan. Ne čini se razlika medju uzom i zatvorom kod zločinstva, odnosno prestupaka. Ne obziruć se na znamenite razlike u izmjerenju kazne, poznaje hrvatska osnova kaz. zak. kao nuzkazne: da se dotičnik stavi pod policajnu pazku, kao i interniranje u stanovitom mjestu u tuzemstvu. Kad se izrekne kazna robije, mora se zajedno izreći, da odsudjeni gubi svoj ured i politička prava. Neki strukovni listovi magjarski vrlo žale, da Hrvatska nije prihvatila ug. kaz. zakon, nu misle, da se je to učinilo, jer da ug. kaz. zakon neodgovara odnošajem života u Hrvatskoj. Nu — misli dopisnik — to nije istina, jer pučanstvo jedne i druge zemlje stoji na jednakom stepenu prosvjete. (Čudnovato, „Ellönör" opet veli, da Hrvati stoje u prosvjeti mnogo niže od Magjara. Ured.) Tu vam je kriv taj nesretni partikularizam (sic! Ured.), koji se bani i na polju znanstvenom, zatim ljubomorno čuvana autonomija, koja prieči i ovdje sbliženje ili asimiliaciju." Ove nazore već smo barma dvadeset put čuli, tko da ih dakle i opet pobija?

U Ugarskoj, Austriji i Njemačkoj marljivo se novinstvo i zakonodavstvo bavi — lihvom. U Ugarskoj već je prošle godine ministar pravosudja sazvao bio konferenciju, da pretrese neke preinake posto-

Digitized by Google

jećega zakona proti lihvi. Tu je naročito bilo predloženo, da se ovršeniku ne imaju oduzeti sredstva vrlo nuždna njegovu obstanku ili njegovoj privredi ili plaća koja ima radnika za kratko vrieme zapasti; da se u mjenb. postupku ima dopustiti dokaz glavnom prisegom, da se napokon tražbine izpod 50 for. ne smiju zaodjeti formom mjenice. Ovaj potonji predlog izazva zakon u postupku u maličnih poslovih, koji otežčava utuženje ovako malenih u njegovu sferu zasjecajućih tražbina, te tim potiskuje mnoge, da se služe mjenicom. Ovi predlozi potiču ponajviše od predsjednika peštanskoga trg. i mjenb. suda Totha, i državn. nadodvjetnika Kozme. Ovi će se predlozi formulirati kao osnova zakona i predložiti enquetnomu povjerenstvu.

Državni sabor bečki bavi se takodjer predmetom ovim — naime lihvom. Zakon, stvoren pred dvie godine za Galičku i Bukovinu trebalo je u koječem ispraviti, a mnoge su zemlje zapadnoga diela monarkije tražile zaštitu proti lihvarom. Policajni izgoni pokazali se skroz nedostatnimi, u koliko bi se možda i dali opravdati. Nepreosta dakle drugo nego izraditi novu osnovu zakona proti lihvi. To je u istinu učinjeno. Odbor predloži tu osnovu onomadne car. vieću na razpravu. Osnova ima u svem §. 20. Ako se prihvati valjati će za sve kraljevine i zemlje zastupane u carev. vieću, pa s toga ima prestati postojeći zakon od 19. srpnja 1877. valjajući za Galičku i Bukovinu, ne manje i ustanove trg. zakona kao i ostali propisi, stojeći u oprieci sa predloženom osnovom. Ova ima dva diela: civilni i kazneni, jest dakle kombinacija od osnove njemačke i postojećega galičkoga zakona. Temeljna je misao izrečena u §. 1. osnove, kojom se ustanovljuje maximum kamata i uzgrednih tražbina uključivo konvencionalne kazne na 10 od stotine. Do ovoga iznosa mogu se tražbine na kamate tražiti pred sudom, preko toga ne. Vlada se ovlašćuje, da taj iznos od 10% u pojedinih kraljevinah ili zemljah na predlog dotičnoga sabora umanji, pa onda opet prema potrebi povisi do 10%. Osnova ustanovljuje razliku medju običnimi vjeresijskimi poslovi i onimi trgovaca. Posloví trgovački u obće su izuzeti izpod maximalne takse. Nu pošto se ovakovom gradjanskopravnom odredbom ne može uspješno djelovati proti lihvi, prihvati odbor predlog vladin, da se uvrste i kazneno-pravne ustanove, pa se ovako nadaju, da će biti moguće vjeresiju navrnuti na redoviti put. Uz tu osnovu kao predlog većine izradi manjina istoga odbora svoju osnovu, u kojoj se zabacuje opredieljenje maximuma kamata kao ne moguće, ali zato nastoji što preciznije označiti delikt lihve te ovaj kazniti. Da se ipak čestiti kapitaliste neodvrate od posla, manjina dopušta, da nebi bilo s gorega opredieliti taksu kamata, ali u skroz negativnom smislu, dok se ova neprekorači, da se dotlje ne može govoriti o kaznivom djelu.

Digitized by Google

Moramo zabilježiti još jedan zaključak car. vieća. Tamo preko Sutle mnogo se pisalo, govorilo i agitiralo proti t. z. legaliziranju pod moraš tabularnih isprava. Kuća zastupnika prihvati, premda se je vlada živo opirala, predlog odborov, da se legaliziranje pod moraš dokine, nu prihvativ u specijalnoj razpravi izpravak dra. Herbsta, nije pošla do skrajnosti. Prema tomu dokinuti su samo §§. 31. i 64. o. grunt. zak. od 25. srpnja g. 1871., a na njihovo mjesto uvrštene nove ustanove ovoga sadržaja: Unos u gruntovnicu može se obaviti na temelju javne, ili takove privatne isprave, na kojoj su podpisi izdatnika po sudu ili jav. bilježniku ovjerovljeni, ili na temelju isprave podpisane prema odredbi §. 434. o. gr. zak. po izdatniku i dvojici vjerodostojnih mužkih svjedoka. Na temelju isprave punomoćnika može se provesti upis proti vlastodavcu samo onda, ako je podpis ovoga potonjega na punomoći ovjerovljen po sudu ili javnom bilježniku. Isto tako potrebno je ovakovo ovjerovljenje ako se traži upis na temelju privatne isprave, izdane izvan područja onoga višega suda, gdje se traži upis.

Francezka vlada predložit će komori osnovu zakona o dioničkih družtvih. Glavnija načela osnove, koju — vele — da je izradio Leon Say, jesu ova:

„Dioničko družtvo smatra se utemeljenim tek onda, kada je uplaćena sva upisana glavnica. Dokle se neobavi ova podpuna uplata, družtvo gledeć na članove nije zakonito. Družtvena glavnica može se povisiti dalnjim izdanjem dionica, kada se ove izdadu na račun družtva bez koristi ili prvenstva po koju privatnu osobu. Dionice smiju se nad razom (pari) u javnoj subskripciji samo onda ponuditi, ako družtvo obstoji već godinu dana i ako je uprava o toj godini dioničarom položila račun. Dionice, utemeljene za kasnije uložke ili uslied fuzije više družtva, smiju se samo onda samostalno prodavati, ako družtvo obstoji barem tri godine i ako je upravno vieće o toj periodi položilo račun. Poslovodje, ravnatelji i upravni viećnici dioničkoga družtva nesmiju, dokle služe, niti na svoj račun, niti na račun družtva, vrebati na njegove dionice. Nitko nesmije biti u dvih družtvih zajedno poslovodja, ravnatelj, upravni viećnik ili član nadzirajućega vieća. Obveznice, svejedno u kojem obliku, smiju dionička družtva izdavati samo u visini polovine družtvene glavnice, odbivši uložak, koji nije dan u gotovom novcu. Ako družtvo posjeduje nekretnine, moraju ove u prvoj liniji služiti kao zalog za obveznice, a i sve dalnje obveznice po redu moraju biti hipotekarno njimi pokrivene. Posjednici obveznica mogu se sastati i postaviti jednoga do pet punomoćnika, koji ih mogu zastupati za sve njihove interese i u glavnih skupštinah sa istimi pravi, kao dioničari. U oglasih, upravljenih na občinstvo, smije se kao družtvena glavnica navoditi samo ono, što je sbilja uloženo u gotovom

Digitized by Google

ili robi. Prestupak svih ovih propisa kazniti će se sa 500 do 10.000 franaka; u slučaju zle namjere imade se osim toga uporaviti članak 405 kaznenog zakona. Odvjetnik republike može sam ili po zastupniku prisustvovati svim skupštinam dioničara ili posjednika obveznica, te uživa uz to prava, podieljena člankom 33 i 35 zakona od 24. srpnja 1867. Trgovina dionica ili obveznica stranih družtva podvrgnuta je onim istim uvjetom, kao trgovina sa dionicami domaćih družtva. Strana družtva, koja hoće da svoje dionice i obveznice donesu na tržište francezko, moraju postaviti imućnog, u Francezkoj obitavajućeg i od carinske uprave potvrdjenog zastupnika, koji je odgovoran za novčane globe, koje bi mogle stići njegovo družtvo. Mešetari, koji prodavaju dionice ili obveznice stranih družtva, a da nisu ista u Francezkoj zastupana, te javni agenti, koji ih podupiru, podvrgnuti su takodjer gore ustanovljenim kaznam.“

Književnost.

Svod zákonův slovanských. (Сводъ законовъ славянскихъ). Zpořádal Dr. Hermenegild Jireček. — V Praze 1880. (F. Tempský) XXVIII. — 596. str. u 8.-mini.

Poviest prava slavenskoga od 1820. god. kada je Maciejowski prvi put bio naumio, obradjivati ovo, prije posvema zapušteno polje, sve to više svraća na se pažnju domaćih i tudjih učenjakah, sve to više nalazi se ljudih, koji se posvećuju njegovanju toga predmeta, sve to jasnijimi postaju pojedini dielovi njegovi. Nu sve do najnovijeg doba bilo je težko sakupiti bar glavnija vrela prava, kako se je razvijalo kod različitih narodah slavenskih; bilo je težko osobito onim, koji su htjeli posvetiti sile svoje iztraživanju njegovu, steći pregled onih spomenikah, kojih sadržaj u glavnom bar se proteže na institute čistoga prava slavenskoga. Nestašici ovakovoga preglednoga djela doskoči čuveni dr. H. Jireček, kojega neumornoj radinosti pošlo je za rukom, obogatiti literaturu prava slavenskoga i priobćenjem mnogobrojnih vrela i sustavnim obradjivanjem starijih perioda prava slavenskoga poglavito u Českoj i Moravskoj.

Neimamo, žalibože, jošte djela, koje bi predočilo sve rezultate, koje postigne do sada nauka na polju prava slavenskoga, premda bi baš ovakovo literarno-povjestničko djelo osobito dobro došlo onim, koji bi imali volju i sposobnosti, pridružiti se ozbiljnim radom muževom kao Maciejowski, Kucharski, Hube, H. Jireček i dr. u oblasti nauke, u kojoj još ni iz daleka nije posao dovršen, u kojoj može dakle jošte mnogo te mnogo radnika mirno uza se raditi, prije nego li se bude

Digitized by Google

mogao rezultat radnja tih prispodobiti onomu, koji je jurve postignut n. pr. u oblasti prava njemačkoga. U takovom djelu literarno-povjestničkom častno bi se mjesto moralo doznačiti H. Jirečku, kao jednomu od najiskrenijih, najdarovitijih i najmarljivijih njegovatelja ove grane znanosti.

Djelo, na koje ćemo evo štioce naše upozoriti, razdieli glasoviti pisac u dva glavna odsjeka. U prvom izmedju njih govori u kratko o povjesti svakoga izmedju izdanih za tim spomenika, o njihovoj važnosti za poviest prava slavenskoga, o rukopisih, u kojih su nam se sačuvali ti spomenici, za tim o dosadašnjih njihovih izdanjih i obradjivanjih. U drugom odsjeku priobćuje tekstove u onom jeziku, u kojem su vrela ta pisana.

Trideset i pet najvažnijih spomenika slavenskoga prava, počamši od ugovora velikoga kneza Olega sa Grci (912) sve do hrvatskoga zakona o zadrugah od 3. ožujka 1874. nalazimo tu izdanih u kritičnom izdanju, koje udesi štovani H. Jireček ili po najboljih dosadanjih edicijah, ili, kao što na pose t. z. statut Vislički i Vartski po rukopisih. Na prvom mjestu priobćuju se zakoni ruski i litavski poimence 1) ugovor v. kn. Olega sa Grci (912); 2) ugovor v. kn. Igora sa Grci (945); 3) pravda ruska po t. z. spisku akademičkom; 4) pravda ruska po spisku troičkom; 5) pravda Novoga grada sa Njemci 1189—1199; 6) pravda kneza Smolenskoga sa Rigom 1222; 7) ugovor kneza Smolenskoga sa Rigom (1240—1250); 8) ustavna listina, podieljena žiteljem Dvinske zemlje 1397; 9) Pskovska sudbena listina; 10) statut kralja Vladislava II. podieljen Litvi 1420—1423; 11) sudebnik kralja Kazimira podieljen Litvi 1468; 12) Novogradska sudbena listina 1471; 13) ugovor Novoggrada sa poljačkim kraljem Kazimirom IV. 1471; 14) sudebnik v. kn. Ivana Vasiljevića 1497; 15) statut litavski 1529; 16) sudebnik cara Ivana Vasiljevića 1550. U odsjeku o srbskih zakonih navodi se 1) zakonik cara Stjepana Dušana (1349—1354); 2) ugovori dubrovački od g. 1332, 1349, 1386, 1387; 3) zakonik crnogorski i brdski od g. 1798 i 4) obći zemaljski zakonik crnogorski od g. 1855. Izmedju hrvatskih naštampan je tuj 1) zakon slavonski 1273; 2) statut vinodolski 1289: 3) statut poljički 1400 i 4) zakoni zadružni od g. 1807, 1844, 1850, 1870 i 1874. Od českih spomenikah izdan je u djelu ovom 1) odlomak iz „rukopisa zeljenogorskoga“; 2) decreta Brecislai I. 1039; 3) privilegium Theutonicorum Pragensium cc. 1178; 4) statuta ducis Ottonis (1229—1237); 5) privilegium ecclesiasticorum 1222; 6) decretum comitiorum regni Boemiae cc. 1266; 7) odlomak iz „Majestas Carolina“ 1346—1348; 8) red prava zemaljskoga. Napokon objelodanjeni su u svodu poljački zakoni, poimence dva statuta Vislička i statut Vartski (1348; 1423).

Digitized by Google

Bilo bi za cielo suvišno, dokazivati, da su svi ovi spomenici izdani što najtočnije i da se je g. izdavatelj savjestno služio najboljimi sredstvi, da nam pruži tekstove najpouzdanije. Prispodoba n. pr. Vinodolskoga i Poljičkoga zakona, izdanoga u svodu g. Jirečka sa dosadašnjimi izdanji tih spomenikah jasno to dokazuje.

Kazalo stvarih nije izdavatelj izdanju svomu pridodao i to punim pravom, jer obične vrsti kazalo za spomenike tako različite dobe i vrsti nebi bilo dovoljnim; nu zato obeća u predgovoru, da će pridodati svomu „svodu zakonah slavenskih" kao dopunjak „rječnik pravničkih izrazah", izradjen na temelju svih dostupnih vrelah. Da podje štovanomu piscu za rukom, djelo takovo doskora objelodaniti i njime novu zaslugu k onim koje je jur oko obradjivanja prava slavenskoga stekao, sebi pribaviti, želimo njemu iz svega srca, a medjutim preporučamo „svod" što toplije svim našim štiocem, poglavito pako učećoj se mladeži našoj na hrvatskom sveučilištu. —l.

Viestnik.

Upravni odbor prav. družtva zaključi u posliednjoj svojoj sjednici, da se štampa kao prilog ovomu časopisu „Sustav urbarski kraljevina Hrvatske i Slavonije" napisan po Karlu Pauly-u. Presv. gosp. Franjo Žigrović-Pretočki, kao predsjednik odbora ad hoc, za izradjenje djela ob urbaru, preveo je iz Paulyeva, sada vrlo riedkoga djela, sve ustanove urbarske tičuće se Hrvatske i Slavonije. Kako su te ustanove za odnošaje Hrvatske i Slavonije vrlo važne, a veliko djelo, na kojem radi poseban odbor, ne će biti možda ni za dvie godine dovršeno: scienio je odbor, da će ugoditi mnogim svojih čitatelja davši im na ruku ovaj spis. U današnjem broju izaći će prva polovica, a u sliedećem ostatak. Osim toga otisnut će se napose dvie stotine te uz umjerenu cienu prodavati i tako omogućiti nabava i onim, koji nisu članovi družtva. Ujedno zaključi odbor, da se u zapisniku ubilježi zahvalnost presv. g. prevodiocu na trudu i pripravnosti, kojom je svoju radnju ustupio na porabu upravnomu odboru.

— Velem. g. Nikola Predoević, viećnik višega suda u Sarajevu preuze povjereničtvo pravničkoga družtva za Bosnu i Hercegovinu.

— U Vukovaru umre naglom smrti Ljudevit Hergešić, viećnik tamošnjega kr. sudb. stola, član pravničkoga družtva. Hvale ga kao vrstna i revna sudca te čestitoga rodoljuba. — U Zagrebu preminu 9. ožujka Stjepan Vrabčević, odvjetnik u 73. godini. Pokojnik obnašao je neko vrieme čast načelnika grada Zagreba; dok mu je još služilo zdravlje, živo se je zanimao za pravničko družtvo te marljivo polazio sastanke i razprave njegove. Svoje patriotičko osjećanje i ljubav prama sugradjanom svojim zasvjedoči liepimi zapisi. Medju ostalimi zapisa sveučilištnoj zakladi 1000 for.

— Sa sveučilišta. Ljetno poljeće školske godine 1879—80. počimlje 2. travnja, a svršuje se 31. srpnja t. g. Za ljetni semestar oglašeno je u svem: 87 kolegia sa 280 ura na tjedan, i to: a) na bogoslovnom fakultetu: 19 kolegia sa 75 ura predavanja na tjedan; b) na pravo- i državoslovnom fakultetu:

Digitized by Google

23 kolegija sa 81 urom; c) na mudroslovnom fakultetu 1. odjelu filozofičko historičkom 24 kolegia sa 63 ure, 2. odjelu matematičko-prirodoslovnom 21 kolegij sa 55 ura na tjedan. Imenito predavat će na fakultetu pravo- i državoslovnom sliedeći docenti ove predmete: 1) Prof. dr. I. I. Hanel: obću pravnu poviest, zatim enciklopediju i metodologiju prava; 2) prof. dr. Stj. Spevec: obći dio pandekta i nasljedno pravo pandekta; 3) prof. dr. L. Marjanović: Katoličko crkveno pravo s obzirom na pravo partikularno u austro-ugar. monarkiji, obiteljsko pravo pandekta, grčko-istočno ženitbeno pravo; 4) prof. dr. K. Vojnović: Sveobći dio obveznoga prava i posebno obvezno pravo, ženitbene pogodbe; 5) prof. dr. Bl. Lorković: financ. znanost, financ. zakonoslovja prvi dio o porezih izravnih, nauku o diobi dobara (publ.); 6) prof. dr. Jos. Pliverić: hrvatsko-ugar. drž. pravo s obzirom na drž. pravo austrijsko; hrvatsko upravno zakonoslovje; 7) prof. dr. I. Čakanić: Kaz. postupnik, kriminalističke vježbe; 8) prof dr. Fr. Vrbanić: Statistiku austro-ugar. monarkije s osobitim obzirom na kraljevinu Hrvatsku, trgovačko pravo, praktičke vježbe iz mjenb. prava; 9) prof. dr. pl. Bresztyenszky: Gradj. postupnik, ob ovrhi rješitba gradj. sudova (publ.), urbarijalni i ovim srodni pravni odnošaji; 10) hon. docent dr. M. Sachs: Zakonarstvo zdravničtva.

Književnost. Tumač k općemu austrijskomu gradj zakoniku. Od dra. M Derenčina. Knjiga I. svezak četvrti. U Zagrebu 1880. Ciena 1 for. U ovom svezku svršen je tumač ženitbenoga prava i počimlje tumačenje poglavja trećega o. g. z. „o pravih medju roditelji i djecom".

— Knjiga obrazaca o riešitbah za gradjansku sudbenu struku. Ovo je naslov radnji, koju je poduzeo g. Adolfo Rušnov kr. viećnički tajnik stola sedmorice; a sadržavati će „obrazce za svaki mogući slučaj gradjansko-parbenog i izvanparbenog postupka, maličnog i stečajnog postupka, mjenbenog i gruntovnog reda". Nakladu djela preuze sveučilištna knjižara Franje Župana (Albrecht i Fiedler) te će izaći u dva svezka, od kojih će prvi sadržavati obrazce gradj. parb. i ovršnog postupka, a drugi svezak obrazce maličnog i izvanparbenoga postupka, stečajnoga, mjenb. i guntov. reda. Ciena prvomu svezku bit će 1 for. 20 novč.

— Izviešće trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu. Sa statističkimi podatci o trgovini, obrtu i prometnih sredstvih za god. 1877. i 1878. U Zagrebu 1880.

— Commentar zum oesterr. allgem. bürgerlichen Gesetzbuche von dr. Leopod Pfaff und dr. Franz Hofmann. Zweiter Band. Zweite Abtheilung. — Ciena 1 for. 50 novč.

— Rechtslexicon. Encyklopädie der Rechtwissenschaft in alphabetischer Bearbeitung. Herausgegeben unter Mitwirkung vieler Rechtsgelehrten von dr. Franz v. Holtzendorff. — Treće znamenito pomnožano izdanje. — Djelo ovo izlazi u svežčićih od 5 tabaka. Svaki svežčić stoji u knjižari 72 nč. ili 1 mar. 20 Pfen. Bit će svega skupa do 35 svežčića. Može se naručiti i u zagrebačkih knjižarah.

— Institutionum et regularum juris romani Syntagma, exhibens Gai et Justiniani Institutionum Synopsin, Ulpiani librum singularem regularum etc. Edidit et brevi annotatione instruxit Rudolphus Gneist. Editio altera, aucta emendata. Lipsiae 1880. Ciena 3 for. 12 novč. ili 5 mar. 20 Pf.

Svaštice. Za predsjednika višega suda u Pragu imenovan je dosadanji podpredsjednik njegov Ivan vitez Temnička.

Digitized by Google

— U južnoj Bugarskoj (istočnoj Rumeliji) ima se popuniti šest mjesta pokrajinskih prokuratora. Godišnja je plaća 10.000 franaka. Molbenice imadu se podnieti predstojniku pravosudne uprave g. Kesjakovu.

— U Pragu umre 4. ožujka t. g. J. U. Dr. Karlo Sladkovsky u 57. godini života. Pokojnik bijaše odličan i vrlo uztrajan rodoljub češki, koji je za svoje uvjerenje i ljuto stradao, ali mu se nikada neiznevjerio.

Imenovanje. Ferdo pl. Kömley imenovan je financ. savjetnikom II. raz. reda; Ivan Romanić financ. tajnikom II. razreda; Jovo Poturičić podžup. tajnikom II. razreda; Josip Subotić prislušnikom u obsegu banskoga stola.

Premješteni. Ljudevit Kosović kot. pristav od kot. suda k sudb. stolu u Ogulinu; Maksimilian Strober, pristav iz Petrinje kot. sudu u Ogulinu; Pavao Vrkljan prislušnik od sudb. stola kot. sudu u Otočcu; Ilija Sporčić kot. sudu u Gospiću; Ivan Justinić k sudb. stolu u Gospiću; dr. Antun vitez Tajčević Balkanski, pristav iz Broda u Petrinju; Nikola Bišćan sudb. pristav iz Petrinje u Brod; privrem. prislušnik Oto Potočnik kot. sudu u Ogulinu; Stjepan Šajnović auskultant iz Vinkovacah u Ogulin.

Stečaji. Šimun Neuman trgovac u Zlataru. — Kr. kot. sud u Zlataru. — Z. im. dr. R. Mindszenty. zam. odvj. Spinderk, u. im. Franjo Pisačić. — R. pr. 1. lipnja o. g.

— Mavro Trebić, sitničar u Privlaci. — C. kr. kot. sud u Vinkovcih. — Z. i pr. u. im. odvjet. dr. A. Čalogović, zam. odvj. Ignjat Broš u Vinkovcih. — Pr. r. 10. travnja o. g.

— Franjo Serčan spediteur. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i u. pr. im. odvj. Makovec, zam. dr. Štefinović. — Pr. r. 1. lipnja i. g.

— Adolfo i Eliza Kuh trgov. u Sisku i Varaždinu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. im. dr. St. Andrijević u Zagrebu, zam. i pr. upr. im. dr. G. Tuškan u Sisku. — R. pr. 4. lipnja o. g.

Ako koji p. n. član pravničkoga družtva nije možda dobio izvješća o radu pravničkoga družtva za god. 1879. neka se izvoli prijaviti uredničtvu ovoga lista.

Ovim brojem počimlje za predplatnike „Mjesečnika“ drugi četvrt. Umoljavaju se gg. predplatnici, da za vremena obnove predplatu, koja iznosi na četvrt godine 2 for. a. v.

Ovom prilikom umoljavaju se gg. članovi pravničkoga družtva, da nas svaki odmah izviesti, kad promjeni svoje boravište, jer se inače ne može list točno slati. Tko toga neučini, ne smie kriviti uredničtvo ili se protiviti plaćanju družtvenoga prinosa tobože jer da nije dobivao časopisa.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Gg. povjerenikom i ostalim članovom pravničkoga družtva.

Za blagajnika pravničkoga družtva izabran je gosp. dr. Josip Pliverić, sveučilištni profesor.

Umoljavaju se stoga uljudno gg. povjerenici i ostali članovi družtva, da izvole družtveni prinos slati samo novomu blagajniku.

Uprava prav. družtva.

I. broj „Mjesečnika“ t. g. poslasmo i nekim ne članovom Molimo svu onu gospodu, koja ne kane lista držati, da nam ga povrate.

Tko ima suvišni 1. broj „Mjesečnika“ od god. 1876. molimo da nam ga pošalje, rado ćemo platiti zanj ustanovljenu cienu od 67 novč.

Uredničtvo.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u svežčićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for., na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 5.

Zagreb 1. svibnja 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razprave.

Str

Prof. dr. **Ant. Randa**: Ob obvezah, naknaditi štetu iz činah nedozvoljenih po austrijskom pravu gradjanskom. (Nastavak). 145

I. Pirka: Može li se unuku, što su njegovi roditelji primili u svrhe označene §-om 788. o. g. z., uračunati u nuždni dio? 153

Dr. **Bauer**: Izravni i neizravni porezi i kako djeluju (Nastavak.) 155

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni. 162

a) **N. J.**: Oporuka, koju je oporučitelj po trećoj osobi napisati dao, može uz potrebštine §§. 585. i 586. o. g. z. valjati kao ustmena oporuka, ma da je oporučitelj zahtjevao, da se napiše, ako se iz svih okolnosti zaključiti dade, da oporučitelj nije hotio baš pismenu oporuku praviti 162

b) Kako se izračunava vrieme zastare tužbe, dignute na ukinuće oporuke. — Nemože se dopustiti dokaz po svjedocih, da je oporučitelj tjelesno ili duševno nemoćan bio 165

c) Diete rodjeno za vreme braka, ali ne začeto po suprugu, ima pravo tužbe proti materi (§§. 138., 158. i 166. o. g. z.) 167

d) Dr. **Kopač**: Jeli dopušten izvanredni previdni utok u poslovih gruntovnih? 168

II. Mjenbeno-pravni. . . . . .

a) Nije slobodno sasma odbiti mjenb. tužbu, ako se porodi sumnja ob indentičnosti remitenta s izdatnikom i držaocem utužene mjenice 168

III. Upravno-pravni. . . . . .

a) ako je pripadnik Ugarske u vremenu od g. 1848. do 1867. u kojoj občini kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću stekao pravo zavičajno, smatra se austrijskim državljanom i ne treba da ga s nova primu u državljansku svezu 169

—**D.** Crna slika 170

Viestnik 175

Prilog: Urbarski sustav kraljevina Hrvatske i Slavonije. Od K. Pauly-a preveo iz latinskog Franjo Žigrović-Pretočki. (Svršetak).

Digitized by Google

Ob obvezah, naknaditi štetu iz činah nedozvoljenih po austrijskom pravu gradjanskom.

Od c. kralj. profesora dra. Antuna Rande u Pragu.

(Nastavak.)*

IV. Krivnju ozleditelja u subjektivnom smislu rieči, koja predmnieva ubrojivost zločinčevu. Krivnje ima tuj ne samo onda, ako je imao zločinac (ozleditelj) zlu nakanu (dolus), već i onda, ako nije upotrebio one marljivosti i pomnje, kojoj se možemo nadati kod svakoga čovjeka običnih sposobnostih (diligentia in abstracto) §§. 1294. i 1297. Zanemarivanja ove obične ili normalne pažnje zovemo nepažnjom (Versehen, culpa levis).

Osim nepažnje razlikuje zakonik veliku nepomnju, ili grubu krivnju (auffallende Sorglosigkeit, culpa lata). Proti ovim dvima stupnjevima krivnje (culpa, Nachlässigkeit) stavlja zlu namisao (böse Absicht, dolus). §§. 1294., 1324. i 1332.[8] Praktičko značenje ove razlike u stupnjevih krivnje pokazuje se a) na koliko se tiče obsega naknade štete (sr. §. 2. ove razpr.) cf. §§. 1324. 1331. o. g. z.; b) ako ima više ozleditelјah, u tom, što nastaje kraj zle namisli ili grube nepažnje za nje solidarno jamstvo (§§. 1301. i 1302.); c) u slučaju §. 1326. o. g. z. — Razlike medju diligentia resp. culpa in abstracto et concreto gradjanski zakonik nečini; poznaje samo diligentiam resp. culpam in abstracto. Arg. §. 1297. (običajne sposobnosti). Na koliko dakako treba za tjeranje stanovite umjetnosti ili obrta

* Sr. str. 60. „Mjesečnika".

[8] Zakonik zove u §. 1294. culpa i dolus: Verschulden. Tako u bitnosti i u rimskom pravu. L. 31. D. ad leg. Aq. 9. 2. Srv. Windscheid §. 101. p. 9—10. Doktrina prošloga stoljeća bila je dakako toga mnienja, da razlikuje rimsko pravo trostruki stupanj culpae (c. levissima, levis, lata). Kompilatori gradj. zakonika, hoteć ujednostručiti tobožnje ustanove rimskoga prava — udariše dobrim taktom pravim putem: razlikujuć samo dva stupnja culpae. Sr. Pfaff-Hoffman — Comm. I. str 55. op. 290.

Digitized by Google

ili za obavljanje stanovitoga ureda osebujnoga znanja ili osobite marljivosti, mora onaj, koji priznaje javno umjetnost, obrt ili ured kao svoj, upotriebiti ono osebujno znanje i onu osobitu marljivost, resp. odgovarati za njihovu nestašicu (§. 1299. o. g. z.). Ovo strukovno znanje i marljivost in abstracto nevalja ipak smatrati kao osobiti (viši) stupanj razmjerne diligencije (§. 1297.).

Krivnje ima tuj u ostalom i onda, ako je njetko svojom krivnjom slučaj prouzročio, ili ako je prekršio zakon, koji ima zabraniti slučajno oštećenje, ili ako se je bez velike potrebe (ohne Noth) umješao u tudje poslove, na koliko se nebi bio inače slučaj dogodio. Arg. §- 1311. (Slučaj je ovdje izravnom posljedicom zakrivljena postupka i neima ovdje dakle iznimke od pravila: da mora samo krivac naknaditi). Dakako mora biti i ovdje stanoviti koneks izmedju čina i slučajne štete.[9] Podieljenje štetnoga savjeta nije samo po sebi jošte krivnja. Nu ako je dao vještak u pitanjih svoga znanja ili svoje umjetnosti hotimice ili iz grube nepomnje §. 1324. štetan savjet, je kriv tomu, -- pače jamči, ako je dobio nagradu za taj savjet, i za nepažnju. Arg. §. 1300. o. g. z. i §. 38. notar. r. U ostalom jamči svatko za zle posljedice zločestoga savjeta naumice (dolose) podieljenoga. Sr. §. 1301. (zamamljivanjem) i §. 5. k. z.

Ravnajuć se načelom §. 1295. odredi o. gr. zak. u §-u. 1299. — primjereno osebujnosti toga slučaja — da mora onaj, tko javno tjera kakovi ured, kakovu umjetnost, kakovi obrt ili zanat, koji da se izvrši ištu se osobita umjetna znanja ili neobičajna marljivost, odgovarati, ako neima potrebita zato neobičajnoga znanja, ili ako nije uložio u to potrebite marljivosti §. 1299. Ovo valja osobito za javne lječnike, odvjetnike, bilježnike.[10]

[9] Simo spada slučaj, ako živinče pogine usljed ozlede, jer nije bilo blizu bezodvlačne pomoći živinara. Drugačije ako se dokaže, da bi bilo živinče poginulo i bez ozlede. Iz uzporedjenja §§. 965., 979., i 1311. proizlazi, da je pojam izravne štete u zakonu dosta strogo opredieljen. „Veranlasst“ nije „verursacht“. — Pogrieška, koja se dade izpričati, nije culpa. Sr. §. 329. Windscheid — Pand. §. 455. op. 13.

[10] Naknaditi moraju napose i oni, koji su krivi unovačenju nesposobnih za vojsku (§§. 159. i 160. instr. k obranb. zakonu). — Dobro je dakle riešilo

Digitized by Google

Protupravan čin nemože se ubrojiti i nemože se dakle govoriti o krivnji i dužnosti naknade, ako je počinila čin:

a) osoba luda ili slaboumna. §§. 21., 1297. i 1308.

b) diete, koje još nije navršilo sedmu godinu §§. 21., 248. i 1308.[11]

Zakon u §. 1310. ipak dopušta u tom slučaju, da može sudac ratione aequitatis u oba ova slučaja dosuditi oštećenomu budi to podpunu naknadu, budi primjereni dio, ako tu ima okolnostih u istom §. 1310. potanje označenih.[12]

Razumije se, da nemogu pravničke osobe kao takove protupravno raditi; rade tuj njihovi zastupnici u vlastitom imenu. Na koliko je iz činah ovih zastupnikah iznimno i pravnička osoba obvezana, iztaknut ćemo kasnije. Srv. lit. B. d. e.

Neima li uvjetah, označenih pod br. III. i IV., valja smatrati štetu nezakrivljenom i dogodjaj kao slučaj, te valja izreka: Casus a nullo praestantur. §§. 1306. i 1311. (U dvoumnoj skladnji izriče §. 1311. pravilo: Casum sentit dominus).

Tko tuži na naknadu štete, mora, kako se po sebi razumieva, dokazati postojanje označenih gore uvjetah (temelj tužbe, fundamentum actionis); na pose mora dakle dokazati svoju štetu i krivnju obtuženika. Argum. §. 1296. Ovaj §. pogrieši ipak u tom, što izriče teret dokazne dužnosti (onus probandi) u nekorektnoj formi, naime u formi predmnieve (prezumcije), da nije oštetitelj kriv, dočim je ova prividna predmnieva sbilja samo izraz pravila, koje proizlaze iz naravi stvari — jerbo spada krivnja oštetitelja k fundamentalnim uvjetom tužbe, dakle se mora od tužitelja dokazati. (Srv. §. 104. gr. p.: Actori incumbit probatio).[13]

---

c. kr. najv. sudište, da odgovaraju procjenitelji, koji nadcjeniše imanje svojom krivnjom, za štetu onim vjerovnikom, koji bješe pozajmili novac vlastniku imanja na temelju ovakove procjene te nisu namireni prilikom ovršne prodaje. Srv. Schimkowsky — Entscheidungen br. 2041.

[11] Razlikovanje stupnjevah dobe po kaznenom zak. neima ovdje mjesta.

[12] Kompilatori dakako scieniše suglasno, da izriče §. 1310. samo dosljednost: „weil der Schadenersatz sich auf das Vertheidigungsrecht gründe (?) und dieses auch gegen Kinder stattfinde.“ Pfaff — Mater. str. 35. Slično i stariji romaniste, sr. Schöman — Civilr. (1806.) I. p. 202.

[13] Sr. slučaj u „Jur.-Blätter“ 1873. br. 24. A. tuži B. na naknadu 80 for za ubitoga psa. B. tvrdi, da je bio pas biesan. Druga molba naloži tu-

Digitized by Google

(Iznimku glede željeznicah odredi najnoviji zakon o željezn. od 5. ožujka 1869., sr. dolje.)

Drugačiji je dakako dokaz, ako je nastala šteta povriedom postojeće već obveze. Ovdje mora dakako dužnik, ako tvrdi, da nije obveze za to izpunio, što ga je slučaj u tom prečio, dokazati taj slučaj, dakle dokazati da nije kriv. §. 1298. Jer tuži li tko na izpunjenje obveze, treba samo, da dokaže postojanje obveze. (Neima dakle protuslovja medju §. 1296. i 1298.)

Modifikacije pravila pod br. IV. iztaknutoga:

1) Iznimno mora se naknaditi ne samo zakrivljena već i slučajna šteta, te je moguće izbaviti se dužnosti naknaditi štetu samo dokazom izvanrednoga, neumoljivoga slučaja (t. z. vis major, höhere Gewalt) t. j. okolnosti, kojoj nije bilo moguće izbjeći niti najvećom opreznošću, koja se može u dotičnom slučaju zahtjevati. Ovo valja u sliedećih slučajevih.[13]a

a) Jednako za slučaj postojeće obveze, kao što za slučaj, gdje neima obveze, odredjuje zakon od 5. ožujka 1869. br. 27. d. z. l.: dogodili se nesrećom na željeznici, koja se tjera parnom silom, ozleda tjelesna ili smrt čovjeka, mora poduzetničtvo po §§. 1325—1327. o. g. z. naknaditi svakojaku štetu time prouzročenu, van da dokaže, da je dogodjaj nastao neumoljivim slučajem (vis major), ili vlastitom krivnjom ozledjenoga.[14] Svejedno je, je li bio ozledjen putnik (obveza iz ugovora),

---

žitelju dokaz, da je bio pas zdrav, treća molba ipak obtuženomu dokaz, da je bio pas biesan. (Rieš. od 5. ožujka 1873.)

[13]a) Pregleda radi navadjam ovdje i suvisle slučajeve, u kojih se radi o naknadi štete, koja nastade neizpunjenjem obvezah.

[14] Vožnja osobah po željeznicah, koja je po čl. 272. 3. trg. z. trgovačkim poslom, spada za cielo med pogodbe, učinjene o poslu (locatio conductio operis). Srv. §. 1153. o. g. z. Po općenitih načelih bi morao putnik dokazati sklopljenje pogodbe (voznim listom) i štetu, koja mu je nastala; za to bi moralo poduzetničtvo željeznice dokazati slučaj (casus), koji zaprieči dolikujuće izpunjenje pogodbe (vožnju na stanovito mjesto). Srv. §. 1298. o. g. z. — Drugi bi teret dokaza izvan slučaja pogodbe, n. pr. da je bio vožnjom po željeznici oštećen vlastnik kolah, koji se je baš vozio preko nezatvorene pruge. Tu bi valjalo po općenitih načelih oštećenomu dokazati, osim pretrpljene štete i krivnju oštetitelja. Srv. §§. 1296. i 1317. o. g. z Nu zakon o željeznicah od 5. ožujka 1869. nerazlikuje oba ova slučaja, već odredi glede tereta dokaza u interesu sjegurnosti občinstva, da nemora oštećeni nikada dokazati krivnju željezničke uprave (što zakon od god. 1869. krivo izriče u formi predmnieve krivnje njezine), već protivno, da mora uprava željeznice uviek dokazati ne-

Digitized by Google

ili činovnik kod željeznice namješteni, ili kojagod druga osoba. Dužnost naknade nemože se niti ugovorom, niti reglementi (putnimi redovi) izključiti.[15]

b) Nepošteni držaoc jamči za svaki slučaj, koji stigne tudju stvar. Srv. §. 335. fr. §. 338.

c) U slučaju postojeće već obveze prema čl. 395. trg. zak. Kiridžija odgovara naime za gubitak ili oštećenje tovara, ako se nepokaže, da je šteta nastala neodvratnom moći (vis major), ili naravnim svojstvom tovara ili nedostatnim, izvana neuzpoznatnim omotkom (čl. 395.).

d) Slično jamči država za štete, sbilja nastale, prouzročene strankam gubitkom preporučenih pošiljkah, uništenjem ili oštećenjem stvarih, poslanih voznom poštom, nije li šteta nastala ratom, neodvratnom moći naravi ili vlastitom krivnjom pošiljača (Srv. §. 32. post. r. od 12. lipnja 1838. br. 280. sb. s. z. i ug. pošt. od 7. svibnja 1872, br. 17. dr. z. l.) Država ipak nejamči za štetu, koja nastade za sukromnike gubitkom, izkvarenjem ili zakasnjenjem brzojavnih depešah. Srv. §. 4. brzoj. r. od 16. srpnja 1873. br. 130.[16]

e) Slično jamčimo i u drugih odnošajih obveznih u obće samo za štetu zakrivljenu i samo iznimice i za štetu slučajnu. Glavni slučajevi jesu — osim navedenih u lit. a. — c. —: Založni vjerovnik jamči i za slučaj u slučaju §. 460. isto tako depositar u slučaju §. 965. i komodatar u okolnostih, označenih u §§. 978. i 979.

2) Pravilno jamči svako samo za štetu, koju je sam i to svojom krivnjom počinio. (Arg. §. 1295.) Iznimice jamči se

---

dužnost svoju a nije dovoljan dokaz pukoga casus, već treba dokaza casus majoris. Srv. o tom Randa — Ueber die Haftung der Eisenbahnunternehmungen etc. (1869).

[15] Učinjena li je šteta drugim načinom (n. pr. upaljen je dvor iskrami lokomotive), valja obćenito pravilo, da mora oštećeni dokazati krivnju. Srv. Schimkowsky br. 2035. (rieš. od. 30. prosinca 1859).

[16] Za preporučenu pošiljku daje se naknada od 21 for. a. vr.; kod predmetah, poslanih voznom poštom, naknadjuje se za funtu 1 for. 50 novč., nije li ciena napose iztaknuta. Naknada neima nadmašiti običajnu cienu stvari). Pravo na naknadu gubi se zastarom od šest mjesecih; zastara se prekida reklamacijom. Sr. čl. 16., 42. i 43. ug. od 7. svibnja 1872. br. 17.

Digitized by Google

ipak i za štetu, počinjenu od treće osobe,[17] pače kadkada i za štetu, počinjenu od životinje.

A) Može li se komu upisati odaljenija krivnja. Srv. §§. 1309, 1313—1315. i 1320. Ili:

B) Usljed stanovitoga odnošaja pram osobi oštetitelja, na koji nadovezuje zakon dužnosti jamstva. Srv. §§. 1316., 1317. i 1318., ili

C) Usljed odnošaja pram životinji, koja štetu počini.

ad A) Simo spadaju sliedeći slučajevi:

a) Osobe, koje zanemariše dužno čuvanje osobah nesviestnih jamče za štetu, koju ove počiniše usljed nedovoljna nadzora. §. 1309. Ovo valja poimence glede roditeljah, štitnikah, skrbnikah, pjestinjah, čuvarah, koji zanemare valjani nadzor nad osobami njim povjerenimi.

b) Uzme li njetko njekoga u službu bez svjedočbe (službeničke knjige),[18] ili drži znajuć u službi osobu, pogibeljnu naravi tjela ili misli, ili dade li pri sebi zaklonište poznatomu si zločincu, odgovara za štetu, počinjenu ljudem domaćim (prema okolnostim i tudjim) pogibeljnom ćudi ovih osobah §. 1314.[19] (Može li se znanju uzporediti zakrivljena neumjetnost — sr. §§. 878. i 1299. — ili barem gruba nepažnja — §§. 1324. i 1331.?)

---

[17] Nerazlikujemo ovdje pobliže, može li se neposrednomu oštetitelju upisati krivnja, ili ne. (Krivnje oštetitelja neima n. pr. u slučaju §. 1309.) O takovih slučajevih, gdje se jamči samo za tudju krivnju, srv. Wyss = Haftung für fremde culpa nach röm. R. (1867.); Wäntig — Haftung für fremde unerlaubte Handlungen (Leipzig 1875.) i Ueber die Verantwortung des Schuldners für Gehülfen v. dr. L. Goldschmidt, Ztshft. f. H. r. XVI. 3. 4. H.

[18] Čega neima učiniti; srv. čl. 34. sl. r. za Češku od g. 1866 i §. 321. kaz. zak.

[19] Spadaju li simo i zločinci, koji kaznu već pretrpiše ili kojih je kažnjivost zastarom prestala? Većina komentatorah niječe ovo; drugačije Kirchstetter ad §. 1314. Prvi nazor, čini se, da odgovara više humanoj nakani zakonotvorca; otegotila bi se time bez razloga poštena zasluzba osobah, koje kaznu pretrpiše. — U ostalom treba dopustiti, da neće tu biti uviek (odalje nije) krivnje stanodavčeve — naime, dokaže li se, da je dovoljnim načinom pazio na pogibeljnoga gosta. Razumije se, da mora šteta počinjena ljudem domaćim stajati u savezu sa konkretnom pogibeljnom ćudi zločinca.

Digitized by Google

c) Osobitō je važnim pitanje, na koliko odgovara vlastnik zavoda (principal) za štetu počinjenu od njegovih pomoćnikah u tjeranju obrta? Pitanje ovo rieševa o. g. z. po primjeru rimskoga prava — dakako načinom, koji neodgovara potrebam praktičnim — tako: Principal jamči u obće za štetu, počinjenu od njegovih pomoćnikah na toliko i samo na toliko, na koliko mu se može upisati culpa in eligendo, to jest nepažnju (krivnju) u biranjn osobe pomoćnika. Arg. §. 1315. (Istim načinom uredjena je odgovornost principala u odnošajih obvezno pravnih. — Arg. §. 1161. Srv. k ovomu §. 1010.)[20] — Dakako prosudit će sud u konkretnom slučaju, je li bila dotična osoba za posao sposobna i na koliko se može predbacati principalu nepomnja u biranju osobe. Tu se pako dogadja, da zaključuju sudovi (pristajuć uz stroži nazor, da ima principal beziznimno jamčiti za svoje pomoćnike) već iz te okolnosti, što je postao pomoćnik u dotičnom slučaju krivim

---

[20] Odredio li je ipak principal ili mandatar u odnošajih obvezno-pravnih zamjenika (pomoćnika) bez nužde, jamči za njega beziznimno (§§. 1161. i 1186.) — Na koliko odgovara dužnik i za slučaj (§§. 335., 460., 965., 978. i 979., sr. gore br. 1. lit. a—e.), jamči dakako i za krivnju biranih zamjenikah (pomoćnikah). Tako poimence: depositar, kommodatar, mandatar i principal, koji ostaviše bez nužde stvar ili povjereni posao drugomu (§§. 965., 1010. i 1161.). — Nepošten posjednik i negotiorum gestor jamče za substitute beziznimno. (§§. 335. i 1035.). Srv. potanje tumačenje ovoga pitanja u spisu: Randa — Haftung der Eisenbahnunternehmungen (1869.) str. 6. op. 5. Po rimskomu pravu je pitanje preporno; nu vladajući nazor theorie i praksa pristaju uz nazor u tekstu iztaknuti. Srv. Windscheid — Pand II. §. 455. p. 12. i 27. Prikladnije uredjuje se razmjerje jamstva principalova u franc. zak. čl. 1384., prema kojemu jamči principal za sve štete, koje počiniše njegovi ljudi u vršenju službah, koje jim on uloži. Slično talijanski — Cod. civ. čl. 1153. — Sr. rieš. c. k. najv. sud u Ger. Ztg. g. 1869. br. 34., kojom bje odsudjen vlastnik plinarne na naknadu štete, koju počini njegov radnik neopreznim razmatanjem plinovih cievih. (Pogrešni su ipak motivi riešitbe; jedino odlučnim je bio momenat taj, da je radnik bio sbilja nesposoban. §§. 1296., 1161. i 1315. Slično rieši c. kr. najv. sud. riešitbom od 18. veljače 1872. br. 11006. „Jur.-Blätter“ 1874. br. 11. Nije li ipak dokazano, da je radnik osoba za dotični posao nesposobna, neodgovara principal, makar je radnik u konkretnom slučaju počinio štetu svojom nemarnosti. Sr. Schimkowsky: Rechtsgrundsätze der Entsch. d. k. k. oberst G. Hofes br. 2058. (Ovu jevtinu sbirku c. kr. najv. suda valja toplo preporučiti osobito djakom.) Da nije u ostalom odredba §. 1161., na koliko se tiče prava na substituciju, prikladna, o tom sr. Randa str. 20. op. 24.

Digitized by Google

nepažnje, da nije osobom sposobnom. Srv. na pr. riešitbe br. 3292. i 5210. sb. Gl. U. W. (sr. op. 12.), koji smatraju „anomalijom“, što ima jamčiti poduzetničtvo (plinarnica) samo kraj neposrednog odredjenja nesposobnih organah. Jasnije jošte riešitba od 20. svibnja 1879. br. 2403. „Ger. Z.“ 1879. br. 53.: „Poduzetnik nije izpunio svoje dužnosti, popustiti na Dunavu lanac, da uzmognu ladje prolaziti, njemu dakle valja upisati krivnju. (Poduzetnika gradnje za regulaciju zastupaše ipak kod toga njegovi strukovni činovnici.) Osim toga (tobože) vidi se već iz jedne ove nesgode (utonuće ladje), da nije dostajalo dotičnim organom ili dobre volje, ili sposobnostih.“ Srv. ipak proti tomu riešitbe br. 2746. (utonuće ladje talasanjem vode) i 4163. sb. Gl. U. W., gdje je slična tužba proti principalu odbijena: Nepažnja (kapetana, kočijaša) u pojedinom slučaju nit iz daleka jošte nedokazuje nesposobnost za posao (zvanje) u obće.“ Vidi se, da treba de lege ferenda pooštriti dužnost principala.

Iznimno jamče beziznimno za štetu, koju počiniše njihovi ljudi: gostioničari, brodari, kiridžije i poduzetnici željeznicah. §. 1316. o. g. z., čl. 400. trg. zak. i zakon željezn. od 5. ožujka 1869. Dočim naime mora principal naknaditi štetu, počinjenu od njegova podčinjenika u vršenju posla njemu povjerenoga u obće samo onda, ako dokaže oštećenik, da je podčinjenik osoba, za dotični posao nesposobna: jamči u slučajevih gore označenih principal i onda, ako je oštetitelj osoba za dotični posao sasvim sposobna.

d) Štitnik jamči za štetu, koju počiniše njegovi podčinjenici štićeniku njegovu onda, ako je hotimice ili nepomnjom postavio ili zadržao u službi osobe nesposobne (§. 264. o. g. z.). Dakako kaže §. 264.: „hotimice“; nu buduć jamči štitnik u obće za štetu, svojom krivnjom počinjenu (§. 264.) a krivnje tu ima i onda, ako je zanemario osvjedočiti se o sposobnosti svojih podčinjenikah, nemože se iz ove odviše tiesne stilizacije § 264. zaključiti, da jamči štitnik samo za zlovoljno odredjenje nesposobnih pomoćnika. (O tom svjedoči takodjer uz-

Digitized by Google

poredjenje §§. 205. i 225. o. g. z. i sklad načelah u §§. 1010. 1161. i 1315. o. g. z. iztaknutih.)

e) U slučaju štete zajedno počinjene, ako su oštetitelji postupali navlaš, ili ako se nemože odrediti, koliko je svaki pojedini udioničtvovao u šteti. (§§. 1301. i 1302.) (Dalje sliedi.)

Može li se unuku ono, što su njegovi roditelji primili u svrhe označene §-om 788. o. g. z., uračunati i u nuždni dio.

Na ovo pitanje odgovara posliednja stavka §-a 740. o. g. z. potvrdno samo glede zakonitoga nasliednoga diela, dočim §. 788. koji slovi ob uračunanju u nuždni dio, o tom ni slovca nespominje.

To i jeste razlogom, što je ovo pitanje postalo prepornim.

Zeiler veli u tom pogledu sliedeće:

„Nuždnomu dielu, koji zbog nestašice bližih potomaka (sinova ili kćeri) pripada dalnjim (unukom ili unukam), može se prema naročitom slovu §. 788. o. g. z. uračunati tek ono, što su neposredno ovi sami primili, ne pako, kao pri zakonitom nasliedstvu (§. 790. zaključna stavka) ono, što je primio bližji; jer ih nuždni dio ide iz sobstvenoga neposrednoga pravnoga odnošaja k ostavitelju (jure proprio §§. 762. i 780.), dočim bi ih zakonito nasliedstvo zapalo bilo istom po namjestnom pravu (jure repraesentationis §§. 790. zaključna stavka, 779, 733, 735. al. 2. o. g. z.).“

Stoga se i kod zakonitoga nasliedstva ono, što su roditelji ostaviteljevog unuka primili, uračunati smije samo u toliko, da unuku ostane čitav nuždni dio, na koji je u vlastito ime ovlašten“.

Dr. Stubenrauch usuprot drugoga je mnienja, koje ovako obrazlaže:

„Da se unučadi u nuždni dio uračunati imade i ono, što su njegovi roditelji primili, sliedi ne samo analogijom prema naročitoj odredbi §. 790. već i promotriv okolnost, da dalnji potomci treba da dobiju svagda samo onaj dio, koji bi zapao bio

Digitized by Google

njihove roditelje, da su ostali živi, a ovi da bi dobili bili upravo samo onoliko nuždnoga diela, koliko preostane nakon odbitka onoga, što su primili u smislu §. 788.

Uz protivno mnienje nastupila bi nedosliednost, da bi unuk u ime nuždnoga diela iz ostavine više tražiti smio, nego li njegov zakoniti dio na baštinu iznaša".[1]

Po mom mnienju niti je Zeiler niti Stubenrauch pravu pogodio; potonji ne, što se neposredno uračunanje u nuždni dio faktično obaviti neima, prvašnji pako ne, što primitci ako i ne neposredno, to ipak posredno uplivaju na veličinu nuždnoga diela; jer po §. 765. o. g. z. nuždni dio djece sačinjava polovinu zakonitoga baštinskoga diela, koji se za to ponajprije ustanoviti mora.

A kod ustanovljivanja zakonitoga diela mora se unuku po naročitoj odredbi zaključne stavke §. 790. u savezu s §. 793.o. g. z. uračunati ono, što mu je roditelj u svrhu označenu §. 788. primio.

Čim je tako zakoniti nasliedni dio nadjen, ide polovina istoga unuku u nuždni dio, pa se nemože baš reći, da je tomu djelu neposredno uračunano ono, što su roditelji u gore navedenu svrhu primili.

I pošto se tim načinom roditeljski primitci već nasliednomu dielu, kojega je polovina nuždnim dielom unuka, prema §. 790. uračunati moraju, dočim se neposredno uračunanje u nuždni dio ni obaviti neima,[2] mogao je §. 788. izostati, a njegov sadržaj imao je preći u §. 790. na mjesto druge stavke, te se razumjeva samo po sebi, da bi tada mjesto: . . . . . „neće se na račun nuždnoga diela" imalo glasiti: . . . . . „neće se na račun zakonitoga nasliednoga diela".

Jer se, kako je već rečeno, veličina nuždnoga diela po glasu §. 765. o. g. z. ukazuje sama sobom, čim je zakoniti nasliedni dio uračunanjem prijašnjih primitaka (§. 790.) ustanovljen. **I. Pirka.**

---

[1] Po Zeileru nije tako, jer po njegovu mnienju smije se u baštinu unuka od onoga, što su roditelji primili, uračunati tek toliko, da mu njegov nuždni dio posve čitav ostane.

[2] Po § 787. o. g. z. ima se samo ono od nuždnoga diela, ustanovljenoga na rečeni način, neposredno odbiti, što ima nuždni nasliednik sam iz ostavštine dobiti pod imenom legata ili drugoga oporučnoga diela (§. 774. o. g. z.).

Digitized by Google

Izravni i neizravni porezi i kako djeluju.

(Nastavak).

Još znatnije djeluju izravni porezi na same porezovnike i na njihove medjusobne odnošaje.

Svaki se porez neugodno osjeća. Tomu se ne da izbjeći, bio kako mu drago uredjen. Veća dakle strana porezovnika želi i nastoji, porez sa sebe odvaliti ili si inače naknaditi, što je u to ime izdano. Svaki put indi, kad god se uvede novi porez, nastaje narodno gospodarski proces vrienja, a kvas mu podaje želja porezovnika, da ga svale na drugoga. Nu taj proces svršuje se različitim načinom prema tomu, da li je porez fiksiran na stanovito vrieme ili je promjenljiv.

Skroz su različiti odnošaji, pod kojimi pojedine obitelji stiču dohodak. Kad se dakle porezom nametnu svim državljanom ili pojedinim razredom novi tereti, zatekne ta odredba jedan dio žiteljstva u borbi, kako da si održi dosadanji dohodak, ili možda u borbi da zaustavi padanje dohodka, — druge nadje u povoljnijih odnošajih, jer su u obće u poslovih svojih sretniji, jer imadu više kapitala, vjeresije, ili jer su im na ruku odnošaji rodbinski, mjestni itd. te mogu poslove svoje razširiti po volji sve dotle, dok god se produkti njihovi mogu prodavati. Svaki porez čim ga uvedu, nalazi ova dva razreda porezovnika:

1. Jedni ne mogu umnožanom produkcijom (razširenjem svoga posla) nadoknadit si poreza;

2. drugi pako mogu.

Kako će se dakle ponieti te dvie klase pučanstva prama porezu na stanovito vrieme fiksiranom? Prva je misao, kad se uvede novi porez, povisiti cienu ili — što je sve jedno — kraj jednake ciene raditi manje valjano. Nu tomu se protivi samo ustanovljenje poreza — kraj toli različitih odnošaja — na stanovito vrieme. Interesi obiuh gore navedenih kategorija pobijaju se medju sobom. Ciena ne da se povisiti, ako samo jedan dio porezovnika i producenta drži, da mu vlastita korist svjetuje zadržati prijašnje niže ciene, ili pače ako prodaje još jeftinije nego li do sada. A fiksirani porez nuka upravo one da idu s cienom

Digitized by Google

dole, koji mogu po volji razmaknuti svoje poslove. Imajuć za sebe povoljnijih uvjeta nalaze veliku korist u ogromnoj i hitroj prodji, u tom da privabe što više i tudjih mušterija, da nadkrile svoje konkurente, koji se ne mogu pohvaliti tako povoljnimi odnošaji. Tko n. pr. prevarom prištedi na trošku produkcije (porez) gleda da što prije proda, zato daje robu jeftinije, ili uz istu cienu ali bolju; jer ga na to upućuje vlastita korist. Tako je po prilici i sa porezovnikom, komu prijaju gore spomenute okolnosti. Na to potiče ga još više i ovo: stalni na neko vrieme negibivi porez zahvaća samo onaj dokodak, što no postojaše kad se je porez uvodio; što je dohodka poslje preko onoga naraslo, od toga se ne plaća nikakova daća, taj je prost svakoga poreza. Takovim se opet uspjehom ne može pohvaliti onaj, koji nije kadar razmaknuti svoga poduzeća. Kod imućnijih i uglednijih obrtnika ne tjera novi porez ciene produkta gore, nego pače djeluje na sniženje ciene. Učinak poreza pokazuje se ovdje u tom, da se jače rabe vrela dohodka, ostali pako gospodari, koji nemogu na ovoj strani t. j. razmaknućem produkcije, naći naknade za novo nametnuti porez, moraju se obratiti na drugu stranu t. j. moraju štediti kod svojih troškova, ako dohodak njihov nije tolik da bi mogli novi teret i bez naknade preboljeti.

Dosta često mora se čovjek latit ovoga drugoga sredstva t. j. šteduje, da podmiri i druge potreboće. Ljudi često ni ne misle, da nije uviek dobro služiti se ovim sredstvom pomoći. To se najbolje osjeća, kad kašnje vrieme i novi odnošaji iziskuju novih žrtva. Dok još neima takih novih zahtjeva, dade se nekako životariti; nu nadodju li nove potrebe i veći tereti, eto ti u kući biede i uboštva.

A ne ima sumnje, da velik dio porezovnika, koji su obterećeni fiksiranim porezom, m o r a se latit upravo toga sredstva t. j. štednje u izdatcih svojih. A to je zlo, jer postaje trajnim. Nu što istom onda, ako porez takov zateče porezovnike — a to se često sbiva — koji su već došli do toga, da svoje izdatke smanje na najpreče stvari, a svoja vrela dohodka (kapital i radnju, odnosno vjeresiju) što više izcrpe, kao što to čine n. p. činovnici sa malenom plaćom. udove imajuće malenu mirovinu,

Digitized by Google

ubogi obrtnici, poljodjelci i nadničari, koji možebiti rade na dan 14 do 16 sati a žive kukavno? Za te jadnike ne može katastralni činovnik unapred znati, a nisu uvjek sjegurni, hoće li se njihovo jadno stanje primjereno uvažiti kad se porez uvodi. Tko se želi bolje uputiti ob ovoj strani fiksirana poreza, neka samo popita činovnike porezne. Siromašni porezovnici često su prisiljeni svoj porez (a ne riedko i trošak ovrhe) platiti odkinuv si koru kruha od ustiu, ili se s nova zadužiti.

Evo porezi ove vrsti djeluju i na ovoj strani na sniženje ciene, jer umanjuju trošnju.

Ako fiksirani porezi nisu visoki, ne opaža se njihov upliv na cienu robe niti ona borba medju samimi p rezovnici, jer još uvjek djeluju jači momenti na ciene. Nu taj upliv ipak postoji i u takovu slučaju, i tu se osjeća trajno obterećenje, jer se u nijednom slučaju ne da pomisliti na primjereno povišenje ciene, pa stoga i ostaje promjerni dohodak porezovnika ograničen.

Odavlje sliedi evo ovo:

Dohodarina i fiksirani porezi (izravni porezi) snizujuć cienu robi imadu za posljedicu, da se jako obterete manje imućni kao i oni obrtnici, koji ne mogu bilo s kojih mu drago razloga, razgraniti svoga poduzeća; sile ih da sve više i napornije rade; povladjivaju neprekidnu borbu većih i imućnijih obrtnika proti manjim i siromašnijim. Drugimi riečmi njihov je učinak: da trajno i direktno obterećuju onoga, koji nije kadar svoj posao podići i razmaknuti, sile stranom na trajni, stranom na druge obalivi — ako veća radnja i uporaba većih kapitala donese dobra ploda — a napokon i prekomjerni napor radine snage manjih u borbi proti kapitalu imućnika.

Evo ovako djeluje u obće svaki fiksirani ili izravni porez od dohodka. Dakako pojedine vrsti opet djeluju različito, ali svaka bezuvjetno štetno. Jedna kao i druga vrst ne jednako zahvaća obvezane, razdieljuje se skroz različito na pojedine predmete poreza i daje svim onim pogubno oružje u ruke, koji mogu tečajem porezne periode razmaknućem svoje produkcije te izdašnijom uporabom kapitala svoj dohodak brže umnožati nego li njihovi konkurenti.

Digitized by Google

Nu da pobliže razmotrimo jednu vrst najobičnijega poreza, proti kojoj se niti nediže toliko protivštine, jer se u malenih iznosih pobire — t. j. zemljarinu.[1]

Već po naravi svojoj mora se zemljarina ustanoviti na duže vrieme i to prema obsegu tla i njegovom promjernom prinosu. Tu nije moguće valjano uvažiti osobnih odnošaja, koji dobrim dielom uvjetuju čisti prinos, — gospodarsku vještinu i sposobnost vlastnika, njegov nadzor nad radnjom, sredstva što ih može uložiti u poljsko gospodarstvo itd. O kolikih odnošajih zavisi veći ili manji prinos! Najveći dio tih neda se uvažiti. Država zahtieva svoj porez. Odakle da ga posjednik plati?

Seljak, maleni gospodar, pripadajući najvećemu obrtnomu razredu u Njemačkoj (a bome i u Hrvatskoj. Ured. Mj.) niti ne misli, da ima upravo od dohodka ovoga zemljišta platit ovaj, a od onoga onaj porez. Paće u većini slučajeva niti nezna, na koliko su pojedina njegova zemljišta katastrirana (Tout comme chez nous. Ured. Mj.). On gleda samo svoj ukupni dohodak, štedi i stišće ciele godine krajcaru do krajcare, koje mu pritiču možda iz skroz drugih vrela, od prodana mlieka, sira, masla, marve ili nadnice — da plati svoj porez. Jadni nadničar, koji jedva smogne nešto malo gnoja za svoju njivu, mora da plati cieli iznos poreza prema veličini i razredu kakvoće svoga zemljišta, dočim imućniji može sa nešto gotova novca izvaditi tri puta veću korist iz svoga, ako onaj nenadoknadi neumornom radinošću i velikim naporom u obradjivanju što mu manjka. A porez je ipak jedan te isti. Uzalud je tražiti, da se uredi prema odnošajem gore naznačenim! A što za tim? Dokodak vlastnika podpada pod porez, ali prinos zemljišta obterećen je toli nejednako, da kod jednoga porez proguta sav višak dohodka preostalog nakon namirena troška, dočim vlastnik dobro obradjivana posjeda jedva porez osjeća. S toga ne ima ni govora, da bi se svi producenti složili te zajednički povisili cienu robi, čim bi jedino svi polučili naknadu za uplaćeni porez. Tako postaje porez ravan svakomu inomu redovitomu izdatku vlastnika, a ciene robe ravnaju posve

[1] Ne trebamo potanje dokazivati, da se to ne može reći o zemljarini u Hrvatskoj, koja je u istinu za naše gospodarske odnošaje velika. Ured. Mj.

Digitized by Google

drugi razlozi. Priznavajuć da zemljarinu, gledeć na malene svote, veći dio producenta utcunque snosi, ipak umnaža ona već postojeću nejednakost medju vlastnici zemljišta, nepovoljno stanje manje imućnih, koji osim svoje radne snage neimaju ništa ili malo — umnaža prevagu bogatijih, kapitala nad radnjom.

Nu zemljarina postaje dvostruko štetnom, jer radja nerazmjerje cieloga poljodjelskoga stališa naprama ostalim producentom.

Svaki na pojedina proizvodna sredstva udareni porez (zemljarina, kućarina, porez od kapitala, itd.), djeluje u oba spomenuta pravca nepovoljno. Gdjegod dakle postoje ovaki porezi (a imade ih gotovo u svih državah), gleda se onim nepravilnostim doskočiti, pa se opet i opet poseže za predlogom, uvažuje misao kako da se priberu u jedno sva sredstva pojedinca, kojimi si stiče dohodak, pa tada porezu, t. j. misli se na obću dohodarinu, koju još i danas mnogi drže idealom izravnih poreza; a ipak se, kako smo vidili, u praktičnom životu povraćaju k pojedinim porezom od prinosa, jer uredjenje dohodarine zadaje ogromnih težkoća. Tako se ide od jednoga manjkavoga poreza k drugomu. Nedostatci blizu stojećih prieče da se vide i upoznadu nedostatci udaljenijih vrsti.

Nu možda će se prigovoriti: padanjem ciene barma su trošci na dobitku! Da, kao da može biti dobitka, gdje svi gube? — jer izravni porezi imali bi sve jednako obteretiti.

Ovaj prigovor ne bih ovdje ni spominjao, da se u istinu često nečuje. Koliko je neosnovan, vidit će se najbolje u razpravi o neizravnih porezih, na koje dolazi sada rieč.

Gledeć uredjenje i prvi učinak neizravnih poreza opaža se na prvi mah:

1. Da ovdje ne staje bojazni i prigovora proti poreznomu mjerilu, kakovi se čuju za poreze izravne. Kod neizravnih poreza niti se ne misli ustanoviv čisti dohodak porezovnika (procjenom ili očitovanjem) tim uzpostaviti kakovo porezno mjerilo, prem da se i tu kuša porez udariti na čisti dohodak. Taj cilj gleda se postići udarajuć porez na svakdašnju trošnju stanovitih predmeta, jer se po trošnji sudi porezna sposobnost. I u istinu

Digitized by Google

iduć ovim putem ne će se toliko pogriešiti koliko na onom drugom. Dočim je kod izravnih poreza svako i najsdušnije pregnuće pronaći pravi čisti dohodak i poreznu dužnost jednako razdieliti, bezuspješno; dočim se tamo mora porez na stanovito vrieme fiksirati, pa ga s toga mogu samo gospodarski dobro stojeći imućnici na druge svaliti, počem sav teret pada na ledja gospodarski slabijih: kod neizravnih barma smo sjegurni, da će pasti na teret samo onim, koji su se obskrbili sredstvi za trošnju, a po tom i za sam porez potrebnimi (n. p. kupujuć vina, mesa, piva, inozemne robe, itd.). Porezovnici u većem dielu slučajeva sami odlučuju, hoće li ili ne kupiti dotični predmet i tim porez platit; sami odabiru vrieme, kada će to učiniti; kod njih se dakle može predpostaviti, da nametnuti porez nejde preko njihove porezne sposobnosti, da se njim neporemećuju gospodarski im odnošaji, kao što to čine često izravni porezi.

Vidi se:

2. Da ne treba fiksirati porez na stanovito vrieme.

Da se uzmognu razabrati nastajući odavlje probitci, nuždno je pobliže označiti obie glavne vrsti neizravnih poreza.

Izdatci, koji se izaberu za predmete poreza, mogu se tako neposredno kao i posredno porezom obteretiti.

Ako se misli kakova trošnja izravno porezu podvrći, treba da ju državna uprava — ako sama na vlastiti račun ne producira dotičnih dobara (kao kod regala i monopola) — lahko i sjegurno nadzire. Tu imamo po pravu dvostruki neizravni porez. Čisti dohodak obterećuje se porezanjem trošnje, a opet plaća se porez i od same trošnje (n. p. za popijeno pivo) neizravno tako, da producent dotičnoga dobra plati porez više kao predujam (n. p. pivar) dok mu ga trošci povrate u cieni kupljena i trošena predmeta. Naročito mora se ovaj dvostruko neizravni postupak obdržavati, jer se najveći dio dotičnih izdataka državljanskih neda kontrolirati. Državnoj oblasti nije upravo moguće nadzirati, što si ovaj ili onaj državljanin kupuje, kod kojega producenta ili trgovca, uzimlje robu, u kojoj gostioni pije, jede itd., pa onda da svakomu nametne porez. Tu se mora udariti drugim putem, ako se hoće na takov izdatak privezati porez. A taj put može

Digitized by Google

se naći tako, ako se podje do vrela, iz kojega teku troščem nuždne stvari. Porez traži se kao predujam od pivara, a ne od njegovih gostova, od trgovca, ako dobavlja robu iz inozemstva, a ne od kupca, t. j. dotični obrtnici postaju pobirači poreza za cielost predpostaviv, da će naći naknadu za to u povišenoj cieni svoje robe. Taj dvostruko neizravni porez mogao bi se nazvati porezom predujmljenim, pače moglo bi se reći, da to i nije pravi porez, nego predujam plaćen mjesto trošaca, koji piju vino, pivo, jedu meso, troše robu inozemnu itd., riečju: predujam plaćen za same porezovnike.

Stoga ovaki porezi smiju i mogu obstojati samo onda, ako se onim, koji su predujmili porez, ovaj zajedno sa kamati itd., podpuno povrati. Inače ne bi mogao porez taj nikako obstati. Ako dakle obstoji porez takov i više vemena, dokazuje to, da predujmitelji u istinu neplaćaju poreza. Izpunjenje pako toga uvjeta omogućuje kretanje neizravnih poreza t. j. okolnost, da se kao porezi od trošnje neopredieljuju promjerno na duže vrieme, nego se dadu tako udesiti, da idu uzporedo sa poslom i podhvatom te se po ovom ravnaju tako glede vremena, kad ih valja platit kao i glede kolicine iznosa. Tim se bitno razlikuju od poreza izravnih ili dohodarine, kod koje bi uzalud tražili takove prednosti. Dohodarina, udarena na promjerni dohodak, ostaje kroz stanovito vrieme nepromienljivom, ili se promienila produkcija ili ne; kod poreza pako neizravnih nefiksira se ništa. Gostioničar, trgovac, pivar plaća svoj porez istom onda, kad dodje u posjed dotičnih predmeta, i to prema kolicini, a kadšto i prema kakvoći njihovoj. U ovakovu pobiranju ne može se naći kakovo poticalo za porezovnika, da se umnožanom prodjom dielomice oslobodi poreza; pa ako se s drugih razloga otvori jača, obilnija prodja, ne štetuje tim nikakov susjed konkurent (?), jer onaj producirani ili prodani višak nije prost poreza, svi su obrtnici jednaki, jedan se nepatrocinira na štetu drugoga. Tko hoće svoj porez svaliti na drugoga, ne ima druge, nego da povisi cienu, ili da proizvodi dobra slabije kakvoće uz dosadanju cienu. Nedvojbeno da će svaki činiti jedno ili drugo, a kupci neće se oteti plaćanju poreza, ne možda jer nebi htjeli, nego jer se ne mogu,

Digitized by Google

jer povratak plaćenoga poreza traži svaki obrtnik bez razlike. Tako se pako može velik dio izdataka državljana, koje inače ne bi bilo moguće uloviti, porezom obteretiti, i tako bi se mogo ovim drugim razredom neizravnih poreza popuniti prvi, najme neposredno pobirani neizravni porez.

(Svršit će se.)

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Oporuka, koju je oporučitelj po trećoj osobi napisati dao, može uz potrebštine §. 585. i 586. o. g. z. valjati kao ustmena oporuka, ma da je oporučitelj zahtjevao da se napiše, ako se iz svih okolnostih zaključiti dade, da oporučitelj nije hotio baš pismenu oporuku praviti.

Zahtjevu tužbe G. D. glasećem: „Pismena oporuka L. A. od 9. lipnja 1876. sačinjena u korist F. L. i druga proglašuje se nevaljanom," dao je kr. kot. sud u Š. osudom od 14. prosinca 1878. br. 4827/gr. mjesta i to sa sliedećih razloga:

Pismenom oporukom od 9. lipnja 1876. imenovala je L. A. iz Tovarnika nasljednicî svoga ukupnog imetka tuženika te su prigodom razprave ostavine njezine ovosudnom odlukom od 18. listopada 1876. br. 3497. zakoniti nasliednici — tužitelji — upućeni da redovitim putem parbe gore naglašenu oporuku poruše i ništovnom proglasiti dadu, što su isti učinili uztvrdivši, da je oporuka ništovna, jer joj manjkaju potrebštine §§. 579., 580. i 581. o. g. z.

Tuženi priznali su odgovoru, da oporučiteljka nije znala čitati ni pisat, da su pri pisanju oporuke samo dva pismena svjedoka prisutna bila, od kojih je jedan ime oporučiteljke, koja je neznajuća pisat samo krst polag imena svoga položila, — ime njeno podpisao, a da su ostala dva svjedoka samo krst polag svojih imena položila. Ova okolnost ima se shodno ustanovi §. 108. gr. pp. dokazanom smatrati.

Tvrdnju tuženika u odgovoru izrečenu, da prilog tužbe A. od I. imade zakonom propisane formalnosti ustmene oporuke, da je umrla L. A. ustmenu oporuku pravit htjela i napravila, te da je na sprama tomu želji testatorke, koja je htjela ustmenu oporuku a ne pismenu praviti: — toga svega tuženici nisu dokazali, pače nisu uspieli ni ponudjenim i izvedenim dokazom kroz oporučne svjedoke, kojih su dva suglasno pod prisegom izkazala, da je umrla L. A. izrikom rekla, da želi neka se njena posliednja volja napiše da se izkriviti nemože. Ovim dakle ustanovljeno je pravovaljano prema §. 158. gr. pp., da je umrla

Digitized by Google

L. A. pismenu oporuku a nikako ustmenu praviti hotjela, i da se daklem u ovomu preporu radi izključivo o valjanosti ili nevaljanosti pismene oporuke.

Na prama rečenom i pravovaljano dokazanom vidiv §. 580. o. g. z., koji propisuje, da oporučitelj koj pisati nezna, ako hoće valjanu ostavit pismenu oporuku, mora se pobrinuti, do ju sa svimi formalnostmi §. 579. o. g. z. sprovidi, a naročito da imade pred tri u jedno te isto vrieme prisutna te pisat i čitat znajuća svjedoka svoj rukoznak na oporuku staviti; da sva tri svjedoka na oporuci vlastoručno kao „oporučni svjedoci" podpisani biti moraju — što na uparničenoj oporuci A. ad I. nije, dočim su na istoj jedan svjedok, jedan bilježnik kao imena pisac oporučiteljke vlastoručno podpisani, a ostale dvie prisutne osobe krst pored svoga imena položile te imena njihova podpisana po jednom pisat znajućem svjedoku al ne oporučnom svjedoku;

vidiv §. 581. o. g. z., po kojem se zahtieva, da pismenu oporuku ako oporučitelj čitati nezna, jedan svjedok u prisutnosti ostalih dvajuh svjedoka, koji su sadržaj oporuke uvidili — oporučitelju pročita, što pri oporuci umrle L. A. nije; jer tri svjedoka oporuku ugledati mogla nisu, dok je samo jedan svjedok pismen bio osim bilježnika, koj se kao svjedok ni okrstio nije, a ostala dva svjedoka nepismena su;

vidiv §. 601. o. g. z., koj gore izložene formalnosti §§. 579., 580. i 581. o. g. z. pod posljedicom ništavosti propisuje, morala se je pismena oporuka L. A. po §. 601. o. g. z. ništavom proglasiti.

Na priziv tuženika potvrdio je kralj. banski stol riešenjem od 17. siečnja 1878. br. 13189. osudu prvoga sudca, a u razlozih navodi sliedeće:

Nazori suda prve molbe, na kojih je utemeljio svoju gori pomenutu osudu, kao crpljeni iz parbene razprave i iz same oporuke o valjanosti ili nevaljanosti koje se radi, pokazuju se osnovani na propisih zakona, imenito na §§. 579. 580. i 581. o. g. z., jer od nikuda neproizlazi, da je sastavak pismene oporuke A. ad I. oporučiteljica pred svjedoci potvrdila kao sadržaj njezine posliednje volje; a ne vidi se ni to, da je njoj taj sadržaj ma kako počitan bio, i jer na oporuci označeni svjedoci nisu podpisali, dotično podkrižali izpravu tu kao svjedoci oporuke, već samo kao svjedoci, bez da se razabire čemu su svjedoci bili.

Povodom vanrednog previda odbio je visoki kr. stol sedmorice riešenjem od 7. veljače 1880.[1] br. 1446. tužbu G. D-a, preinačio obie niže osude i prebio parbeni trošak i to na temelju sliedećih razloga:

Ne ima sumnje, da tužbi Gjure D. i drug. priključena oporuka pokojne L. A. od 9. lipnja 1876. neima zakonom, a naročito ne citiranih u tužbi §§. 579. 580. i 581. o. g. z. za pismenu oporuku propisanih

[1] Dakle od rješitbe banskoga stola do ove trebale su dvie god.? Ured.

Digitized by Google

formalnosti, jer nije medju strankami preporno čim se u prenavedenoj tužbi napada valjanost upitne oporuke, da je najme oporučiteljica čitanju i pisanju nevješta, samo svoj rukoznak pored svog imena na upitnoj oporuci položila i da su od prisutnih oporučnih svjedoka Alexander I. i Pavao B. pisanju i čitanju vješti, dočim ostali oporučni svjedoci Gjuka B. i Ferko M. neumiju ni čitati ni pisati, odaklje sliedi, da oporuka sve da je po jednom čitati i pisati znajućem svjedoku oporučiteljici čitanju i pisanju nevještoj i pročitana bila, nije mogla kako §. 581. o. g. z. naročito propisuje, po druga dva dakako čitanju i pisanju vješta svjedoka uvidjena biti, pošto su tomu nužna svega tri čitanju i pisanju vješta svjedoka, a bila su takova pri upitnoj razpravi kako je već kazano samo dvojica.

Ali pri svem tom obzirom na propis §. 577. o. g. z., po kom se ne samo pismeno nego i ustmeno testirati može, obzirom da dalje na propis §. 722. o. g. z., po kom se sadržaj izgubljene pismene oporuke može dokazati na način, kojim se ima dokazati ustmena razredba posljednje volje, mogla bi se upitna oporuka kako to tužba pozivno na §. 601. o. g. z. zahtjeva, samo onda proglasiti nevaljanom, ako nebi dokazano bilo:

1) da oporučiteljika L. A. za upitno testiranje svoje nije naročito izabrala pismenu testiranja formu tako, da se ustmena forma testiranja voljom oporučiteljice izključenom smatrati mora, i

2) da upitna oporuka ima sve formalnosti, koje zakon propisuje za valjanu oporuku ustmenu.

ad 1. Povodom prigovora stranke tužene u razpravnom zapisniku od . . . . . da je pokojna L. A. ustmeno izrazila svoju posliednju volju pred svjedoci, naznačenimi u spisu od 9. lipnja 1876. pod A. ad I. te da spis taj prema tomu predstavlja pismeni sastavak ustmene oporuke rečene L. A .— preslušani tečajem parnice ove pod zakletvom svjedoci izkazuju medju ostalimi i to:

a) svjedok Alexander I. koj je bio ujedno pisac upitne oporuke, da je pokojna L. A. prigodom sačinjavanja oporuke kazala svjedokom, neka svjedoci tu budu, da čuju, kako ja ostavljam moj imetak Filipu L. i drugovom,

b) svjedok Pavle B. izkazuje suglasno sa svjedokom Ferkom M.: kada je pokojna Lucija A. pred njim i ostalimi svjedoci kazala sve što želi, rekao je prije pomenuti svjedok Alexander I. „ja to moram pribilježiti“ na što je oporučiteljica L. A. odgovorila: „kako znate“. Uz to dodaje svjedok Pavle B., da je oporučiteljica L. A. na primjetbu istodobno prisutnih svjedoka Gjuke B. i Ferka M. — da neznadu pisati, odgovorila: „ništa zato, vi ste moji svjedoci“.

Digitized by Google

Kad se sve to točno promotri, onda ne može biti dvojbe o tom, da se okolnosti, što je pokojna L. A. na pismeni sastavak njezine posliednje volje metnula svoj rukoznak, nikako ne može pripisati značenje kao da bi oporučiteljica tim naročito odabrala pismenu formu testiranja izključenjem forme testiranja ustmene, — što više umjestan je i posve opravdan zaključak, da oporučiteljica na to pitanje forme nikakovu važnost polagala nije, a kad to, gore pomenuti tužbi pod A. ad I. allegovani spis u stvari samoj nije oporuka pismena, nego predstavlja samo pismeni sastavak oporuke ustmene. §. 585. o. g. z. i §. 42. i 65. izvan parb. postupka. — Pa pošto se

ad 2) obzirom na to, što je po suglasnom kazivanju tečajem parnice ove pod zakletvom preslušanih svjedoka Alexandra J. Pavla B. Ferka M. pokojna L. A. u prisutnosti rečenih svjedoka kao i svjedoka Gjuke B. posljednju svoju volju ustmeno izrazila u suglasju sa pismenim sastavkom utuženim pod A. ad I., — pri upitnoj oporuci stiču se u pogledu vanjske forme sve potrebštine, koje zakon u §. 585. o. g. z. propisuje za valjanost oporuke ustmene — neosnovan je tužbeni zahtjev, da se oporuka L. A. nevaljanom proglasi. Priobćio M. J.

Kako se izračunava vrieme zastare tužbe, dignute na ukinuće oporuke. — Nemože se dopustiti dokaz po svjedocih, da je oporučitelj tjelesno ili duševno nemoćan bio.

Mjeseca travnja 1874. umre Ivan K. Oporukom od 3. travnja 1874. ostavi cieli svoj imetak — izuzev nekoliko zapisa — crkvi u H.

Na temelju oporuke ove povede se ostavinska razprava pred sudom, te je financ. prokuratura na ime crkve podniela nasljedno očitovanje. Ali i nećakinja oporučiteljeva prijavi se takodjer kod razpravne oblasti kao nasljednica na temelju zakona. Nu njeziu zahtjev odbije razpravna oblast odlukom od 31. siečnja 1878. uputiv ju na redoviti put pravde i naloživ joj, da ima za četiri nedjelje, računajuć od dana dostavljene joj odluke, podnieti tužbu svoju.

Nećakinja, Marija L. u istinu preda tužbu u vrieme zakonom propisano, u kojoj je tražila da se oporuka dokine i to sa sliedećih razloga: 1. jer da oporučitelj nije podpisao oporuke vlastoručno; 2. da je niti nije mogao podpisati, pošto je bio kroz ciele tri godine računajuć natrag od njegove smrti podpuno sliep; 3. da je u času, kad ju je tobože podpisao, bio sasma bez sviesti, 4. da oporučitelj nije izjavio, da oporuka ona u istinu sadržaje njegovu posliednju volju i da to napose nije očitovao u prisutnosti dvajuh oporučnih svjedoka. Da ovo dokaže tužiteljica...

Digitized by Google

pozva za svjedoke ne samo oporučne svjedoke nego i druge osobe, koje duže vremena poznavahu oporučitelja.

Prvi sud zabaci tužbu bezuvjetno.

Razlozi: Oporučni svjedoci, na koje se tužiteljica pozva i koji su saslušani bili, potvrdjuju, da je ostavitelj sasma jasno i izviestno oporuku onu proglasio svojom zadnjom voljom. Doduše vele, da nisu vidili, da je oporučitelj podpisao vlastoručno dotičnu ispravu, ali da je pred njimi izjavio, da ju je prije nego li su došli vlastitom rukom podpisao. Nu sud nije dopustio po tužiteljici ponudjeni dokaz po svjedocih o tjelesnoj nemoći ostavitelja, jer su sliepoća i gluhost takove tjelesne mahne, koje se s vana nepokazuju pa ih nemogu odmah razabrati oni, koji se kreću oko osobe, unesrećene timi mahnami, i jer ako bi imao o tom svjedočiti nevještak (laik), mogao bi zaključiti na obstanak njihov jedino po spolašnjih znakovih i posljedicah, koje dosta često varaju. Zato se ne može dopustiti dokaz po svjedocih o duševnoj bolesti oporučitelja, jer da je takova u istinu obstojala, mogli bi to potvrditi jedini vještaci.

Tužiteljica prizva proti ovoj osudi i u prizivu naglasi, da se po shvaćanju prvoga suda ne bi nikada moglo dokazati, da je oporučitelj umobolan bio, jer poslje smrti ne mogu se tim baviti vještaci, osobito ako umre i liečnik, kao što je u ovom slučaju, koji je bolestnika liečio.

Nu viši sud pražki ipak potvrdi osudu prvoga sudca.

Razlozi: Ni sama tužiteljica ne tvrdi naročito, da je oporuka izkrivljena ili podmetnuta. Što se prigovara, da oporuka nije pročitana ostavitelju i da se nije mogla pročitati, jer je bio gluh, to je pogrieška u formi očitovanja posljednje volje, pa je bila u času, kad se tužba podniela, po §. 1487. o. g. z. zastarjela, jer je od 8. travnja 1874. kao od dana proglašene oporuke do predane tužbe t. j. 6. ožujka 1878. protekle više od tri godine. Finac. prokuratura iztaknu taj prigovor zastare, za to se ne može više razpravljati o toj pogrieški formalnoj.

Izvanrednom previdnom žalbom zahtieva tužiteljica, da se dokinu osude obajuh nižih sudova. Proti osudi prvoga suda pozivlje se na to, da se prema ustanovi §. 567. o. g. z. duševne mahne ostavitelja mogu dokazati ne samo po vještacih nego i po svjedocih; proti osudi drugoga suda iztaknu, da zastara može počet teći istom od onog vremena, kada se može tužiti, dakle — u ovom slučaju — od onog časa, kada je financ. prokuratura podniela očitovanje ex testamento, a to bijaše 31. ožujka 1876. Dok se nije nitko prijavio kao nasljednik na temelju oporuke, ne bijaše razloga zahtievati tužbom ukinuće oporuke.

Najviši sud bečki zabaci rješitbom od 26. veljače 1879. br. 1162. izvanredni previd i potvrdi jednake osude nižih sudova s ovih razloga: Ako se i negleda na to, da samo vještaci mogu konstatovati sljepoću,

Digitized by Google

gluhost i pomanjkanje sviesti, valja za ovaj slučaj naročito naglasiti, da svjedoci, koji bi imali dokazati duševne i tjelesne mahne oporučitelja, ne bijahu prisutni kad se je oporuka pisala i podpisala, zato ne mogu kazati, kako bijaše s ostaviteljem u onom času. Na dalje potvrdiše svjedoci, da su obdržavane formalnosti propisane u §. 579. o. g. z., a prigovori radi mahne u formi zastarjeli su, jer je izteklo više od tri godine od proglašene oporuke do podnesene tužbe. (Iz „Ger.-Halle“.)

Diete rodjeno za vrieme braka ali ne začeto po suprugu, ima pravo tužbe proti materi (§§. 138., 158. i 166. o. g. z.)

Ivan B. štitnik malodob. Franje A. digne tužbu proti Ani G. rodjenoj N., da se prizna majkom njegovoga štićenika i da namiruje trošak uzdržavanja i uzgoja. Ana G. prizna, da je za vrieme braka svoga ljubakala sa M., da je usljed toga zanosila (zatrudnila), pošla u H. i ondje 3. prosinca 1867. rodila diete, kojemu na krstu nadjene ime Franje, da je u knjizi rodjenih dala napisati kao mater njegovu Z. rodjenu A. dodav da je diete nezakonito; nu tuženica nieče, da je to isto diete A.

Prvi sud sudio je prema zahtjevu u tužbi stavljenomu, drugi sud pako odbio je tužitelja.

Najviši ipak sud potvrdi osudu prvoga suda, u koliko je njom izrečeno, da je tužena Ana H. mati 3. prosinca 1867. rodjenoga Franje A. koji je prvobitno upisan u knjizi rodjenih kao nezakonito diete A., udate M.; nu potvrdi i osudu drugoga sudca u toliko, što je odbio na §. 166. o. g. z. osnovani zahtjev, da tuženica ima namirivati trošak uzdržavanja i odgojenja djeteta.

Razlozi: Kako je već u osudi prvoga suda razloženo, dokazano je po svjedocih, da je dokazom krstnoga lista u crkvi mjesta H. kršteno diete Franju A. rodila 3 prosinca 1867. tužena Ana N. udata G.; dokazana je na dalje izpovjedanjem svjedoka ciela povorka suvislih činjenica, odakle se sasma jasno razabire identičnost rečenoga djeteta sa sadanjim tužiteljem Franjem A., pravilnije Franjem N., to se dakle ima smatrati pravno dokazanim i utvrdjenim, što je već i prvi sud u razlozih svoje osude obširno razložio. K tomu može se još dodati, da tuženica nije navela protudokaza proti onim navodom, pače niti nije uztvrdila, da diete što ga je 3. prosinca 1867. rodila, neživi više ili da se drugdje nalazi. S toga je posve opravdan onaj dio osude prvoga suda, koji zadovoljuje prvomu zahtjevu tužbe, da je tuženica mati rečenoga djeteta. Nu iz razprave vidi se, da je tuženica rodila ono diete za vrieme braka svoga sa Antunom B., koji je brak obstojao više godina prije onoga dogodjaja, pa obstoji još i danas. Za nj dakle govori po §. 139. o. g. z.

Digitized by Google

zakonska predmnieva, da je zakonito rodjeno, a to tim više, jer ne ima osude, koja bi to prema §. 158. o. g. z. pobijala. Dok postoji pako ta zakonska predmnieva. može se pravo tužećega pupila, da mu se dade uzdržavanje i trošak za odgojenje, prosudjivati po zak. propisih, valjajućih glede toga za zakonitu djecu. Za to se je morao odbiti zahtjev, po kojem bi imala tuženica namirivati trošak uzdržavanja i odgojivanja djeteta, koji se zahtjev temelji na okolnosti nezak. rodjenja po §. 166. o. g. z., jer tomu kao zak. djetetu pripadaju druga prava.

Jeli dopušten izvanredni previdni utok u poslovih gruntovnih?

Po slovu §. 145. grunt. reda neima mjesta dalnjemu utoku, gdje je druga molba potvrdila prvomolbenu odluku gruntovne oblasti. Nalazimo ipak riešitbe vis. kr. stola sedmorice, u kojih se mimo §. 145. gr. reda, po §. 16. izv. pp. izvanredni previdni utoci primaju i uvažuju.

Izvanparbeni postupnik od 9. kolovoza 1854. br. 208. drž. z. l. sadržaje doduše obćenite ustanove za izvanparbene poslove — ali je gruntovni red od 15. prosinca 1855. br. 222. drž. z. l. zakon specijalan i uz to noviji. Nu prema riešitbam vis. kr. stola sedmorice, ipak prviji nebi dopustio, da stupi u kriepost ustanova §. 145. potonjeg, unatoč obćenitom načelu, lex specialis et posterior, derogat generali et priori, i unatoč tomu, da čl. V. istog uvodnog patenta od 9. kolovoza 1854. br. 208. drž. z. l. izrazito naglasuje, da se ustanove izvanparbenog postupnika neimadu protezati na javne knjige t. j. na gruntovne poslove. Kraj svekolikog počitanja, dužnoga rješitbam vis. kr. stola sedmorice usudio bih se ipak, na temelju postojećih propisa zakona, odgovoriti na gore stavljeno pitanje niječno

Dr. Kopač.

II. Mjenbeno-pravni.

Nije slobodno sasma odbiti mjenb. tužbu, ako se porodi sumnja ob identičnosti remitenta s izdatnikom i držaocem utužene mjenice.

Andrija H. uztraži mjenb. tužbom, podignutom proti prihvatnikom suprugom J. i Th. St. radi izplate 199 for., da se izda mjenb. platežni nalog. Nu prvi sud odbije zahtjev s razloga, jer izdatnik Andrija H. nije osoba ista koja i remitent H. H.

Na utok tužiteljev potvrdi viši sud sasma odluku prvoga suda, jer da ju opravdava čl. 36. mj. z. (§. 36. hrvat. ug. mj. z.). — U utoku

Digitized by Google

podnesenom proti ovim obim jednakim odlukam naglasi tužitelj, da obie priznavaju, da njegova mjenica ima sva u čl. 4. mj. z. (§. 3. hrv. ug. mj. z) propisana svojstva; nu tada stoji nepobitno, da je prvi sud morao izreći, da se mjenb. pravo ne može prostim odpućenjem tužbe zaniekati, da se jej usljed nastale sumnje ob identičnosti tužećega izdatnika mjenice sa remitentom imalo odrediti ročište, gdje bi se ta identičnost mogla i dokazati, ako bi tuženici o njoj još i na dalje sumnjali. A što se pozivlje na čl. 36. mj. z. veli utočitelj, da se on neprotеže na ovaj slučaj, jer mjenica nije naledjena, nego je ostala u rukuh tužiteljevih kao izdatnika pa su njemu samu, odnosno zanj tuženici imali platiti u šest obroka svaki po 40 for.

Najviši sud uvaži taj utok s razloga, što utužena mjenica ima sve potrebštine u čl. 4. mj. z. navedene, a pošto je po sadržaju mjenice identičnost remitenta s izdatnikom i držaocem mjenice Adrijom H. sumnjiva, to se po §. 5. naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850. (br. 52. d. z. l.) doduše ne može izdati platežni nalog, ali ne može to biti uzrokom, da se ne odredi ročište po mjen. pravu. Zato je najviši sud dokinuv odluke nižih sudova naložio prvomu sudcu, da ima na mjen. tužbu Andrije H. odrediti ročište, da se na njem povede razprava po mjenb. pravu.

III. Upravno-pravni.

Ako je pripadnik Ugarske u vremenu od 1849. do 1867. u kojoj občini kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću stekao pravo zavičajno, smatra se austrijskim državljaninom i ne treba da ga s nova primu u državljansku svezu.

U N. stanovaše više godina G. H., vlastnik kuće. Na njegovu molbu primi ga zastupstvo občine N. zaključkom od 10. listopada 1867. u svezu občine N., usljed česa bijaše upisan u knjigu gradjana. Prije toga dogodjaja bijaše G. H. pripadnik občine Z. u Ugarskoj.

Dvojeć G. H. o svojoj državljanskoj pripadnosti, zamoli 13. rujna 1879. nadležnu kotar. oblast, neka rieši pitanje, je li on tim, što ga je g. 1867. dolnjo austrijska občina N primila u občinsku svezu, stekao i austrijsko državljanstvo, ili se možda mora unatoč onoj okolnosti smatrati ugarskim državljanom.

Kot. oblast odpremi ovu molbu c. kr. dolnjo-austrijskom namjestničtvu zagovarajuć u svom izvješću pravno mnenje, da se G. H. mora smatrati austrijskim državljanom.

Digitized by Google

C. kr. namjestničtvo izrekne o tom ovu odluku: U duhu i smislu §. 17. zakona od 3. prosinca 1863. (br. 105. d. z. l.) izgubio j. G. H. budući primljen u svezu občine N., zavičajnost u prijašnjoj svojoj občini Z. u Ugarskoj. U onom vremenu, kada je stečeno ovo zavičajno pravo, valjaše za cielu monarhiju, dakle i za Ugarsku, samo jedno državljansko pravo. Čl. I. temeljnih drž. zakona od 21. prosinca 1867. (br. 142. d. z. l.) izrečeno je, da za sve pripadnike kraljevina i zemalja, zastupanih u car. vieću postoji jedno obće pravo državljansko. Pošto je pako G. H. u doba, kad su izdani temeljni državni zakoni, bio pripadnik občine N. zemlje zastupane u car. vieću, sliedi da je u ono doba bio već i austrijskim (u opreci prama ugarskomu) državljaninom u užem smislu, pa da je još i sada, jer državljanstvo nije izgubio.

(„Zeitschrift f. Verw.“)

Crna slika.

Prije kakovih četrnaest dana donese „Pester Lloyd,“ taj njemački organ vladajuće stranke u broju 97. o. g. članak, u kojem se vrlo crnimi potezi riše sadanje pravno stanje u Ugarskoj, te žestoko udara na upravu pravosudja. Pošto je članak štampan u listu ug. vladi i saborskoj većini vrlo prijaznom, neda se misliti, da je pisan sa razloga stranačke taktike; neke činjenice tu iztaknute, poznate su već od prije: stoga neće nam se zamjeriti, ako priobćimo glavnije misli doslovce ili u vjernom smislu. Članak pisan je vrlo jasno, ne treba mu dakle kakova posebna tumača, a ima u njem koješta, što bi mogli uvažiti i naši krugovi.

Pisac veli u početku da ne će ispitivati, u koliko je kriva ugarska pravosudna politika, što su svi napori pravničkoga stališa, idući za poboljšicami bez uspjeha ostali, što toli malo doprinose nauka, sudstvo i odvjetničtvo k razvitku prava; ali je svakako odgovorna za upravu tvornoga procesa objektivnoga prava, za uporavu postojećega i uvedenje novoga prava. Pisac vrlo zamjera upravi pravosudja, što nije ni pokušala uzpostaviti pravno jedinstvo u zemljah krune sv. Stjepana (Misli tu dakako osobito Hrvatsku. Ured.), koje do sada neveže niti iskreni reciprocitet; što nije razvijeno ustavno gradj. pravo u području političkom, narodnom, socijalnom i vjerskom, što nije trajno uredjen odnošaj medju državom i crkvom, itd. Uprava pravosudna nečini tu ništa, ili dopušta da se sve ravna prema odredbam uprave nutarnjih posala. Nu pisac veli, da će se u svojoj kritici ograničiti jedino na područje **privatnoga prava.**

„Nikada nije vladala tolika nevolja — piše doslovce — nikada nebijaše u području privatnoga prava takove situacije, kakovu moramo evo gotovo dva decenija podnositi. U prenagloj, ne mudroj razjarenosti

Digitized by Google

dekretirasmo g. 1861. dokinuće austrijskih zakona i uvedenje ugarskoga pozitivnoga prava, koje je bilo već g. 1848. u svih svojih bitnih uredbah načelno dokinuto, dakle g. 1861. de facto nije ni obstojalo. Uzpostavismo riedke, zastarjele fragmente sredovječnoga, plemićkoga običajnoga prava, isto tako vremenu neshodne kurialne decizije prošloga stoljeća, ukrpasmo u taj maleni kaos samih neizvjestnosti nekoliko modernih institucija, koje stoje u oprieci sa galvaniziranim duhom staroga prava, postadoše a priori ne sposobnimi da se dalje i valjano razvijaju. Tako smo uputili sadanje družtvo i njegov bogati te raznoliki gospodarski i socijalni život na tu vrlo ćednu pravnu baštinu, neka se brinu, kako će s njom na kraj izaći.

Tako nam manjkaju gotovo sve pozitivne ustanove o pravnih vrelih, cielo medjunarodno privatno pravo, najvažniji dielovi osobnoga i obiteljskoga prava; pravu obveznomu ne ima ni traga; uzalud bi se trudio ući u trag stvarnim pravom na pokretnih stvarih; razvoj prava na nepokretnine postavljen je na jedino, neprirodno središte, na uredbu gruntovnice, koju su drugi uveli; u nasljednom pravu izpromješani su avitički sa modernimi elementi, i nije majka rodila Solona, koji bi ih mogao izmiriti i sljubiti.

Evo samo nekoliko primjera. Ustanove o pravnoj djelatnoj sposobnosti malodobnika, problem koji susrećemo svakoga dana, sadržane su u Verböczyevom tripartu, sastavljenom g. 1514. na pó po rimskom, na pó po germanskom ali svakako sada već zastarjelom pravu, u općenitih lakonički opetujućih se zakonih od g. 1715., 1792. i 1802. glede novčanih tražbina, a protuslovećih si odlukah kurialnih, koje bi imale taj konglomerat tumačiti i razjasnjivati, u spisih starih uglednih i novih neuglednih učitelja prava. To „pravo“ bijaše godine spasa 1877. — podkriepljeno uvedenjem materijalnoga, iz saksonskih i taljanskih vrela prihvaćenoga prava tutorstvenoga. S tim „pravom“ stoji u načelnoj oprieci gradj. parb. postupnik od god. 1868. Kamo god se okreneš, svagdje te susreće nesklad medju materijalnim i formalnim pravom“. Pisac na dalje drži pravim ruglom, da se u devetnaestom stoljeću u Ugarskoj ženitbeno pravo osniva na zasadah tisuć godina staroga kanoničkoga prava, da u poslovih ženitbenih sude — duhovni sudovi. Dekret Gracianov, odluke papa, mudrost monaka i fratara sredovječnih, koji su krivo shvaćajuć Aristotelovu logiku i metafiziku, skrpali neko teologičko pravo i koje bi imalo vrediti za sve narode i vjekove: to je danas neuporabivo, pače štetno, zastarjelo, povodom razvraćenosti i nećudorednosti.

Zaštita poštenja još je uvjek čisto privatno-pravna stvar, t. j. uredjena u duhu kaz. prava iz onih vremena, kada je još valjalo načelo vražde, i kada se je počinjena uvreda mogla platit novcem, gdje je i država participirala. Tako se može dogoditi u Ugarskoj, u 19 stoljeću,

Digitized by Google

da velikaš, prelat, plemić, svećenik, gradjanin i seljak imadu različito poštenje od 400—20 fr. Ne odlučuje veličina uvrede, nego stalež — kao za vitežkih vremena Karla Roberta. A da bude kalež naš pun do vrha, povjeruju u godini spasa 1877. uporavu i izvršivanje toga prava o zaštiti poštenja — bagatelnomu sudcu! I tu da neode po netragu pravno osjećanje puka!

„Evo ovakovo je naše postojeće ne obilno pravo. U neizmjernoj množini slučajeva, za koje ne ima nikakovih ustanova zakonskih, radi i okreće se slobodno uvjerenje sudčevo, te tvori u istinu tisućvrstno individualno „umno“ pravo, koje je u istinu umno samo u onom slučaju, ako dodje u oprieku sa običajnimi rješitbami.

Znanstveno obrazovani, praktično izkusni odvjetnik mora, ako je iskren, od 100 slučajeva u 99 svomu klientu očitovati: „Vaš zahtjev je problematičan; o tom ne govore naši zakonici sasma ništa; ako nam se nasmehne sreća, te dodje naša stvar k senatu X. kr. kurie, dobit ćemo parnicu po austrijskom pravu, koje tamo u ovakovu slučaju uporavljuju; nu snadje li nas nesreća, te dodje parnica k senatu Y., izgubit ćemo ju, jer tamo sude po saksonskom pravu; dodje li k senatu Z., riešenje je dvojbeno, jer tamo sliede ugarsko običajno i umno pravo, pa su ovaki slučajevi u razno vreme vrlo različito riešavani; možemo dakle pokušati!

To je procesualna lutrija, igra se na neizviestno pravo; znanjem ne možeš ništa dobiti, neznanjem ništa izgubiti. Još je dakako nevoljniji položaj savjestna i valjana sudca, koji bi gotovo najbolje činio, da sliedi mudroga Bridoyea u Rabelaisovom Pantagruellu, te da i nepročitav spise, baca kocke, te iz njih crpi svoju osudu. Ta nereče uzalud glasoviti neki ugarski ministar i učenjak: „Državi je sve jedno, dobio parnicu tužitelj ili tuženik.“

A posljedice? Vrlo su jasne. Bene i šarlatani postaju slavni i bogati; znanje i duh redko čine sudca i odvjetnika uglednim i imućnim. Ugled pravosudja podkapaju chikane; gola nepravda išće bezobrazno i često dobiva nagradu. Pošten čovjek lahko dodje u napast te pomisli, da je pravo — puka utvora; često se izgubi pravo, jer se nepoznaje. Posjed i privreda, kapital i vjeresija, plaća radnika i baština, obiteljski i osobni odnošaji: sve je to nesjegurno, jer manjka, bilo valjano ili nevaljano, ali u kreposti stojeće, pozitivno izviestno gradj. pravo, temeljni uvjet svake uredjene zajednice.“

Tu je nuždna brza pomoć. Dok se uvede novi gradj. zak. jedini bi remedium, misli pisac, proti ovim nepodobštinam bio, da se je gledalo uvesti u postupak ustmenost i javnost. Tim bi se bilo moglo stvoriti izvrstno sudačko i odvjetničko osoblje i uzdržalo, odnosno uzpostavilo

Digitized by Google

jedinstveno pravo javnimi razpravami i odlukami pravoga kasacionalnoga suda.

A na mjesto toga što se je uradilo? U gradj. parb. post. pridržan je stari birotratički sustav, pismeni postupak; uredjen je kasacionalni sud, koji postade suvišnom četvrtom molbom, gdje se najugledniji sudci moraju baviti lapalijami. — Avitički naturalizam saborske većine i ljubav prama šlendrianu održaše pobjedu nad prigovori Boltižara Horvata, nad idejami stare epoke reforma. Prozvaše koncesijom postupak, po kojem se pišu razprave u zapisnicih, to je postupak ustmeni, a pri tom stvoriše cieli tucet postupaka u poslovih mjenbenih, trgovačkih, bagatelnih itd. gdje su pomješani djelokrugi sudački i administrativni, a kasacionalnomu osudu oprtiše ogroman posao, da odlučuje o čestih konfliktih nadležnosti, jer nitko više ne zna pravo, pred koji forum i pod koji postup. spada jedna ili druga stvar. Učinjena je na dalje i neka koncesija javnosti tako, da mogu stranke i zastupnici njihovi, ako se prije prijave, prisustvovati izvješćivanju o svojih poslovih kod kas. suda. Te goste ne gledju tamo rado. Nije ni čudo, ta najviši sudac kini se muči i znoji u kukavnoj, mračnoj i nezdravoj sobici u prisutnosti osoba njega nedostojnih, dočim tamo u carinarskoj palači svaki se pisar koči u krasnom salonu. Negledju se rado, jer je najviši sud tako poslom zatrpan, da bi mu za svaki doticalo jedva $2^1/_2$ do 5 časova, te bi se u tom vremenu morao predlog staviti, spisi pročitati i prosuditi, stvar sama razpravit i konačno odlučiti. A ipak u to vreme jedva se može čuti mnenje izvjestiteljevo.

„A jer je svaka parnica, pošto ne ima zakona, igra na sreću, pa se chance pukoga slučaja istom kod kasacionalnoga suda izcrpljuju, to svaka parnica prolazi sve četiri molbe. Da se to osujeti, odabran je brzi i jednostavni postupak bagatelni za stvari u vrednosti do 50, eventualno i 100 for., pa je istim organom povjerena zaštita poštenja u svih skalah počam od onoga po 20 for., pa sve do onoga po 400 for. — U tih parnicah, koje se tiču siromašnih razreda pučanstva, dakle 90% cieloga naroda, sudi se, a proti osudam ne ima nikakova priziva. Občinstvo je umireno, znade bo da u poslovih bagatelnih sudi, kao najviše vrelo prava, kadija (sudac miritelj) koji ni ne sluti, niti ima pojma o ikakovom pravu na svietu. Osvjedočeni o samovolji takova sudca, ljudi i nejdu pred njega, svaki scieni da je mudrije odreći se svake borbe za pravo, odreći se svake tražbine bagatelne i svake zaštite svoga poštenja. I tako se zadovoljava intencijam zakonodavca, ljudi se u istinu — boje tražiti svoje pravo.

I kraj takova stanja usudi se uprava pravosudja izaći pred sviet s onakovom nakazom-novelom gradj. parb. postupnika, koja nije drugo

Digitized by Google

nego sbirka paragrafa bez ikakova izbora lošo prevedenih iz njemačkoga zakona i austrijske osnove.

Veliko djelo kodifikacije privatnoga prava istom je na početku početka, pošto je neznanstvenim postupkom, tim ruglom svih pravila o kodifikaciji zakona, uzalud potrošeno mnogo vremena i radnje. Kao što nesolidni željeznički podhvatnici počmu najprije graditi jeftine, lahke, prem ne koristne pruge, tako se je i u Ugarskoj u gradnji privatnoga prava počelo sa krova, t. j. slobodnim prevodom njemačkoga trgovačkoga, mjenbenoga i stečajnoga prava, koja pošto neimamo temelja t. j. općega gradj. prava, gotovo se ne mogu ni rabiti. A kako se postupa kod kodifikacije privatnoga prava? Trebalo je najvještijim glavam povjeriti izvedenje predradnjâ, opredieliti osnovu i metodu izvedenja, ustanoviti predmet i obseg, sustav i tehniku, jezik i formu zakonika, načela pojedinih pravnih instituta, njihov medjusobni kao i odnošaj prema općenitim ustanovam; valjalo je postojeće pravno gradivo i nove specijalne zakone sakupiti i kritički pročistiti, uvažiti rezultate novijih kodifikacija i moderne sravnjivajuće pravne i zakonodavne znanosti. Nu sve to nije učinjeno, nego pošto se je izjalovio pokušaj kodificirati Windscheidove Pandekte, naručena su četiri redaktora, kojih svaki za sebe odmah i potanko izradjuje jedan dio zakonika na vlastitu ruku, neosvrćuć se nimalo na djelovanje ostalih, koji pri tom domaća, austrijska, njemačka i švajcarska vrela bez ikakove osnove prepisuju, koji tako izradjuju nuždno disharmonički pravnički quodlibet te imadu ovim koncertom protuslovja dokazati, da se ovim putem ne može doći do valjana djela, što su razboriti ljudi i bez toga već prije znali.“

Sve što se u korist države u području zak. radnje zad. godina upisati može jest kaz. zakon, koji je u istinu valjan i kojega postanak najviše se ima pripisati zaslugam jednoga čovjeka, pa ustrojstvo sudova, kojega su načela do brza napuštena. Nutarnje reforme, koje bi imale djelovati na razvoj pravosudja, ne samo da nisu napredovale, nego upravo na žalostne stranputice navedene.

Tako se je zaboravilo na zapis prijašnjih boljih vremena, da je justitia regnorum fundamentum. Još se uzalud bore muževi stare vjere a novoga znanja proti tuposti, slaboći i nadutosti, novo družtvo u povojih stare države. Nu još živi i umnaža se novo koljeno, koje jasno gleda kao veliki cilj što su prijašnja vremena kao ideal postavila, i ono upiruć oči na cilj taj nastoji ozbiljnom radnjom donj doći.

„Viša je zadaća uprave pravosudja, da digne i visoko nosi zastavu tih pobornika prava. Nu tomu zvanju i toj časti neodgovara ona vlada, koje sva politika pravosudja stoji u tom, da žrtvuje pravosudje politici, da preda na milost i nemilost pravo sili i koja proglasuje uzdržanje same sebe prvom svrhom“.

Digitized by Google

Viestnik.

Upravni odbor pravničkoga družtva zaključi, da se 21. p. mj. posebna deputacija pokloni nj. preuzviš. banu grofu Pejačeviću, kao što su se poklonila i ostala zagrebačka družtva. U deputaciju izabrana su gg. prof. dr. Al. pl. Bresztyensky, prof. dr. Josip Pliverić i presv. g. Franjo Žigrović-Pretočki. Deputaciju predvodio je predsjednik družtva presvietli g. Franjo Schmidt, koji je i nj. preuzvišenost u ime družtva pozdravio, preporučiv mu toplo interese družtva. Preuzv. g. ban primi deputaciju vrlo prijazno.

— Novi članovi pravničkoga družtva: velem. g. Branko Joanović, viećnik kr. banskoga stola, Antun Hohšteter, viećnik kr. sudb. stola osječkoga i g. Dragutin Akurti, tajnik podžupanije križevačke pristupili su pravničkomu družtvu kao članovi za g. 1880.

— G. Fran Jos. Spevec promoviran je 25. travnja o. g. na hrv. sveučilištu za doktora prava, pošto je prije sva tri stroga izpita s odlikom položio. To je jedan po sebi radostan pojav, a drugi je: da je tu brat promovirao brata na najvišu akademičku čast, kandidat najme doktorske časti jest brat prof. dra. Stjepana Spevca.

— Reforma uprave. Inozemne i domaće novine pripoviedaju, da se misli donekle reformirati sadanji sustav upravni u Hrvatskoj; pače znadu, da je zastupniku naroda g. Ivanu Vončini povjeren izradak tih reforma. Do sada nezna se u ostalom ništa izviestna o jezgri tih reforma. Nadajmo se, da ne će dirati u temeljna načela današnje uprave naše, jer to bi bio nazadak, a dosta neznatan prištedak u novcu.

— † Slavoljub Vrbančić. Dne 12. travnja t. g. preminu nakon duge i težke bolesti u 58. god. Slavoljub Vrbančić, odvjetnik u Zagrebu. Pokojnik bijaše dobro poznata osoba u cieloj zemlji po svom političkom radu i nastojanju, a i po liepom glasu, što ga je uživao kao vješt, oštrouman i vrlo dosjetljiv branilac u parnicah gradjanskih i kaznenih. Odvažan rodoljub nije zazirao, gdje je trebalo i odvažnu reći u obćem interesu. Nadamo se pouzdano, da ćemo moći donieti potanjih podataka o njegovom radu i životu. Za sada kličemo od srca: lahka mu zemlja. — Zakopan je velikim učešćem svih razreda zagrebačkoga pučanstva 14. pr. m. na centralnom groblju.

U Petrinji preminu koncem mjeseca ožujka Ivan Kojkić, vieć. tajnik tamošnjega sudb. stola. Pokojnik bijaše vredan i radin činovnik, odlučan patriota hrvatski, i od prvoga početka član prav. družtva.

— Dne 27. ožujka t. g. umre u Gradcu dvorski savjetnik u miru Matija Rulitz. Pokojnika još se jamačno mnogi sjećaju u Zagrebu i izvan njega. Do g. 1850. bijaše odvjetnikom u Cjelovcu, te godine imenova ga dirigentom povjerenstva za osnovanje i uredjenje gruntovnih i intabulacionalnih knjiga u Hrvatskoj i Slavoniji. God. 1852. postade viećnikom zemaljskoga suda u Zagrebu, a g. 1854. viećnikom banskoga stola, gdje je službovao do reorganizacije banskoga stola, a tada došav u razpoloživost službovaše privremeno kod višega gradačkoga suda, gdje bijaše 1864. definitivno imenovan viećnikom. Mjeseca ožujka 1879. dodje u penziju.

G. Stjepan Mlinarić dobiv stalum agendi otvorio je svoju odvjetničku pisarnu u Virovitici. Virovitičani dobivaju u njem radina i okretna odvjetnika, iskrena i čestita rodoljuba.

Digitized by Google

Književnost. Imademo zabilježiti zaslužnu radnju, koja nam prošloga mjeseca stigne u ruke, a ta je: Delle opere illustrano il Notariato" Saggio di Vladimiro Dr. Pappafava. Zara 1880. Mi smo u jednom broju prošle godine upozorili naše čitatelje na ovo djelo, koje im sada toplo preporučamo. Pisac poznat je i hrvatskomu pravničkomu svietu svojimi članci i razpravami u spljetskom „Pravu".

— Die oesterr. Civiljustiz-Gesetzgebung in den Jahren 1870—1880. Bearbeitet und herausgegeben von dr. jur. Karl Frühwald. I. Band. Wien 1880. — Ciena 2 for. a. vr. Ovo će djelo imati četiri svezka te sadržavati kronologičnim redom sve u državnom i u svih zemalj. zak. listih, priobćene zakone i naredbe, tičuće se materijalnoga i formalnoga civil. prava, razjasnjene priobćenimi motivi osnova zakona i rješitbami najvišoga suda i upravnih oblasti.

— Der Wucher und sein Recht. Ein Beitrag zum wirtschaftlichen und rechtlichen Leben unserer Zeit von Prof. Dr. Lorenz Stein. Wien 1880. — Ciena 2 for. 25 nvč. O predmetu ovom već se je mnogo, gotovo i odviše pisalo, nu zato ipak će se i ovo djelce čitati velikim interesom, ma se čovjek i neslagao sa gdjekojom zasadom piščevom.

— Isti pisac t. j. profesor Stein napisa onomadne razpravicu: „Die staatswissenschaftliche und die landwirtschaftliche Bildung." Breslau. 1880. — Ciena 1 for. 20 nvč. ili 2 marke.

Imenovanje. Radivoj Čobanić imenovan je definitivnim pristavom c. kr. sudb. sudb. stola u Ogulinu; Dragutin Broschan i Aleksa Mikac prislušnici u obsegu kr. banskoga stola; Stanko Žepić i Fr. Derežan, financ. perovodjami II. razreda.

Premješteni. Gjuro Banjanin, sudb. pristav iz Ogulina u istom svojstvu kot. sudu u Rakovac.

Natječaji. Kod kr. kot. suda u Bakru ima se popuniti mjesto kotarskoga pristava. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. — Molbenice podastiru se predsjedničtvu sudb. stola u Zagrebu.

— Kod c. kr. sudb. stola u Petrinji mjesto vieć. tajnika. Plaća 1000 f. eventualno 1100 for., stanarina 200 for. — Molbenice idu predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva"

za godinu 1875.

Mudrovčić Franjo 6 for., Balogh Ladislav dr. 4 for.

za godinu 1876.

Gjuro Sretković 2 for., Miloš Stojanović 3 for., dr. Ladislav Balogh 8 f.,

za godinu 1877.

Ernesto Janda 2 for., Tomo Salopek 3 for., Konst. Nović 6 for., Dimitrije Marković 6 for., Ljudevit Marković 3 for., Franjo Kutnar 3 for., Ladislav Balogh dr. 8 for., dr. Vilim Egersdorfer 3 for.

Digitized by Google

za godinu 1878.

Kosta Nović 6 for., Franjo Ciraki 6 for., Jovan Stefanović 6 for., Dimitrije Marković 6 for., drr. Ladislav Balogh 8 for., Vladimir Gvozdanović 3 fr.

za godinu 1879.

Ignjat Broš 3 for., dr. Adolfo Čalogović 3 for., Milan Hadžić 6 for., dr. Mirko Mikulčić 6 for.. I Unfogl 3 for., dr. Ignjat Oštrić 3 for., Alexander Fodrocy 3 for., dr. Josip Vuščić 3 for., Ljud. Gerloci 3 for., Ante Križek 3 for., dr. Valenko 3 for., Gjuro Mihaljević 3 for., Niko Sukalić 6 f., Petar Birrà 6 for., Franjo Solariček 6 for., Josip Tureli 6 for., Drag. Tučić 6 for., Mavro Milčić 3 for., dr. Grga Tuskan 3 for., Velenderić 3 for., Viktor Uzorinac 3 for., Julijo Ketig 3 for., Vukašin Milanković 6 for., Adalbert Pekarek 3 for., R. Hofstätter 3 for., dr. Korejzl 3 for., Vladimir Gvozdanovlć 3 for., Julio Löwenthal 3 for., Kosta Mladenović 6 for., A. Radja 6 for., Ante Vukovarac 3 for., Franjo Čegetek 3 for.. dr. Ladislav Balogh 6 for., Julio Löwenthal 6 fr., Ante Sladovtć 1 fr., Alberto Jakopović 3 for., dr. Koić 3 for., Josip Florschütz 3 for., Josip Mladenović 3 for., Laudenbach 3 for., Gjuro Rikati 3 for., Risto Mihajlović 3 for., dr. C. A. Rogulić 3 for. Miso Rogulić 3 for., K. Stojšić 3 for., Ferdo Ketig 3 for., David Milanković 6 f., Ilija Slunkamenac 3 for., Mane Thaler 3 for., Eduardo Gavez 3 for., Petar Petaj 3 for., Vjekoslav Knežević 3 for.. Mato Ivić 6 for., dr. Tošo Nedeljković 6 jor., Jovan Štefanović 3 for., Vilim Vodvaržka 6 for., Gjuro Strauss 6 for., dr. Ignjat Brlić 6 for., Slavko Aranicki 3 fr., dr. Benak 3 for., Ante Sladović 2 for., Ljudevit Raizner 3 fov., Vilim Mataušek 3 for., Ivan Tomić 3 for., Nikola Bišćan 3 for., Ladisav Bauer 3 for., Tomo Salopek 6 for., Ruvarac 3 for., dr. Niko Jakšić 6 for., dr. Alex. Peičić 3 for., Lujo Polić 3 for., Stjepan Gmaz 3 for., Dimitrije Marković 6 for., Ivan Albrecht 3 for., Boruvka 3 for., Petar Lukić 3 for., A. Jelenc 3 for., Ljud. Rebrača 3 for., Dragutin Markovac 6 for.. Kušter 3 for., Ivan Konjiković 3 for., P. Obajdin 3 for., G. Florian 3 for., dr. Uroš Čučković 3 for., Marko Barabaš 3 for., D. Čepolo 3 for., V. Vežić 3 for., Vaso Hadžić 3[a] for., Mio Šafarić 3 for., Ferdo Mekovec 3 for., Josip Bau 3 for., Lazo Šomogji 3 for., Gjuro Čeboci 3 for., J. Urbani 3 for. Eduard Pump 3 for., Ivan Stražimir 3 for., dr. Erhartić 3 for., Blažeković Skender 3 for.

za godinu 1880.

Dr. Petar Stanković 6 for., Lnjo Polić 3 for., Tomo Salopek 3 for. M. Magjar 3 for., Viuko Čaklović 3 for., Josip Muzler 6 for., Julio Bubanović 6 for., dr. Ivan Ružička 6 for., Gjuro Banjanin 3 for.. Franjo Kemenević 6 for., dr. Benak 3 for., Ljudevit Hergešić 6 for., Ante Sladović 2 for., Stipo Kovačević 6 for., Dimitrije Marković 3 for., Josip Galjer 3 for., Peter Premuda 6 for., dr. P. Mihajlović 6 for., Ivan Albrecht 6 for., Eranjo Brelić 3 for., Ivau Lucerna 3 for., Milan Rojc 3 for., Kosta Mladenović 3 for., A. Radja 3 for., A. Vukovarac 3 fr. Albert Jakopovović 3 for. Metel Peklić 3 f., Ferdo Rešetar 3 for., Josip Jagunić 3 for., Marko Filjević 3 for., dr. David Starčević 3 for., Josip Franić 3 for., Mavro Milčić 3 for., dr. V. Egersdorfer 3 for., dr. Grga Tuškan 3 for., Velehderić 3 for., Viktor Uzorinac 3 for., Julijo Ketig 3 for., Mirko Hrvat 3 for., Martin Ožegović 6 for., Mato Šabarić 3 for., Stevan Tatomirović 3 for.

Digitized by Google

Dopisnica uredničtva.

G. dr. N. J. u Vukovaru. Vaš članak u budućem broju. Hvala liepa. — G. Drag. Neuman. stud. jur. Beč. Dva for. u ime preplate na po godine primljena. Odredjeno da vam se pošalje sve česa niste dobili.

Gg. povjerenikom i ostalim članovom pravničkoga družtva.

Za blagajnika pravničkoga družtva izabran je gosp. dr. Josip Pliverić, sveučilištni profesor.

Umoljavaju se stoga uljudno gg. povjerenici i ostali članovi družtva, da izvole družtveni prinos slati samo novomu blagajniku.

Uprava prav. družtva.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u svežčićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for., na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 6.

Zagreb 1. lipnja 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razprave.

Strana

K. Promjene u upravi 177

Dr. **N. Jakšić**: Ako se obtuženik odreče pravnoga lieka proti osudi, može li opozvati odreknuće svoje? 183

Dr. **I. Kopač**: Da li se još može dozvoliti predbilježba založnoga prava na temelju izvadka iz trgovačkih knjiga? 185

Iv. Vončina: O preustrojstvu županijske i kotarske uprave 187

Albert Šek: Kako se ima postupati sa založenimi parcelami prigodom osnivanja nove gruntovnice? 197

—**ć.** Pojavi u stališu odvjetničkom 202

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni:

Dr. **N. J.**: Dok hypoteka nije putem ovrhe prodana, ne ima kasniji uknjiženi vjerovnik pravo pobijati ispravnost tražbine ni obstanak i prednost prije uknjiženoga prava 205

Dr. **N. J.**: I obćeniti svetci cr ve istočne jesu obćenite svetkovine u smislu §. 25. mjenb. postupnika, ako stranka toj crkvi pripada 206

c) Dokaz legitimacije per subsequens matrimonium u ostavinskoj razpravi . 207

d) Ako se kupovna pogodba može dielomice izpuniti, ne ima se tražiti razriešenje, nego izpunjenje pogodbe i naknada štete (§ 919. o g z.) . . 208

e) **I. Bl.**: Supruga može i poslje pravomoćnosti osude na razpit podnieti molbu, da joj se opredieli privremeno uzdržavanje (a imentacija) 209

II. Mjenbeno-pravni 210

f) Ako se opredieli vrieme dospjetka mjenice riečmi „do 30. lipnja“ a ne doda i godina, ipak se ima smatrati to kao označenje dospietka na izviestni dan 210

III. Kazneno-pravni . . . . . .

D. Gj.: K nauci o §§. 134., 140. i 142. sl. g. k. z. 212

Iz Bosne i Hercegovine. Monopol soli 218

—**ć. Književnost**: Delle opere etc 220

Viestnik 221

Digitized by Google

Promjene u upravi.

Pred nekoliko dana reče bivši ministar dr. J. Unger u gospodskoj kući car. vieća, da je vrlo pogibeljno svaki čas mienjati zakone, jer da se tim slabi pravna sviest naroda, radjaju konfuzije i drma stabilnost institucija državnih.

Ova je istina puno starija od dr. Ungera, izrekoše ju muževi još slavniji, a potvrdjuje svakdanje izkustvo.

Razumie se po sebi, da se ovim pravilom neće i nemože izreći nakana, da se ovjekovječe zakoni i načela u njih izrečena; ovo se pravilo ne smije navoditi kao dokaz, da se njim podupre što ne valja, što je zastarjelo ili već od svoga poroda bolestno.

Zakonî se uredjuju ljudski odnošaji; kad se ovi promjene, moraju se i prema njim priudesiti postojeći zakoni, ili se inim zakonitim putem pravno normirati. Tko je zavirio u rimsko pravo — da negovorimo o drugom — mogao se je ob ovom osvjedočiti. To je reformatio in melius, a takova je nuždna i kadšto neodgodiva.

Nu zato je vrlo potrebno upitati prije, da li u istinu p r a v e potrebe života i njegovih odnošaja traže preinake, jer se inače lahko dogadja, da sa namjeravana reformatio in melius pretvori u pravu reformatio in pejus.“

Kad što nije ni potrebno dirati u temeljna načela kakòva instituta, nego ih samo popuniti, razjasniti ili uzgredne stvari u njih popraviti. A tu se opet treba čuvati, da se mjesto uzgredne neprevrne glavna stvar, da se hoteć izpraviti jednu dasku, ili izvaditi staru ciglu iz sgrade, neprobuši ciela stiena.

Ove misli izazva nova parola, koja leti domovinom: reforma uprave. Svatko pita: što, zašto, učem, kako da se reformira? A na ova pitanja ne mogu ništa odgovoriti, a čini mi se, da niti drugi ne znaju mnogo više. (Ovo je pisano, kako se vidi, prije

Digitized by Google

publicirane osnove g. I. Vončine. Ured). Ova neizvjestnost djeluje još nepovoljnije, jer pobudjuje strah, da bi se moglo maknuti glavno načelo, na kojem se osniva naš današnji sustav gledeć na poslovanje polit. i sudstvene struke, naime načelo ob odieljenju jedne od druge. Ako bi se u ovom pravcu htjelo reformirati, jedva bi se takova reforma mogla nazvati sretnom. Ja mislim, da ne ima razloga želiti povratak stanja kakovo je obstojalo pred trideset godina Od onoga vremena na toliko se promjeniše svi odnošaji našega života, da se na tadanje uredbe ne možemo bez štete vraćati. Svagdje se radi oko toga, da se polit. uprava i sudstvo postave na naravni temelj, da se odvoji, što samo odvojeno može uspješno djelovati.

Naš sviet ni s daleka nije na čistu, što da se postavi na mjesto dosadnjega sustava. To pokazuju do sada u zagrebačkih novinah priobćena mnenja. U jednom listu dokazuje neki „viši upravni činovnik“, da bi sustav mješovitih kotara, kakov je ono bila uvela absolutna vlada u Hrvatskoj g. 1854., podpuno odgovarao svim potrebočam života našega. Bože moj, ako je to, mi smo zaista veliki sliepci, ali ne samo mi u Hrvatskoj, nego i u cieloj monarhiji, jer nitko nevidi tih prednosti. Traže se doduše reforme, ali niti u Galičkoj pače ni u Bukovini ne žele si starih vremena. — U drugom opet listu zahtieva netko još radikalniju reformu: dokinite županije i podžupanije, stvorite velike polit. obćine; vel. župane k vladi i septemviratu (sic!), podžupane i tajnike k banskomu stolu i sudbenim stolovom (to je još ljepše), a podžup. perovodje — to će biti činovnici obćinski.

Dakako ovakovo organiziranje nezadaje mnogo truda. — A može se čuti još baroknijih nazora. — Zato neškodi, da se o tom u novinah raspravlja, ali k izvadjanju neka se pristupa lagano i obzirno.

K tomu dolazi još jedno: spojitba Krajine. Misli li se u istinu reformirati upravu u gradj. Hrvatskoj bez obzira na Krajinu? Zar da imamo u malenoj domovini dva upravna sustava za isti narod? Ili je možda spojitba Krajine postala sviralom na vrbi, igračkom, kojom se mogu velika djeca na neko vrieme — zabaviti?

Digitized by Google

Nemarimo da se povede trieza razprava o preinakah u našoj upravi. A osobito rado bismo slušali mnenja samih upravnih činovnika, koji radeć u administraciji vani, na selu živuć medju narodom imadu priliku najbolje iz praktične uporave upoznati, koje su mahne, kako da se uklone, čim da se upravni sustav popuni.

Tako mi je pred nekoliko dana priobćio svoje nazore o tom pitanju jedan viši upravni činovnik, o kom mogu reći da spada medju najvještije, naprednije i patriotičnije naše činovnike, pa bi mi ovaj sud potvrdili i drugi, da im priobćim ime njegovo.

„Znam — veli medj ostalim — našoj polit. upravi dobrano prigovora, i mogao bih prilično svoje nazore, ako ništa sa praktične strane razložiti o tom, što bi trebalo dokinuti, što pako uvesti. Ali imali bismo najprije znati, što se upravo namjerava kod tih reforma? Netko mi reče: ujednostručiti upravni organizam da bude s manje troška svrsi shodniji. Drugi drže, da se želi spojiti polit. uprava sa sudstvom u prvoj instanciji, čim bi se tobože u glavnom i postigla bolja uprava sa manje troška. Vredno bi nuždno bi bilo da znade naš sviet, na čem smo uprav, što se kani raditi. Jer da ona dva malo prije spomenuta razloga nisu dovoljno jaka, da se sadanji sustav upravni promjeni, to nije težko dokazati; što je bilo pred trideset godina dobro, nije više danas. Sada traži život mnogo više i od uprave i od sudstva. Spojite upravu i sudstvo u prvoj instanciji, ali tako da se budu jedni i drugi poslovi barma onako mogli obavljati kako se danas, nećete ništa prištediti. Ja držim da se tobožnja skupoća naše sadanje uprave prama onoj do g. 1874. ne ima pripisati toliko sustavu, koliko više tomu, da su plaće, beriva osoblja čim znatno povišena.

Uzmite proračun za g. 1873. i onaj za 1877., pa ćete se lahko uvjeriti.

Treba je dakle znati što se namjerava. Dok toga ne znamo, moje je tvrdo uvjerenje: a) da je temeljno načelo, na kojem se sadanja naša uprava a prema na daleko i široko praktično prokušanim zahtjevom teorije temelji, valjano, usudio bih se reći, jedino valjano. Za cielo je bar tomu u prilog petgodišnje naše izkustvo; b) isto izkustvo pako neovlašćuje nas izricati ko-

Digitized by Google

načni sud o djelovanju nove polit. uprave, jer vremence od pet godina ni s daleka ne dosiže, da plodovi toga djelovanja na vidik stupe do mjere, kojom bismo mogli tvrdu podlogu steći za obrazloženje organičkih preinaka.

Znadem i vidim što biva u nas; al mogu si to i protumačiti. U naroda kulturom mlada, kojemu je uprava najpreče potrebe tek podmirivati uzela, javlja se istom ovim povodom sve to više potreba i želja, koje traže i nalaze oduška u tužaljci: nevalja uprava, krojte bolju. Prem znamo, da se oko toga „vrzina kola“ sveudilj vrzu mudraci naroda te koliko naprednijih, a da se ni danas jasnoj, tvrdoj misli i odluci ne domudriše; prem znamo, da svaka miena upravnoga sustava potresa živce svemu narodnomu životu; prem znamo da i samo dielomične preinake upravnoga organizma zahtievanju vrlo ozbiljno proučavanje svih uzroka i posljedica: čini se, da kolobar nezadovoljnika biva sve to veći, a želja jim za reformami sve to izrazitija, a ipak bez izrazita pravca.

Mene još nitko nije uvjerio, da su omašne reforme i zbilja, po gotovu da su sad već nuždne. U temeljno načelo mlade uprave ne bih ni za glavu dirao, a samomu upravnomu sustavu, kako evo pet godina postoji, mnijem da još ugalnoga kamena ni podzidali nismo. Tek kad se red za občine konačno uglavi ili uzakoni, ili bolje tek kad se na najpomniju izradbu ovoga „fundamentalnoga članka“ novoj političkoj upravi damo, biti će prilike ispraviti ovaj ili onaj nahereni, poizvući i zdravijim zamieniti tobož cieli kamenak i stupić u novoj sgradi, za koji, kolaudirajući gradnju, pouzdano razaberemo, da nevalja, da na pravom mjestu nije.

Istina, čudnovato je, da pri kraju gradjevine pretražujemo temelj. Nu tko je tomu kriv, da smo sada istom uzeli na oko zakon občinski, da smo tek sada prionuli sgradu podzidivati?

Zarekoh se. Nismo još ni prionuli. Nacrtana je doduše osnova novoga zakona već pred nekoliko godina, dopala je dapače i saborskomu odboru za občinarstvo u pretres, ali je konačni sud toga odbora — ako se ne varam — odgodjen, dokle se ne vidi što će biti od nagodbe.

Digitized by Google

Što mu drago bilo sa nagodbom, osnova reda za obćine mora doći u pretres. Skrajnje je tomu vrieme. Istina kr. zemalj. vlada zaiskala je od podžupanija još s proljeća g. 1876. izjavu, kako bi se mahne u sadanjem obćinskom zakonu dale izpraviti, dotično, kako bi se ovaj zakon prema potrebi novimi ustanovami imao nadopuniti. Kod vlade se dakle nalaze mnenja podžupanija, vlada se je dapače timi — izjavami pri sastavljanju osnove novoga obćinskoga zakona valjda i poslužila, u koliko se je poslužiti mogla. [1] .... Saborski odbor za obćinarstvo mogao bi pogoditi pravu žicu, ako u njem imade muževa jakih znanjem i izkustvom. Ne ima li takovih, i njegov rad ne će biti po narod koristan. Ja ne znam tko sjedi u tom odboru, pa s toga i ne mogu prosuditi, na koju će stranu radnja njegova krenuti. Nu budimo iskreni jedan drugomu, stvari bi mogle i zlo proći; nebi to bilo ni prvi put, niti samo kod nas. Zato evo što predlažem:

Zakon ob ustroju polit. obćina biti će za cielo od ponajvažnijih zakona današnjega dana u zemlji. O tom ne treba rieči duljiti. Ljudi kod vlade jedva su imali prilike proučiti in praxi zakon ob ustroju polit. uprave i u obće novi upravni sustav te upoznati mu sve dobre i ne dobre strane. Ta uprava i taj sustav može oživjeti bujnijim životom samo onda, ako se sretno udese glavna načela i glavne ustanove obćinskoga zakona. Kolikogod imademo, hvala Bogu, umnih ljudi i kod vlade i u saboru i saborskom odboru za obćinarstvo, ipak bi za ustmeni pretres, predhodno trebalo strukovnjaka po dnevnom izkustvu osposobljenih, da jasnim, svestranim razlaganjem, osvrnuv se bez zazora na sve dobre i ne dobre strane naše mlade uprave, savjetuju, kojim bi se putem imalo udariti, koja bi se glavna načela imala odbosti, koje glavne ustanove prihvatiti. Tim ljudem valjalo bi bar mjesec dva unapred kazati, kad će i pošto će

[1] Nezamjerite, nu bojimo se, da se davajuć ovaka mnenja nepostupa sa svake strane ozbiljno: jedan ne ima kad napisati svoje mnenje potanko, drugi ne mari, treći ne zna, a četvrti misli da nije vredno naprezati se, kad će se onako na višem mjestu sve onako udesiti, kako je dotični izvjestitelj ili prvi novatelj osnove zamislio; a peti, a šesti? .... Ured.

Digitized by Google

se imat sastati; valjalo bi jih ujedno uputiti, da proučiv potanko svoju zadaću spremni budu i na druga pitanja, — pa i na pitanje o mogućnosti i o načinu jednostavnije, jeftinije uprave u obziru postojećega upravnoga sustava.

Te bi ljude svakojako valjalo čuti. Nu kako je naša domovina od mora do Dunava puna raznota što je duševnoga, moralnoga, gospodarskoga i socijalnoga života, u ovo enkvetno povjerenstvo, ako i ne brojno, imalo bi se sazvati recimo po tri župana, tri kot. sudca, tri četiri občinska činovnika, nekoliko vlastelina, možda gdjekoji svećenik itd., iz primorskih krajeva, srednje Hrvatske i dolnje Slavonije. Velim naročito dolnje Slavonije, jer ima tamo u koječem iznimnih odnošaja, koji bi se mogli uvažiti, ako ih razjasni čovjek, što ih iz vlastita izkustva poznaje. To bi dakako imali biti ljudi po izbor. Ako ikoji ovaj bi se trošak izplatio; ako ikad, tako bi vlada doznala, što valja, što li ne u cieloj sadanjoj upravi. A iz te gradje crpsti bi mogao i saborski odbor, što mu pouzdano znati treba. U ostalom mogli bi se članovi toga odbora prizvati u viećanja takova povjerenstva.

Da što toga svega nebi trebalo, da nas inkompatibilitet nije riešio strukovnih pomagača pri zakonotvornom radu. Koliko god je bilo razloga postaviti načelo nespojivosti „drž. službe i mandata," ja se ipak dotičnoj saborskoj odluci, poznavajuć naše odnošaje, nisam obradovao, niti bih joj mogao još koji desetak godina prijateljevati."

Dovlje moj prijatelj.

Mislim, da su njegovi predlozi vredni da se u nje zadube vlada i sabor, samo neka se ne zadube tako, da zaborave na sve. Ako se namjerava što reformirati, dajte za boga pitajte: koji razlozi išču tu reformu, i može li se preko glavnih načela današnje na prečac preći na dnevni red ne pitajuć, da li je kriv sustav tobožnjemu neuspjehu, ili možda samo neke mahne dočim je temelj zdrav, ili možda ljudi? Saslušajte ljude, koji će vam moći, a po svom položaju i htjeti i morat istinu reći o djelovanju dosadanjega upravnoga sustava i o njegovih mahnah. Kad

Digitized by Google

se stvara i najmanji zakončić, što no zasjeca u poslove trgovačke ili obrtne, eno ti svakojakih enqueta, mnenja, naputaka itd. što je posve u redu. Ali zar da se uprava zemlje reorganizira po osnovi pojedinca, koji može biti vrlo uman i patriotičan, ali nije mogao neposredno ni iz blizine motriti djelovanje sadanjega sustava? — Nam se čini predlog malo prije izrečen, posve korektnim u današnjih okolnostih i upozorujemo opetovano nanj odlučujuće faktore. Ne mislim, da bi se smio zabaciti predlog ovaj s bog troška, jer o velikih interesih ne imaju odlučivati malene svote novca, ali bome — niti sitni razlozi.

Nove reforme upravne dale bi se još i na osobiti način glosirati. Viče se na upravu, a ne pita: nisu li možda slabijemu uspjehu krive osobe, a ne sustav; koliko je zakrivio nedostatan nadzor viših organa, na koliko čini skupim naš upravni sustav možda preskupo uredjena centralna vlada u Zagrebu; koliko je slabašnu uspjehu uprave krivo preobterećenje autonomnih občina zajedničkimi poslovi, zašto se gospoda u Zagrebu i Budapešti nepobrinu, da se jednom dade odahnuti našim siromaškim občinam, koje je ugar. vlada gotovo pretvorila u svoje organe? Zajednički poslovi već su davno potisnuli natrag autonomne ne samo kod občina nego skoro i kod drugih oblasti.

Treba najprije odkloniti tu anomaliju. Kraj današnjega načina vladanja, kraj neke manije ugar. vlade sve svaliti na autonomne organe, a pri tom pak zahtievati od pučanstva jednako velike poreze: tu kraj takova stanja jedva se možemo nadati većemu uspjehu.

I još bi se dala ciela povorka ovakih pitanja nanizati. Nu neka bude, doć će tomu vrieme, kad se bude poznavao pravac novih reforma. K.

Ako se obtuženik odreče pravnoga lieka proti osudi, može li opozvati odreknuće svoje?

Obtuženik iza proglašene mu ili priobćene osude izjavi, da je osudom zadovoljan t. j. da neće proti njoj upotrebiti pravnoga lieka, ili on iza proglašene mu osude prijavi pravni liek

Digitized by Google

kasnije pak izjavi sudu, da odustaje od prijavljenoga pravnoga lieka. Može li on za tri dana po §. 280. i 289. k. p. u prvom slučaju žalbu ništovnu ili priziv prijaviti, a u drugom slučaju odustaju od prijavljenoga pravnoga lieka opozvati? Pitanje ovo je za praksu od goleme važnosti.

Reći će se: uporaba pravnoga lieka jest pravo obtuženika; ako se on, po §. 262. k. p. podučen, toga svoga prava odreče, nemože se više njim poslužiti.

Da se ovo obćenito načelo glede odrečenja kojega prava u ovom slučaju onako mučê razumjeti nemora i nemože, vidi se odtud, što je u §. 203. kaz. postupka od 29. srpnja 1853. izričua ustanova bila, da se učinjeno odrečenje pravnoga lieka nemože više opozvati. Ta pak ustanova nije u naš kazn. postupnik od 17. svibnja 1875. poprimljena.

Država hoće, da osude njezinih sudova budu što savršenije; za to je pravni liek; a ovaj je za obtuženika upravo životno pitanje. Možda je izrečena proti njemu osuda kriva; zakon mu daje sriedstva, da zatraži u višjega sudca, da tu osudu izpita i preinači.

Po §. 280. i 289. k. p. može obtuženik za tri dana pravni liek prijaviti. Taj rok je zakonodavac ustanovio zato, da obtuženik može ob uporabi pravnoga lieka triezno i hladno razmisliti i da se u odluci svojoj neprenagli. Dobro vele naši izškolani obtuženici: molim tri dana za „promišljenje."

Kad obtuženik odmah iza proglašene mu osude izjavi, da se neće poslužiti pravnim liekom, ne može se uviek reći, da je tu svoju odluku zrielo i hladno smislio; on je još pod utiskom dogodjaja sbivših se na glavnoj razpravi. Možda je odluku svoju u uzrujanom duševnom stanju očitovao, ta koliko put smo u praksi vidili, da obtuženik odmah iza proglašene mu osude bud, ako je naravi žestoke, iz ljutine, u koju ga kazivanje ili sama osuda ili koji drugi dogodjaj dovedoše, bud ako je duše bolestne, iz resignacije izjavi, da neće upotrebiti pravnoga lieka.

Možda je osuda proti njemu izrečena doista neosnovana; zar da se takovu obtuženiku, koji je stvar kasnije poumiriv· se hladno promotrio i prosudio te možda u čovjeka pravu vješta, savieta

Digitized by Google

potražio, naprečac oduzme najeminentnije mu pravo, da u višjega sudca izpitanje osude potraži?

Držim s toga, da je zakonodavac htjeo, da rok u §. 280. 289. k. p. ustanovljen ostane ovlašteniku za svaki slučaj otvoren i neokrnjen; prav je dakle i osnovan nazor onih, koji tvrde, da se odrečenje pravnoga lieka opozvati može. [1]

Čini se, da bi s ovim nazorom bile u praksi skopčane potežkoće onda, kad bi obtuženik odmah iza proglašene mu osude odrekav se pravnoga lieka kazan slobode nastupio, jer §. 342. k. p. ustanovljuje, da se ovrha kazni slobode nesmije prekidati. Nu ona se ni nebi prekidala.

Ako obtuženik prijavi prizive, to taj ni onako neima odgodne moći po §. 289. k. p, jer se uzeti mora, da je obtuženik kazan nastupio.

Stvar se težjom vidi, ako obtuženik žalbu ništovnu prijavi. Istina, po §. 280. k. p. ima žalba ništovna moć odgodnu, nu slučaj o kojem govorim donekle je sličan onomu, kad obtuženik izjavi, da pravnoga lieka upotrebiti neće, te odmah kazan slobode nastupi, a osobe u §. 278. k. p. navedene posluže se na njegovu korist žalbom ništovnom.

Bude li žalba ništovna zabačena, vršiti će obtuženik nadalje neprekinutu kazan slobode; a bude li uvažena, osuda prvoga suda preinačena, te obtuženik od obtužbe riešen, vratiti će se on opet u ljudsko družtvo bez žiga na čelu: kažnjen. Dr. **Nik. Jakšić.**

Da li se još može dozvoliti predbilježba založnog prava na temelju izvadka iz trgovačkih knjiga?

Predleže riešitbe druge i treće molbe, koje odpućuju predbilježbu založnog prava na temelju računskih izvadaka, a k o p r e m p o s a m o m d u ž n i k u p o d p i s o m s v o j i m p r i z n a t i h s razloga, što isti po propisu §. 88. sl. c. grunt. reda ne bijahu providjeni potvrdom o redovitom knjigovodstvu

---

[1] Rulf, str. 305.; Mitterbacher i Neumeyer, str. 608.

Digitized by Google

Usudio bih se prigovoriti, da se niti u gruntovnih poslovih nemože mimo ići ustanova §. 549. trg. zak., kojom se izvan krieposti stavljaju zakoni i naredbe odnoseće se na predmete i odnošaje predvidjene u trgovačkom zakonu. Po tom stavljeni su izvan krieposti zak. čl. XV., XVI. od 1840. i VI. od 184$^{3}/_{4}$, na koje se odnosi §-om 88. sl. c. grunt. reda pozvani §. 126. gpp.; — sa praemissom padne i zaključak, t. j. pošto su izvan krieposti stupili prijašnji propisi o knjigovodstvu, te trgovački sud više nije vlastan da unapried potvrdi redovito knjigovodstvo, to dosliedno niti gruntovna oblast nemože zahtjevati takovu nemoguću, jer po nadležnom zakonu nedopustnu potvrdu.

Trgovac — osim propisa §. 25. trg. zak. — nije više vezan na stanoviti način i sustav knjigovodstva, a o manjoj ili većoj dokaznoj moći njegovih knjiga odlučuje po propisu §. 31. trg. zak. slobodno razsudjenje sudčevo tek na temelju tečajem parnice utvrdjenih činjenica — čime se eo ipso dokidaju prijašnje ustanove, po kojih je sudac već unapred, t. j. još prije priepora, knjigam mogao podieliti moć polu-dokaza, čime je sudac podjedno tako rekuć dužnika već iz ogluhe na pol odsudio, te sâm sebi kod riešenja parnice donekle praejudicirao.

Dolazim indi do zaključka, ili da se predbilježbe založnog prava na temelju izvadka iz trgovačkih knjiga u obće nemogu više dozvoliti, jer im nije moguće doprinieti potvrdu trgovačkog suda o redovitom knjigovodstvu, — ili pako, pošto gruntovni sudovi takovu nemoguću potvrdu više zahtjevati nemogu, da dovoljnom smatraju bilježničku potvrdu o suglasju izvadka sa knjigom, i da ova odgovara u §. 25. trg. zak. predvidjenim izvanjskim potrebštinam.

Na svaki način držim, da po dužniku podpisom njegovim priznani izvadak pruža veće jamstvo za izpravnost njegova sadržaja, nego li preobstojavše aprioristične potvrde, koje su se izdavale na jednostrani zahtjev vjerovnika njemu na korist.

Dr. **Kopač.**

Digitized by Google

O preustrojstvu županijske i kotarske uprave.[1]

Pisao Ivan Vončina.

Dogodjaji godine 1848 s temelja prevrnuše političke i družtvene odnošaje u Hrvatskoj i Slavoniji i izazvaše potrebu preustrojstva zemlje u svih granah javne uprave.

Što je uslied toga stvoreno u viših molbah uprave i sudstva, odgovara zahtjevom vremena i potrebam zemlje; preustrojstvo ovih grana pokazalo se je shodnim u životu i može se smatrati zdravim organizmom, koji se u pojedinostih svojih može mienjati i usavršivati prema okolnostim budućih vremena.

Sasvim protivno se izkustvo polučilo s preustrojstvom političkih i sudbenih kotarskih oblasti, koje bi po neposrednom svojem uplivu na narod imale biti temeljem upravnoga organizma.

Kroz vjekove postojahu ove oblasti ustrojene po sustavu feudalnom. Prestankom feudalizma moradoše prestati i na njem utemeljene uredbe i zamieniti se institucijami stvorenimi prema načelom obćenite ravnopravnosti državljanske.

Ova načela zahtievahu prije svega: da politička uprava i sudstvo nebude atributom pojedinih stališa ili korporacija, nego da bude atributom države, a jer kulturno stanje naroda i zemlje nije onakovo, da bi se bez uštrba za javnu upravu imenovanje činovnika moglo bilo povjeriti faktoru, na kojega su se protegnula prava bivša do g. 1848 izključivom poveljom stališa plemićkoga, mudro bijaše i opravdano interesi obćega dobra: da se imenovanje činovnika prenese na državnu vlast.

---

[1] Na prvom mjestu ovoga broja priobćujemo članak, koji takodjer razpravlja pitanje o preustrojstvu naše uprave. Naš je članak i pisan i u tiskari složen prije nego li je „Obzor“ donio ovaj članak g. Ivana Vončine. Da smo mogli slutiti, da će izradak g. V. do brza izaći pred obćinstvo, bili bismo možda i počekali. Pročitav članak, odnosno osnovu g. V., držasmo da se naš članak može tiskati, jer zagovara temeljno načelo sadanje uprave, koje držimo skroz opravdanim i sada poslje proučene osnove g. V. O tom moći će se uvjeriti i sami čitaoci pročitav naš članak i elaborat g. V., na koji će se „Mjesečnik“ osvrnuti u budućem broju. Ured.

Digitized by Google

Ova načela, koja svakomu državljaninu dopuštaju pravo na javnu službu, ako ima za nju propisane kvalifikacije, i koja s jedne strane ustanovljuju odgovornost činovnika naprama državnoj oblasti u pogledu poštena i savjestna vršenja službe, s druge pako strane zajamčuju im materijalnu obskrbu njihovu i porodica njihovih, ako se neučine nevriednimi ove blagodati: pokazaše se u nas kao i u ostalom svietu, da su dobra i da bi po javnu upravu i spasonosno djelovanje na obći napredak bila blagotvorna, kad bi se novo ustrojstvo u svojoj cielosti bolje bilo prilagodilo okolnostim naše zemlje, negò li teorijam, prenesenim u Hrvatsku i Slavoniju iz tudjih, u kulturnom obziru daleko naprednijih država.

Smatralo se je najme već kod prvoga preustrojstva iza g. 1848, da treba u kotarih razlučiti upravu od sudstva, pak se stvorilo 20 političkih podžupanija, dočim se za razlučeno sudstvo pridržalo onoliko kotara, koliko ih je bilo do g. 1848. Jedva što je taj sustav potrajao 4 godine, pokazalo se u rezultatih te uprave: da što teorija svjetuje, treba da bude u savezu s prikladnimi ljudmi, s duševnim razvitkom naroda i kulturnim stanjem zemlje i da teorija, koja se neobazire na ove momente, prije će raztvoriti nego li uzčuvati i učvrstiti državnu zgradu.

Ovakovi rezultati ponukaše tadašnju vladu (god. 1854), da u kotarih opet spoji političku upravu sa sudstvom i u koliko su na čelu uprave zemaljske bili ljudi, koji su pazili da kotarski činovnici točno vrše svoje dužnosti, dobro je ovo ustrojstvo odgovaralo interesom države i naroda, skinemo li s toga ustrojstva absolutističnu narav čitave tadašnje vladavine.

Kotarski predstojnik sa svojimi organi, postavljen na čelo pol. uprave i sudstva u kotaru umjerena teritorialna obsega, lasno je mogao zadovoljiti dužnostim svojim, lasno je mogao nadzirati obćine, znati i vidjeti kakovi su u kotaru ljudi, koje su im potrebe i kako će im se doskočiti, a narodu opet bijaše moguće bez velika troška i dangube doći do svoje kotarske oblasti i obaviti svoje poslove, bili oni naravi političke, sudbene ili porezne. Ovaj sustav, kako je u mnogih kotarih već počeo

Digitized by Google

pokazivati dobre plodove, imao bi se bio pridržati i usavršivati prema potrebam vremena i ljudi. Ali godine 1861. uzeše nespretne ruke s temelja rušiti, što je prošlih 6 godina sagradjeno dobra i uskrsnuše s nova upravne institucije, postajale do godine 1848, s razlikom jedino tom: da im se dala demokratična forma. Izborne agitacije kod municipalnih i saborskih izbora i tim otvoreno široko polje kruhoborstvu činovnika razkidaše veze discipline i reda u službenom i družtvenom njihovom životu; županijske skupštine pretvoriše se u pozorišta jalovih političkih razprava, valjanost i sposobnost činovnika mjerila se mjerilom zasluga, stečenih za stranku, imajuću premoć bud u municipiju bud u zemlji. U ovako podivljalu stanju zateče županijsku i kotarsku upravu godina 1873, kadno ban Mažuranić preuze kormilo zemaljske vlade.

Bio je složan glas svih razboritih ljudi u zemlji, da se ovakovo stanje nemože podnositi i da tu treba korenitih reforma.

Kako je već prije rečeno, predhodile su ovoj periodi tri organizacije, naime: godine 1850, godine 1854 i 1861 i u tih već organizacijah, u rezultatih njihova života ima uvidjavni državnik dovoljna materijala, da iz onoga što je postojalo, izabere i pridrži što je dobro a odstrani i boljim zamieni, što je nevaljalo.

Za Mažuranićevu vladu nije bilo niti izkustvo, stečeno dotadanjimi organizacijami, niti obzir na duševno i materijalno stanje naroda od nikakve važnosti; uzela se šablona organizacije cislitavske, prepisali se tamošnji ustrojstveni zakoni za političke i sudbene kotarske oblasti i tako se opet stvore podžupanije i kotarski sudi u onoj od prilike formi, kakovi bijahu uvedeni godine 1850, izkvarenoj jošte u toliko: što se je sudbenim činovnikom, uzgojenim čestimice u razvratnoj praksi uredovanja izmedju godine 1861 i 1873, zakonom zajamčilo pravo neuklonivosti. Jer pako cislitavski organizam neima niti županijâ niti velikih županâ, a dostojanstva se velikih župana kao virilista sabora hrvatskoga i gornje kuće ugarske kraj najbolje volje nemogahu izbrisati iz života, ucie-

Digitized by Google

piše u 8 podžupana, postavljenih u sjedišta njegdašnjih županija, velikožupanski naslov i to ne s obzira na zakonotvorno njihovo sudjelovanje na domaćem i zajedničkom saboru, jer im to nedopušta niti materijalno stanje niti zvanično zanimanje, identično s onim podžupana, nego, jer je makar prividno trebalo zadovoljiti višoj volji, očitovanoj već iza gotove ustrojstvene osnove; napokon, da karikatura bude podpuna, zapoviedilo se prije koje 2 godine okružnicom na sve oblasti i urede zemaljske: da se ti po zvanju podžupani a po naslovu veliki župani imadu zvati „presvjetla gospoda".

Čitavo ovo ustrojstvo nosi na sebi biljeg nepoznavanja naroda i njegovih potrebština, manjkavih pojmova o važnosti i znamenovanju javne uprave i nastojanja: da politička uprava bude podredjena sudstvu. Ovo je posljednje prigodom razprave ustrojstvenih zakona od strane vlade izrično izjavljeno: „da narod naime netreba političkih oblasti, nego suda, a političke oblasti da treba vlada". Prema ovakovim nazorom tražili se za nižje službe u sudstvu bolji i sposobniji činovnici, dočim su za perovodnu struku kod političke uprave namještivani ljudi usposobljeni za pisare; službovina, koja predpostavlja reprezentativne dužnosti, nije se opredielila velikim županom kao reprezentantom državne vlasti, nego predsjednikom sudova i kotarskim sudcem, na koje reprezentativna dužnost nespada. I jer je u čitavom životu toga ustrojstva glavnu ulogu imalo drž. nadodvjetničtvo, radilo se već o tom i igralo se sasvim ozbiljne konferencije u krilu zemaljske vlade, kako bi se redarstvena vlast u gradovih oduzela gradskim poglavarstvom i prenesla na državna odvjetničtva.

Neposredne posljedice ovakovih pomućenih pojmova bijahu: da medju političkimi i sudbenimi činovnici kraj jednakih zahtjeva na njihovu kvalifikaciju neima nikakva ravnovjesja niti u berivih niti u karieri i da pravilno sve, što je boljega, hrli u sudačku službu, izuzamši po gdjekojega rodoljubnoga mladića, koji, osjećajuć u sebi stvarajući duh i potaknut željom za produktivnim javnim radom bez obzira na beriva i karieru, hoće da se posveti upravnoj službi.

Digitized by Google

Rezultati ovakove uprave pokazuju se od prilike isti, koji bijahu od god. 1850—1854, žalostniji dapače u toliko: što je u ono doba porezna snaga naroda bila jača, a tereti državni, zemaljski i občinski bijahu manji i što svaka nevaljala jadna uredba tim užasnije djeluje na skupni život, čim dulje postoji.

Izcrpiv veći dio dohodaka zemaljskih na ovakav organizam, koji po sebi već preskup a nedovoljan niti za točno obavljanje upravnih poslova države, nametnuo se občinam teret prenešenoga djelokruga, koji nesamo da guta svu njihovu novčanu snagu, nego povrh toga od pojedinih občinara iziskuje još i posebne žrtve. Svota od 800.000 for., koju vanjske občine troše li na občinske svoje urede, ustrojene prema zahtjevom nametnutoga im prenešenoga djelokruga, [2] dobiva se većim dielom putem posebnoga prireza občinskoga, jer se dohodci vanjskih občina upotrebljuju prije svega na pučko školstvo; a pošto je porezni i prirezni šaraf do skrajnosti već navinut, pak se neda redovitim putem više ništa iztisnuti od porezovnika, pokušalo se je preinačiti občinski zakon u svrhu: da se taj šaraf potenciranom silom uporabi na vlastele, koji s občinskom upravom, kakova je sada, najmanje dolaze u doticaj.

Uz ovakov organizam kotara i občina nemože biti govora o dobroj upravi niti o blagotvornih posljedicah njezinih na duševni i materijalni razvoj naroda i zemlje; i jer je javna uprava u temelju svojem trula, nije nego naravno, da je čitavim ustrojstvom njezinim zavladao trulež, koji zagušuje svjež i zdrav narodan život.

Da se tomu zlu doskoči, treba prije svega prevrnuti načelo, na kojem je god. 1874 uprava zasnovana i preustrojena.

Kao organizam skupnoga života u odnošaju naprama životu i najvišem ćudorednom opredieljenju pojedinca, uprava treba da obuhvati čitav narodan život.

Njezina je zadaća neizmjerna; djelatnost se njezina normira umom čovječjim, prosvjetljenim obsežnim znanjem pozi-

---

[2] Tomu nije kriva polit. uprava nego drugi faktor, koji je na takovo obterećenje pristao t. j. hrvatski sabor. Ured.

Digitized by Google

tivnih, prirodnih i družtvenih zakona i neda se stegnuti na opredieljene slučaje poput pravosudja, koje se kao podredjena grana javne uprave ima baviti negativnim elementom vanjske nepovredivosti gradjanskih prava. Što uprava nesmogne, nesmogne nikakva čovječja sila. Ona treba da njeguje krieposti naroda i da triebi njegove mane, njoj se je brinuti o valjan obći uzgoj i naobrazbu, pod njezino okrilje spadaju nevoljnici i sirote, ona traži za niže razrede vjeresiju i pomoć, brine se o njihovo zdravlje, o čistoću njihovih običaja, sigurnost njihovih kuća, plodovitost njihova tla i o namaknuće svega što skupnosti treba, a pojedinimi se silami nabaviti neda; ona stvara i podupire, što je dobro, predusreta i odvraća što je zlo; njoj je nastojati, da se blagodati državnoga života svakomu diele pravednom mjerom, a nikomu da se nenamiću nepravedni tereti za skupni život; ona potiče dobre i plemenite ljude na patriotična i plemenita djela i shvaćajuć osbiljno i vršeć sdušno svoju zadaću utire put obćenitoj spoznaji, da je prvi uvjet sreće i blagostanja pojedinca: sreća i blagostanje domovine.

Ovako shvaćena javna uprava nepodnosi organizma, kakav je stvoren godine 1874; ovaj organizam nije dosele urodio drugim plodom, nego prekomjernim troškom na neplodne pisarije, osiromašenjem pučanstva [3] i nesigurnošću osobe i imetka.

Sve više napredujući broj zločinstva, pune tamnice, nerazmjerno dugotrajne kaznene iztrage i iztražni zatvori, preterećenje sudova sa kaznenimi agendami dokazuju, da se je u tom organizmu zaboravilo na redarstvo u vanjskih kotarih i obćinah jer ga niti podžupanije po svojem ustrojstvu, niti obćine, odtudjene naravnom djelokrugu svomu, valjano vršiti nemogu.

Uprava, kakova je sada, nesmatra si svojom dužnosti iztražiti, koji su razlozi da pučanstvo u nekojih krajevih brojevno nazaduje, jesu li ti razlozi moralne ili fizične naravi i kako treba da im se doskoči; ona nehaje, kako se porez i ine javne daće razporezuju i utjeravaju, i kakav se grabež čini

[3] Osiromašenju naroda kriva je najviše mudra (!) gospod. i porezna politika ugarske vlade, a malo još mladi upravni sustav naš. Ured.

Digitized by Google

kod prisilnoga utjeravanja javnih i privatnih tražbina; ona se nebrine, kako da se nabavom poštene vjeresije posjednici izbave iz lihvarskih rukuh; ona nemari, što se je ćudoredni i nabožni uzgoj kao izbrisao iz knjige dužnostih javnoga školstva; nju nesmetaju znakovi divljačtva, pojavljajući se u životu mladeži, niti ju uznemiruje gospodarstvena propast, kojoj narod, potraje li sadanje javno stanje, ide u susret, jer je toj upravi kod poroda njezina sudjeno: da narod netreba nje nego suda.

Za ovakovu upravu netreba tolikimi novčanimi žrtvami uzdržavati postojećega organizma, niti treba propisanih za političku službu sposobnostih tražiti od ljudi, koji tu upravu vode. Mneuje mnogih, da su podžupanije suvišan aparat, i da se agende njihove na obćine prenesu, opravdano je rezultati, koje sadanja uprava pokazuje.

Hoće li se dakle to ustrojstvo izpraviti, treba se pobrinuti prije svega za ljude, kojim bi se mogli povjeriti poslovi javne uprave, preustrojene prema dobro shvaćenoj njezinoj zadaći i prema okolnostim zemlje.

Broj takovih ljudi nemože za sada biti nego malen, ali skrajnje je vrieme, da vlada uloži sve svoje sile, kako će si odgojiti valjane i sposobne upravne činovnike; ona ima obilnih sredstva, potaknuti ih na plemenito medjusobno natjecanje u marljivu, poštenu radu; ona ima dovoljnih načina, izazvati sve slojeve naroda na patriotično sudjelovanje oko koristi i napredka zemlje. Ali vlada u uredovanju svomu nesmie dopustiti niti sumnje budi kakova nepotizma; njezini članovi sami moraju da prednjače rodoljubjem i nesebičnim nastojanjem oko javnoga dobra: obzire ancieniteta u promaknuću treba podvrći obzirom sposobnosti i vidivim rezultatom u uredovanju pojedinca.

Uza to valja stvoriti upravne kotare onakova obsega, koji obćenje medju narodom i oblastmi omogućuje i uredovanje političkih oblasti olahkoćuje. Umnožati političke kotare na broj sada postojećih kotara sudbenih s pridržajem razlučene uprave od sudstva nije već s financijalnih obzira moguće, a jer je spojena politička uprava sa sudstvom u vanjskih kotarih i po teoriji i po izkustvu ne samo izvediva, nego i najbolje odgo-

Digitized by Google

varajuća okolnostim naroda i zemlje, namiće nam se financijalnim probitkom i zahtjevi dobre i blagotvorne uprave opravdana pretvorba sada postojećih kotarskih sudova u mješovite kotarske urede.

Uz ovakove kotarske urede, obskrbljene dobrim osobljem, stegnutim strogom disciplinom na sdušan rad i pomnoženim potrebitimi organi za poslove porezne, razteretile bi se općine od prenešenoga djelokruga i povratile se naravnoj svojoj zadaći, koja ih upućuje na dobru upravu svoje imovine, na brigu o javni mir i poredak u općini, na uzdržavanje škola, puteva itd. Povrh toga imao bi im se ostaviti mjestni sud, a prenešeni djelokrug stegnuti na podporu, pruženu kotarskim oblastim, kako je to i prije bilo.

Redarstvo u općini spadalo bi medju glavne agende općinske uprave; u općinah koje nebi bile kadre uzčuvati u svojem području javnu sigurnost, imala bi se smjestiti na njihov trošak oružnička postaja, a u najgorem slučaju moglo bi im se oduzeti i pravo na samostalnost.

U krug ovoga organizma spada i zemalj. oružničtvo, postavljeno u sjedištu kotarske oblasti. Podje li vladi i organom njezinim za rukom, da se općine priuče valjanu rukovodjenju redarstva, a na to treba, da vlada uloži svu svoju pomnju i snagu, to će se broj oružnika doskora znatno moći umanjiti; ta bilo je u Hrvatskoj već prije 13 godina kotara, u kojih su dokinute oružničke postaje kao nepotrebne za javnu sigurnost, a ima takovih kotara bez dvojbe i sada.

Obzirom na to što se velika važnost polaže u vojnički značaj zem. oružničtva ima se pridržati zapovjednik oružničtva. Mjesto posebnih častnika po zemlji imao bi se političkim činovnikom, stojećim u pričuvnoj vojničkoj dužnosti povjeriti u svakoj županiji redarstveni referat i nadzor nad oružnici u opredieljenom obsegu. Nastane li nužda, da se u kojem kotaru pomnoža broj oružnika, mogu se uzeti iz postaja, gdje ih manje treba.

Za zem. oružnike i organe općinskoga redarstva veliko je poticalo na dobro obavljanje službe, ako im se zajamči

Digitized by Google

nagrada za svaki slučaj uspješnoga njihovoga uredovanja. Dosele se je u tu svrhu pod naslovom „t a g l i e“ uvršćivalo u proračun 600 for. U buduće trebalo bi ovu svotu povisiti na 10.000 for.

Kao neposredno nadzirajuće, posredne oblasti medju vladom i kotarskimi uredi potrebno je stvoriti 7 županija, [1] i skupštinam njihovim kao savjetujućim i zaključujućim tielom dati što obsežniji djelokrug u poslovih gospodarskih i redarstvenih i u poslovih županijskih, kotarskih i obćinskih obćila. Ujedno bi im se morao dati upliv na poreznu upravu, ravan onomu, što ga po zakonu imadu županije ugarske.

Tim bi se postigla što veća i koristnija decentralizacija upravnih posala i poticali bi se bolji elementi u narodu, da s upravnimi oblastmi složno rade oko unapredjenja javnoga dobra. Podžupan kod svake županije vodio bi ujedno političku upravu osrednjega kotara, a za sudbene agende u takovih kotarih imali bi se ostaviti d e l e g i r a n i g r a d s k i s u d o v i, kako sada postoje.

Veliko župansko dostojanstvo, skopčano sa primjernimi berivi i s odličnim nadzirajućim djelokrugom imalo bi biti nagradom, za kojom će se natjecati činovnici u upravnoj službi dovoljno prokušani, koji su si vanredno dobrim i uspiešnim službovanjem svojim stekli zasluge o kralja i domovinu. Kao članovi sabora imati će priliku i na parlamentarnom polju razviti svoje sposobnosti na korist države i zemlje i tim otvoriti si put do najviših dostojanstva u zemlji.

Ovakovim načinom, i pošto bi kotarskim činovnikom jedne ter iste kvalifikacije uporabljenim i uvježbanim u političkoj i sudbenoj struci prema dokazanoj sposobnosti otvorena ostala kariera na obie strane, uzpostavilo bi se i uzdržalo ravnovjesje medju političkimi i sudbenimi činovnici i jedino ovim se putem može polučiti, da se za javnu upravu dobave valjane sile.

Dodje li provedba ovakova ustrojstva u vješte i sretne ruke, bude li se vlada bezobzirno držala načela, da javna

[1] A gdje je o s m a županija? Ured.

Digitized by Google

služba treba ljudih a ne ljudi da trebaju javne službe kao dohodarstvena vrela i da organi njezini mogu narodom vladati tim lakše i uspješnije, što mu sdušnije i poštenije služe, doživjeti će možda buduća generacija sretan čas, gdje će sabor kraljevine Hrvatske i Slavonije, osloniv se na izkustvo, stečeno medjutim u drugih zemljah moći u pretres uzeti pitanje: da li je shodno i koristno razlučiti sudstvo od političke uprave u kotarih.

Osnova ovakova ustrojstva, koja je ovdje priložena, predočuje sliku osoblja i troška potrebna za županijsku i kotarsku upravu uključivo i zemaljsko oružničtvo.

Po ovoj osnovi trebalo bi 221 perovodnih činovnika, dočim ih je sada 179, a za manipulaciju 107, dočim ih je sada 92.

U broju ostaloga osoblja neima bitne promjene; otvoreno ostaje pitanje: da li se je dosadanjim izkustvom dokazalo, da su nadšumari i veterinari u ustanovljenom broju od potrebe i koristi.

Plaće su većim dielom povišene, nigdje neumaljene, samo što je stanbina bezuvjetno dokinuta s razloga, što su plaće primjerno dobre i stanovi u Hrvatskoj i Slavoniji nisu toli skupi, da bi trebalo činovnikom i pod tim naslovom davati posebna beriva.

Ustrojstvom poreznih ureda zemaljskih, prestaje potreba postojećih poreznih ureda državnih. Njihovo osoblje imalo bi se preuzeti. Država neima razloga protiviti se ovoj u interesu boljega i lakšega porezovnoga uredovanja ležećoj uredbi, pošto je zemlji jednako stalo do točna razpisivanja i utjerivanja poreza kao i državi. Razumieva se samo po sebi, da bi država zemlji imala plaćati što sada izdaje na svoje porezne urede.

Sravnivši pregled osoblja i beriva njegovih po proračunu godine 1879. s onim novoga ustrojstva pokazuju se sljedeći rezultati:

Za županije, podžupanije, kotarske sudove i zemaljsko oružničtvo treba godišnji razhod od 881.000 for. neodbivši 2% interkalarnih prihoda.

Po novom ustrojstvu trebalo bi zavode oblasti zajedno s oružničtvom, takodjer bez obzira na interkalarne prihode

Digitized by Google

778.000 for., a pošto 30 auskultanta, nalazećih se sada u budgetu banskoga stola dolazi ovdje pod stavkom 7. u budget kotarskih oblasti, nastaje prištednja u općem proračunu za 18.000 for. i time se obaljuje ovaj trošak na 760.000 for.

Odbivši ovu svotu od one u proračunu za godinu 1879, ostaje svota od 121.000, za koju bi nova županijska i kotarska uprava zajedno s oružničtvom bila jeftinija nego li je postojeća, neuzimajuć ovdje u račun ogromnu prištednju u upravi vanjskih općina.

Iz ove bi se svote moglo namiriti od prilike 25.000 for. što bi trebalo za porezne urede preko prineska od strane države, i tako bi se u zemaljskom budgetu prištedilo na godinu do 100.000 for., [5] koji bi se koristno dali upotrebiti na uvedenje toli potrebnih gruntovnih ureda i na kulturne svrhe u zemlji.

Da li i u koliko bi se dale postići zamašne prištednje u inih strukah, biti će zadaća drugoj razpravi.

Kako se ima postupati sa založenimi parcelami prigodom osnivanja nove gruntovnice?

§. 13. naredbe od 5. lipnja 1879. br. 2087. odredjuje, da se one založne zaporke, koje se gdjedje u starih gruntovnih knjigah nalaze, a nezadržaju niti založne tražbine, niti dana, ni broja gruntovničkog naloga, ako se iz predspisa u tom pravcu popuniti nemogu, neimaju iz stare gruntovne knjige prenesti u teretovnicu.

Uporaba te zakonske ustanove sasvim je jasna, u koliko se tiče samih založnih zaporka, — da iste naime imadu bezuvjetno odpasti, ako se nemogu nadopuniti, — nu pitanje je, kako da se prenesu, kad se nadopune i na koga da se te založene čestice kao vlastnika upišu. —

Glede upisa vlastničtva odredjuje §. 9. gornje naredbe sliedeće:

---

[5] Ta svota može se prištediti i sada niti nedirnuv u postojeći sustav, ako se najme onako reducira oružničtvo, kao što ga je g. V., odakle i potiče jedina prištednja. Ured.

Digitized by Google

„Kod sastavljanja gruntovničke stvarnosti smatra se u pravilu vlastnikom pojedinih u posjedovnicu unesti se imajućih čestica onaj, koji je kao takov ubilježen u staroj gruntovnoj knjizi. Baš ako je u staroj gruntovnoj knjizi ubilježeni vlastnik već i umro, to ipak povjerenstvu za osnivanje gruntovnih knjiga nije dopušteno upitnu česticu prenesti na nasliednika njegovih prava, jerbo je to briga ovoga, da sudbenim putem na temelju stečenoga pravnoga naslova izposluje prepis.“

Taj §. 9. suglasan je od rieči do rieči sa točkom 38 naredbe br. 2361. ex 1875. te je ta zakonska ustanova dala povoda mnenju, da se založene parcele imadu na gruntovnog prvobitnog vlastnika, a ne sadanjeg posjednika (ujedno i gruntovnog vlastnika) upisati, a to mnenje je takodjer izraženo u naredbi od 8. rujna 1878. br. 2720., koja tumači gore pomenutu točku 38. naredbe br. 2361. ex 1875. odredjujuć: dass der Pfandgeber (t. j. p r v o b i t n i gruntovni vlastnik), als rechtmässiger Besitzer in das neue Grundbuch einzutragen kommt, während dem Pfandnehmer (zadnji gruntovni vlastnik i posjednik) blos das Pfandrecht durch die Eintragung in der entsprechenden Rubrik der Grundbuchseinlage gewahrt bleibt.

Ja smatram, da je to shvaćanje točke 38. bivšeg, odnosno §. 9. sada valjanog naputka za sastavljanje nove gruntovnice u zakonu neosnovano, a obrazložiti ću moje mnenje, da se naime takove založene čestice imadu upisati na posjednika, u sliedećem:

Da se pitanje vlastničtva takovih založenih čestica valjano rieši, neobhodno je nuždno, ustanoviti pravnu narav tako zvanih založnih ugovora (Grund Versatz-Verträge).

Evo sadržaja takovu ugovoru:

A. trebajuć novaca daje svoje zemljište pl. br. x. B-u na uživanje (als Nutzpfand), odričuć se prava na plod zemljišta, dok on ili njegovi nasliednici (Lehensfolge), predujam od x for. nepovrate i tim zemljište odkupe. Pravo odkupa ostavljeno je do volje prodavaoca — a vrieme odkupa r e d o v i t o n i j e ustanovljeno. —

B. se odriče kamata od A-u. danog novca i nosi sve daće i namete od zemljišta. Obično dozvoljuju stranke, da se ugovor

Digitized by Google

gruntovno provede, što je tim učinjeno, da se čestica na B-a u njegov gruntovni uložak upiše, a ujedno zalog zabilježi koli kod A., toli kod B-a.

Po navedenom ima se rečeni pravni posao jedino označiti kao kupo-prodajna pogodba sa pravom odkupa (Wiederkauf), i nalaze se na takovom založnom ugovoru sva obilježja kupo-prodajne pogodbe sa pravom odkupa (§. 1068. o. g. z.); pa treba s toga nanj uporaviti ustanove valjane za kupo-prodajnu pogodbu, a napose za kup sa pravom odkupa.

Istina, da je pravo odkupa osobno pravo, pristojeće samo prodavaocu za života (§. 1070. gr. z.); nu buduć su u Krajini takve ugovore redovito samo zadruge med sobom sklapale, nesmeta dometak u ugovoru, da se pravo odkupa i na nasliednike (Lehensfolge) protegnuti imade, — te se takov ugovor ipak imade kao prodaja pravom odkupa smatrati, a pravo odkupa pristoji zadrugi, dok kao takova obstoji.

Nadalje imade se i stečenje prava vlastnosti prosuditi u tom slučaju po 24. pogl. gr. zak. u savezu sa §. 431. gr. zak. — Čim je naime kupo-prodajna pogodba uglavljena, prodano zemljište predano, a ugovor gruntovno proveden, prešlo je pravo vlastnosti na kupca.

Tako je i bivalo sa založnimi ugovori; založena čestica odpisana je na kupca, a zabilježeno u rubrici za promjene vlastničtva itd, da je to zemljište u zalogu od prodavaoca. Tim postao je kupac vlastnikom, a pravo odkupa pridržano prodavaocu po §. 1070. gr. zak.

Po starom temeljnom zakonu za krajinu od 1807. bilo je i težje graničaru zemlju obteretiti, a još težje prodati, jer je graničar bio samo (koristovni vlastnik) Nutzungseigenthümer (§. 1. tem. zak. od 1807.); a naročito nije bilo slobodno tako zvani Stammgut prodavati.

Kupo-prodajne pogodbe uz odkup prosudjivale su oblasti blažje i laglje je bilo dobiti dozvolu za takov ugovor; odtud se protumačuje, da tako zvani založni ugovori vrlo često dolaze. — Istina je, da su se založni ugovori sklapali baš zato da se prodavalac dobavi novaca, — istina, da je isti sklopio kupo-pro-

Digitized by Google

dajnu pogodbu uz odkup hoteć izbjeći tomu, da zemlju obtereti, — nu volja ugovarajućih stranaka išla je na kupo-prodajnu pogodbu uz odkup i isti su takovu sklopili.

Ugovori su doduše manjkavo sastavljeni; nu iz toga što je u zalog dana čestica od vlastnika odpisana, kupcu pripisana, a pravo odkupa zabilježeno, vidi se prava volja stranaka i pravi sadržaj ugovora; s toga se i po §. 916. gr. imade taj ugovor po svojoj naravi prosudjivati (plus valet quod agitur, quam quod simulate concipitur — Inscr. C. 4. 22).

I §. 1071. gr. zak. odredjuje, da se imade kupo-prodajna pogodba sa pravom odkupa prosudjivati po §. 916. g. zak., ako se istom sakriva zajam ili zalog, ali buduć su stranke u istomu kupo-prodajni ugovor sklopile, imade se isti po ustanovah valjanih za tu pogodbu prosudjivati, i po tomu stečenje vlastničtva riešavati. Tim je ustanovljen naslov i način stečenja prava vlastnosti. — [1]

Gore spomenuto protivno mnenje smatra ovdje navedene ugovore založnimi ugovori u tehničkom smislu rieči (§. 1368. zak.), nu nije težko dokazivati, da je to mnenje u zakonu neosnovano.

Založni ugovor je naime ugovor, kojim dužnik vjerovniku založno pravo u istinu prepušta (§. 1368. gr. zak.), a založno stvarno pravo je pravo vjerovnika, namiriti se iz zaloga, ako u ugovoreno vrieme nenamiren bude (§. 447. gr. zak).

Netreba dokazivati, da je ugovor pri kom bi dužniku t. j. u našem slučaju prodavaocu pristajalo pravo p o v o l j i, kad hoće vratiti novce, daleko od zaloga, dapače ni oni slučajevi u kojih se tako zvani založni ugovor za stalno vrieme, bud na 5 ili 10 godina, sklapaju, nisu još toga radi založni ugovori u smislu §. 1368. gr. zak., već je vrieme kad prodavaočevo pravo odkupa prestaje, točnije precizirano. —

---

[1] U bolje sastavljenih ugovorih nalazi se naročito: Ich A. übergebe die X Parcelle dem B. ins Nutzungseigenthum und willige in die grundbücherliche Umschreibung ein.

To je ograničeno vlastničtvo postalo po §. 11. zak. od 7. svibnja 1850. neograničenim.

Digitized by Google

Dotična čestica postala je povrh tog upisom na tobožnjeg dužnika, njegovim vlastničtvom — a već ta okolnost dovoljno dokazuje da nije govora o zalogu. —

Nu sve, kad bi t. z. založni ugovor imao zahtjeve založnog ugovora nebi bio kriepostan, jer antichretična pogodba po §. 1372. gr. zak. nevalja.

Razloživ do sada pravnu narav t. zv. založnih ugovora, moram uztvrditi, da su to upravo prave kupo-prodajne pogodbe uz pravo odkupa — a sada biti će stavljeno pitanje — „kako se ima postupati sa založenima česticama prigodom osnivanja nove gruntovnice“ — vrlo jednostavno i već samo od sebe riešeno. —

Razlikujem još med založenimi česticami, koje su

1. obstojale, još prije osnutka sada postojeće gruntovnice.

2. koje su nastale kašnje, nakon uvedenja sada postojećih gruntovnih knjiga, te je pravo odkupa zabilježeno pozivom na sudbeni nalog i odkupnu svotu.

ad 1. Već naredbom dvorskog ratnog vieća br. 3960 ex 1816. odredjeno je, da se prigodom izpravljanja (Rektificirung), stare gruntovnice imadu založene čestice na posjednika upisati, a zalog zabilježiti. Ta naredba upravo naglašuje, kako bi nastale nepotrebne parnice iz toga, da se te založene čestice na prvobitnog vlastniku upišu, i tako su stare prvobitne založene čestice upisane na posjednika, nu još je zalog zabilježen, ali sasma obćenito bez odluke i bez označenja kupovnine.

Takove čestice imadu se propisom §. 9. naputka za sastavljanje nove gruntovnice na posjednika (bolje rekuć već gruntovnog vlastnika) upisati; dočim založna zaporka u tom slučaju sasvim odpada (§. 13. naputka).

ad 2. Kod ove vrsti t. zv. zaloga nalazi se navedena u rubrici za promjene vlastničtva tereta etc., odluka kojom je t. zv. založni ugovor dozvoljen, i uz koju odkupnu svotu, u tom slučaju naravno je da se kao vlastnik po §. 9. naputka uknjižuje k u p a c t. j. posjednik (ujedno gruntovni vlastnik), a po §. 105. gr. z. na teretovnici zabilježi, da prodavaocu prvobitnom grun-

Digitized by Google

tovnom vlastniku) pristoji pravo odkupa (Wiederkauf) uz kupovinu od x. for.

Napominjem u obranu mog mnenja i to, da se po §. 13. naputka imadu tereti u užjem smislu t. j. na teretovnici prenesti se imajuća stvarna prava iz stare gruntovnice prenesti. Poznato je, da se je po starijih za krajinu valjanih propisih stvarno pravo steklo tim, što je gruntovni unos obavljen u knjigi izprava i izprava u tu knjigu upisana (Urkundenbuch), dočim založni ugovor nikada nije u knjigi izprava provadjan — da dakle nije držalac založene čestice nikada stvarnog prava zaloga stekao, niti formalno steći mogao. Kupac napokon tako zvanih založnih čestica stekao je davno već vanrednom dosjelošću (§. 1477. gr. zak.) pravo vlastnosti — a prvobitni vlastnik davno već i nezna o tom cielom pravnom poslu ništa, — te bi ne samo protuzakonito već i griešno bilo (poput naredbe od 8. rujna 1878. br. 2720.), tobože založenu česticu na prvobitnog vlastnika natrag uknjižiti i tim nebrojene baš sasvim suvišne parnice izazivati.

Odgovor dakle na stavljeno pitanje glasi:

Vlastnikom t. zv. založene čestice imade se smatrati kupac, te se imade kao takov na temelju §. 9. naputka u novu gruntovnicu unjeti, a pravo odkupa po §. 13. naputka (i 105. g. z.) za prodavaoca zabilježiti na teretovnici. **Adalbert Šek.**

Pojavi u stališu odvjetničkom.

Iz odvjetničkih krugova Austrije i Ugarske od dana na dan dižu se glasnije tužbe, dolaze žalostniji vapaji. Doduše ne hvali se baš niti odvjetničtvo u Hrvatskoj sjajnimi poslovi, obilnom nagradom svoga truda a niti onim susretanjem od strane sudova, koje toli odrješito traže interesi samoga pravosudja. Ipak je naprama onim tužbam stanje naših odvjetnika još prilično snosljivo. Ono jadikovke austrijskih i ugarskih odvjetnika žalostno ilustriraju: učestala samoubojstva, nesolidno i nepošteno manipuliranje mnogih odvjetnika, koje dovodi i pred kriminalnoga sudca, mnogobrojne disciplinarne istrage i odsude.

Ove žalostne činjenice ne milo podkapaju ugled cieloga stališa, s česa stradaju interesi pravosudja, u kojem ima biti odvjetničtvo jak i uvažen faktor.

Digitized by Google

Traži se tomu uzrok, pa za čudo, tako u Beču kao i u Budapešti pokazuju na jedan: velik, prevelik broj odvjetnikâ.

U oči razprave o proračunu ministra pravosudja sakupi predsjednik budapeštanske odvjetničke komore, ujedno i zastupnik naroda na ugar. saboru, Mirko Hodossy sve znamenitije pravnike na dogovor, što da se predloži u saboru tečajem razprave u pravcu, da se popravi upravo nevoljno stanje odvjetnika. I tu se izlije ciela kiša jadikovka onakove ruke, kakove se čuju svaki dan u Beču. Odvjetnika je previše. To bijaše jednoglasno mnenje svih. Jedan zastupnik — Teleszky — dokazivaše, da je Ugarska najbogatija — na broju odvjetnika, jer ih ima 4600, dočim ih broji Francezka 2251, a Pruska 2161. Obie dakle ove države brojeće 62 mil. stanovnika ne imaju zajedno toliko odvjetnika koliko sama Ugarska sa svojih 12 do 13 mil. stanovnika. Budapešt ima ih 680 a Berlin (sa preko 1 m. stanovnika) samo 132. Po statistici od g. 1877. dolazi na jednoga odvjetnika u Ugarskoj 4·4 gradj., 0·14 stečajnih, 1·65 gruntovnih, 0·13 urbarskih, 6·5 mjenb. i 0·6 trgov., odnosno rudarsko-pravnih parnicâ. Ima doduše tu još sumarnih parnicâ, gruntovnih podnesaka, ali ovo obavljaju — nadripisari.

Tomu zlu valjalo bi doskočiti. S toga se preporučalo, da se traži od kandidata odvjetničtva temeljitije teoretičko naobraženje, duža praksa, strožiji izpiti odvjetnički (Ovo dvoje nebi baš niti nam škodilo. Ured.), oštriji disciplinarni postupak, uništenje nadripisarstva, preinaka zakona, koji izključuju zastupanje odvjetnika u stanovitih poslovih i napokon — uvedenje ustmenoga i javnoga gradj. p. postup. Povela se rieč i o tom, da su gimnazije i pravoslovni fakulteti prepuni, pa je jedan zastupnik izrekao, da bi trebalo roditelje svjetovati, neka posvećuju sinove si drugomu zvanju. U Ugarskoj ne misle, da bi mogao pomoći numerus clausus, nego više reforma gradj. p. p. Jedan govornik stavi originilan ali — nam se tako čini — ne baš neumjestan predlog, da se točno revidiraju — sve odvjetničke diplome, izdane od g. 1861. do 1874. — U ostalom nisu u toj konferenciji nikakovi zaključci stvoreni, nego samo odlučeno u razpravi proračuna izticati skrajnu potrebu reforma.

U slavensko-njem. kraljevinah i zemljah vodi se već duže vremena prepirka medju pristaši i protivnici „numerus clausus.“ Na sastancih odvjetničkih, u viećanjih odvjet. komora govorilo se za i proti. Ove godine podje ovo pitanje drugim pravcem, jer je mjeseca ožujka o. g. većina dolnjo-austr. odvjet. komore podniela molbu držav. saboru i ministru pravosudja, da se preinači odvjet. zakon od g. 1868. Čini se, da će i još gdjekoja komora pristati uz dolnjo-austrijsku u onom pravcu. Glavne točke zahtjevanih reforma jesu ove: 1. prekomjernomu, njegi prava vrlo pogibeljnomu umnožanju odvjetnika ima

Digitized by Google

se doskočiti opredieljenjem broja odvjetnika za područje svakoga suda, udesena prema svakdašnjoj potrebi; 2. sudbena praksa potrebna za upis u listu odvjetnika, neka se poveća barma za dvie godine i odredi da se s uspjehom može započeti tek nakon položenih svih teoretičkih drž. izpita ili polučena doktorata prava, i da se mora ova (sudb. praksa) obaviti prije dalnje za upis potrebne prakse; nu praksa kod kot. suda imala bi jednako vrediti kao i kod sudb. stola; 3. odboru odvjet. komore mora se dozvoljiti — ostaviv dakako otvoren put utoka na komoru odnosno najviši sud — da prosudjujuć sposobnosti te ina svojstva molitelja za upis u listu odvjetničku, uvaži i u koliko je on pouzdana osoba i da uzkrati upis, ako ima razloga izključujućih pouzdanje; 4. zakonom valja ustanoviti, da je slobodno prelaziti iz odvjetničtva k sudstvu; 5. pred kaz. sudom da smiju zastupati stranke jedino odvjetnici, u listu odvjetničku upisani, zatim ispit odvjetnički položivši kandidati odvjetničtva, profesori pravo- i drž. fakulteta i napokon sudci, u istinu izvršujući sudačko zvanje; 6. za sva mjesta, gdje su barma dva odvjetnika u mjestu ili blizu njega, treba zabraniti običnim punomoćnikom zastupati stranke u poslovih prepornih, izuzev bagatelne stvari; 7. neka se dokine zakonska ustanova, kojom se odvjetnikom zabranjuje zastupati stranke pred obligatornim obraničkim sudom; 8. ako se na skoro neuvede gradj. postupak osnovan na načelih ustmenosti i javnosti, neka se barma za trgovačke poslove u većih trgovačkih mjestih na pokus uvede privrem. javni i ustmeni postupak.

Povodom ove molbe odredi ministarstvo pravosudja odpisom od 14. travnja t. g. br. 3788., da se predstavka dolnjo-austr. odvjetničke komore priobći svim odvjetničkim komoram slavensko-njem. kraljevina i zemalja, da se o njoj izraze i svoje mnenje o predlozih kao i vlastite predloge do polovice mjeseca lipnja podastru višemu suda svoga područja. Višim je pako sudovom naloženo da, proučiv predloge dotičnih odvjet. komora i saslušav prema potrebi mnenje suda prve molbe, sav sabrani materijal zajedno sa svojim mnenjem do polovice mjeseca kolovoza podastru najvišemu sudu u Beču, koji će opet taj materijal proučiti te uz vlastito mnenje podnieti ministarstvu pravosudja. I tada istom moći će se i parlamenat latit posla.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Dok hypotheka nije putem ovrhe prodana, neima kasniji uknjiženi vjerovnik pravo pobijati izpravnost tražbine ni obstanak i prednost prije uknjiženoga založnoga prava.

Na nekretninah x uknjiženo je pravo zaloga za tražbinu A od 9000 for., a poslje toga uknjiženo je pravo zaloga za tražbinu B od 18.000 for. B. tuži A., da je dužan dozvoliti, da se za njegovu korist uknjiženo pravo zaloga za tražbinu od 9000 for. bezuvjetno brisati može tvrdeć, da je ta njegova tražbina jur namirena.

Prvi sud odbio je tužitelja sa njegovim zahtievom.

Razlozi: Tužitelj netvrdi, da ga je vlastnik založenoga dobra ovlastio, da u njegovo ime radi. Ta pak jedina okolnost, što je tužitelj sa svojom tražbinom na nekretninah x. uknjižen, nedaje mu još prava tužiteljstva po §. 155. grunt. reda, jer to pravo samo vlastniku pripada, nikako pak založnomu vjerovniku, dočim založni vjerovnik po §. 447. o. g. z. ima samo to pravo, da se iz založene stvari može namiriti, ako obveza u odredjeno vrieme nebude izpunjena, a nikako neima prava stavljati zahtiev, kao što je tužiteljev.

Kr. banski stol osudom od 25. kolovoza 1875. br. 2522., potvrdio je osudu prvoga suda.

Razlozi: Neima dvojbe, da pravo zaloga prestaje, kada se dug izplati, i proti obstanku i prednosti takovoga utrnula založnoga prava može dakako svaki sliedeći založni vjerovnik, u koliko ga drugčije nebi zapao platež iz založnoga dobra, prigovoriti; nu to valja samo onda, kada je založno dobro već prodano putem ovrhe, i kada se radi o tom, da se namire sve dugovne stavke ubilježene u javnih knjigah i konačno razrieše obveze i prava izmedju založitelja i založnoga vjerovnika postojeća; u tom tek stadiju mjesta je po zakonu kontradiktornomu postupku izmedju pojedinih založnih vjerovnika u pogledu obstanka i prednosti njihovih založnih prava, što inače odlučuje poredak, kojim se pojedine dugovne stavke nalaze ubilježene u javnih knjigah; tako se bo propisuje u poglavju 23. gr. p. p. Nu neima zakona, po kojem bi založni vjerovnik, dok traje hypotheka, imao pravo napadati izpravnost i obstanak dugovne stavke drugoga vjerovnika, koja je ubilježena u javne knjige kao valjana, a naročito ne može iskati, da za nju nebude više obvezano dobro dano u hypotheku, a to tim manje, pošto u obće nije dosta samo izplatiti dug, da se digne hypotheka.

Založni vjerovnik, koji pravom zaloga nije zadobio ino, nego pravo, da se namiri iz stvari koja mu služi zalogom, ima samo vlast, ako nebi

Digitized by Google

bio namiren u vrieme za to ustanovljeno, iskati od suda, da se proda zalog, kako je to i prvi sud temeljito primietio; a prosto mu je i to, da ako se radi drugoga kojega iskanja traži prodaja zaloga, to iskanje izplati, te je u tom jedinom slučaju svakako vlastan i zahtievati, da se dotična zadužna izprava izbriše iz javnih knjiga; inače to pravo jedino pristoji dužniku odnosno vlastniku dobra dana u hypotheku, kako se to jasno daje razabrati iz §. 469. o. g. z. §. 155. grunt. reda i §. 558. gr. p. p.

Po tom i budući da nekretnine, na koje je tužitelj stekao pravo zaloga za dotičnu svoju tražbinu, još prodane nisu, po čem još nije nastalo pravo tužitelja napadati obstanak založnoga prava tuženikova i vindicirati si pravo prednosti glede svoje tražbine, je prvi sud posve pravilno zaniekao tužitelju tužbovno pravo.

Dalji pravni liek nije upotrebljen. Dr. N. J.

I občeniti svetci crkve iztočne jesu občenite svetkovine u smislu §. 25. mjenb. postupnika, ako stranka toj crkvi pripada.

Odluka u mjenbenom postupku izdana bje stranki dne 17. rujna 1879. uručena; stranka preda proti toj odluci utok dne 22. rujna. Prvi sud odbije taj utok kao kasno podnešen po §. 12. sl. d. i §. 25. minist. naredbe od 25. siečnja 1850.

Utjecatelj u utoku proti toj odluci navodi: da je prvi svoj utok za vremena podnio, jer je dne 20. rujna bila občenita svetkovina („mala gospodja"), cvkve grčko-iztočne, kojoj on pripada, a dne 21. rujna bila je nedelja.

Kr. banski stol odputio je taj utok, s razloga, što se pod „občenitom svetkovinom" §. 25. m. p. neimaju razumjevati praznici sliedbenika pojedinih vjerozakona, već u suglasju sa postojećim mjenb. zakonom, imenito §. 103., samo dani nedeljni ili blagdani po Gregorijanskom kalendaru.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 13. veljače 1880. br. 13. preinačio je odluke nižjih sudova i naložio, da se prvi utok utjecatelja kao za vriemena podnešen u pretres uzme, jer se utok taj obzirom na propis §. 25. mjenb. postup. i na okolnost, što je utokom tim napadnuta odluka prvoga suda utjecatelju dne 17. rujna 1879. uručena, što je u crkvi iztočnoj, kojoj utjecatelj pripada, po odnosnom kalendaru dne 20. rujna 1879. bila občenita svetkovina (mala gospodja); što je 21. dan rujna pao na nedjelju; što se napokon citirani u odluci banskoga stola §. 103. mjenb. zak. neodnosi na rokove, u kojih se prigovori, utoci i prizivi u mjenbenom postupku podnieti imaju — zakašnjenim smatrati nemože.

Dr. N. J.

Digitized by Google

Dokaz legitimacije per subsequens matrimonium u ostavinskoj razpravi.

Antun M., posjednik u L. umre 4. veljače 1878. Iza njega ostane udova i nezakoniti sin imenom Bartol, kojega mu rodi supruga Ana rodjena Borsicka ali prije ženitbe njihove. U knjizi rodjenih upisano stoji, da je Bartol nezakonito diete Ane rodjene Borsicka.

Roditelji Antuna M., Josip i Marija M. preživiše svoga sina. — Antun M. imenova u svojoj oporuci suprugu si Anu i malodob. Bartola M. al. Borsička, koga izrikom zove svojim sinom, nasljednici, odrediv, da se imovine podiele medju ove dvie osobe na jednake dielove. Javni bilježnik, kojemu je povjereno bilo, da obavi prve poslove ostavinske, uvrsti sastavljajuć smrtovnicu malod. sina ostaviteljevoga Bartola B. u jedanaestu rubriku (ostali rodjaci pokojnikovi), ujedno predloži sudu dva protusloveća si nasljedna očitovanja; udova najme Ana M. očitova se u ime svoje i svoga malodob. sina Bartola na temelju oporuke Antuna M., roditelji pako ovoga potonjega Josip i Marija M. na temelju zakona, ne obaziruć se na oporuku pokojnikovu.

Na to je kot. sud u N. kao razpravna oblast izrekao, da se ima smrtovnica tako ispraviti, da se u desetu rubriku (malodob. djeca ostavitelja) upiše Bartol M. kao sin pokojnikov.

Na ovaku odluku sklonuše sud ovi razlozi: Iz ostavinskih spisa, naročito iz smrtovnice vidi se, da je u jedanaestoj rubrici upisani Bartol Borsicki diete Antuna M., što ga je imao sa suprugom svojom Anom M. rodjenom Borsicka prije nego su se uzeli. Prema tomu mora se diete ovo u smislu §. 161. o. g. z. smatrati zakonitim i to tim više, što ga i sam ostavitelj u oporuci zove svojim sinom. U jedanaestoj rubrici pogriešno navedeni Bartol Borsicki jest jedna te ista osoba sa Bartolom M. — Oporuka Antuna M. uzeta je kao kodicil na znanje, ostavinska razprava povedena obzirom na tu zadnju volju, a glede nasljednoga očitovanja roditelja Antuna M. odlučeno, da obzirom na §§. 732. i 752. o. g. z., po kojih imadu pravo nasljedstva na temelju zakona samo djeca ostaviteljeva, ali ne njegovi roditelji, nisu nasljedna očitovanja roditelja njegovih od nikakove važnosti, pa da se neimadu uvažiti kod uručenja ostavine.

Usljed utoka Josipa i Marije M. promjeni viši krakovski sud odlukom od 3. prosinca 1878. rješitbu prvoga suda s razloga: da se legitimacija nezakonske djece kasnje sklopljenom ženitbom (§. 161. o. g. z.) samo krstnim listom, popunjenim i izpravljenim po propisih dvor. dekreta od 18. srpnja 1834. i 15. travnja 1844., nadalje po propisih minist. naredbe od 18. listopada 1851. br. 3075. dokazati može, što u ovom slučaju nije učinjeno, jer priloženi krstni list Bartola, nezakonitoga sina Ane Borsicke ne sadržaje nikakova dalnjega izpravka, koji bi se

Digitized by Google

ticao legitimacije ovoga djeteta, naknadnom udajom Ane Boršicka za tobožnjega otca Bartola B.; s razloga na dalje, što se prema propisu §. 125. car. patenta od 9. kolovoza 1854. (br. 208. d. z. l.) tečajem razprave moraju sva podnešena nasljedna očitovanja primiti, dočim je prvi sudac neopravdano zabacio nasljedno očitovanje Josipa i Marije M. kao roditelja Antuna M, te ih proglasio nevaljanimi.

S ovih razloga mora se utok Josipa i Marije M. uvažiti te odluka prvoga suda, u koliko se obazire na nasljedno očitovanje Josipa i Marije M. promieniti tako, da se ovo uvjetno podnešeno nasljedno očitovanje, pobijajuće oporuku ostaviteljevu, mora uzeti po sudu na znanje.

Na previdni utok Ane M. potvrdi najviši sud odluku druge molbe pozivljuć se na razloge njene kao i na to, da supruzi M. (roditelji pokojnikovi) ne priznavaju istinitom oporuku, u kojoj se Bartol B. proglašuje djetetom Antuna M.

Ako se kupovna pogodba može dielomice izpuniti, ne ima se tražiti razriešenje, nego izpunjenje pogodbe i naknada štete. (Na §. 919. o. g. z.).

Ivan N. kupio je od Josipa D. 10.000 kom. cigle pod uvjetom da će ju odpremiti k sebi, kad mu se bude svidilo.

Kad je Ivan N. pošao da preuzme kupljenu ciglu, uvjeri se, da je zaliha cigle Josipa D. polupana, da ima jedva do 3000 kom. dobre i ciele cigle. S toga digne tužbu proti Josipu D., zahtievajuć da se razrieši pogodba kupovna, povrati mu kapara, naknadi šteta i izmakli dobitak.

Prvi je sud odbio tužiteljev zahtjev, drugi pako zadovoljio mu na temelju ustanova §§. 1064. i 1048. o. g. z.

Najviši pako sud bečki potvrdi osudu prvoga sudca s ovih razloga: Prema ustanovi §. 919. o. g. z. valja: ako jedna stranka neizpuni pogodbe nikako, ili ne u odredjeno vrieme, u odredjenom mjestu ili uglavljenim načinom; to druga stranka nije vlastna izim slučajeva zakonom označenih ili izim naročita priuzdržanja, tražiti razriešenje pogodbe, nego ima zahtievati da se ova točno izpuni i dade naknada. Od ovoga obćenitoga pravila statuira sám zakon iznimku u §. 1048. o. g. z. i u §. 1064. odnoseći se na onaj prijašnji, jer se u ona dva paragrafa ustanovljuje, da se pogodba kupovna ili zamienbena, u kojoj je točno opredieljeno vrieme predaje, smatra za neuglavljenu, ako je u vremenu od sklopljene pogodbe do predaje predmet pogodbe slučajno sasma ili barma preko polovice vrednosti propao. Ova odredba zakona glavno je načelo osude drugoga suda, nu ona je na nazočni pravni slučaj očevidno krivo upravljena, jer zakon naročito pripaja ovu odredbu na predpostavu, da je vrieme predaje izviestno ustanovljeno, a ta predpostava,

Digitized by Google

kako potvrdjuju oba suda, nije u ovom slučaju nastala, jer je ovdje prodaja cigle učinjena ovisnom sasma o volji, dotično o prijavi kupca, dakle nije vrieme izviestno za predaju odredjeno. U ovom dakle slučaju nevaljaju iznimne ustanove §. 1048., odnosno §. 1064. o. g. z., nego obće pravilo §. 919. o. g. z., po kojem je tužitelj vlastan zahtievati izpunjenje pogodbe i naknadu štetu, tim više jer tvrdi, da je u zalihi tuženoga našao 3000 kom. dobre cigle, jer tim je jedan dio pogodbe izpunjen, pa je tužitelj vlastan tražiti, da se izpuni podpuno i naknadi šteta.

Supruga može i poslje pravomoćnosti osude na razpit zamoliti, da joj se opredielji privremeno uzdržavanje (alimentacija).

Usljed podnešene tužbe na razpit po Terezi M. sudovi izrekoše prema zahtjevu tužiteljice. Ta je rješitba postala pravomoćnom. Tereza M. zamoli prije nego li je pred redovitim sudcem zaiskala definitivno riešenje svoga zahtjeva glede uzdržavanja, da joj se odmjeri privremeno uzdržavanje dok se konačno ne rieši parnica, koju će o tom povesti. Sud prve molbe, saslušav obie stranke, udovolji zahtjevu tomu rješitbom od 29. rujna 1879. opredieliv joj prema odnošajem supruga, uzdržavanje u iznosu brojem označenom.

Na utok Ivana M. viši sud pražki promienio je odluku prvoga suda i Terezu M. sasma odbio s ovih razloga: Po §. 108., odnosno 117. o. g. z. dužan je sudac u slučaju, ako se usljed razpita, zamoljena po jednom proti volji drugoga supruga gledeć na imovinu i uzdržavanje razpre dogode, koje se ne mogu nagodom riešiti, uputiti stranke na redoviti put pravde, a medjutim supruzi opredieliti primjereno uzdržavanje. Nu ovaj propis neda se uporaviti na Terezu M., jer sama navodi, a potvrdjuje i odluka okružnoga suda u B., da je njena tužba na razpit riešena već pravomoćnom osudom. Prava, koja su Terezi M. iz ove osude proti njenomu suprugu nastala, ima ona redovitim putem pravde potražiti, pa se na jednostavnu njenu molbu ne može ureda radi izdati predbježna sudačka odluka, jer se takova nebi na zakonu osnivala.

Na previdni utok Tereze M. promjenio je najviši sud rješitbu druge molbe i potvrdio odluku prvoga suda s razloga: što se prema odredbam §§. 108. i 117. o g. z. mora odmjeriti supruzi tražećoj razpit, primjereno uzdržavanje. Toj odredbi ne stoji na putu okolnost, što je već pravomoćnom osudom izrečen razpit i to s bog krivnje supruga, jer se sada ne radi o pravih iz one osude potičućih, nego o tom, da se, dok bude svršena već podignuta parnica radi definitivne odmjere uzdržavanja, učini privremena odredba; jer sada, pošto je razpit već

Digitized by Google

pravovaljano izrečen, i to radi krivnje supruga, nerazpravlja se više o dužnosti supruga, nego ob iznosu uzdržavanja, a taj je prvi sudac primjereno opredielio. J. B.

II. Mjenbeno-pravni.

Ako se opredieli vrieme dospjetka mjenice riečmi „do 30. lipnja", a ne doda i godina, ipak se ima smatrati to kao označenje dospjetka na izviestni dan.

Ivan B. digne mjen. tužbu proti suprugom K. na temelju mjenice, po njem izdane 1. veljače 1878., na 360 for. glaseće, koje tekst počimlje riečmi: „Do 30. lipnja imade platit" itd. U tužbi zaišče, da su tuženici kao prihvatnici mjenice dužni izplatit za tri dana preostatak mjen. svote od 245 for. 50 nč. pod prietnjom mjen. ovrhe — i to njemu kao remitentu i posjedniku mjenice.

Prvi sud, c. k. okružni kao trgovački sud u Chebu — odbije tužbu sa sliedećih razloga:

Isprava koja može se samo onda smatrati tezicom, ako ima u čl. 4. (§. 3. hrv. ug. mj. z.) nabrojene bitne potrebštine. Nazočnoj tužbi priložena isprava ne odgovara ovomu zahtjevu u dva pravca, kako je to kurator odsutnih tuženika naročito u odgovoru naglasio. Jedno: po čl. 4. br. 4. alineji 2. mj. z., mora se vrieme izplate opredieliti na izvjestni dan. To pako nije učinjeno u nazočnoj mjenicom okrštenoj ispravi, jer rieč „do" čini mogućim, da dužnik i prije izpuni svoju obvezu, nego li dodje zadnji dan ustanovljena vremena. Drugo: vrieme izplate podpuno je neizvjestno, jer nije na izpravi naznačena godina, pa se ne može ustanoviti vrieme izplate pukom predmnjevom, da se mjenica ima iste godine izplatiti u kojoj je izdana. Iz ove dakle mjenicom označene izprave po čl. 7. mj. z. (§. 6. hr. ug. mj. z.) nije nastala mjenbeno-pravna obveza, pa je s ovih razloga trebalo odbiti tužbu.

Drugi, viši sud pražki preinačio je svojom rješitbom od 31. prosinca 1879. osudu prvoga suda te sudio prema petitu tužbe.

Razlozi: Istina je, čl. 4. mj. z. propisuje kao bitnu potrebštinu mjenice, da se naznači vrieme izplate. Ovaj zahtjev tumači isti članak dalje tako, da se izplata može odrediti ili na izvjestni dan koji ili na vid, ili na izvjestno vrieme poslje dana izdatbe, ili na sajam koj. U nazočnoj pravnoj stvari radi se, sudeć stanje po spisih, samo o tom, da li mjenica tužbi priložena zadovoljava navedenim zahtjevom čl. 4., a pošto ne glasi niti na vid (pokaz), niti na vrieme poslje izdatbe, niti na sajam kakov, radi se o tom, je li riečmi „do 30. lipnja" rok izplate

Digitized by Google

postavljen na stanoviti dan? Na to se pako pitanje mora jestno odgovoriti. U čl. 4. broju 4. zahtieva se gledeć na ustanovljenje roka platežnoga, da se navede izvjestni dan, a ne traži se kao u broju 6. istoga članka (br. 8. §. 3. hrv. ug. mjen. z.) za izdatbu mjenice da se navede dan, mjesec i godina. Odavlje sliedi već, da izprava negubi već tim mjen. krieposti, ako se opredieliv rok platežni ne navede i godina, da se tim ne čini bitna pogrieška, pa da unatoč tomu nedostatku ipak može biti izvjestni dan označen. A da je u ovom slučaju rok platežni izvjestno opredieljen, to se vidi odatlje, što gledeć na dan izdatke „1. veljače" ne ima sumnje, da se kao vrieme dospietka mjenice za ovim sliedeći 30. lipnja, dakle 30. lipnja 1878. ima smatrati, a da se s druge strane nimalo tim ne gubi izvjestnost platežnoga roka, što se je za opredieljenje vremena dospielosti uzela rieč „do", pošto ta riečca očevidno hoće označiti samo to, da se ima platit „čim nadodje 30. lipnja." Mjenica dakle svakako postavlja „opredieljeni dan" kao dan izplate, a da i same pruće se stranke nisu o tom nimalo dvojile, vidi se i odatlje, jer su tuženici nakon dospiela roka jedan dio tražbine platili. S ovih razloga moralo se je zadovoljiti zahtjevu tužbe.

Curator odsutnih tuženika podnese previd, pa je tim povodom c. k. najviši sud bečki osudom od 1. travnja 1880. br. 1921. potvrdio rješitbu drugoga suda.

Razlozi su ovi: Nazočnoj tužbi priložena mjenica ne može se zato proglasiti nevaljanom, jer naznačiv vrieme izplate nije navedena godina, u kojoj se ima izplatiti. Jer, kako je to naglasio i viši sud u svojih razlozih, zak. ne traži (čl. 4. br. 4.) kod mjenica, kojih se izplata na stanoviti dan postavlja, da se naznači i godina; s druge strane gledeć na izdatbu mjenice razumieva se po sebi, da se pod godinom izplate može razumievati samo ona, u koju pada prvi u mjenici navedeni dan mjeseca plateža. U ovom dakle slučaju, gdje datiranje mjenice glasi „Z. 1. veljače 1878." označuju rieči „do 30. lipnja imate platit" platežni rok na izvjestni dan, i to na 30. lipnja 1878.; jer se riečima „do 30. lipnja imate platit", uzev značenje njihovo prema danim okolnostim, neizrazuje, ništa drugoga, nego da se mjen. svota ima izplatit istom 30. lipnja i ne prije toga dana. U ostalom tuženici niti neuztvrdiše, da je drugi platežni dan ustanovljen, a jer su, kako sami priznavaju, poslje 30. lipnja na račun mjen. duga nešto izplatili, priznadoše tim da je onim danom mjenica zaista dospiela. S ovih kao i s ostalih po višem sudu navedenih razloga potvrdjuje se osuda drugoga suda. **Jur. Bl.**

Digitized by Google

III. Kazneno-pravni.

K nauci o §§. 134., 140. i 2. slov. g. k. z.

U nedjelju 30. travnja 1879. god. ubijeni su po bielom danu oko 4 sata poslje podne u Novih Karlovcih na po ulice i u sred sela Mladen M. i Mara M. Kao krivac toga groznoga čina prijavio se je sám kod občine Stojan Mučalov, te uzprkos iztragi na licu mjesta odmah povedenoj, nemogaše se nikakav svjedok čina pronaći, dapače nehtjede nitko niti o tom znati, da li je opaljeno jedan ili više hitaca.

Iztragom je ustanovljeno, da je Stojan M., nakon skoro dvadesetgodišnjega sretnoga braka sa ženom si Marom M., živeći u dosta imućnoj zadrugi, napokon šest nedjela prije gore označenoga dogodjaja zatekao svoju ženu Maru u svojoj vlastitoj kući na preljubu sa Mladenom M.; a u selu se je pogovaralo, a kasnije je to Mara i sama priznala pred občinom, da je taj njihov ljubavni odnošaj već više godina obstojao. Najstariji sin Stojanov Petar pojuri sjekirom za Mladenom, nu otac ga umiri, i Mladen pobježe kući; a i Stojanova žena Mara uteče iste noći u selo. Miroljubivi Stojan oprosti joj krivnju, te se ona vrati treći dan kući.

Nekoliko dana vladao je u kući mir, te se je činilo, kao da će Mara odustati od svojih pustolovija; nu kad je Stojan jednom na rad u vinograd otišao, pokupi Mara sve svoje bolje ruho i pobježe k svomu desno preko puta stanujućemu ljubovniku Mladenu M., koji je već prije toga njoj za volju svoju vlastitu ženu i djecu od sebe oćerao bio.

Od sada proganjao je i inače zloglasni Mladen M. na sve moguće načine Stojana M. Kad god bi ovaj otišao od svoje kuće, eto ti Mladena sa Marom u Stojanovu kuću, te bi odnieli sve, što su boljega našli, kao: platno, mast, suho meso itd. Opetovano vijao mu je na paši i kod kuće sina Petra; napokon prietio se je javno, da će Stojana i Petra ubiti, pa na njihovom gruntu gazdovati. Tako življahu ovi u vjekovitom strahu od njega.

Stojan M. pritužio se je kod občine, župnoga ureda, napokon i kod kotarskoga ureda; nu sve uzalud, nigdje nedobi dovoljne zaštite; a odnošaji se njihovi u ničem nepromieniše, dapače postade Mladen M. sve to drzovitijim.

U tih okolnostih nadodje i 30. travnja pr. g. Stojan M. tvrdi, da je toga dana iz svoje sobe kroz pendžer gledajuć opazio, kako žena njegova Mara i Mladen M., ovaj potonji sjekirom naoružan, idu prama njegovoj kući. Nenadajuć se ničemu dobru, uze svoju već prije toga oštro nabitu jednocievku pušku, izidje pred svoje malene vratnice na ulicu i upita Mladena: „Kuda ćeš?“ A ovaj mu opsuje Boga i odvrati: „sad ćeš viditi.“ Pa kad je Mladen napram njemu pošao i na nekoliko

Digitized by Google

koraka približio se, opali Stojan pušku na nj, kako veli, nenišaneć nikuda. A kad je ovaj uzprkos tomu na nj sjekirom navalio, pušku mu iz rukuh izbio, pograbe se obojica u koštac, pohrvaju i padnu na zemlju i opet ustanu. Stojan M. dočepa se nekako u tom hrvanju Mladenove sjekire, te kad je, kako tvrdi, Mladen opet na nj nasrnuo, udarao ga je Stojan sjekirom neznajući ni sam kako, kada i koliko puta, nu sve dotlje, dok se Mladen mrtav na zemlju srušio.

Istom sada opazi Stojan i svoju ženu nedaleko odanlje mrtvu na zemlji, nevidivši ju prije toga niti kad je opalio pušku, niti u hrvanju. Od žalosti svladan kleknu pokraj njezine lješine, te ju stade cjelivati i naricati; a zatim se digne i prijavi sve općini.

Sudbenim očevidom pronadjena je 8 koraka daleko, lievo od Stojanovih malih vratnicah na samom kolniku-putu lokvica krvi, u istom pravcu na lievo 12 koraka dalje lješina Mladena M., a od ove opet za 4 koraka dalje na po puta lješina Mare M., a u blizini lješinah velika sjekira zadruge Mičić, koju je svakako onamo Mladen morao donieti.

Sudbeno-liečničkim mnenjem o paranju trupla Mare M. ustanovljeno je, da je ona ubijena puščanim hitcem, koji je na nju izpaljen iz neposredne blizine, pogodiv ju straga desno pokraj 7. rebra i napraviv samo jednu kao četvrka (4 novč.) široku ranu; krupna zrna sječenog olova probila su joj srce, desno pluće, i razmrvila 3. 4. i 5. rebro naprvo na prsijuh pokraj hruštevne spojnice; a pronadjena su u prsijuh i izpod kožuha takova 4 olovna zrna. U samom pako tielu nadjen je papirnati čep naboja. Uslied ove ozliede morala je ona odmah na mjestu umrieti.

Na Mladenu M. pako pronadjeno je, da ga je pogodilo 6 olovnih zrna s preda po desnoj strani prsiju i trbuha, koja prodjoše kroz tielo pravcem prama lievom stražnjem kraju prsne utline, gdje je nadjeno pet dramiljijam sličnih olovnih zrna. Obzirom na raztrešenost ovih rana, morala je biti puška iz daljine od više koraka koso na desnu prednju stranu tiela izpaljena, te je olovno zrnje smrvilo na više mjesta 8. i 9. rebro, i probilo džigericu, želudac i slezenu; toga radi je ova ozlieda bezuvjetno smrtonosnom označena. Nadalje je Mladenu M. oštracem sjekire sasječeno i razmrskano desno rame, posječeno lievo rame; napokon mu je istim orudjem posječena po lievoj sliepočici lubanjska kost do moždjana, a ušicom sjekire smrvljena spreda na glavi čelna i lubanjska kost uz ozliedjenje i silni potres moždana, koje su posliednje ozlede svaka za sebe kao bezuvjetno smrtonosne označene. Obzirom na pronadjen kod pojedinih rana izliev krvi izjaviše vještaci, da su najprije nanešene ozliede puščanim hitcem, a zatim one sjekirom po ramenih, napokon one po glavi, nu sve ozlede svakako jošte za života ozliedjenog. Vjerojatno je, da je posljednja od svih ozlieda bila na čelu; nu smrt Mladena M. sliedila je usljed svih ozlieda zajedno.

Digitized by Google

Vještačkim mnenjem nije se dala izključiti mogućnost, da su Mara M. i Mladen M. od jednog puščanog hitca poginuli [1]), i da nije morao Stojan M. u svojoj uzrujanosti opaliv pušku na Mladena M. i svoju ženu viditi, makar da je ona istim hitcem pogodjena.

Nadalje je kao vjerojatno uzeto, da je Maru M. sriedišni hitac (Kernschuss), a Mladena M. samo razsap istoga hitca (Streifschuss) pogodio, jer da neka zrna zadrže do stanovite daljine središtni pravac s kojim ide obično i čep od naboja, dočim se ostalo zrnje hitca u širem okrugu razštrka; a kao vjerojatnije je izjavljeno, da je kod opaljenja puške Mara bliže, a Mladen dalje od okrivljenog stajao.

Na temelju ovih činjenica stavljen bijaše Stojan M. na temelju dielomičnoga vlastitoga priznanja tužbovnom odlukom od 16. listopada 1879. br. 3337. pod obtužbu radi zločina dvostrukoga običnog umorstva u §. 134. i 135-4. kz. označenoga; nu na temelju u ničem nepromienjenih na konačnoj razpravi okolnosti, proglašen je Stojan M. osudom c. k. sudbenoga stola u Zemunu od 26. studenoga 1879. br. 3617. krivim zločina običnog umorstva po §. 134. i 135-4. kz. na kazan smrti, a po zakonu od 16. listopada 1872. nekrivim istog zločina na štetu Mare M.

Ova osuda obrazložena je — nakon što je u kratko opisan dogodjaj i predočen iztražni materijal — u pogledu kvalifikacije čina sliedećimi razlozi:

Čin se dieli daklje u dva odsjeka, i mora se priznati, da se je St. M., — čim je vidio svog protivnika sjekirom oboružanog stupati pram svojoj kući, — nalazio u strahu za svoj život i za život svoga sina Petra, i da je morao latiti se sredstva, da odbije od sebe napadaj. Može se i povjerovati, da je samo zato stupio okrivljenik pred svoju kuću, da se ogleda, gdje mu je sin [2], i da se šepav na jednu nogu — kakav u istinu je — nije mogao bjegom spasiti, već je morao dočekati i odbiti predstojeći napadaj.

Po tom se može izpalenje puške smatrati kao pravedni uztuk; i pošto je samo jedna jednocievna puška rabljena, i pošto je moguće, da je St. M. nevješt u rabljenju puške i uzrujan, kako je bio, promašio djelomično svoj cilj, pogodio mjesto svojega protivnika svoju ženu Maru, — to se mora smrt Mare M. samo slučaju pripisati i nemože se okrivljeniku upisati. S toga se je morao okrivljeni glede toga diela obtužbe po zakonu od 16. listopada 1872. nekrivim proglasiti.

---

[1] Što se meni obzirom na pravac obijuh hitaca, narav ozlieda i položaj lješinah — upravo nevjerojatnim čini, makar Stojan M. tvrdio, da nije čuo nikakvi drugi hitac opaliti. Op. p.

[2] Što je u ostalom istom njegov branitelj na kon. razpravi iztaknuo. — Op. p.

Digitized by Google

Nu dalje postupanje okrivljenika proti prevladanom si protivniku, kojega je sjekirom tako zlostavio, da mu je zadao više smrtonosnih ozlieda, sadržaje u sebi tako izrazitu nakanu usmrtiti ga, da mu se mora ovaj čin kao zločin umorstva po §. 134. kz. ubrojiti; jer on sam čin priznaje, a namjera leži u činu (§ 264. i 265 kp.).

Proti toj osudi uložili su državno odvjetničtvo kao i okrivljenik priziv, dakako sa stanovišta posve protivnih.

Državno odvjetničtvo razlagaše, da se već u prvom pucanju imade nazrievati nakana usmrćenja, jer je St. M. sám svoga krvnog neprijatelja na sukob izazvao, izašav sa puškom u ruci pred svoju kuću. On se nije nikako nalazio u stanju nuždne obrane, jer je njegov protivnik, kako sam pripovieda, 4 do 5 koraka udaljen bio; a morao je biti i većma udaljen, kad je Mara M., koja je iz neposredne blizine ubijena, po položaju lješine 16 koraka daleko od njegovih vratnica stajala, od kuda je on navodno pucao, a Mladen M. morao je u taj par i dalje od nje stajati, ako li je jednim te istim hitcem pogodjen; s toga je morao Stojan M. u tom slučaju oko 12 koraka, a ne, kako on tvrdi, samo 1 korak od svojih vratnica na put izaći.

Proti nuždnoj obrani govori i položaj lješina, koje su u pravcu lievo od kuće i okrivljenikovih vratnica pronadjene; te nije nijedan ozliedjenik ravno s preda iz puške ranjen, već Mara M. s otraga, a Mladen M. u odvraćenom od Mučalova položaju; odaklje se vidi, da je on već mimo njegove kuće prošavšeg protivnika na sukob izazvao, i bez ikakve nužde nanj pucao. A pošto je tim hitcem Mladena M. smrtonosno pogodio, a Maru M. na mjestu ubio, a kasnije Mladena sjekirom dotukao te pošto iz predhodnih dogodjaja i samoga čina po njemu tajena nakana usmrćenja proizlazi, to je branilo državno odvjetničtvo podpunoma stanovište obtužbe, da se imade ovaj čin kvalificirati kao zločin dvostrukog običnog umorstva po §. 134. k. z, jerbo je svejedno, da li nastupi naka, njeno usmrćenje na napadnutoj osobi ili slučajem na kojoj drugoj osobi. —

Branitelj okrivljenog g. odvjetnik Mato Ivić pako nastojao je u svom prizivnom izvedenju kao i prije toga u ustmenoj branitbi dokazati, da je sve ponašanje Stojana prama nevjernoj si ženi Mari i suparniku Mladenu M. miroljubivo i svaki sukob izbjegavajuće bilo; da on s toga nije na umorstvo svog protivnika niti pomisliti mogao; već da je zabrinut za svog sina Petra na ulicu izašao, te videć se oči u oči svomu protivniku oružanom sa sjekirom, i znajuć da mu budući šepav bez opasnosti za svoj život uteći nemože, nanj svoju pušku opalio; jer je obzirom na predhodne prietnje svakako za svoj i za život sina si zabrinut biti morao; dakle da se je kod izpalenja hitca u pravednoj obrani nalazio (§. 2. — g. kz.).

Pa kad je uzprkos tomu Mladen M., sveobće poznati zlikovac, po-

Digitized by Google

dignutom sjekirom opet na nj navalio, kad su se oba pograbila i na život i smrt borila, a on mu sjekiru oteo i njom ga sasjekao i usmrtio, da je to činio bez ikakova razmišljanja i samosvjesti, jer mu je strah i borba za život pomutila pamet, i da nije niti u tom trenutku namjeru poprimiti mogao, da svog protivnika života liši.

Izmedju hitca i dalje borbe proteklo je samo malo časova, da on nije mogao zdravo razmišljati, što će dalje da radi. U borbi za život i i podlegavši strastim stupio je on nutarnjim nagonom u daljnu obranu, te nije mogao birati ni orudja ni načina obrane, a kamo li razmišljati o posljedicah svoga djela.

S toga da manjka svaka zla nakana, i da nemože u ovom slučaju biti govora niti o zločinu umorstva, niti ubojstva, dapače niti o kakovu prekoračenju nuždne obrane (§. 2. — g. i 335. kz.), te moli da se obtuženi proglasi nekrivim.

Usljed ovih priziva i predloga c. k. sudbenoga stola, da se imade osudjeni St. M. predložiti Nj. Veličanstvu na pomilovanje, izjavio se je c. k. krajiški odsjek banskoga stola u Zagrebu svojom riešitbom od 13. veljače t. g. br. 518. podpunoma za osudu i predlog pomilovanja prvoga sudišta, s kojih razloga, nezna se, barma nisu ti razlozi priobćeni prvomu sudu. Zato je predložio sve spise na više riešenje c. k. krajiškom odsjeku stola sedmorice, koji je usljed preduzetog po §. 308. kp. ureda radi pregledanja spisa obie niže osude promjenio i sudio: da okrivljeni St. M. nije kriv u grieh mu upisanog zločina umorstva (§. 134. i 135. 4. kz.) na Mladenu M. i Mari M. počinjenog u smislu zakona od 16. listopada 1872., ali da je kriv na Mladenu M. izvedenoga u §. 140. kz. označenog zločinstva ubojstva, te se radi toga odsudjuje po §. 142. kz. na težku i poštrenu tamnicu od dvie godine i da mu se uračuna cielo vreme iztražnoga zatvora.

Osuda ova temelji se na sliedećih razlozih:

Okrivljeniku u grieh upisano kažnjivo djelo ima dva momenta čina: prvi sukob sa usmrćenim, kad je naime okrivljenik pred kućnu kapiju izašao, i poslje opaljene puške nastalo hrvanje medju obojicom, pri kojem je okrivljenik svomu protivniku više udaraca sjekirom zadao. — Glede obajuh tih momenta ima se prije svega posmotriti, da li se je okrivljenik nalazio pri tom u vršenju pravedne obrane i nije li može biti prekoračio granice iste.

Okrivljenik sam dopušta, da je sa prozora svoje kuće vidio, gdje njegova supruga sa Mladenom M. prema njegovoj kući ide, pa da je, bojeć se kakova napadaja, izišao pred kućnu kapiju sa puškom, koju je nekoliko dana prije toga oštro nabio bio, i Mladena zapitao: kuda ide. Tek na to porodio se je konflikt medju obojicom, usljed kojeg je okrivljenik pušku opalio.

Digitized by Google

Iz svih tih okolnosti neda se po §. 2. — lit. g. kz. sa razlogom na pravednu obranu zaključiti, pošto je okrivljenik napadaju, ako ga se je bojao, bjegom ili sakriv se lako mogao izbjeći, u mjesto što je pred svoga protivnika tako reći izazivajućim načinom izašao. Ako je daklem Mladen na to sjekirom na njega pošao, to je sam okrivljenik napadaj izazvao.

U ostalom čini se po položaju, gdje su lješine i lokva od krvi nadjena, kao da su njegovi protivnici od kuće Mladenove pošli te pored kuće okrivljenikove mali jedan komad dalje prevalili bili.

Hitac od puške ranio je smrtonosno i Mladena M. i ženu okrivljenikovu, i rane, što su ih oboje hitcem zadobili, morale su po mnenju liječničkih vještaka obsolutno za posljedicu imati smrt njihovu, te je žena odmah i umrla.

Za točnu kvalifikaciju ovoga čina mora se prosuditi, koju je namjeru počinitelj pri tom imao, a osobito, da li je imao namjeru, da ih ubije.

Da nije imao kakove namjere proti svojoj ženi, pače da nije proti njoj nikakvo djelo u neprijateljskom namišljaju izvesti htio, nego da se samo slučaju ima pripisati, da je hitac i nju pogodio: sve se to može sa svom sigurnosti uzeti, pošto je u obće njegovo postupanje napram ženi bilo pomirljivo i popustljivo; i pošto je u času, kad je pušku opalio, vidio pred sobom kao protivnika samo Mladena M., koji mu se je prietećim načinom približavao.

Ali i glede posljednjega nemože se uzeti dokazanim, da je okrivljenik imao proti njemu namjeru, da ga ubije, jer i ako je pušku iz neposredne blizine nanj opalio, ipak se mora uvažiti, da je opasnost situacije izključila svako ozbiljnije premišljanje kod okrivljenika, a i predjašnji konflikti, što jih je sa Mladenom imao, dokazuju, da se je prema njemu znao umjereno ponieti.

Opalivanje puške, za koju je znao, da je oštro sa više komada olova nabijena, proti čovjeku, koji je malo samo udaljen od njega stajao, pokazuje brez sumnje neprijateljsku namjeru, te se nemože uzeti, da je samo nuždnu samobranu prekoračio, i to radi toga ne, što je sam izazvao sudar sa svojim protivnikom. Pošto je daklem Mladen M. preminuo, i preminuti morao, sve da mu i nije kasnije sjekirom više udaraca zadano, to se njegov čin, što ga je pri prvom sudaru sa Mladenom M. izveo, po §. 140. kz. kao zločin ubojstva kvalificirati mora.

Naprotiv se ne može imputirati okrivljeniku isti zločin ili u obće kakovo kažnjivo djelo i proti njegovoj ženi, pošto nema zle nakane (§. 1. kz.), i pošto se rezultat samo slučaju pripisati imade (§. 2. kz); iznimna pako ustanova §. 134. kz., po kojoj predleži zločin umorstva i

Digitized by Google

onda, ako se druga osoba usmrti, a ne ona kojoj je smrt prietila, — ne može se protegnuti i na zločin ubojstva.

Što se pak tiče drugog momenta čina, usljed kojeg je okrivljenik Mladenu M. više smrtonosnih ozlieda sjekirom zadao, to se kod ovoga kaznenoga čina mora u korist obtuženoga uvažiti, da je bio u pravednoj obrani, pošto ga je Mladen M. pri tom tvorno napao bio, i pošto se je samo poslužio pravednom obranom, da se od napadaja sačuva (§. 2. — g. kz.). (?)

Što su i udarci sjekirom smrt za sobom povukli, ne može se pri tom u obzir uzeti, pošto je ozliedjenik hitcem iz puške već smrtno pogodjen bio, pa što se tako reći ne može, da je smrt uslied kasnijeg čina obtuženikovog nastala.

Po tom ostaje samo okriva glede čina na Mladenu M. izvedenoga, koji se kao zločin ubojstva kvalificirati ima, a u tom je pogledu objektivni i subjektivni dokaz doprinešen na način, ko što su to oba niža suda izvela.

Odmjerena kazna osniva se na §§. 142. kz. i 311. i 313 kp. —

Đ. Gj.

Opazka uredničtva. Zanimivi ovaj slučaj preporučamo našim čitateljem, da ga malko potanje razmotre. Kako je g. pisac obširno razložio sam dogodjaj i razloge osuda sudova prve i treće molbe naveo, neće biti ni težko. Nam se nehotice namiće pitanje: nije li osim Stojana M. još tko tu sudjelovao? Ništa se negovori o Stojanovom sinu Petru. Nam se čini korektnim stanovište držav. odvjetničtva, a težko nam je pojmiti, kako su I. i II. molba mogle govoriti o nuždnoj obrani čovjeka, koji je izašao iz svoje sobe nabitom puškom u ruci te svoga neprijatelja osorno upitao: Kuda ćeš? — Isto tako ne bismo se mogli složiti sa mnenjem vis. c. k. stola sedmorice, glede kvalifikacije ovoga zločinstva, koje on uze kao zločinstvo ubojstva. U razlozih osude proviruje kao razlog ovoga i umjereno ponašanje Stojana M. prama Mladenu M. Nu zar nije vjerojatnije, da je neprestano zadirkivanje, otimanje stvari i sramota dodijala Stojanu M., te on odlučio prvom prilikom maknuti s puta svoga neprijatelja.? Usudili bismo se primjetit, da je ovo u istinu dosta vjerojatno.

Bosna i Hercegovina.

Monopol soli. Službene sarajevske novine donose sliedeću naredbu:

Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 1. travnja 1880. uredjenje solskog monopola u Bosni i Hercegovini, kao i sve po carinsko-trgovačkoj konferenciji izradjene monopolne propise i kaznene ustanove za solsko-dohodarstvene narušaje premilostivo potvrdili.

Digitized by Google

Nanizujuć na ovdašnji oglas od 12. siečnja t. g. br. 3042. tičući se priključka Bosne i Hercegovine u obće carinsko područje austro-ugarske monarkije, i s istim u savezu stojeće uvedenje drž. monopola priobćeni podpunim sadržajem u službenih bosansko-hercegovačkih novinah, dočim se ovdje samo važnije ustanove njegove do obćega znanja stavljaju.

Sol je izključivomu razpolaganju zemaljske uprave za Bosnu i Hercegovinu pridržana. Na temelju toga povjerila je zemaljska vlada, kao što je već oglasom od 8. ožujka t. g. br. 2923. obnarodovano, uvoz i prodaju soli u Bosni ugar. obćoj veresijskoj banki, — dakle nesmije nitko bez posebne dozvole zemaljske vlade sol iz inozemstva za potrošak, prodaju ili za prevoz u inozemstvo u Bosnu uvažati.

To isto valja i za stanovnike Hercegovine, koji sol iz dalmatinskih solara dobivaju.

Pod solju razumieva se kuhinjska sol kako u čistom stanju, tako i sa inimi tvarmi pomješana ili u vodi raztopljena. Po tom je sva na — ili pod površjem zemaljskog područja od naravi postala u čistom stanju ili u smjesi sa inimi tvarmi ili u vodi raztopljena nalazeća se sol izključivo vlastničtvo zemaljskoga erara.

Pronadje li se kakvo slano vrelo, solni sloj, sol u čistom stanju ili u smjesi sa drugimi tvarmi; postane li jedno solno vrielo, ili počme li koja obična voda sol donašati, dužan je onaj, koj dotično zemljište obradjiva, ili ako to zemljište neobradjeno leži, vlastnik istoga, najdulje za 90 dana računajuć od dana, kada mu je to do znanja došlo, najbližoj financ. oblasti prijavu učiniti. Tko to učiniti propusti, počini težki dohodarstveni prekršaj i kazniti će se sa 25 do 200 for.

Kod pronadjenih takovih solskih vriela vlastna je zemaljska uprava solske majdane podignuti i ustup za to nuždnih zemljišta i kućah zahtievati, ili pako, ako ti izvori za proizvadjanje soli nebi sposobni bili, takove zabušiti ili na koj drugi način neuporabljive učiniti. Vlastniku takovih eraru ustupljenih ili kroz uništenje solskih izvorah neuporabljivimi učinjenih zemljištah dati će se odšteta po ustanovah, štono za razvlastbu (exproprijaciju) zemljištah i kućah za javne svrhe postoje.

Bez dozvole zemaljske uprave nesmije nitko sol proizvadjati ili praviti, t. j. sol iz vode, zemlje, ili drugih rudah izlučivati, od tudjih sastojinah čistiti, bistriti u kakvoći popravljati, ili sol potičuću iz zemaljskih solarah za prodaju kroz dodatak nečiste soli ili drugih tvarih kvariti.

Osobe, kojim se sol za njihovu potrebu, za potrošak u njihovom kućanstvu, za djubrenje zemaljah, ili za tjeranje kakvoga obrta, ili iz koga mu drago uzroka za nižje, nego što su obične prodajne ciene, dade, nesmiju tu sol pod nikakvom izlikom drugomu odstupiti.

Digitized by Google

Prestupnici propisah o solskom dohodarstvu kazniti će se po obćih ustanovih dohodarstvenih prekršajah, i po kaznenih ustanova solsko-monopolnog reda.

Težkoga dohodarstvenoga prekršaja učini se krivim:

a) tko sol u čistom ili sa drugimi tvarmi pomješanom stanju iz inozemstva uveze, ili tko takovu sol od drugih znalice preuzme;

b) tko prijaviti propusti postanak solskog izvora, sol sadržavajuću zemlju ili druge rude ili okolnost, da je jedna obična voda sol nositi počela;

c) tko sol na zabranjeni način proizvadja, prodaju soli propusti, koja bude kod pravljenja salpetra, kod čišćenja soli, ili kod drugog zanimanja nuzgredno proizvedena;

d) tko sol dobivenu uz jeftiniju nego običnu prodajnu cienu drugomu ustupa, prodaje ili tko takovu sol znalice preuzme;

e) tko sa drugom ne iz zemaljskih solarah dobivenom soli trgovinu tjera, ili takovu sol znalice kupuje.

Gore nabrojeni dohodarstveni prekršaji kaznit će se i to:

onaj pod a) sa 4- do 8mero-strukim iznosom solsko dozvoljne pristojbe, koja za svakih 100 kilograma 9 for. 38 nč. iznaša.

pod b) sa globom od 25 do 200 for.

pod c) i d) sa globom od 5 do 50 for. u koliko se učin neima kao težki dohodarstveni prekršaj kazniti;

pod e) sa 4- do 8mero-strukim iznosom solsko-dozvolne pristojbe.

Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu.

Sarajevo, 30. travnja 1880.

Za poglavicu zemaljske vlade: **Badovinac.**

Književnost.

Delle opere che illustrano il notariato. Saggio di Vladimiro dr. Pappafava. Zara Nicolo Solić 1880. — Ciena 2 for. ov.

Već je u posljednjem broju medju literarnimi obznanami spomenuto i ovo djelo vrlo radina pisca g. dra Vlad. Pappafave. Tiesni prostor i kratko vrieme ne dadoše o njem više reći. Zato svraćamo sada opevano pozornost čitatelja na ovaj plod velike marljivosti g. dra P.

G. Dr. P. odluči napisati na taljanskom jeziku teoretičko-praktički tumač austrij. bilježničkomu redu. Kod izradjivanja toga djela proučio je mnoge spise o bilježničtvu, što dade povoda ovomu djelu.

Proučavanje svake razprave o bilježničkoj instituciji u velike će olahkoćivati ovo liepo djelo „Delle opere che illustrana il etc.“ Tu su najme

Digitized by Google

alfabetičkim redom navedena djela, spisi, razprave i zakoni o bilježničtvu starijega i novijega vremena gotovo svih prosvjećenih naroda. Neka su djela navedena samo po naslovu svom, iz drugih je pisac povadio te u izvorniku ili prevodu taljanskom, priobćio važnije stvari, n. p. iz spisa Bolza Friderika, De las Casas de José Gonzala, Cennia, Contia, Roncania, itd., a kod većine izrekao svoj sud često sa nekoliko rieči, koje ipak pokazuju liepa znanja i shvaćanja. Pisac nije u stalom sustao samo kod taljanskih, španjolskih, francezkih, englezkih, nizozemskih i njemačkih pisaca, nego se obazreo i na slavenske narode, te nam navodi dva djela o bilježničtvu na ruskom jeziku, a jedno na francezkom o ruskom bilježničtvu. Kako je još uvjek mučno doći do slavenskih literarnih radnja, nečudimo se što osim ovih ruskih spisa nenavodi nikakovih sličnih radnjâ iz literature poljske i češke.

Nećemo se prevariti reknemo li, da su dosta riedka djela, koja bi nam predočila najvažnije pojave literarne o jednoj instituciji svih posvjećenih naroda, a o bilježničtvu bit će ovo po svoj prilici jedino. Ovim se čini suvišnom svaka dalnja preporuka, pravnici naši znati će i sami valjano ga ocieniti, a osobito dobro će ono doći bilježnikom, pa onda svakomu koga bilježničtvo zanima bilo u kojem pravcu.

Knjiga je izdana knjižarom Nikole Solića u ukusnom formatu, ima 360 strana, a stoji 2 for.

Ovaj povoljan sud o radnji g. P. potvrdjuje i druga činjenica. G. dr. P. podnio je jedan otisak svoga djela Nj. Velič. kralju taljanskomu Humbertu. Na to se je ministar kraljeve kuće po nalogu Nj. Veličanstva kralja posebnim pismom zahvalio piscu u ime kraljevo na tom daru, koji je uvrstio u svoju biblioteku, te u znak svoga priznanja i poštovanja naložio, da se piscu izruči dragocjen dar: zlatna igla sa initiali kraljeva imena, obojo nakićeno briljanti. Taljanski konzul u Zadru već je predao taj kralj. dar g. dr. P.

Na svršetku još ćemo reći, da je možda za mladoga pisca zahvalnije pisati poveća djela na taljanskom jeziku, ali se ipak pouzdano nadamo, da će nas obdariti, prem možda i kasnje, sa plodovi rada svoga na hrvatskom jeku pisanimi. Ta on spada već sada medju najrevnije pomagače „Prava“. —ć.

Viestnik.

Hrvatski sabor sazvan je na 5. lipnja t. g. Kako su regnikolarne deputacije hrvatska i ugarska složile se u svih točkah nagode, biti će ova glavnim predmetom saborskih razprava. Hoće li osim ovoga doći još i drugih predmeta u razpravu, naročito proračun za tek. godinu, do sada nije izviestno.

Digitized by Google

— Dana 29. svibnja otidjoše gg. profesori dr. pl. Bresztyensky, dr. Čakanić i dr. K. Vojnović kao članovi odbora, izabrana po profesor. sboru pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta za proučenje osnove hrv. kaz. zak., u zemalj. kaznionu Lepoglavu, da prouče uredjenje toga zavoda. Koliko čujemo kr. vladni odjel za pravosudje posve odobravajuć ovu namjeru išao je u svem na ruke odboru — a jednakim načinom obećao svaku podporu i ravnatelj kaznione g. M. Taufer.

— Zagrebačke novine javljaju, da se je velem. g. dr. Napoleon Špun-Stržić, kr. drž. nadodvjetnik odrekao zvanja drž. nadodvjetnika, te da je uprava posala drž. nadodvjetničtva povjerena g. Vladislavu vitezu Cuculiću, tajniku kr. vlad. odjela za pravosudje.

— Premalo osoblja kod kr. sudb. stola. „Sriemski Hrvat“ piše: Kako doznajemo, manjkavost sudačkog osoblja kod ovješnjeg kr. sudbenog stola je takova, da poslovi zapinju, te se kod glavnih razprava, gdje je potrebit senat od šest sudaca, moraju pozivati i sudci dodieljeni kr. delegovanomu sudu na službovanje. Da pri ovakih sgodah poslovi delegovanog suda i opet zapinju, može se lasno pomisliti kod suda sa ovako razgranjenom nadležnosti, kao što je ona sudbenoga stola vukovarskoga. Ovih je dana jedan od sudaca, koji je iz nekojih sela bio pozvao na preslušanje stranke, morao iste nepreslušane odpustiti, jer je trebalo da ide obavljati poslove u delegovani sud, koga je sudačko osoblje taj dan sve bilo u glavnoj razpravi.

Na taj način dakako da sudbeni poslovi moraju zapinjati, što je na ne malenu zaprieku vršenju zakona kano i štetu pojedinaca, a svemu bi se dalo pomoći, kad bi se izpunile praznine, koje su nastale smrću pok. viećnika Hergešića i bolešću g. viećnika Mraka, koji sad žalibože u težkoj bolesti postao nesposobnim za obavljanje sudačke službe.

Visoki kr. odjel za pravosudje neka tomu što prije doskoči, kako to traži nužda i interes občinstva.

— † Marko Tuškan prisjednik sudb. stola u miru, umro je 14. svibnja o. g. u 60. godini života. Pokojnik bijaše čestit čovjek i valjan rodoljub — U Budapešti preminu 20. svibnja dr. Batagliarini, viećnik kod kr. tabule u Budapešti (II. molba) i izvjestitelj za riečke poslove.

Književnost. Za koji dan doći će u prodaju „Urbarski sustav kraljevinah Hrvatske i Slavonije. Spisao Dragutin Pauly, iz latinskoga prevco Franjo Žigrović-Pretočki.“ U vel. osmini str. 64. Ovo je djelce tiskano kao prilog „Mjesečnika“, te se je napose otisnulo, da si ga uzmognu i oni nabaviti, koji nedrže „Mjesečnika.“

— Osvrt na radnje o običajnom pravu i Rusiji, dra V. Bogišića, profesora prava na odeškom sveučilištu.“ Ova je razpravica prevedena iz francezkoga jezika, te štampana najprije u 85 svezku (od 30. travnja 1880.) spljetskoga Prava,“ a odavlje je napose pretiskana. Sadržaj je njezin: Uvod. Značenje izučenja pravnih običaja u Rusiji. — I. službena iztraživanja. — U inorodnih naroda; pokušaji da se od običaja zakonik stvori; — iztraživanja u pravom ruskom narodu. II. Iztraživanja pojedinaca. Putopisna izvješća; narodnopisne radnje; prva posebna iztraživanja ob običajnom pravu; naputci ad hoc; opisi običaja samih očiglednika; stari pomorski zakon, kojemu se nezna zakonotvorca; izučavanje pravnih običaja jur opisanih; naznačenje naročitoga povjerenstva, prvo mu izdanje; knjigopis; zaključak.

Pisac g. dr. V. B. pripovieda u ovodu povod ovomu „osvrtu“; obeća najme svojim „parižkim prijateljem“ štogod napisati o znamenitosti iztraživanja,

Digitized by Google

koja su se ovo posliednje doba činila u Rusiji o pravnih običajah.“ Pisac vrlo žali, da nije mogao poradi mnogih drugih posala, „pristojno izpuniti tu zadaću,“ s toga veli: „Mi ćemo se stegnuti na to, da prost članak sastavimo, da se na brzu ruku obazremo na taj pokret“ (iztraživanje ob običajnom pravu), obećav da će u drugo doba obširniju raduju napisati.

— Pravo pravničko-upravni list. God. VIII. svezak 85. Sadržaj: Dr. V. Bogišić. Osvrt na radnje o običajnom pravu u Rusiji. — V. Vrčević Seocko kopile. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Književnost. — Viestnik.

— Der Gerichtssaal. Zeitschrift für Strafrecht, Strafprocess, Gerichtliche Medicin etc. Uredjuje ga uz pripomoć najvještijih njem. kriminalista dr. Fr. O. pl. Shvarze. U svezku 8. izvrstnoga ovoga časopisa štampana je ocjena poznatoga djelca g. Mil. Tauffera ravnatelja zemalj. kaz. u Lepoglavi „Der kroatische Strafgesetzentwurf im Vergleiche mit den Bestimmungen des neuen ungarischen Strafgesetzes etc.“ Ocjenu napisao je sam dr. Fr. O. pl. Schwarze, a ona je u cielosti vrlo povoljna za g. Taufera, a ne manje i za osnovu hrv. kaz. zakona. Toliko sada, jer nam je dotični svezak časopisa došao u ruke tek pred nekoliko dana.

— Manuale illustrativo dell' ordinamento notarile austriaco. Di Vladimiro Dr. Pappafava. Nakladom knjižare Nikole Solića u Zadru, izaći će evo ovaj tumač austrijskoga bilježničkoga zakona od 25. srpnja 1871. Rečena knjižara pozivlje na predbrojku toga tumača, što ga je nanapisao vrlo revni dr. Vl. Pappafava. Djelo izlaziti će u sveščićih svaki po 60 nov., te se može naručiti kod spomenute knjižare u Zadru. Preporučamo ovo koristno poduzeće svim našim pravnikom, a osobito bilježnikom i odvjetnikom.

Svaštice. God. 1876. razpisa bečko minist. nastave nagradu za najbolje, sustavno izradjeno djelo o javnom pravu, valjajućem u Austriji. Od podnesenih usljed toga razpisa djela nije ni jedno pronadjeno vrednim nagrade. S toga je ove godine obnovljena nagrada, koja iznosi 2000 for. u srebru. Djelo mora da obuhvaća cielo područje austrijskoga pozitivnoga javnoga prava, dakle pravo ustavno (državno pravo u užem smislu), i upravno pravo; mora biti tako sastavljeno, da se bude moglo rabiti kao priručna knjiga i kao rukovodnik za predavanja. Rok za podnešenje natjecajnih djela ustanovljen je na 31. siečnja 1882.

— Sudovi druge molbe. U Ugarskoj razpravlja i dokazuje se već od duže vremena, da bi trebalo kod višega suda izvesti decentralizaciju. To se je osobito živo izticalo onomadne u saboru ugarskom u razpravi ob uvedbenom zakonu ka kaz. zak. Tu je zastupnik Chorin medju ostalim, da dokaže tu potrebu, naveo sliedeće statističke podatke: U Ugarskoj (bez Erdelja) postoji samo jedan sud druge molbe za 11 mil. stanovnika, naprotiv u Pruskoj dolazi na 19 mil. stanovnika 21 viši sud, u Franczekoj na 38 mil. stanov. 28 viših sudova, u Španjolskoj na 15 mil. stan. 15 viših sudova, u Italiji na 25 mil. 20, Rumunjskoj na $4^1/_2$ mil. 4, u Austriji na 20 mil. 9 viših sudova. Naprotiv u nijednoj zemlji na svietu ne upotrebljuju stranke toliko pravnih sredstva, koliko u Ugarskoj. Jedan priziv dolazi u Italiji na 2037 stanovnika, u Franczekoj na 2029, Bavarskoj na 1908, Austriji na 1022, Rumunjskoj na 630, a u Ugarskoj na 183 stanovnika. Ugarska se dakle natječe sa Grčkom, gdje dolazi jedan priziv na 143 stanovnika.

— Mnenje c. k. najvišega suda bečkoga o podizanju podružnica ugar. osjeguravajućih družtva u Austriji. Povodom posebnih slučajeva obratilo se je bečko minist. pravosudja, po želji minist. nu-

Digitized by Google

tarnjih posala, posebnim dopisom ne najviši bečki sud, neka dade svoje mnenje otom, moraju li se gledeć na čl. 20. austro-ugar. carinskoga i trgovačkogu saveza od g. 1878. (zakon od 27. lipnja 1878. d. z. l. br. 63; — zak. čl. XX. 1878. ugar. hrvat. sabora, „Sbornik“ g. 1878. br. 53.) kao i gledeć na dalnje sporazumke k ovomu članku (zak. od 27. lipnja 1878. br. 63. d. z. t.) ugarska osjeguravajuća družtva, koja želje u kraljevinah i zemljah zastupanih u car. vicin urediti svoje podružnice, prije nego li se upišu u registar trgovački, izkazati da su dobila dozvolju da tjeraju osjeguratelјne poslove u rečenih zemljah.

Ob ovom predmętu viećalo se u plenarnoj sjednici najvišega suda, te tu jednoglasno stvoren zaključak 17. ožujka 1880. br. 62/pr. glaseći: U slučaju, da bi ugarsko osjeguravajuće družtvo hotjelo ustrojiti podružnicu u ovdašnjem području (t. j. u kraljevinah i zemljah zastupanih u car. vieću), mora si prije nego li se počme posao tjerati, izposlovati posebnu dozvolu od nadležne ovdašnje (cislajtanske) državne oblasti.“

Najviši je sud zagovarajuć i obrazlažuć ovo mnenje izrekao, da inostrana družtva ne mogu imati više prava nego li isto takova domaća; da se zahtjevu, da si ugarsko družtvo izhodi koncesiju za svoju podružnicu, neprotivi nimalo čl. XX. austro-ug. carinskoga saveza od 1878. (zak. od 27. srpnja 1878.), da ovo mnenje posve jasno zagovaraju car. patent od 26. studenoga 1852. br. 253. d. z. l. o družtvih; car.-patent od 20. prosinca 1859. br. 227. (obrtni zakon cislajtanski), zakon o tečevnih i gospodarskih zadrugah od 9. travnja 1873. br. 70. d. z. l. i napokon car. naredba od 19. studenoga 1865. br. 127.

— Vredno uvaženja. U Budapešti izlazeći časopis „Ungarische Gerichtshalle“ pravom oštro kori korporativne čestitke, vulgo poklonstva, učinjena po sudovih, bilo ma koliko sjajnim osobam, ili prilikom kojom mu drago. Ništa — veli onaj list — ne može toliko poniziti dostojanstvo suda kao ovaka poklonstva; sudovi kao nosioci i mandatari najviše pravosudne vlasti, treba da i u ovom pravcu brane svoju neovisnost; pojedinomu sudcu kao privatnoj osobi prosto bilo čestitati i klanjati se; nu sboru sudačkomu imao bi to ministar pravosudja zabraniti. —

Imenovanja. Dr. Nikola Jurković, dosada naslovni, imenovan je pravim tajnikom kr. vlad. odjela za nutarnje poslove; Mileust Smodić perovodjom kod kr. vladnoga odjela za nutarnje poslove nižega razreda; dr. Franjo Josip Spevec, podžup. perovodjom u sv. Križu-Začretje. i dr. Teodor grof Pejačević naslovom i značajem podžup. perovodjom; Ivan Ožegović, prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola.

Premještenje. Slavoljub Sova prislušnik od sudb. stola ka kot. sudu u Petrinji; Petar Žužić privrem. prislušnik iz Korenice k sudb. stolu u Gospić.

Natječaji. Kod kr. zemalj. financ. ravnateljstva, odnosno ravnateljstva pravnih posala imadu se popuniti četiri mjesta perovod. vježbenika sa godišnjom pripomoćju 400 for. Molbenice imadu se podnieti predsjedničtvu kr. zemalj. finan. ravnateljstva u Zagrebu.

— U obsegu kr. banskoga stola ima se popuniti mjesto prislusnika sa godišnjom pripomoći od 400 fr. Molbenice podastiru se predsjedničtvu kr. banskoga stola.

— Kod poglavarstva grada Zagreba popunit će se mjesto perovodje polit. struke. — Plaća 800 fr. i 20 % skuparine. Molbenice do 5. lipnja gradskomu poglavarstvu.

Digitized by Google

Stečaji. Bartol Kutuzović trgovac iz Gundinaca. — C. k. kot. sud u Bošnjacih. — Z. i upr. im. Mijat Turson u Gundincih. — R. pr. 30. svibnja.

— Adolfo Weis, neprot. trg. u Dalju. — Grad. deleg. kot. sud u Osieku. — Z. i u. im. odvj. An. Rukavina, zam. odvj. I. Muačević. — R. pr. 3. lipnja t. g. — Marko S. Georgiević iz Rume. — Kr. kot. sud u Rumi. — Z. i u. m. odvj. dr. St. Dimitriević, zam. Svetozar Stojadinović. — R. pr. 31. svibnja t. g.

— Ostavina Nikole Popovića, umrloga 5. siečnja 1878. — C. k. kot. sud u Vinkovcih. — Z. i u. im. odvjet. Ignjat Broš, zam. akcesista Ilija Vuković. R. pr. 28. kolovoza t. g.

— Adolfo Krignanin iz Bakra. — Kr. kot. sud bakarski. — Z. i pr. u. im. odvjet. dr. Pilepić, zam odvj. dr. S. Pallua na Rieci. — R. pr. 16. lipnja t. g.

— Leopolda Deutscha udova. trg. tvrdka. — Kr. sudb. stol požežki. — Z. i p. u. im. odvj. Ante Kovačević, zam. odvj. Franjo Mudrovčić. — R. pr. 31. srpnja t. g.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva"

za godinu 1878.

Vranjičan A. 3 for., Remetin Srećko 3 for., Janeković Ante 3 for., Šmauc Drag. 3 for., Solariček Franjo 6 for.

za godinu 1879.

Bauer Ladislav 3 for., Šmauc Drag. 3 for.

za godinu 1880.

Valenko Josip dr. 3 for., Križek A. 3 for., Mihajlović Gj. 3 for., Fodrocy Al. 3 fr., Oštrić Ignj. dr. 3 fr., Tomašić Josip 6 fr., Baić Mato 3 fr., Balogh Ladislav dr. 3 for., Begić Ivan 3 for., Korka Konst. 3 for., Kalaj pl. A. 3 for., Kiš pl. Donat 3 for., Loja Dominik 3 for., Nović pl. Jefto 3 for., Ružić Ivan dr. 3 for., Schönholz vitez Franjo 3 for., Tarbuk vit. Sl. 3 for., Trešćec Gjuro 3 fr., Vranjičan A. 3 fr., Vadjon Fr. 3 fr., Vrban Vjekoslav 3 fr., Markovac Andrija 3 fr., Schmidt Franjo 3 fr., Rijaček Vjek. 3 fr.. Kureš Jakov 3 fr., Valon I. 3 fr., Kottnauer Franjo 3 fr., Mladjenović Josip 3 fr., Bišćan Nikola 3 fr., Remetin Srećko 3 fr., Janeković A. 3 fr., Baling Otokar 3 fr., Smuuc Drag. 3 fr., Tomić Jovan 3 fr., Birra Petar 3 fr., Solariček Franjo 3 fr., Divild Josip 6 fr., Medunić Silvin 3 fr.

Opazka. G. **Peklić Metel** platio je četiri for., a ne tri, kako je u prošlom broju pogriesno štampano.

Dopisnica uredničtva.

G. D. Milanković. Požega. Hvala liepa; doći će.
G. D. Gj. u Zemunu. Hvala na poslanom. Pošaljite više.
G. N. I. u Šidu. — Nebi škodilo, da još štogod dodje.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 7.

Zagreb 1. srpnja 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ. LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razpravni dio.

Strana

Dr. **Ivan Ružić**: Ocjena osnove kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku 225

Josip Župčić: Imadu li urbarski sudovi kod parnica, tičućih se segregacije paša, zahtievati a) kombinatornu ispravu, zatim b) geometričke nacrte o pašnjačkih i šumskih prostorih, postojalih još za vrieme uvedenja Marijaterezijanskoga urbara 280

Gjuro Belošević: Narodna pravna sviest 245

Osnova zakona, kojom se kr. sudb. stolu u Belovaru dosudjuje realna i gruntovnička sudbena nadležnost za one nekretnine ležeće u utjelovljenih i na županiju belovarsku spadajućih dielovih razvojačene krajine, koje su razdieljene medju državnim erarom i imovnimi občinami 253

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni:

a) **B.** Zanimiva urbarialno-pravna pitanja 254

b) Tumačenje §§. 889., 839. i 840. o. g. z. (iz Jur. Blätter) 264

c) Zahtjevi o vlastnosti ne mogu se potražiti utokom, nego redovitim putem pravde 267

II. Kazneno-pravni.

Tko si prisvoji komadić brzojavne žice te samo na jednoj strani s ostalim brzojavom svezane, valja ga kazniti po §. 175. I. sl. b. k. z. 268

N—n. Numerus clausus. Dopis iz Beča 269

Viestnik 271

Digitized by Google

Ocjena osnove kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku.

Piše dr. Ivan Ružić.

Austrijski kazneni zakon od god. 1852. ukazuje se kao izpravljeno izdanje zakonika od god. 1803. Ako se ovomu i priznati mora, da je za stanovište onoga vremena, u kojem je postao, veoma znamenit pojav, nu on ne može više odgovarati sasvim preinačenomu sadašnjemu stanju i današnjim potrebam. To, pak i terorizam mnogih sa gubitkom časti skopčanih i prestrogo odmjerenih kazna u zakoniku od god. 1852., osobito u pogledu političkih zločina (delikta), zahtjeva posvemašnju preinaku u kaznenomu zakonarstvu.

A da po velezaslužnom predstojniku pravosudja izradjena osnova, koja se je većim dielom starih tradicija odrekla, i koja med ostali u sustavu o kaznah velik napredak pokazuje, — ipak još nekojih preinaka potrebuje, pokušati ću u sliedećih razmatranjih pokazati.

Uvodne ustanove.

§. 1. Osnova je trorazredbu kaznjivih djela pridržala te, upućujuć prekršaje na poseban zakon, dieli „zločine“ [1] (u općem smislu), u zločinstva (u užjem smislu) i u prestupke. U austrijske i u ostale njemačke [2] zakonike prešla je ta razredba

[1] Rieč „zlo—čin“ — protivno od dobroga čina — rabi već naš Vinodolski zakon (zamienjujuć ju takodjer sa rieči: „hudoba„ i „grih“) za sva kaznjiva djela. To isto čini polag Macieowski-a i poljsko pravo sa rieči „zbrodnia“ (caput) i „wina“ (manus, ovu za one zločine, koji su se novcem odkupiti mogli); rusko pravo rieči: „wor“ i maszennik“; te napokon češke rieči: „moc“ i „wytržnost.“

[2] Dr. T. R. Schütze, Lehrbuch d. deut. Strafrechts, 2. Aufl., str. 84. prigovora nazoru motiva osnove kazn. zak. za sjevero-njemački savez, po

Digitized by Google

iz Code pénal, koj u mnogom a najpače u svojoj trihotomiji pokazuje utisak Napoleonove samovlade. [3]

Prema naravi stvari, izuzev razliku koja postoji med zločinom i zločinom u pogledu različitosti prava, koje biva jednim ili drugim povriedjeno, nemogu se kaznjiva djela dieliti ako ne u zločine i prekršaje; jer, ako i imaju prekršaji poseban značaj, u pravih zločinih, kojegod vrsti oni bili, nalaze se jedni te isti obćeniti i bitni elementi. Istina, da ima medju zločini u pravom smislu ove rieči „osobito težkih i manje težkih" (Haus); nu pošto se prema okolnosti jedan te isti čin može ukazati često kao najteži, a često kao neznatan zločin, to će se svaki čas budi kod povećavanja budi kod snižavanja stupnja kaznjivosti mienjati granica, kojom se hoće dieliti prestupak od zločinstva. [4]

Neima dakle nikakovoga pravoga razloga, odgovarajućega naravi stvari, po kojem bi se kaznjiva djela razvrstila u zločinstva i prestupke.

Tako malo razloga imade, rekoh, da se svi kriminaliste, koji spajaju izkustvo sa teorijom, u tomu slažu, da najokorjeliji zločinac nije u obće najviše kriv. Uzmimo samo sistematičku i nasliedovanu osvjetu kod hrvatskoga naroda u Dalmaciji, Crnoj gori itd., gdje se dogadjaju ubojstva i umorstva u zanešenosti, žestini i usljed presuda.

---

kojih da se trorazredba na njemačkom pravu (na Karpzov ih kategorijah) osniva. Prisp. takodjer dr. C. G. Waechter, Beitrag zur Geschichte und Kritik der Entwürfe des Strafgesetzb. f. d. Nordd. Bund, str. 44 i sl.

[3] Takodjer englezko pravo nepozna trorazredbe, te upotriebljuje za sva kaznjiva djela rieči: „crime" i „misdemeanour". Prisp. W. Blackstone Commentaries on the Laws of England, IV., str. 5.: i H. J. Stephen, Summary of the Criminal Law, glava I.

[4] T. Canonico, Osservazioni e proposte della Facolta di giurisprudenza nella R. Universitá di Torino intorno al nuovo progetto di codice penale str. 6. G. Bovio, Saggio critico del diritto penale, str. 84 i sl. Prisp. P. Sundelin, Oesterr. Vierteljahresschrift, XII., str. 230. i sl. Dr. S. Mayer Der neue niederländische Strafgesetzentwurf, str. 7. Dr. A. Geyer, Besprechung d. Entwurfes d. Strafges. ü. Verbr. u. Verg. f. d. nicht — ungarischen Länder Oesterr., str. 5 i 6 („Razlikovanje izmed zločinstva i prestupka počiva žalibože na većem ili manjem iznosu ukradjene, pronevjerene stvari itd." . . . . „Nije li objektivna veličina štete mnogo znatnija, kada se siromahu šest, nego kada se bogatomu 600 for. ukrade."); M. Varrentrapp, Bemerkungen ü. d. in Bremen beabsichtigte Erbauung einer allgemeinen Strafanstalt, str. 22. i sl.

Digitized by Google

Istina gdje drugdje neće se zbivati toliko sličnih zločina, nu zato se tu više poznavaju kradje, paleži i prevare u svakom obliku. Isti ravnatelji kazniona većim dielom očitovaše, da se najveći zločinci lakše nagovoriti daju i da su prije pripravni pokajati i popraviti se, nego li osudjenici za manje zločine. Rekao bi kao da se je u ovih posljednjih sasvim uvriežila pokvarena ćut zavadjajuća na zlo, a nemoguća odoljeti istomu. [5]

Upravo upućuje Hrvatsku njezino financijalno stanje [6] na to, da se jednostavnije uredi sistem u pogledu kazna; a to može sljediti jedino boljom razredbom delikta, odrekav se dosadanjega razlikovanja izmed zločinstva i prestupka. [7]

Redanje kaznjivih djela dakle u zločinstva, prestupke i prekršaje neodgovara duhu zakona niti zakonodavca. „To znači kao da bi se reklo občinstvu: Vi netrebate izpitivati nutarnje naravi ljudskih djela; pazite na oblast: ako ona odsječe čovjeku glavu, zaključite od tuda da je taj čovjek veliki zločinac.“ [8] Drugimi rieči: „Najteža kazan, najveći zločin; najteže kaznjeni, najveći zločinac“. [9]

Ako bi se prigovoriti imalo načinu, kojim se u Code pénal-u trorazredba provadja, to bi taj prigovor još više vriediti imao naproti osnovi, koja je poput ostalih zakonika praktičnu vriednost trihotomije — načelnu najme različitost u uredjenju tako razdieljenih gromada — naprama francuzkom kaznenom pravu reducirala. [10]

Trorazredba je specifično francuzka, kao što je i porota, pa se je s onom mislilo i ovu instituciju sačuvati, dodieliv zločinstva nadležnosti porotnog sudišta, a prestupke sbornim sudo-

[5] I. Tissot, Introduction philosophique a l'étude du droit pénal, str. 159. i sl.

[6] E. Tauffer, Der kroatische Strafgesetzentwurf, str. 6.

[7] Dr. C. I. A. Mittermayer, Der gegenwärtige Zustand der Gefängnissfrage, str. 63.

[8] M. Rossi, Traité de Droit pénal, 4-e édit. I. str. 50. — Prisp. Lerminier. Introduction générale à l' histoire du droit, 2-e édit., ch. XX. M. Franck, Des Principes philosophiques du Droit pénal. Revue contemporaine, 1862, sv. XXIX., str. 194; i Boitard, Leçons sur le Code pénal.

[9] Motivi osnove za nizozemski kazneni zakon. Prisp. Dr. S. Mayer, Der neue niederländische Strafgesetzentwurf, str. 7.

[10] Dr. A. Merkel, Verhandlungen d. IX. deut. Juristentages, I., str. 17.

Digitized by Google

vom. Netrebam pako niti spomenuti da uredjenje kaznenih sudova u Hrvatskoj niti najmanje trorazredbi neodgovara.

Kad se polag razredbe ustanoviti daje nadležnost različitih sudova, to ima ona u istinu samo procesualnu važnost, te se neda dokučiti zašto da se poprimi u zakonik o materialnom pravu.

Time se prejudicira zakonodavstvu u pogledu kaznenoga postupka. Prema trorazredbi morala bi dakle za sva zločinstva (u smislu osnove), pa bilo i radi najneznatnije kvalificirane kradje (§. 287.) nadležna biti porotna sudišta. Da se to preporučuje, to neće uvaživ naše današnje odnošaje nitko dopustiti.

Ako bi se pako htjelo nadležnost kaznenih sudova bez obzira na trorazredbu samostalno urediti ili onako ostaviti, kao što u Hrvatskoj postoji, to se pita, čemu je dakle u osnovi trorazredba kaznjivih djela postavljena? [11]

„Uviek se grieši, kada se stanovište kaznenoga postupka jednostavno identificira sa onim materijalnoga kaznenoga prava, dočim se točnim promatranjem pokazuje, da tu jednakosti ne ima, da za postupak postojeće znatne razlike neobstoje sa gledišta materijalnoga kaznenoga prava, i obratno. Ako n. pr. u postupku tiskom počinjene delikte od drugih u ostalom istovrstnih razlikujemo, to ne činimo zato da udovoljimo razlikovanju u materijalnom kaznenomu pravu.“ [12]

Motivi ka §. 1. str. 116. nastoje trorazredbu opravdati i time, što se je u našoj domovini ovaj sustav udomio uvedenjem austrijskoga kaznenoga zakonika od g. 1852., tako da su mu se i pravnici i nepravnici tečajem više od dvadeset godina priviknuli, da je taj sistem usvojen od pretežne većine kaznenih zakonika, i da znamenito olahkoćuje redakciju zakona samoga“.

Prvomu od ovih razloga najodlučnije prigovara izkustvo i istinitost. Svakako će nepravnik najteža kaznjiva djela u pravilu

[11] Bar. Gross, Ueber den dem allgem. Theil e. Strafgesetzb. zu gebenden Geltungsbereich, (Gerichtssaal, XXI. sv. 4, str. 275); Dr. A. Merkel, u. Verhandlungen d. IX. deut. Juristentages, sv. 1, str. 17 i sl.; P. Sundelin, l. c. str. 233; Prisp. naprotiv: Dr. F. O. Schwarze, Commentar z. Strafgesetzbuch f. d. deut. Reich, 3. Aufl. str. 48.

[12] Dr. A. Merkel, l. c. str. 19.

Digitized by Google

zločinom nazvati, nu on će isto tako i mnogim prestupkom kazati, te neće nikada prekršaje od prestupaka razlikovati. Pučanstvo će kaznjivost pojedinih djela naprosto prema svomu moralnomu shvaćanju i po svojem pravnom osjećanju uvažiti i ustanoviti. Prema tomu osjećanju postupa, kada razlikuje teža kaznjiva djela od lakših, nemisleć pri tomu niti iz daleka na trorazredbu. [13]

Istina je s druge strane, da je pravnikom razdielba kaznjivih djela poznata, nu odstranjenjem trorazredbe riešiti će se i nesnosljivih spona, koje njih vežu kada moraju n. pr. onoga, koj za jedan novčić više od 50 for. (§. 290.) odnosno 25 for. (§. 288.) ukrade, nazvati zločincem i kazniti robijom do pet ili deset godina, a onoga, koj je oprezan pa je samo jedan novčić manje od onoga pustio, osuditi radi prestupka na uzu do šest mjesecih ili jedne godine dana. [14]

Trorazredba umjesto da bi olahkotila redakciju samoga zakona, smeta njoj i otežčuje ju. A kad bi kakovu pomoć i pružila, to bi takov dobitak u formi ipak pridržajem trorazredbe preskupo odkupljen bio. [15]

Proučiv zakonodavni rad oko kaznenoga zakona po Evropi, opaziti ćemo, da se u onih istih državah, u kojih je poprimljena trorazredba, veći dio kriminalista očituje proti njoj, što i veliki zagovaratelj iste prof. dr. S. Mayer priznaje. Što više i veći dio novijih zakonika, spomenutih u osnovi, kojim se ima pribrojiti još i nizozemski, odrekao se je trorazredbe.

Za želiti je dakle, da se i budući hrvatski kazneni zakon odreče razlikovanja izmed zločinstva u smislu osnove i prestupaka, pa da razlikuje samo zločine u obćem i pravom smislu od prekršaja; a nadležnost sudova da kaznenom postupniku prepusti.

(Nastavit će se.)

---

[13] Dr. C. G. Waechter, l. c. str. 45, i Dr. A. Geyer, Besprechung d. Entwurfes e. Strafgesetzes f. d. nichtungar. Länder Oesterreichs, str. 7 i 8. Prisp. Dr. R. E. John, Entwurf mit Motiven zu einem Strafgesetzbuche f. d. nordd. Bund., str. 26.

[14] Dr. A. Geyer, l. c. str. 6. („Nije li poznato, da tat u pravilu onoliko uzme, koliko uzeti može").

[15] Dr. C. G. v. Waechter, Beitrag zur Geschichte und Kritik der Entwürfe e. Strafgesetzb. f. d. Norddeutschen Bund, str. 53; P. Sundelin, l. c. str. 232.

Digitized by Google

Imadu li urbarski sudovi kod parnica, tičućih se segregacije paše i šume, zahtievati a) kombinatornu izpravu? zatim b) geometričke nacrte o pašnjačkih i šumskih prostorih, postojalih još za vrieme uvedenja Marijaterezijanskog urbara?

Pod kombinatornom izpravom (instrumentum combinatorium) razumjevao se je prije razvrgnuća podaničke sveze spis takav, u kojem bijahu izkazane podanika urbarsko selištne zemlje i od njih podavat se imajuće daće tako prije, kano i poslje izvedenja urbarske koje regulacije ili regulacijalnoga izpravka (korekcije), dakle spis, u kom bijaše prispodobljeno stanje podanika regulacijalno ili izpravljeno sa stanjem, postojavšim prije regulacije ili korekcije.

Svrha kombinatorne te izprave bijaše ta, da se višje oblasti, koje su imale pregledati i potvrditi urbarske regulacije, osvjedoče tako rekuć na prvi pogled s jedne strane o tom, da novom regulacijom nije smanjen urbarsko-selištni posjed podanika, na štetu tako ovih samih, kano i na štetu države radi izmakla poreza; s druge pak strane o tom, da novom regulacijom nisu podanikom nametnute daće tegotnije od prvašnjih.

Sada po razvrgnuću podaničke sveze i usljed toga dokinutih podaničkih daća prestala je dakako potreba, da budu u kombinatornu izpravu uvršćene ikakove daće, nu ipak s razloga toga, što i sada jošte imade urbarsko-srodnih, daćami obterećenih i dosad još neodkupljenih zemalja, svakako je potrebno, da budu takove zemlje u kombinatornoj izpravi, gdje je ista potrebna i propisana, izkazane razlučeno od zemalja, nepodvrženih nikakovim daćam.

Prigodom uvadjanja Marijaterezijanskoga urbara u prijašnjem stoljeću nije bila kombinatorna iliti prispodobna izprava obćenito propisana ni zahtievana kod prvobitnih urbarskih regulacijah, nego, kako se to razabire iz ustanova §. 26. naputka za kraljevske, posao regulacionalni ravnajuće povjerenike, jedino kod urbarskih regulacija u onih mjestnih obćinah (possessiones), kojih žiteljem podanikom bijaše dopušteno, da budu izuzeti od

Digitized by Google

općenito propisane urbarske regulacije ili zato, što se već od prije s vlastelinstvom pravovaljano nagodiše za urbarska podavanja, ili zato, što jim kanoti stanovnikom trgovišta, zanimajućim se ponajviše trgovinom i obrtom, bijaše za samo doba uvadjanja urbara slobodno, nagoditi se s vlastelinstvom pred oblasti za ina nego li urbarom propisana podavanja, usljed česa je uredjenje tih žitelja podanika, nazvanih obično kontraktualiste (ili u obće eksempcijaliste), uzsliedilo ne po pravilih, ustanovljenih urbarom, nego po glasu utanačenih i po viših oblastih potvrdjenih pogodba.

Istim §-om pozvanoga naputka bijaše nadalje odredjeno, da se ima svaka takova pogodba po županijskoj sedriji (sedes judiciaria) izpitati, navlastito u onom pravcu, nisu li njom uslovljena podavanja po podanike tegotnija od podavanja, normiranih urbarom? zatim da imade sedrija sastaviti kombinatornu izpravu i istu ne samo s novosastavljenom, nego i s obstojavšom možda starijom pogodbom putem kr. nam. vieća predložiti Nj. Veličanstvu na previšnje odobrenje.

Za rečenu kombinatornu izpravu, koju je imala županijska sedrija sastaviti u takovu iznimnu slučaju za vrieme uvadjanja urbara, nije bio propisan nikakov obrazac, niti po obliku rubricirana izkaza, niti inako, već ju je sedrija po sakupljenih podatcih mogla sastaviti onako, kako je najbolje znala, imajuć ipak vazda pred očima taj bitni zahtjev, da budu u tom spisu izkazane podaničke zemlje i daće kako su postojale prije, i kako će postojati poslje novoga uredjenja.

Nu buduć bijaše već §. 30. poglavja V. naputka za magistratske ovršitelje prvobitnih urbarskih regulacija dopušteno, da se mogu pogrieške, koje su se uvukle pri ustanovljenju urbar. selišta, možebiti usljed manje točna podaničkoga valovanja izpraviti na temelju geometričke izmjerbe zemljišta putem regulacijalnoga izpravka (rektifikacije), i buduć bijaše nadalje takodjer dopušteno, da se ili u svrhu komasacije, ili zato, što su se od vremena prvobitne urbarske regulacije usljed nasliedstva, dioba ili okupacija dogodile znatne promjene u posjedu, mogu preduzeti novije regulacije, bude kasnijimi previšnjimi riešenji, a još kašnje

Digitized by Google

i zakonom od god. 1836. propisano, da se ima u napredak pri svakoj urb. regulaciji ili rektifikaciji, koja će se preduzeti, po poslujućem mjerniku sastaviti, a po županijskom mjerniku i po zakonitom svjedočanstvu (sudcu i jurasoru) udostovjeriti, te regulacijalnim razpravnim spisom priklopiti kombinatorna izprava, za koju bijaše podjedno propisan obrazac sliedeći:

Combinatorium

Possessionis N. I. Comitatui N. adjacentis, in quo tenuta urbaria antiquae tabellae urbarialis cum illis novae et rectificatae tabellae urbarialis comparantur.

Sravnjivajuća izprava

mjestne občine N. J., ležeće u županiji N., u kojoj se urbarske zemlje, unešene u staroj urbarskoj tabeli, prispodabljaju s urbarskimi zemljami, unešenimi u novo-izpravljenoj urbarskoj tabeli.

secundum antiquam tabelam urbarialem po staroj urbarskoj tabeli						secundum novam rectificatam tabellam urbarialem po novo-izpravljenoj urbarskoj tabeli					
Numerus domus kućni broj	Nomina et cognomina colonorum imena i prezimena podanika	quantitas sessionis količoća sališta	fundi intravill. in metretis pos. nutr. grunti po pož. vaganih	agri in jugeris oranice po ralih	prata in falcastris livade po koscih	Numerus domus kućni broj	Nomina et cognomina colonorum imena i prezimena podanika	quantitas sessionis količoća sališta	fundi intravill. in metretis pos. nutr. grunti po pož. vaganih	agri in jugeris oranice po ralih	prata in falcastris livade po koscih
		brojno						brojno			

s tim dodatkom, da se imadu rubrike toga obrazca pomnožati u slučaju onom, ako bi podanici uživali izim navedenih još ine koje koristi, t. j. ako bi izim u obrazcu navedenih oranica i livada posjedovali još ine koje u sališni konstitutiv ubrojene i u urbarskoj tabeli izkazane zemlje, na pr. grmlje i kolosjeke, kano je to doista slučaj u nekojih občinah.

Prispodobimo li sada kombinatornu izpravu, koja se je imala sastaviti prigodom uvadjanja urbara u pomenutih iznimnih slučajevih, s kombinatornom izpravom, koja bijaše kašnje občenito propisana kod svih novijih urbarskih regulacija, to vidimo, da

Digitized by Google

u ovoj posljednoj, najme za novije urbarske regulacije u obliku rubricirana izkaza propisanoj kombinatornoj izpravi nebijahu izkazivane podaničke daće, dočim to naprotiv bijaše slučaj kod prvo pomenute za vrieme uvedenja urbara propisane kombinatorne izprave. To medjutim nesuglasje odpada i razjašnjuje se tim, da bijahu uz kašnje propisanu kombinatornu izpravu vazda prilagane takodjer obie urbarske tabele, najme starija i nova, u kojih bijahu izpostavljene odpadajuće podložničke daće.

Za obje pak kombinatorne izprave stoji svakako to, da se u iste do razvrgnuća podaničke sveze nije imao uvršćivati, niti se je uvršćivao drugi posjed podanika, nego jedino urbarsko-seliš̌tni, kanoti podpadajući pod urbarsku regulaciju, dočim su gorne, činžene, krčevne i na vjekovito vrieme kupljene zemlje bile izključene od urbarske regulacije, a tomu dosliedno i od uvršćivanja u kombinatornu izpravu.

Dokaz tomu pruža točka 2. previšnjega riešenja, izdanoga u urbarsko-regulacijalnom poslu na županiju zagrebačku pod 27. studenoga 1780. br. 7145, kojom se spočituje postupak vlastelinstva onakovih, koja su prigodom prvobitne urbarske regulacije dala u seliš̌tno pristojalište ubrojiti i primjeriti ne samo podložničke, urbarskimi podavanji obterećene grunte, nego takodjer gorne, činžene, krčevne i na vjekovito vrieme kupljene zemlje, pak se zato istim previšnjim riešenjem odredjuje, da se imadu takove pogrieške izpraviti, a podanikom skupa s kamati odštetiti daće, koje su od takovih pod urbarsku regulaciju n e s p a d a j u ć i h zemalja po vlastelinstvu nepripadno ubrane.

Jedina je iznimka u tom previšnjem riešenju učinjena glede krčevina, glede kojih bijaše već urbarom dozvoljeno, da se mogu u seliš̌tne zemlje ubrojiti, nu ipak samo onda, ako na to pristanu podložnici, kojim bi se tim ubrojenjem istina s jedne strane povećalo seliš̌tno pristojalište, nu bi s druge strane od tako povećana selišta imali takodjer podavati veće urbarsko seliš̌tne daće. Medjutim i u tom slučaju morao je vlastelin krčevne zemlje prije njihova ubrojenja u seliš̌tni konštitutiv izkupiti prema posljedku preduzete prociene, t. j. ili naprosto izplatiti krčevne troškove, ili ako su bil' na istih uložene kakove novčane svote,

Digitized by Google

još i ove naknadjti. Sasvim je pak naravno, da bi krčevine poslje njihova ubrojenja u urbarsko-selištni konstitutiv izgubile svoju krčevnu i uzele narav urbarsko-selištnih zemalja, i da bi kano takove spadale pod kasnije urbarske regulacije ili rektifikacije, a usljed toga i u kombinatornu izpravu, nu dok to nebijaše učinjeno, nespadahu kano ni gorne, činžene i slobodne zemlje ni u regulaciju, ni u kombinatornu izpravu.

Nu ne samo pod urbarsku regulaciju nespadajuće gorne, činžene, krčevne i na vjekovito vrieme kupljene zemlje, nego ni pašnjački i za drvariju opredieljeni bivši šumski prostori nisu se imali uvršćivati u kombinatornu izpravu, jer pašnjački i šumski prostori ili su bili prigodom uvadjanja urbara podanikom izlučeni za izključivu porabu, budi po selištih za pojedine, budi u skupnom za sve podložnike, u kojem slučaju nepripadahu u smislu zakona nikakovoj dalnjoj regulaciji, niti su se dosliedno imali prispodobe radi uvršćivati u kombinatornu izpravu, — ili nebijahu podanikom izlučeni za izključivu porabu, nego su ostavljeni do izvesti se imajuće segregacije skupnimi tako za porabu vlastelinstva, kano i bivših podanika, u kojem slučaju za njihovo izključenje od uvršćivanja u kombinatornu izpravu govore sliedeća:

Kako gore vidljivi, za kombinatornu izpravu propisani obrazac pokazuje, imali su se u taj spis uvrstiti oni podložnički posjedi, koji se nalaziše unešeni tako u starijoj kano i u novo sastavljenoj urbarskoj tabeli, budući su u tom obrazcu izmetnute dvie glavne rubrike, najme „po staroj“ i „po novo-izpravljenoj urbarskoj tabeli“, mora pak, da je poznato svakomu, da u urbarskih tabelah nebijahu nikad izkazivani nikakovi za pašu i drvariju opredieljeni prostori, odkud sliedi, da se ni skupni pašnjački i šumski prostori nisu mogli niti prije, niti bi se mogli sada prenieti iz urbarskih tabela u kombinatornu izpravu.

Ti se prostori nadalje nisu mogli uvrstiti u kombinatornu izpravu ni zato, što u kombinatornoj izpravi neima otvorenih rubrika za zemlje, koje su bile opredieljene za pašu i drvariju, a pri tom nebi koristilo, pozivati se na gore spomenutu odredbu, po kojoj se najme rubrike imadu pomnožati u slučaju, ako bi podanici uživali možebiti druge još koje koristi, jer se je to

Digitized by Google

odredjenje, kako je goro spomenito, ticalo i tiče jedino izkazanih u urbarskih tabelah urbarsko-selištnih zemalja, koje su podanici u nekojih obćinah posjedovali izim oranica i livada, pak se to nadalje potvrdjuje i tim, što bi te, za skupne pašnjake i šume novo-otvorene rubrike došle bile stajati svakako pod glavne rubrike „po staroj“ i „po novo-izpravljenoj tabeli“, čemu opet nije moglo biti mjesta zato, jer se pašnjačke i šumske zemlje, kako je već rečeno, nenalaziše upisane u urbarskih tabelah.

Nu ne samo razlozi, crpljeni iz samoga obrazca kombinatorne izprave, još većma će dokazati sliedeća dalnja izvadjanja, da se skupni pašnjački i šumski prostori do razvrgnuća podaničke sveze niti mogli, niti su se imali, niti jih je bilo potrebno uvrstiti u kombinatornu izpravu.

Kako znamo, svrha kombinatorne izprave bila je medju ostalim ta, da osvjedoči višje oblasti i o tom, da urbarski posjed podanika, postojavši prije regulacije, nije novom regulacijom nimalo smanjen, niti na štetu podanika, niti poreza radi na štetu države, pak je zato i bilo odredjeno, da se u kombinatornoj izpravi imadu točno izkazati sve urbarske zemlje, koje su podanici p o s j e d o v a l i prije, kano i one, koje bi posjedovali poslje izvedene urbarske regulacije.

Ako se je bivšim podanikom do ukinuća podaničke sveze i moralo odreći svako vlastničtvo nad obdjelavanimi po njih urbarskimi zemljami, nije jim se ipak moglo zaniekati posjedovanje tih zemalja, jer osim što od istih podavahu tako vlastelinstvu odpadajuće daće kano i državi porez i ine javne namete, bijahu jim te zemlje takodjer odmjerene u stanovitoj stalno opredieljenoj količini, kano jim bijaše i zajamčeno njihovo posjedovanje za izključivu porabu na vjekovito vrieme, imadjahu nadalje pravo prodati jih, a dobavljenimi takodjer oporučno razpoložiti. Nu ne može se to isto tvrditi takodjer glede skupnih pašnjaka i šuma, u kojih bivši podanici ne samo da neimadjahu nikakovih zemljištnih površina, opredieljenih posebno samo za se, nego ni izključive porabe na nijednom njih pedlju. Pravo podanika na skupne pašnjake i šume sastojalo se jedino u uživanju paševine i drvarije, zavisnu ipak glede načina vazda od dozvole vlastelinske, dapače

Digitized by Google

i to uživanje samo nebijaše izvršivano uvjek stalno na istom mjestu, nego po danih okolnostih sad u jednom, sad u drugom predielu. Pri tom pak stanju stvari neće valjda nitko htjeti uztvrditi, da su bivši podanici posjedovali takodjer skupne pašnjake i šume, isto onako, kako posjedovahu svoje urbarsko-seliš tne zemlje.

Kadno pak podanici neposjedovahu pašnjaka i šuma, ne može bit govora o tom, da bi se bili imali ili mogli uvrstit u kombinatornu izpravu, jer su se u tu izpravu imale uvrstit samo zemlje, koje podanici doista ako i ne vlastno posjedovahu. S istoga pak razloga sliedi, da se ni onda, kad bi se skupni ti pašnjački i šumski prostori imali bili novom regulacijom razdieliti medj vlastelina i podanike, odnosno kad bi se za podanike bile izlučile odpadajuće tangente, nisu mogli ti prostori, kanoti tobože postojavši predregulacijalni posjedi, uvrstiti u kombinatornu izpravu u svrhu, da se prispodobe s izlučenimi za podanike pašnjačkimi i šumskimi dielovi, jer se u istinu nepostojavši posjed s nastavšim istom posjedom nikako kombinirati neda.

Nu da bi se pašnjački i šumski prostori imali bili uvrstiti u kombinatornu izpravu nije bilo ni propisano nijednom do ukinuća podaničke sveze izdanom zakonskom ustanovom, imenito §. 6. slovo g) članka X. urbarskoga zakona od godine 1836., kojim bijaše odredjeno, da se kod urbarskih regulacija ima sastaviti i priložiti kombinatorna izprava, nepropisuje za istu nikakov drugi obrazac, nego bijaše za kombinatornu izpravu propisan previš njimi riešenji izza uvedenoga Marijaterezijanskoga urbara, kano nespominje ni jednom rieči, da bi se u kombinatornu izpravu imali uvršćivati budi do nove regulacije bivši skupni, budi novoizlučeni pašnjački i šumski prostori, dočim naprotiv ustanovljuje naročito, da se ima, što se tiče podaničkih zemaljah (tenuta collonicalia), izviditi posjedovno stanje, koje je postojalo prigodom uvedenja urbara, nadalje da se ima prigotoviti osnova i krajobraz novih seliš tnih pristojališta (constitutivorum sessionalium) i po tih podatcih sastaviti takodjer kombinatorna izprava, odkud sliedi, da je ta izprava imala predočiti jedino urbarsko-seliš tne zemlje, i to one, koje su postojale prije nove

Digitized by Google

regulacije, kano i one, koje će se za podanike opredieliti novom regulacijom.

Napokon uvršćivanje skupnih pašnjaka i šuma u kombinatornu izpravu nije bilo ni potrebno, jer pogledom na svrhu te izprave niti su višje oblasti glede paše i šuma imale paziti na to, nisu li novom regulacijom smanjeni porezni objekti, buduć da pašnjaci i neizlučene šume nepodležahu porezu, niti su se imale obazirati na to, neće li podanikom novom regulacijom, odnosno segregacijom šume i paše biti nametnute veće daće od prvašnjih, buduć da su podanikom izlučit se imajući pašnjački i šumski dielovi imali dopasti bez ikakovih daća, a niti bi bilo imalo smisla, gledati na to, nisu li podanici novom regulacijom što se tiče paše i šuma oštećeni u posjedu obzirom na njihov pašnjački i šumski posjed, koj imadjahu prije regulacije, buduć da prije regulacije, odnosno do odciepljenja izvesti se imajućega novom regulacijom u istinu neposjedovahu nikakovih pašnjačkih ni šumskih prostora, a oblasti mogle su se glede okolnosti, nisu li podanikom namienjeni neprikladni ili manji, nego bi jih po potrebi išli, pašnjački i šumski dielovi, osvjedočiti točnije i sigurnije iz inih za regulaciju odnosno segregaciju propisanih i kod iste sastavljenih izprava, kano su to izvidni zapisnici, krajobrazi, klasifikacijalna i procienbena izprava, bez da je k tomu potrebna ikakova izprava kombinatorna.

Iz navedenoga se vidi, da se kod regulacija, vodjenih do razvrgnuća podaničke sveze, nisu skupni pašnjački i šumski prostori uvršćivali niti da su se mogli uvrstiti u kombinatornu izpravu, nadalje, da to činiti niti je bilo propisano, niti je bilo potrebno.

Da vidimo sada, kako se ima s kombinatornom izpravom kod regulacija, koje su preostale jošte za izvoditi po razvrgnuću podaničke sveze, ter koje se tiču segregacije paše i šume, komasacije zemalja, uredjenja trstike, konstatovanja i revindikacije osvojbina (okupacija) i ustanovljenja pretečnih zemalja (supernatancija), kano i odštete za ove.

Po dokinuću podaničkoga odnošaja izgubila je kombinatorna izprava gledeć na svrhu, kojoj je imala služiti, svako skoro zna-

Digitized by Google

menovanje, a to bar u onom obliku, u kom se je imala sastaviti prije toga. Ta izprava imala je najme znamenovanja dotle, dok su se prije razvrgnuća podaničke sveze ili u nekojih urbarsko još nereguliranih občinah imale izvoditi prve urbarske regulacije, ili su se u urbarsko već reguliranih občinah imale preduzeti rektifikacije tih regulacija. Kod takovih za doba postojavše još podaničke sveze preduzimanih budi prvih urbarskih regulacija, budi rektifikacija trebalo je dakako prispodobiti, nije li, što se tiče urbarsko-selištnoga posjeda, nanešena šteta budi samim podanikom, budi poreza radi državi, a što se tiče daća, nisu li podanikom nepripadno namienjena veća, nego bi imala biti podložnička podavanja. Nu ti su obziri posve odpali po razkinuću podaničke sveze, jer kao što se od to doba u obće nemogu više preduzimati nove urbarske regulacije ni rektifikacije, te uslied toga ni nemože biti bojazni, da bi se timi operacijami mogao smanjiti imani odprije posjed podanika, tako nebi nakon što su sve zemlje podvrgnute porezu i nakon što su dokinute urbarsko-selištne daće, imalo smisla, obzirati se na te takodjer momente.

Od regulacijalnih operacija, koje se imadu jošte izvoditi po dokinuću podaničke sveze, jedina je komasacija zemalja, kod koje se može s uspjehom upotriebiti kombinatorna izprava, ne ipak sastavljena po obliku obrazca onoga, koj je bio propisan kod urbarskih regulacija, izvadjanih prije godine 1848., nego po novo-zasnovanu obrazcu onakovu, koj bi predočio vaskoliki u komasaciju povučeni posjed tako prije, kano i poslje izvedene komasacije, i iz kojega bi se moglo razabrati na prvi pogled, da li su dotičnim posjednikom njihova u komasaciju povučena i uslied toga izmienjena zemljišta podpunoma nadoknadjena.

I doista cesarski patent od 17. svibnja 1857., kojim su izdani propisi glede načina obavit se imajućih po dokinuću podaničke sveze preostalih regulacijalnih operacija, nezahtieva kod nijedne od istih, van jedino kod komasacije, da se ima sastaviti i priklopiti kombinatorna izprava, kano se to vidi iz posliednje alineje §. 27. istoga previšnjega patenta, koja doslovce glasi: „O svemkolikom uredovanju imade se, pošla ili nepošla nagoda za rukom, sastaviti točan napisnik, kojemu će se priklopiti iz-

Digitized by Google

prave pri uredovnoj potvrdi (autentikaciji) pronadjene da su u redu, imenito pak priklopit će se kod komasacija prispodobna (kombinatorna) izprava, koju je izaslani zemljomjer sačinio o prijašnjem i novo-osnovanom stanju hatara".

Sada dakle po razvrgnuću podaničke sveze nije propisano priugotovljenje kombinatorne izprave ni kod segregacije paše i šuma, ni kod uredjenja trstike, ni kod konstatovanja i revindikacije okupacija, ni kod ustanovljenja pretečnih zemalja i odštete za iste, nego jedino kod komasacije zemljišta, jer se u gore navedenoj ustanovi cesarskoga patenta jedina komasacija spominje kano operacija takova, kod koje se ima priugotoviti i priklopiti kombinatorna izprava.

Niti s tim nestoji u protuslovju premda cesarskomu patentu od 17. svib. 1857. podredjeni naputak za urbarske sudove, izdan naredbom ministarstva nutrnjih poslova i pravosudja od 28. prosinca 1857., kojega naputka §. 170. glede sastavka i predloženja kombinatorne izprave glasi: „Izaslanik, da uzmogne pomoćju zemljomjera, koj mu je pridat, sačiniti prispodobno pismo, po zakonu od godine 1836. propisano, imat će odgovor, koj je prigodom uvedenja urbara dat bio na poznatih deset upitaka, zatim opis, urbarsku tablicu, sačinjeni urbar i izvješće ob ovrhi istoga primiti od stranaka, ili narediti da se izvade iz dotičnih arkiva, zatim sadanji broj selišta pronaći iz propisa, koj se kod gospoštije nalazi i prispodobit ga s popisom, nalazećim se kod obćine. Ako se radi o zemljištih kurijalnih ili izvišnih (pretečnih), ima se popis istih napose navesti i u pismu prispodobnom. Pomoćju ovih sredstva ima se prispodobno pismo sastaviti što najvećom brižljivošću i točnošću", jer taj §. 170. naputka nije ništa drugo, nego izvadjanje §. 27. cesarskoga patenta od 17. svibnja 1857., kojim je ustanovljeno, da se pri komasacijah nakon preduzete autentikacije ima sastaviti i priklopiti kombinatorna izprava, niti se može §. 170. naputka tumačiti onamo, da je tobože istim propisano priugotovljenje prispodobne izprave ne samo kod komasacija, nego i kod segregacija paše i šuma, i u obće kod svih inih sada još izvesti se imajućih regulacijalnih operacija, jer se tomu §. naputka nemože dati širi

Digitized by Google

smisao, nego je sadržan u §. 27. cesarskoga patenta od 17. svibnja 1857.

U §. 170. naputka naznačene su najme one urbarsko-regulatorne izprave, koje omogućuju autenticirajućemu povjerenstvu točno sastaviti prispodobno pismo pri komasacija. Uvidjenje pak i upotrebljenje tih urbarsko-regulacijalnih izprava, doista je potrebno pri izvadjanju komasacija, jer budući da su dosad vlastelinstvu odštećene samo zemlje urbarsko-seliŝtne, od kojih se sada već nepodavaju nikakove daće, dočim su ine naravi zemlje, kano što su izvanseliŝtne, krčevne, gorne i činžene, još i nadalje do njihova odkupa obterećene daćami, nebi bilo pri komasaciji dostatno, da se samo bivšemu podaniku za zemljište u komasaciju povučeno dodieli drugo koje iste veličine ili vriednosti zemljište, nego se mora takodjer znati, kakovu će narav uzeti takovo novododieljeno zemljište poslje izvedene komasacije, da li najme urbarsko-seliŝtnu, izvanseliŝtnu, činženu itd. to jest, da li će biti bez daće ili daći podvrženo, što se pak neda ustanoviti inače, nego uvidom i upotrebljenjem urbarsko regulacijalnih i dapače još i seliŝtno-odštetnih spisa.

Što se nadalje navodi u §. 170. naputka, da se onda, kad se radi o pretečnih zemljah, ima posebno navesti popis istih u prispodobnom pismu, neima se takodjer tumačiti onamo, da bi se imala priugotoviti i priložiti kombinatorna izprava i onda, kad koje vlastelinstvo traži ustanovljenje pretečnina posebno bez da se izvadja komasacija, jer se pretečne zemlje izkazuju u posebnom popisu, koj već sam po sebi predstavlja i nadomješćuje kombinatornu izpravu, budući da se u njem prispodablja skup zemalja, predanih za vrieme uvedenja urbara, s faktično posjedovanimi, i putem izmjerbe pronadjenimi zemljami (§ 5. ces. pat. od 17. svib. 1857.), usljed koje se prispodobe ukazuju zemlje ili pretečne, ili nedotečne. Smisao te odredbe je taj, da se ondje, gdje se izvadja komasacija i podjedno ustanovljuju pretečne zemlje, imade popis pretečnih zemalja napomenuti takodjer u kombinatornoj, i onako pri svakoj komasaciji priugotovit se imajućoj izpravi, kako se u ostalom drugi smisao neda izvoditi ni iz samih rieči te ustanove, pošto se istimi jedino

Digitized by Google

izriče to, da se u kombinatornoj izpravi imade napose navesti popis pretečnina, a nije rečeno, da bi se ili pretečne zemlje imale uvrstiti u kombinatornu izpravu, ili da bi se za pretečne zemlje imala sastaviti još posebna kombinatorna izprava, koju i i onako nadomješćuje individualno sastavljeni izkaz pretečnih zemalja.

Odtud se vidi da izim, komasacije kod nijedne druge po razvrgnuću podaničke sveze izvodit se imajuće regulacijalne operacije, dakle ni kod segregacije paše i šume, nije propisano priugotovljenje kombinatorne izprave, a osim toga zato, da kod segregacija, koje se sada izvode, nije ni potrebna kombinatorna izprava, obstoje i vojuju isti razlozi, koji su gore navedeni glede segregacija, izvadjanih prije dokinuća podaničke sveze.

Prelazim na drugo, u naslovu ove razprave stavljeno pitanje, da li najme urbarski sudovi imadu kod segregacija paše i šuma zahtievati nacrte ob onih pašnjačkih i šumskih prostorih, koji su bili bivšim podanikom opredieljeni prigodom uvedenja urbara za uživanje paše i drvarije?

Već gore bijaše spomenuto, da pašnjački i šumski prostori, koji bijahu za vrieme Marijaterezijanske ili kasnije urbarske regulacije podanikom izlučeni za izključivu porabu, nepodpadahu niti prije razvrgnuća podaničke sveze, kano ni sada već poslje toga nepodpadaju nikakovoj dalnjoj segregaciji, zato ovdje nije niti ne može bit govora o nacrtih takovih već odprije izlučenih, nego jedino onakovih pašnjačkih i šumskih prostora, koji su još sada tako vlastelinstvu kano i bivšim podanikom skupni, i iz kojih se toga radi tako za vlastelinstvo, kano i za podanike imadu izlučiti, t. j. segregirati pripadajući jim dielovi.

To, da se pri segregaciji skupnih pašnjaka i šuma imadu priugotoviti geometrički nacrti o postojećih za vrieme segregiranja pašnjačkih i šumskih prostorih, neće nitko moći zanijekati, nu da se uz to imadu sastaviti i parnici priložiti takodjer geometrički nacrti o prostorih, koji su bivšim podanikom služili za paševinu i drvariju za vrieme uvedenja urbara, to isto tako kako bijaše navedeno i glede kombinatorne izprave, niti je bilo

Digitized by Google

prije ukinuća podaničke sveze, niti je kasnije ikojom zakonskom ustanovom propisano, niti je to činit moguće, niti je potrebno.

Nije to nijednom zakonskom ustanovom propisano, naročito, niti §. 6. slovo g) zakonskoga članka X. od godine 1836., a niti §. 21. cesarskoga patenta od 17. svibnja 1857. nebijaše ni jednom rieči ustanovljeno, da bi se imali priugotoviti nacrti o postojavših za vrieme uvedenja urbara pašnjačkih i šumskih prostorih, dočim se naprotiv obimi timi zakonskimi ustanovami odredjuje naročito, da se imade priugotoviti krajobraz o posjedovnom stanju **sadašnjem**.

Nije ni moguće priugotoviti tih nacrta, a to zato ne, jer pašnjački i šumski prostori, koji su za doba uvedenja urbara služili tako podanikom kano i vlastelinstvu za paševinu i drvariju, nisu nikomu točno poznati, niti jih je moguće konstatovati budi preslušanjem stranaka, budi uvidom u Marijaterezijanske spise, budi uporabom geometričkih, za ono doba priugotovljenih urbarskih izmjerba (dimenzija).

Nemože to biti poznato strankam, jer je od doba uvedenja urbara proteklo preko sto godina, a k tomu dolazi još da nebijaše niti paševina nití drvarija izvršivana uvjek na istom mjestu, što nam dokazuju medju ostalim propisi, izdani još za vrieme uvedenja urbara ob uzčuvanju i uzgoju šuma, po kojih je moglo vlastelinstvo zabraniti ne samo u mladih šumah pašu i siečnju drvlja na deset i više godina, nego takodjer pašu na onakovih pašnjačkih prostorih, na kojih je drvlje samo od sebe niklo. Odtuda sliedi, da stranke o tih za vrieme uvedenja urbara postojavših skupnih pašnjačkih i šumskih prostorih, o kojih bi se imali priugotoviti geometrički nacrti, nebi bile u stanju, ne samo radi davno već minula vremena, nego i radi češćih promjena, koje su se spojile, pružiti nikakove pozitivne obaviesti.

Nemože se to konstatovati niti uvidom u Marijaterezijanske urbarske spise, jer u tih spisih, kano što je poznato, nebijahu što se tiče skupne paše i šuma nikad zabilježeni ni predieli, ni površine, nego jedino to, da podanici ili imadu, ili neimadu dostatne paševine i drvarije, ili da neimadu budi jedne, budi druge baš nikakove.

Digitized by Google

Nemože se to ustanoviti ni pomoćju geometričkih za vrieme uvedenja urbara priugotovljenih urbarskih dimenzija, jer u tih izmjerbah, kako se može svatko osvjedočiti, nenalaze se izmjerene ni uvršćene druge, nego jedino po podanicih posjedovane zemlje, a o skupnih pašnjacih i šumah neima u njih ni traga.

Nije napokon ni potrebno sastavljati i prilagati geometričkih nacrta o postojalih za vrieme uvedenja urbara skupnih pašnjačkih i šumskih prostorih zato, što se neimadu segregirati za vrieme uvedenja urbara postojali, nego sada postojeći skupni pašnjački i šumski prostori, kojih razdieljenje medj vlastelu i bivše podanike može se obaviti na temelju priugotovljenih nacrta o sadanjem stanju, zatim na temelju obavljene procjene i pronadjene pašnjačke i šumske potrebe, bez da je potrebno priugotovljenje takodjer nacrta o prostorih, postojalih za vrieme uvedenja urbara; a mogući prigovor, da se na taj način nebi mogle saznati ni konstatovati osvojbine (okupacije), počinjene ili po podanicih ili po vlastelinstvu iz skupnih pašnjaka i šuma, obara se posvema tim, što je §. 4. cesarskoga patenta od 17. svibnia 1857. ustanovljeno, da se nesmućeno posjedovanje, dosižuće nazad izza godine 1820., više pobijati nemože, da se dakle osvojbine, koje su počinjene ili po podanicih ili po vlastelinstvu prije godine 1820. nemoraju povraćati niti skupnomu pašnjaku, niti skupnim šumam, nego da ostaju u rukuh dotičnih osvojitelja. Kad je pak tomu tako, onda sliedi naravno, da za konstatovanje osvojbina, koje se kanoti počinjene poslje godine 1820. mogu zahtievati natrag, nije potrebno priugotavljati nacrta o pasnjačkih i šumskih prostorih, postojalih u prijašnjem ćak stoljeću prigodom uvednnja urbara, nego da je dostatno, ako se izmjerbom i nacrti dokaže posjedovno stanje, postajavše svršetkom god. 1819. Valja pak ovdje još opaziti, da se kod svake pojedine segregacije paše i šuma nečine izvidi glede konstatovanja osvojbina, počinjenih poslje godine 1820., a to zato ne, što takovih ili na prosto neima, ili što vlastelinstvo nije stavilo zahtieva na povratak istih. Pri takovih segregacija odpada dakako priugotovljenje i doprinašanje svakih drugih geometričkih nacrta, nogo li jodino nacrta o sadanjem stanju skupne paše i šuma.

Digitized by Google

Navedenimi razloženji scienim da je dostatno dokazano, da se pri segregacija paše i šuma, odnosno pri parnica, tičućih se te operacije, neimadu zahtievati ni kombinatorna izprava, ni geometrički nacrti o postojalih za doba uvedenja urbara skupnih pašnjacih i šumah.

Griešili bi dakle urbarski sudovi, koji bi nakon obavljenih i autenciranih svih inače za segregaciju paše i šuma propisanih izvidjenja i doprinešenih potrebnih izprava držali nuždnim, da jim valja u svrhu stvaranja osude zahtievati jošte priugotovljenje u pitanju stojećih, kod parnice tobože manjkajućih izprava, koje pak u istinu niti su propisane, niti potrebne, niti jih je priugotoviti moguće. Takov zahtiev urbarskoga suda bio bi ne samo zavaravanje samoga sebe i veksacija svoga izaslanika poslujućega i autencirajućega mjernika, nego što više i neopravdano zatezanje samoga segregacijalnoga posla, na štetu tako vlastelinstva, kano i bivših podanika.

Još bi većma pogriešio — po mom mnienju — viši ili najviši urbarski sud i ja nebi znao zanj opravdanja, koj bi poglavito s te umišljene a u istinu nepostojeće i nepotrebne formalnosti, mjesto da bar po zadnjoj alineji §. 30. cesarskoga patenta od 17. svibnja 1857. odredi, premda po krivom svom mnenju, nadopunjenje manjkajućih tobože izvida i doprinešenje u pitanju stojećih izprava, i da se osvjedoči o bezuspješnosti te svoje odredbe, išao ukidati izrečenu već prvo-, odnosno i drugomolbenu osudu, te bi tako ili krivo tumačeć dotićne propise, ili s puke udobnosti, da nemora odmah suditi o predloženoj si segregacionalnoj parnici, nanio nenaknadivu štetu prućim se strankam ne samo radi iznovičnih troškova, nego i radi toga, sto će na taj način glede dovršenja segregacijalne parnice biti bačeni za više godina natrag. — Videant judices!

U Zagrebu, 13. lipnja 1880.

Josip Župčić.

Digitized by Google

Narodna pravna sviest.

(Čitao kot. sudac Gjuro Belošević u čitaonici vinkovačkoj dne 20. studenoga 1879).

Da štovano slušateljstvo upoznam sa predmetom, a usljed toga i sa pojmom moga današnjega čitanja neka mi bude prije svega dozvoljeno nacrtati historički pregled o razvijanju pravnih odnošaja, pa učinivši ova zadobit ćemo sigurni temelj na kom će svakom od vas sasma razumljivo biti, što se razumjeva pod „Narodnom pravnom sviesti". Zasegnimo indi u „drievnu prošlost".

Prvi početak udrugarstva temelji se na obiteljskoj svezi, a njegov vrhunac pokazuje nam današnje velesile ne samo u Evropi, već u Aziji i Americi, — a bit će toga vremenom u Africi i Australiji.

U takovoj obiteljskoj svezi je poglavica familije bio vrhovna oblast, on bi sud krojio, o životu i o smrti, on je bio prva i posljedna molba.

Razumjeva se po sebi, da ona drakonićko strogost vlastito čedo osuditi za dobe obstojanja obiteljskih odnošaja, nije lahko nastupiti mogla — Vrieme obiteljskih odnošaja možemo nazvati ona aetas aurea ono paradisicko nevino življenje kako se opisuje o Adamu i Evi.

Tečajem vremena kad bi se takve familije pomnožale nastupio je onaj isti proces, koji vidimo kod rojenja pčela. Mlad naraštaj bi se izselio i potražio si novu postojbinu. Nu tu postojbinu bi si mladi poletarci obićno odabrali u ćim večoj blizini svoje prvobitne matice. — Stranom iz nuternjega nagona osjećajući u sebi da su krv od krvi, da su priupadnici svoje prvobitne familije a stranom iz nužde, da se zaštite proti lupežkim navalam, da zasvjedoče svoje zajedničtvo s jedne strane, a s druge strane da svrhu obrane poluče čim uzpješnije, — izabraše si porodičnog glavara, koji je nad svimi vršio vrhovnu oblast bez dalnjeg kakovog priziva.

U daljnem razvitku ovakovih porodica, naidjemo na treći stadium.

Medju skrajnimi porodićnimi ogranci nestalo je rodbinske sveze u užem smislu rieči, — al tradicijom se znalo da polaže

Digitized by Google

od zajedničkog otca i matere i usljed tog historičkog razvitka kao i nužde ostade više takovih porodica u zajedničkoj svezi, a tim načinom se sastavilo pleme, koje si kao zajedničkog gospodara izabralo kneza, starešinu itd.

Netreba spominjati da je bio i ovdje onakov izabran, koji je bio najodličniji u duševnom i u fizičnom smjeru, jer u slučaju rata bio je ovaj knez Generalisimus, Geništab i kapural! U ovih 3 stadijih imamo i trovrstnu vlast; u obitelji poglavicu obitelji, — kod porodica glavara ovakova, — a kod plemena starešinu; djelokrug dotičnika bude uvjek širji.

Tečajem vremena veliki dio ovakovih knezova ili starešina pokorio si je više porodica pa i plemena, pa ili istodobno ili prije ili kasnije uzurpirao je kneževsku vlast za uvjek, tim je ista postala svojinom jedne familije, gdje ju je obično baštinio najbolji u obitelji, — a dan danas vidimo da ju baštini većom stranom prvorodjeni.

Tu je početak današnjim monarhijam.

To su po prilici stadije, bolje rekuć skaline, kojim se došlo do današnjih velesila. Al čini mi se da će biti umjestno napomenuti, da je kod mnogih naroda prošlo mnogo i mnogo vjekova, dok se prevalila po koja skalina u tom državnom razvoju.

Dapače vidimo danas Beduina,-Arapina, kao u obće mnoge azijske i afričke narodê još uvjek onakove, kakovi su bili prije 4—5000 godina — nepromjenivši ino, van svoje deve. — Kako nam Mojsija u svom svetom pismu opisuje izraelitički narod, evo danas živa živcata Beduina.

Uvjetovale su to uvjek mjestne okolnosti, značaj naroda, hitrina njihovog pomnožaja, da su se pojedine porodice čim prije razvile u plemena, a ove u državice, — i napokon u države, u današnjem obliku.

Ako si pomislimo obiteljski život u prvomu začetku, kako nam se n. p. opisuje u paradizu o Adamu i Evi, to u tih idealnih odnošajih nije bila ni nužda, da obstoje kakovi zakoni.

Digitized by Google

Nu jedva je Adam sa Evom iztjeran iz Paradiza, eto nahrupiše nevolje, moralo se pomisliti na rad, na tečenje — dakako ne u današnjem smislu, al na tečenje u smislu, da se pokrije potrieba lih materijalnoga života.

Tu se izim jela potrebavalo i haljina i pokrivala, a u predjelih, gdje izmedju zimskih i ljetnih mjeseci vlada velika klimatička razlika, tu bi jedan obradjivao polje, treći tumario blago, četvrti gradio kućarice, peti, šesti itd. svaki po svojih odnošajih, odnosno i po svojih nagonih.

Da se nabavi što se trieba al se neposjeduje, uzelo bi se od drugog putem zamjenjivanja, t. j. onaj, da si nabavi pirinča dao je u zamjenu kukuruza, — a ovaj da si nabavi za haljine potriebne kože, dao bi komšiji lonaca itd., u obće davalo se, čega se imalo u obilju a primalo se u zamjenu, čega se trebalo, ali kod kuće nerodilo ili neuzradilo; ovim zamjenjivanjem prokrčen je put trgovini do današnjeg vrhunca.

Ovo je historički nacrt razvijanja naroda od njegovog prvog početka do današnje silne visine.

Nastaje sada pitanje, kako se pravo u obće razvijati počelo, koja pravna struka se najprije započela njegovati, da li kaznena ili gradjanska.

Ako uvažimo, da u onih vremenih, gdje si samo pojedine raztrešene obitelji pomisliti možemo, — a zatim i u dalnjem razvitku naroda, gdje su se stvorile pojedine porodice, su imovinski odnošaji bili tako primitivni, da je pojedinac sa koricom hljeba postigao svoju svrhu svakdašnjeg života, to možemo punim pravom uztvrditi, da pravni odnošaji, odnoseći na privatno pravni život su tek onda razvijati se počeli, kad je nastao nekakov promet, a to je moralo biti mnogo vjekova iza nastalih porodičnih dapače i plemenitskih sveza.

Na svaki način su se daleko prije počeli razvijati pravni običaji glede kaznene struke. S toga ću se kod današnjeg čitanja i više baviti sa kaznenom strukom a onu glede privatnih odnošaja spominjat ću samo mimogredce, u koliko mi to nuždno bude za predmet moga čitanja.

Ako si stavimo pitanje, gdje je prvi početak pravnim obi-

Digitized by Google

čajem koli u kaznenom toli u gradjanskom smjeru a temeljem toga i pravnoj sviesti, to na nj samo tada točno odgovoriti možemo, ako se postavimo mislimi u duševni i obiteljski položaj naših pradjedova, živućih prije mnogo hiljada godina.

Kako danas tako i onda, akoprem braća od jednog te istog otca, zavade se — jedan drugog izpsuje ili ozledi, dapače ubije — evo uvriede a nutarnji nagon opsovanog ili ozledjenog ili svojta ubijenog zahtjeva, da se osveti.

Indi prvi temelj kaznenog zakona je osveta ili odmažda, kako ju nasi stari zakonici nazivlju. S druge strane početak pravnih odnošaja u privatno pravnom smislu možemo naći u sasma naravskom ljudskom nagonu „dam da dadeš“ ili „daj da dadem“ poput latinskoga: do ut des.

Našavši na ovaj način izvore, iz kojih su nikli tekom tolikih vjekova svi pravni običaji usavršivši se do današnjeg juridičkog znanja i mnenja, neka mi bude dopušteno samo u kratkih crtah orisati, kako su se nazori glede kaznene struke sve više usavršivali, pak kad i to obavimo, napipat ćemo rukom što je „pravo“ i zatim što je „pravna sviest“.

U prvom početku, dok su obstojale samo familije, kako već gore rekoh, vršio je vrhovnu vlast poglavica obitelji, on bi, preslušavši obje stranke izrekao sam osudu i u slučaju nužde ju ovršio.

Već ovdi su morali prvim početkom udomljivati neki običaji koje bi i budući poglavice, saznavši za nje putem tradicije (pripoviedanjem od ustiuh do ustiuh), tim više vršili, čim bi više štovali mudrost obretnika. Tu primjerice navesti mi je, da radi ozlede svoga brata bi morao ozleditelj bogovom žrtve doprinieti, sastojeće se uviek prema veličini uvriede. — Te žrtve kod različitih naroda bile su vrlo različite.

Tu kaznenu vlast obavljao bi poglavica obitelji il neograničeno po svojoj volji — ili pako u suglasju sa ostalimi obiteljskimi članovi.

Dok su samo familije obstojale, riedko da se dogadjalo većih zločina, pa da se i dogodilo, nije lahko moguće bilo, da je kaznena vlast ili osveta oštećenika uzdrmala nutarnji obiteljski

Digitized by Google

vez, stoga su te kazni bile na svaki način čovjekoljubive, jer si nemožemo tako lasno pomisliti otca okrutna, ili drakonična strica, gdje bi, da drugog suukućanina osveti, stavljao krivca na muke ili još gore.

Ali čim su se obitelji razmakle u porodice a ove nadalje u plemena — t. j. čim rodbinska krvna sveza bude sve tanja i tanja, tim više su se izrodile takove osvete. Ustala bi ciela porodica, dapače cielo pleme, da osveti uvriedjenog.

Ovakove krvne osvete nadjemo još dan danas u Crnoj gori, na Corsici, na Siciliji i kod mnogih iztočnih naroda.

Da ovakove krvne osvete (ili odmazde staroslavenskih naroda) leže u naravi razvitka ljudske povjesti poznato je svakomu i tu nebi ni trebalo drugoga dokaza.

Al jur drevne Mojsijine knjige pišu (daklem skoro najstarija pisana historija) „oko za oko“ — „zub za zub“, a na drugom mjestu „koj od njih prolieva krv, prolit će se krv njegova“. Kad su te krvne osvete tečajem vremena mah preotele ter bi se, kad kada dogodilo, da su se pojedina plemena upravo do posliednjeg člana poubijala — morala je državna vlast gledati, da taj običaj barem doniekle ublaži.

Uslied toga bijahu još u prastaro doba uvedeni asili, kamo se mogao ubojica uteći — i gdje ga nitko smetati nije smio; zatim su bili odredjeni neki dani u godini, gdje su se morala obustaviti sva neprijateljstva; nadalje odredjeno bi, da se zločinac, kad ide u crkvu ili iz nje, dirati nesmije, nastali su božji sudovi, dvoboj, sud vode i željeza.

Namjera svih ovih odredaba bila je, da se mah preotele osvete čim više ograniče.

Kad ni to koristilo nije, bi uvedeno, da se takove razmirice smiju samo na posebne dane obavljati t. z. „Treuga domini, treva dei“. — U dalnjem razvitku uvedena bude krvarina, ucjena ili vražda, t. j., da oštećeni primi odštetu nazvanu krvarinu, (ucjenu, vraždu, Wergelt, Wirigilt) a iznos krvarine sastojeće ili iz stanovitog broja blaga ili iz novca, bi početkom označivali t. z. dobri ljudi, t. j. pouzdanici s jedne i s druge strane, a kad se državna vlast sve više ojačavala, bude krvarina unapried zakonom

Digitized by Google

opredieljena. Zatim budu nadalje uvedeni t. z. porotnici, t j. pošteni ljudi istog plemena, koji su po svom najboljem znanju i osvjedočenju — sudeć po dosadanjem životu okrivljenika, zakletvu položili, da nije kriv. Ako se dokazalo, da je ovakov porotnik položio krivu zakletvu, daklem da je krivorotnik, podpadao bi pod najstrožije kazni.

Čudnovato je to, da se analogno dapače istovjetno razvijanje navedenih pravnih odnošaja u isto vrieme opazuje u cieloj Europi, pa u svih tih suvremenih zakonih 11., 12,, 13., 14. i 15, vieka se nalaze analogne ustanove, akoprem u ono vrieme jedva jedan narod za drugi je poznavao po imenu, jer vrieme pare i brzojava se tek nedavno rodilo. To potvrdjuje: ruskaja pravda, vinodolski zakon, 1288., polički statut; statut otoka Krka 1388.; salički zakon, iglavski zakon, alamanski zakon, zakon cara Dušana, zakon grada Zagreba 1246.; zakon Sv. Stevana, Karolina itd. Znak, da su onda u cieloj Evropi zavladali isti ili slični odnošaji.

Ako si sva ova predočimo, možemo si na dalnje pitanje: Kako su postali ti sada spomenutti zakoni? dati lahak odgovor „nužda je sve te uredbe i odnošaje stvorila“ (nužda zakon stvara). Ovu nuždu pako pokazivao nam je zdrav um, koji videći, da svaki sučlan jedne zajednice obiteljske porodićne ili plemenske svu slobodu samo sebi prisvaja, da time vriedja slobodu drugog; — zdrav razum i izkustvo pokazalo je, da indi ovakova absolutna sloboda pojedinca uništuje slobodu drugih, uništuje svaki poredak i napredak. —

S toga taj zdrav razum je pronašao za dobro uvesti takove uredbe koje uvjetuju mirni razvitak pojedinog državljanina (pripadnika zajednice).

Ovakove praktične, slobodu, život i imovinu zajamčeće uredbe možemo indi nazvati „pravo“.

Kad se je pojediuac uvjerio tečajem vremena o nuždi i o dobroti tih uredaba, preišle bi mu one u krv, — te ono duboko subj. osvjedočenje o nuždi tih uredaba, to je daklem „pravna sviest“ a jer svaki narod koji se i iole može pohvaliti pravnimi uredbami, uredbami niklimi na svom polju, mora za nje osjećati

Digitized by Google

nutarnje štovanje i stabilitet, s toga sam nazvao predmet moga današnjega čitanja „narodna pravna sviest".

Dakako da se pravne uredbe razvijaju kako se to jedno vidi iz dosada rečenog, iz odnošaja dotićnih državljana; ti odnošaji stvaraju pravne običaje, a takovi običaji su tokom vremena kao izkušani i dobri običaji uvršteni u red zakona, zakon dakle nije u abstraktnom smislu ništo drugog van izkušan, odnošaje sudržavljana rješavajući pravni običaj.

Na tih običajih upravo počiva se sva sgrada pravne sviesti, počiva se sgrada poredka napriedka, a zasvjedočava nam to i povjest.

Nisu uvjek bili ti običaji vrlo idilične naravi jer n. p. običaj u rimljana, da privatni dužnik ako nije zadovoljio u stanovito vrieme svojoj obvezi postane robom svoga vjerovnika, je bio žuhki zalogaj al ovakov i slični običaji su strogo vršeni, jer je to zahtjevala pravna sviest. Treba kad kada vjekova, da se ovako običaj izgubi, odnosno drugim zamjeni.

Ovo živo osjećanje da je pravo ozledjeno, i da mu se mora zadovoljština dati, kad se ućuti od ozgo do doli, kad je proniknulo sve slojeve naroda, tad je nastalo vrieme ozbiljna napredka, liepa poriedka i silne nutarnje sveze. —

Narod, koji neosjeća ovakovih nagona t. j. ozledjeno pravo osvetit, da mu se povrati okrnjen ugled, da u obće odvažno stane na branik svojih prava, ne ima moralne sile da bude temeljem državnoj tvorbi. Pa ako takov narod je bio stvorio kakovu državicu — to pomanjkanje pravne sviesti nefaljeno zasvjedočava, da će ga čim prije povjest izbrisati iz listine živućega naroda.

Živ dokaz nam je silni rimski narod. U vrieme dok su se pravne uredbe štovale počam od prvog državnog poglavice do najskromnijeg seljaka, gospodavao je taj narod ondašnjim cielim svietom. Čim je nastala mlohavost u štovanju tih uredaba, vidimo Cesare, Katiline, Kaligule i Galbe, pa evo! ovom gorostasu dade ubojiti udarac varvarski kralj Alarih. —

(Svršit će se.)

Digitized by Google

Osnova zakona,

kojom se kr. sudbenomu stolu u Belovaru dosudjuje realna i gruntovnička sudbena nadležnost za one nekretnine, ležeće u utjelovljenih i na županiju belovarsku spadajućih dielovih razvojačene krajine, koje su razdieljene medju državnim erarom i imovnimi občinami.

§. 1. Za one nekretnine, ležeće u utjelovljenih i na županiju belovarsku spadajućih dielovih razvojačene krajine, koje su na temelju zakona od 8. lipnja 1871. (Sbornik br. 5. ex 1874). razdieljene izmedju državnoga erara i imovnih občina, vršit će realnu sudbenost kr. sudbeni stol u Belovaru.

§. 2. Isti sudbeni stol vodit će javne knjige o tih nekretnina poput knjiga onih plemićkih dobara, s posjedovanjem kojih je do godine 1848. bilo skopčano izvršivanje sudbenosti (§. 8. zakona od 16. rujna 1876. br. 80. Sbornika).

§. 3. provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Obrazloženje

k osnovi zakona, kojim se kr. sudbenomu stolu u Belovaru dosudjuje realna i gruntovnička sudbena nadležnost za one nekretnine ležeće u utjelovljenih i na županiju belovarsku spadajućih dielovih razvojačene krajine, koje su razdieljene medju državnim erarom i imovnimi občinami.

U smislu §. 9. zakona od 21. studenoga 1874. ob ustroju sudovah prve molbe (br. 55 Sbornika) vodit će kotarski sudovi gruntovnicu o svih u njihovom području ležećih nekretninah, s kojimi nije do godine 1848. bilo skopčano pravo vršiti sudbenost, dočim se gruntovnica o nekretninah, s kojimi je do godine 1848. bila skopčana sudbenost, ima usredotočiti kod kr. sudbenih stolovah za nekretnine, ležeće u njihovom području

Prema tomu i prema §. 48. sudovnika od 16. veljače 1853. (br. 36. z. v. l.) kotarski sudovi vrše već danas realnu, a nakon predaje gruntovnice vršili bi i grnntovničku nadležnost u pogledu onih nekretninah, ležećih u utjelovljenih na županiju belovarsku spadajućih dielovih razvojačene krajine, koje su uslied segregacije provedene na temelju zakona od 8. lipnja 1871. (Sbornik br. 5. godine 1874.) razdjeljene medju državnim erarom i imovnimi občinami.

Digitized by Google

Nu kr. vladni odjel za pravosudje potaknuo je pitanje, da li nebi shodnije bilo odrediti. da se gruntovnica spomenutih nekretnina vodi poput one, tičuće se tako zvanih plemićkih dobara i usredotoči kod kr. sudbenoga stola u Belovaru, koji bi u pogledu tih nekretnina vršio i realnu sudbenost.

Ova je misao potekla iz razmatranja, da nekretnine, o kojih je ovdje rieč, leže dielom u obsegu više sudbenih kotara, ter da bi unešenjem njihovim u više kotarskih gruntovnicah nestala jedinstvena njihova evidencija, o kojoj se je nastajalo i za vojničke uprave, za koje su upitne nekretnine kod bivše križevačke i gjurgjevačke pukovnije sačinjavale posebnu gruntovnicu pod imenom Revie-Parzellen-Protokolle.

Kr. vladin odjel za unutarnje poslove umoljen, da se o tom predlogu izjavi, priobćio je dopisom svojim od 12. ožujka 1878. br. 4503., da ga prihvaća ne samo kr. vladin povjerenik za imovne obćine križevačke i gjurgjevačke, već i zastupstva spomenutih imovnih obćina, koja su očitovala jednodušnu želju da se za upitne nekretnine na koliko sačinjavaju vlastničtvo imovne obćine, osnuje gruntovnica, koja bi se kod sudbenoga stola u Belovaru vodila poput gruntovnice takozvanih plemićkih dobara, i u koju bi se savkoliki posjed imovne obćine unesao kao jedno gruntovno tielo.

Kr. vladin ovaj odjel zamolio je i kr zemaljsko financialno ravnateljstvo u Zagrebu, da pitanje ovo, na koliko se tiče nekretninah, zapalih državni erar, izvoli predložiti razsudi kr. ugarskog ministarstva financija.

Dopisom od 20. srpnja 1878. br. 26.197 priobćilo je kr. zem. financijalno ravnateljstvo u Zagrebu, da je kr. ug. ministarstvo financija odpisom od 4. srpnja 1878. br. 22.822 privolilo, da se gruntovnica svih nekretnina ležećih u sadanjoj belovarskoj županiji, koje su na temelju gore navedenoga zakona zapale državni erar, na način plemićkih dobara usredotoči kod sudbenoga stola u Belovaru, dodavši da obziri shodnosti i laglje očevidnosti preporučuju, da se u osnovat imajuću gruntovnicu unesu državne šume za sebe kao jedno gruntovno tielo, a ostale državne ne-

Digitized by Google

kretnine t. j. kuće, sgrade, vrtovi, livade, oranice, pašnjaci, pjeskovine itd. opet za sebe kao posebno gruntovno tielo.

Nazočna zakonska osnova obrazložena je dovoljno predposlanim razlaganjem, kojemu dodaje se, da osnova nesadržava ustanova o načelih, po kojih će stvarati gruntovna tiela, jer je pitanje o riešavanju u postojećih zakonih i naredbah, u okviru kojih bit će moguće zadovoljiti želji financ. ravnateljstva i imovnih občina, ako se inače nepokaže neshodnost predloga, za koji slučaj nastojati će vlada, da se sa financ. oblasti sporazumi.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Zanimiva urbarialno-pravna pitanja.

Poznati bečki drvotržac I. P., koji je još poznatiji sa izravnanja, što ga je 1879. sa svojimi vjerovnici proveo, posjeduje u Slavoniji imanje O., na koje spada urb. občina S. — Da se urede šumske koristi i odciepe urb. paše, preduzeta su u istoj občini god. 1867. mjesna izvidjenja, te obavljena po vještacih procjena šume za občinu odciepiti se imajuće.

Ta urbarialna parnica riešena je po najvišem sudu početkom god. 1872. Nu upravo na zimu te godine dade vlastelin P., koji je sve svoje šume jur prije poharao, u istoj za občinu S. opredieljenoj šumi najljepše hrastovo stablo posjeći te drvo za bečku izložbu god. 1873. izraditi, a tim stekao si je odlikovanja i slavu na nedopušten način, i na tudju štetu.

Dne 8. listopada 1872. bila je izvršba osude najvišega suda, te predaja urb. paše i šume. Tom prigodom prituži se občina S. radi toga, što je vlastelin P. prošle zime najljepše hrastovo stablo u urb. šumi izsjekao, i izradjena stabla iz šume odvezao. Na tu pritužbu obećao je vlastelin na usta svojih zastupnika, da će vriednost posječena drva dat procieniti, u gotovom izplatiti te tako občinu S. namiriti. Nu ovo obećanje osta praznom rieči, te nije nikada izpunjeno. Vlastelin pokušav nekoliko puta izravnati se s občinom, nudio je neznatnu svotu, a procjena nije preduzeta, niti ju je vlastelin zatražio.

Urbarski sud prve molbe riešio je izvješće, što ga je izaslano povjerenstvo ob obavljenoj ovrhi podnielo, tako, da občina S. ima glede

Digitized by Google

posječenih hrastovih stabala u smislu §. 33. urb. patenta od 17. svibnja 1857. proti vlastelinu postupati. Ta odluka ipak nikada nije bila odpravljena niti obćini S. dostavljena. Poslje toga prinukana je bila obćina S. proti vlastelinu udariti tužbom na rektifikaciju, odnosno nadopunjenje šumskih koristi, i naplatu vriednosti posječena drva.

U ovoj parnici izpričavao se je tuženi vlastelin, da je neznajuć granica šume, obćini doznačene bludnjom samo neka hrastova stabla posjekao, da nije više dužan vriednost istih platiti s toga, što obćina na postupak po §. 33. urb. patenta upućena za godinu dana tužbe nije podniela, počem da je tako njezino tužbovno pravo zastarjelo. Taj prigovor nije težko po njegovoj pravoj vrednosti kvalificirati, ako se drži na umu, što je taj vlastelin i vitez sám obećao obćini glede naknade, i da je obćina S. prigodom ovrhe 8. listopada 1872. svoju pritužbu u zapisnik dala.

Osuda prvoga suda u istoj parnici izrečena glasi onamo, da je tuženi vlastelin dužan po priseženih vještacih konstatovanu vrednost posječenih stabala u iznosu od 11.099 for. 77 nvč. sa 6% kam. od 19. ožujka 1877. kao dana tužbe platiti, dočim se troškovi zastupstva medjusobno prebijaju.

Razlozi: U urbarskoj parnici obćine S. proti vlastelinu I. P. radi odcieplenja pašnjaka i uredjenja šumskih koristi, te protutužbom vlastelinstva za komasaciju zemljišta povedenoj, bila su mjeseca kolovoza 1867., na licu mjesta u obćini S. preduzeta mjestna izvidjenja, kojom prigodom je tuženo vlastelinstvo O. opredielilo svoju vlastitu u kotaru iste obćine ležeću šumu K. zvanu, da se stanoviti prostor njezin za konkretualnu obćinu izluči u svrhu, da se zakonito urede šumske koristi, kojom prigodom su zapriseženi vještaci istu šumu s obzirom na sve uvažiti se imajuće okolnosti tako procjenili, da bi odnosna kompetencia za konkretualnu obćinu, gledom na broj selišta, iznašala ukupni prostor od 65 jutara 1205□° po 1600□° jutro računajuć, usljed česa je prenavedeni šumski prostor obćini vrhovnom presudom visokog kr. stola sedmorice od 24. veljače 1872. br. 123, po uzvišenom kr. banskom stolu pod 20. ožujka 1872. br. 2022. intimiranom, u ime segregirane šume konačno dosudjen.

Iz zapriseženoga izpovjedanja u ovoj parnici preslušanih svjedoka S. H. i ostalih pod G. na XIV. sasvim se jasno vidi, da je vlastelin I. P., koji kano u gradu Beču stalno nastanjeni drvotržac na glasu tjera trgovinu sa tehničkom i inom gradjom u veoma znatnom obsegu, — tečajem zimske dobe god. 187½ dakle baš u zadnjoj godini u istoj svojoj šumi K. po svih krajevih bez ikakova obzira na urb. segregaciju iste šume dao izraditi iz najboljih hrastovih stabala za njegovu drvarsku

Digitized by Google

trgovinu prikladnu tehničku gradju, te ju iz šume na dravsku obalu za dalnju odpremu izvesti dao.

Glasom zapisnika od 8. listopada 1872. pod br. 1 na II. vrhu na licu mjesta u občini S. povjerenstveno izvedene sudbeno-ovršbene predaje izlučenoga diela šume K. u fizični posjed i uživanje iste konkretualne občine, priznalo je tuženo vlastelinstvo kroz svoje izkazane opunomoćene zastupnike, povodom pred istim sudbenim povjerenstvom od strane tužiteljice občine učinjene ustmene tužbe, da je ovo zaista poslje preduzetih mjestnih izvidjenja kroz vještake u dielu upitne šume za korist občine segregiranom nalazeća se hrastova stabla za svoju korist posjeći i izvaditi dalo, pristajuć u načelu na to, da stanovitom novčanom svotom nadopuni onaj manjak koristi, u kojih je občina kroz to u svojih urb. šumah za svagda prikraćena.

Dočim je tuženo vlastelinstvo takodjer tečajem ove parnice izrazito priznalo, da je ono u dielu upitne šume, za občinu segregiranom stanoviti broj hrastovih stabala za svoju korist za tehničku gradju izraditi dalo, to nastaju samo pitanja:

1. koliki broj hrastovih stabala dalo je vlastelinstvo izraditi?

2. u kojem je vremenu, da li najme u vremenu izmedju preduzeća mjestnih izvidjenja do ovršbene predaje segregirane šume isto izradjivanje hrastovih stabala bilo preduzeto?

3. koju običnu procjenbenu vriednost jesu posječena hrastova stabla u vrieme preduzetog izradjivanja predstavljala?

Sve ove odlučne okolnosti jesu sudbenim očevidom kroz zapriseżene vještake glasom vještačkoga nalaza i mnenja pod D. na XIII. i E. na XIII. podpuno dokazane. Iz toga vještačkog operata vidi se, da je baš tuženo vlastelinstvo, kojega se brojevi kao sjegurni znakovi njegovoga doznačivanja hrastova za sječenje na panjevih jošte i danas vide, u vremenu p o s l j e preduzetih mjestnih izvidjenja u upitnoj šumi gledom na vanjski oblik panjeva, i na zatečeni pomladak, u onom dielu šume K., koji je kontretualnoj občini kao segregirana šuma ovršbeno predan bio, 262 komada hrastova stabla od najbolje vrsti i za tehničku gradju sposobnih za svoj račun izraditi dalo, koja stabla sadržavala su po promjeru izradjenog stabla 47.681¼ C., a neizradjenog vrhunca 15.635 C. polag onovremene ciene po 20 nvč. odnosno 10 nvč. od C., te su predstavljala ukupnu pravu vriednost od 11.099 for. 77 nč. a. vr. na koji iznos je tužiteljica občina u svojih zakonitih šumskih koristih jednom za svagda u glavničnom imetku prikraćena, koji manjak joj se s obzirom na to, da su u šumi K. obstojavša hrastova stabla za bačvarsku i tehničku gradju sposobna, dakle upravo čitava šuma, posve uništena, samo u gotovom novcu kao aequivalent nadomjestiti može.

Po §. 10. zak. čl. X. god. 183⁹/₆ i po analogiji §. 33. previšnjeg

Digitized by Google

— Kurzgefasste Darstellung des oesterr. Wechselrechtes. Mit 34 Wechselformularien. Von dr. Johann Blaschke, k. k. Hofrath, em. Prof. etc. 6 Auflage. — Namienjena je ova knjižica poglavito obrtničkim i trgovačkim školam i samoukom.

— Jahrbuch für Volks- und Staatswirtschaft aller Länder der Erde, herausgegeben von dr. I. Minoprio. Erster Jahrgang. Berlin 1880. — Ciena 10 maraka ili 6 for. a. v. Komu može biti neka si svakako nabavi ovo djelo, jer je vrlo pomno izradjeno.

— „Bolletino ufficiale de Ministero di Grazia et Giustizia e dei Culti". Tako se zove neposredni organ, što no izlazi usljed naredbe taljanskoga ministra pravosudja od 20. siečnja o. g. u Rimu. svakoga ćedna jedan put. U njem priobćivaju se sva imenovanja, izpražnjena mjesta. promaknuća. premještenja i svaka druga odredba, tičuća se osoblja sudačkoga. pomoćnih ureda, bilježničkih komora i arkiva Na dalje štampaju se u njem zakoni, kralj. dekreti i naredbe. odnoseće se na upravu pravosudja, napose na sudb. postupak, izvršivanje odvjetničtva, bilježničtva itd.; okružnice i naputci. što ih izdaje ministarstvo u svom djelokrugu. Napokon donosi i znanstvenih razprava te mnenja o prepornih pitanjih. Stoji na godinu 8 lira, a za činovnike pravosudne 6 lira 50 cent

Svaštice. Dne 21. lipnja preminu na svem posjedu u Rostoku kraj Praga dr. Franjo Brauner, odvjetnik. zastupnik na českom saboru i u car. vieću Rodio se je g. 1810. u Lytomišlu. G. 1848. sjedio u državnom saboru te osobito živo sudjelovao u razpravi pitanja o dokinuću podaničkih odnošaja seljačkih. G. 1861. bijaše izabran u českí sabor, a ovaj ga izabra u car. vieće. iz kojega izstupi s ostalimi českimi zastupnici Od 1861. do 1867. bijaše članom zemaljskoga odbora. Kod posljednjih izbora za car. vieće izabra ga za zastupnika kotar plzenski. ali je poradi bolesti malo uticao u razprave. Pokojnik bijaše izvrstan odvjetnik, gorljivi českí patriota, stojeć uvjek na braniku prava českoga naroda.

— U Beču zatvoren je onomadne radi prevare odvjetnik dr. vitez Franjo Kreith. Radi se o svoti oko 30.000 for

Imenovanje. G. Pavao Mariašević, kot. pristav imenovan je upraviteljem kr. kot. suda u Bakru.

Premještenja. Dragutin Bell od sudb. stola kot sudu u Vinkovcih; Vatroslav Medur, iz Rujevca k sudb. stolu u Petrinju.

Natjecaji. Kod kr. sudb. stola u Vukovaru ima se popuniti mjesto viećnika. Plaća 1600 for. stanarina 300 for. — Molbenice imadu se predati predsjedničtvu istoga sudb. stola.

— Kod poglavarstva grada Senja ima se popuniti mjesto gradskoga kapetana. Plaća 1000 for. Prednost imadu obsolvirani pravnici. Zahtieva se znanje hrvatskoga, taljanskoga i njemačkoga jezika. Molbenice valja podnieti gradskomu poglavarstvu.

Umirovljen je Mile Cvietković, financ. savjetnik kod c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemalj. upravne oblasti.

Stečaji. Ostavina Tereze Klepec u Gerovu. — Kr. kot sud u Čabru. — Z. bilježnik Grga Mudrovčić, zam Franjo Kvaternik, načelnik u Gerovu. — R. pr. 30. kolovoza t. g.

— Dragutin Sirola, neprotokolirani trgovac u Kutini. — Kr. kot sud u Sisku. — Z. odvj. dr. V. Egersdorfer, zam. odvj. dr. Grga Tuškan, upr. m. Josip Gašparini, vlastelin u Kutini. — pr. 13. R. rujna t g. — Ostavina

Digitized by Google

Mate Cruića iz Mrkoplja — kr. kot. sud u Delnicah. — Z. i upr. im. odvj. dr. F. Pilepić u Bakru, zam. odvj. dr. Zarević na Rieci. — R. pr. 26. srpnja t. g.

Ovim brojem počimlje drugo polugodište, dotično treći četvrt. Molimo gg. predplatnike, koji nisu obnovili predplatu, da to za vremena učine. Ciena je na pó godine 4 for., a na četvrt godine 2 for. a. v.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u svežčićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for., na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Digitized by Google

urbarskog patenta od 17. svibnja 1857. br. 98. drž. zak. lista imade se glede manjka, pronadjenoga prigodom urbarske regulacije u dosudjenoj kompetenciji, u svrhu nadopunjenja toga manjka usljed tužbe ovlaštenika (bivšeg podložnika ili konkretualne občine) putem urbarske parnice razpravljati i riešiti; vidiv pako, da je tužeća občina odmah jošte prigodom izvedenja ovršbene predaje segregirane šume svoju tužbu proti tuženom vlastelinstvu ustmeno učinila pred sudbenim povjerenstvom, kojega je dužnost bila na ovu tužbu dati povesti zakonom propisani parnički postupak tim prije, što je tuženo vlastelinstvo onom prigodom u načelu bilo pristalo na nadopunjenje ustanoviti imajućeg se manjka sredstvom gotovine u pomanjkanju predmeta iste vrsti u naravi, i što dotično sudbeno povjerenstvo, glasom samoga zapisnika br. I. na II., nije u podpunoj mjeri izvelo ovrhu pravomoćne presude, koja ovrha je tim dakle nepodpuna ostala; — vidiv, da pri poricanju od strane tužiteljice občine od nikuda neproizlazi, da bi občina ikada odluke bivšeg sudbenog stola županije virovitičke od 16. studenoga 1872. br. 254. urb. pod br. 3. na II., i od 17. travnja 1874. br. 66. urb. pod 2. na II. dostavljene bile, koju okolnost moralo bi tuženo vlastelinstvo, čineć od svoje strane prigovor zastare, na koji se prigovor neimade nikada ureda radi obzir uzeti, postupovnički dokazati, koji dokaz ovo nije u ovoj parnici niti ponudilo, jošte manje izvelo; vidiv, da je sudbenim očevidom kroz vještake i izpovjedanjem zapriseženih svjedoka, poduprtim po samom tuženom vlastelinstvu učinjenim sudbenim priznanjem podpuno dokazano, da tužiteljica občina u svojoj šumskoj kompetenciji na drvu za gorivo i gradju trpi manjak od 262 komada hrastovih stabla, krivnjom tuženoga vlastelinstva nastali u vremenu p r i j e ovršbene predaje, a p o s l j e vještačke procjene segregirane šume K. u ukupnoj vriednosti od 11.099 for. 77 nvč. a. vr., koji manjak sačinjava sastavni dio zakonitoga odkupa bivših podložnika iz šumah njekadašnjih vlastelina pripadajućeg urbarskog drvarenja, i koji krivnjom tuženika nastali manjak imade se po njem tužiteljici u podpunoj mjeri nadomjestiti, što se pri obstojećih mjestnih okolnostih jedino izplatom stanovite novčane svote, predstavljajuće procjenbenu vriednost toga manjka, izvesti može i mora, pošto bi tužiteljica občina u županiji virovitičkoj upitna 262 kom. hrastova stabla na javnoj dražbi za korist vlastite blagajne bila prodala, te dobila za nje od dotičnoga dostalca barem gore navedenoj njihovoj procjenbenoj vrednosti jednaku kupovninu: to se je tuženo vlastelinstvo O. I. P. moralo polag u tužbi občine S. stavljenog, a na temelju vještačkoga nalaza i menja kod ročišta dne 30. listopada 1879. obaljenog zahtjeva suditi tim, da se tužiteljici ne može dopitati naknada troškova njezinoga zastupstva u ovoj parnici, jer ih ona po §. 177. sudb. nap. mora na svoj račun nositi, dočim po §. 35. gore nave-

Digitized by Google

denog urb. patenta od 17. svibnja 1857, sve ostale sa parničnom razpravom skopčane troškove imade vlastelinstvo iz svojega namiriti."

Proti ovoj osudi uložio je tuženi vlastelin priziv osnivajuć ga s jedne strane na zastari tužbovnog prava po §. 33. urb. patenta od god. 1857., a tomu opet protivno tvrdeć s druga strane, da se je usljed pritužbe, koju je občina S. radi posječenih stabala prigodom ovrhe 8. listopada 1872. u zapisnik dala, odciepljenje šume nastaviti moralo i to nadopunenjem drugoga zemljištnog prostora, budi šumskoga budi pašnjačkoga; a to bi se učiniti moralo tim više, što urbarski zakon nadopunjenje ili naknadu kakvog manjka u gotovom novcu nepoznaje.

Tužeća občina uložila je takodjer priziv radi toga, što joj nisu dosudjeni kamati po tužbovnom zahtjevu od 1. siečnja 1873. i parbeni troškovi.

Kr. banski stol je prizvanu osudu prve molbe stranom potvrdio, a stranom u toliko preinačio, što je občini kamate od 1. siečnja 1873. i parbeni trošak sa 50 for. dosudio.

Razlozi: Prije svega ne može se po tuženiku I. P. u prigovor doprinešena zastara tužbe gledom na §. 1489. o. g. z. u predležećem slučaju u nikakav obzir uzeti, i to prvo zato ne, što po urbarskih zakonih, po kojih provedeni segregacionalni postupak podaje temelj za svu parnicu, zastari mjesta neima; a drugo, kad bi tomu slučaj i bio, ima se proti tomu uvažiti, da je občina po dokazu priloga pod br. 1. po samom tuženiku u odgovoru donešenu odštetu ovu jur prigodom segregacionalne ovrhe dne 8. listopada 1872. zatražila, a da njezin zahtjev po sudu nije podjedno a i kasnije u usavršenje segregacionalne ovrhe tako, kako bi to sud bio morao činiti, izveden, već je ovo po občini pravodobno u zahtjev stavljeno pitanje odštete sa strane suda po prilozih br. 2—3 otvoreno ostavljeno do dana doista povedene tužbe, koja je bila posljedica zanemarenja sudačkoga, tomu občina krivnju nenosi. A ovdje naročito uvaživ, da su ove rješitbe suda pravomoćne postale, a na temelje već istih je občina ovlaštena ovu tužbu i sad povesti, kako ju je povela.

Tužba dakle se po tom svakako po zakonih za doba podnešenom držati i primiti mora, te se s toga po tuženiku prigovorena zastarjelost ne može nauvažiti.

Prelazeć na samu stvar, a u tom vidiv i uvaživ, da tuženi nigdje neprigovara ni netaji, da je odvj. N., koji ga je kod ovrhe dana 8. i 10. listopada 1872. zastupao, bio opunomoćeni njegov zastupnik kod toga čina i u obće u urbarskoj parnici, s toga da sa strane tuženika niti nejma prigovora gledom na §. 1008. o. g. z. u obziru onoga, što je odvj. kao opunomoćeni zastupnik tuženika u ime ovoga u zapisniku od 8. i 10. listopada 1872. izjavio glede odštete po občini tražene, i

Digitized by Google

to u tom, da je tuženo vlastelinstvo pripravno občinu za posječene hrastove na temelju preduzeti se imajuće procjene odštetiti, pače je po tom zapisniku sa strane tuženika za ovu odštetu i ponudjena bila već onda neka nagoda, ali nije uspjela, pa je po tom već pitanje odštete otvoreno ostalo.

Vidiv dakle, da je po toj izjavi sa strane tuženika u taj zapisnik danoj obveza za odštetu občine jur a priori obstojala, koja je odštetu zatražila. Vidi §. 1294. i 1295. o. g. z.

Ali nuz navedenu izjavu zastupnika tuženikovoga o pripravnosti i obvezi na odštetu, vidi se, da tuženik i tečajem ove parnice priznaje dužnost svoju za odštetu, premda po njegovom nazoru stegnutu samo na nekoliko hrastovih stabala.

Istina, da je sa strane občine u prilogu pod br. 1. tako navedeno, da je tuženi iza procjene segregacionalne do ovrhe više hrastova posjeći dao, nu ovakova naznaka u prvom času stavljena, neizključuje, da za to nebi občina odštetu za sve one hrastove tražila bila, koji su doista posječeni i tako poslje pronadjeni, i da joj nebi odšteta za takove hrastove pripadala, čim ona za onda niti sama znati nije mogla, koliko je hrastova posječeno, a i pod samom riečju „više“ ima i mora se svakako razumievati sve, što se kao takovo pronadje; dakle mora se uzeti, da je onda po izpravi p. br. 1. od strane vlastelinstva pripravnost i obveza za odštetu izjavljena, — o čem se po naravi stvari nedade dvojiti, a to tim manje, jer je onda sa strane tuženika podjedno i nagoda pokušana bila, što je bivalo i bivati moglo samo za svu štetu.

Svi dakle prigovori proti tomu sa strane tuženika o dužnosti odštete sad stavljeni po svem ovom ovdje navedenom moraju odpasti.

A k tomu uvaživ: da tuženik neprigovara pa ni temeljito nemože prigovoriti, da je on poslje segregacionalne procjene do dana ovrhe hrastove posjeći dao u dielu šume za občinu procienjenom i opredieljenom; što ne može sačinjavati samo občini prihod, već je to opustošenje šume, iz kojega je tuženik izradiv iz hrastova tih bačvarsku i inu tehničku gradju — uzeo neovlašten te izvanredni i neobični dobitak. A kad to, ostaje on svakako za štetu po tom občini nanešenu po §. 1293. i 1294. o. g. z. odgovoran, ili je ona nastala hotomice, ili nehotice, ili iz nedovoljne pomnje, čim on u dio, za občinu označen i njoj k tomu još kroz dva suda dosudjen bivši, i poput sekvestra občini reserviran, ovim načinom nije smio dirati; a neda se uzeti, da tuženik i njegovi ljudi štetu izvadjajući, za kojih čine je on odgovoran, nebi bili znali za medje diela šume, občini opredieljenoga, pa ma i to nevojuje proti tuženiku i propis §. 1296. i 1297. o. g. z.

O tom dakle, da tuženik občinu u cielom odštetiti mora, gledom na načela ustanovljena u pitanju takove odštete već u z. čl. X. §. 6. sl.

Digitized by Google

h. i §. 101. ur. zak. g. $183^{2}/_{6}$. i po smjeru cielom car. pat. od 17. svibnja 1857. naročito gledom na §. 2. zadnje točke, §. 6. druge točke, §. 11. prve točke i §. 24. toga pat. ne može biti niti dvojbe, čim po tih načelih i zakonih občina sve ono podpuno dobiti mora, što se njoj dosudjuje, dakle i posječene hrastove imadjaše dobiti.

A buduć tuženik ove hrastove občini više dati ne može, a najmanje u onom stanju, kako ih občina imadjaše dobiti, mora nju tuženik po procieni štete po §. 1323. o. g. z. odštetiti, i to sa podpunim udovoljenjem; jer uvaživ kod toga, da je inim načinom podpuno udovoljenje občine nemoguće, i to niti drugom šumom, niti inim kakovim tlom, gledom baš na §. 1323. o. g. z., koj odredjuje da se stavi stvar u prijašnje stanje, što ipak nije moguće; jer se niti užitak drvarije i žirovine, što bi občina iz šume imala bila crpiti, od dana ovrhe, više ne može u prijašnje stanje postaviti.

A napokon tuženik podpuno udovoljenje občine sa drugom šumom iste vrednosti i istoga stališa tečajem parnice nigdje niti ponudio nije, koje on ni ne ima, kako to občina tvrdi, a on toga nigdje nije porekao.

A valja uvažiti, da se niti po urbarskom zakonu, koj u načelu svagdje odkup i naknadu izriče, po tom odšteta — inače nemoguća — gotovinom nigdje neizključuje niti nezabranjuje.

Da je pako šteta načinjena i hrastovi posječeni u vrieme neposredno prije ovrhe kroz zimu od g. 1871. na g. 1872., to ni tuženik netaji, a i dokazano je kroz saslušane svjedoke, osim toga dokazali su to isto vještaci obavljajući procjenu.

Tim bolje dakle proizlazi šteta kao hotomično učinjena.

Buduć tuženik na procjenu po občini u tužbi predloženu nije pristao, osnovano je u zakonu, da je sudbena procjena štete obavljena, za koju je tuženik svoga vještaka dao, dakle na ovu procjenu pristao.

Vidiv pako, da su dva vještaka stranaka sporazumno, po dobljenoj od suda uputi glede načina za postupak, našli da su u dielu občine 262 za tehničku gradju najbolje prikladna hrastova stabla po tuženiku posječena, pa da je isto tako porazumno po tih vještacih vrednost svih stabala na 11.099 for. 77 nvč. pronadjena, koje pronašašće gledom na 10 pogl. grpp. zaslužuje podpunu vjeru, ima i mora se ova procjena po zakonu za podlogu odštete uzeti.

A vidiv da je občina svoj zahtjev konačno na ovu svotu smanjila.

Gledom na sva ova mora se priziv tuženika u stvari i u cielom, kao neosnovan odbiti, i osuda prvoga suda gledom i na ostale razloge iste u samoj stvari podpuno opravdanom priznati.

Nu glede kamata, koje je prvi sud od oštetne svote dosudio samo od dana tužbe t. j. 19. ožujka 1877., uvaživ, da je občina od dosudjene joj šume imala podpunu korist crpiti već od dana ovrhe, a čim to ona

Digitized by Google

od posječenih hrastova nije mogla imati, zato promotriv §. 1331. o. g. z., po kojem, bila ma kako općini šteta nanešena, budi hotomice, budi očitim nehajstvom tuženika, je ovaj općini odgovoran i za dobitak, t. j. za korist, koju bi općina bila imala od šume drvarijom i žirovinom od dana ovršbene predaje, mora se po tom priznati, da bi općini pripadali gledom na §. 1323. i 1331. o. g. z. kamati u ime toga dobitka i koristi općine od njezine šume, a sad od odštetne svote, od onoga vremena kako je ovršna predaja šume bivala.

Ali vidiv, da ove kamate općina traži od 1. siečnja 1873., a vidiv da niti glede ovoga vremena, a niti glede 6% kamata sa strane tuženika baš nigdje prigovora neima, — moraju se općini ovi kamati sačinjavajući korist, nju po zakonu iduću po zahtjevu tužbe dopitati.

A zato se mora u tom obziru prizivu općine mjesta dati, i osuda prvoga suda preinačiti, koja ove kamate samo od 19. ožujka 1877. kao dana tužbe dosudjuje, što ipak baš ničim neobrazlaže.

Troškovi zastupanja moraju se općini tužećoj takodjer dopitati, pa zato i u tom obziru dajuć mjesta prizivu njezinom prva osuda preinačiti, jer ova parnica nije onakove vrsti, u kojoj bi općina gledom na §. 177. naputka za urbarske sudove od 28. prosinca 1857. te troškove sama nositi imala, zato se to dopitanje osniva na §. 573. gpp.“

Mislim da je ovaj slučaj u istinu zanimiv i vredan da se sudac i nesudac unj zadubi, te ga svestrano prouči. Nedirajuć u osude prvih dvajuh sudova, koje smatran u glavnom posve korektnimi naročito onu kr. banskoga stola, ipak neka mi budi slobodno nadovezati tu neka pitanja.

I. Ima li po §. 33. urb. patenta od 17. svibnja 1857. mjesta zastari za slučaj, ako općina nije dobila svoje urb. pripadnosti, koja joj je bila pravomoćnom osudom dopitana?

II. Mogu li se urb. služnosti po gospoštini u cielom, ili barem u jednom dielu odkupiti?

III. Imadu li urb. služnosti odnosno correalna prava prvenstvo pred hypothekarnimi vjerovnici?

IV. Nije li nazočni slučaj gradjansko-pravne naravi?

Po našem smjernom nazoru i nemjerodavnom menju odgovaramo i to:

Na I. §. 33. car. patenta od 17. svibnja 1857. odnosi se samo na pogrieške, koje su pri regulaciji učinjene u računu ili izmjerenju; zatim na takve neizpravnosti, koje su se dogodile prigodom ovrhe; naglašen §. dakle predpostavlja samo neznatne pogreške, nipošto pako takav slučaj, da bi se općini ili pojedinom ovlašteniku uzkratila ciela, ili u većem dielu urb. pripadnost, koju bez obzira na kakvu možebitnu ne-

Digitized by Google

marnost, točno izručiti i predati valja; jer urb. sud ureda radi i inquisitorno postupati, eventualno za stranke ureda radi zastupnike imenovati imade. §. 16. urb. patenta od 17. svibnja 1857. — Dosliedno tomu sve da bi koja stranka propustila bila u roku od godine dana iza obavljene ovrhe izpravljenje potražiti, neima mjesta zastari po §. 33. urb. patenta i gledom na §. 1481. o. g. z., nego se može svagda izpravljenje regulacije potražiti po čl. X. §. 10. od god. 1836., na kojem zakonu se urbarski patent osniva; — svako inače i tom protivno tumačenje §. 33. urb. pat. nebi odgovaralo, pače protivilo bi se duhu i smislu urb. zakona, kojih je glavna svrha, da se urb. odnošaji ureda radi uredjuju i svakomu svoje ureda radi izdaje.

Izpravljenje ovršnog postupka dopustljivo je takodjer u gpp. §. 476 i 477. ako ovršnim putem predan predmet onu vrednost gubi, u kojoj je ovrhovoditelju predan. Po obćenitom pravnom načelu dakle dopustljivo je izpravljenje ovrhe, ako stranci nije ono predano, što joj je dosudjeno, te ne ima mjesta zastari tog zakonitog lieka — inače bi se lahko uzkratila ciela urb. pripadnost pojedinomu stanovniku ili cieloj obćini za slučaj obćenite nemarnosti i propusta. §. 33. urb. patenta.

Na II. Dokazom cars. patenta od 2. ožujka 1853. jesu sve urb. daće odkupljive, a isto tako i neke urb. koristi po §. 2. i 6. posliednje stavke, §. 11. prve stavke urb. patenta od 17. svibnja 1857., po analogiji tih zakonskih ustanova uzvratno dopustljiv je odkup urb. služnosti kao correlarnih prava tim više, što takav odkup nigdje zabranjen nije, a po pravnom načelu „što nije zabranjeno, to je dopušteno". — Dopustljiv je takav odkup, ako obie stranke na to privolje i to glede pojedinih stanovnika bezuvjetno, a glede ciele obćine pod uvjetom privolje podžupanijske oblasti ili kr. zemalj. vlade po različitosti vriednosti odkupnog predmeta.

Takav slučaj da se kakva služnost ili correlarno pravo, n. p. na pašu ili šumske koristi, u cielom obsegu odkupi, nije lahko pomisliti; nu ima naprotiv slučajeva, gdje se takve služnosti u dielu nadopuniti moraju, i u koliko to u naravi nije moguće, ili protivna stranka neprivoljuje, ima se manjak po propisu §. 1323. o. g. z. i po §. 11. urb. patenta gotovim novcem nadopuniti tim većma, što drugog prikladnog aequivalenta ne ima, a u nazočnom slučaju je manjak nastao krivnjom tuženog vlastelina; a napokon što tužeća obćina drugog aequivalenta primiti neće. — Povrh toga odlučna je ta okolnost, da se urb. šumska pripadnost neodmjeruje po prostoru šume, nego po vrednosti stabala, isto tako i potrebno ogrevno i gradjevno drvo, dosljedno tomu imade se manjak stabala takodjer u gotovom novcu procieniti i nadopuniti.

Nu ako bi se mogla protiv smisla §. 1413. o. g. z. obćina prisiliti, da primi aequivalent u naravi, to bi se morao ovaj aequivalent procie-

Digitized by Google

niti po vriednosti posječenih hrastova, koji su na 11.099 for. procienjeni, a buduć je utuženi vlastelin sve svoje šume poharao tako, da jedno jutro jedva 5—10 for. vriedi, pa se ne može niti za pašu, a kamo li za drvarenje upotrebiti, dobila bi občina kao aequivalent preko 1000 jutara šikare, od koje bi morala na godinu više poreza plaćati, nego što cieli aequivalent vriedi, te tako bi občina za njekoliko godina propala. Utuženi vlastelin želio bi takvo izravnanje, te poklonio još i više jutara svoje izsječene šume, samo da se rieši plaćanja poreza, koj više iznosi, nego što ciela takva šuma vriedi. Povrh toga nije občina u stanju te šikare izkrčiti za pašnjak ili za posadjivanje šume, koja bi istom poslje 100 godina davala drva za ogriev.

Al i neglededć na to, ne bi mogao utuženi vlastelin drugi aequivalent u naravi dati, ako bi bile sve druge njegove šume hypothekom njegovim vjerovnikom; poslje odciepljenja urb. šume 1872. pripale su ostale šume po §. 6., 3 stavke urb. patenta vlastelinu kao njegovo izključivo vlastničtvo, na tom je pako znamenita svota uknjižena, bez dozvole dakle tih tabularnih vjerovnika nebi se smela njihova hypotheka, kao aequivalent občini doznačiti i u vlastničtvo predati. —

Na III. Urbarska služnost, i odtuda izviruće correlarno pravo jeste stvarno pravo, niti ga je potrebno bilo prigodom uvedenja gruntovnice prijaviti po §. 4. gr. reda, te ima prvenstvo pred svimi hypothekarnimi vjerovnici dotle samo, dok takve služnosti nisu uredjene; nu ako se obseg tih služnosti pravomoćno ustanovi, napose ako se prostor urb. paše i šume odciepi, i u gruntovnici provede, — dočim ostali prostor gledom na §. 3. i 6. urb. patenta od 17. svibnja 1857. gospoštini kao izključivo njezino vlastničtvo pripada — riešava se ovaj vlastelinski posjed svake urb. služnosti, i odtud naknadno izviruće možebitno pravo, kao u nazočnom slučaju, gubi svoje prvenstvo prama hypothekarnim vjerovnikom, koji su na prostor pače i šume vlastelinu preostavši nakon gruntovničke provedbe tih urb. radnja bona fide založno pravo stekli.

Ako je tako, tad se ne može u nazočnom slučaju manjak šumskih koristi drugčije, nego samo u novcu nadopuniti; jer odciepljenje urb. šume obavljeno god. 1872., provedeno je bez svake opazke u gruntovnici, a nakon toga uknjiženo je na vlastelinski posjed založno pravo za veliku svotu, te tako stekli su hypothekarni vjerovnici prvenstvo naprama pravu i tražbini občine S., koja se bez privole hypothekarnih vjerovnika iz njihove hypotheke drugim šumskim prostorom namiriti nebi mogla; povrh toga nije zadaća suda izhoditi privolju hypothekarnih vjerovnika, koji se na to prisiliti ne mogu, privoliti pako jedva bi htjeli, jer bi gubili znameniti dio svoje hypotheke.

Na IV. Ako bi hrastovi posječeni bili nakon sudbene ovrhe i pre-

Digitized by Google

daje šumskog prostora u posjed i vlastničtvo občine S., tad bi bio ovaj slučaj svakako gradjansko-pravne naravi; nu pošto bijahu upitni hrastovi posječeni prije ovršne predaje tog šumskog prostora, i to nakon obavljenih mjestnih izvidjenja, i nakon osude vrhovnog suda, kojom je obseg šumskih koristi ustanovljen, to se imade vrednost posječenih hrastova kao manjak šumskih koristi urbarialno-pravnim putem tražiti i to putem correctionis, kako je to na I. obrazloženo.

Pravni odnošaj občine S. zamršava se tim većma, što je odstupiv svoju tražbinu proti vlastelinu P. druga čista zemljišta kupila, te nebi mogla prodavaoca tih zemalja namiriti, kad nebi osude onako glasile, kako u istinu glase. Povrh toga ako bi se uredjenje šumskih koristi nastaviti imalo, smatralo bi se ovo nedovršenim, te bi imala občina S. pravo na drvarenje i žirovinu po §. 29. cars. pat. od 2. veljače 1853. kako prije do god. 1848.; nu ovo pravo uživala je občina prije u velikoj mjeri, te bijaše stegnuto god. 1872. na odciepljenu urb. šumu. U tom obziru dakle nastala bi opet nova parnica na odštetu šumskih koristi občini S. po §. 29. cars. patenta od 2. veljače 1853. pripadajućih, njoj pako uzkraćenih nakon nedovršenog odciepljenja urb. šume god. 1872. — te tako nastao bi još veći pravni zamršaj i veća neprilika za obie parbeće se stranke i poremetilo bi se još više povjerenje bivših podanika proti bivšim vlastelinom.

Ja sam razgovarajuć sa drugimi pravnici ob ovom slučaju čuo mnenja, da predmet ovaj ima nekih kriterija, koja su vrlo blizu stanovitim zabranam u kaz. zak. normiranim. U to se ne pačam, ali toliko stoji, da ovakov postupak ne može smatrati se pravednim, i da može škoditi poštenoj vlasteli u zemlji. B.

Tumačenje §§. 829., 839. i 840. o. g. z.

Ivan T. sen. posjedovaše zajedno sa Ljubicom S., Sofiom H. i Petrom V. rudnik kod Duksa u Českoj i to tako, da je za Ivana T. sen. bila uknjižena polovica, a za Ljubicu S., Sofiju H. i Petra V. za svakoga jedna šestina rudnika u knjigah rudničkih, kao vlastnost.

God. 1876. i 1877. prisvojio si je Ivan T. sen. podpunu upravu dotičnoga zajedničkoga rudnika, znamenite svote novca, unišle za ugljen iz zajedničkoga rudnika primio, ali ih nije položio u zajedničku blagajnu, niti dao račun, na što je novac upotrebio. Dana 10. siečnja 1878. sastali se suvlastnici u zajedničku konferenciju u rudniku, u kojoj slučajno nije bio Ivan T. prisutan, pa zaključiše, da će u zajedničkoj blagajni nalazeći se iznos od 1200 for. podieliti medju se u jednakih dielovih tako, da svaki suvlastnik dobije 400 for.

Digitized by Google

Povodom te činjenice preda Ivan T. sen. tužbu kod kot. suda u Duxu proti Ljubici S., Sofiji H. i Petru V. zahtjevajuć, neka se izrekne, da su tuženici dužni od svote 1200 for., kao prihoda zajedničkoga rudnika, tužitelju uručiti polovicu t. j. 600 for. kao dio odgovarajući njegovomu dielu na rudniku, zajedno sa zateznimi kamati od dana podignute tužbe.

Tuženici priznali su u svom odgovoru, da su medju se razdielili 1200 for., ali dokazaše ujedno potanko i brojkami, da je Ivan T. sen. više od 1200 for. pobrao novca unišla za produkte zajed. rudnika, ali ga nije uneo u zajedničku blagajnu i napokon uztvrdili, da je petit tužbe pogriešan: da tužitelj može u najboljem slučaju zahtievati od njih, da povrate cielu svotu od 1200 for. u zajedničku rudarsku blagajnu, naprotiv da se ne može govoriti o kakovom prihodu rudnika, dok se nepoloži račun; najmanje može sam tužitelj, koji je i onako dužan taj račun položiti, zahtievati, da se jedan dio svote od 1200 for. njemu uruči.

U protuodgovoru prizna Ivan T. sen., da je primio za zajedničku blagajnu novca u neopredieljenom iznosu, ali ga nije predao; naprotiv zanieka sve ostale prigovore tuženika te doda, da onih 1200 for. čine i po mnenju samih tuženika jedan dio prihoda, pa da usljed toga pripada njemu kao vlastniku polovice rudnika i polovica one svote. Tuženici mogu, ako hoće, posebnom tužbom potražiti položenje računa i na tom temelju staviti zahtjeve, ako bi bili osnovani; ali skroz likvidne tražbine tužiteljeve ne mogu se kompenzacijom izravnati.

Prvi sud odbio je bezuvjetno zahtjev tužiteljev osudom od 6. srpnja 1878.

Razlozi: Ako se zaključak od 10. siečnja 1878. i neslaže s ustanovami §. 833. o. g. z., odatlje još nenastaje za tužitelja pravo tužiti ostale suvlastnike, da mu izplate 600 for. §. 830. o. g. z. dozvoljuje svakomu dioniku, a tim napose i svakomu, koji misli da je njegovo pravo povredjeno, neka traži da se polože računi i prihod podieli. Pod prihodom može se prema običnomu shvaćanju i govoru razumievati samo iznos, što no preostaje nakon odbitih izdataka, dakle čisti dohodak. Nu ovaj postupak predpostavlja, da su položeni računi o prihodu i razhodu i da je taj račun izpitan, inače ne može se govoriti o čistom prihodu. Istom kad je ovaj ustanovljen, može svaki dionik zahtievati, da se prihod razdieli. Pošto stvari ovako stoje, morala se je tužba Ivana T. sen. odbiti, i nametnuti mu dužnost, da plati parbeni trošak.

Na priziv tužiteljev potvrdi c. k. viši sud pražki rješitbom od 20. kol. 1878. osudu prvoga suda dodav, da se tužba odbija samo za sada.

Razlozi: Prije svega mora se naglasiti, da konačni petit tužbe ne stoji u skladu sa činjenicami, navedenimi u samoj tužbi, i da ne sliedi iz njih. Jer u konačnom zahtjevu traži tužitelj, da mu imadu tuženici

Digitized by Google

od svote 1200 for., što no su ju kao prihod zajedničkoga rudnika 10. siečnja 1878. medju se podielili, uručiti razmjerno prema njegovomu dielu vlastnosti polovicu t. j. 600 for.; u tužbi pako nigdje se netvrdi, a još manje dokazuje, da svota od 1200 for. čini prihod zajedničkoga rudnika, i da su tuženici taj iznos upravo kao prihod rudnika medju se razdielili i primili. Tužitelj tvrdi jedino to, da je naknadno doznao, da su tuženici, odnosno njihov zastupnik, zaključili, da će u rudarskoj blagajni nalazeći se iznos od 1200 for. medju se razdieliti, i da je svaki u istinu primio 400 for., pa tvrdi, da bi ipak odatlje pripadalo njemu (tužitelju) kao vlastniku polovice rudnika i polovica dotične gotovine. Ali ni tuženici nisu nigdje u razpravi naveli, da su 1200 for. razdielili kao prinos zajedničkoga rudnika, pače protivno oni tvrde naročito, da je njihov zaključak išao onamo, da se ima iznos od 1200 for. razdieliti medju ostale suvlastnike, pošto je tužitelj više zajedničkoga novca neovlašteno utjerao, odnosno primio. Zahtjevu tužbe ne može se već ni s toga zadovoljiti, jer nije posljedak navoda u tužbi, a da je tužitelj sam osjetio, da je zahtjev njegove tužbe pogriešan, vidi se iz njegovoga priziva, u kojem tvrdi, da zahtjev tužbe može imati samo taj smisao, da imadu tuženici njemu uručiti zanj primljeni iznos od 600 for., pošto su odlučili taj iznos, prem da im manjka svaka pravna podloga, za sebe zadržati. Nu ako bi se htjelo abstrahirati i od ovoga zahtjeva tužbe, to ni ostali zahtjevi nisu za sada opravdani. Iz navoda tužbe i tvrdnja tuženika nedvojbeno je to, da se je 1200 for. dne 10. siečnja 1878. nalazilo u zajedničkoj rudarskoj blagajni, da su si tuženici prisvojili tu svotu, ali ne kao kakov prihod rudnika. Nu ta okolnost neovlašćuje tužitelja gledeć na ustanove poglavja šestnaestoga obć. gr. zak. o zajednici vlastnosti, da zahtieva od tuženika da mu izplate jedan dio onoga iznosa, nego bi bio po §§. 830. i 839. o. g. z. vlastan tražiti samo to, da mu se preda razmjerni dio dohodka i koristi. U ovom slučaju mogaše jedino tražiti, da tuženici povrate neovlašteno podignutu svotu natrag u zajedničku rudarsku blagajnu. S toga potvrdjuje se osuda prvoga suda u cielom njenom sadržaju uz dodatak ipak, da odpućenje tužbe valja samo za sada, jer kad se polože računi o prihodu zajedničkoga rudnika i kad se nepreporno ustanovi, kolik je taj dohodak, onda istom moći će se odlučiti, što može tužitelj zahtievati ili nije li možda njegova tužba skroz netemeljita.

Tužitelj podnese izvanredni previd, koji je ipak c. k. najviši sud bečki rješitbom od 5. prosinca 1878. odbio sa razloga, koji se u bitnosti slažu sa razlozi nižih sudova, na koje se takodjer viši sud pozivlje veleć, da je stanovište nižih sudova posve opravdano tim više, što i sam tužitelj priznaje, da je primio novca za zajedničku rudar. blagajnu, a nije ga u nju položio. (Jur. Blätter).

Digitized by Google

Zahtjevi o vlastnosti ne mogu se potražiti utokom nego redovitim putem pravde.

U ovršnoj stvari Ivana S. proti Petru O. radi duga od 500 for. dozvoli gradsko deleg. sud u T. na temelju zadužnice po javnom bilježniku legalizovane, ovršnu pljenitbu tražbine od 1288 for., što no ju dugovahu supruzi Ivan i Franjica M. Petru O. (radi ove tražbine dozvoli sud u P. ovršni popis i procjenu nepokretnosti supruga M., a zatim odredi prodaju), a odlukom od 28. srpnja 1876. ovršnu prodaju svote od 1288 for.

Proti toj odluci podnesu supruzi M. i Sara Š. utok, pa je viši sud tim povodom dokinuo odluku prvoga suda, a Saru Š., koja je vindicirala sebi vlastničtvo svote od 1288 for., uputio na redovitu parnicu.

Proti ovomu potonjemu dielu rješitbe višega suda podnese Sara Š. previdni utok, koji je ipak najviši sud bečki rješitbom od 9. ožujka 1880. odbio.

Razlozi: Sara S. dokazuje u svom utoku, da je na korist Ivana S. 28. prosinca 1874. provedena zabilježba prava nadzaloga za tražbinu od 500 for. na tražbini Petra O. od 1288 for., osjeguranoj na nepokretnostih supruga M., izgubila kriepost, jer da je Petar O. već cesijom od 8. rujna 1874. na Olimpiju B., a ova cesijom od 26. veljače 1876. na nju t. j. Saru Š. u podpunu vlastnost preniela onu tražbinu. U onom dakle vremenu, kada se je izhodila predbilježba prava nadzaloga na tražbinu Petra O. iznoseću 1288 for. te uknjiženu na nekretninah suprugâ M. nebijaše Petar O. više vlastnikom one tražbine i po tom da odpada i pravo nadzaloga zabilježno na njoj, nego da se ima utjecateljica Sara Š. na temelju tih produciranih isprava smatrati vlastnicom tražbine one. Po tom da je valjalo Ivana S. postupajućega proti Petru O. i tražećeg ovršnu prodaju diela 1163 for. odbiti, pa da nije opravdano, što je viši sud utjecateljicu uputio na put redovite pravde, da dokaže svoje vlastničtvo. Ali ovaj zahtjev Sare Š. nije osnovan na zakonu, jer utjecateljica traži da se dokine zamoljena molba ovršna, i prizna njeno tobože dokazano vlastničtvo predmeta, na koji bi se ovrha imala voditi. Nu jednostavnim utokom ne mogu se riešiti zahtjevi o vlastnosti, nego samo putem redovite parnice, pa je s toga napadnuta rješitba višega suda posve opravdana. Vidi §. 3. dvorskoga dekreta od 29. svibnja 1845.

Digitized by Google

II. Kazneno-pravni.

Tko si prisvoji komadić brzojavne žice, prekinute te samo na jednoj strani s ostalim brzojavom svezane, valja ga kazniti po §. 175. I. lit. b) k. z.

God. 1878. pretrgnu se slučajem brzojavna žica na držav. brzojavnoj liniji u Wisznioni. Opaziv I. T., kako medju dviema stupovima vise žice potrgana brzojava, pristupi i prisvoji se komad vredan 20 nvč. samovlastno i radi svoje koristi. Državno odvjetničtvo digne tužbu proti njemu, da je počinio zločinstvo kradje po §. 175. I. lit. b. k. z.; okružni ipak sud u Zloczovu izrekne osudom od 28. prosinca 1878., da J. T. nije počinio zločina, nego samo prekršaj proti sjegurnosti vlastničtva po §. 460. k. z.

Prvi sud obrazlažuć svoju osudu, kojom se J. T. riešava okrive, da je počinio zločinstvo kradje, veli, da se kvalifikacija u §. 175. I. sl. b. k. z. izrečena, koja se tiče kradje na držav. brzojavih počinjene, smie uporaviti samo uz tu predpostavu, ako su dotični dielovi u onom času, kad su ukradeni, spadali k neozledjenoj cjelini brzojava, i ako su stojeć u aktualnoj svezi s ostalimi dielovi brzojavnoga zavoda, služili svrham, radi kojih brzojav postoji. Ovo je tim opravdanije, pošto se znade, da zakon proglašuje oštećenje, odnosno kradju kod takovih predmeta, neobziruć se na vrednost njihovu, samo zato zločinstvom, jer bi se mogla spomenutimi djeli nanieti daleko veća pogibelj imovini ili životu pojedinaca, a državi prekinućem brzojavnih žica i zaustavom komunikacija prouzročiti neprocjenjiva šteta. Nu ako je brzojav prekinut već prije kradje, a nije tomu uzrok djelo tata, ne može se uporaviti §. 175. I. sl. b. k. z., kao što se nebi ni onda, da je koji sastavni dio brzojava ukraden iz drugoga mjesta n. p. iz skladišta.

Proti toj osudi podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu, u kojoj navodi, da je prvi sud krivo riešio pravno pitanje, tičuće se zakonite oznake „diela brzojava“, jer je obstanak te oznake učinio ovisnim o predpostavi, po pojmu i stvari neopravdanoj. Svi predmeti, koji se rabe kod državnoga brzojava, koji su očevidno u tu svrhu odredjeni, moraju se smatrati cjelokupnim dielom brzojava, ma da je aktualna sveza sa cielom uredbom za koji čas i prekinuta.

Kad se je o tom razpravljalo kod bečkoga kasacionalnoga suda 12. ožujka 1880., zastupnik glavne prokurature zagovaraše žalbu ništovnu drž. odvjetničtva. Kasacionalni sud usvoji mnenje njegovo i proglasi J. T. krivim zločinstva kradje po §. 175. I. sl. b. k. z.

Razlozi: Državno odvjetničtvo tvrdi u svojoj žalbi ništovnoj, da je djelo, na kojem se osniva osuda prvoga suda, krivo kvalificirano kao prekršaj po §. 460. k. z., jer da ono ima sva obilježja zločinstva kradje u §. 175. I. sl. b. k. z. navedene.

Digitized by Google

Prvi sud mislio je, da mora obtuženoga I. T. sbog toga odriešiti zločinstva kradje po §. 175. I. sl. b) k. z., jer da je onaj komad brzojavne žice, što si ga je obtuženi prisvojio, već prije kradje i to slučajno bio prekinut i tako odieljen od sveze s ostalom brzojavnom uredbom, da se po tom nemogaše smatrati dielom državnoga brzojava u smislu §. 175. I. sl. b., odnosno §. 89. k. z., pa da se dosljedno i ne može dotična ustanova k. z. uporaviti na ovaj slučaj.

Ovaj nazor prvoga suda mora se označiti krivim. Po naravi stvari i po smislu govora pojam „dielovi državnoga brzojava“ (§. 89. k. z.) obuhvaća sve predmete, koji su odredjeni za tjeranje brzojava, koji tvore konstrukcionalni moment u uredbi brzojavnoj, pa se i s vana kao takovi mogu razpoznati. Ako se jedan dio brzojavne uredbe slučajno oštećenjem ili inim načinom odieli od ostale uredbe, tim još negubi onoga svojstva svoga. I u ovom slučaju mora se po obtuženom I. T. ukradeni komad brzojavne žice — koji je, kako je prvi sud utvrdio, slučajno prekinut te u času kradje visio odieljen od ostaloga brzojava — smatrati takovim dielom, na koje se s toga mora uporaviti §. 175. I. sl. b) k. z. („Ger. Halle“).

Numerus clausus.

Beč, 22. lipnja 1880.

Predlog dolnjo-austrijske odvjetničke komore, odnosno poziv ministarstva za pravosudje, uzburkao je po svih ovostranih krajevih medju odvjetnici dnevnu tišinu. Odvjetničke komore se sastadoše, i većina ih zaključi, da valja prionuti uz numerus clausus. Bilo je kod toga svakakve borbe. Skupština lavovske odvj. komore trajala je kakvih pet sati. Ni jedna ni druga strana ne htjede da popusti; jedna drugu nastojala razoružati — dok se napokon ne počeše napuštati sjedala, pak ih skoro trećina ostavi dvoranu. Sad se predje na glasovanje, kojim bude glavni predlog dolnjo-austr. komore, najme numerus clausus, sa 22 proti 20 glasova primljen. Taj rezultat još više razdraži protivnike toga predloga, te trideset i četiri člana odvj. komore potraže novu skupštinu, u kojoj bi se to pitanje imalo još jedan put pretresati. I sbilja održaše pobjedu; numerus clausus bude u toj drugoj gl. skupštini sa 27 proti 21 glasu zabačen.

Gornja-austrijka odvj. komora sastade se 6. o. mj., da o tom važnom predmetu razpravlja. Upravljajući odbor predloži glav. skupštini, neka ne prihvati odmjerenoga broja. U motivaciji svojoj priznaje odbor, da je i u području njegove komore mnogo odvjetnika. Nevolja medjutim, koja se u novije vrieme pojavljuje, da ne potiče odtud, već što

Digitized by Google

ni praksa ni formalno pravo ne znadu štovati ni ocieniti važnost odvjetničkog djelovanja. Ako se sve vrti oko izgreda, — izgreda pojedinaca da neće ni numerus clausus zapriečiti. Tko se danas ne stidi zapostavljati uzvišenu svrhu odvjetničkoga stališa, taj će se još manje stiditi, kad bude vidio, da ga monopol štiti u izcrpljivanju svoga — zanata. Isto tako predlaže odbor, neka komora ne pristane ni na djelomični numerus clausus (po većih gradovih). Nuždna bi tomu posljedica bila, da bi oni, koji ne bi znali naći mjesta u takvu gradu, otišli u provinciju, pa bi preveliki broj odvjetnika — ako je opasan — ovdje počinio ono, čemu dolnjo-austr. komora misli na put stati. S ostalimi se točkami d. a. komore odbor složio; al se izrično uzprotivi općemu sudačkomu izpitu i posebnomu postupniku pred trg. sudom. Kraj sve te motivacije pade kod glasovanja odborov predlog, te komora prihvati numerus clausus sa 31 proti 12 glasova.

Tako prodje i odbor češke odvj. komore. Ova je 11. o. m. zagrizla u tu trpku jabuku. Odbor ustade upravo jednodušno proti toj novotariji, od koje već unapred gleda nevoljne posljedice. Zlu stanju odvjetničtva nije po mnienju odbora kriva sloboda toga stališa, nego tendencija zakona. Tu bi valjalo prihvatiti, pa iz korjena izčupati. Ako d. a. komora svu nevolju t. zv. zanatlijske konkurencije pripisuje principu slobodne advokature, ne će, veli odbor, materijalne konkurencije ni numerus clausus iztrebiti. Slobodi odvjetničkoga stališa da odgovara jedino duševno natjecanje. Po Českoj baš ne ima nevolje medj odvjetnici, to najbolje dokazuje statistika. Numerus clausus da ne bi dopro do cilja. Ako odvj. kandidati budu morali 15 i više godina čekati u praksi, dogodilo bi se najlaglje, da bi se takvi ljudi associrali s onakvimi odvjetnici, koji bi bili slabo zabavljeni poslom. U odvjetničtvo bi se na taj način uvukao elemenat, koji za svoj postupak u odvjetničtvu ne bi baš nikomu odgovarao. Takav bi se odnošaj mogo težko dokazati, te ne bi disciplinarno vieće moglo baš ni malo pomoći. Isto tako perhorrescira i ovaj odbor obći sudački izpit; al se inače slaže s ostalimi točkami d. a. komore. — Kako jur s početka rekoh, pade odborov predlog. U skupštinu se skupila malne stotina českih odvjetnika, od kojih dvie trećine pristadoše uz numerus clausus. Zanimivo je još i to, da su odvjetnici mlado-Česi u privatnom svom sastanku zaključili, da će u carev. vieću svom silom udariti na taj numerus clausus, te svom oštrinom duha nastojati obraniti slobodu odvjetničtva.

Štajerska odvj. komora imala je 5. o. m. svoju glav. skupštinu. I njezin je odbor nastojao, da spasi slobodu odvjetničkoga stališa, ali i u njoj se plenum izrazi za dolnjo-austrijske predloge, te primi znatnom većinom numerus clausus.

Jedina komora, koja se je s odborom složila, jest slezka odvj.

Digitized by Google

komora. S razloga, što će se i onako morati skoro uvesti novi gradj. postupnik, u kojem će se to pitanje ob odvjetničtvu morati s temelja riešiti; s razloga, što se za budućnost ne da opredieliti izvjestan broj; s razloga napokon, što se stanje odvjetnika do novog gradj. postupnika kraj num. claus. ne bi poboljšalo, a bez njega ne bi pogoršalo: zabacila je slezka odvj. komora i obći i djelomični numerus clausus.

Čitatelji će se iz ovog kratkog pregleda uvjeriti, kako je pitanje o num. claus. uzdrmalo cielo ovostrano odvjetničtvo. Dok sve komore svoje zaključke stvore, imat će viša sudišta izreći svoju. Dalnji razvoj toga zanimivog i svakako važnog pitanja priobćit ću sgodnom prilikom. (Molimo vas. Ured). N—n.

Viestnik.

Hrvatski sabor, sastav se 5. lipnja prekinuo je 26. lipnja svoje zasjedanje i odgodio se za koji mjesec. U ovo tri nedjelje što je zasjedao, razpravio i prihvatio je financijalnu nagodu medju Hrvatskom i Ugarskom, uglavljenu do g. 1888. To je bio najvažniji posao. Osim toga razpravljena i prihvaćena je osnova zakona, tičuća se kompetencije sudb. stola belovarskoga, koju priobćujemo u današnjem broju, i to po predlogu vladinu uz neku neznatnu stilističku promjenu. Žalimo, da nije sabor uzeo u razpravu i osnovu zakona, kojom se preinačuju neke ustanove zakona o mjestnih sudovih. Toliko je vremena mogao još sabor naći, ljetos nije gonila vrućina ljude iz grada na selo, a želi se sa svih strana, da one promjene postanu što prije zakonom. Zanimiva je bila razprava o predlogu zastupnika g. Mrazovića i drugova, kojim se hrvatska vlada poziv lje, da dokine naukovni tečaj magjarskoga jezika, uveden naredbom ugarskoga ministra financija od 17. svibnja o. g. kod kr. zemalj. financ. ravnateljstva u Zagrebu. Predlog onaj nazrieva u onoj naredbi povredu zak. čl. I. hrv. sabora od g. 1868., kako i drugi misle. Nu većina saborska bijaše drugoga mnenja, te zabaci predlog g. Mrazovića i njegovih drugova. Hoće li i kakovih će posljedica imati ovakov zaključak saborske većine, pokazat će skora budućnost.

— Rector magnificus. Za školsku godinu 1880/81 izabran je 23. lipnja t. g. za rektora magnifika na hrv. sveučilištu kr. j. r. prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky. Ove godine biran je rektor izmedju profesora pravo- i državoslovnoga fakulteta.

— C. k. glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemaljska upravna oblast imenovala je od svoje strane gg. septemvira Ferdinanda viteza Bayera, viećnike banskoga stola Kajetana Hruboga i Hinka Schreibera, te namjest. drž. nadodvjetnika Julija pl. Halpera za članove povjerenstva, kojemu će se predložiti na prosudjenje osnova hrvatskoga kaz. zakona.

— Upraviteljem kr. sudb. stola zagrebačkoga imenovan vel. g. F. Kavić, viećnik kr. banskoga stola, za vrieme, dok traje dopust predsjednika presv. g. Franje Schmidta.

— Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je premilostivo dra. Napoleona Špun-Strižića, kr. drž. nadodvjetnika, na vlastitu molbu riešiti zvanja držav. nadodvjetnika za kraljevinu Dalmaciju, Hrv. i Slavoniju, te ime-

Digitized by Google

novati upraviteljem drž. nadodvjetničtva tajnika kr. vladnoga odjela za pravosudje Vladislava viteza Cuculića.

— † Dr. Janko Kohárić, kr. j. r. profesor kanoničkoga prava na bogoslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta, preminu nakon duge i težke bolesti 25. lipnja, te je svečano pokopan 27. lipnja na središnjem groblju. Pokojnik bijaše vrli profesor, iskreni prijatelj mladeži, uzoran svećenik i patriota hrvatski.

— † Dr. Radoslav Razlag, poznati rodoljub slovenski, te izvrstan odvjetnik umre u Brežcih 6. lipnja o. g. Pokojnik bio je za vrieme obsolutizma tako rekuć glavni representant ilirske ideje u susjednih slovenskih krajevih, te je tu ideju činom i riečju propagirao izdav u tu svrhu više djela pisanih u „ilirskom“ jeziku. Takova su djela „Zviezdice“ (god. 1851. u Zagrebu), u kojih je probudjivao hrvatski i slovenski narod na domoljublje i slogu, zatim dva tečaja almanaka „Zora“ (g. 1851. i g. 1852. u Zagrebu), a napokon obširnu „Pjesmaricu“, u kojoj je Slovence upoznao sa hrvatskimi narodnimi i drugimi domoljubnimi pjesmami. I kašnje bio je Razlag jedan od najvećih zagovaratelja književnoga zajedinstva medju Hrvati i Slovenci. Za svoj narod radio je pokojni vrlo mnogo, a i koristno. Osobito je pako svojski od godine 1860. skupa sa poznatim prijateljem Hrvata dr. Tomanom radio za prava i probitak slovenskoga naroda. Priredjivao je tabore, na kojih je odličnom rječitošću znao slušatelje zanieti za svoju misao. Jedno vrieme izdavao je pokojnik takodjer slovenski pravnički list „Slovenski pravnik“, po svom sadržaju vrlo dobar. God. 1874. bio je Razlag od tadašnje Slovencem ne baš prijazne većine carevinskog vieća poradi svoje odlične riečitosti izabran za izvjestitelja o crkvenih zakonih, te je tu svoju zadaću sjajno obavio. Razlag bio je više godina bolestan, te nije potonje vrieme na političkom polju djelovao. 8. lipnja je pokojnik u Brežcih svečano sahranjen. K sprovodu mu sakupili su se sa svih strana njegovi štovatelji, pa i iz Zagreba. Slovenski patriotični zavodi, prijatelji i razna družtva iz Ljubljane i iz Zagreba poslali su krasnih vienaca sa trobojnimi vrpcami. Pokoj plemenitoj mu duši!

Književnost. Prispiela su nam sliedeća djela i časopisi:

— Sbirka obrazacah za gradjansku sudbenu struku. Obrazci zapisnika i riešitba o slučajevih gradjansko-parbenog i ovršnog postupka. — Sastavio Adolfo Rušnov, kr. vieć. tajnik stola sedmorice. I. dio. U Zagrebu 1880. Izdano po sveučilištnoj knjižari Franje Župana (Albrecht i Fiedler). Ciena 1 for. 20 nvč. — O tom zanimivom pojavu hrvatske književnosti pogovorit ćemo drugi put.

— Urbarski sustav kraljevina Hrvatske i Slavonije. Latinski napisao Karlo Pauly; na hrvatski jezik preveo Franjo Žigrović-Pretočki. U Zagrebu 1880. — Ciena 30 nvč. Može se dobiti u svih knjižarah zagrebačkih i kod uredničtva „Mjesečnika“.

— „Právo“ pravničko-upravni list. God. VIII. svezak 86. Sadržaj: B Ob osnovi novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju etc. — L. Z. Slonimski: Rimsko pravo sudjeno sa gledišta političnoga gospodarstva. — V. Vrčević: Otac ubio sina. — Sgodjaji. Gradjanski. Kazneni. Ugravni. — Viesti.

— Drei Gutachten über die beantragte Revision des 30. Hauptstückes im II. Theile des allgemeinen bürger. Gesetzbuches. Dem österr. Advokatentage erstattet von Prof. dr. L. Pfaff, Prof. dr. A. Randa, Prof. dr. Emil Strohal. — Ciena 1 fr. 60 nč. — Vrlo zanimivo djelo za svakoga pravnika.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 8.

Zagreb 1. kolovoza 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razpravni dio.

Strana

I. Pirka: Dobrovoljna založba činovničkih plaća u korist I-voj obćoj činovničkoj zadruzi 273

Gjuro Belošević: Narodna pravna sviest (Svršetak) 275

Dr. **Ivan Ružić**: Ocjena osnove kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku (Nastavak) 282

Dav. Milanković: Kakovo načelo vlada u kaznenom postupku radi prekršaja? 286

A. Rušnov: Kako treba postupati, ako na ročište za razpravu po maličnom postupku, urečeno na pritužbe uložene proti rješitbam mjestnoga suda, dodje samo jedna stranka, a druga se ogluši? 298

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni:

a) Fideikomisarna substitucija jest imenovanje baštinika, ovisno ob odgodnom uvjetu, da fideikomisarni nasljednik doživi restituciju 299

b) Dr. **I. N.** Može li se ovrha voditi na plaće činovnika u Bosni i Hercegovini? 303

c) Sudovi su dužni obaviešćivati stranke, koje nestanuju u sjedištu suda, o faktičnih okolnostih koje se mogu iz sudbenih spisa konstatovati 303

II. Kazneno-pravni

Dr. **N. I.** Poglavarstven nalog u smislu §. 68. i 81. k. z. mora biti izdan u nadležnom djelokrugu poglavarstva 304

III. Upravno-pravni.

Dr. **Fr. I. Spevec** Može li oštećenik tražiti diobu zadružne imovine u svrhu naknadne štete i ondje, gdje je član zadruge, koj je nanio štetu, nebi mogao tražiti? 305

Dr. **Stanko Tkalac**: Parnica radi otčinstva 307

B. Č. Još koja k nauci o §§. 134., 140. i 2. sl. g. k. z. 308

Književnost: Tumač obćemu itd. 313

Viestnik 219

Digitized by Google

Dobrovoljna založba činovničkih plaća u korist I-voj obćoj činovničkoj zadruzi.

Po cesarskom patentu od 25. listopada 1798. sbirka pravosudnih zakona br. 436 ne mogu se plaće javnih činovnika;

a) niti dobrovoljno založiti, odnosno ustupiti, niti

b) uzeti pod sudbenu zabranu, odnosno ovrhu.

Pošto ustanove toga patenta, navedene pod a) osebno pravo stežu, činilo bi se, da su iste ukinute §§-i 448. i 1393. o. g. z.

Nu takovo mnienje bilo bi za cielo krivo, jer po stavci VIII. cislajtanskoga uvedbenoga patenta k obćemu gradjanskomu zakoniku imade ova iz javnih obzira odredjena stega osebnoga prava valjati još i na dalje pored gradjanskoga zakonika.

Ustanove pako navedene gore pod b) sadržavaju tek naknadne preinake §§. 283. i 312. jozefinskoga sudovnoga reda od 1. svibnja 1871. br. 13, dakle samo norme formalnoga prava.

Prigodom usvojenja obćega gradjanskoga zakonika za translajtanske zemlje usvojene su glasom članka I. dotičnoga uvedbenoga patenta samo naknadno ka gradjanskom zakoniku izišavše, u posebnom dodatku sadržane naredbe, dočim je gorespomenuti patent, koji nije u tom dodatku spomenut izdan prije zakonika.

Clanak VI. translajtanskoga uvedbenoga patenta veli doduše analogno stavci VIII. cislajtanskoga uvedbenoga patenta, da u translajtanskih zemljah u krieposti stojeći a osebna prava stežući zakoni imadu valjati i nadalje uz gradjanski zakonik.

Nu na koliko ja znam, patent od 25. listopada 1798. br. 436 nije u translajtanskih zemljah [1] nikada naročito u kriepost stupio, dočim su procesualne ustanove toga patenta, prema kojim

[1] Osim vojne krajine.

Digitized by Google

se plaće činovnika ne smiju uzeti niti pod sudbenu zabranu niti pod sudbenu ovrhu, prešle u slovo §§. 410. i 460. privremenoga gradjanskoga parbenoga postupnika od 16. rujna 1852.

Jer je pomenuti patent uvršten u sbirku pravosudnih zakona, valjao je glasom okružnice dvorskoga ratnoga vieća od 20. lipnja 1827. A. 3016. i u vojnoj krajini, nu bude glasom okružnice vrhovnoga zapovjedničtva vojske od 28. prosinca 1858. d. z. l. od godine 1859. br. 2 [2] pristojbenim pravilnikom, po kome su toli dobrovoljne koli i ovršbene zapliene plaća dopuštene, opet izvan krieposti stavljen, te nije više uzpostavljen prigodom izrečenoga dne 19. lipnja 1872. usvojenja zakonâ valjanih u gradjanskoj Hrvatskoj.

Radi raznolikosti zakonskoga razloga nebi bilo uputno iz §§. 410. i 460. privr. gr. p. p. po kojih su činovničke plaće od sudbene zabrane i ovrhe izuzete, izvadjati zaključak, da nije slobodno ni dobrovoljno založiti ili ustupiti plaće, jer bi se time došlo do nesmisla, da i stvarih §-om 526. privr. gradj. p. p. od ovrhe oprošteni, njihovi vlastnici ni dobrovoljno založiti ni inako odtudjiti nesmiju.

Po tome valjaju dakle glede dobrovoljne založbe i ustupa činovničkih plaća i mirovina u hrvatsko-slavonskoj krajini bez iznimke ustanove §§. 448. i 1393. o. g. z.

Po postojećih sada propisih (odpis cislajtanskoga financijalnoga ministarstva od 30. travnja 1874. br. 7759.) mogu nadležne administrativne oblasti gradjanske uprave bez sudbene intervencije neposredno po strankah predane im molbenice za zabilježbu, odnosno provedbu dobrovoljnih založba ili ustupa zakonito založivih obskrbnih beriva gradjanskih činovnika, na koliko ob istinitosti izprave, koju u izvoru predložiti valja, i o samosvojnosti izdatnika dvojbe neima, te uz pazku na pravila, za zabranu na takova beriva u obće obstojeća [3] uvažiti, i prema tomu nuždne provedbene naloge izdati na podčinjene blagajne.

[2] Vidi i okružnicu drž. minist. rata od 8. travnja 1875. adj. 4. br. 298.

[3] U cislajtaniji je zabrana dozvoljena na mirovine; na plaću javnih činovnika pako samo onda, kada se tiće alimentacije za ženu ili za djecu, U tih slučajevih mogu dakle tamošnji javni činovnici iznimice svoju mirovinu odnosno plaću i dobrovoljuo zalagati ili ustupati.

Digitized by Google

Glasom naredbe ovdašnje kr. zemaljske vlade od 31. prosinca 1876. br. 2102 neima izdanju takovih naloga na podčinjene blagajne u korist činovničkoj zadruzi ni u Hrvatskoj nikakovih zaprieka, pa se zato mogu i u hrvatsko-slavonskoj krajini bez razmišljanja dozvoljavati administrativne provedbe dobrovoljnih založba činovničkih plaća i mirovina u korist toj zadruzi.

I. Pirka.

Narodna pravna sviest.

(Čitao kot. sudac Gjuro Belošević u čitaonici vinkovačkoj dne 20. studenoga 1879).

(Svršetak).

Ako govorimo o narodnoj pravnoj sviesti, mora da je svaki državljanin proniknut o svojoj etičnoj vriednosti; to osjećanje svoje etične vriednosti ne smije da se izrodi u nadutost, ponašanje kao u pauna, već mora biti praćeno muževnom ozbiljnošću; ako si u svom pravu dirnut, valja ozbiljno ustati na branik. —

Ovakovo ponašanje vidimo osobito izraženo u skroz zrielih političkih narodih, — a tu zrelost narodnu uvjetuje jedino pravna sviest.

Proniknut tom sviesti neće takov narod trpiti, da se krnje narodne povlastice.

Zlo bi prošao tko bi u Englezkoj pokušao tamošnji sustav dokinuti, narod bi se listom digo bez obzira da li su Torijevci ili Vighieovci, i jatomice bi na juriš skočili proti onoj deliji koji je pokušao ruku položiti na toliko vječne narodne svetinje. Al ne manje ovakova uzrujanost bi odjeknula u svakom pripadniku ove bogate države, i vapila za satisfactijom, ako bi se uvriedio slučajno od koga mu drago njihov sudržavljanin. U tom smjeru imamo dapače i primjera iz posljednjeg rusko-turskog rata, gdje slučajno bude ubijeno nekoliko Engleza služećih Turkom kao uhode, i zato na smrt sudjenih. Akoprem po internacialnom pravu do sada svagdje uvaženom se ovakov zločinac smrću kazni, — al gizdav Englez vidio je u tom povriedu svoje narodne sviesti, pa mal da nije došlo do ozbiljna okršaja sa

*

Digitized by Google

Rusi. Ovakovu razvijenu pravnu sviest imamo i kod bogatog francezkog naroda.

Da paće narod koji je proniknut ovakovom samosvjesti, osvjedočen u tom, da ova ili ona težnja se osniva na strogom narodnom i božjem pravu, — takav narod ako i neima državne samostalnosti, izvojštit će si ju prije ili kašnje. Evo nam najboljeg dokaza u Magjarih, a donekle i Poljacih i Srbljih.

Ako ikoji narod je imao nepovoljniji geografički položaj, to su bezdvojbeno Magjari, — al eno kakovu državnu samostalnost su si izvojštili!

Nije mi ni čudo; Deakova svaka rieč odjeknula je u posljednoj seljačkoj kučerici.

Dokaz toga pruža nam i Srbija, a poglavito junačka Crnagora. Jedna i druga državica izvojšti si narodnu dapače internacinalnu samostalnost; al temelj tomu imamo tražiti u onom osvjedočenju koje je u narodu tinjalo od vjekova.

Protivno od ovoga pojava pokazuje nam se u podjarmljenih, u nezavisnih narodih.

Narodu komu je oduzeta svaka državna samostalnost, napose ako čami u robstvu poput turskoga, ako neima čvrste sviesti, ako mu je uzdrmano i ufanje u bolju budućnost izkvari mu se svaki bolji nagon, i materijalno propada. Dokaz nam je bivša Bosna ponosna kamo je dospila pod turskom vladavinom.

Koja ćudesa narod stvoriti može, ako se dirne u njegova prava, pokazuje nam jasno francuzki narod u vrieme 1., 2. i 3. koalicije. Sva Europa je bježala pred Sansculoti; — da kako da je na čelu bio Napoleon, nu on je imao uza se vojsku duhom proniknutu, da brani svoje pravo.

Na temelju pravne sviesti oslobodio se taj narod i pruske invazije izplativši ratnu odštetu u nečuveno ogromnom iznosku od 5 milijarda u vrlo kratkom vremenu. Bismarkova namjera, da plemenitom francezkom narodu zadade smrtni udarac ne samo da se izjalovila, već je on polučio protivno od onoga, što mu je bilo u nakani. Možemo danomice čitati u svih novinah, kako je divno napred koračio taj izkušani narod. —

Digitized by Google

Pravna sviest u obće nuka čovjeka na izpunjenje svoje dužnosti; tu ona blagotvorno djeluje kod svakog državljanina, spadao on zanatu koje mu drago vrsti.

Činovnik bio, on da pravdu i pravicu kroji, — da tjelo smrti otimlje, — da dušu za Boga pripravlja, da bdije nad našom sigurnosti, da nam naraštaj odhranjuje, svaki duboko osjećajuć u sebi što je pravo, posvema će zadovoljiti svojoj dužnosti i takov činovnik će biti strankam od pomoći svakom prilikom svakom sgodom; on će znati onaj zakon, koji neodgovara odnošajem njegova kotara nadahnuti duhom, koji će blagotvorno djelovati. —

Ratar znajuć, da o nauci grozdovi vise, brižno će polja obradjivati, svoje blago timariti, svoje blagostanje razprostirati, tim veću štednju uvadjati, — obrtnika će silno goniti da mu posao bude čestit, da netraži veću plaću, nego li je zaslužio; — trgovca će nukati da mu teza bude točna, da mu cjena nebude prećerana, da mu roba bude dobra, da rokove točno obdržava, jer sviestan si ako progrieši proti ovim zakonom, oštetit će kupca a malo zatim i samog sebe. Kupci bo opazivši nerelnost ostavit će takovog zanatliju, — ovaka nesolidna trgovca i tražiti druge izvore. —

Nestane li te narodne pravne sviesti, koja ujedno nuka na mar i rad, to je prvi znak njezina pomanjkanja nehaj ili lethargija koja je izvor podpunom materialnom razsulu. Kao primjer navadjam u tom smjeru nekada bogatu Španiju sa svojimi gorostasnimi spomenici bivše slave, a sada je to najsiromašnija država u Europi (izuzam Tursku).

Nakon odkrića Amerike dovažalo se nebrojeno blago u Španiju, pa mjesto da je Španjolac i nadalje revnovao, on si je utuvio u glavu, da dosta čini, ako globi prostodušna Indianca, a blago spravlja u svoje riznice. Narodna sviest pretvorila se kod Španjolca u nadutost, oholost, narod je pao u driemež, postao neredin, a posljedice tomu vidimo u opuščelih gradovih u neobradjenih poljah, — zemlja koja je u vrieme svoga razvitka brojila preko 30 milijuna stanovnika, sa punimi riznicami, Evropu hranila, — danas ima jedva do 15 milijuna, a mjesto punih riznica posjeduje milijune dugova.

Digitized by Google

Žalibože! u novije doba opazuje se, da one pravne sviesti, koja te sili, da nikoga neoštetiš, nikomu zlo neučiniš, a svoje dužnosti točno izpunjavaš, u mnogom je nestalo; uzrok će biti tomu u obće novovjerski duh, kojega su pojedinci zlo razumjeli, pa na temelju tako zvane podpune slobode počeli razvijati ubitačne nazore.

Mislim svih ovih tvrdnja netreba dokazivati, istinitost njihovu je manje više svatko u sebi oćutio.

Ratar, koji se je namučio na sunčanoj žegi obradjivajući svoja polja valom i motikom, — zanatliji revnujuć vas dan u poslovnici, trgovac brineć se marljivo poput crva oko svoje trgovine služeć svoje mušterije, — činovnik obavljajuć savjetno svoje poslove, — kad se od ovih pojedinac nakon minulog dana i obavljenog rada povrati k ognjištu svoje familije, kad ga nježne ruke ljubezne žene zagrle, tad se sladko odmara, tad se u obilju takov čas uživa, tu bi moći zapjevati sa pjesnikom: „jedan časak radosti hiljadu dana žalosti“. Al napokon san kako sladak! Pa zašto sve to tako. Nutarnja pravna sviest, taj uvjek budni i uvjek pravedni sudac je zadovoljan sa obavljenim radom sa polučenim uspjehom. — Dogodi li se pako protivno od toga, tu nit večera bude sladka, niti krevet dosta mekan, — niti san sladan, nutarnja sviest ga grize, da je jedan dan otišao u vječnost, da mu je za uvjek izgubljen.

Dapače isti zločinac i onaj koji svoju krivnju tvrdo taji, ako si stekao njegovo povjerenje, pa ga pitaš, koliko kazna da je zaslužio, odgovorit će; gospodine bit će 2, bit će 3, 4 godine dosta. To mi se desilo ne jedan put tečajem mog službovanja, a kao najfrapantniji dokaz tomu je nekav Stanko Krnjeta, koga sam imao u iztrazi u Ogulinu radi zločina kradje, paleža i pokušanog umorstva. Bio to doduše po godina mladi ali inače stari i previjani zločinac. Tajio je upravo sve, al svršivši š njim iztragu, zapitam ga u šali: deder Stanko iskreno mi reci koliko si zaslužio, a on mi odvrati: gospodine mislim, da ne preko 5 godina.

Kad već okorjelenu zločincu nije sasma ugasla pravna sviest, kad ga i ona sjeća na to, da je kaznu zuslužio, čim više se mora ovakova što predmjevati u čovjeku neizkvarenom.

Digitized by Google

Sredstvo da se pravna sviest u narodu diže jest više vrstno.

Prije svega ima se povrieda svakog prava kazniti čim hitrije a najdulje nakon onako kratkog vremena, dok takova povrieda nije zaboravljena. Jer ako je povrjeda zakona jur zaboravljena, ne samo da zakona kao sredstvo da se nanešenoj povriedi dade satisfactija, ugled zakonu opet uzpostavi, nebi djelovala blagotvorno, već mogla bi imati demoralizatornih posljedica.

Dalnje po mom nazoru silno sredstvo, da se podiže pravna sviest, jest javnost i to ne samo u kaznenih već i gradjanskih poslovih.

Kad narod neposredno nakon dovršene razprave, daklem dok su mu utišci razprave, pripovjedanja svjedoka, obrana okrivljenika u živom pamtenju, čuje osudu sa razlozi, pa vidivši da je okrivljeniku dosudjena zaslušena kazna, tu će dobiti osvjedočenje, da se neizvede nikakva nepravda bez da sliedi osveta; da nekoristi što je bio tuženik obasut bogatstvom zemaljskim, odlikovan porodom gospodskim, ili uzvišen na dostojanstvene časti; bez obzira na sve one okolnosti da je sud pravdu i pravicu krojio. —

Misaon i svjestan državljanin vidivši sva ova, će mu zlo t. j. povrieda zakona omrziti, i on stim dobivši sviest, da je svaka takova povrieda zabaciva, kaznjiva — ukljanjat se takovim djelam.

Sudovi gdje se tajno razprave obavljaju, ne samo ako se izreće osuda ob osobi, koja je znala javno mnenje predobiti ili zavarati, nego i onda ako počinjen zločin je bio takove naravi, da je zauj mogao znati vrlo malen broj osoba, pa ga ni ove obzirom na delikatnost odnošaja nikom priobćile nisu, će malo po malo povjerenje u narodu gubiti, i napokon će se nehotice stvoriti javno mnenje da se tu nesudi po zakonih, već po samovolji. O takovom sudu se nebi mogla pripovjedati ona priča o kralju Fridrichu velikomu, koji je na svojoj šetnji opazio liep mlin, — pa jer mu se je vrlo omilio reče gospodaru: „Prijane! ja ću ti ovaj mlin oduzeti, ja sam kralj, — ja mogu učiniti po volji, — na to mu seljak odgovori: imade u Berlinu jedan sud koji će me i proti istomu kralju u zaštitu uzeti.

Neizmjerna je to utjeha za čovjeka koji nesretnim stičajem

Digitized by Google

kobnih razloga osumnjičen, dodje u iztragu, dapaće pod obtužbu, da je počinio ovo ili ono zločinstvo! Kako silna utjeha je ne samo za okrivljenika, nego i za njegovu nedužnu obitelj, da će sud svjestno stvar izpitati.

Al u nizu sredstva za podizanje pravne sviesti je bezdvojbeno najvažniji moment odmjerenje kazni.

Vidili smo iz gori početkom navedenog, kako se pojam o kazni razvijao, — t. j. predpostavlja se na jednoj strani povrieda pravnog reda, — a na drugoj strani odgovara tolim osveta t. j. zadovoljština toj povrjedi i uzpostava povriedjenog prava u svoje prvobitno dostojanstvo.

S toga se posvema slažem sa Montesquiem, — on koji tvrdi da kazan nesmije stroža biti, van u koliko ju okolnosti zahtjevaju, — a sljedi to nadalje iz pojma o razvitku pravnih odnošaja, a napose o razvitku kazne, da ona, koja nesmjera na popravak zločina je nepravedna i okrutna I u tom smjeru se slažem sa Hugo Grotiusom, al na svaki način nisam sporazuman ni sa jednim ni sa drugim, da usljed rečenog bi se morala izključiti kazna smrti. Doduše logično je reći, da stim ako se zločinac smakne preostaje svaka mogućnost popraviti ga, — al do sadanje izkustvo uči da se iz razloga samo — uzdržaje (Selbsterhaltungstrieb), kazna smrti iznimično dakako u najvećih slučajevih nužde zagovarati mora.

Neću o tom da duljim, jer si pridržajem u jednom od budućih čitanja razložiti nazore o tom — danas samo da nastavim o odmjerenju kazni.

Suviše stroge kazne mogu škoditi i obdržavaju se samo donde, dok zločinac vidi ruku osvetnika, dok ćuti fizičnu silu, kako to reformator kaznene struke Beccaria sasma dobro iztaknuo.

Jer svaka povrjeda pravnih državnih uredaba djeluje dvojako i poremećuje naše gospodarstvene uredbe, a istodobno vriedja i naše družtvene odnošaje, s toga kod odmjerenja kazni mora sudac imati dvojaka na umu. Družtvo osjegurati pred zločincem i drugo sama zločinca spasiti, a to će se postići, ako se zločincu odmjeri kazna u onakom trajanju, da se on u tom vremenu popraviti može; jer medjutim, dok je on u

Digitized by Google

zatvoru, sigurni smo pred njegovimi nasrtaji; a kad je pretrpio kaznu, imademo opet svjestna državljanina. —

Usljed toga treba da bude sudac poznavalac zločinčeve duše, njegovih nutarnjih nagona, njegove osobnitosti, njegove ciele prošasti, jednom rečju: on mora da bude dobar psycholog.

Prema toj ocjeni svih odnošaja odmjerit će on kaznu za sasma jednaki zločin jednom u duljem, a drugom u razmjerno kraćem vremenu.

Zločinca još neizkvarena koji je zločin počinio ne toliko iz vlastitog nagona već ili zavedenjem po drugimi ili po odnošajih, zločinca inače tankoćudna dojmiti će se kazna od 24 sata više, nego zločinca okorjela morda kazna od 1 godine. —

U tom smjeru Holcendorf liepo opisuje sudca u svom djelcu englezki Landsguir veleći da kadkada najizvrstniji juriste su najlošiji sudci, jer nevide pred sobom zločinca sa svimi svojimi nagoni običaji i odhranjenjem, već vide same paragrafe, pa s toga niti neumiju mrtvo slovo kaznenog zakona takovim životom nadahnuti da bude na uhar zločincu i družtvu.

Bez dvojbe neće se nikada moći odmjera kazni matematički točno obračunati, al aproximativno se to može postignuti, ako sudac do njekle se postavi u položaj okrivljenika, te ako bude uvažio sve njegove prirodjene i prisvojene običaje, na njegov značaj odhranjenje, obiteljske i mjestne okolnosti jednom rieči, ako bude sudac strog poznavalac svih okolnosti, koje su pratile zločinca do klupe obtuženika. —

Ne manje važni faktor ako ne morda i još važnije su uredbe kaznionah.

Po dosadjanjem njihovom sustavu nisu popravilišta, već sveučilišta za obret lupežkih nazora. Nije moja zadaća u ovom čitanju moje nazore o kaznionah razvijati, — al u dokaz, da su kaznione bile sveučilišta za obret zločinstva, čast mi je priobćiti, što mi je jedan bivši kaznenik Lepoglavske kaznione priobćio. Sastavši se ja s njim, zapitam ga, da li će on od sada svoj zanat zapustiti i uz pošten rad prionuti, odgovori mi: Gospodine! u Lepoglavi imam sve što mi za udoban život treba, — imam pila, jela — haljine, a bez skrbi sam — kod kuće ne-

Digitized by Google

smijem uz svoje okolnosti ni pomisliti kroz 8 dana jedanput na meso, — s toga mi neće opet drugo preostati, van da nešto ukradem samo da dodjem do bezskrbna života. — Ja mislim da ovaj čovjek u svojoj prostodušnosti i primitivnosti je točno naznačio načelo, koje bi se moralo osobito uvažiti glede kaznionah, t. j. nesmije zločinac ondje nikad bolje imati u pogledu materijalnog života, nego mu je pružalo njegovo normalno dojakošnje zanimanje. —

Dovršujem ovo čitanje sa nazori Julije Simona koji je dne 19. p. m. prigodom zaključanja umjestne izložbe izustio u Parizu govoreći iz medju ostalog:

„Mi živimo u doba u kom nitko počivati nesmije. Socijaliste govore o bezposlicah, koji troše a ništa ne rade. Takovih više neima. Tko ima neradin kapital, mora propasti i bez katastrofe samim vremenom usljed obćenitog gospodarstvenog pokreta. Na neizmjernom trkalištu naroda svatko je izgubljen, koji stane, — nije dosta ni hodati, valja trčati.“

Bog bi dao da možemo o našom narodu ovakova što kazati, sa onim povjerenjem, kojim je Julijo Simon govorio prama francezkom narodu.

Ocjena osnove kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku.

Piše dr. Ivan Ružić.

(Nastavak).

§. 2. Sa pravilom: nullum crimen (nulla poena) sine lege, postavljenim na čelu §. 2. osnove, ima se izključiti uporaba pravne i zakonske analogije, običajnog prava i potajnoga sudstva. Premda proti samovolji potajnoga sudstva ustavni zakoni štititi moraju, premda u kaznenom pravu običajno pravo nepostoji, pa premda je zabrana analogije za praksu suvišna, jer se je više bojati preobilnosti, nego li preoskudnosti kaznenih ustanovah: ipak se one zabrane, takodjer u kaznenom zakonu izrično postavljene, obzirom na naš nepodpuni državni razvoj odobriti moraju.

Digitized by Google

Nu u koliko bi prva točka §. 2.: „Zločinstvo ili prestupak može se kazniti samo kaznom zakonito ustanovljenom prije, nego li je kaznjivo djelo počinjeno“, prema nazoru novijih zakonodavaca i znanosti imalo izraziti općenito pravilo, da se najme s jedne strane neimaju kazniti takova djela, za koja u obće nikakova kazan zakonito ustanovljena nije, a s druge strane da djelo, koje je prije toga počinjeno i po tada postojećemu zakonn nekaznjivo bilo, niti sada se kazniti neima, premda uovi zakon kazan zapriečuje,[16] u toliko je sastavak spomenute točke pretiesan, negledeć na to, da bi samo za trorazredbu kaznjivih djela uporabljiv biti mogao, te bez obzira na to da bi se po glasu iste izrično nazivala zločinstvi ili prestupci takova djela, za koja nije ustanovljena nikakova kazan.

Umjesto sastavka, kakova sadržaje osnova da označi zabranu natražnog djelovanja,[17] jasnije i točnije glasi onaj novijih zakonika,[18] n. pr. „Nijedno djelo nije kaznjivo, ako ne izričnom odredbom zakona i kaznom ustanovljenom prije, nego li je počinjeno“.

Točka druga §. 2. je u osnovu uzeta jedino iz obzira kriminalne politike.[19] Nu osnova je ostala na pol puta, izključiv natražnu moć novoga blažjega zakona u pogledu pravomoćno izrečenih kazna. To bi bila u zakonu nepravedna strogost, jer kada novi zakon ukida ili ublažuje kazan kao bezkoristnu ili preoštru za nove druźtvene odnošaje, tada je nepravedna ne samo uporaba već i nastavak kazne za djela koja nju nezaslužuju više.[20] Ono

---

[16] Dr. H. Seeger u Verhandl. d. IX. deut. Juristentages sv. 1, str. 89. — Dr. I. R. Schütze, l. c. str. 49.

[17] Isti sastavak sadržavala je i osnova austr. kazn. zakona, te i zakonici pojedinih njemačkih zemalja, dapače i prvobitna osnova za sjevero-njemački savez. Prisp. Dr. R. E John, Entwurf mit Motiven zu einem Strafgesetzbuche f d, Nordd. Bund, str. 26.; — Dr. J. Fr. H. Abegg, der Entwurf d. Strafgesetzbuches f. d. Preussischen Staaten v. 10. December 1850., str. 12 i sl.; — Dr. J. Glaser, Studien z. Entwurf d. österr. Strafgesetzes. str. 96.

[18] Nizozemski čl. 1. točka 1.; talijanski čl. 1. §. 1; njemački §. 2. točka 1. — Prisp. Em. Brusa, Codice penale Olandese, str. 1. E. Pessina, Elementi di diritto penale, 3. izd. str. 82 i sl.; B. Caldarini, Del principio di non — retroattività i diritto penale, str. 10. i sl.

[19] Dr. A. Teichmann, u Rechtslexikon-u Holtzendorff-ovu 7, sv. II. str. 510. — Prisp. Dr. T. R. Schütze, l. c., str. 50 bilj. 5.

[20] Prisp. A. Bertauld, Cours de code pénal, 4. szd. str. 170 i sl.

Digitized by Google

isto načelo pravednosti, koje zahtjeva uporaba blažega zakona glede osudit se imajućih,[21] zahtjeva da se s istih razloga njegov upliv protegne i na one koji jurve trpe strogost prediduće kazne.[22]

Ovo načelo bje provedeno u osnovah talijanskoga kaznenoga zakona od god. 1864. i 1869.,[23] nu bje izpušteno iz osnove od god. 1870., te bje opeta uzpostavljeno u onoj od god. 1873., dokle nebje napokon u osnovi od 1874. barem dielomično u prelaznih ustanovah stegnuto samo na pravomoćne osude glede smrtne i doživotne kazne.

Spomenutomu načelu prigovara se samo to, da je poradi velikih poteškoća, koje se kod provadjanja njegova pokazuju, neizvedivo. Nu priznaje li se njegova pravednost, to se ona zavolju kakovih potežkoća žrtvovati ne može. U ostalom pitanje provedbe je jednostavno. Kaznjivo djelo ostane kao što je označeno u osudi, jedino se izrečena kazan kod ovrhe zamieni sa blažjom po vrsti i trajanju, koju ustanovljuje novi zakon u pogledu kaznjiva djela jurve neoporecivo izrečenoga u osudi. Tako, ako je označen zločin uvriede Veličanstva, ostane i nadalje kao takov, te se samo prije izrečena stroža kazan (§. 63. k. z.) zamieni sa novom blažijom (§. 123. osnove). Niti odmjerenje same kazne nečini potežkoće, jer ako je sudac po prijašnjemu zakonu uporabio najveću mjeru kazni, to će se zamieniti sa najvećom mjerom kazni novoga zakona; isto vriedi glede najmanje i srednje mjere kazni.

Uzmimo n. pr. kakova jednakost i pravednost bi to bila, kada bi koja osoba osudjena bila prema §. 64. k. z. radi uvriede članova carske kuće na tamnicu od pet godina, a druga osoba nedugo zatim prema §. 124. stavke druge osnove na uzu od jedne godine, te imadu obadve istodobno nastupiti kazan.

Neradi se u svrhu provedbe gornjega načela o tomu da se

---

[21] C. R. Köstlin, System, I., str. 48; — Protivno Dr. A. Fr. Berner-a. Wirkungskreis des Strafgesetzes, str. 54 i 55. Kritik d. Entw. e. Strafg. f. d. Nordd. Bund, str. 5 i 6; i Lehrbuch, §. 126.

[22] Enr. Pessina, Appunti intorno al nuovo Schema di Codice Penale, str. 4 i 5. — Annales des universités de Belgique, 2. ser., sv. 2., str. 110, — I. Haus, Principes généraux du droit pénal Belge, 2 sdr. str. 111. —

[23] Dielomično odobri C. F. Gabba, Della retroattivita in materia penale, str. 94 i sl.

Digitized by Google

povuče na izpitivanje sama stvar osude bilo to sa pravnoga ili sa gledišta samoga čina, niti o tomu da se obnovi postupak ili razprava. Tu se radi jedino o tomu, da se vidi na koj način i dokle se može izvršiti pod novim zakonom osuda, izrečena pod starim zakonom. Ne radi se tu o drugomu, van da se bez iznovičnoga iztraživanja činâ, koji prijašnjoj osudi za podlogu služiše, izvede novi zakon.

Bez ikoje potežkoće se dade isto načelo provesti, nepovrie div prijašnje osude u svih slačajevi, gdje se novi zakon na izrečene kazne odmah bez posebnog izvidjenja pojedinog slučaja uporabiti može, kao što je to: obćenito i podpuno ukinuće kaznjivosti za dotična diela; onda takova promjena kazni, gdje se odnošaj nove blaže kazni napram staroj iz obćenitih obilježja razpoznati dade, n. pr. kad se ima zamieniti koja vrst kazne sa blažom, ili odrediti manja absolutno ustanovljena kazan; te napokon po okolnostih novo uvedenje ili protegnuće razloga za ukinuće kaznivosti, imenito zastara [24].

Nastaje jošter pitanje, koja oblast da potreban zaključak stvori u pogledu zagovaranog razširenja natražne moći? Pošto se i tu iziskuje uporaba obćenitih zakonskih ustanova s jedne strane, onda neovisnost i odgovornost odlučujućih organa kao i kod sudstva u obće, te jednakost u postupanju s druge strane, to je svakako od potrebe da se taj posao sudovom povjeri [25].

§§. 5—14. Osnova neuvažuje obćenito priznane razlike kaznenoga prava od državnoga; obsjeg jednoga od drugoga; državnopravni odnošaj Hrvatske nasprama Ugarskoj od neovisnoga prava zakonodarstva za kazneno pravosudje, koje onoj polag postojećih okolnosti jošter pripada.

Svi kazneni zakonici razlikuju, da li je u njima kaznjivim izrečeno djelo počinjeno unutar obsjega kaznenoga zakona ili

---

[24] Dr. H. Seeger, l. c. str. 95. — C. F. Gabba, Della ratroattività in materia penale str. 102 i sl. dopušća natražno djelovanje glede pravomoćno dosudjene kazni samo u onih slučajevih, gdje se djelo, koje je po staromu zakonu kaznjivo bilo, po novomu medju kazniva neračuna; gdje se nezapriećuje više stanovita vrst kazni; i gdje mjesto strožije kazni nastupa znatno blazija.

[25] Dr. H. Seeger, l. c. str. 97.

Digitized by Google

izvan njega, tada, da li po inozemcu ili tuzemcu. Pita se samo, dali se imade Ugarska naprama Hrvatskoj smatrati inozemstvom, a njezini pripadnici inozemci. Prepuštajuć odgovor na to pitanje sa gledišta državnoga prava posebnomu amo nespadajućemu razmatranju, ima se po smislu i duhu kaznenoga prava na gornje pitanje svestno odgovoriti. [26]

S toga pripadnik Hrvatski neima se nijednomu ugarskomu kao štogoder niti inomu inozemnomu kaznenomu sudu predati.[27]

Pristajući u ostalom uz osnovu gledom na prostornu valjanost kaznenoga zakona, ipak bi trebalo za slučaj, da bi se odustalo od razlikovanja izmed zločinstva i prestupaka ustanoviti, da se neimaju pred kaznjeni sud povući ona po inozemcih u inozemstvu počinjena kaznjiva djela, za koja je odredjena najviše jednogodišnja kazan slobode, jer bi inače neizbježiva dugotrajnost postupka dapače i pravomu krivcu prouzročila štetu, nadmašujuću mjeru zaslužene kazni. (Nastavit će se.)

Kakovo načelo vlada u kaznenom postupku radi prekršaja?

Poznato je, da je po primjeru austrijskog postupnika u kaznenih stvarih od godine 1873. i kod nas uveden novi kazneni postupnik godine 1875., kojemu je bitna razlika od starog po-

[26] Prisp. Dr. J. Glaser, l. c. str. 102.; Gerichtshalle, 1867. br. 7.; Gerichts-Zeitung, 1867, br. 40; Dr. M. Makanec u Slobodi, 1880 br. 12.

[27] Uslied zajedničkoga njemačkoga kazn. zakona stavljeni su izvan krieposti pojedini zemaljski kazneni zakoni. (Odnošaj državnog zakona naspram ovim vidi u Allgem. Deut. Strafrechtszeitung 1871, sv. 1 od Dr. F. Holzendorff-a, i Dr. C. F. R. Heinze, Zum revid. Entw. e. Strafgesetzbuches f. d. Nordd. Bund, 1870). Prema tomu su istina u smislu §. 8. njem. kazn. zakona tuzemci svi stanovnici unutar obsjega njemačkoga carstva, jer za isto samo jedan kazneni zakon postoji. Pojam inozemstva u duhu kazn. prava neustanovljuje se državnimi ugovori, nagodami itd. Dr. F. C. Oppenhoff, D. Strafgesetzbuch f. d. Reich, str. 40. — Prisp. Allgem. Deut. Strafrechtszeitung, 1870 u svibanjskom svezku po Dr. Belmonte navedeni slučaj, gdje je hamburžki drugomolni sud unatoč §. 3. ustava njem. saveza od 26. srpnja 1867. na temelju čl. 20. hamburžkoga kaznenoga zakona od 30. travnja 1869. nekoga Prusa kao inozemca izagnao.

Digitized by Google

stupnika od godine 1853. akusatorni princip i slobodno uvaženje dokaza. U starom je postupniku vladao inkvizitorni princip sa akuzatornom formom i pozitivnom dokaznom teorijom, a u novome vlada akuzatorni princip sa inkvizitornom formom i slobodnom dokaznom teorijom. Misao, da će se prije doći do istine i bolje poslužiti kaznenom pravosudju, ako se posao obtužbe s jedne i sudjenja s druge strane povjeri različitim državnim organom, stvorila je novi postupnik na temelju načela obtužbe.

Ovo načelo važi bez ikakve dvojbe pri postupku radi zločinah i prestupakah; nu što se tiče prekršajah pojavila su se razna mnenja u teoriji i razno postupanje u praksi. Da je tomu tako, čini se s jedne strane čudnovato, s druge je pako naravno i razumljivo. Jer kad se kaže, da imamo novi postupnik, koji se osniva na obtužnom načelu, i kada nema ni od kuda sumnje da to načelo vriedi za zločine i prestupke, kako se može i pomisliti da to isto glavno načelo nebi moglo stojati i glede prekršajah? No kad se zaviri u sam zakon, pojmiti će se lahko razlikost nazora i pojava protivnoga mnenja, naime da kod prekršaja vlada načelo inkvizitorno.

Preporna se pitanja radjaju prigodom praktične uparabe zakona kod pojedinih slučajevah. Povod našemu prepornomu pitanju bio je onaj slučaj, kada oštećenik prijavi kažnjivi čin i zaište da se krivac progoni, pa onda ili ne dodje na raspravu, ili na raspravi odustane od progona. Kako sud ima postupati u tom slučaju nekaže izrikom zakon u glavi devetnajstoj o postupku glede prekršajah, nu pošto §. 391. postupnika upućuje sudca, da ondje, gdje neima osobitih propisah glede prekršajah, ima uporabljivati primjerene ustanove o postupku radi zločinstvah i prestupakah pred sudbenimi stolovi, a pošto odnosne odredbe zakonske nalažu, da sud ima obtuženika od obtužbe riešiti, kada tužitelj odustane od obtužbe (§. 250. br. 2. k. p.) i da se ima glede privatnog tužitelja smatrati, da je odustao od obtužbe, ako ne dodje na raspravu (§. 34. alinea 3 ibid.), to je posve naravno ako kot. sudovi u ovom slučaju takodjer obtuženika od tužbe rieše i ako se taj postupak i zakonom opravdati nastoji.

Digitized by Google

Nu da uzmognemo ovo pitanje znanstveno i iz temelja riešiti, moramo se sa pojedinih slučajevah i sa pojedinih paragrafa podići na više stanovište, i stvar obzirom na cielinu zakona, na njegov historički temelj i sa načelnog gledišta promotriti.

Kazneni zakon razlikuje u pogledu kazneno-pravnoga progona dvie vrsti kažnjivih djelah: koja se ili ureda radi, ili samo na zahtjev privatne povredjene stranke progoniti i kazniti mogu. Pošto su kažnjiva djela druge vrsti neznatnoga broja, može se reći, da se svi kažnjivi čini, sva zločinstva bez razlike, i velika većina prestupakah i prekršajah imaju ureda radi progoniti i kazniti. Ovo proizlazi već iz samog materijalnog zakona, jer kazneni zakon kaže samo kod njekih prestupakah i prekršajah, da se mogu samo na zahtjevanje uvredjene strane iztraživati i kazniti, odkuda sliedi per conclusionem a contrario, da se sva ostala kažnjiva djela mogu iztraživati i kazniti i bez zahtevanja uvriedjene stranke, t. j. ureda radi.

Nu positivno i ex officio govori zakonodavac o kaznenopravnom progonu u kaznenom postupniku.

Stari kazneni postupnik od 29. srpnja 1853. naredjuje u tom pogledu u §. 2. da kazneno-pravni progon biva u r e d a r a d i, osim slučajevah, gdje ga zakon odvisnim čini od zahtjeva učestnikovoga; u §. 51. ibid. da ima iztražni sud povesti istražni postupak, kako s a z n a za kakovi ureda radi progonjiv kažnjivi čin bez dočeka na predlog državnog odvjetnika; u §. 145. da ima iztražni sudac povesti posebnu istragu proti pravno okrivljenom, u §. 196. i 200, da sud ima izreći odluku tužbovnu i u §. 217. i 218., da ima državni odvjetnik obtužbu pismeno dotično ustmeno u smislu t u ž b o v n e o d l u k e predati. Državni je obtužnik po §. 253. istina mogao svoj konačni predlog glede krivice i kazni preinačiti, al nije mogao odustati od obtužbe, jer nije bila njegova obtužba, nego sudska. To će reći: vladala je officialna maksima sa golom obtužbenom formom. Sud je bio i tužitelj i sudac.

To načelo važilo je i u prestupku radi prekršaja. Vidi §. 416. starog postupnika, koji se poziva na ustanove izdane radi zločina i prestupaka.

Digitized by Google

Novi postupnik oduzeo je sudu posao progona i obtužbu i povjerio ga posebnoj državnoj vlasti, kr. državnom odvjetničtvu kao javnom tužitelju, zatim subsidiarno i povredjeniku kao privatnom učestniku.

Nu da bi naš postupnik bolje razumjeti i protumačiti mogli moramo se obazrieti na njegov izvor, t. j. austrijski kazneni postupnik, iz koga je naš u glavnome preveden.

Obtužbeno načelo izriče austrijski postupnik u §. 2. koji ovako glasi: „Sudbeni progon kažnjivih činah nastaje samo na tužiteljev predlog.

Radi čina, koji se po kaznenih zakonih mogu samo na zahtjev učestnika progoniti ,pripada ovome podnes privatne obtužbe.

Svi su drugi kažnjivi čini predmet javne obtužbe, koja prije svega spada na državno odvjetničtvo; u mjesto kojega je prihvatiti može i privatni učestnik po propisu ovoga kaznenoga postupnika (§. 48).

Javna obtužba prestaje čim car naredi, da se radi kažnjivog čina neima povesti kazneno sudbeni postupak, ili da se povedeni obustaviti ima."

Pošto je ovaj paragraf uvršćen u I. poglavje pod naslovom „obće ustanove", i pošto nerazlikuje glavne kategorije kažnjivih čina, mora se već odtud zaključiti da isti ustanovljuje obtužni princip ne samo za zločine i prestupke, nego i za prekršaje.

Nu da se o tome nebi moglo ni najmanje dvojiti, odredjuje zakon u poglavju o postupku radi prekršajah u §. 448. izrikom, koji organi imaju vršiti poslove državnog odvjetničtva, dotično kaže da će se ti organi putem naredbenim označiti, a §. 87. i sl. provedbenog naputka od 19. studenog 1873. br. 152 D. Z. L. pobliže naznačuje iste organe.

Po ovoj naredbi vrše poslove državnoga odvjetničtva pri kotarskih sudovih činovnici državnoga odvjetničtva, na to odredjeni činovnici političkih i policajnih vlastih i posebice imenovani državno-odvjetnički funkcionari i njihovi zastupnici. Ako onoga organa nebi slučajno bilo pri kojemu kot. sudu, ili bi zapriečen bio, može kot. sudac jednoga od podriedjenih činovnika, ili sposobnog člana občinskog poglavarstva, i ako nebi moglo biti ni

Digitized by Google

jedno ni drugo, inoga povjerenja dostojnoga muža privremeno kao državno odvjetničkog funkcionara postaviti. Učinjena odredba ima se odma državnom odvjetničtvu priobćiti.

U samom postupku imaju ovi funkcionari svaku prijavu (izim privatnih) primiti i odma predati kot. sudu s predlogom da se okrivljeni kazni: uzkrate li progon, imaju o tome obaviestiti privatnog učestnika, kome je onda prosto pridružiti se kaznenom postupku i isti predlog staviti. Pri raspravi dovoljno je da tužitelj u obće zahtjev stavi, da se zakon vrši §. 449., 551. i 457. austr. postupnika.

Iz ovih se ustanova jasno vidi, ne samo da je akuzatorni princip i u postupku radi prekršajah uveden, nego da je i konsekventno i čisto izveden.

Sve su ove naredbe u glavnome prenešene iz kaznenog postupnika od godine 1850., na čija se načela u obće vratio postupnik austrijski od godine 1873.

I postupnik od g. 1850. odredjuja u §§. 437., 439. i 447. da obtužba u slučajevih prekršaja pripada državnom odvjetničtvu, dotično policajnim povjerenikom, obćinskim načelnikom i njihovim zamjenikom, eventualno oštećenikom kao subsidiarnim tužiteljem, i da pri glavnoj raspravi imade tužitelj obtužbu razložiti i svoj predlog staviti.

Slične ustanove imaju i ini postupnici, u kojih je obtužbeno načelo prihvaćeno

Tako na primjer izriče čl. 1. Francuzkog kaznenog postupnika: (Code d' Instruction Criminelle od 17. studenoga 1808.) „Tužba da se tkogod kazni pripada samo onim činovnikom (fonctinaires), kojima je zakonom povjerena.“ Što se specialno prekršaja (contraventions) tiče, nadleži uredovanje državnoga odvjetničtva (ministère public) u postupku radi istih pri mirovnih sudcih povjerenikom policije, dotično obćinskim načelnikom ili njihovim pristavom, a pri sudu obćinskom, pristavu obćinskog načelnika iliti jednomu članu ohćinskog vieća, i imadu isti zastupnici javne obtužbe pri glavnoj raspravi svoje predloge staviti. Vidi čl. 144., 153., 167. i 171. ibidem. —

Digitized by Google

Poslje ove kratke historičke exkurzije prelazimo na naš postupnik.

Načelo obtužno izrečeno je u našem postupniku u §. 1. drugoj alineji, nu ograničeno je izrikom na zločinstva i prestupke. Kad se poredi §. 1. našeg postupnika sa gorenavedenim odgovarajućim §. 2. austrijskoga postupnika, vidi se, da je namjereno uzeta u naš postupnik takova redakcija, kojom se na glavnom mjestu, gdje se ex officio govori o ovlaštenju na javnu obtužbu, izključuju prekršaji. Jer, da je naše zakonodavstvo htjelo uvesti isto postupovno načelo i kod prekršaja koje uvadja kod zločinstva i prestupaka, to bi dovoljno bilo jednostavno od rieči do rieči primiti §. 2. austrijskog postupnika; a pošto to učinilo nije i pošto je §. 1. uvršćen u prvu glavu pod naslov „obćenitih ustanova, dakle takovih, koje obuhvataju sva kažnjiva djela, dakle i prekršaje, i to tim više, što prva alinea istoga §. slovi izrikom o zločinstvih, prestupcih i p r e k r š a j i h, to je neizbježna logična konkluzija, koja iz §. 1. proizlazi, ta, da je akuzatorno načelo stegnuto na zločine i prekršaje, a da su prekršaji od istoga izključeni, iliti pozitivno rečeno, da kod prekršajah vlada oficialna maksima.

Nu možebiti da si je zakon zadržao pravo, da o ovlaštenju na javnu obtužbu glede prekršaja govori ondje gdje je govor o prekršajih. Zato da vidimo kakove su tamo odredbe.

O prekršajih govori glava četrnajsta, a o progonu prvi §. u istoj glavi, odnosno 390. §. postupnika i glasi:

Prekršaj se progoni:

a) na prijavu javne oblasti;

b) na zahtjev oštećenika;

c) na zahtjev one osobe, koja je po kaznenom zakonu ovlaštena tražiti progonjenje prekršaja, koji nije ureda radi kažnjiv.

Privatne prekršaje pod sl. c) navedene izostavljamo iz razprave, pošto glede njih neima sumnje da spadaju pod obtužno načelo, te uzimamo u pretres prekršaje pod sl. a) i b) spomenute, t. j. one, koji se po kaznenom zakonu imaju ureda radi progoniti. Tih se prekršaja tiče pitanje, koje smo postavili na čelo ovoj raspravici.

Digitized by Google

Da bi došli do sigurnog zaključka o načelu postupovnom radi prekršaja, formulirati ćemo moguće slučajeve kontradiktorno. u postupku radi prekršaja važi ili akuzatorni ili inkvizitorni princip, trećeg slučaja neima.

Uzmimo da vlada akuzatorni i promotrimo, da li ustanove našega postupnika odgovaraju istome načelu.

Zakon kaže: prekršaj se progoni a) na prijavu javne vlasti, b) na zahtjev oštećenika. Zakon po tome razlikuje od ukupnih ureda radi progonjivih (kažnjivih) prekršaja dvie vrsti, ali nekaže koji prekršaji spadaju pod a), koji pod b); i služi se osim toga kod oba slučaja raznimi izrazi, jer dočim se jedni prekršaji progone samo na prijavu javne oblasti, gone se drugi na zahtjev oštećenika.

Kad se ove odredbe promotre, čini se kao da je zakon u njih izrekao načelo obtužbe. Jer inače bi zakon naprosto po primjeru kaznenog postupnika od g. 1853. rekao da progon biva ureda radi. Pošto pako zakon kaže da progon biva na prijavu javne vlasti dotično na zahtjev oštećenika, to sud nebi mogao postupati bez prijave vlasti dotično zahtjeva oštećenika.

Uzmimo najprije slučajeve, koji se imaju podnesti pod sl. a) §. 390.

Zakon se mora tako tumačiti da ima smisla, a toga već nebi bilo, kad bi se moglo reći, da je zakon sa dvima odredbama hotio jedno te isto urediti.

Prema tome mora se uzeti da zakon pod sl. a) razumieva one prekršaje, kojima se vredja javni interes, dotično u kojih nisu pojedine osobe oštećene, jer ove shvaća §. 390. pod sl. b).

Ovamo bi dakle spadali prekršaji, koje zakon spominje u §. 275. kaznenog zakona t. j. proti javnom miru i redu, protiv javnim ustanovam i uredbama za obću sigurnost i proti dužnosti javnoga ureda; zatim u §. 277. t. j. proti javnoj ćudorednosti.

No medju ovimi prekršaji ima i takovih, kod kojih se vredjaju i pojedine osobe, n. pr. prekršaj §. 301. nagovaranje na žalbe neosnovane uz iztiskivanje novaca; §. 312. uvrieda javnih činovnika, §. 331. izgredi javnih činovnika itd., u kome slučaju tada nastaje pitanje nadležnosti o ovlaštenju na obtužbu, da li na-

Digitized by Google

ime pravo obtužbe pripada javnoj vlasti ili dotičnom oštećeniku, ili i jednom i drugom?

Pošto nadalje zakon neprecizira k o j o j javnoj vlasti pripada prijava radi progona, a pošto ima više različnih javnih vlastih, to bi se i toga radi mogao poroditi prepor o ovlaštenom tužitelju.

Napokon se mora još na ovu točku sl. a) opaziti, da ni izraz „n a p r i j a v u“ neodgovara jeziku akuzatornog postupnika, jer tužitelj ima ne samo prijaviti kažnjivi čin, nego i predložiti ili zahtievati da se progoni.

U tom je pogledu bolje stilizirana alinea pod sl. b) i odgovara podpuno obtužnom načelu, te bi s toga i mogla poslužiti kao jasan dokaz, da je rečeno načelo prihvaćeno i u postupku radi prekršaja, kad ne bi bilo inih prigovora i težkoća.

Pod slučajeve sl. b) spadali bi prekršaji proti sigurnosti pojedinih ljudih, koje napominje §. 276. k. z ; nu i medju ovima ima i takovih, kojima se više narušava javna sigurnost, nego što se pojedinac oštećuje, te se ponavljaju gorespomenute potežkoće o ovlaštenju na javnu obtužbu.

Ali recimo da je postupak poveden ili uslied prijave javne vlasti ili na zahtjev oštećenika, te time salvirano obtužno načelo bar u početku parnice; nu kako je provedeno u glavnoj raspravi, u kojoj je parnica koncentrirana?

U raspravu ima se po §. 404. od stranaka zvati okrivljenik i oštećenik, i na koncu rasprave ima okrivljenik navesti za svoju obranu što znade.

Gdje je tu traga o kakovom tužitelju ili njegovom predlogu? gdje je zastupnik javne vlasti, koja je po §. 390. sl. a) tražila progon? Istina §. 404. kaže, da se ima zvati na raspravu oštećenik, nu nezna se u kakvom svojstvu, da li samo kao oštećenik radi privatopravnih tražbina svojih, ili i kao subsidiarni tužitelj, komu pripada pravo javne obtužbe? i koji je na mjesto državnog odvjetnika?

Istina takodjer, da §. 391. upućuje sudca ondje, gdje nedostaju odredbe radi prekršaja, na ustanove u postupku radi zločinstva i prestupaka, no u našem slučaju ostavljaju nas i naredbe postupovne o zločinstvih i prekršajih u neprilici, jer ne-

Digitized by Google

poznaje samostalnog progona na zahtjev oštećenika u smislu §. 390. sl. b); osim ako bi pomislili na opredielenja glede privatnog tužitelja. Nu ova se nemogu nikako uporabiti, jer §. 390. sl. c) i §. 404., alineja prva govori posebice o privatnom tužitelju.

Nadalje ima pravo poziva na štetu obtuženika samo državni odvjetnik i privatni tužitelj, a privatni učestnik jedino radi privatnih tražbina §. 413. odkuda sljedi, da privatni učestnik neima prava, da pri glavnoj raspravi zastupa javnu obtužbu i njena prava, i da se po tome oštećenik ima zvati na raspravu jedino kao civilna stranka, neglededi naravno na njegovo svojstvo kao svjedoka, koje onde nedolazi u obzir.

Time bi izcrpili ustanove kaznenog postupnika u koliko se tiču prekršaja.

Ostaje nam još jedini izvor: naputak za provedbu kaznenog postupnika, od 14. rujna 1875. br. 3780.

Nu ako su naredbe postupnika, kao što vidimo, prema našem postavljenom načelu veoma oskudne, to su mu se odredbe u naputku sadržane posve iznevjerile. Jedino nalazimo u obrazcih nešto traga koji nagovešćuje akuzatorni princip. Tako ima u formularu III. rubrika za „tužitelja“ i „riešeno usljed odustaje tužitelja“, i u obrazcu XIII. „Obtužbu pokreno: javna oblast, privatni tužitelj, oštećenik“.

Što osobito u oči pada kod našeg postupnika, to je okolnost, da u postupku radi prekršaja nema tako rekuć spomena o onom organu, koji po svome pozivu zastupa javnu obtužbu, o državnom odvjetničtvu, i da istome jedino daje vlast nadgledati istrage radi prekršaja, i priziv ulagati §§. 27. sl. f), 413. i 425.

S toga nastaje pitanje, kako stoji državni odvjetnik prema našoj predpostavi, da je naime naš postupnik u prekršajih primio obtužno načelo?

Da mu pripada pravo progona, o tome neima sumnje, jer se pod javnom vlasti §. 390. sl. a) može razumjeti i državno odvjetničtvo, koje je per excellenciam pozvano na progon. No kako je u slučaju §. 390. sl. b)? Pošto zakon nekaže, da biva progon izključivo na zahtjev oštećenika i radi kojih prekršaja? ne može se odreći pravo državnom odvjetniku, ako sazna

Digitized by Google

n. p. za prekršaj ozlede §. 411 ili kradje §. 460. k. z. da zahtjeva progon, ne samo oštećeni, nego i javna oblast. Ako reknemo da neima, dolazimo u protuslovje sa izričnim pravom priziva državnog odvjetnika proti svakoj osudi kot. suda, jer kako bi onaj imao pravo priziva, koji neima prava na progon, dočim i u prizivu leži progon?

Nadalje je pitanje, ako državni odvjetnik neima prava na progon u slučajevih sl. b), može li to pravo oštećenik prenieti na državnog odvjetnika? i postupati po analogiji §. 34. o privatnom tužitelju?

Ako oštećenik ima sam pravo progona, pita se, tko plaća trošak kaznenog postupka, ako okrivljeni odrešen bude? koji će se pako oštećenik usuditi prijavu činiti, ako se ima bojati naknade troškova?

Ako oštećeni ima pravo progona, mora mu se po obtužnom principu priznati i pravo odustaje od progona. Tako se kod njekih kot. sudova i postupalo. Okrivljeni je na raspravi prije viećanja obećao, da će oštećenom platiti kvar, usljed čega je oštećenik odustao od obtužbe, a okrivljeni od obtužbe riešen.

Ovdje se odmah radja pitanje, da li proti onakovoj odrešujućoj osudi pripada državnom odvjetniku pravo priziva? Ako se oštećenom vindicira izključivo pravo obtužbe na temelju §. 390. sl. b), mora se po konsekvenciji odreći drž. odvjetniku pravo priziva. Nu onda, osim gorespomenutog protuslovja sa §. 413. k. p. dolazimo u sukob sa kaznenim zakonom, koji kažnjenje prekršaja neostavlja na volju oštećenikom, nego nalaže ureda radi; a predpostaviti se ne može, da se sa novim kaznenim postupnikom hotio promjeniti materialni kazneni zakon, te od svih prekršaja §. 390. sl. b) načiniti delikte na predlog kažnjive (Antragsdelikte). Pa kad bi se to i htjelo, bio bi za cielo zakon izbrajao takove prekršaje, kao što je i kod svih takovih učinio kazneni zakon, a koje k. postupnik spominje pod §. 390. sl. c) i kao što to čine novija zakonodavstva. Vidi na pr. §. 370. br. 5. njemačkog kaznenog zakonika. —

Osim svega do sada navedenoga mora se napokon još opaziti, da se u postupniku i naputku nalazi takova praznina, koja

Digitized by Google

se nikako neda opravdati, ako se predpostavi obtužno načelo, koje praznine neima u postupnicih čistoga akuzatornoga načela, kao što smo vidjeli u gore navedenih paragrafih francuzkoga i austrijskoga kaznenoga postupnika. —

Pristupimo li drugoj alternativi, naime da u našem postupniku vlada oficialna maksima kod prekršaja, onda prestaju sve potežkoće, neprilike i kontradikcije i naredbe postupnika daju se lakše medjusobno i sa kaznenim zakonom dovesti u sklad.

Onda bi se §. 390. imao tako razumjeti, da se kazneni postupak povadja ili na prijavu koje javne vlasti ili na prijavu oštećenika, koji kažnjiv čin može prijaviti i kod javne vlasti, n. p. občinskog poglavarstva, a ovo prijavu ustupiti kot. sudu. Što se tiče izraza „na zahtjev“ može se i tako shvatiti, da, kada oštećenik sam prijavljuje čin, on eo ipso zahtjeva da se krivac i progoni, te se zakonodavac poslužio samo oštrijim izrazom, bez da je time htjeo statuirati cieli procesualni princip.

U svakom slučaju mora se reći, da redakcija §. 390. nije sretno ispala, jer se isti morao jasnije i točnije sastaviti, makar se koje načelo prigrlilo.

De lege ferenda bili bi svakako za obtužbeno načelo i pri prekršajih, al bi se isto valjalo strogo i dosljedno provesti po primjeru inih zakonodavstva. De lege lata pako moramo se, da bi izbegli polutanstvo, izjaviti, da u našem postupniku u slučajevih prekršaja vlada inkvizitorno, ne pako akuzatorno načelo. Pa s toga držim, da je i naredba kr. banskog stola od 20. studenog 1878. br. 12417 izdana na sve kr. kot. i gr. del. kot. sudove, posvema u suglasju sa našim postupnikom i sa izrečenom u istome oficialnim maksimom.

U najboljem slučaju može se u korist obtužbenoga principa jedino pravilo spasti, da kot. sud bez prijave javne vlasti ili zahtjeva oštećenika nemože povesti, t. j. započeti kazneni postupak. Ako bi n. pr. treća osoba, koja nije ni javna vlast, ni oštećenik, prijavila prekršaj, nebi se po §. 390. mogao progoniti; isto tako ne, ako bi nadležni kot. sud saznao kakvom god prilikom za prekršaj. U suglasju sa istim pravilom biti će rešitbe kr, banskoga stola od 7. svibnja 1879. br. 5086. i 5087.,

Digitized by Google

kojima su ukinute osude kot. suda s razloga toga, što je isti sud ureda radi poveo postupak proti činovniku občinskom radi prekršaja §. 320. sl. f) k. z. povodom tim, što je okrivljeni na raspravi izjavio, da poziva primio nije, premda se dostavnicom protivno dokazuje, što se dakle porodila sumnja, da je dostavnica izkrivljena, s razloga dakle, što okrivljeni nije kao oštećeni zahtjevao progon; kojima je riešitbama kr. banski stol ujedno s razloga, što se taj prekršaj ima ureda radi progoniti, a što neima ovlaštena tužitelja, istom kot. sudu naložio, da priobći spise državnom odvjetniku, pak, ako ovaj zahtje progon, da dalje po zakonu postupa.

Ove su rešitbe za naše pitanje veoma zanimive, jer se iz njih vidi, da i k. banski stol želi za prekršaje sačuvati načelo obtužbe, koliko se god u okviru positivnoga zakona dade.

Rezultat bi iztraživanja dakle bio taj, da je naš postupnik poprimio neki srednji ili mješoviti sistem, po kom se kazneni postupak radi prekršaja počimlje prijavom javne vlasti ili na zahtjev oštećenika, započeti pako ureda radi nastavlja i dovršuje.

Dakako da je u glavnome bilo ovako i po starom postupniku od g. 1853., jer su i onda obično prijavljivale prekršaje ili javne vlasti ili oštećenici.

Konačno nam je još opaziti da moramo još kao osetljivi nedostatak našega postupnika smatrati, što nije po primjeru austrijskog postupnika (§. 479.) primio ustanovu žalbe ništovne za očuvanje zakona na kasacionalni sud, da bi time dao priliku našemu vrhovnomu sudištu, da izreče svoje mnenje u prepornih principielnih pitanjih, kakovo je n. pr. predmetom i ovoj raspravi.

Dav. Milanković,
kr. sud. viećnik.

---

* Najveća zapreka čistome provedenju obtužnog načela u Hrvatskoj i Slavoniji biti će financialni obziri, jer su se u ovogodišnjoj sjeditbi carevinskog vieća, u Austriji, čuli glasovi, da se i tamo ukine akuzatorni i opet uvede inkvizitorni princip, pošto funkcijonari državnog odvjetničtva stoje državu 100.000 for.

Digitized by Google

Kako treba postupati, ako na ročište za razpravu po maličnom postupku, urečeno na pritužbe uložene proti rješitbam mjestnoga suda, dodje samo jedna stranka, a druga se ogluši?

Ustanova §. 86. maličnoga postupka odredjuje, da se na pritužbe, uložene proti rješitbam mjestnih sudova, ima parnica iznovice razpravljati. Što pako biva, ako proti rješitbi mjestnoga suda tužitelj pritužbu uloži, pa na ročište, urečeno pri kotarskom sudu za razpravu po maličnom postupku, nedodje, nego tuženik sam? i je li potrebno za slučaj, ako tuženik uloži pritužbu proti rješitbi mjestnoga suda, a na ročište za razpravu po maličnom postupku on nedodje, nego tužitelj sam, da se iznovična tužba po maličnom sudcu primi i osuda iz ogluhe izreče? O tom neima ustanove u zakonu o maličnom postupku.

Njekoji mališni sudci izriču u jednom i u drugom slučaju oglušne osude. Nu kako se može oglušna osuda izreći za slučaj, kada tužitelj na ročište nedodje, nego samo tuženik, dočim §. 86. malič. postupka propisuje, da se pred kotarskim sudom imade parnica iznova razpravljati, t. j. tužitelj ima svoju tužbu s nova predložiti, pa zatim dalje po zakonu postupati? Toga si nemogu protumačiti.

Meni se čini ovakov postupak posve inkorektan.

Ja sam se u takovih slučajevih u praksi služio i to uspješno sliedećim postupkom, koji mi se čini jedino moguči i praktičan, a ne protuzakonit.

Postupak je ovaj:

U slučaju, da tužitelj uloži pritužbu proti rješitbi mjestnoga suda, pa na ročište, urečeno na njegovu pritužbu po maličnom sudcu, nedodje, nego samo tuženik, koji zahtjeva rješitbu sudca, a dokazano je, da je tužitelju poziv na ročište pravodobno uručen: to je dovoljno, da se ta okolnost u zapisniku konstatuje, te podjedno na zahtjev tuženikov u isti zapisnik uvrsti njegov troškovnik. Zatim pak da mališni sudac proglasi odluku, koja ima jedino to izreći, da se smatra, da je tužitelj tim, što na ročište nije došao i što nije izložio svoje tužbe, od iste odustao, te da

Digitized by Google

se podjedno tužitelju nameće dužnost, da nadoknadi troškove tuženiku pod prietnjom ovrhe u roku od 8 dana.

O tom pako imadu se obaviestiti uredovnimi napisi i tužitelj i nadležni mjestni sud, ovaj tim, da se rješitba njegova izvan krieposti stavlja.

U slučaju drugom, t. j. ako ulaže tuženik pritužbu proti rješitbi mjestnoga suda, pa na razpravno ročište, urečeno na istu pritužbu pred maličnoga sudca nedodje, već samo tužitelj, nije potrebno, da se po tužitelju u zapisnik primi tužba te zatim oglušna osuda izreče, nego je dovoljno, da se zapisnički konstatuje, da tuženik, akoprem pravodobno pozvan, na razpravno ročište nije došao, zatim da se u isti zapisnik uvrsti troškovnik tužiteljev. Iza toga imade se proglasiti odluka, kojom se izriče, da se smatra, da je tuženik tim, što na ročište nije došao, premda bijaše pravodobno pozvan, od svojih prigovora odustao, te se njemu zato nameće dužnost, da plati troškove tužitelju pod prietnjom ovrhe u roku od 8 dana. O tom pako imade se ubavjestiti tuženik i nadležni mjestni sud; ovaj potonji tim dodatkom, da je rješitba mjestnoga suda pravomoćnom postala.

A. Rušnov.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Fideikomisarna substitucija jest imenovanje baštinika, ovisno ob odgodnom uvjetu, da fideikomisarni nasljednik doživi restituciju.

Dne 23. travnja 1857. umre Herman Žup. Iza njega ostane maloljetni sin Josip Žup. i udova. Sudu predan je pismeni sastavak ustmene opuruke pokojnikove, u kojem potvrdjuju svjedoci oporučni, da je pokojnik imenovao za nasljednika jedinca si sina Josipa, ali još k tomu odredio, da ciela njegova (pokojnikova) imovina ima pripasti njegovomu bratu Gjuri Žup. za slučaj, da nasljednik sadanji (t j. sin njegov) umre.

Na razpravu ostavinsku, obdržavanu 13. lipnja 1857. dodje udova pokojnikova kao tutorica i Gjuro Žup. kao sututor, i tu očitova tutorstvo maloljetnika kao i Gjuro Žup. u vlastito ime, da se po ostavitelju naredjena fideikomisarna substitucija ima tako razumieti i tumačiti, da osta-

Digitized by Google

vina ima pripasti Gjuri Žup. onda, ako bi sin ostaviteljev umro, neostaviv djece niti ikakove odredbe posljednje volje.

U ovom smislu nastupljeno je u ime malodobnika nasljedstvo i zahtievano, da se izda uručbenica uz gore označeni uvjet substitucije.

Ovako izdanu uručbenicu odobrio je i posebni (specialni) kurator malodobnoga.

Fideikomisarni nasljednik Gjuro Žup. umre 5. travnja 1870., njegov zakonski i jedini nasljednik jest njegov sin Matija, današnji tuženik. Josip Žup. fiduciarni nasljednik umre 7. studenoga 1872., daklje poslje fideikomisarnoga nasljednika, neostaviv iza sebe ni nasljednika ni oporuke. Napokon umre mati Josipa Žup. 28. studenoga 1872.

Na ostavinu Josipa Žup. podnese u ime njegove matere njezin kurator nasljedno očitovanje, a s druge strane na ostavinu matere njezin brat Josip Mad. kao univerzalni baštinik njezin, današnji tužitelj.

Ostavina malodobnoga Josipa Žup. odnosno njegove matere sastoji od imovine, koju nasliedi onaj prvi od svoga otca Hermana Žup., a koju si je samovoljno i neovlašteno prisvojio sadanji tuženik, sin i nasljednik fideikomisarnoga nasljednika.

Gore spomenuti nasljednik matere Josipa Žup., Josip Mad. digne tužbu proti posjedniku ostavine, Matiji Žup. i razloživ ju stavi sliedeće zahtjeve:

1. pošto je 5. travnja 1870. umro Gjuro Žup., to se ima na njegovu korist po Hermanu Žup. u ustmenoj oporuci de praes. 23. svibnja 1857. odredjena fideikomisarna substitucija smatrati ugasnulom i takovom proglasiti;

2. da u sudbenom inventaru od 9. siečnja 1873. popisana kretna i nepokretna imovina spada na ostavinu Josipa Žup., sina pokojnoga Hermana Žup., koji je preminuo 7. studenoga 1872., dosljedno spada na ostavinu njegove matere kao nasljednice, preminule 28. stud. 1872.;

3. da pripada tužitelju kao reprezentantu udove Žup. i sina Josipa Žup. vlastničtvo i posjed kretne i nekretne imovine, kako je popisana u inventaru od 9. siečnja 1873.;

4. da je tuženik dužan pod toč. 2. naznačene stvari i nepokretna dobra za 14 dana pod prietnjom ovrhe na slobodnu dispoziciju tužitelju predati, zatim takodjer za 14 dana uručiti mu (tužitelju) pobrane i pobrat se imajuće plodove za tri godine računajuć, od dana podignute tužbe natrag, ali ipak tako, da prije položi točan i obložen račun, koji valja takodjer u istom roku od 14 dana podnieti;

5. da tuženik naknadi tužitelju parbeni trošak.

Tuženik Matija Žup. stavi najprije prigovor rei judicatae. Nu sva tri suda izrekoše jednoglasno, da je taj prigovor posve neosnovan. Nadalje prigovori tuženi, da je Josip Žup. gledeć na oporuku njegovoga

Digitized by Google

otca i na nasljedno očitovanje izdano u njegovo ime, bio puki uživalac ostavine, da ostavina ova poslje smrti Josipa Žup. nepripada njegovoj materi, nego substituiranomu nasljedniku, koji je stekao pravo na ostavinu odmah poslje smrti ostavitelja, to pravo da je prešlo na njegovoga nasljednika (tuženika) kao što i svako drugo pravo, jer tu se radi o pravu, koje se ima oživotvoriti u vremenu, što no mora nadoći, bijaše dakle samo predaja do stanovitoga vremena odgodjena.

C. k. kot. sud u Pizinu kao prva molba, zatim c. k. viši sud u Trstu kao druga molba odbiše zahtjev tužiteljev. Osuda drugoga suda izrečena je 29. kolovoza 1879.

Razlozi slažu se u bitnosti sa razlozi osude prvoga suda, pa će biti dovoljno, da se priobće u jezgri samo razlozi višega suda:

Stranke slažu se u tom, da oporuka Hermana Žup. sadržaje na korist Gjure Žup. uredjenu fideikomisarnu substituciju, i da su ostavitelja preživjeli tako imenovani nasljednik Josip Žup. kao i fideikomisarni nasljednik Gjuro Žup.; isto tako je nepreporno, da su oba prihvatila pripalo si pravo. Gledeć na ove činjenice valja priznati, da pravni odnošaj, u kojem je bio Josip Žup. prama ostavini, u istinu nije ini nego onaj uživaoca (§. 613. o. g. z.) i taj je imao ostati, po naročitoj volji ostavitelja, sve do smrti instituiranoga nasljednika. Substituirani Gjuro Žup. mogaše samo poslje smrti instituiranoga nasljednika pozvan biti na nasljedstvo. Pošto ostavitelj nije postavio nikakovih inih uvjeta, to je sabstituirani nasljednik stekao pravo nasljedno na ostavinu već tim, što je preživio ostavitelja (§§. 537. i 809. o. g. z.), pa je samo izvršenje toga prava, to jest predaja ostavine u njegove ruke, odgodjena do smrti instituiranoga nasljednika.

Pošto se dakle tu radi već o stečenom pravu, prešlo je ovo kao i svako drugo pravo od Gjure Žup. na njegovoga nasljednika, današnjega tuženika (§. 537. o. g. z.), zato nije bilo potrebno da Gjuro Žup. preživi i instituiranoga nasljednika, jer se ovdje neradi ob odgadjajućem uvjetu (§. 703. o. g. z.) nego o činjenici, za koju se je sjegurno znalo da će nastati, a neizviestno bijaše jedino kada će nastupiti (§. 705. o. g. z.).

Na izvanrednu previdnu žalbu tužitelja izreče c. k. najviši sud bečki osudom od 8 lipnja 1880. br. 5356., da se previd tužiteljev ima uvažiti, osude obajuh nižih sudova dokinuti te zahtjevu tužbe zadovoljiti ograničiv ipak zahtjev pod točkom 4. tako, da tužitelju pripadaju plodovi počam od dana podnešene tužbe, i da tuženik ima za dva mjeseca položiti zahtjevane račune.

Razlozi: Stranke složne se u tom, da je pokojni Herman Žup. u svojoj ustmenoj oporuci, koje promemoria predana je sudu 23. svibnja 1857. i koja je priložena tužbi, vlastitoga malodobnoga sina Josipa Žup.

Digitized by Google

postavio fiduciarnim nasljednikom, i da mu je za slučaj smrti (sina) postavio za fideikomisarnoga nasljednika svoga brata Gjuru Žup. U nazočnom dakle pravnom preporu radi se o fideikomisarnoj substituciji u smislu §. 608. o. g. z. Prema ustanovi §. 613. o. g. z. postane Josip Žup. kao fiduciarni nasljednik poslje smrti svoga otca vlastnikom nasliedjenoga imetka sa pravi i dužnostmi uživaoca i to do onoga vremena, kada bi trebalo ostavinu predati fideikomisarnomu nasljedniku Gjuri Žup. Ograničenje slobode razpolagati s ostavinskim imetkom, naloženo fiduciarnomu nasljedniku u smislu §. 615. o. g. z. prestade smrću substituiranoga Gjure Žup., jer se je to dogodilo prije nego je postao istinom slučaj restitucije imovine. Ovo sliedi iz odredbe §. 615. o. g. z., koja opravdava tvrdnje tužiteljeve, da je najme fideikomisarna substitucija imenovanje nasljednika, ovisno ob odgadjajućem uvjetu, da najme fideikomisarni nasljednik doživi restituciju ostavine, a takov slučaj bila bi prema glasu oporuke (prilog A), smrt fiduciarnoga nasljednika; valja dakle uporaviti ustanove §. 703. o. g. z. S ovimi načeli stoji u protuslovju, i zato je netemeljit nazor nižih sudova, koji su pozivajuć se na §§. 537., 809. i 705. o. g. z. uzeli, da imenovanje fideikomisarnoga nasljednika nije uvjetno, pače da je on već smrću ostavitelja (Hermana Žup.) stekao pravo nasljedno, pa da je samo izvršenje toga prava odgodjeno na vrieme, koje je m o r a l o nadoći, t. j. do smrti fiduciarnoga nasljednika; da je dakle to pravo, kao i svako drugo prešlo na sadanjega tuženika kao nasljednika fideikomisarnoga substituta Gjure Žup. Taj nazor tim je manje ispravan, jer se nemože dopustiti, da je ostavitelj Herman Žup. u istinu hotio i namjeravao nasljednika, svoga vlastitoga sina posve izključiti iz nasljedstva na njegovu ostavinu, pošto bi njegov još malodobni sin mogao imati vlastite djece, u kojem bi slučaju substitucija po §. 617. o. g. z. sama od sebe utrnula, i pošto su sami interesenti, najme malodobni nasljednik preko svoga zakonitoga zastupnika i fideikomisarni nasljednik osobno ovo naročito priznali, što potvrdjuje zapisnik od 13. lipnja 1857., te sporazumno volju ostaviteljevu tako tumačili, da je fiduciarnomu nasljedniku Josipu Žup. slobodno odredjivati oporučno s imovinom od otca nasliedjenom, kako ga je volja. Nije dakle bilo pravo fideikomisarnoga nasljednika zadobiti ostavinu, odgodjeno dok nastane dogodjaj, koji nastati mora, najme do smrti fiduciarnoga nasljednika, nego je to pravo njegovo moglo propasti i tim, da je Josip Žup. načinio oporuku, a propalo bi prema odredbi zakona, da je dobio diece. S toga bijaše pravo fideikomisarnih nasljednika pravo neizviestno, ovisno o razriešivom uvjetu, pa s toga moraju se punim pravom uporaviti ustanove §§. 615. i 703. o. g. z. S razloga ovih, zatim uvaživ, da nije preporno, da predmeti popisani u sudbenom inventaru od 9. siečnja 1873. sačinjavaju ostavinu Hermana Žup. i da ih tuženik posjeduje, prikazuju

Digitized by Google

se osude nižih sudova očevidno nepravednimi, pa se je s toga morao uvažiti vanredni priziv te zadovoljiti zahtjevu tužbe s tim ipak ograničenjem, da se za povratak plodova zahtjevanih u toč. 4. odredjuje vrieme, kada počimlje dužnost toga povratka, na dan podignute tužbe, jer tek ovim danom postaje tuženi nepošten posjednik, dočim je prije mogao bona fide držati, da je uzev u posjed imovinu Hermana Žup. tek nastupio prava svoga otca. Nu pošto je ovo ograničenje petita tužbe u u točki 4. vrlo neznatno, valja tuženiku naložiti, da ima naknaditi i parbeni trošak svih triuh molba. (Jur. Bl.)

Može li se ovrha voditi na plaće činovnika u Bosni i Hercegovini?

A je izhodio kod bečkoga trgovačkoga suda platežni nalog proti dr. X. okružnomu fiziku u Bosni, te je iza pravomoćnosti istoga zaiskao ovršno uručenje i izdanje plaće, što ju dr. X. kao okružni fizik bere. Tu ovršnu molbu odbiše sva tri suda.

U razlozih vrhovnoga suda kaže se, da se po dopisu c. i kr. zajedničkoga financijalnoga ministarstva od 19. siečnja 1880. br. 248 upravljenom c. kr. vrhovnom sudištu, imaju c. kr. državnimi činovnici smatrati oni činovnici, koji su u okupiranima zemljama Bosni i Hercegovini namješteni za upravu tih zemalja, predanu berlinskim ugovorom austro-ugarskoj monarkiji, po čem su na pravoj uporabi zakona osnovane odluke nižjih sudova, odpućujuće ovršni zahtjev utjecatelja radi toga, što su po zakonskih ustanovah plaće c. kr. državnih činovnika od ovrhe oproštene. („Allg. Juristen-Zeitung").

Sudovi su dužni obaviešćivati stranke, koje nestanuju u sjedištu suda, o faktičnih okolnostih, koje se mogu iz sudbenih spisa konstatovati.

Odlukom od 21. siečnja 1878. izdanom o razdieljenju kupovnine, unišle za ovršno prodane nepokretnosti Ivana R., odredi sud, da se iznosi od 62 fr. 74 nvč., 105 fr. i 85 fr. 71 nvč. metnu ad depositum, jer je ovršenik uztvrdio, da je dotičnim vjerovnikom izplatio spomenute iznose. Za slučaj da se pokaže nelikvidnost onih iznosa, doznači ih sud Gjuri L. za njegovu tražbinu od 2450 for.

Zastupnik Gjure L. zamoli kot. sud podneskom od 27. veljače 1880. neka ga ubaviesti, jesu li vjerovnici, kojim su tražbine pobijane, predali tužbu za likvidaciju i da li je dostalac prodanih nepokretnina zadovoljio svojoj dužnosti deponiranjem dotičnih iznosa, u odluci sudbenoj navedenih.

Na tu molbu stigne riešenje kot. suda od 27. ožujka 1880., kojim

Digitized by Google

se molba odbija s razloga, jer nespada u djelokrug suda davati zahtjevane obaviesti; naprotiv slobodno je strankam ugledati spise, tičuće se njihovih odnošaja te si napraviti prepise (§. 238. patenta od 3. svibnja 1858. d. z. l. br. 81).

Proti ovoj odluci podnese zastupnik Gjure L. utok, a viši je sud — c. k. gradački sud — zadovoljio utoku i naložio kot. sudu, da priobći rekurentu podatke, što ih je u svojoj molbi zatražio. Viši je sud obrazložio svoju rješitbu tim, da ima rekurent pravnoga interesa, da mu se dadne zamoljena ubaviest; da ta ubaviest stoji jedino u tom, da li su tabularni vjerovnici pto. uvjetno im doznačenih tražbina podnieli tužbu za likvidaciju, i da li je kupac nekretnina iznose, koji se imadu deponirati, u istinu kod suda položio; da neima nikakove u zakonu osnovane zaprieke, a da se nedade takova obaviest utjecatelju, koji nestanuje u sjedištu suda, bi si sam neposredno morao potrebne podatke pribaviti dangubom i troškom, česa netreba u ovom slučaju. N.

II. Kazneno-pravni.

Poglavarstven nalog u smislu §. 68. i 81. k. z. mora biti izdan u nadležnom djelokrugu poglavarstva.

Pašnjak občinski i vlastelinski u K., jedan do drugoga, tako je podvodan, da se u njem riba lovi, koja dolazi iz razlile se Save. L. F. uzeo je od vlastelinstva u zakup pašnjak (dotično baru i ribolov), te je na granici izmedju pašnjaka vlastelinskoga i občinskoga podigao plot, a tim je zapriečio, da riba nije mogla iz vlastelinske bare, Savi bližje, ulaziti u baru občinsku. Občinski načelnik u K. odašalje mjestnoga starešinu, jednoga odbornika i dva četnika nalogom, da po obtuženiku podignuti plot poruše.

L. F. bude obtužen, da se je tom prigodom oboružan veslom riečmi: „probajte, ako mislite živiti“ izaslanim občinskim organom pogibeljno zaprietio hoteć jih tim prisiliti, da odustanu od ovršenja dobivenoga poglavarstvenoga naloga, i da je tim počinio zločinstvo javnoga nasilja §. 81. k. z.

Kr. sudb. stol u V. riešio je obtuženoga L F. od obtužbe, jer da nije učin ustanovljen.

Razlozi: Da se o kojoj osobi po §. 68. i 81. k. z. reći može, da ovršuje poglavarstven nalog, bitna je predpostava, da je taj nalog dalo poglavarstvo u djelokrugu zakonom mu propisanom.

Občina pak K. ima se u konkretnom odnošaju prama obtuženomu L. F. smatrati strankom a ne poglavarstvom, te prema tomu nije

Digitized by Google

občinski načelnik upitni nalog dotičnim občinskim organom, dao u svom uredovnom djelokrugu, pa dosliedno tomu nisu ti organi vršili onakov nalog, o kakovom §. 68. i 81. k. z. govore.

A sve da se i jest obtuženi L. F. tim občinskim organom pogibeljno zaprietio u nakani, da preprieči rušenje svoga plota, to se je on samo poslužio svojim pravom, da obrani imetak svoj od protupravna napadaja.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 5. lipnja 1880. br. 463 zabacio je po §. 282. k. p. žalbu ništovnu kr. držav. odvjetničtva.

Razlozi: Obtuženik omedjašenjem svoga zakupišta od občinskoga pašnjaka ništa zabranjenoga gradjanskim zakonikom počinio nije §. 354., 362. i 1305. o. g. z. Občina ako se je ipak tim omedjašenjem možda u svom privatnom posjedu smetanom nalazila, kao stranka neima gradjansko-pravnoga naslova, samovlastno porušiti po obtuženiku na njegovu zakupištu već podignuti plot, te tim smetati vlastnika, odnosno njegova zakupnika u vršenju njegovih vlastničkih prava.

K tomu nikako, pa ni po obtužbi neproizlazi, da bi podignuću upitnoga plota na medji izmedju vlastelinskoga i občinskoga pašnjaka ma kakova zaprieka po javnom pravu obstojala bila. Čim pak tu uvjeta nebijaše, da občina u javnom interesu postupa, onda ona davši nalog za porušenje upitnoga plota i občinski organi ovršujući taj nalog nisu uredovali unutar svoga budi naravnoga budi prenešenoga djelokruga, već oni prisvojiv si nenadležnu vlast izvadjali su proti obtuženiku civilnu ovrhu bez zakonitih uvjeta k istoj, §. 438. g. p.

Pri tom stanju stvari obtuženik, braneć ma pogibeljnom prietnjom posjed i pravo svoje proti protuzakonitomu napadaju po §. 19. i 344. o. g. z. svoje inkriminirano djelovanje nije upoznati morao kao kažnjivo. §. 2. sl. e. k. z. Dr. N. J.

III. Upravno-pravni.

Može li oštećenik tražiti diobu zadružne imovine u svrhu naknade štete i ondje, gdje je član zadruge, koj je nanio štetu, nebi mogao tražiti?

Na zadružnom selištu živi Martin Halužan sa sedmero djece. Sin Valent, rodjen god. 1845. osudjen je na temelju kaznene osude od 12. lipnja 1871. na platež troška kaznenog postupka u iznosu od 275 for. $79^{3}/_{10}$ nvč., te je ovršno založno pravo na idealni dio Valenta uknjiženo god. 1874. na korist zemaljskog erara. — Buduć članovi zadruge nehtjedoše na sebe preuzeti naknadu rečenog troška, uztraži kr. državno nadodvjetničtvo u zastupstvu erara, da se povede redoviti diobni postupak

Digitized by Google

u smislu §. 12. z. z. Nakon provedene razprave izreče dotična podžupanija odluku od 28. srpnja 1877., kojom odredi u smislu §. 27. sl. f) i §. 31. z. z. brisanje zadruge, te „uknjižbu prava vlastničtva na samovlastnika Martina Halužana dodatkom, da uknjiženo pravo zaloga radi kaznenog troška od 275 for. $79^{3}/_{10}$ nvč., ter troška uknjižbe od 9 for. na korist autonomn. budgeta hrvatskog kao teret na nekretnine Martina Halužana preći imade.“ —

Zadružni zakon u §. 12. al. 3. daje oštećeniku pravo, da traži diobu zadružne imovine u svrhu naknadne štete, što ju je počinio pojedini član zadruge, ako zadruga nije voljna preuzeti na sebe naknadu te štete. Po §. 9. provedbene naredbe od 30. travnja 1874. mora takovi oštećenik medju ostalim dokazati i to, da je dotični dužnik članom zadruge, te da mu kao takovu u smislu §. 12. z. z. pripada dio iz zadružne imovine. Nu u smislu §. 12. z. z. može tražiti diobu zadružne imovine samo onaj član zadruge, koj je punoljetan, samostalan i kojemu ne žive više roditelji.

Prema tim zakonskim ustanovam jasno je, da u gornjem slučaju nije moglo državno nadodvjetničtvo tražiti diobe, jer je još na životu bio Martin, otac dužnika Valenta, pa s toga Valentu u smislu §. 12. z. z. ne pripada pravo tražiti dio iz zadružne imovine dok god živi otac kao jedini vlastnik svoga dobra. Kr. državno nadodvjetničtvo citira u svojoj diobnoj molbi od 28. siečnja 1875. br. 68. gr. §. 12. z. z. i §. 9. provedb. naredbe kaz. z. iztičuć naročito, da je udovoljilo podpuno zahćevom rečenih §§., što ipak ne stoji, kako gore navedosmo. Dotična podžupanija, saznavši tim povodom, da na zadružnom selištu žive samo jedna obitelj, imala je u smislu §§. 27. sl. f) i 31. z. z. ter vladne naredbe od 6/XI. 1876. br. 20729. povesti doduše postupak, te ureda radi dati brisati svojstvo zadružnog posjeda, ali nije opravdano, što je podžupanija troškom, što ga imade namiriti Valent, išla obterećivat imovinu njegova otca, tim manje, što su tečajem razprave izjavili ovlaštenici, a priznao i sam Valent, da je dobio izplaćak te prestao biti dionikom zadružne imovine, pa je lako moguće, da Valentu ni po smrti otčevoj ne pripade ništa od imovine, koja je sada lih otčevom svojinom.

Neizpravnost rečene podžupanijske odluke vidi se i iz ustanove §. 330. kaz. postupnika, koj medj ostalim odredjuje: „nego dužnost naknaditi troškove spada na pravomoćno osudjenoga samo za njegovu osobu, a ako je po nastaloj jurve pravnoj moći osude preminuo, na njegovu ostavinu, a ne pada nikada na druge osobe, koje se po zakonu ili iz preuzete dužnosti imadu skrbiti za njegovo uzdržavanje.“ Rečena dakle odluka znači toliko, koliko kazniti nedužnog otca sbog čina sinovljeva, što se neda opravdati ni ustanovami zadružnog zakona, ni kaznenog, ni obćeg gradjanskog zakona, jer ni po ustanovah ovoga kako

Digitized by Google

je poznato, ne odgovara nitko za čine drugoga, do li njekih zakonom točno označenih iznimaka.

Spomenuti nam je jošte, da je uknjižba založnog prava na idealni dio nekretnina Valenta Halužana za spomenuti trošak kaznenog postupka uzsliedila 4. kolovoza 1874., dakle za krieposti sadanjeg zadružnog zakona, prem ovaj takove uknjižbe ne poznaje. Dr. Fr. I. Spevec.

Parnica radi otčinstva.

Vodjena po šerijatskom sudu. [1]

U T. Hadži Ahmetove mahale [2] stanovnica Fatima A. tužila je ovomu šerijatskomu sudu Omera M. iz Gazi Mehmedbegove mahale, da je isti, bivši joj suprugom, prije nekoliko godina otišao u inozemstvo, te vrativ se 11 mjeseci prije podignuća ove tužbe natrag, kod nje stanovao ter š njom tri noći puteno obćio, uslied česa zanosi ona, i prije dva mjeseca rodi mužko diete, te s toga od tuženika kako za diete tako i za se zahtjeva uzdržavanje. [3] Na što bude Omer pozvan k sudu te na stavljena mu pitanja odgovori, da je Fatima doduše bila njegovom suprugom, ali da se je prije tri godine š njom raztao, da se je prije 11 mjeseci doduše vratio, ali da nije kod nje noćio niti š njom puteno

---

[1] Šerijatski sudovi (okružni kao šerijatski sudovi i kotarske oblasti kao šer. sudovi) su inokosni sudovi, kod kojih sudi Muhamedanac — kadija, a nadležni su: za parnice o pravu obiteljskom i nasljednom, te za sve agende izvanparbenoga postupka, i to bez razlike vjeroizpovjesti stranaka, dakle tako za muhamedance kao što i za kršćane i izraelićane. Tu valja „božji šerijat", dočim se kod gradjanskoga suda i glede materijalnoga i formalnoga prava sudi po „carskomu nizamu."

Oblik nazočnoga spisa, koj sačinjava cjelokupnu parnicu počam od tužbe pak sve do „ilama" (osude) posve je legalan, te sam se poslujuć kod šerijatskog suda II. molbe u Sarajevu imao prilike osvjedočiti, da su sve šerijatske parnice dolazeće putem priziva k istomu, strogo ove forme.

Šerijatski sud II. molbe u Sarajevu sačinjava dio vrhovnoga suda za Bos. i Herc. te sastoji: iz sarajevskoga muftije kao predsjedatelja, jednoga mufetiša i jednoga kadije kao izvjestitelja, jednog viećnika vrh. suda za isto kao savjetujućega člana, te trojice bezplatnih članova, imenovanih po vladi izmedj ovdašnjih šerijatu vještih muham. gradjana kao glasovatelja. Šerijatski sud II. molbe uredjuje hrvatski, dočim je kod prvomolbenih šer. sudova uredovni jezik turski te se u slučaju priziva drugomolbenomu sudu imaju priposlati uz sve izvorne spise po zaprisegnutomu tumaču sačinjeni prevodi.

[2] Ulica.

[3] Nefeke. — Tempus fatale jest po šerijatu isto, koje i po o. g. z. — ne manje od 6 a ne više od 10 mjeseci.

Digitized by Google

obćio, našto Fatima dovede kao histabe [4] poštenoga Jaziza B. i poštenoga Selima P., koji potvrdiše njenu tvrdnju, te je na temelju prenavedenoga šerijatski ovaj sud riešio: Da je Omer M. otac djeteta Fatime A., da joj je za uzdržavanje djeteta dužan plaćati 4 groša [5] na dan, [6] da se je dužan brinuti za ostale potrebe kako Fatime tako i djeteta joj, a daje se tužiteljici Fatimi ovime dozvola, da diete kod sebe drži i da ga ona odgaja.

Dano po okružnom kao šerijatskom sudu u T. 24. Rebjulahira 1296. [7]

Kadija:
Jusuf ef. N.

Priobćio dr. **Stanko Tkalac.**

Još koja k nauci o §§. 134., 140. i 2. sl. g. kaz. z.*

Štovani gospodine uredniče!

U br. 6. ovogodišnjega „Mjesečnika" priobćiste zanimivi slučaj „k nauci o §§. 134., 140. i 2. sl. g. k. z."

Iz opisana dogodjaja i razloga, koje su riešitbam prve i treće molbe pridodani, uvjerio sam se, da je ostalo u slučaju ovom još koješta nerazjašnjenoga i na koliko se namiče ovo uvjerenje i svakomu drugomu, vidi se iz opazaka pošiljača ovoga slučaja i vaše opazke, koju pri kraju pridodaste.

Zato i nastojah pribaviti si uvid u spise i sretno mi podje za rukom, saznati za način, kojim je razpravljao slučaj taj c. k. kraj. odsjek banskoga stola.

Primjetiti moram prije svega, da se i meni čini, kao da nije iztragom, preduzetom po sl. c. k. sudu u Zemunu, sve postignuto, što

---

[4] Svjedoci.

[5] 32 nvč. a. v.

[6] Razumjeva se do punoljetnosti, t. j. u ovom slučaju do navršene 15. godine, jer je diete mužkoga spola.

Punoljetnost (bulugh) predpostavlja se pri nastupu kojega godj od sliedećih znamena:

a) Izliev sjemena (pollucia) kod mužkoga, a vrieme kod ženskoga spola;

b) ako su oko spolnih uda već prodrle tvrde dlake. Neima se pako smatrati znakom punoljetnosti, ako se pokaže brada ili dlake izpod pazuha.

c) Navršenom 15. godinom kod mužkoga a 9. kod ženskoga spola, a k o s e g o r e n a v e d e n i z n a c i p u n o l j e t n o s t i n e p o j a v e v e ć p r i j e.

[7] 4. ožujka 1880.

* Priobćujemo ovdje dopis prijatelja „Mjesečnika," koji baca novo svjetlo na veoma zanimivi slučaj, što ga u br. 6. „Mjes." priobćismo. Ured.

Digitized by Google

i glede objektivnoga i glede subjektivnoga momenta počinjenoga zločina od strogo i točno obavljene iztrage očekivati treba. I u jednom i u drugom obziru čini mi se, da je sudac iztražitelj smatrao okrivljenoga posve vjerodostojnim svjedokom, pa nisu niti protuslovja njegova — konačna razprava izniela je takova na vidjelo — sudcu smetala. Inače se nedade protumačiti razlog, s kojega u iztragi sbog dvostrukog umorstva, počinjena po bielu danu, na javnom putu u sried občine, nisu preslušani ukućani okrivljenoga, komšije itd., nije li tko god od njih bio slučajni svjedok groznomu činu, s kojega dalje nije iztraživano, jeli mogao jedan hitac smrtonosno pogoditi dvie osobe, o kojih se nije potvrdilo, da su išle tako tiesno jedna uz drugu, da bi zrno, prošavši tjelom jedne, imalo jošte snage i drugu osobu smrtonosno pogoditi. Kako ste dobro opazili, trebalo je i na sina ubojice iztragu razširiti, nije li on ili kao svjedok ili možda kao učestnik udioničtvovao u samom zločinu.

Takove i slične misli nametnule su se meni, koji sam imao priliku, pratiti kao strani motritelj djelovanje suda u ovom slučaju.

A sada dopustite mi, da vam priobćim sadržaj riešitbe c. k. krajiškoga odsjeka banskoga stola u Zagrebu od 13. veljače t. g. br. 518.

Riešitbom ovom potvrdi c. kr. odsj. banskoga stola napadnutu osudu prve molbe, proglasi osudjenoga vriednim pomilovanja i dosudi mu kazan težke tamnice u trajanju od 10 godina, pooštrene jednim postom svakog mjeseca.

Razlozi. Usljed kojih su odnošaja usmrćeni Mladen M. i okrivljeni Stojan M. u najvećoj ogorčenosti živili, jest u rješitbenih razlozih prve molbe potanko izvedeno.

Ta ogorčenost rodila je strašnim plodom, smrću Mladena M. i žene okrivljenoga Marije M. Nastaje pitanje, komu se ta umorstva kao zločin u subjektivnom smjeru upisati imadu? C. k. drž. odvjetničtvo tvrdilo je, da se moraju oba ova zločina ubrojiti Stojanu M., pošto je ovaj sam priznao, da su Mladen M. i Mara M. pogodjeni jedino onim hitcem, što ga je on opalio; c. k. sudbeni stol ipak proglasi Stojana M. nekrivim zločina umorstva na Mari M. Branitelj okrivljenoga napokon zagovara nazor, da je okrivljeni radio u stanju pravedne obrane, te mu se možda samo prekoračenje iste (§. 335. k. z.) upisati može.

Sud prve molbe smatra samo usmrćenje Mladena M. sjekirom zločinom običnog umorstva, jer veli glede hitca po Stojanu M. izpaljena, od kojega po njegovom priznanju pogodjen bješe ne samo Mladen M., već i Mara M., da je taj hitac izpaljen samo u izvršivanju pravedne obrane. I sud druge molbe scieni, da se samo usmrćenje Mladena M. može okrivljenom upisati kao zločin običnog umorstva, te da je opravdana prvomolbena osuda; taj svoj nazor temelji paku na sliedeće razloge:

Dokazano je, da su Mara M. i Mladen M. pogodjeni i to bezu-

Digitized by Google

vjetno smrtonosno hitcem iz puške; — isto tako je dokazano, da su Mladenu M. nanešene bezbrojne i smrtonosne ozlede sjekirom, te da mu je najprije nanešena ozleda hitcem iz puške, i da su ozlede sjekirom zadane nakon izpaljenog hitca. Tko je pako te osobe hitcem iz puške ozliedio i tko je Mladena M. sjekirom upravo mrcvario, to nitko nije vidio, ili nije viditi htjeo, jer akoprem se to grozno djelo sbilo poslje podne medju 4—5 satih na javnom sokaku, to nećedu zanj da znadu niti sukućani dotičnih stranaka, niti komšije, niti tko ini — pa obzirom na to mora se uvažiti kao dokaz u subjektivnom smjeru izpovjed okrivljenoga, koji kaže, da je od njegova hitca iz puške ubijen koliko Mladen M. toliko i žena mu Mara M., te koji izrično priznaje, da je Mladena M. sjekirom tako dugo zlostavljao, dok nije vidio, da je mrtav — te da je on sve činio u izvršivanju pravedne obrane, pa nije imao namjere ženu pogoditi, dapače on je tek onda vidio, da je i žena od hitca pogodjena, kad se je od mrtva Mladena M. udaljio.

Naravno, da se izpovjedke, kad imadu služiti pravnim dokazom, samo u toliko uvažiti mogu, u koliko se nenalaze sa drugimi izvidjenimi čini u protuslovju. Točno izpitivanje ustanovljenih tečajem iztrage okolnosti i izpovjedke okrivljenika vode do uvjerenja: 1) žena da je težko pogodjena istim hitcem, koji bje po izpovjedki okrivljenika po njemu na Mladena M. izpaljen; 2) da je veoma vjerojatno, da je koliko Mladen M. toliko i Mara M. ubijena hitci po raznih osoba opaljenimi, i 3) da se Stojan M. taj dan nije nalazio u izvršivanju pravedne obrane, već da je Mladena M. upravo dočekao, te ga najprije smrtonosno hitcem iz puške pogodio i nakon toga sjekirom mrcvario.

Okrivljeni tvrdi, da je taj dan kod kuće bio, u sobi kod prozora sjedio i na sokak gledao. Kad opazi, da koracaju pram njegovoj kući Mladen M. i za njim žena mu Mara M., to je on ustao, uzeo sa klina u kuhinji obješenu pušku, koju je prije osam dana napunio u nakani, da se njom proti Mladenu M. u slučaju napadaja služi, izišao na vrata, dovikujuć Mladenu M. i ženi: „kuda ćete," našto da mu Mladen odvrati: „sad ćeš viditi, kuda ćemo." On tvrdi, da je Mladen nakon tih rieči upravo pram njemu išao, za njim pako Mara; okrivljeni tvrdi dalje, da je na pram njemu koracajućega Mladena iz neposredne blizine hitac opalio, pa pošto je Mladen, kojemu usljed toga hitca sjekira opade, na njega navalio, te se oba hrvali i na zemlju srušili, da mu je njekako sretno pošlo za rukom, sjekiru u ruke dobiti, kojom je Mladena njekoliko puta po glavi udario. On tvrdi, da je, obrativši se od Mladena, vidio, da je i žena ubijena i da mrtva leži i kaže, da je pogodjena istim hitcem, koji je on na Mladena M. izpalio bio, jer nitko drugi pucao nije.

Obavljena izvidjenja dokazala su, da nije niti Mladen M. niti Mara

Digitized by Google

M. izprieda pogodjeni — jer žena je pogodjena od traga, a Mladen sa desne strane; žena iz neposredne blizine, a Mladen iz veće daljine.

Obzirom na to izraziše se vještaci, da je vjerojatno, da žena nije poginula od istoga hitca, kojim bje i Mladen M. smrtonosno pogodjen; ne može se dakle uvažiti izpovjedka okrivljenika, da je žena od njega ubijena; zato se mora u pogledu usmrćenja žene, po zakonu od 16. listop. 1872. proglasiti nekrivim njemu u grieh upisanoga zločina običnog umorstva.

Isto tako nemože se uvažiti izpovjedka okrivljenika, da se je nalazio u pravednoj obrani.

Izreka njegova, da su Mladen M. i žena Mara M. pram njegovoj kući koracali, nezaslužuje vjere, jer se tomu protive okolnosti nedvojbeno dokazane. Lješine poginulih ležale su od kućnih vrata M. dosta daleko i pošto je žena odtraga i to sa desne strane pogodjena, Mladen M. pako hitcem na desnoj strani pogodjen; to nije istina, 1) da je okrivljeni, kad je pucao, na pragu svojih kućnih vrata stajao; 2) da je on na Mladena, koji je pram njemu išao, na 4—5 koraka pucao, jer, kad bi ta njegova tvrdnja stajala, moralo bi biti konstatovano, da je Mladen s prieda i to iz neposredne blizine pogodjen — dočim je očevidom upravo protivno dokazano. Izpovjedka okrivljenoga, da je Mladenu i Mari doviknuo: „kuda ćete," dokazuje nedvojbeno, da Mladen i Mara nisu imali namjeru u kuću M-a ići, nasuprot, da su bili već — kako to očevid mjesta, gdje su se trupla nalazila, dokazao — kućna vrata mimoišli, kad njim Stojan doviknû: „kuda ćete" i da su morali oni, koji su na Mladena i ženu pucali, izaći na sokak, da su morali Mladena i Maru goniti te da su do njih sa desne strane došli; jer pošto se kuće zadruge M. i one zadruge M-ć u jednom te istom sokaku nalaze, te jedna upravo proti drugoj stoji, pošto su trupla nadjena i to Mladena M-ća u sried ulice, a žene Mare M-ove skoro na drugoj strani ulice (gledajuć od kuće M-ove), pošto je žena pogodjena od traga i to desno, a Mladen sa strane desno — to je očevidno, da nije istinita izpovjedka okrivljenoga, da je on na Mladena pucao stojeć kod svojih kućnih vrata, kad je ovaj upravo pram njemu koracao, pa se izpostavljaju po tom sve po okrivljenom za opravdanje njegova djelovanja navedene okolnosti lažnimi. Pošto je i to konstatovano, da je Mladen hitcem iz puške bezuvjetno smrtonosno pogodjen, a tek onda sjekirom zasječen, pošto po mnenju vještaka takova smrtonosna ozleda snagu čovjeka samo njekoliko časova uzdržati može — to je i nevjerojatno, da je hitcem smrtonosno pogodjeni Mladen M. okrivljenog napasti mogao, pa se ta predmieva tim više opravdanom smatrati mora, ako se uvaži protuslovje, koje se razabrati dade iz izpovjedka u razno doba učinjenih. Kod prvoga bo preslušanja kazao je okrivljeni otvoreno, bez svakoga okolišanja, da je

Digitized by Google

naperio pušku proti Mladenu i da je istu izpalio tako, da protivniku klonu ruka i on pusti sjekiru i da je bez sjekire nanj navalio. I kod drugoga preslušanja ostane okrivljeni kod te izpovjedke; promieni nju pako kod konačne razprave u toliko, da je jednom kazao, da je na Mladena, koji je sjekirom na njega jurišao, pucao, da ovaj od hitca pao nije, već da je opet sa sjekirom na njega jurišao; drugi put opet u toliko, da nije htjeo ni znati, je li on pušku odapeo, ili je li se to dogodilo samo slučajno — on kaže, da je sa Mladenom u takovoj blizini bio, da se je puška sa sjekirom baš sastavila. Jednom riečju, on nastoji kod konačne razprave dokazati, da je bila za njegov život neukloniva pogibelj, pa da u branjenju svoga života i u strahu za svoj život nije ni znao potanko navesti, na koji su način Mladen i Mara usmrćeni.

Ta protuslovja jesu najboljim dokazom, da je okrivljeni navalu na njega samo fingirao i da navale od Mladena M. toga dana nije bilo, već je sasvim vjerojatno, da je okrivljeni, pa još jedan drugi Mladena M. i ženu Maru M-ovu, kad su dne 30. travnja 1880. od svoje kuće išli, ubio.

Dokaz u subjektivnom smjeru je na taj način glede zločina prostoga umorstva izvedenoga na Mladenu M. doprinešen izpovjedkami okrivljenoga i to po §§. 264. i 268. k. p. Kazan smrti zakonom ustanovljena te osudjenje na naknadu troškova kaznenog postupka i ovršenja kazni temelji se na propisih u osudi prve molbe navedenih.

Što se pitanja tiče, je li osudjeni vriedan pomilovanja, to drži ovo sudište, da je zaključak prve molbe, da je pomilovanja vriedan, podpuno opravdan i to s razloga tamo navedenih; zato predlaže, da se i ovdje izreče, da je okrivljeni pomilovanja vriedan i da se predloži kazan težke, jednim postom svakoga mjeseca pooštrene tamnice u trajanju od 10 godina.“

— Iz navedenih ovdje u izvadku razloga c. k. kraj. odsj. banskoga stola postići će štioci „Mjesečnika“ za cielo uvjerenje, da je samo ovaj sud pravo shvatio narav čitavoga pitanja i da je svratio potrebitu pažnju i na one momente, koje sudac prve molbe, neobrativši pažnju na nje, smatraše možda (!) malovažnimi.

Uvjeren sam, da je c. kr. kraj. odsj. banskoga stola sudcu iztražitelju pro futuro preporučio veću pažnju i na takove, na prvi pogled malovažne okolnosti. Primite itd.

U Zemunu dne 15. lipnja 1880.

Dr. B. C.

Digitized by Google

Književnost.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marian Derenčin. Knjiga prva — svezak II., III. i IV. Zagreb nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera 1879., 1880.

Tri gore naznačena svezka tumača k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku od dr. M. Derenčina svršuju uvod o zakonih gradjanskih u obće (§§. 13, 14), i razpravljaju od I. diela o pravu osoba, poglavje prvo o pravilih, koja se tiču osobnih vlastitosti (svojstva) i odnošenja (§§. 15—43), poglavje drugo o pravu ženitbenom (§§. 44—136), a od trećega poglavja o pravih medju roditelji i djecom samo nekoliko paragrafa (§§. 137—160). Imajući namjeru sliediti zastopce rad dr. Derenčina, mislim da će biti naj hodnije obuzeti recensijom pojedine dielove tumača, već kako ih g. pisac zaokružava u razvitku svoga rada. Ovaj put ću pregledati dva prva poglavja I. diela, koja idu od §. 15. do §. 136.

Prvo poglavje obrazlaže nekoliko zamašnih pitanja, kod kojih se valja zaustaviti. Amo spada nauka o tužbi, koju g. pisac pod §. 19. razpravlja sa materijalnoga gledišta sliedeć ponajviše teoriju Ungera. Hvale je vriedno, što tim g. pisac upućuje mlade pravnike u onu bitnu razliku medju naukom o tužbi sa formalnoga i sa materijalnoga stanovišta, koju mimoilaze i stariji i noviji komentatori našega gradjanskoga zakonika.

U vrlo važnom pitanju o postanku tužbe pisac sliedi novu školu, koja nazrieva u tužbi „vlastitost pravu prirodjenu“, koja nastaje s pravom, sa konkretnim utemeljenjem pravnoga odnošaja, na kojega zaštitu može se tražiti sudačka pomoć. Tako pisac polag Ungera, dočim odbacuje staru teoriju, koju sliedi i sam Savigny, naime da „actio nascitur“ tek povriedom prava.

Ali ako je stara teorija precienjivala domašaj povriede za postanak tužbe, nova a i sam Unger, premalo ju uvažava.

Istina da privatno pravo — u obće govoreć — jest po svojoj naravi bojno pravo, jer krije u sebi unutarnju neku silu, po kojoj vlastno je oživotvoriti se i protiv volji onoga, koji bi mu stao na put. Ali nije manje istinito, da se ta sila ne smije pokazati ni upotrebiti, ako pravo pri svom ostvaranju ne nalazi nikakve zaprieke. Tužba je kao nož koji mora ostati u korici, dok nitko ne napada povlaštenika. Povrieda prava jest ono perje, koje ga čini izvući na obranu prava. Izkustvo samo to nam najbolje dokazuje, jer čovjek se ne laća tužbe na obranu i ostvaranje prava, koje nitko ne vriedja. S toga čini mi se, da predaleko ide Unger, kad kaže da se i bez povriede prava može podignuti

Digitized by Google

tužba, i tomu navadja za primjer vjerovnika, koji ima pravo tužiti dužnika netom je minuo rok uplate, premda dužnik, ako plati dug te se neupusti u pravdu, nije povriedio (po Ungeru) prava vjerovnika. Usuprot svak uvidja, da je dužnik tim samo, što poslje minula ugovorena roka nije obavio uplate, nije dakle ispunio obveze, — jur povriedio pravo vjerovnika, a ta povrieda ne samo što je povod, nego je uvjet, pod kojim povlaštenik može se latiti tužbe da si izvojuje prikraćeno pravo. I sbilja oblast stavlja na razpoloženje svu državnu silu povlašteniku, kad trpi povriedu svojih konkretnih privatnih prava, a ne kad tu silu hoće upotrebiti da zadovolji prkosu ili udobnosti. Tužba dakle jest, istina, prirodjena svakomu privatnomu pravu, ali u svrhu da služi na zaštitu i na ostvaranje povriedjena prava. Pri postanku akcije povrieda prava dakle odlučujuću ulogu igra. Top muči, ako nitko ne napada na tvrdjavu. Prah i tane ne troše se za igru. [1]

Nauku o juristič kih osobah raspravlja g. pisac pod §§. 26. 27. sliedeć ponajviše Ungera. On se stavlja na slobodoumnije stanovište, kad ne zahtjeva niti u teoriji niti po našem zakonu za postanak korporacije, da joj država podieli juristič ku osobnost, koja (juristič ka osobnost), kako dobro veli, „leži već u dopustnosti svrhe, radi koje su se fizične osobe sjedinile“ (str. 186). Ali i g. pisac protuslovi kad brojeć uzroke, s kojih korporacija može prestati, navadja i onaj, po kojem „državna ju vlast liši juristič ke osobnosti“ — dočim prvo ne priznaje nikakvoga podieljivanja juristič ke osobnosti po državi, te opaža dobro po Ungeru (str. 186—27), da propisi zakona od 26. studenoga 1852. o družtvih odnose se na redarstvenu koncesiju, a ne na juristič ku osobnost. Najpogibeljnija za obstanak javnih korporacija jest teorija o „podieljivanju juristič ke osobnosti“ — koja u državah, što no na svom stiegu nose grb liberalizma, kao Francuzka, Italija i Njemač ka, vrši ulogu nepravne ustanove konfiskacije privatnoga imetka od absolutistič ne dobe, i to u većem stilu i sa riedkim cinizmom. Zato čestitam g. piscu, što ne pristaje uz tu opasnu teoriju — koja nije ni u pozitivnom zakonu osnovana, — te držim da mu se je nehotice

[1] Zatočnike jedne i druge teorije, u svaku od kojih spadaju glasoviti moderni civiliste, mogo bi čovjek lasno u sklad dovesti, kad bi se složili u času, kad se ima smatrati da počimlje borba za pravo. Kad Unger veli: „Tužba nije borba prava s nepravicom“ (System, II. 378) ima to razloga u smislu, da izvedenje tužbe nije sva borba, koja se sastoji iz „sudbena priepora u svojoj cielini“ (ib. o. e.); ali tko može zaniekati, da nije početkom borbe izvedenje tužbe? Na isti način nije sva bitka prvi hitac iz topa, ma da je top bio nabit samo barutom, — ali nitko neće dvojiti, da je ono početak bitke. Ako se neprijatelj preda na prvi hitac, te podiže bieli barjak, ništa boljega, nu taj uspjeh ipak će se zahvaliti onomu prvomu neprijateljskomu hitcu.

Digitized by Google

podkralo što navodi kao uzrok ukidujući korporaciju, taj, da se korporacija liši juristične osobnosti.

S istoga razloga nedržim da je točno izrečeno ono što g. pisac veli, da najme „vjerozakonskim občinam katoličkoga kultusa dozvoljeno je kriepošću članka XXIX. konkordata pravo steći vlastničtvo i pravo slobodne uprave". Pravna narav konkordata ne sastoji se u kakvom dozvoljenju, koje država čini crkvi, jer katolička crkva jest savršeno družtvo, koje niti obstanak niti uvjete obstanka i života svoga ne crpi od države. [2]

Kad bi se na crkvu katoličku, iliti na bud koju crkvu uporavljala opasna teorija „podieljivanja juristične osobnosti" — dalo bi se državi u ruke oružje, kojim bi ona mogla, u koliko stoji do nje, uništiti svaku crkvu, lišavajuć ju sposobnosti steći sva ona materijalna sredstva, kojih treba za svoj obstanak. Tako je počinila u najnovije vrieme Pruska sa katoličkom crkvom, a sad kad pišemo, pravi Francuzka, u kojoj je teorija o podieljivanju juristične osobnosti svoj vrhunac postigla, sa redovničkimi redovi, kojim nieče svaku sposobnost steći vlastničtvo, ako im nije juristična osobnost po državi priznata.

S toga hoće li se ostati pri fikciji juristične osobnosti, treba se držati čvrsto onoga načela, da „ona leži već u dopustivosti svrhe, radi koje su se fizične osobe sjedinile", treba dakle abstrahirati od podieljivanja te osobnosti po državi. Istina, da ova kod redarstvene koncesije sudi o dopustivosti svrhe, i tim ima u ruci sredstvo, kojim može osujetiti postignuće najkoristnijih i najplemenitijih ciljeva za umni i duševni napredak naroda. Radi toga, i što se fikcija juristične osobnosti nepokazuje neobhodnom na pravnom polju, što ne nalazi podpore u rimskom pravu, gdje neima traga take fikcije [3], što ne odgovara naravi stvari, prikazuje se daleko temeljitija Brinzova teorija, koja neće da prizna dvie vrsti osoba, naravnih i umjetnih, koje zadnje in rerum natura

---

[2] O nikakvom dozvoljenju države nego o pravu crkve govori čl. XXIX. konkordata: „Ecclesia jure suo pollebit novas justo quovis titulo libere acquirendi possessiones, ejusque proprietas in omnibus quae nunc possidet, vel in posterum possidebit, inviolabilis soleminter erit." . .

[3] Rimsko pravo po obćenitom mnenju najglasovitijih romanista nije priznavalo fikciju juridičke osobnosti, vjerno onomu praktičnomu geniju, koji je označivao rimske pravne tvorbe. Naravna ljudska težnja za personifikacijom nalazi odjeka u rimskom pravu, ali ne kao proizvod pravdoznanstva, zakonarstva i pravnih običaja, nego same mašte, kako to opaža Brinz: „Die Personificationen des römischen Rechtes erscheinen nirgends als ein Product der Jurisprudenz, der Gesetzgebung, rechtlichen Übung, überhaupt des Rechtes, sondern als specifische Werke des Glaubens und der Phantasie. Unsere juristischen Personen dagegen sollen eine specifische That des Rechtes sein." (Pandecten II., s. 995.)

Digitized by Google

ne obstoje, nego dvie vrsti imetka, jedna s kojom je spojen subjekt, a druga koja neima subjekta, ali ipak je pravno sposobna. Amo spadaju korporacije i zaklade. (Brinz, Pandecten II. Band, str. 999. i slj.) Ob ovoj teoriji i naš pisac natuca u 7. noti strane 182, a bilo bi koristno da ju je u jezgri nacrtao, tim više, što ona jur ima glasovitih privržcnika i medju našimi civilisti, kano Demelius, Randa, a i sam Unger počeo se s njom sprijateljivati u nasljednom pravu.

Bit će takodjer lapsus calami, što g. pisac broji na strani 184 sveučilišta u javne korporacije, na koliko imadu imetka, dočim na strani 189 uvršćuje ih točnije u zaklade, nu dobro veli, da su u staro doba bila korporacije.

Na drugom mjestu imao sam sgodu razpravljati sa g. piscem vrlo važno pitanje o državljanstvu, koje on tumači u svom tumaču od str. 190 do str. 207. Nakon izdanoga drugoga svezka Tumača stvoren je hrvatsko-ugar. zakon o državljanstvu u saboru, i potvrdjen po kralju. Tim je na polju pozitivnog zakonodavstva ovo pitanje riešeno. Nego priznavajuć, kako sam i prvo priznavao zajedničko državljanstvo, — nitko neće zaniekati, da pripadnik hrvatske zemlje sa svojom državopravnom osobnosti nije vas podvrgnut ugarsko-hrvatskoj državnoj vlasti, nego stranom i domaćoj, naime u svih onih predmetih, o kojih, ne bivši ovi priuzdržani zajedničkom saboru i središnjoj vladi, pripada našoj kraljevini pravo podpune samouprave (§§. 47, 48 nagode), po kojoj ona sačinjava politički narod, imajući posebni svoj teritorij, i u pogledu nutarnjih svojih poslova (bogoštovja, nastave, pravosudja i uprave) svoje vlastito zakonodastvo i samostalnu vladu (§. 59. nagodbe). Pošto dakle unutar ovih granica svaki pripadnik naše zemlje svojom državopravnom osobnosti podložen je domaćoj vlasti, ne može mu se poreći neki status, s kojim su skopčane državopravne povlastice i dužnosti potičuće od svake podanosti. Na taj status moraju se pozivati vladini organi, kad god govore o političkih pravih, pripadajućih po nagodbenom zakonu svakomu Hrvatu. G. pisac zvao je više krat taj status „pripadničtvo“, jer po ovom, a ne po samom zajedničkom državljanstvu, nastaje onaj savez, koji spaja osobu sa hrvatskim teritorijem, koji ju čini dionikom povlastica i dužnosti, vlastitih svim članovom političkog naroda hrvatskoga (§. 59). Sa svoje strane volim taj status zvati indigenatom u nešto ograničenom smislu staroga hrvatskoga prava i obćenitoga prava (jus comune), jer bolje odgovara tradicijam i dostojanstvu naroda hrvatskoga, i državo-pravnomu položaju, što ga zauzimlje u Hrvatskoj unutra granica njezine samostalnosti svaki njezin pripadnik.

Može se dakle tvrditi i dokazati sa nagodbom u ruci i poslje zakona o državljanstvu, da svaki član političkoga naroda hrvatskoga

Digitized by Google

u isto doba jest ugarsko-hrvatski državljanin,[4] i hrvatski indigena. Na isti način svaki ginevinski pripadnik jest švajcarski državljanin, a u isto doba ginevrinski indigena, jer i njegova državo-pravna osobnost nije sva podvrgnuta zajedničkomu zakonarstvu i središnjoj vlasti švajcarskoj, nego stranom — unutra granica samostalnosti kantona — i domaćemu zakonarstvu i domaćoj vlasti. Ovaki indigenat nameće se svud gdje je država federativno uredjena, a nitko neće zaniekati, da Hrvatska s Ugarskom stoji na temelju nagodbe od god. 1868. u federativnom odnošaju, da Hrvatska jest saveznik Ugarske.

Bit će opazili štioci, da se ovo moje obrazlaganje osniva na definiciji državljanstva, kako ju daje Unger,[5] kojega sliedi u bitnosti i g. pisac dr. Derenčin.

Da gradjanin može biti državljaninom više naroda, i da kao takov ima ispunjivati državo-pravne dužnosti prama svakomu narodu, kojega je članom, to nam dokazuje i nedavna prošlost u našoj državi, gdje je obstojao za pripadnike kraljevina i zemalja, spadajućih i njemački Bund, posebni indigenat uz austrijsko državljanstvo (Unger, I. 292—4). Mogućnost sukoba dužnosti, u koji može doći podanik više država, bud glede svojih državo-pravnih, bud glede privatno-pravnih odnošaja, zahtieva da joj se putem medjunarodnoga javnoga i privatnog prava stane na put. Zanimiv je u tom obziru članak u „Revne de droit international et de Législation comparée" Tome XII. 1880. — Nr. 3 — „o pravu služiti se dvostrukom narodnosti i o granicah ovoga prava" od švajcarskog prof. Lehra, gdje se tvrdi pravna mogućnost dvostrukog državljanstva, te mu se postavljaju neke granice, osobito sa gledišta sukoba privatno-pravnih dužnosti, u koji može doći takvi dvostruki državljanin. U Austro-Ugarskoj državi pak, gdje sve zemlje jedne i druge strane manarkije sačinjavaju nerazriešivi savez, gdje je jedan vladar, jedina vojska, jedino rukovodjenje vanjskih posala, — daleko lasnije bi se moglo dogoditi, da neko bude u isti par državljanin austrijski i ugarsko-

---

[4] Zajednički zakon o državljanstvu zove ovo „ugarskim", nego i poslje tog zakona bi potvrdjen zakon o pripadničtvu, gdje je upotrebljena izreka za pripadnike Hrvatske „ugarsko-hrvatsko državljanstvo".

[5] System I. s. 293. Österr. Staatsbürger ist derjenige, welcher Mitglied der österr. Staatsgenossenschaft ist, also mit seiner staatsrechtlichen Persönlichkeit dem österr. Staatsverbande angehört, dem österr. Staatsoberhaupte unterworfen ist." A g. dr. Derenčin: „Ugarsko-hrvatski državljanin jest član ugarsko-hrvatske zajednice. U tom odnošaju podvrgnut je državo-pravnom svojom osobnošću vlasti ugarskoga i hrvatskoga kralja" (str. 192). Ovdje, da bude definicija podpuna, valjalo je nadostaviti „i ugarsko-hrvatskomu savezu." Nadopunjenje ovo odgovaralo bi Ungerovoj definiciji i državo-pravnom odnošaju medju kraljevinom Hrvatskom i Ugarskom.

Digitized by Google

hrvatski, a da nedodju u sukob njegove osobite državo-pravne dužnosti, koje ga vežu s jednom i s drugom polovicom monarkije.

Novi zakon švajcarski od 3. srpnja 1876. o naturalizaciji i ob odreknuću švajcarske narodnosti (državljanstvu) potvrdjuje naše mnenje, da zajedničko državljanstvo ugarsko-hrvatsko ne izključuje posebnog hrvatskog indigenata. U Švajcarskoj, kako se vidi po gore spomenutom zakonu, navedenom u istom svezku citirane Revue (str. 317), svaki tudjinac, koji želi postati švajcarskim državljaninom, ima tražiti od saveznoga vieća ovlaštenje da bude primljen kao gradjanin jednoga kantona i jedne občine. Razlikuje se dakle le droit de cité suisse (švajcarsko državljanstvo) i „le droit de cité d'un canton et d'un commune" indigenat kantona i občine. (Članak I. pomenutog zakona), dapače priznaje se, da hoće li se Švicar odreći švajcarskog državljanstva, vlast kantona „aux termes de la loi cantonale déclare le réquérant libéré des liens de la nation, lité cantonale et communale." (Vlast kantona u ime kantonskog zakona proglasuje molitelja riešenim saveza kantonske i občinske narodnosti.) Ovaj kantonski indigenat i občinsko pripadničtvo jesu prvi stepeni i neobhodni uvjeti, kojimi se može steći državljanstvo švajcarsko.

Prije novog zakona od god. 1876. pripadnik nekih kantona (n. p. Ginevre i Freiburga) nije se mogao odreći dotičnog indigenata, — a ipak mogao je steći državljanstvo drugog naroda.

A i sada, ako se ne dozvoljuje švajcarskomu gradjaninu, da se odreče svoga državljanstva, može on uz svoje uživati i državljanstvo drugog naroda.

I u teoriji o mjestnom ograničenju zakona (prava tudjinaca — medjunarodno privatno pravo), g. pisac sliedi ponajviše Ungera. I on opažava, koli su oskudne u našemu zakonu ustanove o medjunarodnom privatnom pravu „usljed česa nepreostaje drugo nego riešiti pitanja, koja bi se u tom obziru pojavila, po načelih, koja je znanost ustanovila i u duhu našega zakonika." Ove zadnje rieči smo podbrazdili; jer njimi g. pisac svadja na pravu mjeru načelo, koje je Unger preveć široko i protiv temeljnim pravilom zakonske hermeneutike (§§. 6., 7. i 8. o. g. z.) po njem samom postavljenim, proglasio kad je uputio sudca na samu znanost, kao na jedini izvor tumačenja gdje se radi o riešenju pitanjih medjunarodnoga prava, koja nisu po zakoniku predvidjena.[6] Tim manje smije se sudac bezograničeno obazirati na priznate teorije medjunarodnog privatnog prava (Unger), što vlada velika raznoličnost mnenja u ovom predmetu medju učenjaci, kako

[6] Sistem I. 159.

Digitized by Google

isti Unger navadja. Taj glasoviti civilista sliedi teoriju Savigny-a, po njem dakle, gdje naš zakonik ne rieśava dotično pitanje, Savigny bi imao dati sudu ključ tumačenja prepornog slučaja. Dr. Derenčin, zahtievajuć da sudac vazda rieši slučaje, nepredvidjene po gradj. zak. „u duhu ovoga zakonika“, ostaje u granicah doktrinalnoga tumačenja zakona.

Opaziti ću još ovdje, da g. pisac riešavajuć najvažnija pitanja medjunarodnog privatnog prava, izostavlja ono vrlo znamenito „po kojem pravu imade se prosudjivati sklapanje ženitbe,“ — dočim uzima u pretres prosudjivanje zaruka i imovinskog bračnog prava (str. 219). Ono pitanje kasnije dolazi istina pri raspravi ženitbenog prava, ali ovdje trebalo ga je natuknuti sa gledišta medjunarodnoga privatnoga prava, kako je to učinio i Unger. [7]

G. piscu je uteklo, da pošto je Austrija pristala na zakon turski od 18. lipnja 1867., po kojem je austrijskim podanikom priznata sposobnost posjedovati u Turskoj nepokretnina (br. 5 državnog zak. l. od god. 1869.), — prestala je nesposobnost turskih podanika posjedovati u našoj državi nepokretnina, kako to još drži g. pisac (str. 208—4).

O drugom poglavju, naime o ženitbenom pravu drugi put.

Prof. dr. Vojnović.

Viestnik.

Konferencije o preustrojstvu uprave obdržavaju se kod kr. zemaljske vlade, kojim predsjeda nj. preuzvišenost ban, a sudjeluju gg. predstojnici vladnih odjela i predsjednik kr. stola sedmorice. Službene novine javljaju, da je ta konferencija uzela u kombinaciju i krajinu. O rezultatu konferencija domaće novinstvo neumie gotovo ništa pripoviedati; — nova Presse ima ipak iz Zagreba brzojavnu viest, da se je u načelu zaključilo spojiti opet upravu sa sudstvom. — Čekat ćemo ipak pouzdanijih viesti.

— G. dr. Fr. Jos. Spevec, kr. podžupanijski perovodja u Sv. Križ-Začreću, prijavi da pristupa prav. družtvu kao član.

— Sa sveučilišta. Školska godina 1879/80. završena je 31. srpnja t. g. na hrvatskom sveučilištu službom božjom, obdržavanom istoga dana u 8 satih u crkvi sv. Katarine. — U drugom poljeću tek minule školske godine bijaše na hrv. sveučilištu upisano slušaoca: a) na fakultetu bogoslovnom redov. 18 izvanrednih 37; b) na pravo- i državoslovnom redov. 193 izvanrednih 3 c) na mudroslovnom redov. 31 izvanrednih 25. Ukupno na sva tri fakulteta 307.

— (Odbor za proučenje osnove novoga kaz. zak.) što no ga je izabrao prof. sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta, podnio je prof. sboru svoje izvješće, u kojem javlja medju ostalim, da je referent odborov — prof. dr. I. Čakanić, izradio svoje izvješće ob općenitom dielu osnove kaz. zak.,

---

[7] System, I. s. 189—192. Sada su vladajući u tom obziru za katolike §§. 3, 7, 74 civilnoga ženitbenoga zakona od 8. listopada 1856.

Digitized by Google

da će odbor za koji dan uzeti u razpravu izvjestiteljevo izviešće, te ga predložiti početkom mjeseca listopada ukupnomu prof. sboru.

— Za dekana pravo- i državoslovnoga fakulteta izabran je za buduću školsku god. prof. dr. Konst. Vojnović knez užički.

— Prošli mjesec srpanj u mnogom nepovoljan nebijaše drugačiji ni pravničkomu družtvu. Dne 1. srpnja preminu u Karlovcu Lujo Polič, tajnik kr. podžupanije jaskanske. Premda još mlad u godinah spadao je Lujo Polić medju naše vrstnije činovnike upravne, bijaše savjestan i vrlo radin. Pokojnik pristupi odmah u početku prav. družtvu kao član, napiše više članaka za Mjesečnik, bijaše kroz više godina povjerenikom prav. družtva u Koprivnici. — Dva dana kašnje umre na svom povratku iz kupelji u Zagrebu Marko Filjević, kr. kot. pristav u Jaski, takodjer u mladih još godina. — Napokon moramo žalostni zabilježiti smrt Ilije Sporčića, prislušnika kod c. kr. sudb. stola u Gospiću. Pokojnik je istom svršio sveučilište, ali je pokazivao liepih sposobnosti, te je nedvojbeno služba i domovina izgubila u njem vrstna mladića. — Lahka im zemlja.

Iz Beča pišu nam: Dosadanjega ministra za pravosudje dra Stremayera zamienio je na ministarskoj stolici dr. barun Mavro Streit. Novoga ministra pozdravljaju kao čestita pravnika i svestrano naobražena čovjeka. Rodio se u Pragu, gdje je i promoviran na čast doktora prava. G. 1847. stupi kao pravni vježbenik u državnu službu, u kojoj se je penjao od stepena do stepena, dok ne postade g. 1876. predsjednikom višega suda u Brnu. G. 1879. postade tajnim savjetnikom, te bude iste godine od gospodske kuće carev. vieća izabran članom drž. suda. Pravo je ime novomu ministru Frey; prije nekoliko godina adoptirao ga je njegov tast barun Streit, bivši predsjednik višega suda u Pragu. Brat mu pl. I. Frey obnašao je sve doneklje zvanje generalnoga odvjetnika kod drž. prokurature u Beču. — Dr. Stremayer imenovan je drugim predsjednikom najvišega suda.

Imenovanja. Antun Sladović, fin. savjetnik imenovan je financ. nadsavjetnikom i namjestnikom predstojnika kod c. k. fin. ravnateljstva u Sarajevu. Konrad Exner fin. savjetnikom II. raz., Danilo Bogunović fin. tajnikom I. raz. i Ivan pl. Orešković fin. tajnikom II. raz., sva trojica kod fin. odjela c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemalj. upravne oblasti u Zagrebu; Josip Mačvanski do sada prevoditelj fin. tajnikom II. raz. kod kr. zemalj. fin. ravnateljstva; dr. Ignjat Klemenčić i Andrija Matić, oba kot. pristavi u Jaski, ovaj potonji extra statum; Slavko Aranicki sudb. pristavom extra statum kod kr. sudb. stola u Belovaru; dr. Ivan Pantelić perovod. vježbenikom kod kr. ravnateljstva pravnih posala u Zagrebu.

Premještenja. Nikola Babić sudb. pristav premješten je iz Gospića u Petrinju. — Lazar Sriemčević, prislušnik iz Mitrovice u Vinkovce.

Stečaji. Aleksander Agić, protokol. trg. u Varaždinu. — Kr. sudb. stol varaždinski. — Z. i upr. im. odvj. dr. Fr. Erhartić, zam. odvj. Vladoj Perko. — Pr. r. 28. rujna t. g.

— Ostavina Petra G. Jankovića, preminuloga u Zemunu 22. lipnja o. g. — C. k. sudb. stol u Zemunu. — Z. i pr. up. im. odvj. Ivić, zam. odvj. Opel. — R. pr. 5. rujna o. g.

Odvjetničku pisarnu

otvoriše u **Jaski** g. Metel Peklić, u **Zagrebu** g. dr. J. Goldmann.

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. vanjski članovi pravničkoga družtva

za godinu 1879.

Gaj Svetoslav 6 fr., Matasović Luka 3 fr., Vlasak A. 3 fr., Belošević Gjuro 6 fr.

za godinu 1880.

Hegedić Stjepan 6 for., Budisavljević pl. Bude 3 for., Dimitrijević dr. 3 for., Nikolajević Svetozar 3 fr., Popović Stjepan 3 for., Kovač Jovan 3 fr., Ivkanec Ljudevit 3 for., Bogdanov J. 3 for., Čermak I. 3 for., Modranyi Lj. 3 for., Matasović Luka 3 fr., Posilović dr. Mio 3 fr., Strišković Gjuro 3 fr., Magjar pl. Metel 3 for., Kendjelić dr. Martin 6 for., Tkalac dr. St. 3 for. Thaler Em. 6 for., Thierry vitez Vjek. 6 for., Tubić Stjepan 6 for., Čaklović Vinko 3 for., Čegetek Franjo 3 fr., Mladenović Kosta 3 for., Radja A. 3 fr., Vukovarac A. 3 for., dr Fran Jos. Spevec 3 for.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 9.

Zagreb 1. rujna 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razpravni dio.

Strana

Dr. **Ivan Ružić**: Ocjena osnove kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku (Nastavak) 321

Dr. **Stj. Posilović**: Odgovor na članak g. A. Rušnova, štampan u 8. broju Mjesečnika o. g. 327

Dr. **Fr. I. Spevec**: Oporuka zadrugara 331

Dr. **Ant. Pavliček**: Da li mora pošteni posjednik, odsvojiv ili potrošiv stvar tudju, dati vlastniku ono, što je s tim stekao? 339

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni:

a) Skrbnik je dužan dati naknadu, ako je propustio unovčiti kupone imovine štićenikove sudbeno deponirane, ako su kuponi usljed onoga propusta, propali. — Depozitni ured nije dužan službeno izviestiti da dospieli kupon nije unovčen 350

b) Beriva činovnika zajedničkih austro-ug. c. k. ministarstva nisu podvržena ovrhi 351

c) Nasljednik je prvi pozvan da dadne ubavjest o stanju ostavinske imovine. — I pravni zahtjevi mogu biti predmet ostavinske razprave 352

II. Kazneno-pravni:

a) Dr. **M. J.** Ujak nije bližnji rodjak u smislu §. 142. k. z. 352

b) **D. G.** K nauci o §. 171. i 98. k. z. 352

Dr. **Stanko Tkalac**: Parnica radi otčinstva 356

N—n: Numerus clausus (Dopis iz Beča) 357

Književnost: Tumač obćemu itd. (Nastavak) 362

Viestnik 371

Digitized by Google

Ocjena osnove kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku. *

Piše dr. Ivan Ružić.

(Nastavak.)

Glava II.

Razlozi, koji kaznu dokidaju ili ublažuju.

§§. 16. i 17. Osnova je po primjeru drugih zakonodavstva propustila definirati nakanu i nepomnju, kaznjivost ove kao obćenito načelo izreći,[28] i stupnjeve postaviti, te je poput osnove cislajtanskoga kaznenoga zakona [29] u obće ovu nauku jednostavnijom učinila i time predusriela mnogim prepornim pitanjem, koja je izazvao sadržaj §. 1. postojećega kaznenoga zakonika. [30] Ali zato se predpostavlja, da se sudac na znanost uprieti ima, pa da si barma obćenita načela kaznenoga prava prisvoji. [31]

Sa naukom o nakani i nepomnji je u uzkom savezu ona o razlozih, koji „kazan" dokidaju i ublažuju. Nu bez obzira na to,

---

* U br. 8. str. 286 Mjesečnika je rieč „svestno" pogriešno mjesto rieči „jestno" tiskana. (Op. ured.)

[28] Protivno bi se moralo suditi prema V. Bogišić-evom Zborniku pravnih običaja u hrvatskoga naroda, str. 587 i sl. Nu iz pitanja stavljenoga po sabiratelju i iz odgovorâ se vidi, da se tu nečini razlika izmed slučaja i nepomnje.

[29] Dr. I. Glaser, l. c. str. 104. i sl.; Dr. S. Mayer, u Juristische Blätter, 1874. br. 47.

[30] Dakako da bi prema uvodnom obrazloženju o razredbi zločina imao glasiti §. 16. ovako: „Za ubroj kaznjivog djela zahtjeva se, da je ono sa nakanom počinjeno, u koliko nije u drugom dielu izrično ustanovljeno, da se takodjer djelo počinjeno iz nepomnje kazniti ima". Dr. A. Geyer, l. c. str. 13.

[31] T. Gessler, Über den Begriff und die Arten des Dolus, str 169. i sl. smatra s toga za potrebno, da sva načelna pitanja zakon rieši, jer mogu nazori pojedinih sudova veoma različiti biti. — Dr. C. G. Wächter, l. c. str 107. zahtjeva, da bi se barem ustanovila granica izmed nepomnje i slučaja, odnosno, da bi se riešilo pitanje, koj stupanj pomnje treba imati, da koje djelo nepodpadne pod obseg nepomnje.

Digitized by Google

da bi shodnije bilo zamjeniti rieč „kazan“ sa rieči „kaznjivost“, jer je zaista nešto drugo, da li koje djelo niti najmanje kaznjivo nije, t. j. da li je temeljita odnosno ubrojiva odgovornost radi počinjenoga djela u toliko, da može izazvati potreban zakoniti odpor, ili da li se neima kazan radi nedvojbeno zločinskog djela proti krivcu izvesti, n. pr. radi njegove smrti, ili jer je nastupila zastara, — bez obzira na to, rekoh, bilo bi za ublažujuće razloge prikladnije mjesto kod glave VI. ob odmjeri kazne.[32]

Izričuć §. 17., da „djelo kaznjivo nije“ itd., pristaje uz obćenita i u dosadanjem zakonodavstvu priznana načela. Nu taj izraz nije točan, jer neradi se tuj, inače kaznjivo djelo nekaznjivim pustiti, ili takodjer samo kaznjivost izključiti, već o tom, da se ono djelom i u toliko napose kaznjivim smatrati ne može, gdje manjkaju uvjeti k sposobnosti za djelo, gdje ono, što u izvanjskom pojavu uspjeh izvadja, što bi inače odgovornost izazvalo, ovdje samo kao čin (facere, ne agere), nipošto kao djelo vrieditи može (Eine Wirksamkeit ohne freie Willensbestimmung ist keine Handlung mehr“).[33]

Osniva li se ubrojnost „na intelektnoj snazi dotične osobe“, najme na svjestnosti o kazneno-pravnoj naravi svoga djela,[34] to ovaj pojam sa „slobodnom voljom“ nije identičan.[35] — Istina nesvjestan nemože uvjek ujedno svojom voljom samostalno upravljati; nu slobodno upravljanje i svjestnoga može izvanjskim uplivom izključeno biti, n. pr. kod sile i prietnje ili nevolje (§§. 18 i 19. osnove).

Pojam „slobodne volje“ niti je juridički niti medicinski. Ju-

---

[32] J. Fr. H. Abegg, l. c. str. 38.

[33] Dr. A. F. Berner, Kritik d. Entw. e. Strafgesetzb. f. d. Nordd. Bund., str. 17. — J. Fr. H. Abegg, Beiträge zur Begutachtung d. Entw. d. Gesetzb. ü. Verbr. u. Verg. f. d. Königr. Bayern, str. 39. — Dr. R. E. John, l. c., str. 267.

[34] „Odnosno na vlastitom sudu činitelja o kvalitetu predstave, po kojoj je odredio objekt volje“, kako kaže Dr. Nap. Špun-Stržić u Mjesečniku od g. 1875. br. 1.

[35] Isto tako ne može se slobodna volja — kao posljedica — i svjestnost kaznjivosti čina kao uzrok postaviti nuzpored u alternativnom obliku, kao što to čini austrijska osnova. Prisp. Dr. T. R. Schütze, Zur Revision des Kapitels von der Zurechenbarkeit in österr. Str. G. B. Entw. i Dr. A. F. Berner Lehrbuch, 7. izd., §. 77.

Digitized by Google

ridički pojam, o kojem se ovdje radi, je ubrojnost,[36] koja se ima obzirom na osobu i na pojedini konkretni čin prosudjivati. „Slučajevi nisu tako riedki, gdje pojedincu manjka pravna moć razpoznavanja glede stanovitoga djela, ne usljed kakovoga abnormalnoga stanja, već usljed nedostatnoga duševnoga razvoja.[37] On je u ostalom kriepak, te bi se morao smatrati svjestnim u pogledu drugih djela počinjenih u jednakoj prisobnosti. To je slučaj n. pr. u pogledu nekojih djela onih tudjinaca, koji su iz drugog kulturnog svieta k nama premješćeni. Ne manje u onih slučajevih, kao što je onaj, kada je seljak za vrieme rata neprijateljskog vojnika umorio u osvjedočenju, da je time izveo patriotičko djelo (Herbst, grundsätzl. Entscheidungen d. österr. O. A. G. zu §. 2.). Ovdje o izključenju slobodne volje govoriti bio bi nesmisao. Tu se radi jedino o manjkavom razvoju ćudoredno-pravnoga suda, što biva ne samo kod djece i malodobnika, već i kod odraslih, te nam razjasnjuje razlog za njihova protuzakonita djela. Usljed netočne oznake ubrojivosti subsumiraju se takovi slučajevi pod kakovgoder drugi, često neprikladan vid (nepoznavanje kaznenoga zakona ili error facti) . . . [38]

Da se izključi dakle nakana (dolus), predpostavlja se svakako, da činitelju manjka sviest o kaznjivosti čina.[39] Istina sviest o kaznjivosti čina manjka i kod neznanja kaznenoga zakona;[40] nu čim se napose izreče, da neznanjem zakona nije izključen ubroj, to je time uklonjena i pogibelj iztaknuta u motivih.

Što se tiče pitanja, koji razlozi neubrojivosti postoje, to

---

[36] Dr. A. Merkel, l. c. str. 55.; napose pako Dr. E. Buchner, Lehrbuch der gerichtlichen Medicin: „Unzurechnungsfähig ist weder ein ärztlicher, nach ein gerichtsärztlicher, sondern lediglich ein juristischer Begriff . . . Es ist unrichtig, wenn der ärztliche Sachverständige in seinem Gutachten sich über die Zurechnungsfähigkeit ausspricht. Seine Competenz erstreckt sich lediglich auf den Auspr. über die Selbstbestimmungsfähigkeit". Prisp. i E. Brusa, l. c. str. CXIII.

[37] Prisp. A. Feuerbach, Lehrb., 14. izd., §. 90.; Dr. A. W. Heffter, Lehrbuch, 5. izd., §. 52.

[38] Dr. A. Merkel, l. c. str. 54.

[39] „Conscienza della reità dei propri atti." E. Pessina, Appunti intorno al nuovo Schema di Codice Penale, 1875. str. 13. Prisp. Dr. T. R. Schütze, l. c. str. 91.

[40] Dr. R. E. John, l. c. str. 267.

Digitized by Google

moram suglasno sa motivi priznati, da ono zadaje juridičkomu, medicinskomu i filozofičkomu svietu silnih poteškoća.

Predlozi medicinskih sborova dadoše pravac §. 51. njemačkoga kaznenoga zakona, kojemu se je priključila osnova cislajtanska i zakonik ugarski kao i osnova za Nizozemsku čl. 47. i ona za Hrvatsku. — Pod izrazom „nesvjetica“ se razumjevaju sva ona abnormalna duševna stanja, koja se nemogu kao bolest označiti, [41] kamo spada stanje snivanja, tako zvane traposviestnosti i podpunog pijanstva; [42] dočim oznaka „boležljivo duševno poremećenje“ u njemačkom zakonu i cislajtanskoj osnovi obuhvaća sve duševne bolesti, koje znanost poznaje i za koje jim jezik u običnom životu nikakovog imena neima. Dodav austrijska osnova rieč „zaustavljenje“ ka definiciji sadržanoj u njemačkom zakonu, imala je pred očima i takove slučajeve, u kojih se nije duševno djelovanje, premda inače zdravo i normalno, radi pomanjkanja nekojih ćutila razvilo kako treba. Svrha tomu dodatku [43] bila je ta, da se potrebna ustanova o gluhoniemih, kao što ju njemački zakon sadržaje, suvišnom učini. Za osnovu hrvatsku je ta potreba usljed §. 27. odpala.

Pribrojimo li po Merkel-u iztaknuti jošter razlog, onda bi prema rečenomu imao §. 17. osnove glasiti ovako:

Neima se kazneno postupati proti onomu, koj svoj čin u njegovomu čudorednomu i pravnomu znamenovanju prosuditi mogao nije; bilo to, jer se je nalazio u nesvjestici, ili jer mu je usljed bo-

---

[41] A. Bertand, Cours de Code pénal, 4. éd. str. 350.: „La démence est un état générique, qui comprend bien des états; ce n'est pas seulement l' extinction des facultés intellectuelles, c'est leur altération, leur égarement, leur déviation“.

[42] Naproti posebnomu dodatku u §. 56. cislajtanske osnove u pogledu podpuna pijanstva, kao što ga je preporučio odbor austrijske zastupničke kuće (Bericht des Strafgesetzausschusses über die Regierungsvorlage, betreffend ein neues Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Übertretungen, str. 181), prisp. Dr. T. R. Schütze, zur Revision des Kapitels; i Dr. K. Krall, u Allgem. österr. Gerichtszeitung, 1876. br. 45.

[43] Nizozemska osnova rabi u čl. 47. mjesto izraza: „kad mu je duševno djelovanje bilo zaustavljeno“, onaj: „uslied manjkavog razvoja“, kojega E. Brusa, l. c. str. CXI. zapostavlja onomu prvomu. Nu i taj izraz imao bi po istom piscu zamieniti ustanovu gluhoniemosti, (str. CXIII).

Digitized by Google

lesti duševno djelovanje smeteno bilo, ili jer mu je duševno naobraženje manjkavo.

Prema ovakovoj definiciji lakše će biti sudcu na temelju vještačkog mnienja ustanoviti, kada nastaje neubrojivost. [44]

Odobriti se mora, da osnova nije poprimila t. z. umanjenu ubrojivost. Toga nije ni trebala, čim je praktičnoj potrebi inače udovoljila, nestegnuv razsudbu sudca niti mjerom niti vrsti kazne. U ostalom može biti govora samo ob ubrojivosti ili neubrojivosti, jer niti jedno niti drugo dielivo nije [45] i jer se neda unapred ustanoviti točka, gdje počimlje ili dovršuje polovica ubrojivosti, niti može t. z. umanjena ubrojivost imati smisla kao izraz kakovog stupnja odgovornosti. [46]

§§. 18. i 19. Ka neubrojivosti priključuju se kao dalnji razlozi, koji ukidaju kazan: sila i prietnja (§. 18.), nevolja (§. 19.) i obrana (§. 20.).

S obzirom na prepirke, koje je izazvala definicija o sili, prietnji i nevolji najumjestniji izraz, koj sve ovo troje obuhvaća je onaj nizozemske osnove u članku 51., koj glasi: „Neima se kazniti onaj, koj je primoran bio na čin uslied jače sile.“ [47] Istu svrhu ima članak 71. belgijskog kaznenog zakona, [48] osnova talijanska. [49]

---

[44] Osnova neoznačuje omedjašujuću crtu nadležnosti sudca i liečnika, izmedju vještačkoga mnienja ovoga i izreke onoga. S toga bi se pogledom i na samu osnovu imao nadopuniti i preinačiti postupak o ubrojivosti čina §. 125. kazn. post. — Prisp. Dr. W. Jessen: Über Zurechnungsfähigkeit, Denkschrift zum Entwurf, 1870.

[45] Dr. J. Glaser: Allgem. Bemerk. z. d. im Novemb. 1874. im Abgeordnetenhause d. Reichsrathes eingebrachten Entwurfe, str. 50. — Dr. A. F. Berner, l. c. str. 20. i sl. (Ist denn dem Mörder A] die Ermordung des B] nur halb zuzurechnen?“). — Prisp Dr. W. Jessen, l. c. str. 13. i sl. Dr. F. R. Schütze, l. c. str. 92. R. Köstlin. System d. deut. Strafrechts, I. str. 154. i sl. — i Kraft-Eting u. Holzendorff. Rechtslexicon, II. sv. 2. izd str. 761.

[46] E. Brusa: L'ultimo progetto di Codice penale Olandese, str. CIV. i sl.

[47] Em. Brusa, l. c. str. CXX. i str. 20. — Proti tomu da se u zakon poprimi ustanova o nevolji, vidi napose Dr. R. E. John, l. c., str. 274. i sl. — Prisp. naprotiv Dr. A. Merkel, l. c. str. 59 i 60.

[48] „Nije kaznjivo djelo, kada je obtuženi ..... na to primoran bio silom, kojoj nije mogao odoljeti“. —

[49] Koli prva osnova Falco va, koli ona pregljedana po zakonodavnom povjerenstvu i osnova Vigliani-ova, izriču nekaznjivim ono djelo, koje je netko po-

Digitized by Google

Jača sila je ili fizična ili psihična. Neustanoviv njezinu pobližu oznaku, što bi i onako suvišno bilo, lasno se pod jačom silom raznmjevaju svi slučajevi, koje u sebi sadržaje njezin jasan pojam. Ona vriedi isto tako za delicta omissionis kao i za delicta commissionis; te obuhvaća k tomu i stanje nevolje, u kojoj se činitelj jošter nalazi pod pritiskom jače sile, jer, da se obrani od prieteće pogibelji, je moralno primoran na čin.

U ovoj posliednjoj hipotezi bi bila posebna definicija jače sile pogibeljna, jer medja izmed dozvoljenog i nedozvoljenog zavisi sasvim od okolnostih čina. [50]

§. 20. Ustanova o nuždnoj obrani, kao što je sadržana u njem. kaz. zakonu, pokazala se je u praksi valjanom, te je jedna od onih ustanova istoga zakona, koja je najmanje kontroverza izazvala. [51] Time se ona preporučuje i za našu osnovu. Sa Glaser-om [52] moram reći, da je u našoj osnovi neskladan izraz „pravedna obrana“ [53] i da nabrajanje objekta navale može dati povoda zlomu tumačenju. [54] Mi bismo mogli lasno spoznati i takovu nuždnu obranu, iza koje se krije politički ili religiozni fanatizam“. [55]

Slični razlozi, koji su u motivih navedeni za opravdanje jednostavnijeg i općenitijeg izraza „lišila razboritosti“, mjesto nepodpunoga „zabuna, strah i prepast“, vriede i proti nabrajanju objekta navale.

činio „primoran izvanjskom silom, kojoj nije mogao odoljeti“. Sa izrazom, da je sila imala biti izvanjska, mislilo se je lučiti ju od bezsvjestice, i izbjeći zloporabi obično rabljenoj sa neodoljivom nutrnjom silom kao razlogom neubrojnosti. Prisp. Fr. Carrara, Programma al Corso di Diritto criminale. Parte generale, §§. 284—331. — Enr. Pessina, Elementi di diritto penale, str. 173. — L. Zuppetta, Corso completo di diritto penale comparato.

[50] J. Haus, Principes généraux du droit pénal belge, 2. izd., sv. I., 647.

[51] Dr. S. Mayer, Der neue Strafgesetzentwurf, u Jur. Blätter, 1874., br. 49.

[52] L. c. str. 110.

[53] Prisp. naprotiv Dr. A. Geyer, l. c. str. 15.

[54] Dočim Dr. C. G. Wächter, l. c. str. 105. osnovi kazn. zak. za sjevero-njem. savez predbacuje nedostatak, što neizbraja objekte navale; to njoj Dr. R. E. John, l. c. str. 276 i 277 u tom pogledu naprama ostalim zakonikom prednost daje.

[55] Dr. J. Glaser, l. c. str. 110.

Digitized by Google

Nadalje nije točan izraz „n e p r a v e d n a navala“, jer može n. pr. hapšenje od strane nadležne oblasti ili kaznjenje djece po roditeljih nepravedno, nu inače po zakonu opravdano biti, jer pravo i pravednost neznače jedno te isto. S toga bi bila umjestnija rieč „protupravan“ nego li „nepravedan“.[56]

A i izraz: „započeta ili neposredno prieteća navala“ nije podpuna, „jer navala može i tada jošter trajati, kada je zlo djelo jurve dovršeno, nu kada se svrha istoga i štetna posliedica odstranjivimi jošter ukazuju“.[57] S toga bi trebalo popuniti gornji izraz ovako: „započeta ili neposredno prieteća i j o š t e r t r a j u ć a navala“. (Nastavit će se.)

O d g o v o r

na članak g. A. Rušnova, štampan u 8. broju Mjesečnika o. g.

Neslažem se s nazorom g. A. Rušnova, priobćenim u članku „kako treba postupati, ako na ročište za razpravu po naličnom postupku, urečeno na pritužbe uložene proti rješitbam mjestnoga suda, dodje samo jedna stranka, a druga se ogluši?“ o načinu, kako se ima postupati, ako na ročište odredjeno za raspravu po maličnom postupku usljed pritužbe proti rješitbi mjestnoga suda i to usljed pritužbe uložene po tužitelju, nedodje on već tuženi, a usljed pritužbe podnesene po tuženomu nedodje on već sam tužitelj. G. pisac najme uzimajuć, da za takove slučajeve postupka neima ustanove u zakonu o maličnom postupku, drži, da se u slu-

---

[56] Taj izraz valjda je dao povoda motivaciji: „Navala mora biti nepravedna, dakle nesmije biti s k r i v l j e n a po onom, proti kojemu je naperena“. To nestoji, jer time, da je protupravno napadnuti navalu „skrivio“ t. j. istoj se nepomnjom izvrgao, nije izključeno pravo nuždne obrane. Dr. C. F. O p p e n h o f f, Das Strafgesetzbuch f. d. deut. Reich, str. 120. — Dr. T. R. S c h ü t z e Lehrbuch, str. 109. — Prisp. C. R. K ö s t l i n, l. c. str. 30 i sl. — Osobito pako interesantnu razpravu J. H a u s - o v u, Principes, sv. I., 589 i 590. — A d. C h a u v e a n et F a u s t i n - H é l i e, Théorie du Code pénal, 5-e édit, sv. VI. str. 84 i sl. —

[57] Dr. T. R. S c h ü t z e, Lehrbuch, str. 110. N. pr. potjera za razbojnikom, tatom nakon čina, oduzeće predmeta itd. — Prisp. A. B e r t a n d, Cours de Code pénal, 4-e édit., str. 436.

Digitized by Google

čaju, ako na ročište usljed uložene po tužitelju pritužbe odredjeno pred maličnim sudcem dodje sam tuženi, samo konštatuje ta okolnost nedolazka tužitelja, a zatim da sudac izrekne odluku, kojom se smatra, da je tužitelj tim, što k razpravi nije došao, odustao od svoje tužbe. Ako pako na takovo ročište, odredjeno usljed pritužbe uložene po tuženom, dodje sam tužitelj, tada takodjer da se samo konštatuje, da tuženi nije došao na razpravu, i da sudac zatim izreče odluku, da je tuženik tim, jer nije k raspravi došao, odustao od svojih prigovora. U oba gore navedena slučaja, da se ujedno ubavjesti nadležni mjestni sud, u prvom slučaju o tom, da se njegova rješitba izvan krieposti stavlja, a u drugom, da je njegova rješitba postala pravomoćnom.

Što se konačno tiče dopitanja troška stranci u jednom i drugom slučaju, to da imade uvjek nedošla stranka pristupivšoj na zahtjev naknaditi trošak ročištni.

Budi mi slobodno najprije taknuti se prve točke, najme one kad na ročište pred maličnim sudcem, usljed pritužbe tužitelja proti rješitbi mjestnog suda odredjeno, nedodje tužitelj nego samo tuženi. Tu si g. pisac nemože protumačiti, kako je moguće izreći oglušnu osudu. Na to mi je primjetiti, da mora bitni sadržaj tužbe, najme kratka oznaka priepora već sadržana biti u odpravku osude, priloženom pritužbi, zatim mora znati i tuženik sadržaj tužbe, radi kojeg je pred mjestnim sudom tužen bio, pa po tom može sudac lahko doći do sadržaja tužbe, a da ga sam tužitelj i nepokaže, koji i onako usljed nedošašća na ročište sve posljedice zanemarenja ima samu sebi pripisati, dakle i tu, ako bi sadržaj tužbe slučajno i krivo prokazan bio, a tim se zanj nepovoljna riešitba izrekla.

Ali osim toga je tu odlučna pozitivna zakonska ustanova §. 25. zakona o mal. postupku glaseća, „ako na odredjeno ročište nedodje koja stranka, a protivnik nepristane od svoje strane na odgodu, imati će se smatrati kao istinito sve što protivna stranka uavede i prokaže o predmetu tužbe, i što nije oprovrgnuto dokaznimi sredstvi, sudu predloženimi, i na tomu temelju stvar riešiti osudom“.

Prema §. 86. pako istog zakona uporavljuju se jednako sve ustanove zakona, valjajuće za slučajeve, razpravljane pred malič-

Digitized by Google

nim sudcem usljed neposredno podnešene tužbe i za slučajeve razprave odredjene usljed podnešene proti rješitbi mjestnog suda pritužbe, u koliko nije poglavjem IX. gorerečenoga zakona i to posebno ustanovljeno, pa se po tom i u slučajevih razprave, vodjene pred maličnim sudcem usljed pritužbe uložene proti kojoj rješitbi mjestnoga suda upravljuje nedvojbeno §. 25. istog zakona. Ovaj pako izrično odredjuje, da se svaki prepor pred maličnim sudcem razpravljan u slučaju nepristupa ma koje stranke na temelju vodjene sa protivnikom nedošle stranke razprave imade osudom riešiti.

Čim to zakon izrično ustanovljuje, samo sobom sljedi, da se tu prepor nemože konačno odlukom riešiti, dakle niti odlukom, „da se smatra, da je tužitelj tim, što k razpravi nije došao, od tužbe svoje odustao“.

Nu kad i nebi bilo te izrične ustanove zakona, moralo bi se pitati: odakle da se upravo tužitelju, koji bog zna s kojega razloga na ročište nije došao, pripiše, da se on odriče tužbe, pak da zato na ročište nije došao; na kojem bi se predumjevanom razlogu temeljila gornja odluka? A i osim toga u mnogih konkretnih slučajevih nebi bila gore spomenuta odluka ni shodna ni pravedna n. pr. ako nadošli tuženik pred maličnim sudcem bud sasvim bud diono priznaje utuženi zahtjev, s kojim je tužitelj kod mjestnog suda odbit bio, pak ako traži prema tomu rješitbu maličnog sudca. Nadalje neznam razloga, zašto neuzimlje g. pisac isti način postupka i u onom slučaju, kad je tuženi uložio pritužbu proti rješitbi mjestnog suda pak na odredjeno usljed toga ročište, on sam dodje. Zar se nebi prema dokazivanju g. pisca jednako i u tom slučaju moglo držati, da je tužitelj tim, što na ročište nije došao niti svoje tužbe izložio, od nje odustao? Konačno držim, da se odlukom nemože staviti izvan krieposti osuda mjestnoga suda, koji je sudio u prvoj molbi, nego se može učiniti samo osudom (§. 88. zakona o mal. post.).

Prelazim na drugi slučaj, ako najme na ročište, odredjeno usljed pritužbe proti rješitbi mjestnoga suda, uložene po tuženomu, dodje samo tužitelj. Tu misli g. pisac, neka se izreče odluka, da se smatra, da je tuženi odustao od svojih prigovora. Nu i tu inače

Digitized by Google

odredjuje pozitivna ustanova spomenutog jur §. 25. Ali da i nije tomu tako, što prieči, da sudac mališni nanovo neizreče osudu s ogluhe tuženika? Svakako nebi bilo suvišno, da mališni sudac, koji u takovih slučajevih bez priziva riešava priepora, iznova uzme u pretres cielu razpravu makar i sa samim tužiteljem, pa da istom nakon takove savjestne razprave osudu izreče? A osim toga može se lahko i osuda mjestnoga suda ma i nedošav tuženi, promieniti s razloga n. p. jer nije osnovana na zakonu uz ako je mjestni sud zlo shvatio materialno pravo, ili je preko svoje nadležnosti riešitbu izrekao, ili ako tužiteljeva dokazala stoje u izrieci sa prokazom njegovim.

Pošto su takovi slučajevi mogući, zašto dakle da se nepruži prilika mališnom sudcu, da tada osudu mjestnoga suda promieni? Barma je to shodno a i zahtjeva to pravda. Ali najmanje dala bi se opravdati gore spomenuta vrst odluke, ako došavši na ročište tužitelj ili posve odustane od tužbe, ili snizi svoj tužbovni zahtjev pred mališnim sudcem i o tom zahtjeva riešitbu sudca.

U tom bi slučaju gornja odluka i neshodna i nepravedna bila. A osim toga nastaje i tu pitanje, kako se može tuženomu, koji je uložio pritužbu proti kojoj rješitbi mjestnoga suda i tim dovoljno izjavio, da želi, da se ista višoj rješitbi podvrgne, i koji bog zna s kojeg razloga nije došao na ročište, pripisati, da je to učinio upravo s toga, jer je odustao od svoje pritužbe?

Prema navedenom posljedica je i to, da se u slučaju ako u gornjih slučajevih koja stranka nedodje, neće uvjek morat stranci došloj na ročište dopitati parbeni trošak, nego će se to učiniti samo onda, ako je ista stranka i s parnicom uspjela, odnosno nadošla stranka parnicu izgubila (§. 71. mal. zakonu), što se mora uvjek u odnosnoj osudi a ne odluci naložiti.

Još jedno nerazumijem, zašto nije g. pisac u oba gore iztaknuta slučaja odabrao isti postupak, najme da se u oba slučaja odlukom izreče, da je nepristupivša stranka odustala od pritužbe, a tim da je rješitba mjestnoga suda postala pravomoćnom? To bi barem bio jednaki posljedak za obje stranke, a treba i onako da postoji jednakost za obje stranke. Jer zašto n. pr. da tužitelj, imajući rješitbu mjestnoga suda, koja mu diono dopituje njegovu

Digitized by Google

tražbinu, radi česa je i pritužbu uložio, i s kojom rješitbom je tuženi zadovoljan, odlukom posve izgubi svoju tražbinu, jer se s tom rješitba mjestnog suda izvan krieposti stavlja — a samo u slučaju, ako tuženi uloži pritužbu, tad da odlukom rješitba mjestnog suda pravomoćnom izjavi? Da završim, imade se dakle u oba gornja slučaja prema spomenutom §. 25 povesti razprava sa strankom, koja je na ročište došla, i tada osudom izreći što je pravo, potvrdiv ili dokinuv rješitbu mjestnog suda, a dodav i vlastitu izreku u stvari glavnoj i uzgredicah (§. 88. gornjeg zakona).

Dr. **Stj. Posilović.**

Oporuka zadrugara.

A) U zadruzi u pravom smislu.

Kod množine razprava, povedenih u svrhu diobe zadružne imovine, produciraju stranke oporuke, u kojih je koj član zadruge razpoložio svojim dielom na njihovu korist, i one se upiru na te oporuke tolikom silom, da bi bio uzaludan trud, hćeti stranke u slučaju, da se nemože oporuka uvažiti, uvjeriti o njenoj nevaljanosti. — Nastojao sam razabrati iz prvo- i drugo molbenih riešitba tičućih se toga pitanja, kakova li je u tom pogledu praksa, pak se iz ono nekoliko praktičnih slučajeva, koje mogoh dosele ugledati, uvjerih, da praksa u tom pogledu nije suglasna, da se posve identični slučaji rieśavaju razliko. Kod prosudjivanja oporuke zadrugara mogu nastati sliedeći slučaji:

I. Poznato je, da sve do zakonskog članka IV. od g. 1870. nije odnošaj medju pojedinimi članovi zadruge bio zakonom normiran, da sve dotle nije mogao nijedan član zadruge razpolagati zadružnom imovinom ili njenim dielom ni medju živimi, ni za slučaj smrti. Bude li s toga produkovana oporuka, pravljena prije kreposti zak. čl. IV, od god. 1870., ne može se takova oporuka uvažiti s pomanjkanja aktivne testamenti fakcije oporučitelja. To je nužna posljedica tadanjih propisa o seljačkih dobrih. Nu drugoga je nazora riešitba visoke kr. zem. vlade od 24. listopada 1878., br. 1547. izdana u sliedećem slučaju:

Digitized by Google

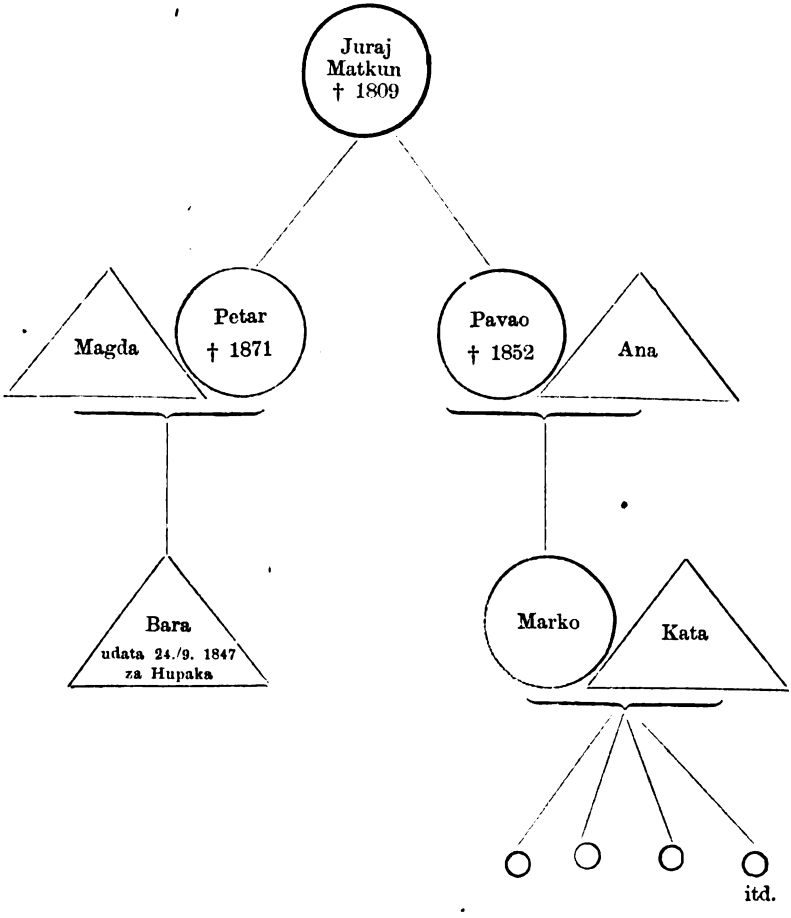

(Radi lagljega pregleda navedene su samo pruće se stranke).

Diobu traži Bara, udata Hupak, na temelju oporuke od 11. veljače 1864., kojom je njezin otac Petar ostavio $^1/_2$ zadružnog selišta, na kom je živio s bratom Pavlom, svojemu zetu odnosno ćeri Bari Hupak. Marko se uzprotivi tomu s razloga, što je Bara jur prije 1. travnja 1848. otišla iz zadruge, a pokojni Petar nije mogao razpolagati zadružnom imovinom ni njezinim dielom, pak umoli, da se u smislu §. 27. sl. f) z. z. briše zadružno svojstvo posjeda i on uknjiži kao samovlastnik sa svojom obitelji, pošto su ostale rodoslovjem izkazane osobe prestale biti članovi zadruge. Na to uzsliedi prvomolbena odluka, kojom

Digitized by Google

bude Bara Hupak svojim zahtjevom odbita, jer se oporuka nije mogla uvažiti, i odredjeno brisanje zadruge u smislu §. 27. sl. f) i 31. z. z. Proti toj odluci uloži Bara Hupak utok na visoku kr. zem. vladu, a ova riešitbom od 24. listopada 1878. br. 1547. ukine napadnutu odluku ter izreče: „da se onaj dio, što je dopao prigodom otajne diobe Petru, ocu Bare Hupak, te koj je isti do svoje smrti faktično i uživao, na temelju njegove oporuke od 11. veljače 1864. iz imovine zadruge Matkun izlučiti ima u korist oporučnih nasljednika i to s razloga, što se je ta u formalnom pogledu valjana oporuka svakako uvažiti imala, jer je dne 24. kolovoza 1871. god. preminuli oporučitelj po za onda još u krieposti stojećem zakonskom članku IV. 1870. §. 20. vlastan bio, svojim dielom oporučno razpolagati".

Navedena dakle vladna riešitba priznaje oporuku valjanom, jer je oporučitelj umro za kreposti zakonskog čl. IV. od god. 1870. Nu taj je nazor neizpravan.

Sposobnost bo oporučitelja, praviti oporuku, prosudjuje se u smislu §. 576. o. g. z. po vremenu, kad je oporuka pravljena, ne pako po vremenu njegove smrti. U vrieme, kad je Matkun pravio oporuku, nije on mogao razpolagati zadružnom imovinom; a nije u ovom slučaju postojala ni potajna dioba, koja bi se imala prosudjivati po sadanjem zadružnom zakonu.

Tečajem razprave iztaknula je doduše Bara, da su Petar i Pavao podielili zadružnu imovinu na dva jednaka diela, nu Marko je to zaniekao niti ničim nije dokazano, da je ta dioba medju Petrom i Pavlom izvedena uz političku dozvolu, koja se je u ono vrieme za diobu tražila, i bez koje dozvole bile su diobe bezuvjetno zabranjene, ma se one osnivale i na nagodi. Jasno je dakle, da je Petru Matkunu manjkala u vrieme, kad je pravio oporuku, testamenti factio activa, a što je razlog njegove nesposobnosti kasnije odpao, nije postala tim oporuka eo ipso valjanom, staro bo će pravilo: quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere. Pak buduć nije oporučitelj u vrieme, kad bi bio mogao praviti oporuku, načinio nikakove nove razredbe, to je njegov dio akrescirao ostalim ovlaštenikom

Digitized by Google

zadruge, kao što bi u slučaju, gdje valja nasljedno pravo općeg gradj. zakona, uzsliedilo po §. 576. nasljedstvo ab intestato.

Sliedi dakle iz svega, što je rečeno, da oporuka, pravljena kojim članom zadruge prije kreposti zakonskog članka IV. 1870. nije valjana, umro oporučitelj prije, ili za, ili poslije kreposti tog zak. članka, pošto taki oporučitelj nije bio u vrieme, kad je pravio oporuku, sposoban razpolagati zadružnom imovinom.

II. Zakonski članak IV. od god. 1870. §. 20. daje zadrugaru pravo razpolagati oporučno svojim dielom i iz nerazdieljene zadružne imovine. — Bude li dakle produkovana oporuka pravljena za kreposti tog zak. članka, mogla bi se njezina valjanost priznati bez oklievanja, da ne ima ustanove §§. 34. i 35. sada njeg zadružnog zakona.

Po §. 34. z. z. imade se na ime pravo diobenika prosudjivati po ustanova zak. čl. 1870. samo onda, ako je dioba u smislu tog zakona započeta, i ako su razpravni spisi bili predloženi kotarskoj oblasti na potvrdu do 13. listopada 1872.; za diobe pako, koje nisu dospjele do tog stepena, valja po §. 35. z. z. sadanji zadružni zakon. Ako je dakle koj član zadruge pravio za kreposti zak. čl. IV. 1870. oporuku, nu dioba, doduše povedena, ali nepodnešena u smislu §. 34. z. z. pravodobno na potvrdu; ili dioba nije jošte ni započeta, to ćemo morati prava dionika prosudjivati po sadanjem zadružnom zakonu, te prema tomu uporabom §. 7. z. z. zaniekati valjanost oporuci.

III. Zakon od 6. listopada 1872. o pravostaji za diobe zadružnih dobara, stavlja zak. čl. IV. 1870. izvan kreposti, te zabranjuje u §. 2. razpoložbu nerazdieljenom zadružnom imovinom ili njezinim dielom, s toga se oporuke, pravljene kojim članom zadruge u vremenu od 13. listop. 1872. do 30. travnja 1874. ne mogu smatrati valjanimi.

IV. Zadružni zakon od 3. ožujka 1874. traži u §. 7. za sve poslove, kojimi se ima nepokretni imetak obteretiti, prodati, zamieniti, ili inako njegovom sućnošću razpolagati, privolu nadpolovične većine svih mužkih članova zadruge, koji su navršili 18. godinu i svih žena, u zadruzi živućih, koje nisu zastupane po svojih muževih ili očevih, ako su navršile 18. godinu. Gdje-

Digitized by Google

god dakle postoji zadruga u pravom smislu t. j. u smislu §. 1. provedbene naredbe k. z. z., gdje kuće gospodar stoji na čelu zadruge, upravlja zadružnom imovinom, tuj ne može biti govora o pravu pojedinog člana zadruge, da razpolaže samovlastno zadružnom imovinom ili njezinim dielom, jer pojedinim članovom kao takovim, dok se nerazdiele, ne pripada ništa, do li možebitnog osebunjka u smislu §. 11.z. z., pak stoga oporuka, pravljena u zadruzi za kreposti sadanjeg zadružnog zakona, nije valjana.

B) Oporuka zadrugara potajno razdieljenih.

Prema promatranju pod A. poredati ćemo i u sliedećem oporuke na periode gore iztaknutih zakona.

I. Prije kreposti zak. čl. IV. od god. 1870. trebalo je za svaku diobu zadružne imovine političke dozvole. Taj propis iztican je i pooštrivan raznimi naredbami u tolikoj mjeri, da su diobe bez političke dozvole bile bezuvjetno zabranjene, ma se one osnivale i na nagodi ovlaštenika. (Naredba Jelačića bana od 7. travnja 1858. br. 493., naredba c. kr. hrvat.-slav. namjestničkog vieća od 8. srpnja 1858. br. 9252., naredba bana Šokčevića od 31. svibnja 1862. br. 7599).

Prema tomu svaka dioba učinjena u to doba bez političke dozvole, ukazala bi se protuzakonitom, pak dielom, pripalim pojedincu usljed takove nedopuštene diobe, nebi bio mogao dotičnik pravovaljano razpolagati; s toga se ni oporuka, pravljena prije kreposti zak. čl. IV. 1870. kojim članom zadruge, potajno razdjeljene, ne bi mogla priznati valjanom, jer čin, kojim je prestala zajednička uprava zadružnom imovinom, te pojedini ovlaštenici uzeli u svoju upravu potajnom diobom dopale im dielove, taj čin bio je nedopušten, jer izveden bez potrebite ovlastne dozvole. Ako je usuprot bila izposlovana politička dozvola za diobu i na temelju nje se zadrugari podjelili, tako da svaka stranka svoj dio uživala i njim upravljala, nu dioba nije još u gruntovnici provedena, to će se u ovakovom slučaju po mom nazoru oporuka imati uvažiti, jer dozvolom oblasti prestala je zadruga za ovlaštenike, prestala je zajedna uprava zadružnom

Digitized by Google

imovinom, te svaki član dopalim mu dielom upravlja i razpolaže bez privole ostalih (V. niže IV.).

II. Za kreposti zak. članka IV. od god. 1870. mogao je svaki član zadruge, kako je jur spomenuto, razpolagati svojim dielom oporučno, kako onim iz nerazdjeljene zadružne imovine, tako i dielom potajnom mu diobom pripalim; s toga oporuka pravljena u to vrieme članom potajno razdjeljene zadruge, morati će se uvažiti, jer oporučitelju nije manjkala testamenti factio, a buduć se imade dioba provesti po sadanjem zadružnom zakonu, biti će mjerodarna načela, iztaknuta dole pod IV.

III. Ako za kreposti zakona od 2. listopada 1872. o pravostaji za zadružne diobe, član zadruge potajno razdjeljene pravio oporuku, neće se takovoj oporuci moći poricati valjanost obzirom na ustanovu §. 3. rečenog zakona, po kom se pravostajni zakon ne proteže na one slučaje, gdje se ovlašteni dobrovoljno sporazume u diobi i načinu diobe, dosljedno tomu ne ima mjesta ni uporavi §. 2. pravostojnog zakona, po kojem je zabranjena svaka razpoložba zadružnom imovinom, tim manje, što §. 2. zabranjuje razpoložbu dielom iz nerazdjelene zadružne imovine, to se pako ne može aplikovati ovdje, gdje ne ima nerazdjelene zadružne imovine, gdje je na sporazumku stranaka podieljena. A ne može se §. 3. spomenutoga zakona tumačiti onamo, da samo za onaj slučaj, ako se ovlašteni slože za kreposti toga zakona o diobi zadružne imovine, ne ima mjesta njegovoj uporavi; jer kao što u tom slučaju, neće se moći §. 2. pravostajnog zakona uporabiti ni ondje, gdje su stranke medjusobnim sporazumkom diobu jur izvele, složiv se o njoj prije kreposti toga zakona u vrieme, kad im to nije bilo zabranjeno.

IV. Zakon o zadruga od 3. ožujka 1874. normira u §. 1., koje se osobe smatraju članovi zadruge; a provedbena naredba k zadruž. zakonu izbraja u §. 1. uvjete, koji su od potrebe, da se neka naselbina uzmogne smatrati zadrugom u smislu zadružnoga zakona. Treba naime, da skup ljudi, kako ga označuje rečeni §. provedbene naredbe, žive na urbarskom ili urbarsko-srodnom gruntu u zajednici, pod jednim kuće gospodarom. Gdje ne ima tih uvjeta, odredjuje nadalje citirani §., tuj ne ima ni

Digitized by Google

zadruge u smislu zadružnog zakona, makar i bila dotična seljačka naselbina unešena kao zadruga u gruntovnici, već ili je ta naselbina potajno razdjeljena, ter valja š njom postupati po §. 26. z. z., ili je nastao slučaj §. 27. sl. f) i 31. z. z. itd. Odatle sliedi, da seljačke naselbine, potajno razdjeljene, nisu zadruge, da nepodpadaju pod ustanove zadružnog zakona, osim onih ustanova, koje zakon izrično i na nje proteže.

Imade nazora, da i glede potajnih dioba vriedi u cielosti zadružni zakon, a imade i riešitba vis. kr. zem. vlade u tom smislu.

Tako se u nekom slučaju radilo o potajnoj diobi, a medju zadrugari živila je udovica bez djece. Potajna dioba bila je izvedena tako, da nije bilo povoda preduzeti u smislu §. 42. prov. naredbe izpravak potajne dioby, s toga bude ista potvrdjena. — Usljed utoka izreče vis. kr. zem. vlada riešitbom od 31. listopada 1878. br. 13435., da se udovici i u ovom slučaju imade po §. 13. z. z. dati $^1/_4$ onoga diela, što je otajnom diobom dopao njenomu mužu. Ta riešitba ne sudara se s propisi §. 42. provedbene naredbe, koj odredjuje, da se samo u slučaju znatnije nepravilnosti imade potajna dioba izpraviti, a i onda da se imade izpravak ograničiti na što manji broj parcela. Očita je dakle intencija zakona, da se izbjegava i veći trošak skopčan s redovitim provadjanjem dioba i da se uzdrži onaj diobni razmjer, što su ga stranke sporazumno stavile. Jer kad bismo kod svake potajne diobe gledali na to, kako bi se dioba sada imala po zakonu provesti, malo bismo potajnih dioba mogli potvrditi; mnogo bo puta provele su stranke sporazumno diobu u drugom razmjeru, nego bi bio onaj, što bismo ga sada na temelju rodoslovja mogli ustanoviti, pak ipak ne ćemo diobnog razmjera mienjati, ako diobom nisu povriedjena u vrieme njezine provedbe ničija prava. Napokon valja imati na umu i to, da je ustanova §. 13. z. z., po kojoj se zadružna nepokretna imovina ima dieliti medju zadrugare po lozah, kojih su reprezentanti bili u životu 1. siečnja 1837., dispozitivne naravi vriedeć tek u slučaju, ako se članovi zadruge nisu složili o načinu, kako se imade dioba provesti.

Nu i u onom slučaju, gdje će se morati potajna dioba izpraviti, valja postupati po §§. 18 i 19. z. z., t. j. po §. 18.

Digitized by Google

izpraviti potajnu diobu, ako je njom povriedjeno pravo kojeg ovlaštenika, ili ako je izvedena proti propisom narodno-gospodarstvenim, redarstvenim ili zdravstvenim, pak izpraviv ju tako, zametnut će se postupak po §. 19. z. i dioba provesti. I u onom dakle slučaju, gdje se mora izpraviti potajna dioba, ne protežu se na nju sve ustanove zadružnog zakona, već možemo reći, većim dielom samo formalno zadružno pravo, po gotovo pako ne poglavje II. govoreć ob upravi i zaptu zadruge. Kad nebi bilo tomu tako, čemu bi onda §. 1. prov. naredbe činio razliku medju zadrugami i potajno razdjeljenimi seljačkimi naselbinami, koja se razlika jasno vidi iz njegovih rieči: gdje ne ima tih uvjeta, ne ima ni zadruge, već ili je to potajna dioba . . . itd.

Iz svega, što je rečeno, sliedi, da se oporuka, pravljena za kreposti sadanjega zadružnoga zakona kojim članom zadruge, potajno sporazumkom ovlaštenika u svem podjeljene, mora priznati valjanom, jer potajno razdjeljene seljačke naselbine nisu zadruge u smislu zadružnog zakona, te za njih ne vriedi zadružni zakon osim §. 26. i onih ustanova, na koje §. 26. upućuje u slučaju izpravka potajnih dioba, i koje se ustanove tiču većim dielom samo diobnog postupka; nipošto pako ne mogu se uporabiti na potajne diobe ustanove poglavja II. ob upravi i zaptu zadružnom, jer kod njih ne postoje ni uvjeti za te ustanove. Kod potajnih dioba ne ima zajedničke uprave zadružnom imovinom, tuj ne ima zajedničkog kuće gospodara, tuj ne može biti mjesta uporabi §. 7. z. z., jer svaki član upravlja i razpolaže svojim dielom dopalim mu sporazumkom svih ostalih. Pak to i jest intencija stranaka kod potajnih dioba, da svaka postane gospodarom svoga diela, i u najviše slučaja stranke su zadovoljne tim, da ostane svakomu ono, što ga je potajnom diobom dopalo.

Ona okolnost, da su i takove potajno razdjeljene naselbine još uviek kao zadruge unešene u gruntovnici, ne čini ih ipak zadrugami, kako to §. 1. provedb. naredbe izrično veli, odredjujuć: makar su kao zadruge gruntovno unešena, nisu ipak zadruge, već ili potajne diobe itd., pak se s toga naselbine mogu smatrati kao zadruge napram trećim osobam, ali za zadrugare, medju ovlaštenici prestale su one biti zadrugom, jer ne ima tuj

Digitized by Google

govora o zajedničkom gospodaru, o kakovoj zajednici. Pak jer kod potajnih dioba ne postoje uvjeti za uporabu ustanova poglavja II. z. z., jer svaka stranka upravlja svojim dielom, a da neima govora o privoli ostalih u smislu §. 7. z. z., to može stranka svojim dielom, čijim gospodarom smatra se i sama, a smatraju i ostali ovlaštenici, pravovaljauo razpolagati.

Dr. Fr. I. Spevec.

Da li mora pošteni posjednik, odsvojiv ili potrošiv stvar tudju, dati vlastniku ono, što je tim stekao?

Napisao dr. Ant. Pavliček, odvjetnik u Karlinu (Prag).

Ako posjednik proda tudju stvar, ne mienja se tim pravilno ništa u pravih vlastnikovih — vlastnik može izposlovati povratu stvari vlastničkom tužbom (rei vindicatio) baš tako od novoga posjednika, kao što prije od njegovog predšastnika. Ali što onda, ako je to njegovo tužbeno pravo tim prestalo, što je stvar uništena, potrošena i slič.? Može li on zahtievati naknadu štete od posjednika, koji je stvar njegovu uništio, potrošio itd,?

Ako je prvi posjednik bio nepoštenim, mora vlastniku odgovarati za svukoliku štetu, koju mu je tako prouzročio. Po rimskom pravu smatrao se je isti zločincem (fur), [1] a vlastniku se je davala osim vlastničke tužbe (rei vindicatio) i actio ad exhibendum, condictio furtiva pak activa furtiva. [2]

Drugčije, ako je posjednik bio poštenim. Tu se ne može govoriti o naknadi štete, nego se može u tom slučaju jedino pitati, da li isti mora bivšemu vlastniku odgovarati polag zasada o bezrazložnom obogaćenju (ili i takodjer sa

---

[1] Jer „furtum fit non solum, quum quis intercipiendi causa rem alienam amovet, sed generaliter, quum quis remalienam invito domino contrectat“ (§. 6. J. de obl. ex del. IV. 1., Gajus III. §. 195.). Windscheid II. §. 452 ; Arndts II. §. 323. i drugi.

[2] . . . „plane odio furum, quo magis pluribus actionibus teneantur“ . . . Gajus IV. 4. §. 14. J. de act. IV. 6. „Is itaque, cui furtum factum est, habet actionem furti et condictionem et vindicationem; habet et ad exhibendum actionem“ l. 7. §. 1. D. de c. furt. 13. 1.

Digitized by Google

stanovišta poslovodstva bez naloga). Nu kada i pod kojimi uvjeti posjednik iz toga obogaćenja vlastniku odgovarati mora, jest velepreporno.

Imade jih, kako znademo, koji naučaju, da se zahtjev iz obogaćenja osniva već na pûkom faktu, da se je tko iz tudje stvari na štetu njenog vlastnika obogatio (polag zasada in l. 206. D. de r. j. 50. 17.).[3] Polag te nauke jest bez svake dvojbe jasno, da pošteni posjednik uvjek mora vlastniku stvari dati sve ono, čim bi se tako uništiv ili potrošiv stvar, na njegovu štetu obogatio.

Nu poznato nam je takodjer, da je nazor, polag kojega se zahtjev proti obogaćenomu osniva na pûkom faktu obogaćenja jednoga na štetu drugoga, u najnovije doba naprosto zabačen. Sada je priznano skoro sveobće, da zahtjev proti obogaćenomu proizlazi samo i jedino iz bez razložnoga[4] obogaćenja jednoga na štetu drugoga („sine causa habere, haben ohne Grund, ungerechtfertigte, grundlose Bereicherung").

Tu opeta jedni naučaju, da je u našem slučaju dovoljno, da je tudja stvar odsvojena, potrošena i slič. a pošteni posjednik istom (njòm) obogaćen. Tim je tobože pošteni posjednik bez razloga obogaćen i zahtjev proti njemu dakle podpu-

---

[3] Tako već Duarenus (Omnia, quae quidem hactenus edita fuerunt opera Francofurti 1607) de cond. ind. pag. 902. cap. 1. „ . . . subtilitas einim juris tantum valere non debet, ut quis locupletior fiat ex re alterius cum ejus incommodo . . ." A. D. Weber, Entwicklung der Lehre von der natürlichen Verbindlichkeit und der gerichtlichen Wirkung. Leipzig 1825. S. 76—78. S. 85. i drugi. Nu osobito W. Sell (Versuche im Gebiethe des Civilrechtes Giesen I. Thl. 1. Abth. 1833.). Sr. moje „Žaloby z obohaceni" §. 2. str. 21. i slj., pak moj spis „Zur Lehre von den Klagen aus ungerechtfertigter Bereicherung." Wien 1878. str. 1. i slj.

[4] Znamenite su tu rieči Windscheidove: „Herausgeg. muss werden diejenige Bereicherung, welche aus dem Vermögen eines Andern ohne rechtfertigenden Grund gewonnen worden ist. Keine einsichtige Gesetzgebung wird dieses Princip entbehren wollen; es gewährt in zahlreichen Fällen dem Richter die Möglichkeit, die Anforderungen des Rechtsgefühls mit den Mitteln des Rechts selbst zu befriedigen. Dieses Princip enthält auch keine Gefährdung für den Rechtsverkehr; es ist gefährlich nur in der Hand der ungeschickten und leichtfertigenden Richter, aber für Richter dieser Art werden Gesetze nicht geschrieben". (Zwei Fragen" itd., srav. dalje text, str. 29., 30.)

Digitized by Google

noma opravdan. Dopuštaju dakle tužbu iz bezrazložnoga obogaćenja bez razlike, da li je pošteni posjednik stekao stvar titulo lucrativo ili oneroso, i da li se osniva posjed njegov na istinitom ili samo na umišljenom titulu (titulus putativus). [5]

Drugi tvrde, da treba razlikovati, da li je pošteni posjednik stekao posjed stvari za plaću (titulo oneroso), ili bezplatno (titulo lucrativo). Samo u drugom slučaju ima polag njihovog nazora tužba iz bezrazložnoga obogaćenja proti poštenomu posjedniku mjesta; — jer ako je isti stekao posjed stvari za plaću, ne može se pravo ni reći, da se je čim bezrazložno obogatio, ako stvar, koju je bio sam n pr. kupio, opeta odsvoji ili potroši. Jer on je dobio tako samo naknadu za ono, što je za tu stvar izdao. Jedino u slučaju, kad bi za tu stvar, odsvojiv ju, više dobio, nego li je za nju izdao, može se polag nazora tih pravnika smatrati, da je tim viškom obogaćen, i morao bi dakle jedino taj višak vlastniku stvari dati. [6]

Nu imade i drugih, koji u našem slučaju pravilno vlastniku stvari tužbeni zahtjev uzkraćuju — i samo iznimno ondje tu tužbu dopuštaju, gdje se posjed ne osniva na titulu istinitom. Jer da se tobože jedino u tih slučajih može reći, da je pošteni posjednik tudjom stvarju bezrazložno obogaćen. [7]

U najnovije doba odabra si glasoviti romanista dr. Bernard Windscheid u svojem spisu: „Zwei Fragen aus der

---

[5] To je većina spisatelja općega prava, koji u obće tu tužbu dopuštaju, ne izrazujuć se u obće o titulu. Tak Glück, Pand. XIII. str. 157. ad 1); Unterholzner, Schuldverhältnisse II. str 20.; Puchta, Pand. §. 312.; Arndts, Pand. §. 155. in f. str. 230., pak bilj. 4. §. 345. str. 550. Pand. II. §. 422. bilj. 4., §. 431. bilj. 18., pak spis „Zwei Fragen".

[6] Srav. osobito Savigny, Syst. V. str. 523.; Sintenis, Prakt. gem. Civilrecht §. 109. str. 536. bilj. 118.; Fitting, Archiv für civ. Praxis sv. 48. str. 348. K tomu Windscheid, Zwei Fragen str. 9. bilj. 1. i str. 37. bilj 32.

[7] Tak imenito Ihering, Abhandl. aus dem röm. Recht str. 78. i slj.; Wächter, Erörterungen 1846. str. 98. i slj.; Witte, Bereicherungsklagen (1859) str. 295—314., str. 325—333.; Wangerow, Pand. III. §. 628. ad III. in fine; Goldschmidt, Zeit sehr. f. Handelsrecht VIII. (1865) S. 236. i drugi. Naproti tomu srav. Göppert, org. Erzeugnisse (1869. str. 356. i slj.); Köppen, Fruchterwerb des bon. fid. possessor 1872, str. 95. bilj. 12. drugi.

Digitized by Google

Lehre von der Verpflichtung wegen ungerechtfertiger Bereicherung (Leipzig 1878). zadaću, da upravo k riešenju toga pitanja prispije. [8]

Taj spis mudroga pravnika, koj se upravo u tom tako težkom odjelu privatnoga prava sa svojimi duhovitimi spisi nad ine ističe (vidi njegovo „die Lehre des röm. Rechtes von der Voraussetzung, Düsseldorf 1850., a k tomu moje Žaloby z obohaceni §. 5. Theorija Windscheidova str. 56—57.), prije svega nam je novim dokazom, da pokraj svega toga, što je literatura općega prava u tom smjeru neobično bogata, [9] iztraživanje u tom odjelu prava privatnoga daleko jošte nije izcrpljeno.

Pozdravljamo dakle taj spis ne samo kao obogaćenje dotične literature, nego i za to, što razpravlja o pitanjih u istinu i za pravo veoma važnih.

Pitanja, o kojih pisac u tom spisu razpravlja, jesu:

I. Da li pripada vlastniku stvari proti poštenomu njenom posjedniku tužba na izdanje toga ćim se je isti, prodav ili potrošiv stvar, obogatio, uvieke ili samo onda, ako poštenomu posjedu te stvari manjka titul (titulus putativus)?

II. Mora li pošteni posjednik stvari u spomenutih slučajevih povratiti sve, što je tako iz stvari dobio, ili je isti ovlašten odračunati si ono, što je sam za stvar izdao?

Pitanje drugo jest za naše austr. pravo manje važnim, jer o. g. z. §. 333. to pitanje izrično u taj smisao rieša va, da pošteni posjednik stvari ne može od vlastnika zahtjevati naknade za ono, što je svomu predšastniku za stvar platio, dočim o pitanju prvom nema u našem o. g. z. nikakove ustanove.

Pisac sam pridružio se je doduše k prvoj nauci, (Srav. bilj. 5.) — „nu (veli doslovno str. 4.):“ — za nazor drugi očitovali su se znameniti autoriteti, a jerbo to pitanje imade u istinu praktične važnosti, odabrao sam si, da se na nje opeta bliže obazrijem.

„Prije svega“, navadja Windscheid, „treba to pitanje raši-

[8] U svojih „Žalobách iz obohacení“ (tužbe iz obogaćenja) osvrnuo sam se na to pitanje u §. 10. ad B) str. 108. i slj., pak ad C) b) str. 110. i slj.

[9] Vidi moje „Žaloby z obohacení“ §. 1. — 7., pak str. 17. i 18.

Digitized by Google

riti takodjer na slučajeve potrošene stvari, i neograničivati isto samo na slučaj odsvojene stvari".

Na to se pisac veoma temeljito bavi sa izrekami rimskoga prava, u kojih se o našem slučaju radi, iztražujuć osobito, da li se u njih radi o poštenom posjedniku, posjed kojega se osniva na istinitom titulu ili umišljenom (titulus putativus).[10]

Rezultat (str. 18) pak toga iztraživanja jest, da nije u nijednoj od tih izreka zasadom riešeno, da bi bila takodjer proti poštenomu posjedniku, koj imade za svoj posjed titul, tužba opravdana. Jedino u slučaju spojenja stvari davaju izvori vlastniku tužbu proti poštenomu posjedniku u obće, bez razlike, da li se njegov posjed temelji na titulu ili ne.

Dalje iztražuje pisac, da li imade u izvorih prava rimskoga izreka, polag kojih bi tužba iz obogaćenja proti poštenomu posjedniku za to bila uzkraćena, što je isti imao za svoj posjed titul; a tu dolazi do osvjedočenja, da izvori takodjer u nijednom slučaju zasadom u taj smisao ne rieša-vaju (str. 18. i slj.).

Jamačno se pisac obazire na izreke izvorâ, koje poštenomu posjedniku stvari pravo na koristi dosudjuju, da li se ne bi dalo iz tih riešenje našega pitanja izvesti.

Ali ni ovdje ne nalazi pisac za taj ili onaj nazor podpore. Jer pošteni posjednik nije odgovoran za koristi, imao on za svoj posjed titul ili ne.

To pravo poštenoga posjednika na koristi jest posebnim pravom, iz njega se ne mogu izvadjati dosljednosti (konsekvencije) za druge slučajeve (str. 24.).

---

[10] Tak 1) l. 23. D. de r. cr. (12, 1), gdje je samo titulus putativus. 2) l. 49. D. de neg. gest. (l. 3. 5.), takodjer titulus patativus. 3) l. 30. pr. D. de a. e. v. (19, 1), takodjer tit. putativus. 4) l. 18. pr. D de r. c. (12, 1), takodjer tit. putativus. 5) l. 1. C. de rob. alien. non alienandis (4, 51), takodjer tit. put., akoprem nije podpuno jasna. 6) l. 1. C. de Comm. rec. al. (4, 52), slično kao što u prvašnjoj izreci. 7) l. 12. §. 1. D. de dist. pugn. (20, 5). Izreza nejasna (srav. Windscheid str. 7. i slj., k tomu Witte str. 330.; Zimmermann str. 52.). 8) l. 24. §. 1. D de a. e. v. (19, 1), a k tomu l. 31. §. 1. D. de r. cr. (12, 1). 9) l. 17. pr. D. de r. v. (6, 1). Osobito su pak važne izreke. 10) l. 23. §. 5. D. de r. v. (5, 1). 11) §. 26. J. II. 1. 12) l. 17. D. de solut. (46, 3). 13) l. 67. D. de jure dot. (23, 3).

Digitized by Google

Iz svega toga čini pisac resumé: „da se iz izvora rimskoga prava ne može crpiti neposredan dokaz za taj ili onaj nazor o našem pitanju“. (str. 24. i 25.).

Takovo rešenje može se samo posredno iz mnogih nedvojbenih izreka u izvorih kao premissa izvoditi. Iz takovih pak izvjestnih izreka jest neposredno očito:

1) da vlastnik može zahtjevati od poštenoga posjednika, da mu dade ono, čim bi se obogatio, ako se njegov posjed ne osniva na titulu (titulus putativus);
2) ako je obogaćenje nastalo usljed spojenja,[11] pripada vlastniku taj zahtjev bez razlike, da li se posjed temelji na titulu ili ne.

„Riešenje našega pitanja zavisiti će dakle od toga“, tumači Windscheid dalje, „da li se te izreke ad 1) i 2) imadu ograničiti samo na slučaje, o kojih se u tih izrekah specijalno radi, ili da li je moći u njih nazrievati principelnu zasadu.

Što se najprije slučaja spojenja stvari tiče, tu valja uvažiti, da stvar, koja je prije spojenja bila samostalnom, takodjer spojenjem nije podpunoma iztaknula, da nije uništena, nego da do sada existira, nalazuć se u rukuh vlastnika glavne stvari. Za to je zaista naravno i pravedno, da u tom slučaju pravo nalaže vlastniku glavne stvari, da novcem odkupi, što je kao aequivalent in natura dobio.[12]

Izrečena je dakle u zakonu zasada, da je pri spojenju odlučno, da se stvar do sada u rukuh obogaćenoga in natura nalazi — i upravo iz toga razloga ne može se na to obzir uzimati, da li se posjed temelji na titulu ili ne.

Iz toga pak proizlazi, da se iz slučaja spojenja riešenje našega pitanja takodjer ne može crpiti.

„Nu“, nauča pisac dalje, „nema razloga, zašto bi se riešenje u izvorih o poštenom posjedniku bez titula imalo ograničivati uprav samo na slučajeve, gdje se posjed na titulu ne temelji — naprotiv da treba u njih nazrievati obće-

[11] Srav. l. 23. §. 5. D. de r. v. (61) i §. 26. J. II. 1.

[12] Srav. moje Žaloby z obohacení str. 112., gdje takodjer taj razlog navadjam.

Digitized by Google

nitu zasadu, polag koje se valja u obće glede poštenoga posjednika ravnati.

Tri su najme razloga, koji se obično za ograničivanje tih zasada na slučajeve posjeda bez naslova navadjaju, i to:

a) da je ustanova, tičuća se poštenoga posjednika bez titula, iznimnim pravom (jus singulare);
b) da obogaćenje poštenoga posjednika, osniva li se njegov posjed na titulu, nije bezrazložno;
c) da pošteni posjednik, koji ima za svoj posjed titul, nije pravo ni obogaćen.

ad a) Ako li su ustanove, tituće se posjednika, posjedu kojeg manjka titul, samo pravom iznimnim, to bi bilo riešenje našega pitanja sadržano u zasadi izrečenoj u izvorih, da se iznimno pravo ne može analogijom rabiti.[13]

Nu, navadja pisac (str. 27.), obćenite takove izreke izvora imadu se prije svega prosudjivati u spoju s ostalim sadržajem, kojega su one pukim dielom — u njih samih nije moći nazrievati samostalnih valjanih pravnih zasada.

A tako imade se stvar i u našem slučaju. Izreka, u kojoj je ta tobožnja zasada izrećena (l. 14. D. de leg. I. 3.), mora se protezati specijalno na stanoviti slučaj, sadržan in l. 23. §. 3. D. de fiduc. lib. (40, 5).

U ostalom nije takodjer ta zasada, da se iznimno pravo ne može analogijom rabiti, izpravna.

Analogno raširenje pravne koje zasade jest ipak samo protumačenje njenoga pravoga smisla, jer ju je tako zakonodavac najme samo obćenito, i dakle nesavršeno izrekao. Da je pako nešto takovoga dozvoljeno, dà dozvoljeno biti mora, jest očevidno.

Jer napokon je svekoliko novo pravo iznimnim pravom „contra tenorem rationis propter aliquam utilitatem auctoritate constituentium introductum“. (l. 16. D. de leg. I. 3.) —

---

[13] „Quod vero contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentias“ l. 14. D. de leg. (I. 3). Takodjer: „In his, quae contra rationem juris constituta sunt, non possumus sequi regulani juris“ l. 15. D. cod. Slič. l. 141. pr. D. de r. jur. (50, 17).

Digitized by Google

ta upravo kao novo pravo protivi se pravu do sada postojećemu, pravu najme staromu (str. 28).

Ali uzmimo, da je ova zasada, da se iznimno pravo ne može analogijom razširivati, valjana — nema ona mjesta u našem slučaju, a to zato, jer ustanove izvora, tičuće se posjednika bez titula, ne ustanovljuju iznimno pravo (jus singulare).

Ta ipak je sada općenito priznano, da se naše tužbe ne osnivaju na pukom faktu obogaćenja jednoga na štetu drugoga. Svekolike izreke izvora osnivaju se zaista na principu, polag kojega se mora ono dati, što se bez razloga u imovini drugoga nalazi.

Kada je obogaćenje bezrazložnim? (str. 29., 30.)

Treba razlikovati, da li je obogaćenje nastalo s voljom prikraćenoga ili bez volje njegove. U prvom je slučaju obogaćenje opravdano, ako nema posebnih uzroka, iz kojih bi se ono pojavljalo bezrazložnim (n. pr. ako zakon nepriznaje volju, ili ako je volja samu sebe ograničila i slič.). U tom je slučaju dakle obogaćenje pravilno opravdano.

U drugom slučaju jest obogaćenje neopravdano (bezrazložno), ako nema tuj osobitih uzroka, koji to obogaćenje opravdavaju. U tom je dakle slučaju obogaćenje pravilno bezrazložno (neopravdauo).

A upravo simo spadaju naši slučajevi. Obogaćenje nastalo je ovdje činom obogaćenoga, koji je stvar prodao, potrošio itd.

Izvori rimskoga prava svjedoče očevidno, s jedne strane, da obogaćenje, nastalo vlastitim činom obogaćenoga, treba uvrstiti medju slučaje obogaćenja bez volje prikraćenoga, s druge strane pako, da u tih slučajevih, gdje je obogaćenje nastalo bez volje prikraćenoga, pravilno tomu pripada tužbovni zahtjev (str. 30—32.). [14]

---

[14] Tako l. 4. §. 2. D. de r. c. (12, 1); l. 39. D. de stip. serv. (45, 3); l. 12. §. 1. D. de distr. sign. (20, 5); l. 74. §. 1. D. de cvict. (12, 2); l. 49. D. de neg. gest. (3, 5); l. 14. §. 11. l. 32. D. de relig. (11, 7); l. 30. §. 1. D. de h. p. (5, 3). Tak l. 4. §. 2. D. de r. c. (12, 1); l. 39. D. de

Digitized by Google

Već je dakle iz toga jasno, da riešenja izvora, tičuća se poštenoga posjednika bez naslova, nije moći smatrati pûkom singularnošću, pa da nema dakle zaprieke, zašto se nebi ta riešenja imala protezati takodjer na posjednika, koj svoj posjed pošteno osniva na titulu, a to i onda, kad bi bila izpravna zasada, da se iznimno pravo ne može analogijom razširivati.

Ad b) Dalje se prigovara, da obogaćenje poštenoga posjednika, kojeg se posjed opire o titul, nije bezrazložnim, jer da nalazi upravo u titulu svoje opravdanje. [15]

„Nu taj je titul" — obara Windscheid ovaj prigovor — „ipak samo činjenica, na temelju koje bi bio posjednik stekao vlastničtvo, kad tu nebi bilo nikakove pogrieške, usljed koje mu nije bilo moguće steći vlastničtvo."

A zar bi ta pogriešna činjenica imala pribaviti posjedniku pravo, da se iz tudje stvari na štetu vlastnika obogati?"

„Čini se", nastavlja pisac, „da privrženici te nauke stavljaju osobitu važnost na to, da je velika razlika, da li si tko misli, da je na temelju nekakove okolnosti, koja u obće niti ne postoji, nešto stekao ili da li doduše spomenuta okolnost, na temelju koje si netko misli, da je vlastnikom, u istinu postoji, ali samo nekakove sakrivene pogrieške u sebi ima".

Tako dakle računaju ti pisci k pravnim razlogom, koji po njihovom nazoru poštenoga posjednika u našem slučaju od izdanja toga, što je stekao, oslobadjaju, ne samo činjenice, koje samo radi toga do vlastničtva ne vode, jerbo taj, koji vlastničtvo prenaša, sam vlastnikom nije — nego i činjenice, koje se u pogledu njihove pravne obstojnosti pogriešnimi prikazuju (kao što je n. pr. pravna nesposobnost onoga, koji vlastničtvo prenaša, ili ako je obdarenik suprugom darovatelja). Nu iz toga da istom jasno proizlazi, da ne može takov pogriešan pravni čin biti sposobnim, da učini obogaćenje razložnim, koje bi bez toga čina bilo bezrazložno.

---

stip. serv. (45, 3); l. 12. §. 1. D. de distr. siny. (20, 5); l. 74. §. 1. D. de evict. (12, 2); l. 49. D. de neg. gest. (3, 5); l. 14. §. 11. l. 32. D. de relig. (11, 7); l. 30. §. 1. D. de h. p. (5, 3).

[15] Srav. Ihering str. 82; Zimmermann str. 46., 47., Witte str. 327.; moje „Žaloby z obohacení" str. 112., a 119.

Digitized by Google

Moglo bi se tu nadalje prigovarati, da se onaj, koj misli, da okolnost, koja ne postoji, existuje, nalazi u neizpričivoj bludnji — dočim je ta bludnja izpričiva, kad primaoc smatra tradenta za pravoga vlastnika, ili kad mu je nepoznata pogrieška pravnoga posla, na kojem se posjed njegov temelji. Nu ovdje valja uvažiti, da bludnja prve vrsti može polag okolnosti biti usuprot upravo tako izpričivom, da se i na temelju prve vrsti može dosiesti vlastničtvo.

Tak bismo pak dospjeli dosljedno do toga, da nipošto pošteni posjednik, kojeg se posjed opire o titul, nego onaj, koj je bio izpričivom bludnjom obuzet, nije dužan izdati ono, čim je tako obogaćen. Ali tu bi opet nastalo pitanje, iz kojega uzroka ima izpričiva bludnja pružiti posjedniku pravo, da se iz tudje imovine obogati? Nu tog razloga nije moguće naznačiti. Jest doista pravedno, da onaj, koj je stvar tudju u misli, da je njegova vlastita, uništio, nije za taj čin odgovoran — ali protivno ne bi bilo zajista pravedno, da bi onaj, koj je iz tudje stvari, o kojoj misli, da je njegovim vlastničtvom nešto stekao, tu dobit pridržati ovlašten bio.

Radi toga mora se smatrati, da riešenje u l. 67. D. de j. d. (23. 3 srav. bilj. 10. str. 414.) sadržaje stariji nazor, što takodjer riešenje in l. 29. §., D. l. 30. D. de don. i. v. e. u. (24, 1) dokazuje.

Ad c) Nu tim manje je tobože moći tvrditi, da je pošteni posjednik prodav n. pr. stvar tudju, nebi bio njenom cienom u istinu niti obogaćen, ako li se njegov posjed opire o titul.

Tvrdilo se je najme,[16] da je pošteni posjednik, kad je posjed stekao na temelju titula, učinio zaista iz svoga nekakov trošak, i da je dakle pravedno, da prodav stvar ili potrošiv ju, pridrži ono, što je tako dobio kao naknadu za izdatak, što ga je prije učinio.

Proti tomu prigovara pisac, da

1) nije nuždno, da bi pošteni posjednik, pa opirao se njegov posjed i o titul, bio u istinu za stvar nešto iz svoga izdao (potrošio);

---

[16] Srav. Zimmermann l. c. str. 45.

Digitized by Google

2) da se, kad bi se i tako dogodilo, ne mora taj potrošak pokriti upravo s tim, čim bi se tako obogatio.

Tako se tobože taj treći razlog razpada podpuno u ništa (str. 36. 37.).

Po tom prelazi pisac k II. dielu, u kojem se bavi s pitanjem, da li je pošteni posjednik dužan, izdati u obće sve, što je iz tudje stvari, odsvojiv ju ili potrošiv ju, dobio; ili može li si uračunati, što je za tu stvar izdao. [17] Proda li dakle n. pr. pošteni posjednik tudju stvar, koju je prije sam bona fide kupio bio, mora li cielu tržnu cienu vlastniku izdati ili samo ostatak po dobitku onoga, što je bio drugomu za tu stvar platio?

Za posljednji se nazor navadja, da radi li se o tom, da li je tko imovinom tudjom obogaćen, nije moguće ipak obazirati se samo na jedan moment pravnoga odnošaja medju stranami, dakle u našem slučaju na moment prodaje tudje stvari — nego se treba obazirati na cielokupni pravni odnošaj, iz kojega je to obogaćenje postalo, dakle na kupnju i opetnu prodaju. Jer samo tako je moguće rasudjivati, da li je posjednik u istinu sine causa obogaćen.

„Nu", navadja proti tomu pisac, „upravo iz toga opravdavanja očevidno proizlazi sama nepravost toga nazora. Jer kakov je bio pravni položaj poštenoga posjednika pred prodajom stvari? On je imao svakog trenutka očekivati, da mu istu vlastnik reivindicatiom oduzme — a u tom slučaju ne bi mu preostalo ništa drugo, nego zavratni zahtjev proti onomu, od koga je stvar kupio bio.

Proda li stvar, nastane promiena u toliko da je sada doduše postao vlastnikom trgovinom dobljenih novaca — nu timi je novci obogaćen bez razloga i mora je vratiti. Iz toga pak nastane za njega isto tako, kao i gore, pravo zavratno proti onomu, od koga je stvar kupio bio — tak da se sada nalazi pošteni posjednik podpunoma u onom istom pravnom položaju, u kojem bi se bio nalazio prije toga, nego je stvar

---

[17] Slično Savigny Syst. V. str. 523.; Sintenis, prakt. gem Civilrech-§. 109. bilj. 118.; Fitting, Archiv für civ. Praxis 48. str. 348.; Zimmermann l. c. str. 45. i sljed. Naproti tomu srav. osobito Göppert. Organische Erzeugnisse str. 357. bilj. 31.

Digitized by Google

prodao, kad bi mu bila tužbom vlastničkom (rei vindicatione) oduzeta. Bjelodano je dakle, da vlastiti razlog protivnikâ rieśava ovo pitanje u onom smislu, u kojem se oni protive (str. 37—40.).

(Svršit će se.)

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Skrbnik je dužan dati naknadu, ako je propustio unovčiti kupone imovine štićenikove, sudbeno deponirane, ako su kuponi usljed onoga propusta propali. Depozitni ured nije dužan službeno izviestiti, da dospieli kupon nije unovčen.

Zemaljski sud u Pragu imenova dra S. skrbnikom nepoznatih legatara, kojim pokojni H. namieni iz svoje ostavine neke zapise. Odlukom od 4. studenoga 1879. br. 37238. naloži mu isti sud, da ima naknaditi 25 for. 20 nvč. za zastarjele kupone, koje nije za vremena podigo i unovčio, jer da je kurator postavljen za to, da bdije nad pravi štićenika, da je dužan prema ustanovam §§. 228. i 282. o. g. z. odvraćati od njega štetu, koja se dade uz običnu pažnju i opreznost odkloniti; da nije pako dužan sud pozivati svaki put kuratora, da preduzme takov korak. Zato ima postavljeni skrbnik naknaditi štetu, nastalu za štićenika odatlje, jer je onaj propustio vršiti zakonom mu naloženu dužnost.

Utok podnešen proti ovoj odluci zabaci c. k. viši sud pražki 13. siečnja 1880. br. 1230.; a isto tako neuvaži c. k. najviši sud bečki vanredni previdni utok dra S., nego ga zabaci odlukom od 28. travnja 1880. br. 12.186. i to s razloga: što se sudbeni depozitni ured nemože učiniti odgovornim, ako pojedini kuponi kamata, deponiranih vrednih papira zastare, jer se nisu pravodobno radi izplate predložili, a i sud nemože o svih u sudbenoj pohrani nalazećih se predmetih imovine imati takovu evidenciju, da bi mogao radi pravodobnoga unovčenja svih u razno vrieme dospievajućih kupona posebne odredbe učiniti. Po §. 228. o. g. z. dužan je tutor ili skrbnik upravljati imovinom svoga štićenika svom pažnjom poštena i marna domaćine i brižno nad njom bditi, da odvrati svaku štetu, koja bi mogla nastati, ako se propuste odredbe služeće na uzdržanje imetka. Ovoj dužnosti nije zadovolio rekurent kao skrbnik nepoznatih legatara pokojnoga H. glede zastarjelih kupona, jer premda je znao, da su na korist njegovih štićenika kod suda položeni vredni papiri, i premda je znao kakovi su to papiri, ipak je propustio pravodobno učiniti potrebne korake, da se unovče dospieli kuponi.

Digitized by Google

Beriva činovnika zajedničkih austro-ug. c. k. ministarstva nisu podvržena ovrhi.

Kr. ug. trgovački i mjenbeni sud u Budapešti dozvolio je pozivom na zak. čl. 31. 1876. A-u ovršnu pljenitbu i uručbu trećine plaće, što no ju uživa B. kao činovnik kod c. k. austro-ug. poslanstva, radi mjenbenoga duga od 3000 for., pa je zamolio c. k. trgovački sud bečki, da dotičnu odluku izvede. Nu ovaj potonji odbije ovu zamolbu odlukom od 31. listopada 1879. br. 166.413, jer da su po tamošnjih (cislajtanskih) zakonih, naročito po patentu od 25. listopada 1798. br. 436. sbir. zak. prav. plaće državnih činovnika izuzete izpod ovrhe, i da se ovršna pljenitba i ovršna uručka kao različite vrsti ovrhe nemogu na jedan put izvesti.

Proti tomu podnio je ovršitelj utok c. k. višemu sudu bečkomu, koji ga ipak odbije odlukom od 7. siečnja 1880. br. 214, jer da tamo (Cislajtanija) postoji obćenita zakonska norma, da beriva državnih činovnika nepadaju pod ovrhu, pa da se nije do sada činila nikakova iznimka od ovoga propisa zakona niti glede činovnika zajedničkoga c. i kr. ministarstva vanjskih posala. Usljed toga nije potrebna dalnja odredba glede okolnosti, što je rekurent odustao od ovršne uručbe trećine plaće, te se ograničio samo na zapljenu te trećine.

U vanrednom previdnom utoku veli utočitelj: Odredbe zakona, kojimi se beriva činovnika oslobadjaju ovrhe, valjaju samo za austrijske državne činovnike, pa nisu izdani kao neki privilegij činovnikom, nego u interesu državnom, najme u interesu državne službe. Nu protivnik (rekurentov) nije austrijski državni činovnik, odnošaj Austrije prema Ugarskoj izključuje svako identificiranje, ukupna monarkija nije austrijska država, zato se i činovnik ukupne monarkije nemože subsumirati pod pojam austrijskoga državnoga činovnika; beriva činovnika ukupne monarkije nemože sama austrijska legislativa učiniti prostimi od ovrhe, nego je za to potrebno sudjelovanje i ugarskoga zakonodavstva. Osim toga je ovršenik pripadnik ugarske države, ovrha dozvoljena je po sudu i po zakonih njegove domovine, pa okolnost ta, da se središnja blagajna ministarstva vanjskih posala nalazi u Beču, nemože uplivati na svojstva uvršenika niti na pitanje, da li se ovrha smie dozvoliti ili ne. Napokon smatra se pravilom, da se na sve dielove imovine dužnikove smie voditi ovrha; ako su beriva činovnika od toga izuzeta, to je iznimka, koja se ima strogo tumačiti, zato moraju se smatrati i beriva činovnika zajedničkih ministarstva da podpadaju pod ovrhu, dok god zakonodavac naročito neizrekne, da ona iznimka ima valjati i za ove činovnike.

Ali najviši sud bečki nije uvažio ni toga izv. previd. utoka, jer da neima predpostava potrebnih po dvor. dekretu od 15. veljače 1833. br. 2593. da se uzmognu promieniti jednoglasne odsude, uputiv rekurenta na razloge osude višega suda, koja se posve osniva na zakonu.

(Rješitba najvišega suda od 17. veljače 1880. br. 1843). (G. H.)

Digitized by Google

Nasljednik je prvi pozvan da dadne ubavjest o stanju ostavinske imovine. — I pravni zahtjevi mogu biti predmetom ostavinske razprave.

Kot. sud proglasi ostavinsku razpravu dovršenom, jer neima nikakove imovine.

Proti tomu podnese jedini sin pokojnikov Andro M. utok, u kojem navodi, da je njegov otac Matija M. u vremenu smrti posjedovao vinograd, radi tog zemljišta da se vodi sada parnica smetana posjeda medju njim (rekurentom) i sadanjim posjednikom Ivanom L., zato bi se morao ovaj vinograd u inventar upisati.

Viši sud zabaci utok, jer da povedena izvidjenja dokazuju, da Matija M. nije za vrieme svoje smrti posjedovao ono zemljište.

Naprotiv najviši sud uvaži izvanredni previdni utok Andrije M., dokinu obie odluke nižih sudova i naredi, da se sasluša Andro M., pa onda uvaži, nebi li se još jedan put povela ostavinska razprava, jer je nasljednik prvi zvan dati ubavjesti ob imovini ostaviteljevoj, da kazivanja posjednika zemljišta, o kojem se tvrdi da spada u ostavinu, nisu za to dovoljna, a to tim manje, što su prema obstojećoj naredbi posljednje volje uz zemljišta, koje svojaka Ivan L., preostale i pokretnine. U ostalom nasljednik pobija zahtjeve Ivana L., a po §. 531. o. g. z. jesu i pravni zahtjevi predmet ostavinske razprave.

II. Kazneno-pravni.

Ujak nije bližnji rodjak u smislu §. 142. k. z.

Prvi sud proglasio je A. krivim zločinstva ubojstva §. 140. k. z. počinjena na rodjenu ujaku i odmjerio mu je kazan po 2. stavki §. 142. k. z. držeći, da se ujak po analogiji §. 216. k. z. ima smatrati bližnjim rodjakom počiniteljevim.

Kr. banski stol riešitbom od 27. lipnja 1880. br. 5845. izrekao je, da je uporavljenje 2. stavke §. 142. k. z. u konkretnom slučaju neopravdano. jer po analogiji §. 137. k. z. bližnje rodstvo učinitelja s ubijenim postoji samo u liniji uzlaznoj i silaznoj. Dr. N. J.

K nauci o §§. 171. i 98. k. z.

Osudom c. k. sudbenog stola u Zemunu od 12. studenog 1879. br. 1151 kaz. proglašeni su P. P., P. M. i M. S. svi iz Hrtkovaca krivimi zločina kradje u §. 171., 173. i 174. IIb. k. z. kao neposredni počinitelji i osudjeni su na primjerenu kaznu.

Digitized by Google

Sam čin i njegova kvalifikacija razabire se ponajbolje iz razloga osude, koji glase u bitnosti kako sliedi.

Dne 4. rujna 1877. išao je S. G., sakupljač šišaraka običnim putem iz Platićeva u Zemun, vozeć na dvojih kolih 16 vreća šišaraka, vriednih 60 for.

Na hrtkovačkom drumu sretnu ga seljaci M. S. i P. M., te zaustaviv ga potraže od njega, da im dade nekoliko džakova šišaraka, jer da će ga inače prijaviti kao kriomčara občinskomu uredu u Hrtkovcih, jer da je pokupovao nepovlastno sabrane šišarice. Kad im S. G. nehtjede poiskane šišarke dragovoljno dati, ode P. M. na svojih kolih u Hrtkovce po občinske četnike, a M. S. ostade kod kola, da neda G. pobjeći. Za kratko vrieme dodje P. M. sa občinskimi četnici P. P. i sada pokojnim I. R., te počeše ćerati G-ova kola sa šišarkama i njega samoga prama občini; nu naskoro se predomisle, pričeraju kola u šikaru na strani nedaleko puta ležeću, tu poskidaju sve šišarke s kola, oduzeše jih što milom što silom S. G-u i puste ga praznih šaka kući. U tom činu, koji je izkazom oštećenog S. G. po §. 270. — 1 i 2 kp. dokazan, nazrievao je sudbeni stol zemunski objektivni učin zločina kradje po §. 171., 173. i 174. II. b) k. z., pošto je prije toga ova iztraga radi zločina razbojstva § 190. k. z. i zloporabe uredovne vlasti §. 101. k. z. obustavljena bila. Dokaz krivnje doprinešen je kako sliedi:

Okrivljenici priznaju, da su G-a na putu ustavili i od njega šišarice zahtjevali, da ga kao kriomčara šišaraka neprijave, poriču pak, da su oni te šišarke silom i bez njegovog privoljenja sebi prisvojili, nego vele, da se je on š njimi nagodio i da im je dragovoljno dao 8 džakova šišaraka, samo da ga na miru ostave.

Uzme li se pako u obzir zakleti izkaz oštećenog i njegovih kočijaša I. i R., koji suglasno tvrde, da tu od nagodbe kakve ni spomena bilo nije, nego da su okrivljenici kočijašem zapovjedili, da kola na stranu s puta medju njeke žbunove (grmlje) tjeraju, i da su tu bez privolje G-ove sve šišarke mu skola poskidali i sebi prisvojili, a njega praznih šaka ostavili, a kasnije da su, kako sami za 8 vreća šišarke priznaše, tu šišarku zajedno prodali i novac medju se podielili, — onda je tim po §. 269. kp. dokaz krivnje proti okrivljenima, kao što valja doprinešen.

Mnenje braniteljevo, da u ovom slučaju o kradji ni spomena nemože biti, jer G. niti je vlastnik niti pako posjednik oduzetih mu šišarica bio, pošto je i sam na zabranjen način do njih došao, te da se daklje nemože kazati, da je u ovom slučaju tudja pokretna stvar bez privoljenja posjednika prisvojena, kao što to §. 171. k. z. ište, — nije se moglo uvažiti, jer je sudbeni sbor toga mnenja, da zakon u §. 171. k. z. pod rieči „posjed“ ne misli „pravni“ već samo „faktični“ posjed „detenciju“, koja je u ovom slučaju svakako na strani G-a bila.

Digitized by Google

Proti toj osudi prizvali su okrivljenici po odvjetniku dr. Nedeljkoviću, koji je u svom prizivnom izvedenju najvećma pobijao vjerodostojnost izpovjedi oštećenikove, koji je vjerojatno ili sam šišarku pokrao ili od kriomčara nepovlašteno kupio, usljed čega je vjerojatnija po okrivljenicih uztvrdjena dobrovoljna nagodba, tim većma što se je oštećenik upleo u razna protuslovja, te njegovi kočijaši radje njemu, nego okrivljenim svjedoče.

On pobija nadalje, da je G. imao „justum titulum possesionis", koji da je za posjed po §. 171. k. z. potreban i tvrdi, da bi se okrivljenici u najgorem slučaju samo radi zločina dioničtva kradje po §. 185. k. z. osuditi mogli, a sam oštećenik sa svojimi kočijaši radi zločina kradje kao neposredni počinitelji.

C. kr. kraljski odsjek banskoga stola u Zagrebu proglasio je svojom osudom od 5. ožujka 1880. br. 1123 svu trojicu okrivljenika nekrivimi zločina kradje po zakonu od 16. listopada 1872., i to sa sliedećih razloga:

Sud prve molbe uzeo je izkaz oštećenoga S. G-a i njegovih drugova Vojčana kao takove izkaze, s kojimi se dade dokaz spomenutog zločina kradje, koliko u objektivnom, toliko i u subjektivnom smjeru ustanoviti, pa je donio osudu kaznenu proti trojici prizivatelja.

Sud pako druge molbe jest nazora, da se u nazočnom slučaju povjedanjem oštećenoga i njegovih ortaka nedade baš nikakov po ustanovah kaznenog zakona kažnjivi čin ustanoviti, i to sa sliedećih razloga:

Nedvojbeno stoji, da S. G. nije došao do šišaraka na dopušteni način, već da ih je potajno od graničara kupio i kriomice odvesti htio.

U tom nečastnom poslu zatekoše ga M. S. i P. M., koji su od ovoga nečastnog posla takodjer koristi imati htjeli, — pa je nedvojbeno da je istina, što su naveli sada spomenuta dva čovjeka i ostali okrivljeni glede načina, na koji su do šišaraka došli, što proizlazi iz sliedećih razloga:

Sud prve molbe izrazio se je već kod donešenja tužbovne odluke, da se povjedanju S. G-a podpunoma vjerovati nemože, pa s toga razloga nije obtužbu potegnuo na po G-u navedenu činjenicu, da mu je prigodom ove kradje šišaraka takodjer ukradjen jedan sat i lanac u vriednosti od 60 for.; — pa je konstatovao, da je G. prigodom opetovana izpitivanja ne samo sam sobom, već takodjer sa izkazi svjedoka čina u tolikom protuslovju, da se njegov izkaz vjerojatnim smatrati nemože. Isto tako nalaze se povjedanja svjedoka R. i I. glede čina samog u protuslovju medju sobom i sa povjedanjem G-a. Takova povjedanja nemogu ustanoviti učin baš ako su i prisegom potvrdjena.

Da se je čin sbio na način po okrivljenih naveden, te da nije bilo ni otimanja, ni kradje, za to govori i ta okolnost, da S. G., akoprem

Digitized by Google

se je taj čin dogodio blizu Hrtkovaca te ob dan, na javnoj cesti, nije ipak otišao odmah u Hrtkovce k občinskomu uredu, da čin prijavi, već je otišao najprije kući, i to iz posve vjerojatnog razloga, da preostale mu šišarke spasi, a tek drugi dan dodje k občinskomu uredu i tuži.

Koliko G. toliko i njegovi drugovi imali su se bojati, da će izgubiti sve šišarke, ako nepristanu na diobu, pa zato neima dvojbe, da se stvar ima tako, kako je izloženo po okrivljenih.

Osuda kaznena nemože se opravdanom smatrati, pošto se takovimi sumnjivimi svjedoci učin niti u objektivnom niti u subjektivnom smjeru donieti nedade, zato se je osuda, u koliko bijaše napadnuta, preinačiti, te okrivljeni nekrivimi proglasiti morali. —

Proti toj osudi uložilo je opet državno odvjetničtvo u Zemunu priziv, pobijajuć obširno ovo razlaganje c. k. banskoga stola, usljed čega proglasi opet c. kr. krajiški odsjek stola sedmorice svojom rješitbom od 19. svibnja t. g. br. 289, preinačujuć osude I. i II. sudišta, svu trojicu okrivljenih dodaše nekrivim zločina kradje, nu krivimi zločina javnog nasilja globljenjem po §. 98. k. z. sve kao neposredne počinitelje i to sa sliedećih razloga

Kod presudjivanja ovoga predmeta mora se pre svega uvažiti, da se čin, koji je okrivljenikom u grieh stavljen, a kojega ih je prvi sud krivimi proglasio, nepokazuje, po izkazu oštećenika i prema svim okolnostim, u kojih je izveden, kao zločin kradje, kao što je to prvi sud uzeo, već da nosi sva obilježja i da se nalaze u njem sva kriterija zločina javnog nasilja globljenjem, kako ga §. 98. sl. a) k. z. označuje.

Viši sud je protivno od prvoga suda uzeo, da nema dokaza krivnje za spomenuti čin, kojega su obtuženici okrivljeni i to s toga ne, što se nevjeruje izkazivanju oštećenog S. G., jer da je sam na nepošteni način u posjed oduzetih mu šišaraka došao, a drugo što njegov izkaz stoji u dielomičnom protuslovju s izkazi svjedoka čina R. i J.; a napokon što se izgovoru okrivljenika vjerovati mora, da se je oštećenik š njima dobrovoljno naravnao.

Ali razlozi osude drugoga suda nisu na kaznenih spisih osnovani, jer nisu u njih navedeni izkazi oštećenika i svjedoka, a pošto se ti izkazi točno citiraju, nješto obširnije nego li u razlozih prve osude, nu inače sasvim sukladno sa istimi, kako je to naprvo navedeno, nastavlja se u razlozih dalje kako sliedi:

Glede pomenutih 16 džakova šišaraka nestoje dakle izkazi oštećenog S. G. i navedenih svjedoka J. i R. u nikakom protuslovju, a glede kradje od 60 for. i sata sa lancem oporekao je oštećenik i sam, da su taj čin navedeni svjedoci vidili, buduć su isti u tom pogledu samo tvrdili, da su sat sa lancem još u Platićevu kod oštećenika vidili a poslje ne, mora jim se s toga podpuno vjerovati, i to tim više, pošto

Digitized by Google

su sami okrivljenici, koji su prije kod preslušanja dne 16. listop. 1877. i 10. svibnja 1878. tajili, da nepoznaju G-a i da njim nije ništa poznato od navedenog čina, kod daljnjeg saslušanja priznali, da su 8 vreća šišaraka oštećenom oduzeli.

Ničim nije pako dokazano, da je oštećenik na nepošteni način u posjed oduzetih mu šišaraka došao, kako je to sud druge molbe u razlozih svoje osude naveo, jer je poznato, da nisu sve hrastove šume posjed imovne občine Petrovaradinske, dakle navod oštećenika i njegovih kočijaša, da je ukradjene mu sišarke od raznih ljudi u Platićevu kupio, nemože se smatrati nevjerojatnim.

Okolnost, da G. nije odmah isti dan prijavu občinskom uredu u Hrtkovcih činio, nemože se sumnjivom smatrati, pošto je ustanovljeno, da je odmah drugi dan rano već u Hrtkovcih bio, da prijavi stvar, i da je prijavu podnio, dočim navedeni četnici nisu prijavili oštećenika kao kriomčara, što još više pokazuje, da su se okrivljenici lažno branili.

Pošto je dakle dokaz krivnje po razlozih prvoga suda ustanovljen, to su se obtuženici morali proglasiti krivim u grieh im upisanog čina, koji se medjutim, kao što je gore spomenuto, kao zločin javnog nasilja (§. 98. sl. a) k. z.) kvalificira. D. Gj.

Parnica radi otčinstva.[1]

Proti osudi okružnoga kao šerijatskoga suda podastro je odsudjeni Omer M. priziv šerijatskomu sudu druge molbe, koji je usljed toga izdao sliedeću odsudu:

Šerijatski sud druge molbe u parnici Fatime A. tužiteljice proti Omeru M. tuženiku radi otčinstva, u kojoj je okružni kao šerijat. sud osudom svojom od 24. rebjulahira 1296. sudio: Da je Omer M. dužan itd. (sliedi opetovanje osude prve molbe), obnašao je usljed priziva tuženikova napadnutu osudu sa priloženih razloga potvrditi, a priziv kao neosnovan odputiti.

O čemu se itd.

Šerijatski sud druge molbe. Muftija:
Sliedi podpis.

Razlozi: Nije tuženik po šerijatu odpustio svoju suprugu Fatimu,[2] jer nije kod nadležnoga šerij. suda prijavio i dokazao, da joj je predao telaknamu ili da joj je pred svjedoci rekao, da mu više nije že-

---

[1] Vidi br. 8. str. 307. Mjeseč Izpravi tamo u 8. redku odozdol: dvojice članova, a u 9. odozdol izpusti rieči: za isto.

[2] Tuženik tvrdi u svomu prizivu, da predleži razpust ženitbe, te da je s toga tužiteljica imala dokazati ne samo, da se je on k njoj vratio, već da je puteno š njom občio, vrhu koje okolnosti da mu je imala navratiti negativni jemin.

Digitized by Google

nom. [3] Kad tako, predleži, da je tuženik jedino razstavljeno od svoje supruge živio.

Tužiteljica imala je prema tomu dokazati, da je zajednički bračni život nastavljen, što je ona svjedoci Idrizom B. i Jelimom P., koji suglasno izkazaše, da su kao komšije Fatime vidjeli, kako je Omer M. tri dana zajedno š njom stanovao, i dokazala. [4] Ima se dakle diete, pošto je isto rodjeno nakon izminulih 6 mjeseci iza gornjega nastavka bračne zajednice, po šerijatu smatrati kao u braku rodjeno ter se je napadnuta osuda morala potvrditi. Priobćio dr. **Stanko Tkalac.**

Numerus clausus.

Beč, 20. srpnja 1880.

Ministarstvo pravosudja pozva dolnjo-austrijsku odvj. komoru, nek pojedine točke svoga podneska o reformah odvjetničtva pobliže obrazloži i razvije. Usljed toga izradi odbor komore osnovu novoga podneska; a 5. srpnja sastade se komora u gl. skupštinu, da o njem razpravlja. S razloga, što se u tom podnesku nalazi upravo bit predloženih reforma, te s razloga što ga je gl. skupština nepromienjena primila, mislim, da ću mnogomu čitatelju ugoditi, ako ga u cjelini priobćim. Podnesak upravljen je na ministarstvo pravosudja te glasi:

---

[3] Muhamedanac smije u svaki čas i nenaznačiv razloga odpustiti svoju ženu tim, da joj pred dvimi svjedoci dade razpustno pismo (telaknamu), ili da joj takodjer pred svjedoci kaže, da mu nije više ženom. Žena smije sklopiti novi brak, a suprug dužan ju je tri mjeseca nakon odpusta uzdržavati i prijaviti odpust Kadiji.

[4] Kad kod drugomolbenoga riešavanja parnice nastane dvojba o sadržaju kojega svjedočanstva ili ob izvoru znanja svjedokova, preslušavaju se svjedoci ponovno i to zapisnički po gradjanskom sudu, što poradi sumarnoga postupka šerij. sudova biva dosta često, a tako i u nazočnom slučaju.

Svjedoci se ipak nezaprisižu, a što se dokaza prisegom stranaka tiče, to će možda biti zanimivo spomenuti šerijatsko postupovno pravilo, po kojem tužitelj valja da svoju tužbu dokaže svjedoci, a tuženik treba da se brani jeminom (prisegom). Ako dakle tužitelj neima svjedoka, to navraća tuženiku prisegu, koju mu ovaj nemože uzvratiti. Neprihvati li tuženik prisege, to se navod tužiteljev smatra istinitim i sudi prema tužbenomu zahtjevu — vrst processualne predmieve, koja je duboko zasadjena u pravnoj sviesti naroda, te se usljed toga i mnogo gradjanskih parnica riešava nagodom, kojom se pravo tužiteljevo čini ovisnim o položenju ili nepoloženju po tuženiku prisege.

U ostalom se u šerij. parnicah prisega polaže prije osude ter je više nalik preslušanju stranke kao svjedoka. — Kod prigovora naravno da gornje pravilo vriedi obratno t. j. prigovor ima tuženik dokazati svjedoci, a neuspije li mu to, dužan ga je tužitelj obezkriepiti prisegom (reus in exceptione actor est).

Digitized by Google

„O lpisom visokoga ministarstva od 14. travnja 1880. br. 3788., pozvana je d.-a. odvj. komora, neka na svoj podnesak o reformi odvjetničtva, što ga je upravila na ovo ministarstvo i na zastupničku kuću, nadoveže dalnje svoje predloge, pak neka ih tom sgodom odmah potanje i obrazloži. Budući da se d.-a. odvj. komora već u svojih gl. skup štinah od 27. siečnja i 10. ožujka glede reforme u glavnih točkah složila, pak u pomenutom podnesku o njih već i razpravljala, to misli, da ne mora još jedanput zaći u razpravu temeljnih načela, te će sada nastojati, da podastrte predloge u nekih glavnijih točkah pobliže razvije i obrazloži. Evo što u tom obziru d.-a. komora misli:

I. Za svako sudb. okružje valja ustanoviti stalan broj odvjetnika.

A. U o b ć e. Kod ove točke potaklo je c. k. ministarstvo za pravosudje pitanje, bi li se ta novota imala uvesti svuda, ili samo po većih gradovih. Ponizno podpisana odvj. komora misli, da bi se željena svrha samo onda mogla postići, ako ta glavna točka reforme bude valjala za sve krajeve. Istina, nevolja potičuća iz današnje organizacije odvjetničtva ne osjeća se toliko po provinciji, koliko po većih gradovih. Ali da se samo za veće gradove ustanovi stalan broj odvjetnika, smjestili bi se odvjetnici, koji ne bi u većem gradu dobili mjesta, u provincije, osobito pako u blizine većih gradova. Ne samo da bi se na taj način dopustilo obaći slovo zakona — a to bi sjegurno bila neoprostiva pogrieška proti tehnici zakonodavstva — takvom bi se ustanovom svalilo današnje kukavno stanje na provinciju, jer bi bujica, koja danas po gradovih hara, poplavila krajeve izvan gradova. Da u ostalom t. z. numerus clausus u provinciji neće naići na nikakve zaprieke, to ćemo kašnje razjasniti.

Već je u prvom podnesku predloženo, kako bi se upisi u odvjetničku listu poslje ustanovljena broja odvjetnika imali obavljati; pa zato sada iztičemo samo to, da bi se ono periodičko ustanovljenje broja imalo ponavljati svake desete godine.

Jednu točku podneska valja pobliže razjasniti, a to je: kako bi se reforma slagala sa današnjim pravom odvjetnika prelaziti iz jednog mjesta u drugo? To se pravo mora ograničiti; jer bi se inače lahko dogodilo, čega danas ne ima, da bi pojedinac kandidat, koji je na jednom mjestu dugo prakticirao, ipak bio zapriečen polučiti odvjetničtvo, a priečio bi ga konkurent iz udaljenih krajeva. Uza to valja pamtiti, da je jako dobro, ako odvjetnici barem donekle poznavaju mjestne odnošaje svoga okružja. S druge opet strane ne bi sgodno bilo, da se odvjetniku ovo pravo sasvim uzme. Zato misli podpisana komora, da će pogoditi najbolji put, ako predloži:

Digitized by Google

„Kod natjecanja za izpražnjeno odvjetničko mjesto računat će se onomu odvj. kandidatu ili odvjetniku, koji svoju kandidaturu ili odvj. praksu nije barem tečajem triuh godina prije natjecanja neprekidno vršio unutar granica one komore, gdje je dotično odvj. mjesto izpražnjeno, — praksa, koju je dotičnik izvan iste komore vršio, samo na po.“

B. Predlog glede broja odvjetnika izvan Beča. Najvažnije je pitanje kod ove nove organizacije: kako će se pronaći broj odvjetnika za pojedino sudbeno okružje, koji bi odgovarao dotičnim odnošajem? S razloga, što se odnošaji bečki od onih izvan njega bitno razlikuju, valja to pitanje razdieliti u dva.

Po gradovih s okružnim sudom i pokrajini dolnjoj Austriji razvili su se odnošaji advokature mnogo zdravije i naravnije, nego u Beču. Dà mogli bi reći, da su odnošaji izvan Beča postigli onaj stupanj, za kojim naša reforma i teži, samo što se taj stupanj zadovolj-tva po većih gradovih sâm sobom nikad neće pojaviti.

Kad se je proglasila sloboda odvjetovanja, stao se je broj odvjetnika po ladanju znatno umnažati. Nu to je umnažanje već pred nekoliko godina prestalo, kako to najjasnije sliedeći izkaz posvjedočuje. Izvan Beča bijaše po dolnjoj Austriji:

god.	1874.	96 odvjetnika,
„	1875.	93 „
„	1876.	95 „
„	1877.	100 „
„	1878.	106 „
„	1879.	112 „

Kako se iz toga izkaza vidi, slabo se je broj odvjetnika povećao. Razmotri li čovjek pojedina mjesta posebice, postaje mu konsolidacija odnošaja još jašnja. Od svih mjesta izvan Beča ima da kako najviše odvjetnika najprije po gradovih s okružnim sudom, a zatim po bečkih predgradjih. Evo kako se je mienjao broj odvjetnika tečajem posljednjih godina po gradovih s okružnim sudom:

Broj odvjetnika:

Godine	u Korneuburgu,	Kremsu,	Beč. nov. mjesta,	St. Pöltenu.
1875.	3	7	11	7
1876.	4	7	10	8
1877.	4	6	10	8
1878.	4	6	11	8
1879.	4	6	11	8

Digitized by Google

Drugač se je mienjao broj odvjetnika po bečkih predgradjih sa gradom Badenom. Evo izkaza:

Godine u	Hernalsu,	Ottakringu,	Währingu,	Hietzingu,	Sechshausu,	Mödlingu,	Brucku,	Švehatu,	Badenu.
1875.	7	—	—	3	4	2	1	1	4
1876.	10	—	—	3	6	2	1	1	4
1877.	5	2	4	3	7	2	2	1	4
1878.	4	2	4	3	7	2	2	2	4
1879.	4	2	4	3	6	2	2	2	4

Promjena od g. 1877. u Hernalsu nastala je usljed novih kotarskih sudova u Währingu i Ottakringu, te u istinu ni nije promjena. Iz tih se statističkih data jasno vidi, da se je po gradovih s okružnim sudom i po bečkih predgradjih sâm sobom stvorio numerus clausus; ako se je broj odvjetnika na ladanju nešto malo i povećao, povećao se je samo usljed toga, što su odvjetnici stali odvjetovati kod takvih kot. sudova, gdje do sele nije bilo odvjetnika. Obzirom na tu istinu, ne bi novoj organizaciji odvjetničtva za sudbena okružja izvan Beča, a poglavito za gradove s okružnim sudom i za bečka predgradja, ništa drugog trebalo, van samo predložiti, neka se odnošaji, koji su se tečajem više godina sami udomili, pridrže i za budućnost. Za sve ostale kot. sudove bez razlike valjalo bi kao maximalnu brojku prihvatiti 2 odvjetnika. Može biti, da kod gdje kojeg kot. suda ni dva odvjetnika ne mogu živiti. Nu zato možemo polag dosadanjeg razvoja odnošaja po ladanju pravom očekivati, da će se na takvih mjestih samo jedan odvjetnik nastanit; a drugi da će mu se pridružiti istom onda, kad bude vidio, da kraj prvoga može živiti.

S toga predlaže podpisani odbor za mjesta izvan Beča sliedeći broj odvjetnika:

Korneuburg	4	Baden	4
Krems	6	Hernals	4
Bečko novo mjesto . .	11	Hietzing	3
St. Pölten	8	Sechshaus	6
		Währing	4

Za sve ostale kotare imao bi se ustanoviti broj 2 kao maximalni broj odvjetnika u istom kotaru.

C. Predlog glede broja odvjetnika u Beču. U provinciji nadjesmo posve pravilan razvitak odvjetničtva; u Beču toj pravilnosti ne ima ni traga. Dok se je na ladanju broj odvjetnika slabo povećavao, dà od g. 1874. do 1875. pače se umanjio od 96 na 93, raso je broj odvjetnika u Beču progresivno sve više; nekdašnjih 129 odvjetnika od g. 1867. zamieni g. 1879. 536 odvjetnika. Te brojeve čovjek tek onda pravo shvaća, kad s njimi uzporedi poslove pred sudom.

Digitized by Google

Ponizno podpisana d. a. odvjetnička komora znade, da se cjelokupni poslovi bečkih odvjetnika ne smiju prosudjivati li po poslovih pred sudom; jer odvjetnici mnogo toga obavljaju, što bi čovjek badava tražio u uručbenih zapisnicih kod sudova. Ali s druge strane opet ne ima dvojbe, da se po poslovih pred civilnimi sudovi, osobito pred višim (zemaljskim) i trgovačkim sudom u Beču, najbolje vidi, za koliko se je povećala potreba osoba, kojim valja pravo u narodu štititi. Tu nam službene brojke potvrdjuju posve jasno ono, do čega nas dovesti mora razmatranje gospodarstvenih pojava tečajem zadnjih godina. Živahna miena na polju gospodarstva ne povećava baš u osobitoj mjeri djelatnost sudova, akoprem u takvom slučaju mnogo toga dolazi pred sud, osobito glede nepokretnina, hypotekarnih zajmova, novih tvrdkovnih upisa itd. Kriza tekar, koja usljed prećerane špekulacije nastane, prouzrokuje, da razni ugovori, prava i dužnosti, kojim je klica u onoj hyperspekulativnoj dobi, pred sud dodju. Dakle tek poslje krize nastaje vanredno umnožana naloga pred sudovi; a ta se istom onda počima manjiti, kad se šteta pretrpjele gospodarstvene bolesti počme dieliti. Pa upravo tako, točno po tih zakonih, polag naravi tih odnošaja, mienjali su se poslovi pred obima civ. sudovima prve molbe u Beču. Evo pregleda:

Poslovi

godine	pred. trg. sudom,	pred sem. sudom u Beču.
1868.	120774	73637
1869.	140245	74013
1870.	162380	74696
1871.	156735	74790
1872.	164596	78703
1873.	232059	87965
1874.	267232	104790
1875.	270154	105717
1876.	307537	108116
1877.	242300	100153
1878.	217589	95716
1879.	200322	91836.

Liepa li statističkog rezultata od te miene poslova! Gospodarstveni „zanos“ zače g. 1868., pa se 1869. stade sve više dizati. Godine 1870., 1871. i 1872., kad no se je dovinuo svomu vrhuncu, držali su se poslovi pred c. kr. trg. sudom u Beču brojke 160.000. U to puče kriza od g. 1873., a poslovi se mahom povećaše na 70.000 komada. G. 1876. narastoše poslovi pred c. k. trg. sudom na 307.537. Odavlje se počeše manjiti, te se još sveudilj umanjuju. God. 1879. podoše na 200.322 ko-

Digitized by Google

mada. To nam najbolje i nepobitno dokazuje, da se opet približujemo normalnomu stanju i odnošaju, a s druge opet pokazuje gornji pregled, da je kriza tek g. 1876. provalila svoje pogubne posljedice.

Kako su ti odnošaji djelovali na odvjetničtvo, nije težko opredieliti. Ne ima dvojbe, da su se godine 1869.—1872. poslovi bečkih odvjetnika mnogo više povećali, nego poslovi pred sudom, jer su se tečajem tih godina različiti ugovori (prodaje kuća i zemljišta, najmovni ortački, te rudarstveni ugovori itd.) sklapali, kod kojih je uvjek, barem sa strane jednoga kontrahenta, trebalo odvjetnika. Odavlje se vidi, kako je onaj silni broj mladih odvjetnika, koji su u to vrieme pootvarali svoje pisarne, našo dovoljna i lie.a posla. God. 1873. prestade ta vrst zaslužbe; al zato navali bujica sudbenih poslova, koji su prijašnje lahko nadoknadili. Nu poslje g. 1876. stadoše i ovi padati; a oprieka izmedj sve više rastućeg odvjetničkog življa i sudbenih te vansudbenih poslova stupi svom svojom golotinjom na javu, stupi tim groznije, jer je zakonodavstvo zadnji desetak godina u mnogoj točki neposredno i posredno ograničilo djelokrug odvjetnika. Zanimiv je dokaz za točnost toga razmatranja i to, što početak reformatorske struje medju odvjetnici ne zadire u vrieme prije g. 1877.

To razmatranje mora čovjeka osvjedočiti, da se ne smiju ni odnošaji tečajem t. zv. „zanosa" pa sve do g. 1873., niti sliedeća ljeta smatrati normalnimi godinami po advokaturu; već da u tu svrhu valja zaroniti u odnošaje prije g. 1870.

(Nastavit će se).

Književnost.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marian Derenčin. Knjiga prva — svezak II., III. i IV. Zagreb. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera 1879., 1880.

(Nastavak.)

Na početku drugoga poglavja gradj. zak. g. dr. Derenčin vjerno opisuje i dosta obširno razlaže pravno stanje ženitbenog prava, kako sada postoji u Hrvatskoj i u Austriji, ako se izuzme ono sljedbenika grčko katoličkoga vjeroizpovjedanja, koje je g. pisac netočno izjednačio s onim grčko-istočnjaka, sliedeć krive nazore Zhishmana (Das Eherecht der orientalischen Kirche), na koje ćemo se kasnije vratiti. Preporučit je pravnikom, da proniknu bolje u poznavanje ovoga za svoje društvene posljedice najvažnijega diela gradjanskog zakona, koji se tako površno uči, tako lahkoumno zanemaruje, a o kojem se ipak svak drži pozvanim da sudi, kad se kakvo praktično pitanje, zasjecajuće u bitnost ženitbene

Digitized by Google

sveze, namiče riešenju. Hvale vriedno je bilo nastojanje dr. Derenčina, prem da je po našem mnenju više puta zabrazdio na ovom polju, uputiti svoje štioce na poznavanje ove zapuštene strane gradjanskog prava glavne crte koje je on posve obsežno za naše potrebe u II., III. i IV. svezku svoga „Tumača“ izradio.

Što se tiče ženitbenoga prava Rimo-katolika g. pisac se stavlja na zakonite temelje: 1) na članak X. konkordata od 5. studenoga 1855. 2) novi zakon za ženitbe katolika od 8. listopada 1856; 3) kanoničko pravo u obće, napose na naputak za duhovne sudove u stvarih ženitbenih. G. pisac nepropusti opaziti, da dočim su prije konkordata u nasljednih pokrajinah monarkije prosudjivali ženitbu katolika gradjanski sudovi po ustanovah II. poglavja o. g. z., — u Hrvatskoj (kako i u Ugarskoj) ravnalo je od pamtivjeka ženitbenim pravom katolika kanoničko pravo, a to, budi nam prosto nadodati, i glede gradjanskih posljedica braka do uvedenja gradjanskog zakonika, koji je ostavio kanoničko pravo (čl. III. uvedbenoga patenta) izključivo vladajuće, u koliko se odnosi na valjano sklapanje, razpravu o nezakonitosti braka, razstavu od stola i postelje i razpust ženitbe. Ovo pravedno odieljenje nadležnosti medju civilnimi sudovi u pitanjih gradjanskih posljedica braka i crkovnimi u pitanjih sklapanja i obstanka ženitbene zajednice, izvedeno je za katolike i u Ugarskoj čl. LIV. god. 1868. (§. 22. gradj. postupnika). Kanoničko pravo bud zapadne bud istočne crkve jest dakle za vjernike jedne i druge crkve u Hrvatskoj domaće pravo, koje od pamtivjeka upravlja ženitbenom svezom quoad vinculum et separationem a thoro et mensa, ovo zadnje za katolike. Novim zakonom za ženitbe katolika od 8. listopada 1856. prvi je put državna vlast obezbjedila u Hrvatskoj neke svoje interese na bračnom polju, i polučila je u tu svrhu — što je veliki dobitak — podporu same crkve.

Daleko bi me vodio ovaj zanimivi predmet, koji običavam na drugom mjestu raspravljati; budi mi ovdje dozvoljeno iztaknuti, da upitni ženitbeni zakon za katolike od god. 1856. jest najuzornije djelo modernog zakonarstva na polju ženitbenog prava, kojim su se dovela u podpuni sklad nepovriedljiva prava savjesti katolika i opravdani interesi državne vlasti.[8] A praktična uporava ovoga zakona u Austriji za jedanaest godina brez ikakvog sukoba medju crkvenom i gradjanskom vlasti na tako škakljivom polju, gdje se lasno granice njihove nadležnosti znadu pomutiti, koliko je dokaz unutrnje velike vriednosti onog zakona, toliko odsudjuje zakon od 25. svibnja 1868. (d. z. l. br. 47.) za Austriju, nikakvom potrebom

[8] S ovim mnenjem vrlo štovanoga g. pisca nemožemo se složiti. Ured.

Digitized by Google

opravdan, koji je opet izazvao za katolike onu oprieku medju savjesti, i zakonom, koju je bio tako sretno izravnao zakon od 8. listopada 1856. Katolici Hrvati mogu biti dakle zadovoljni, što pri obavljanju najsvetijega i najvažnijega čina, koji udara temelj sreći obitelji i naroda, izpunjuju u podpunom skladu zakone, koje im nalaže vjera i država, a ovo imadu zahvaliti stečenoj svojoj samostalnosti. I kod nas evo prošlo je četvrt vieka, što obstoji taj zakon, a crkovna i državna vlast svaka na svom polju ostaje u ženitbenih stvarih, brez sukoba, brez uznemirivanja bud vjerske bud gradjanske savjesti. Razsvietliti ćemo na svom mjestu slučaj senjske biskupije, naveden po g. piscu, te ćemo dokazati, nadamo se, da je biskup senjski, predšastnik današnjega, prekršio u slučaju napomenutom po g. piscu, [9] §. 249. naputka za duhovne stolove, da nije smio dozvoliti sklapanje onog braka prvo nego je gradj. sud svoj postupak o proglašenju smrti svršio, i da nisu nipošto n e d o s t a t n i, a puno manje p o g i b e l j n i kanonički propisi u slučaju kad je nestalo jednoga supruga, te se nemože dokazati njegova smrt, a živi drug hoće sklopiti novi brak.

Vrlo dobro g. pisac shvaća pravnu vriednost II. priloga k patentu od 8. listopada 1856., najme naputka za duhovne stolove gleđe ženitbenih stvari, i to za crkovnoga i za svjetskoga sudca. Veliki priepor, koji se u svoje vrieme vodio o pravovaljanosti naputka za crkovnog sudca, kratko je g. pisac sveo na pravo riešenje, kojemu ništa nebi manjkalo, kad bi bio on izričnо usvojio mnenje glasovitoga Nardi-a, na kojega se i sam pozivlje, u tom vrlo važnom pitanju. Kanoničko pravo, veli Nardi, ostaje vazda pravi i vrhovni izvor, kojemu će se (crkovni sudac) uteći u svakoj dvojbi, t e o d s k l a d a p o s t o j ć a m e đ j u n j i m i n a p u t k o m, o v a j c r p i s v u s v o j u p r a v n u v r i e d n o s t. Sam §. 251. naputka tvrdi, da se sudac ima osvrtati na kan. pravo, ako se dogodi slučaj neriešen po naputku. Ali nebi se dalo opravdati, kad bi se tko, preziruć naputak, bez opravdanih razloga udaljio od njega. A zašto to? „Jer, veli Nardi, naputak pruža korist obćenitoga i stalnoga pravilnika, osobito glede postupka, izmedju ne riedkih razlika i antinomija starodavnog i prostranog zakonodavstva“. [10]

Dr. Derenčin dobro shvaća takodjer odnošaje kanoničkoga bračnoga prava prama gradjanskom zakonu o braku, naročito prama zakonu od 8. listopada 1856., kojim si je država pridržala „ne samo zakonarstvo o civilnih posljedcih braka i državnim sudovom pravo o njih suditi, već i izdala ustanova u pitanjih, koja s uredbom braka stoje u

---

[9] Tumač str. 461—12.

[10] Nardi, Diritto Matrimoniale Caldolico, — Padova, tipografia Prosperini, 1857., pag. 16.

Digitized by Google

savezu“ (str. 233). Dapače može se dokazati, da si je država onim zakonom priuzdržala na ženitbu sav onaj upliv, na koji ima pravo u svrhu da obezbiedi družtveno-gradjanske interese povjerenih njezinoj zaštiti, da su ostale u zakonu od 8. listopada 1856. sve izključivo gradjanske ženitbene zaprieke II. poglavja o. g. z., u koliko jih nije s državnih razloga propustila, samo što te zaprieke, pošto je crkva pozvana suditi o valjanosti, i s toga ob uvjetih ženitbe za katolike, nisu više rastrgajuće (impedimenta dirimentia), nego zabranjujuće (imp. impedientia). Ali tim je država više dobila, nego izgubila, jer je svoje zabrane stavila pod sliedeće sankcije: 1) pod zaštitu §. 507. kaz. zak., po kojem se protuzakonita ženitba kazni kao prekršaj strogim zatvorom od 3—6 mjeseca: 2) pod zaštitu gradjanskoga zakona, jer sklapanje ženitbe, kojoj stoji na putu gradjanska zabrana, nosi prekršitelju zamašnih štetonosnih posljedica (§§. 32., 34. žen. zak.) kao n. p. izbaštinjenje maloljetnika, koji se oženio bez dozvolje civilne oblasti, ukinuće ženitbenih pakta i gubitak nasljednog prava za supruge, koji su počinili preljub sudbeno dokazani; 3) pod zaštitu same savjesti supruga, jer njim sama crkvena vlast nalaže, da su dužni vršiti gradjanske propise,[11] čim se na taj način civilnoj sankciji nadodaje duhovna. Nije li tako pravno stanje za moć i ugled države, i za obranu njezinih interesa, daleko sigurnije od onoga, u kojem se nalazi ono u Austriji nakon posvemašnje uzpostave II. poglavja o. g. z., gdje civilni zakon proglasuje tvrde neke ženitbe, kojim crkovni poriče valjanost i obratno, gdje dakle zakon i država stoje kao neprijateljice jedna proti drugoj oružane, a u duši gradjanina biju žestoki boj zakon i savjest, dok nepodlegne bud jedan bud drugi? A podlegne li savjest, udarac je najžešći zadan državi, jer što će država sa bezsvjestnimi gradjani?

Država dakle najviše se okorišćuje onim sporazumkom medju njezinim i crkovnim zakonarstvom, koji bijaše polučen u našoj monarkiji zakonom od 8. listopada 1856. i još se podpuno uzdržaje u Hrvatskoj, dočim je u Austriji poremećen. A ovaj sporazumak osniva se baš na

[11] Evo kako se to svečano zapovjeda u §. 69. naputka za duhovne stolove: „Sanctum est christiano, potestati civili præstare obedientiam, ad quam Dominus ipse nos per Apostolum suum instituit. Eo districtius eas observet necesse est constitutiones civiles, quae ad ordinem moralem conservandam accurate concurrunt. Quamvis igitur potestas civilis, quin validum inter christianos matrimonium contrahatur sanctionibus suis impedire minime possit, civi tamen Austriaco haudlicet negligere praescriptiones, quas lex Austriaca de civilibus matrimonii effectibus statuit“. A glede civilne zaprieke maloljetnosti opet naputak nalaže savjesti djece posluh prama roditeljem: „Etiam in nectendo matrimonii memores sunto filiifamilias Domini dicentis: Honora patrem tuum et matrem tuam! etc.“ (§. 68).

Digitized by Google

priznanju zamjenite samostalnosti ubiuh zakonarstva „krieposti kojega, kako kaže g. pisac, državi pristoji zakonarstvo i pravosudje u pogledu gradjanskih posljedaka braka, a crkvi zakonarstvo i pravosudje u pogledu obstanka braka, njegova sklopljenja, razpusta itd.“ [12]

Koliko točno i izcrpljivo je g. pisac označio izvore ženitbenoga prava za katolike, toliko nam se vidi da je pogriešno izjednačio vrela pomenutog prava za sljedbenike grčko-istočne nesjedinjene i grčko-istočne sjedinjene vjeroispovjesti, koji su takodjer upućeni na zakonarstvo i nadl žnost crkovnu što se tiče valjanoga sklapanja i razstavljanja ženitbene veze, o zakonitosti i razpustu ženitbe, i razstave od stola i postelje po čl. III. uvedbenoga patenta o. g. z.

G. pisca zaveo je Zhishman, koji u svom glasovitom djelu „Das Eherecht der orientalischen Kirche“ tvrdi preveć općenito, i s toga ne točno, da je bračno pravo istočne crkve pridržao i onaj dio te crkve, koji se je u dogmatičkih načelih sjedinio sa rimskom crkvom, ali stavio kao uvjete sjedinjenju, da smije pridržati svoje pravne ustanove i obrede, što mu je bilo i zajamčeno po rimskoj crkvi pa i polučeno. [13] Sama citacija bule Innocenta III. po Zhishmanu i Derenčinu ograničuje tako bezuvjetno priznanje crkovnoga prava istočne crkve po Rimskoj, jer veliki onaj papa veli, da hoće uzdržati „mores ac ritus eorum (Grka), in quantum cum Domino possumus: in his tamen illis deferre nec volumus nec debemus, quo periculum generant animarum et ecclesiasticae derogant honestati“. A mnogo toga je bilo nastalo odkad su bizantiski carevi počeli izvršivati sve to više razteću supremaciju nad carigradskom crkvom, uplitati se u dogmatička pitanja, malo važiti crkovnu nadležnost, i namitati državne truležne zakone crkvi zahtievajuć, da ova svoje nazore državi za volju žrtvuje. Krivo shvaća g. pisac odnošaje bizantinskog carstva prama grčkoj crkvi kad veli, da u pitanju razpusta braka (o kojem ćemo dolje) „kao što u obće razvija se zakonarstvo istočne crkve složno sa državnim zakonarstvom, prvije upliva na potonje,

---

[12] Priznanje zamjenite samostalnosti ubiuh zakonarstva izrično je sadržano u §. 95. naputka za duhovne sudove, koji ima za svjetovnog sudca, kako sam g. pisac tvrdi, vim legis. „Causæ matrimoniales ad judicem ecclesiasticum spectant, cui soli competit de validitate matrimonii et obligationibus ex eodem derivantibus sententiam ferre. De effectibus matrimonii mere civilibus potestas civilis judicat“. Gledaj takodjer §§. 42., 43. i sl. civ. žen. zak. U priznanju zamjenite samostalnosti crkovnoga i državnoga zakonarstva, u točnom opredieljenju nadležnosti crkve i države u ženitbenih stvarih, počiva čvrsti temelj polućena sporazumka. — Neznamo dakle, zašto g. pisac kaže, da se ovaj „neosniva na priznanju zamjenite samostalnosti obiuh zakonarstva“.

[13] Zhishman o. c. str. 28, 29, od izdanja god. 1864. u Beču kod Wilhelma Braumüllera: Derenčin, Tumač str. 235.

Digitized by Google

ter uspješno odstranjuje oprjeke medju njima“ (str. 242).[14] Dok se je carigradska crkva borila za svoju nezavisnost protiv samosilju državnomu, te oprieke nisu se mogle nikada izravnati, izravnale su se malo po malo, ra koliko je crkva napuštala svoju samostalnost, pokoravala se zapovjedi države, dok je napokon izgubiv svaki ugled i autonomiju, postala pukim orudjem državnim, i razkolom utrla put propasti svojoj i carstva.

Crkva na istoku kao i na zapadu nastojala je otriebiti i očistiti kao u svih socialnih odnošajih, tako ponajviše u ženitbenih, pokvarene običaje, koji su se ogledavali u sličnih svjetskih zakonih. Dok su bizantinski carevi prilagodjivali državne zakone čistomu duhu kršćanskomu, crkva nije se žacala primiti neke u svoje pravo, jer im je bila ona začetnica, i tako vidimo neke carske Edicte iz kodeksah Theodosija i Justiniana unešene u kanonično pravo „non quia hujusmodi leges jure suo ad ecclesiasticam jurisprudentiam pertineant“, nego jer su je odobrili crkovni sabori ili crkovni pastiri.[15]

Ali žalibože bizantinskim carevom nije toliko stajalo do sklada medju crkovnimi i državnimi zakoni, koliko do podčinjenja crkve njihovoj vlasti. Car Justinian spada u poglavite „qui dum, veli navedeni Papp Szilagyi[16], ex una parte non nisi Canonum ecclesiasticorum custodem et executorem se gerere profitebatur, ex altera novellis suis constituebat disciplinam, et vim Canonibus tribuebat“. Justinian dade sastaviti po Ivanu zvanu „Presbiter“ ili „Scolasticus“ prvo djelo usporedjujuće državne zakone i kakone, tičuće se crkovne discipline, po čem nastade prvi „Nomokanon“ — koji izazva sukob medju carevi i carigradskimi Patrijarhi, te kaže isti pisac, svi oni koji „libertatis ecclesiasticae noluerunt se proebere proditores, persecutionem passi sunt, vel morte, vel carcere, vel exilio mulctati“.[17]

---

[14] A na strani 261 kaže g. pisac, da je istočna crkva „vazda brižljivo nastojala postupati složno sa državnom vlasti, i podupirati njezine zakone“. Ter kako! Vidi ćemo dalje.

[15] Gledaj „Enchiridion juris ecclesiæ orientalis catholicæ — auctore Josepho Papp. Szilágyi — Magni Varadini, Typis Aloysii Tischy 1862. str. 61.

[16] Opus citatum str. 53.

[17] Živući učenjak Papa Leo XIII. u skorijoj svojoj Enciklici „Arcanum divinæ sapientiæ consilium“, u kojoj bitni nauk katoličke crkve o ženitbi divno obrazlaže, evo kako kratko ali jezgrovito njezin upliv na ženitbeno zakonarstvo zapadnih i bizantinskih careva ističe. „Quin tantum abfuit, ut viri principes sibi adsciscerent in matrimonia cristiana potestatem, ut potius eam, quanta est, penes Ecclesiam esse agnoscerent et declararent. Revera Honorius, Theodosuis junior, Justinianus, fateri non dubitarunt, in iis rebus, quæ nuptias attingunt, non amplius quam custodibus et defensoribus sacrorum canonum sibi esse licere. Et de connubiorum impedimentis si quid per edicta sanxerunt,

Digitized by Google

Ali takih „proditores ecclesiasticae libertatis“ našlo se je, te su postali tvorivom razkola, a njihove kolovodje koliko više su se razilazili od rimske crkve, toliko su se više podvrgavali carevoj vlasti, i podredjivali crkovne zakone državnim, i tako nastade „Nomokanon“ Focija (g. 883.), koji ovim naslovom, danim sbirci po njemu izradjenoj htio je pokazati, da in ecclesiasticis imadu istu moć i državni i crkovni zakoni. I evo razloga radi kojih vidimo da Zhishman u svom djelu, a njega sliedi naš Tumač, uvršćuje uzporedice u vrela crkovnoga prava u obće, a ženitbenoga napose grčko-istočne crkve, — kanonička vrela i gradjanska, naime naredbe bizantinskih careva, — što je istinito za sljedbenike grčko-istočne nesjedinjene crkve, [18] ali nije za grčko-katoličke, kako ćemo skoro vidjeti.

Focij utro je put, uvrštenjem crkveno-disciplinarnih novela cara Justinijana u svoj Nomokanon, onoj odtada vladajućoj školi grčkih kanonista, koji su priznavali carskim zakonom taku moć „ac si tota canonum ecclesiasticorum vis unice ab imperiali auctoritate penderet“. I sbilja, zaključuje isti pisac, kanoničko pravo bizantinsko „merito illud vocaveris potius jus civile quam canonicum, hoc enim ab illo suam mutuat obligandi vim“ (Szillagi o. c. §. 50. s. 113. 114).

Kad se je XIII. pak XV. vieka dva puta pokušalo sjedinjenje istočne i zapadne crkve, bili su mu uvjeti uzpostava jedinstva vjere i povratak na čista vrela crkovnog prava, kako se ono sačuvalo bilo u istočnoj crkvi prvo nego su ga bizantinski carevi u savezu sa razkolom pomutili: „In his tamen (moribus et ritu) illis (Graecis) deferre non volumus, nec debemus, quae periculum generant animarum, et ecclesiasticae derogant honestati“ (Innoc, III.). Tu, gdje je počeo razkol i gdje bizantinski carevi stadoše mutiti bistra vrela kanoničkog prava istočne crkve, nametnuv joj svoje zakone i izmjeniv auktoritet vrhovne glave vasione crkve sa svietovnom vlasti, — prestala su teći za istočnu crkvu čista vrela kanon. prava. Samo onaj dio istočne crkve, koji se sjedinio s Rimom, nadovezao je svoje tradicije na ona čista vrela, koja usahnuše s razkolom.

---

causam docuerunt non inviti, nimirum id sibi sumpsisse ex Ecclesiæ permissu atque auctoritate; cujus ipsius judicium exquirere et reverenter accipere consue verunt in controversiis de honestate natalium, de divortiis, denique de rebus omnibus cum conjugali vinculo necessitudinem quoquo modo habentibus.“ Svaku tvrdnju učeni Papa osniva na vrelih, koja je ovdje suvišno navesti. Kako su pak grčki kanoniste ovaj spasonosni sklad medju civilnim i crkovnim zakonarstvom poremetili, u ovoj je recensiji iztuknuto.

[18] Zato dr. Derenčin posve dobro kaže, da „ovim načelom odgovara i previšnji reškript od 10. kolovoza 1868.“ o zaključcih srbskoga narodnoga sabora od god. 1864—1865., načelom naime, da sliedi svjetovna vlast biti vrhovni zakonodavac u crkovnih stvarih za sljedb. grčko-istočne nesjedinjene vjere.

Digitized by Google

Za sljedbenike dakle sjedinjene crkve grčko-iztočne, vrela su za crkovno pravo, a napose za ženitbeno, civilni zakoni, imenito bizantinskih careva, u koliko su ih prihvatili crkovni sabori ili nadležne crkovne oblasti, i tim su stekli kriepost crkovnih zakona i vrela.

A glede izvornih kanoničkih vrela nemogu se takodjer za obie crkve metnuti pod istu kapu ista vrela, kako to čini g. pisac. On najme navadja „kanone ekumeničke i topičkih (provincijalnih) sabora, kao i kanoni grčkih crkvenih otaca, koje je priznao trulanski sabor." Glede ekumeničkih sabora poznato je, da nesjedinjena grčko-istočna crkva nepriznaje VIII. od god. 869., u kojem bijaše Focij skinut sa svoje časti, i koji on naravno u svoj Nomokanon ne uvršćuje, — dočim grčko-sjedinjena crkva priznaje ga. Nego i glede topičkih sabora razilaze se sjedinjena i nesjedinjena crkva, osobito glede II. Trulanskoga od god. 691., zvanoga „synodus quinsexta", znamenitoga, jer je ovaj partikularni carigradski sabor stvorio 102 kanona, tičuća se mal ne svih točaka crkovnoga ustroja i discipline, koji dišu neprijateljskim duhom proti zapadnoj crkvi, te zaoštravaju jur odavna tinjajuću oporbu medju jednom i drugom crkvom. G. pisac uvršćuje u vrela ženitbenoga prava jedne i druge grčko-istočne crkve kanone grčkih-crkvenih otaca, koje je priznao trulanski sabor, bez dvojbe drugi, jer prvi Trulanski jest VI. ekumenički, koji nije sadržavao nikakvih disciplinarnih kanona. Ali zaključke II. trulanskoga sabora nije potvrdila rimska stoilca, te svi nesmiju se smatrati vrelî kanoničkog prava za sjedinjene grčko-istočnjake. I zato, kad se radi o samih crkvenih vrelih istočne crkve ne smije ih se pêle-mêle za sjedinjenu i nesjedinjenu upotrebiti, jer apoštolska stolica, „brez koje nema u kršćanskoj crkvi zakonite vlasti, priznaje apoštolske kanone i one sabora i svetih otaca (grčkih) kako se nalaze u istočnih zakonicih, — pod uvjetom, ut sint authentici, et proesentibus ecclesiae orientalis circumstanciis opportuni".[19]

Ova pogriešna istovjetnost vrela za obie grane istočne crkve zavela je g. pisca i in dogmaticis, i nije mu dala uvidjeti veliku važnost ekumeničkog tridentinskog sabora za grčko-katoličke sljedbenike, osobito glede ženitbenoga prava. Zaključci Tridentinskog sabora vežu sve vjernike brez razlike obreda u svem onom što se tiče dogme i morala, vežu dakle sljedbenike sjedinjene grčko-ist. crkve glede proglašene nerazpustivosti braka radi preljuba, dočim ih i ovdje g. pisac izjednačuje

[19] Papp Szillagy o c. §. 51., str. 115—117. Pozivljem se na ovoga znamenitoga kanonistu, jer razpravlja u debeloj knjizi samo kan. pravo grčko-katoličke crkve. Izključena je dakle sumnja, da ga je moglo zavesti valjda ekskluzivno stanovište zapadnog kan. prava.

Digitized by Google

sa nesjedinjenimi.[20] Na isti način impedimentum raptus, kako je bio uveden po tridentinskom saboru, obvezuje i istočnu crkvu,[21] da pače valja držati, da je u obće tridentinski sabor pomoćno kanoničko vrelo u svih pitanjih, gdje nije dostatan zakonik istočne crkve a ne protivi se obredu njezinomu. A sami nesjedinjeni grčko-istočnjaci kažu „se etiam acceptare Syn dorum occidentalium quae congruunt".[22]

Pitanje izvora ženitbenog prava za grčko-istočne sljedbenike jedne i druge crkve stoji u savezu s onim o valjanosti civilnoga ženitbenoga zakona od 8. listop. 1856. za nje. G. pisac rieśava ga jestno (str. 260, 261), a ima razloga što se tiče sjedinjenih sljedbenika, jer je konkordat sklopila vrhovna glava katoličke crkve za sve katolike, dakle i za grčko-katolike, a ženitbeni civilni zakon i naputak za duhovne stolove nisu nego uporava čl. X. konkordata. Papp Szillagy ne postavlja si toga važnoga pitanja, ali ga praktično rieśava pozivajuć se i na civilni žen. zakon i na naputak.[23] Ali zna takodjer istaknuti razlike medju naputkom i grčko-istočnim pravom tako, da glede naputka po našem mnenju moglo bi se tvrditi, da „ženitbeni sudovi grčko-katoličke crkve imadu se držati propisâ naputka, u koliko disciplina itočne crkve nije mu protivna".[24]

Ali nemožem se složiti sa g. piscem (str. 260), da su državne zabrane ženitbenoga civilnoga zakona od 8. listopada 1856. izliev konkordata i izrično izuzane za katolike austrijskog carstva, uporavljive i na grčko-istočnjake nesjedinjene. Usuprot držimo, da se za ove, gdje god se ne radi o pitanjih pridržanih po čl. III. uvedbenoga patenta o. g. z. njihovim crkovnim sudištem, ima uporaviti II. poglavje gradj. zakonika, kako se uporavljivalo i na katolike (izuzam pitanja njihovim ženitbenim sudištem pridržanih istim čl. III.) prvo nego je bio sklopljen konkordat, i izdan ženitbeni civilni zakon od 8. listop. 1856., a i sad se uporavljuje na sva pitanja, koja ovaj posljednji i naputak ne riešavaju. (Svršit će se.)

---

[20] Papp Szillagy obširno i nepobitno dokazuje, da se ženitba ne može ukinuti radi preljuba niti po tradiciji niti po nauci sve istočne crkve (o. c. §. 136., str. 487—498), a kamo li da bi se ona dala razriešiti radi svih onih razloga, koje navadja Zhishman, a naš Tumač usvaja (str. 466, 467) za obie istočne crkve.

[21] Szillagy, o. c. §. 99., str. 425.

[22] Ibidem, §. 55.

[23] O. c. §§. 184., 187.

[24] Gledaj n. p. kod Papp Szillágya razlike medju naputkom i disciplinom istočne crkve u slučaju zaruka (§. 90.), i impedimentum aetatis (§ 97.).

Digitized by Google

Viestnik.

Doktorat za odvjetnike. Previšnjim riešenjem od 25. travnja 1867. bijaše iznimice dozvoljeno, da domaći sinovi Hrvatske i Slavonije mogu, ako su izpunili ostale zakonite uvjete, izvršivati odvjetničtvo, prem da nisu doktori prava, kako to zahtieva §. 2. sl. d) odvjetničkoga reda, uvedenoga u Hrvatskoj car. patentom od 24. srpnja 1852. (d. z. l. br. 170. 1852.). Pošto je pako otvorenjem kr. sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu prestao razlog, sbog kojega se ta pogodnost dala, to je Nj. Veličanstvo previšnjim riešenjem od 7. kolovoza t. g. blagoizvoljilo odobriti, da se ta pogodnost neima u buduće protezati na one odvjetničke kandidate u Hrvatskoj i Slavoniji, koji u vrieme, kad se je otvorilo sveučilište u Zagrebu, nisu bili još svršili četverogodišnji tečaj na obstojaloj pravoslovnoj akademiji u Zagrebu (Sbornik kom. XIII. br. 56. g. 1880.).

— Previšnjim riešenjem od 17. kolovoza dozvoljeno je, da se predsjednik kr. sudb. stola u Vukovaru, Stjepan Gmaz premjesti u istom svojstvu k sudb. stolu u Belovaru, a predsjednik ovoga potonjega sudb. stola, Franjo vitez Schönholz u istom svojstvu k sudb. stolu u Vukovar. Istim previšnjim riešenjem blagoizvoljelo je Nj. Veličanstvo izjaviti previšnje Svoje priznanje predsjedniku vitezu Schönholzu za uspješno i korektno njegovo službovanje.

— Hrvatski sabor sastaje se 1. rujna da nastavi svoj rad, koji će se ipak sastojati poglavito u tom, da razpravi proračun za tek. g. 1880., jer se nezna, hoće li doći red i na proračun za g. 1881. Osim toga nedvojbeno će sabor viećati i o drugih ne toliko važnih predmetih n. p. o noveli k zakonu o mjestnih sudovih.

— Najviše sudove gradjanske i krajiške Hrvatske zadesi prošloga mjeseca nemila kob, jer istoga dana umru i bijahu zakopani Dinko Blažić viećnik kr. stola sedmorice, i Hinko Freiberger, predsjednik c. k. odsjeka krajiškoga stola sedmorice. Dinko Blažić rodio se je g. 1829. na Rieci, nije dakle još prevalio 51 godinu. Svršiv pravoslovne nauke bijaše g. 1849. upisan u imenik bilježnika banskoga stola, predje kašnje guberniju na Rieci i od toga vremena je služio kod političkih i sudbenih ureda i oblasti. G. 1869. imenovan je bio viećnikom banskoga stola, a g. 1877. viećnikom kr. stola sedmorice. Oplakuje ga mnogobrojna obitelj, prijatelji i drugovi od najvišega suda, kod kojega je radio s ljubavju i odanosti.

Hinko Freiberger rodio se u Požunu 6. lipnja 1816., te je svršiv juridičko-političke nauke stupio g. 1838. u auditoriat, te je penjuć se od stepena do stepena postao g. 1878. general-auditorom. Kad je krajina razvojačena te za nju ustrojeni viši sudovi u Zagrebu, imenova Nj. Veličanstvo Hinka Freibergera, tada pukovnika-auditora, predsjednikom krajiškoga odsjeka stola sedmorice, koje je zvanje vršio sve do svoje smrti. H. Freibergera hvale kao vrla i naobražena pravnika, savjestna i pravedna sudca. — Oba bijahu članovi pravničkoga družtva. — Lahka im zemlja.

Napokon dodje nam iz Osieka žalostna viest, da je 21. kolovoza preminuo tamo Augusto Medić, odvjetnik, gradski zastupnik i član pravničkoga družtva.

— G. dr. Josip Pliverić, do sada izvanredni profesor obćega državnoga, medjunarodnoga i hrvatsko-ugarskoga državnoga prava na pravo- i državoslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta, imenovan je redovitim profesorom za iste predmete.

Dokinute pol. kot. oblasti i kot. sudovi: Previšnjim riešenjem od 22. svibnja t. g. dokidaju se polit. upravni kotari: u dolnjem Lapcu,

Digitized by Google

Perušiću, Rakovici i Kostanjevcu. A previšnjim riešenjem od 28. svibnja t. g. dokidaju se kot. sudovi u: dolnjem Lapcu, Karlopagu, Perušiću, Drežniku, Novoj Kapeli i Moroviću.

— Ugarski kaz. zak. i policajni kaz. zakon stupa u kriepost današnjim danom t. j. 1. rujna t. g. te su već izdane potrebne za to naredbe.

— Sastanak austrijskih odvjetnika držan je ove godine u Salcburgu i to 23. i sliedećih dana prošloga mjeseca. Sve novinstvo konstatira, da ovaj sastanak nije uspio, našlo se je tu jedna 50 do 60 članova uračunav ovamo i odvjetnike u Salcburgu nastanjene, dakle znatno manje nego kod ijednoga dosadanjega sastanka. Sastanak bavio se poglavito dviema pitanjima, revizijom 30. poglavja II. diela gr. zak. i pitanji stališkimi. Odbor predloži, neka sastanak usvoji glede onoga prvoga zaključak, da je preka potreba revidirati 30. poglavje II. diela o. g. z.; nu sastanak neprihvati predloga u toj formi nego izreče, da je potrebno reformirati ustanove zakona o naknadi štete u materijalnom i formalnom obziru. — Drugi dio programa tiče se poglavito staliških odnošaja i potreba odvjetnika. Za čudo o slobodi odvjetničtva ili o numerus clausus nije se ništa govorilo. — Razprave su tekle gladko i prilično se brzo svršile.

Književnost. Primili smo 88. svezak „Prava“, izašli 30. srpnja o. g. u Spljetu. Taj svezak sadržaje sliedeće sastavke: Dr. K. Vojnović: Medjunarodno brzojavno pravo. — Francezko zakonodavstvo i pravosudje. — A. Kuzmanić: Uškopitba. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni.

— Porota list za pravne i državne nauke, što no ju u Biogradu izdaje i uredjuje Milan St. Marković liepo napreduje. Sadržaj je raznolik i zanimiv, obazire se i na odnošaje ovdašnje, koliko je moguće. Mi toplo preporučamo taj list hrvatskim pravnikom. Porota izlazi tri puta na mjesec: 10, 20 i zadnjega svakoga mjeseca, za predplatnike izvan Srbije stoji na godinu 12 for., na polovicu godine 6 for. Predplata šalje se uredničtvu (Beograd, gospodska ulica br. 18).

Imenovanja. Stjepan pl. Orešković privrem. prislušnikom kod sudb. stola u Gospiću; Franjo Derežan privrem. pristavom erarskoga odvjetnika II. razreda kod kr. ravnateljstva pravnih posala u Zagrebu; Želislav vitez Trnski i Franjo Horvat privrem. fin. perovodjami II. raz.; Petar Krahler i Gjuro Pogačić, absul. pravnici financ. perovod. vježbenici; Izidor Holjac, perovod. vježbenikom u obsegu kr. zem. vlade; Gjuro Rukavina Liebstadski privrem. kot. pristavom u Ogulinu; Krunoslav Klaić, prislušnikom kod kot. suda u Glini; Vladimir Čobanić, prislušnikom kod kot. suda u Karlovcih; Rudolfo Peharc, privrem. prislušnikom kod c. k. kot. suda u Brodu n. S.

Premještenja. Josip Urbani viećnik kr. sudb. stola varašdinskoga i Mio Savić viećnik kr. sudb. stola u Požegi, premješteni su dozvoljom Nj. Veličanstva kr. sudb. stolu zagrebačkomu. — Viktor Keller, tajnik c. k. sudb. stola premješten je iz Gospića u Zemun.

Natjecaj. Kod. kr. sudb. stola u Požegi valja popuniti mjesto viećnika i državnoga odvjetnika. Plaća 1600 for., usljed promaknuća i 1800 for. doplatak 200 for., stanarina 300 for. Molbenice valja predati kr. drž. nadodvjetničtvu u Zagrebu.

Stečaji. Bartol Kutuzović iz Gudunaca. — C. k. kot. sud u Bošnjacih. — Z. Mijo Tursan u Guduncih — R. pr. 30. rujna t. g.

— Družtvena tvrdka „Maximilian Krauset Kirschner“ u Petrinji i podružnica joj u Glini. — C. k. sudb. stol u Petrinji. — Z. i u im. odvj. dr. Jos. Ivandia, zam. odvj. F. Ferić. — R. p. 1. rujna o. g.

Digitized by Google

— Ostavina Nikole Popovića, bivšega odvjetnika u Vinkovcih. — C. k. sudb. stol u Vinkovcih. — Z. i u. i. odvj. I. Broš, zam. akcesista Ilija Vuković iz Vinkovaca.

Odvjetničku pisarnu

otvoriše u **Petrinji** g. dr. Jos. Ivandija, u **Zagrebu** g. dr. Fr. Klaić.

Dopisnica uredničtva.

G. Stevan Maksimović. Požarevac. Odredili smo, da se svim predplatnikom našim u Požarevcu dostavi br. 7. Mjesečnika, po drugi put; mora da su se negdje ti brojevi izgubili, jer je naše odpravničtvo u tom svoju dužnost točno izvršilo. — Četvrti svezak „Tumača“ takodjer je poslan prije nego je prispielo Vaše pismo ovamo. Nadamo se, da ste ga već dobili.

G. M. B. u K. Imate pravo. Mnogi naših pravnika neuvažuju dovoljno pravila hrvatskoga jezika ni u govoru ni u pismu. Gdje koje rješitbe naših sudova upravo grieše proti slovnici, i to ne samo starijih nego i mladjih pravnika. Posve je kriva misao, da netreba toliko paziti na formu, u kojoj se prikazuju naše misli, do nje stoji vrlo mnogo.

G. K. L. u M. Neljutite se, što nije do sada vaša stvar štampana. Doći će i na nju red.

G. D. Gj. u Zemunu. Hvala liepa na poslanom. Molimo i više.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u svežčićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for., na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 10.

Zagreb 1. listopada 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razpravni dio.

Strana

Dr. **Ivan Ružić**: Ocjena osnove kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku (Nastavak) 373

Dragutin Gjuričić: Nekoliko rieči k statistiki zločina 377

I. Pirka: Na koliko mogu se novije odredbe (novelle), koje tumači obći sudbeni red od 1. svibnja 1781. uporaviti i na gradjanski postupnik od 16. rujna 1852.? 387

Dr. **Ant. Pavliček**: Da li mora pošteni posjednik, odsvojiv ili potrošiv stvar tudju, dati vlastniku ono, što je s tim stekao? (Nastavak) 390

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni:

a) Dr. **Fr. I. Spevec**: Imade li mjesta uporavi §. 14. z. z, i onda, ako je na idealni dio ženskoga člana zadruge uknjiženo već u nečiju korist pravo vlastnosti? 399

b) Ako je mjen. dužnik u mjenici zapisao kao dug vjerovniku veću svotu od one, koju je primio, pod uvjetom, da ju utjera u cielom iznosu, ako nebi u pravo doba povratio zajma, tužba mjen. podignuta na temelju takove mjenice mora se odbiti (§. 1371. o. g. z.) 405

II. Kazneno-pravni:

a) **D. Gj.**: K nauci o §§. 188. i 186. sl. a) i 477. k. z. 407

b) **K.**: Pripadnici kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću, jesu inozemci gledeć na autonomnu pravosudnu struku kraljevine Hrvatske. Uporava §. 235. k. z. 408

XV. skupština njemačkih pravnika 410

Književnost: Tumač obćemu itd. (Nastavak) 413

Viestnik 420

Digitized by Google

Ocjena osnove kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku.

Piše dr. Ivan Ružić.

(Nastavak.)

II.

§§. 21. 22. Sa naukom o nakani i nepomnji najsrodnija je ona o bludnji. Nakana najme obuhvaća sve potrebne momente za učin, pa jer bludnja o takovih momenti učina izključuje nakanu, to i nauka o bludnji sačinjava jedan dio nauke ob učinih. S toga razloga izpuštena je u mnogih novijih zakonicih ustanova o bludnji. [58] Polag naše osnove upliva samo bludnja o činu na kaznjivost. Kad bi ta osnova postavila obćenito načelo ob istoj bludnji, to nebi opravdan bio §. 21. Nu jer ovaj §. ima pred očima u obće samo one slučajeve, u kojih je čin težji, nego li dosiže nakana činiteljeva, u kojih čin prelazi nakanu, dakle ne i one slučaje, u kojih je nakana dalje išla nego li čin, n. pr. nakana sa neprikladnimi sredstvi; [59] to je ustanova §. 21. u našoj osnovi podpuno opravdana.

Veoma preporno je pako pitanje, da li se ima u kazneni zakon poprimiti stavak o neznanju i krivom shvaćanju istoga. Samo onaj, koj se usudjuje uztvrditi, da kazneni zakon njegove zemlje u postavljanju zločina podpunoma ideji pravednosti odgo-

---

[58] Niti nova nizozemska osnova nesadržaje takove ustanove. Razlozi, koji su vodili zakonodavni odbor kod izključenja bludnje o činu u talijanskoj osnovi Viglian-ovoj, jesu više napereni bili proti sličnoj ustanovi austrijske osnove od god. 1870., koju je jedan dio odbora prihvatiti hotio. (Verb. br. 15, od 22. ožujka 1866.) Prisp. proti austr. osnovi i Dr. J. Glaser, Studien z. Entw., str. 109., te proti prvoj osnovi njemačkoj Dr. A. Merkel, l. c. str. 49. i sl.

[59] Prisp. Dr. F. O. Schwarze, l. c. str. 244 i Dr. F. C. Oppenhoff, l. c. str. 131.

Digitized by Google

vara može sa Berner-om [60] zahtjevati da se stavak: ignorantia juris nocet strogo izvede. [61]

Ali čim su u kaznenom zakonu navedeni i zločini iz kriminalno-političkih razloga, [62] koji nepotiču iz pravne ideje; čim imade izim zločina, kaznjivost kojih je i bez poznavanja zakona očevidna (t. z. delicta juris naturalis), takodjer i inih, za koja se isto to kazati nemože (t. z. delicta juris civilis), te se neda u zakonu ustanoviti razlika izmed jedne i druge vrsti: onda je najbolje, ako zakon nespominje toga stavka te sudcu prepusti, da u pojedinom slučaju prosudi, da li se ima uvažiti pozivanje počiniteljevo na neznanje i krivo shvaćanje zakona. [63]

§§. 23.—27. Dočim osnova suglasno sa njemačkim kaznenim zakonom ustanovljuje da nedorasli, koji u vrieme počinjenoga djela 12. godine dobe svoje navršili nisu, nemogu se kaznenopravno progoniti, ipak neizriče poput novele istoga zakona od 26. veljače 1876. da se isti uslied zaključka tutorstvene oblasti (ne osudom kaznenoga suda, kao što to zahtjeva §. 24. osnove i §. 56. cit. zakona), mogu predati zavodu za odgajanje ili za poboljšanje. [64] Povod tomu dodatku ka §. 55. njem. zakona dao je pruski ministar za ratarstvo, koj je uvidio da su se kradje na zemaljske plodove, počinjene po nedoraslih počam

---

[60] Lehrbuch, §. 125. — Dr. R. E. John, l. c. str. 289. — Dr. H. Hälschner, Das preuss. Strafrecht, I. §. 42. i sl. — Dr. T. R. Schütze, l. c. str. 128.

[61] Dr. E. Osenbrüggen, Abhandlungen a. d. deut. Strafrecht, str. 31.

[62] Ernesto Pasquali, u Osservazioni e proposte della Facoltà di giurisprudenza nella R. Università di Torino, str. 23; „E difficile il cómpito di coordinare ed applicare i principii del giure penale a quella sorta di reati cui si attribuisce il nome di politici. — L'azione che oggi è criminosa, può essere, se le sorride un buon successo, titolo di plauso al dimani. — In nissun atto umano è tanto prossimo il Crucifige all' Osanna come nel tema di questi reati. Laonde molte volte la ragion di convenienza e di utilitá viene assunta a criterio regulatore senzache la scienza possa reclamare in modo assoluto il ritorno alla purezza dei principii".

[63] Dr. E. Osenbrügen, l. c. str. 31. — Dr. A. Geyer, u Holzendorff-ovom Rechtslexikon, 2. izd. I., str. 836, i Besprechung d. Entw., str. 15. — J. J. Haus, l. c br. 659. i sl. — W. O. Russell's and E. Rijan's Crown Cases, 1.

[64] Prisp. Dr. Wanieck i Dr. Villnow, Anhang z. Lehrb. d. deut. Strfr. d. Dr. T. R. Schütze. — Dr. F. C. Oppenhoff, l. c. 124. — Dr. F. O. Schwarze, l. c. str. 238.

Digitized by Google

od uzakonjenja ustanove suglasne sa §. 23. osnove, neizmjerno pomnožale.

Sa dodatkom njemačke novele u pogledu naredbe poprimit se imajuće u svrhu poboljšanja i nadzora nedoraslih izpod 12 godina bio bi sporazuman, samo dvojim da bi tutorstvena oblast zvana i sposobna bila dovoljno ustanoviti počinjenu povriedu kaznenoga zakona i prema tomu odlučiti da li se ima počinitelj predati zavodu za odgajanje i poboljšanje. [65] Kod svakoga zločina („zločinstva i prestupka“) je uviek važan i odlučan obći interes, nipošto pako privatan interes počiniteljev ili onaj njegove žrtve. S toga, ako je bezuvjetno potrebno povesti sudbeni postupak, taj svakako prema naravi predmeta pripada jedino kaznenomu sudcu. [66] Tim više je potrebno da se nedorasli razstavi od svoje obitelji, čim više on u njoj dobiva zla načela i zle primjere. [67] Zli rodjaci i ukućani dapače rabili bi prema sadašnjoj redakciji §. 23. svojim sredstvom nedorasloga izpod 12 godina. Radi toga je i opravdan zahtjev da se kazne rodjaci i svi oni kojim je povjereno odgojenje istih, ako prepuste zapriečiti nedoraslomu, koj s njimi u zajednici živi. [68]

U ostalom jesu u svih zakonici u obće, a u osnovi označena razdoblja napose: navršena dvanajesta, šestnaesta i dvadeseta godina previše samovoljna, protunaravna. Naravnija je navršena sedma, četrnaesta i dvadesetprva godina, [69] tako da bi do navršene sedme godine bilo izključeno svako kazneno-pravno progo-

---

[65] §. 55, str. II. njem. zak. — Prisp. naproti Dr. A. F. Berner, Kritik des Entw., str. 27. — Der Gerichtssaal, XXIX., str. 227 i sl. (Harburger).

[66] Em. Brusa, l. c., str. CXVI. i CXII. „Per eliminare anche l'apparenza di pena dal collocamento in un instituto di educazione, non occorre, del resto, mutare la natura delle cose, o prendere un provvedimento anormale“.

[67] J. Tissot, Introduction philosophique a l'étude du droit pénal, et de la réforme pénitentiaire, str. 465. Taj glasoviti kriminalista pokazuje takodjer način, kako da se zavodi za poboljšanje i odgajanje urede. Pogledom na naše ratarske odnošaje možemo od njega samo poprimiti preporučeni sistem.

[68] Em. Brusa, l. c., str. CXVIII.

[69] Tako luči i englezko kazneno pravo. W. Blackstone predočuje nam jednu smrtnu osudu proti dvijem nedoraslim sa devet i deset godina dobe svoje, jer je u Englezkoj izključena odgovornost samo do sedme godine u pogledu „felony“ (Sir M. Hale, Pleas of the Crown, I., 27.). Preko te dobe pako ima porota ustanoviti ob ubrojivosti, koja se ima dokazati (I. F. Archbold,

*

Digitized by Google

njenje, jer do te dobe „osjećanje nepodupire razum, da zlo odvrati“ (M. Tissot).

Iza ove prve dobe dolazi doba, u kojoj razum nije podpuno zreo i u kojoj mu manjka svako izkustvo potrebno da se može služiti razumom. Ova doba se može dieliti u dvoje periode: od osme do navršene četrnaeste, i od petnaeste do navršene dvadeset i prve godine s tom raziikom da se kod prve periode može dvojiti dali je okrivljenik imao čistu savjest ob onom što je učinio, i da u protivnom slučaju ima nastupiti predaja u zavod korekcionalni; a kod druge periode da se ima ublažiti kazan, [70] premda u toj periodi počinjena kaznjiva djela zadrže onaj značaj, kojega imadu s obzirom na kazan, koja je obično doraslomu namienjena. [71]

Prema ovomu obrazloženju odpao bi §. 26. osnove.

Glede samih kazna, koje bi se imale uporabiti proti mladim osobam od petnaeste do navršene dvadeset i prve godine biti će govor napose kod kazna u obće.

Nu prije, nego li prestanem sa ocjenom ustanova ob ubrojivosti, podmiće mi se pitanje, što ima biti sa onimi, koji se radi neubrojivosti nemogu kazneno-pravno progoniti. Glede nedoraslih, koji nisu „dozrieli do spoznanja kaznjivosti počinjena djela“ (§. 24), odredjuje osnova da se mogu osudom predati zavodu za poboljšanje; nu nije ništa ustanovljeno glede gluhoniemih i u obće duševno nemoćnih. Ovakove osobe jesu često pogibeljne, pa s toga, u koliko se to tiče duševno nemoćnih činitelja, bilo bi

---

Tleading in Criminal Cases, 8. izd., str. 11 i 523). Do 14. godine je malodobnik svakako odgovoran za „felony“, „breach of the peace“, „riot“. „battery“, „perjury“ i prevaru.

Izpod 21. godine je izključena odgovornost za nekoje vrsti „misdemeanors“, zakrivljene uslied propusta (nonfeazance). Sir M. Hale, l. c. 20, 21, 22. —

[70] Prisp. Dr. A. F. Berner, Kritik d. E. str. 27; — J. Tissot, l. c., str. 464, dieli prvu periodu čovječanskoga života u razdobja do 7., 16., i 25. godine. — Krafft — Eting u Holtzendorff-ova Rechtslex. II., 2. izd. str. 757: „In das Kritische Alter der Reife fällt auch eine Entwicklung wichtiger Functionen, das Eintreten der Pubertät, die vielfach Störungen der psychischen Thätigkeit setzt und darum alle Beachtung verdient. . . . . Anthropologisch steht fest, dass erst mit vollendetem 21. Jahre die Hirnentwicklung ihre volle Höhe erreicht hat“.

[71] Dr. F. C. Oppenhoff, l. c. str. 128.

Digitized by Google

od potrebe da se u kazneni zakon ustanova uzme toga sadržaja da se takove osobe do njihovoga izliečenja u zavod za umobolne pošalju. [72]

Istina, redarstvene oblasti na temelju sudačke izreke, ili kada je pogibelj u odvlaci na temelju liečničke svjedočbe, predaju umobolne u ludnicu bez razlike dali su počinili kakov zločin ili ne, nu samo u onom slučaju, gdje to išće javni mir poredak i sigurnost; dočim su osobe, koje su duševno nemoćne a da pogibeljne nisu, kada su neubrojivosti radi riešene, same sebi prepuščene tako da mogu i nadalje zločine počiniti, doklegod time nedaju povoda nemiru redarstveno kaznjivom. [73]

U pogledu gluhoniemih pako ništa se nečini niti je štogod ustanovljeno. Ako gluhoniemi „nije dozrio do spoznanja kaznjivosti svoga diela“ [74] imao bi se prema okolnosti predati ili svojoj obitelji, podaje li ova dovoljno jamstva za njegovo odgajanje i nadzor, ili zavodu za poboljšanje i odgajanje. [75]

(Nastavit će se.)

Nekoliko rieči k statistiki zločina.

Statistika zločina pravo je ogledalo napredku svakoga naroda; pa čim se ona podpunije bilježi, tim sigurniji pružaju se državnoj vlasti podatci, po kojih imade ona uz pripomoć na-

---

[72] Inglezki kazneni zakon odredjuje zatvor „during Her Majesty's pleasure“, dokle se najme Nj. Veličanstvu svidi. — Dapače i okrivljenici, o kojih se dvoji o njihovoj neubrojivosti, imali bi se motrenja radi u zemaljsku ludnicu poslati, jer bi ondje nalazili se pod neposrednom i neprestanom pazkom liečnika za umobolne, dočim je nadzor sudbenog liečnika u zatvoru veoma redak; pa se radi toga i radi boravljenja u zatvorih duševno stanje nemoćnikovo pokvari, abnormarluijim postane, samoga zatvorenika melankoličnim učini, te se time on na samoubojstva i zločina potakne. Dr. Spielmann, Diagnostik der Geisteskrankheiten für Aerzte und Richter, str. 56.

[73] Jur. Blätter, br. 33, razprava pisana po G. iz Berlina. — Prisp. predlog Lasker-ov u njemačkomu saboru, u Stenogr. Berichte Sess. 1870., I. str. 234.

[74] „Bei der geistigen Organisation der Taubstummen muss man in allen Fällen mit dem Ausspruche, dass sie dispositionsfähig, mit der allergrössten Zurückhaltung verfahren“. I. L. Casper, Pract. Handb. d. gerichtl. Medicin, 5. izd., I. str. 759.

[75] I. I. Haus, l. c., 626.

Digitized by Google

rodnih zastupstva rukovoditi postepeno unapredjenje i usavršivanje naroda.

U tu svrhu izdavaju se svake godine obširni statistički pregledi o pojedinih kažnjivih činih, kako sn se oni u području pojedinih sudbenih stolova dogodili; iz kojih se opet sastavljaju pregledni izkazi za čitavu Hrvatsku i Slavoniju. Nu makar da su ovi izkazi i kako točno sastavljeni, ipak možemo iz njih slabo koristi crpiti za praktičan život, jer su ti izkazi više namjenjeni teoriji nego li praksi, koja bi posliednja sasvim druge podatke željela, nego li što je broj radi ovog ili onog zločina, prekršaja ili prestupka osudjenih i kažnjenih osoba, makar se te osobe po svih svojih staliških odnošajih najtočnije opisale, te i odmjerene kazne naznačile.

Ti izkazi sadržavaju samo jedan i to za praktičan život naroda manje vriedan dio statistike kriminaliteta, od onog drugoga, koji bi nam imao razložiti, pod kojimi okolnostmi i iz kojih uzroka jesu pojedini u stanovitom predjelu osobito zavladali kažnjivi čini počinjeni. Taj važniji dio štatistike zločina nepromatra zločine i radi njih kažnjene osobe samo po broju i vrsti, već zaviruje u dušu i srce narodu, i od tuda crpi stalnije podatke za popravak i unapredjenje naroda.

Istina je, da je ova zadaća statistike veoma težka, te je skoro nemoguće njoj podpunoma udovoljiti, ako li bi se htjelo i ovaj dio statistike u njeke stroge brojevne i postotne okvire sputati; nu mislim, da bi se izčekivana praktična svrha postignuti mogla uvedenjem o b š i r n i h i z v j e š ć a, iz kojih bi se razabiralo od kuda potiču pojedine vrsti u ovom ili onom predielu uobičajenih ili barem množećih se zločina; gdje da im se uzrok traži, a kako da im se liek nadje?

Nije moja svrha, niti sam tomu jošte dovoljno dorasao, da ovdje potanko obrazložim, kako bi se ova izvješća za buduće udesiti imala, da vladi i narodu od prave koristi budu; već ću nastojati u sliedećem na statističkih podatcih samo stanovite vrsti zločina, koji su se ovog minulog polugodišta u području sudbenog stola Zemunskog dogodili, u kratko obrazložili, kako bi po pri-

Digitized by Google

lici ovi izvještaji izgledati imali, da barem od njeke praktične vriednosti budu.

Potaknulo me je pako na ovaj posao, upravo u tom polugodištu opaženo veliko nerazmjerje izmedju pojedinih vrsti zločina, naročito upravo nevjerovano muožeći se broj zločinah proti sigurnosti života i tiela naperenih, s kojimi se izključivo ovdje baviti želim.

Broj sudbenom stolu Zemunskom prijavljenih zločina umorstva, ubojstva i težke tjelesne ozliede dostigao je napram ostalim zločinom već do sada toliki broj, da će ga jedva ikoji drugi sudbeni stol u Hrvatskoj dosegnuti.

Od 621 prijava, koje su do 1. srpnja 1880. sudbenom stolu u Zemun stigle odpada ih:

a)	na zločin izvedenog umorstva . . .	12	30
b)	„ „ pokušanog „ . . .	18	
c)	„ „ ubojstva		10
d)	„ „ težke tjelesne ozliede		57
e)	„ prekršaj suprot sigurnosti života (§. 335. k. z.) .		4
	ukupno		101 [1]

ili 16·26% svih prijavljenih zločina; a samih zločina umorstva i ubojstva 6·44% svih zločina.

Pribrojmo li pako k tomu u isto vrieme prijavljene zločine javnog nasilja sa 58, od kojih su izim 7 slučajeva svi proti osobnoj sigurnosti počinjeni, i koji obično iz istih motiva potiču, dakle strogo uzev u ovu grupu zločina spadaju, to iznosi ova vrst za ovo pol godine prijavljenih zločina ukupno 159, ili 25·6% svih zločina.

Od ovih prijava riešeno je do 1. srpnja t. g.

1) od 40 prijava radi zločina umorstva i ubojstva:

---

[1] Spomenuti imadem, da su iz ovog broja izpuštene sve one prijave, koje su zabačene ili u kojih se prava kriterija ovih zločina nenalaze; te smatram da je jedini sigurni temelj statistici zločina broj za kazneni postupak zbilja prikladnih prijava, a ne broj osudjenih osoba, koje je samo slučajno i od koje će ga ovisno mjerilo. Pisac.

Digitized by Google

a) obtužbom			11
b) obustavom:	α radi nemogućeg ustanovljenja objektivnog učina (§. 197.—1. k. p.[2] . . .	10	21
	β radi podpunog pijanstva okrivljenog (§. 197—2 kp.	1	
	γ radi nemogućeg dokaza krivnje (§. 197—5 kp. . .	10	
c) ostalo u tečaju			8
		ukupno . . .	40

2) od 61 prijave radi zločina težke tjelesne ozliede i prekršaj suprot sigurnosti života

a) obtužbom			17
b) obustavom:	α po §. 197—1 kp. . . .	9	17
	β po §. 197—2 kp. . . .	4	
	γ po §. 197—5 kp. . . .	4	
		ukupno . . .	61

3) od 58 prijava radi javnih zločina javnog nasilja

a) obtužbom	0
b) obustavom	36
c) u tečaju ostalo	22
ukupno . . .	58

U isto to vrieme obdržavano je kod c. k. sudbenog stola u Zemunu 112 konačnih razprava i to dakle za sve ostale zločine samo 47 razprava.

a) radi zločina umorstva		6
b) „ „ ubojstva		9
c) „ „ težke tjelesne ozliede. . . .		41
d) „ prekršaja suprot sigurnosti i života .		4
e) „ zločina javnog nasilja		5
ukupno . . .		65 razprava,

[2] To se je dogodilo time, što su neki napadnuti od otraga, a drugi sasvim pijani, te nisu načiu napadaja i pravac na njih izpaljenog hitca naznačiti mogli ili se pokušaj umorstva u obće po svjedoci dokazati mogao nije; a bio je i jedan slučaj čedomorstva, gdje diete pronadjeno nije. Pisac.

Digitized by Google

Na ovih 65 konačnih razprava stajalo je pod obtužbom osoba:

a)	radi zločina umorstva	7
b)	„ „ ubojstva	9
c)	„ „ težke tjelesne ozliede	54
d)	„ prekršaja suprot sigurnosti života . . .	4
e)	„ zločina javnog nasilja	5
	ukupno . . .	79 osoba

a radi svih ostalih zločina samo 73 osoba, dakle sveukupno 152 osobe; te je od prvih odsudjeno:

a)	radi zločina umorstva	2
b)	„ „ ubojstva	12
c)	„ „ težke tjelesne ozliede	34
d)	„ prekršaja suprot sigurnosti života . . .	2
e)	„ zločina javnog nasilja	3
	ukupno . . .	53 osoba,

izuzev tri odgodjene razprave radi zločina težke tjelesne ozliede proti trim osobam i dvih radi prekršaja §. 335. k. z. proti dvim osobam, svi su ostali (njih 26) u grieh jim upisanog zločina nekrivimi poplašeni.

Već iz ovog kratkog pregleda proizlazi jasno da se statistika zločinstva nemože nikako osnivati niti na broju pod obtužbu stavljenih osoba, niti po broju osudjenih, već izključivo samo po broju za kazneni postupak prikladnih prijava bez obzira na to, zašto su se dotične iztrage obustaviti ili pod obtužbu stavljene osobe nekrivimi proglasiti morale, što je većinom ovisno od pukog slučaja, od strogosti dokazne teorije, o vještini redarstvenih organa itd.

Medju tim dok sam ovaj izkaz sastavljao stiglo je opet do 20. srpnja t. g. novih 85 prijava radi raznih zločina, a medju njimi:

a)	radi zločina izvedenog umorstva	4
b)	„ „ pokušanog „	3
c)	„ „ ubojstva	1
d)	„ „ težke tjelesne ozliede	4
e)	„ „ javnog nasilja	16
	ukupno . . .	28, koje

se sve jošte u tečaju nalaze.

Digitized by Google

Kako se dakle iz ovog pregleda viditi može, odpadaju u Petrovaradinskom okružju ili području sudbenog stola u Zemunu, koje imade 86.966 duša, na svaki mjesec po prieko po 7 zločina umorstva ili ubojstva, po 10 zločina težke tjelesne ozliede i prekršaja suprot sigurnosti života, i po 10 zločina javnog nasilja; što je naročito za zločin umorstva i ubojstva, koji se po zakonu najstrože kazne nepovoljno razmjerje.

Pitamo li se sada za okolnosti pod kojimi su ovi zločini počinjeni i za uzrok ovomu velikom množtvu zločina naperenih proti sigurnosti života i tjela, to nam je na temelju učinjenog izkustva, točnog proučenja dotičnih iztražnih spisa, kao i dobrom poznavanju ovdašnjih odnošaja sasvim otvoreno i istinito na oba pitanja zajedno odvratiti sliedeće:

1.) Prvi i najglavniji je razlog tomu, što je ovostrano pučanstvo, naročito seljačtvo, koje skoro izključivo redove ovih zločina popunjava, samo po sebi surovije, jošte slabo ukroćene ćudi, a uza to veoma strastveno i razdražljivo. Njemu je dostatna najmanja, — ma samo i umišljena povrieda prava osobe ili dapače i taštine, da odma najvećom strasti uzplamti, na svog protivnika pojuri, te ga u tom bjesnilu nožem izbode, ili budjom izubija, od kog napadaja redovito nepopušta, dok svog protivnika sasvim uništio nije. To se dogadja tim laglje, što je ovuda narodni običaj, da skoro svaki seljak sobom nosi o pojasu viseći i u kožnatu nožnicu utaknuti nož, ili dugačku sa kvrgom providjenu batinu (budju), proti kojem običaju političke oblasti već odavna uzalud vojuju.

Opaža se pako veća surovost i strastvenost u seljačku grčko-istočne vjere, i kod katoličkih Klimenta (oko Hrtkovaca) nego li kod Hrvata, Niemaca i Slovaka, koji su većinom rimo-katoličke i protestanske vjere. —

Da se pako nije do sada ćud našeg seljaka dovoljno ukrotila, kriva je ponajviše slaba naobrazba, a zatim pomanjkanje morala; jer se škola i crkva dosta slabo posjećaju; a u pravoslavnih se crkva obično narod riedko kada o nauka hristove vjere podučavaju, uslied čega sliedbenici grčko-istočne vjere napram ostalom pučanstvu očevidno u svome zaostaju.

Digitized by Google

K tomu dolazi slabi zapt u zadrugi; neposlušnost mladjih napram poukam i odredbam svojih starijih ukućana i kuće gospodara; te prekomjerno zavladala strast za diobami, iz kojih se najveće svadje radjaju, koje dovode često puta i do ubojstva.

2.) Drugi ne manje važni je tomu razlog, što se je ovdašnji seljak (izuzev Niemce) prekomjerno podao piću (najviše vinu, manje rakiji), te jedva čeka takovu zgodu, da se ma bilo i „mukte“ opije. A takovih mu se zgoda pruža mnogo nepotrebuimi i izopačenimi narodnimi običaji, da se n. p. za svaku malenu prodaju pije „aldomaš“; kod zaruka, svatova, pokopa itd. drže velike gostbe i pijanke, koje riedko kada svršavaju bez tučenja i krvavih glava.

Ne riedko našao sam, putujuć običnimi radenimi dani po selih, pune krčme pijane svietine, te upitav kog seljaka, kakav se to svietac slavi, dobih obično za odgovor, da se pije „aldomaš“, jer je ovaj ili onaj staro kljuse prodao, ili kakve nadničare za popravak kuće pogodio itd.

Spoji li se slučajno prvi razlog s ovim drugim, to je dovoljno, da tko pijanom opsuje mater ili da ga odvraća od daljeg pila, a dan otu psovku ili opomenu glavom plati. To su dva iz iztražnih spisa izvadjena slučaja bez ikakvog prećerivanja; a mnogo ih imade njima sličnih.

Skoro $^2/_3$ svih naprvo naznačenih slučajeva imadu svoj povod u razmirici nastavšoj u pripitom stanju; te je s toga podpuno pijanstvo stereotipna obrana pred ovdašnjim sudbenim stolom. Svaki skoro okrivljenik radi ove vrsti zločina, dapače često puta i kod kradje, izgovara se: „Ja o tome ćinu ništa nedoznajem, jer sam bio zdravo pijan“, te ostaje kod te obrane, makar da mu više svjedoka u lice tvrdi, da je liepo hodao, pametno i čisto govorio, razborito se ponašao.

Pijančevanje je ovuda već tako zavladalo i narod ovdašnji u siromaštvo svalilo, da nebi bilo od gorega, da se što prije izdade kakav zakon proti pijanstvu, jer se bez toga propadanju naroda neće nikako na put stati.

3.) Tomu nepovoljnomu stanju krivo je nadalje neshodno strojstvo naših selskih občina, gdje su skoro svi funkcionari na-

Digitized by Google

čelnici, viećnici, ključari, redari sami neuputni seljaci bez ikakvog većeg naobraženja, a medju njimi polunaobražrni bilježnik, koji većinom sam obćinskimi poslovi upravlja, kako znade. Kakovo je pako obično to upravljanje mogle bi nas upatiti u poslednje vrieme kod pet ovdašnjih selskih obćina radi zločina pronevjerenja povedene iztrage, koje su odprile žalostnu sliku naše obćinske autonomije.

Pošto imade onda skoro toliki broj obćina, koliko sela, to su obično svi obćinski službenici ili bezplatni ili tako slabo plaćeni, da to zvanje više teretom smatraju, koji nerado nose, izgledajuć samo zgodnu priliku, da se ga otresu; a koji u službi ostaje nastoji svojim položajem što više okoristiti se, živeć o narodnoj muci. Takova obćinska poglavarstva ponašaju se obično napram narodu mlitavo i popustlivo, čim napram narodu i drugim oblastim svoj ugled gube.

Često puta čuo sam razne obćinske urednike tužiti se, da jim dodju u sam ured supijani seljaci, da jih se tamo svakako nagrde i napsuju, a oni jih moraju u miru pustiti, te ih se neufaju niti višim oblastim prijaviti niti sami kazniti, bojeći se njihove osvete.

Tako isto dogadja se obćinskim stražarom i poljarom, koji su obično iz istog sela i samo vrieme u službu uzeti, te se redovito nemogu svojih starih drugova otresti, niti proti njima energično postupati kada uztreba. Često neimadu oni niti prikladno oružje i potrebnu municiju, a skoro nigdje kakovo službeno odjelo, za što sve siromašne obćinske blagajne nedotiču.

Takove obćinske oblasti, koje imadu u svakoj državi temeljni stup državnog ustrojstva sačinjavati, naravno da nisu kadre razmirice, svadje i tučnje u zadruga i krčma jošte za vremena izravnati i ugušiti, razvadeć svadljivce i zatvarajuć uporitije izgrednike, čim bi se mnogomu zločinu predusrelo.

Naše obćine grieše obično i u tome što riedko kada kotarskim uredom prijavljuju one krčmare u kojih se je poslie dozvoljenog roka ob noć pijančevalo i gdje su se izgredi dogodili, držeć dostatnim da samo dotični tom zgodom počinjeni zločin sudbenoj vlasti prijave.

Digitized by Google

Naše selske obćine jesu prema tomu upravo rak-rana na tielu našeg narodnog ustrojstva, koja bi se već jednom radikalno liečiti započeti morala.

Uz ove glavne razloge imade ih još nekoliko uzgrednih, koje ću još u kratko spomenuti.

4.) Jednog od najuvaženijih u okolici župnika čuo sam radi ovih nepodoba opetovano tužiti se na preblagost zakona; nu po mojem mnienju nije tomu nikako kriva blagost zakona, dočim je naš kazneni zakon od 1852. godine u odmjerivanju kazna dosta strog; već je tomu kriva njegova preblaga uporaba, jer se riedko kada kazan u redovitoj kaznenoj stavci odmjeruje, već obično izpod nje preobilnom uporabom §. 54. i 55. k. z. koja je blagost u mnogom slučaju neumjestna, osobito gdje se prekomjerna objest, prkos i osvetljivost okrivljenika kazniti imade — Nu više nego li samo blagost kažnjenja kriva je tomu stanju neshodnost njekih ustanova našeg kaznenog postupnika, koji se drži uz veliki formalističan iztražni aparat, prestroge dokazne teorije, čim se jedno hitro iztraženo postupanje onemogućuje, a drugo prieči izdašno osudjivanje, jer se čestoputa i ondje, gdje se ponješto dokaznog materijala sabere, iztraga obustaviti ili osuda nekrivnje izreći mora uprkos obstojećih pojedinih razloga sumnje, jer je nemoguće podpun sastavljen dokaz doprineti, kako ga §. 280. i 281. k. p. zahtjevaju, makar da je sud o krivnji uvjeren; a preobilne obustavu i česte osude nekrivnje ohrabruju još većma druge ljudna slične zločine.

S toga bi trebalo naš kazneni postupak ujedno stručiti, iztražni postupak skratiti i izrečenje osude krivnje ponješto i obrazloženoj sudačkoj svjesti prepustiti.

5.) U njekih mjestih sa mješovitim pučanstvom (kao Novom Slankamenu, Hrtkovcih, Platičevu itd.) opažao se je u njekoliko, nu veoma riedkih slučajevih, kao povod tučnjam i ubojstvu vjerska mržnja i nesnosljivost; te bi imali svećenici, učitelji i svi obćinski i državni urednici narod na veću slogu i vjersku snosljivost pobudjivati, te pojedine podražitelje ove vrsti oblastim prijavljivati, da se strogo kazne, i time ovaj korov u zametku uguši.

6.) Nadalje imade se ovo žalostno stanje, kao i veliko ne-

Digitized by Google

razmjerje izmedju obtužba i obustava u grieh upisati okolnosti, da je ovdašnji sviet proti svakoj oblasti više manje apatičan, te smatra kao kakovu kaznu, kada pred sud svjedočiti ide. On neima jošte one samosviesti, da proganjanje zločinca svojom najsvetijom državljanskom dužnošću drži; već se nasuprot toj dužnosti na svaki način oteti nastoji, ma bilo to i zatajenjem same istine. U tom pogledu nisam tečajem mog dosadanjeg službovanja nigdje goreg svjedoka vidio od Sriemca, a to sam čuo i od naših starijih sudaca.

Tomu doprinosi naročito mnoga neukost, neuzbudjena jošte pravna sviest, a često puta i velika bojazan pred osvetom zlikovca; ako bi ga odao, i on ipak nekrivim proglašen bio. A za izvršenje osvete neima prikladnijeg mjesta, doli u Sriemu, gdje se kuće i guvna posvuda kroz otvorene i svakomu pristupne ledine obići mogu, a obično i moraju radi nemogućeg prolaza kroz blatno selo, pa mu tako lahko zlikovac kuću ili slamu na guvnu podpaliti može, a da se netreba bojati uhićenja.

S toga se je dogodilo već u 4 slučaja potajnog umorstva, da je narod sam poznatim zlikovcem sudio, te ih iz potaje poubijao, a da se nikada trag ubojicam pronašao nije; jer jim nikada krivnje dokazati mogao nije, makar da je stalno o njoj uvjeren bio.

Navedši tako otvoreno i istinito glavne uzroke ovom neobičnom razmjerju pojedinih zločina u Petrovaradinskom okružju, nadam se, da nisam odviše zlorabio strpljivost čitatelja, a da sam upozorio naše vlasti kao i sve misaone prijatelje naroda na njeke mane u našem narodnom bistvovanju, koje bi se uz malo više eneržije i dobre volje te u preustrojstvo njekih zakona i naredba lahko odstraniti dale našto bolji napredak ovdje žalibog očito nazadujućeg nam naroda.

U Zemunu, 20. srpnja 1880.

Dragutin Gjuričić.

Digitized by Google

Na koliko mogu se novije odredbe (novelle), koje tumači obći sudbeni red od I. svibnja 1781. uporaviti i na gradjanski postupnik od 16. rujna 1852.?

Obći sudbeni red od 1. svibnja 1781. ostavio je netaknutom množinu dnevice nastalih, postupka tičućih se pitanja.

Na potaknuće nižjih sudova odgovoreno je na ta pitanja u brzo uzastopce izdanih zakonih.

Većina na taj način izdanih zakona niti je mienjala, niti ukidala ustanove obćeg sudbenog reda, isti pače razširuju i nadopunjavaju sudbeni red i upuštaju se u potankosti postupka.

Jur početkom godine 1796. nadilaziše tiskane novije odredbe, kojimi je pomnožan obći sudbeni red, znatno obseg istoga.

Kada je tečajem godine 1796. nastala potreba, izdati postupnik za zapadnu Galiciju ustručavaše se uvesti ondje sudbeni red od 1. svibnja 1871. sa nadopunjenji, te voliše sastaviti taj sudbeni red sa kašnje k istomu izdanimi odredbami u cjelost, koja je proglašena kao sudbeni red za Galiciju.

Tirolski sudbeni red razlikuje se od onoga za zapadnu Galiciju samo time, što je iz istoga izpušten samo Galicije tičući se §. 76.

Taljanski sudbeni red je prevod onoga za zapadnu Galiciju, samo je u istomu izpušteno njekoliko paragrafa.

Privremeni postupnik za Erdelj obširnije je od prije istoga izdanih sudbenih redova.

Važnija naknadno izdana postupka tičuća se deklaratorija i nadopunjenja uvrštena su u sadržaj njegovih paragrafa.

Privremeni postupnik za Ugarsku i Hrvatsku u bitnosti je jednak onomu za Erdelj.

Pita se sada:

Valjaju li prijašnje postupnike tumačeće novije odredbe (novelle) za kašnje izdane postupnike? valjaju li kašnje odredbe izdane tečajem godina 1781. do 1852. i za privremeni gradjanski postupnik od 16. rujna 1852.?

Na to pitanje nije moguće obćenito odgovoriti. To zavisi od sadržaja što no ga imadu kojemu prijašnjemu postupniku spadajuće novije odredbe (novelle).

Digitized by Google

Taj sadržaj može biti sliedeći:

1. Te novije odredbe mogu se ticati pitanja, koja su u kašnje izdanom postupniku riešena.
2. Iste mogu sadržavati naknadne ustanove koje je kašnji koi postupnik preinačio ili ukinuo.
3. Iste mogu se ticati ustanove, koje su u bitnosti iste, toli u prijašnjem kao i u kašnjem postupniku.

Ad 1. U prvom slučaju neuplivaju te novije odredbe na kašnje izdane postupnike; odnošaji što no bi ih mogle te novije odredbe uredjivati, jur uredjeni su kašnje izdanim postupnikom; ti dodatci uporabljeni na kašnje izdane postupnike, nevele ništa nova, suvišne su.

Tako ustanovljuje naknadno k obćemu sudbenomu redu izdani dvorski dekret od 18. srpnja 1828. broj 2354, da se pod ovrhu nemože uzeti odšteta za požarom nanešenu štetu koju izplaćuju proti vatri osiguravajuća družtva. Taj dvorski dekret neima valjanosti za postupnik od 16. rujna 1852., jer odnošaji koje bi imao uredjivati jur su uredjeni u §. 465. priv. gradj. postupnika, taj dekret neveli dakle glede toga postupnika ništa novoga.

Ad 2. U drugom slučaju netiču se te novije odredbe kašnje izdanoga postupnika. Uvjeti njihove valjanosti predleže doduše u prijašnjam podnipošto pako u kašnjem postupniku. Tim odredbam manjka tlo na kojem bi jedino mogli uspjevati.

Tko bi te dodatke uporavljao na kašnje izdane postupnike, postupao bi kao slikar koji bi hotio na jednoj slici nadjene mane popravljati na drugoj.

Tako veli naknaduo k obćemu sudbenom redu izdani patent od 25. listopada 1798. (Justic G. S. broj 436.) da se plaće javnih činovnika nemogu

1. niti dobre volje založiti ili odstupiti,
2. niti pod ovrhu ili zabranu uzeti.

Ove ustanove preinačene su §§-i 410. i 460. priv. gradj. postupnika tako, da se samo sudbene zabrane i ovršne pljenitbe nemogu dozvoliti na plaće javnih urednika i službenika.

Digitized by Google

Taj patent neima dakle valjanosti u području u kojem valja priv. gradjanski postupnik. [1]

Ad 3. U trećem slučaju valjaju k prijašnjim postupnikom izdane novije odredbe i za kašnje postupnike s razloga, što u tom slučaju te odredbe nisu drugo van autentična tumačenja zakona, kojega se tiče.

Tako ustanovljuje §. 460. priv. gradjanskoga postupnika u bitnosti jednako sa svimi gore spomenutimi sudbenima redovi:

Da se na plaće vladarskih urednika i službenika po pravilu nemože voditi ovrha, i da isto valja i za plaće k dvoranstvu carevu spadajućih osoba i urednika na dobrih, koja su pod javnom upravom.

Ove i po svih gorespomenutih sudbenih redova valjane ustanove tumače, stranom razširuć ih stranom stežuć, uz mnoge ostale zakone sljedeći dvorski dekreti:

Po dekretu dvorske kancelarije od 6. travnja 1805. imadu se svi pomoćnici dvorske ljekarne smatrati kao činovnici iste ljekarne.

Po dekretih dvorske kancelarije od 1. srpnja 1803. broj 614 i od 8. veljače 1828. broj 2328 mogu se pod ovrhu uzeti plaće c. k. dvorskih glumaca.

Po dvorskom dekretu od 19. prosinca 1800. broj 513 imadu se dekretom namješteni zapriseženi vježbenici smatrati državnimi činovnici.

Po dvorskom dekretu od 3. srpnja 1801. broj 532 nemogu se pod ovrhu uzeti plaće i deputati javnih učitelja na normalkah i obrtnih učiteljica, itd.

Svi ti zakoni moći će se dakle uporaviti zajedno sa priv. gradjanskim postupnikom. [2]

---

[1] Kad bi i bio taj patent jošte valjao u vojnoj krajini izgubio bi bio u istoj valjanost jur s razloga što je privremeni gradjanski postupnik zakonom od 19. lipnja 1872. uveden i u hrv. slav. krajini.

Vidi u ostalom moj sastavak u Mjesečniku od 1. kolovoza 1880. broj 8.

[2] Glede činovnika gradskih poglavarstva, kojih su plaće dvorskim dekretom od 3. travnja 1838. broj 262 od zabrane i ovrhe izuzete, jest to već naročito riešeno naredbom ministarstva za pravosudje od 13. siečnja 1859. d. z. list broj 29.

Digitized by Google

Što se napose tiče pučkih učitelja u hrvatsko-slavonskoj krajini, nedvojbeno razumjevaju se i ti učitelji pod javnimi službenici navedenimi u §. 460. gradjanskog postupnika jer isti vrše javnu službu, država ih imenuje i u mir stavlja, mogu biti premješteni u području cjele hrvatsko-slavonske krajine od jedne učione k drugoj, te dobivaju svoja beriva od državnih oblastih iz toj svrsi namjenjenog 10% nameta na porez, a u koliko taj namet nedosiže, plaća manjak autonomni krajiški budget (§§. 1., 2., 9., 16., 32. propisa o uredjenju pravnih odnošaja učiteljskog stališa i §. 74. propisa o nastavi u pučkih učiona vojne krajine na predsjednički broj 1944 od godine 1871. čime se upravo razlikuju javni učitelji od pravih občinskih službenika.

Ovim tumačenjem dovadja se §. 460. gradjanskog postupnika prama namjeri visokoga zakonodavca u sklad sa dvorskim dekretom od 3. srpnja 1801. broj 532.

Ova namjera proizlazi jasno iz odpisah ministarstva za pravosudje od 19. veljače 1855. d. z. l. broj 36, i od 13. siečnja 1859. d. z. l. broj 29, kojim je svrha suglasje o pristojba javnih činovnika slovećih §§. 460., 461. i 462. privremenog gradj. postupnika, sa dotičnimi ustanovami obćega sudbenog reda.

I. Pirka.

Da li mora pošteni posjednik, odsvojiv ili potrošiv stvar tudju, dati vlastniku ono, što je tim stekao?

Napisao dr. Ant. Pavliček, odvjetnik u Karlinu (Prag).

(Nastavak.)

Dovlje pisac.

Moramo priznati, da nas slavni pisac naprosto nije osvjedočio o pravosti svoga nazora, — dà mi ostajemo i nadalje pri nauci protivnoj: „da je pošteni posjednik odgovoran iz obogaćenja, koje je potrošenjem uništenjem odsvojenjem itd. tudje stvari stekao, samo u toliko u koliko se njegov posjed ne temelji na titulu istinitom, t. j. ako je posjedovao samo titulo putativo. [18]

[18] U nekom izašlom svezku „Jahrbücher f. Dogm.“ (XVI. sv. 2.) nalazi se takodjer članak Iheringov: „Ist der ehemalige gutgläubige Bezitzer einer

Digitized by Google

Prije svega ćemo braniti ovaj nazor za pravo rimsko razlozi theoretičkimi i praktičnimi — a onda obazrimo se na pravo austrijsko i u obće na moderno zakonodavstvo.

Windscheid prije svega sam priznaje, da „iztraživ svekolike izvore rimskoga prava“, nije našao niti jednog slučaja, u kojem bi izvjestno bilo riešeno, da je pošteni posjednik i onda, kad svoj posjed opire o titul istiniti, dužan izdati ono, što je iz tudje stvari na taj način dobio.

Za rimsko pravo, koje tako kasuistikom obiluje, to je zaista pojav veoma zanimiv. [19]

Gledeć na to nije u istinu moguće uviditi, kako bi moglo

---

fremden Sache verpflichtet nach dem Untergange dem Eigenthümer derselben dem getösten Kaufpreis herauszugeben?“

Podulji taj članak glasovitoga pisca smjera takodjer i to neposredno proti spisu Windscheidovu „Zwei Fragen“. Taj članak, u istinu izvrstan, pisan je očevidno s osobitom ljubavi za to theoretično i praktično zanimivo i važno pitanje, i zaslužuje da pobliže njegov sadržaj promotrimo, što si za bubuće pridržajemo.

Navadjajuć, da se Ihering podpuno slaže s nazorom, kojeg smo već u „Žalobách z obohacení“ (str. 109. i sljed., str. 119. i sljed.) bili izrekli, i kojeg i ovdje opeta proti Windscheidu branimo, dozvoljujemo si medjutim podati kratki pregled sadržaja Iheringovog članka. Nauka Windscheidova čini se Iheringu krivom ne samo u pogledu izvorah rim. prava, nego i iz razloga praktičnih, razloga dakle od velike legislativne i pravničke važnosti (str. 237), Poslje kratkog pregleda na polju literarnom (str. 230—237) pretresa pisac pojedine slučajeve, u kojih se naše pitanje pokazuje praktičnim, čineć razliku, dali je propala stvar sama (pomiešanjem, spojenjem, preradjenjem, potrošenjem, str. 245—274), lli da li je prestalo vlastničtvo (dosielošću str. 274—278), i dolazi do rezultata, da rimsko pravo u nijednom od tih slučajeva nije pružalo vlastniku „condictionem sine causa“, već ili nikakovu tužbu, ili samo „actionem in factum“ ili „reivindicationem utilem“ (str. 278 i 279).

U drugom pak dielu članka tumači pisac. iz kakovih razloga theoretičkih (str. 279—286) i praktičkih (str. 287—304), kao što i polag izreka u vrielih prava rimskoga (str. 304—316) nije moći vlastniku spomenute tužbe proti poštenomu posjedniku u obće pružiti, i dolazi konačno do rezultata; da je ta tužba proti poštenzmu posjedniku, koji opire svoj posjed o titul, naprosto neopravdana i de lege lata i de lege ferenda i da je takov posjednik prost od svake obveze, ako li je stvar pošteno potrošena. preradjena, pomiešana, spojena, dosiedjena ili odsvojena“ (str. 316—318).

[19] Tako veli i Ihering (Jahrb. XVI. str. 289): . . . . „Die röm. Juristen hätten sich der Beantwortung dieser Frage nicht entziehen können: es findet sich aber in den Quellen auch nicht die leiseste Spur davon“. A drugdje (str. 279) izpitav sve slučaje amo spadajuće: „So ist uns also die cond. sine causa auf unserem ganzen langen Wege noch gar nicht zu Gesichte gekommen“.

Digitized by Google

biti dozvoljeno, rabiti analogijom riešenja koja on navadja i tako opravdati njegov nazor!

Pa ako bi se i složili sa piscem, da nije moći zasade in l. 14. D. de leg. (I. 3.) izražene [20] smatrati beiznimnim pravilom nego da se treba prije obazirati na posebnost samoga slučaja, na duh zakona, na intenciju zakonodavca — dade se iz toga suditi opet prije na pravost našega nazora.

Polag Windscheida navadjaju izvori dvie vrsti rješitba: Veći dio izrieka radi o slučajih, gdje posjedniku poštenomu manjka titul za njegov posjed — drugi manji dio radi o slučaju spojenja.

Dočim je u prvih slučajevih zahtjev vlastniku uzkraćen — dana mu je u slučaju spojenja tužba. A uzrokom toga jest samo okolnost, što pri spojenju tudja stvar do sada existuje, što je tu do sada spoj medju vlastnikom stvari i posjednikom njezinim, dočim je u ostalih slučajevih (potrošenja, odsvojenja itd.) odpalo sve, što je posjednika na neki način s vlastnikom vezalo.

Nu iz toga moramo ipak suditi, da su rimski pravnici u ostalih slučajevih kratili vlastniku tužbu, ako je posjednik za svoj posjed imao istiniti titul, a to tim većma, što izvori, kako to Windscheid sam priznaje, niti jednoga izvjestnoga protivnoga slučaja ne navadjaju.

S tim je takodjer uzko spojeno, što nam je poznato o uvedenju Sen. Cons. Juventiani.

Izvori rimskoga prava priznavaju samo i jedino u slučaju S. C. Juventiani spomenuti zahtjev proti poštenomu posjedniku — nu upravo istom na temelju toga zakona. Iz toga, što je bilo potrebno zakona, da bude moći poštenog posjednika ostavinskih stvarih na porabu dobitka iz njih stečenoga prisiliti, podpuno je očevidno, da se prije toga ova tužba proti poštenomu posjedniku u obće nije davala.

Suglasno s tim veli takodjer Paulus in l. 28. D. de hec. pet. (5, 3): „Post S. C. Juventianum enim omne lucrum

---

[20] Quod contra rationem juris receptum est, ovu est producendum ad consequentias".

Digitized by Google

auferendum esse tam bonae fidei possessori quam praedoni dicendum est".

Kakov je pak razlog zakonodavca (Hadriana) na izdanje te novote prinukao, vidi se iz izrieke in l. 22. D. eod. (5, 3) sadržane, da se najme kod stvari, spadajuće k ostavini smatra, kao da je ciena za nju dobljena nastupila na njeno mjesto, tako da ta ciena postane tako rekuć ostavinskom stvarju.[21]

Nu doista svakolika dvojba o nazoru rimskih pravnika glede našega pitanja izčezne, uvažimo li, da su oni (tak Africanus in l. 23. D. de reb. cred. [12, 1] pak in l. 89. D. de reg. gat. [3, 5] bili u velikoj neprilici, kakova se upravo tužba u tih slučajevih može upotriebiti? [22]

Da nam je naše pitanje riešiti sa stanovišta bezrazložnoga obogaćenja sa strane jedne na štetu druge strane, u tom se dakako moramo s Windscheidom složiti.

Ali krive su daljnje dedukcije Windscheidove, učinjene sa toga stanovišta.

Istina je doduše, da se u našem slučaju radi o obogaćenju, koje se je dogodilo bez volje prikraćenoga, nu da bi obogaćenje, prouzročeno bez volje prikraćenoga bilo bezrazložnim, ne može se priznavati za sveobće valjano pravilo. [23]

Za to se dakle ne može takodjer na temelju te zasade izvadjati, da bi obogaćenje poštenoga posjednika bilo već za to bezrazložnim, jerbo je prouzročeno bez volje prikraćenoga.

Windscheid predpostavlja nadalje obće valjanu zasadu, da je obogaćenje jednoga na štetu drugoga samo o sebi kadro, obogaćenoga vezati.

Nu taj nazor nije niti u pravu rimskom niti u pravu modernom priznat, kako smo to već višeputa iztaknuli. [24]

---

[21] „ . . . in locum hereditariæ rei venditæ pretium ejus successisse et quoddam modo ipsum hereditarium factum". Srav. k tomu moje „Žaloby z obohacení" str. 120 i sljed., nu takodjer Randa, Právo vlast. str. 164. i 165.

[22] Srav. takodjer Wächter, Erörterungen II. str. 101.

[23] Srav. moje Žaloby z obohacení str. 82. i 83.

[24] Tak srav. najnovije opet Ihering, Jahrb. XVI. 2. str. 310. (. . . die

Digitized by Google

Krivi je nadalje nazor Windscheidov, da je u naših slučajevih obogaćenje, do kog je posjednik došao tim, da je stvar potrošio, uništio itd., i onda bezrazložno, ako posjednik opire svoj posjed o titul istiniti. Jer taj titul, tvrdi pisac, jest činjenica, koja ima u sebi nekoje pogriješke, radi koje upravo pošteni posjednik nije mogao steći vlastničtvo dotične stvari.

Pogriešna činjenica ili titul taj ne može dakle tobože imati moći, da opravda obogaćenje posjednikovo iz tudje stvari.

Ova argumentacija Windscheidovo jest sofistička.

Ne radi se tu, a ne može se tuj niti raditi o tom, da li je dotična činjenica nekako pogriešna — okolnost ta jest tu naprosto neodlučna. Jer dotična pogrieška jest samo i jedino u toliko važnom, u koliko se radi o stećenju vlastničtva. Posjednik bi bio stekao vlastničtvo, kad nebi bilo dotične pogrieške — to je jedina a takodjer i svakolika važnost te pogrieške.

Ta činjenica jest zakonom priznani pravni razlog i pribavio je on posjedniku zakoniti posjed stvari (§. 316. o. g. z.). Posjednik ima dakle u istinu vadjeni razlog za svoj posjed, ima dakle i razlog za obogaćenje, do kojeg je na temelju i na mjesto posjeda toga bio došao, nije dakle naprosto bez razloga obogaćen, a ne mora dakle polag vlastite Windscheidove nauke dotičnu dobit povratiti.

Ovdje je sofizma piščeva očevidna (srav. str. 33. i sljed. njegovog spisa „Zwei Fragen"), na mjesto da se pisac obazire na odlučnu okolnost, da li u tih slučajevih postoji istiniti razlog, koj je zakonom priznat, argumentira on, da tobože mora dotični razlog za to biti pogriešnim, jer da nije vodio k vlastničtvu, — a dobitak na temelju takove pogrieške činjenice stečeni, da se ne može tobože opravdanim smatrati.

---

neuere Rechtsbildung kann in dem in dieser Richtung selbst auf der Höhe der römischen Jurisprudenz noch als unfertig zu bezeichnen den Gedanken der Bereicherung nur eine Ergänzung erblicken . . .).

Digitized by Google

Da je tomu tako, vidimo jasno iz toga, što Windscheid na str. 34. navadja slučajeve („darovanje medju supruzi"), koji ipak nisu prikladni za naše pitanje, jer se u njih radi o razlogu zakonom nepriznatom (causa injusta). A da rimsko pravo iz toga istoga stanovišta izlazi, i obogaćenje, što ga je pošteni i zakoniti posjednik iz tudje stvari stekao, za razložno smatra, vidi se iz toga, što je u svih slučajih gdje se god vlastniku daje tužba na povratu onog, što bi se tako steklo (l. 23. D. de r. cr. [12, 1], l. 49. D. de neg. gest. [3, 5], l. 24. §. 1. D. de a. emti [19, 1], l. 31. §. 1. D. de r. cr. [12, 1]), očevidno predpostavlja, da posjednik ne opire svoj posjed o istiniti titul.

A kakova je dalje razlika medju zakonitim i poštenim posjednikom i medju vlastnikom? Zaista je tu najviše razlike u bitnosti samo formalne, koja u najčešćih slučajevih praktičnoga života ostane laiku nepoznatom. To doista priznaje i zakon, dajuć zakonitomu posjedniku sličnih prava, kakova podieljuje vlastniku. [25]

Ne može se zaista takodjer tvrditi, da bi čin poštenoga posjednika, koj je tudju stvar potrošio, uništio, odsvojio itd., bio protupravan i da bi radi toga bilo ono dobitkom bezrazložnim, što je iz stvari tako stekao. Ta posjednik se u svojoj nevinosti (poštenju) smatra za pravoga, neograničenoga vlastnika stvari, a to tim većma, što ju je na temelju razloga zakonom priznanoga stekao, a može s toga pravom smatrati, da mu je slobodno kao vlastniku s njom razpolagati.

Napokon ne smije se pregledati, da se je u pruskom pravu, i to polag prakse u općenitum pravu vladajuće [26] davala vlastniku takodjer tužba proti poštenomu posjedniku, koj je bio stvar tudju odsvojio, na predaju dobitka. Nu pisci prava pruskoga ograduju se izrično proti tomu, da bi ta tužba bila tužbom iz obogaćenja, ili možda ćak

[25] Srav. Randa, Besitz. (1876.) str. 74. i sljed., pak Esmarch, „Vacuæ possessionis traditio" (1873.) str. 69.

[26] Srav. Forster III. str. 250.

Digitized by Google

„cond. sine causa“; jest to tobože puka „reivindicatio utilis“ (srav. Förster III. str. 251). Iz toga je jasno, kako je pruskim pravnikom condictio sine causa važnom za te slučajeve.

Isto tako se pokazuje nauka Windscheidova sa stanovišta praktičkoga veoma važnom.

Obratili smo se već gore k razlici medju poštenim posjednikom stvari, koji svoj posjed opire o valjani titul, i medju vlastnikom stvari. — Pošteni posjednik, opiruć svoj posjed o titul, smatra se zaista za podpunoga neograničenoga vlastnika, koj može sa stvarju po volji razpolagati, a isto tako i svim pravom smatraju ga u praktičnom životu, u trgovačkom prometu za vlastnika.

Nu ako bi polag theorije Windscheidove morao posjednik, potrošiv ili odsvojiv stvar, koju je na temelju valjanoga titula bio stekao, savkoliki tako stečeni dobitak vratiti, to je bjelodano, da bi takova ustanova imala za posljedicu nesigurnost u imovinskih odnošajih stranakâ. Pošteni posjednik bio bi pak sam u tih slučajevih, gdje se je ipak sasma po pravu dotični čin smatrao ovlaštenim, bez svake pravne obrane.

Tako bi dakle bila nauka Windscheidova takodjer za praktični život u istinu pogibeljnom, dà gledeć na poštenoga posjednika pravom nepravdom.

Zato smatramo pravim nazorom onaj, polag kojega može vlastnik stvari samo onda proti poštenomu posjedniku stvari zakročiti, koju je taj potrošio, odsvojio i. slič., da mu preda, čim se je obogatio, ako njegovom posjedu manjka istiniti razlog, ako je posjedovao samo titulo putativo.[27]

A ovu nauku smatramo pravom i za naše austrijsko pravo, O. g. z. naredjuje u §. 329. „da pošteni posjednik već radi toga, što stvar pošteno posjeduje, može istu, bez da bi komu za to bio odgovoran, po volji upotriebiti potrošiti, dá i uništiti“.

Iz sadržaja ovoga članka razabiremo dvoje, jedno, da tu

[27] Do istog rezultata dolazi Ihering Jahrb. XVI. sv. 2. str. 318.

Digitized by Google

nije govora o slučaju prodane stvari, drugo, što taj članak daje dotično pravo poštenomu posjedniku u obće bez razlike, da li je njegov posjed zakoniti ili ne.

Iz toga se je ipak izvadjalo: prvo, da pošteni posjednik odsvojiv stvar,[28] mora ono, što je tako stekao, predati vlastniku, bilo njegovo posjedovanje zakonito ili ne — i dalje, da u slučaju potrošenja ili uništenja ne mora vlastniku izdati, čim bi se tako na njegovu štetu obogatio pa opirao on pošteni svoj posjed o titul istiniti, valjani ili ne.

S tim se nazorom ne slažemo. Što se najprije tiče slučaja potrošenja, to proizlazi krivost gore spomenutog nazora prije svega već iz pojma obogaćenja jednoga na štetu drugoga.[29]

Ako li je posjednik stvar potrošio i tako inače iz svoga nešto prištedio, n. pr. začuv usljed toga sličnu svoju stvar, to se je upravo tim obogatio, što je tako iz svoga prištedio, na štetu vlastnika stvari.

Ne postoji dakle već radi toga uzrok, zašto se nebi imalo jednakom mjerom obazirati na oba slučaja.[30]

Za to ne vodi ni pozivanje se na §§. 1431., 1435. i 1437. O. G. I. k žudjenomu cilju.

Ako li se najme iz tih članaka o. g. z. izvadja, da pošteni posjednik stvari mora izdati, čim bi se, odsvojiv tu stvar, bez razloga na štetu vlastnika obogatio, to se mora onda sasma konsekventno, takodjer tvrditi, da se mora izdati takodjer, čim bi se pošteni posjednik, potrošiv stvar, bez razloga na štetu vlastnika obogatio, što je dakle iz svoga prištedio.

---

[28] Dakako da se svigdje predpostavlja, da vlastnik nemože više vlastničkom tužbom samu stvar dobiti.

[29] Srav. moj spis: „Zur Lehre von dem Klagen aus ungerecht fertigter Bereicherung“ (1878.) str. 32. bilj. 2., str. 33. bilj. 5.

[30] S našim nazorom, branjenim već i u naših „Žalobách z obohacení“ (str. 113.), slaže se osobito takodjer Ihering (Jahrb. XVI. 2. str. 258., 259.; „Lässt sich der durch das Verzehren der fremden Sache erreichte Erfolg als Bereicherung aus fremder Sache bezeichnen oder nicht? Darauf ertheilen unsere Quelen eine ganz bestimmte Antwort: Der Verzehrende ist soweit bereichert, als er mit der Fremden Sache erreicht hat, was er sonst mit der eigenen würde haben thun müssen“). Nu srav. takodjer Windscheid, Zwei Fragen, str. 24. i Randa, Právo vlastnické, str. 165. bilj. 28.

Digitized by Google

U oba slučaja, odsvojenja i potrošenja, nastane dakle za poštenoga posjednika ta obveza onda, ako bi se bez razloga obogatio, to jest, ako se pošteni njegov posjed ne temelji na titulu istinitom, zakonom priznatom.

Ako li se posjed stvari temelji na titulu, na pravnom razlogu, za tečenje stvari sposobnom (§. 316. o. g. z.), temelji se tim većma takodjer na razlogu i ono, što je na mjesto te stvari stupilo,[31] ne može se dakle dosljedno tvrditi, da bi posjednik, odsvojiv stvar ili potrošiv ju, nešto bez razloga stekao, i ne mora isti polag §§. 1431., 1435, i 1437. o. g. z. dobit takovu izdati.

Tim je odgovoreno i na drugo pitanje, koje smo si gore pogledom na §. 329. o. g. z. bili postavili.

Radi li se dakle u slučajih uništenja, potrošenja a i odsvojenja stvari tudje o obogaćenju, koje je postalo iz substancije stvari, treba pitanje glede povrate toga dobitka u svih tih slučajevih prosudjivati polag ustanovah o bezrazložnom obogaćenju a mora pošteni posjednik izdati što je dobio onda, neopira li svoj posjed o titul istiniti, zakonom priznani.

Pravo, koje §. 329. o. g. z. poštenomu posjedniku podieljuje, sastoji se upravo u tom, da isti nije odgovoran iz svoga čina, kojim je tudja stvar uništena itd., a to upravo zato, jer mu gledom na njegovu nevinost (poštenje) nije moći krivnje uračunati.[32] Ali ako je usljed toga svoga čina pošteni posjednik nešto iz substancije stvari stekao, treba ga prosudjivati polag zasada o bezrazložnom obogaćenju (§§, 1431., 1435. a 1437. o. g. z.).

(Svršit će se.)

---

[31] Srav. k tomu ono gore, što je o slučaju spojenja izrečeno; Windscheid, Zwei Fragen, str. 15. i sljed.; Ihering str. 246. i sljed.

[32] Srv. Randa — „Besitz“ str. 94.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Imade li mjesta uporabi §. 14. z. z. i onda, ako je na idealni dio ženskoga člana zadruge uknjiženo već u nečiju korist pravo vlastnosti?

Slučaj je sliedeći:

Zadruga Švaljek.

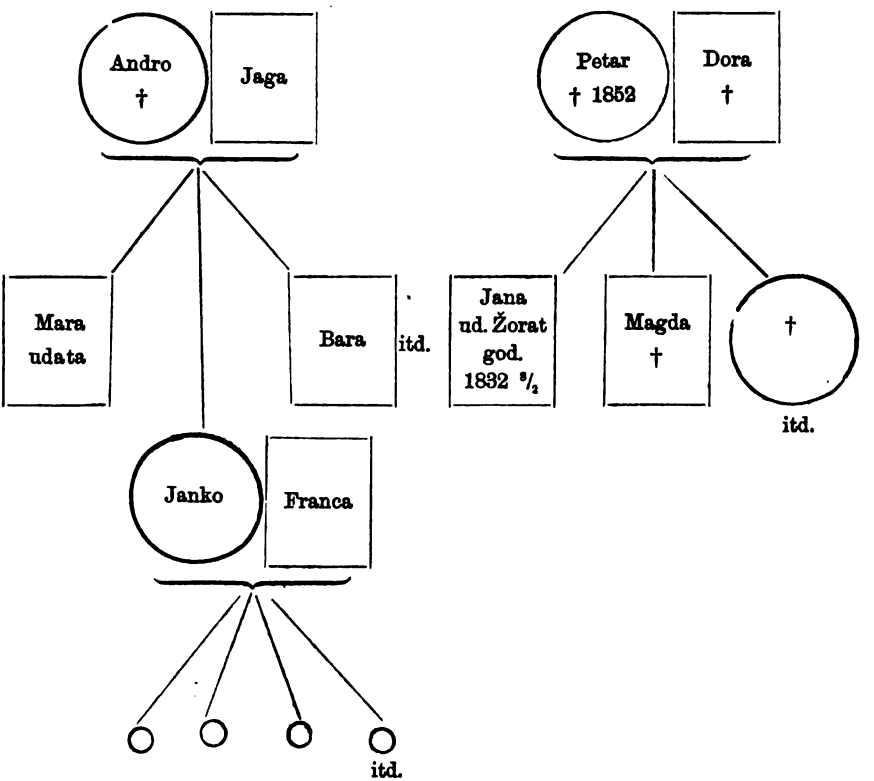

Na zadružnom selištu žive iza smrti i udaje ostalih ovlaštenika samo Janko Švaljek sa svojom obitelji. Godine 1872. 16. svibnja uztraži Jana, udata Žorat, diobu zadružne imovine, te bude na njezinu molbu poveden postupak. Nu već 25. svibnja 1872. prodade ona svoj idealni dio Stjepanu Oraiću za 500 for. Diobno obraničtvo dovrši svoj posao i

Digitized by Google

podnese spise pravodobno na potvrdu dotičnoj kotarskoj oblasti. Medjutim je nastala pravostaja za zadružne diobe na temelju zak. čl. IV. od god. 1870. i tekar kad stupi sadanji zadružni zakon u krepost, povede kot. oblast u smislu §. 34. z. z. postupak, ter izreče odlukom od 1. prosinca 1874., da se zadružna imovina imade podieliti na dva jednaka diela tako, da $^1/_2$ pripane Janku Švaljeku s njegovom obitelji, a $^1/_2$ Jani Žorat odnosno kupcu Stjepanu Oraiću.

Proti toj odluci uloži Janko Švaljek utok, poričuć Jani Žorat pravo na zadružnu imovinu i tražeć, da ju u smislu §. 14. z. z. izplati gotovim novcem, ako joj se već dopita dio, jer po §. 34. z. z. imade se §. 14. uporavljati na ženske članove zadruge i ondje, gdje se inače prosudjuje dioba po zak. čl. IV. 1870.

Na to uzsliedi riešitba vis. kr. zem. vlade od 22. lipnja 1875. br. 6651. kojom bude utok Janka odbit, te napadnuta odluka potvrdjena s razloga „što se upitna dioba po ustanovah zak. čl. IV. 1870. riešiti ima, jer su diobni spisi kotarskoj oblasti prije 13. listopada 1872. predloženi, i što napadnuta odluka odgovara ustanovam prepomenutoga zakonskoga članka“.

Janko Švaljek, upirući se na ustanovu §. 34. z. z., po kojoj i u ovakovom slučaju valja za ženske članove zadruge §. 14. z. z., pokuša još jednom sreću i dade molbu za izpravak rečene vladne riešitbe, ter ovoga puta uspije. Kr. bo zemaljska vlada riešitbom od 30. rujna 1875. br. 14219. odredi, „da riešitba od 22. lipnja 1875. br. 6651. potvrdjujuća prvo molbenu odluku glede diobnoga razmjera, netaknutu ostavlja onu ustanovu zakona o zadrugah od 3. ožujka 1874. sadržanu u §. 34., glasom koje se i kod dioba, koje se po zak. čl. IV. 1870. prosudjivati imadu, dielovi dopadši ženskim glavam po volji dielbenika gotovim novcem po procjeni namiriti mogu; ter molitelju prosto ostaje u nazočnom slučaju dio Jane Žorat, odnosno njenoga ustupovnika gotovinom izplatiti“.

Na temelju te riešitbe bude odredjena procjena zadružne imovine te stranke pozvane, da si izaberu procjenitelje. Proti toj odredbi procjene uloži kupac Janinog diela utok na visoku kr. zemaljsku vladu, odatle budu spisi 16. ožujka 1876. br. 2678. povraćeni dotičnoj podžupaniji na konstatovanje istinitosti „onoga utočnoga navoda Stjepana Oraića, po kom je on jur u gruntovnici kao vlastnik ustupljena mu po Jani Žorat diela iz zadružne imovine Švaljek uknjižen, nadalje da se konstatuje, da li i kojom prigodom su zadrugari pred kr. podžupanijom ili pred občinom reklamirali pripadajuće im pravo izplate Jane Žorat“.

Popuniv dotična podžupanija razpravne spise, podnese ih visokoj kr. zemaljskoj vladi na meritornu riešitbu, koja uzsliedi 8. srpnja 1876. br. 11730, glaseć doslovce ovako: „Kr. ovaj vladni odiel obnašao je

Digitized by Google

utoku Stjepana Oraića, uloženom proti tamošnjoj odluci od 9. siečnja 1876. br. 2329 izrečenoj u diobno-ovršnom predmetu zadruge Švaljek iz Švaljkovca k. br. 4., kojom se odredjuje procjena diela iz zadružne imovine ženskomu članu Jani Žorat rodjenoj Švaljek, mjesta dati, dosljedno prizvanu odluku ukinuti s razloga, što je utjecatelj glasom prilježećega razpravnim spisom gruntovnoga izvadka još odlukom gruntovne oblasti od 21. lipnja 1872. br. 1235 stekao pravo vlastničtva na dio Jane Žorat u naravi, nadalje da i toga nebi bio stekao, već s toga nebi se ovdje mogla uporabiti ustanova §. 34. zakona od 3. ožujka 1874., što zadrugari Švaljek od pružena im §. 14. zakona o zadrugah od 3. ožujka 1874. alternativnoga ovlaštenja prigodom diobnoga postupka uporabe učinili nisu. Stjepan Oraić pako, kao ustupovnik Jane Žorat na temelju pravomoćne ovostrane odluke od 22. lipnja 1875. br. 6601 glasom predajnoga zapisnika od 3. rujna 1875. po poglavarstvu upravne občine mihovljanske u fizični posjed dopadših Jani Žorat ter ustupljenih mu po istoj nepokretnina (valjda uveden ili što slična op. p.), u kojih se mirnom i neokrnjenom užitku nalazi, kojim bi činom diobni postupak dovršen, neglededć i na tu okolnost, da si je jur gospodarstvena zdanja u vriednosti od 1380 for. podigao — upućujuć kr. podžupaniju, da upitnu pravomoćno dovršenu diobu kod gruntovne i porezne oblasti shodno §. 24. z. z. zamolnim putem provede".

Riešitbom od 22. lipnja 1875. br. 6601 potvrdila je visoka kr. zem. vlada prvomolbenu odluku, po kojoj se je dioba imala provesti medju Jankom Švaljekom i Janom Žorat, nespominjuć ništa o dielu u naravi niti ob izplaćku. Nu riešitba od 30. rujna 1875. ističe, da je riešitbom od 22. lipnja ostala netaknutom ona ustanova, po kojoj zadrugari mogu po volji ženskim članovom izplatiti gotovim novcem njihov dio. Kad nebi s toga riešitba od 30. rujna ništa više rekla, imala bi se ona uzeti kao autentično tumačenje riešitbe od 22. lipnja, pak već s toga bila bi opravdana odredba procjene u svrhu izplaćka.

Uzme li se pako, da je riešitba od 30. rujna izrično odredila, „da molitelju prosto ostaje u nazočnom slučaju dio Jane Žorat odnosno njenoga ustupovnika gotovinom naplatiti", tad dotična podžupanija nije ni mogla drugo odrediti, nego procjenu. Utok proti odredbi procjene nije mogao imati mjesta, jer je pitanje to, imade li Janko Švaljek dati Jani Žorat njezin dio u naravi ili u gotovu novcu, riešeno već in ultima instantia, a utok bio je naperen ipak samo proti tom pitanju.

Navode utočitelja, „da je kupac Janinog diela stekao već pravo vlastnosti nanj uknjižbom, i da se zadruga nije izjavila za diobnog postupka pripravnom izplatiti Janu gotovim novcem", uzela je visoka kr. zem. vlada tako važnimi, da je taj utok ipak prihvatila i ukinula odredbu procjene, koja bijaše uzsliedila na temelju pravomoćne njezine

Digitized by Google

riešitbe. Razlozi, s kojih citirana riešitba od 8. srpnja 1876. ne daje mjesta uporabi §. 14. z. z. jesu:

1). „Jer je kupac diela Janinog stekao uknjižbom pravo vlastnosti na njezin dio u naravi". — Pored svega počitanja napram riešitbam vis. kr. zem. vlade, ovoga nazora nebih mogao braniti. Prije svega da se nije ovdje radilo o kupcu Janinog diela, da je Jana sama tražila svoj dio, nebi se taj argumenat mogao upotrebiti proti izplaćku, te bi se Jankov zahtjev, da Janu izplati gotovinom, bez dvojbe bio uvažio obzirom na §. 34. z. z. Nu jer je ona svoj dio prodala, i jer se je kupac već uknjižio na njezin dio, mora se taj dio po nazoru rečene riešitbe dati kupcu u naravi. Po tom imao bi dakle kupac više prava od prvobitnog ovlaštenika, a to ne sliedi ni iz ustanova zadružnoga, ni onih obćeg gradjanskog zakona. Zadružni zakon imajuć pred očima obzire narodnogospodarstvene ne daje ženskim članovom prava tražiti proti volji ostalih zadrugara dio u naravi u nijednom slučaju, a još manje odgovaralo bi duhu zadružnoga zakona dopustiti to osobi napram zadruzi stranoj, te joj tako učiniti susjedom stranca. Dapače kad bi se i dopustio ženskoj dio u naravi, te bi ga ona hćela prodati trećemu komu, a voljan bi bio koj zadrugar kupiti taj dio uz istu cienu, mogla bi se posve opravdano dati i proti volji ženske prednost kupcu zadrugaru, jer ako i nebi to odgovaralo načelom strogoga prava, bilo bi posve prema načelom, koja su vodila zakonodavca kod ustanove §. 14. z. z.

Iz ustanova obćeg gradjanskog zakona, na koj upućuje zadružni zakon ondje, gdje ne dotječu njegovi propisi, poznato je staro pravilo, da „nitko ne može drugomu ustupiti više prava, nego ga sam imade", pravilo, koje sliedi iz naravi same stvari tako, da je iznimka moguća samo usljed naročite odredbe zakona, a o tom ovdje ne može biti govora.

Podigav Jana Žorat svoj zahtjev na zadružnu imovinu i ustupiv za nekoliko dana kasnije tu tražbinu Stjepanu Oraiću, prikazuje nam se taj posao cesijom. Znademo pako, da cesijonar ne dobiva nikada više prava, nego je pripadalo cedentu, pak baš s toga nije ni treba za valjanost cesije, da privoli cessus na nju, jer prava cesijonara nisu i onako obsežnija od onih cedenta, ter cessus zadržaje proti cesijonaru sva prava, što su mu pripadala proti cedentu. Imade doduše nazora, da ni današnjom cesijom ne prelazi na cesijonara tražbina onako, kako je pripadala cedentu, već da cesijonar vrši samo pravo u ime cedenta (poput rimskog prokuratora), ali nitko neće zastupati nazora, da cesijonar dobiva više, nego je imao cedent. Rečena riešitba nije dakle imala pred očima glavnog principa cesije, da se njom položaj cessusa nesmije pogoršati, kao što se je pogoršao u našem slučaju položaj Janka.

2). Drugi razlog, s koga po navedenoj riešitbi ne ima u našem slučaju mjesta uporabi §. 14. z. z. jest taj, što „zadrugari Švaljek od

Digitized by Google

pružene im §. 14. z. z. alternativnoga ovlaštenja prigodom diobnoga postupka uporabe učinili nisu". Nu rečeno je gore, da je Janko Švaljek umah u svojem utoku proti prvomolbenoj odluci izrično se borio ne samo proti ovlaštenju Jane, nego i proti tomu, da joj dade dio u naravi. Pak bivši odbit tim utokom, dade molbu za izpravak drugomolbene odluke, na što uzsliedi riešitba od 30. rujna 1875., kojom je naročito priznano Janku pravo, da Janu odnosno cesijonara namiri gotovinom.

Kad prema tomu konačna riešitba od 8. srpnja 1876. odredjuje, da se ne može tuj uporaviti §. 14. z. z. s toga, što se Janko Švaljek nije poslužio tim pravom za diobnog postupka, tad ili ta riešitba stoji s onom od 30. rujna 1875. u direktnom protuslovju, ili je pako polazila sa stanovišta, da se zadruga imade izjaviti o pravu §. 14. već na prvom ročištu, pak je riešitba od 30. rujna pregledala, da se Janko nije poslužio tim pravom na prvom ročištu, već tekar u utoku, da je dakle on to učinio prekasno, s toga mu je ta riešitba pogrešno priznala pravo izplaćka Jani, te se je morala dokinuti onom od 8. srpnja 1876. Nu što se tiče ove druge alternative, ne može sigurno ta okolnost biti razlogom neuporabi §. 14. z. z.; nigdje bo ne odredjuje zadružni zakon roka, do koga bi se imala zadruga izjaviti o pravu §. 14. z. z., najmanje pako nalaže on zadruzi, da to učini već na prvom ročištu. Dapače je najshodnije, da se o tom ni ne razpravlja, kad se ustanovljuje pitanje ovlaštenja, već tek onda, kad se na temelju doprinešenoga procjenbenoga operata sastavljaju dielovi, a vrlo dobro može se poslužiti stranka tim pravom u utoku, što ga ulaže proti odluci, kojom je ustanovljeno pitanje ovlaštenja. Nadalje posve odgovara duhu postupka pred političkimi oblastmi, da se stranke upitaju po samoj oblasti, hoće li se poslužiti pravom §. 14. z. z. Prema tomu može se, ako se stranke nisu o tom izjavile na razpravi, na temelju koje se izriče odluka ob ovlaštenju, u toj odluci naročito iztaknuti, da zadruzi ostaje prosto dati ženskim zadrugarom po §. 14. njihov dio u naravi ili u gotovu novcu.

Ne vriede bo za postupak pred političkimi oblastmi strogo načela civilnog postupka, niti nije stranci zabranjeno navesti i kasnije tečajem postupka kakovu novotu.

3). Napokon misli rečena riešitba, da ne vriedi u našem slučaju §. 14. z. z. s toga, što je cesijonar jur uveden u posjed traženoga diela na temelju riešitbe od 22. lipnja 1875., ter se nalazio u mirnom posjedu i posagradio si sgrade u vriednosti od 1380 for. Nu ja ne samo da mu nebi s toga dosudio diela u naravi, već niti prava na odštetu troškova, što bi ih imao s micanja sgrada, jer se iz cielog postupka vidi, da mu je manjkala u tom pogledu bona fides. Čim je izrečena prvomolbena odluka od 1. prosinca 1874., uloži proti njoj Janko utok, nije dakle

Digitized by Google

odluka bila pravomoćnom ni pravo cesijonarovo nepriepornim sve do riešitbe od 22. lipnja 1875., koja je prvomolbenu odluku potvrdila samo glede diobnoga razmjera, ne rekav ništa o dielu u naravi ili izplaćku.

Na temelju te riešitbe uveden bude cesijonar u posjed dne 3. rujna 1875. Medjutim je već 30. rujna iste godine izašla riešitba, koja izrično veli, da ni riešitbom od 22. lipnja nije taknuto pravo Janka, da Janu odnosno kupca njenog diela namiri gotovim novcem. Uzme li se dakle riešitba od 30. rujna kao autentično tumačenje one od 22. lipnja, tad ni po riešitbi od 22. lipnja nije dobio kupac prava na dio Janin u naravi, jer autentičnim tumačenjem ustanovljeni smisao imade se smatrati sadržajem tumačene norme, ono je, kako znamo, mjerodavno za sam sadržaj norme, koja se tumači, ono nije nikakova nova norma, pak se s toga imade uporavljati svagdje, gdje i tumačena norma, t. j. autentično tumačenje imade povratnu moć.

Ako se autentičnim tumačenjem ustanovi drugi smisao, nego se je dosele shvaćala tumačena norma, tad se imade uzeti, da je dosele postojala glede toga bludnja, error juris, pak valja postupati, kao što u takovih slučajih u obće.

Nu riešitba od 30. rujna veli izrično, da Janko Švaljek može po volji dati kupcu dio Janin u naravi ili u gotovu novcu, jasno je dakle rečeno, da si kupac ne može prisvajati prava na dio zadružne imovine u naravi. Kupac uloži medjutim utok proti odredbi procjene, uzsliediloj na temelju pravomoćne vladne riešitbe, pak ne obaziruć se na tu vladnu riešitbu ni nečekajuć riešitbe na svoj utok, gradio je na priepornom zemljištu sgrade.

Kupac morao je znati, da je zadruzi slobodno dati ženskomu članu njegov dio u gotovu novcu, on je znao, da se je Janko Švaljek poslužio tim pravom: sve te okolnosti izključuju bonam fidem kupca. Jer ako je bona fides misao, da postoje sve okolnosti, bez kojih bi posvajanje neke stvari bilo nepravo, resp. neznanje, da postoje takove okolnosti, koje posvoj stvari čine nepravom, tad je od potrebe, da bludnja, s koje nastade ona misao resp. neznanje, bude bludnjom izpričivom, a o tom ne ima ovdje govora, cesijonar nije mogao biti u bludnji glede toga prava, gdje se je sav priepor vrtio oko toga pitanja. U ostalom da je kupac i mislio u bludnji, da mu pripada dio iz zadružne imovine u naravi, nebi ga ta bludnja kao error juris izpričavala. Proti tomu ne može se u našem slučaju navesti niti ona okolnost, što je kupac kupio ženski dio za kreposti zak. čl. IV. od god. 1870., jer prije svega nije bio uveden tada u posjed, već za kreposti sadanjega zadružnoga zakona, po kom su se takodjer prava ženskih članova zadruge prosudjivala; nadalje znademo, da mogu nastati okolnosti, s kojih se naknadno radja mala fides, a mala fides superveniens nocet po našem pravu. Takova pako okolnost u na-

Digitized by Google

šem slučaju bila je već sama parnica, koja je mogla pobuditi temeljitu sumnju u cesijonaru o poštenom prisvajanju priepornog prava, negledeć na to, što zakon, po kom se imade prosudjivati kupčevo pravo, nedaje mu onoga prava, što si ga prisvajaše.

Sliedeć mi nadalje glede odnošaja medju bona fides i titulus onaj izpravni nazor, po kom je titulus vanjski objektivni razlog, koj opravdava fidem, jer nije dovoljna za bona fides samo subjektivna misao dotičnika, da imade pravo, već treba objektivni razlog, koj tu misao opravdava, uztvrditi ćemo tim više, da kupac u našem slučaju nije bio in bona fide, jer mu manjka valjan titulus.

Pravni bo posao, koj služi kao titulus, mora da je valjan u formalnom i materijalnom pogledu, pak što taki posao ipak ne osniva onoga prava, na koje smiera, ne smije biti krivnja njegova, što bi njegova objektivna existencija bila manjkava, već su tomu krivi drugi razlozi, ležeći izvan pravnoga posla. Pogodba pako sklopljena sa ženskim članom zadruge za njegov dio u naravi, ne može se smatrati valjanom, jer zakon ne daje ženskoj prava na njezin dio u naravi proti volji zadruge.

Kupac u našem slučaju nije imao valjanog titula tražiti za sebe dio zadružne imovine u naravi, jer ugovorom mogao je steći od kompaciscenta pravo samo u onoj mjeri, u kojoj njemu pripadaše, a nije niti uknjižbom mogao steći većega prava. Jer kad bi se dopustilo, da se onomu, koj se je dao uknjižiti na dio ženskoga člana kao cesijonar, mora dati taj dio u naravi, tad bi pravo zadruge glede izplaćka ženskih članova postalo iluzornim, tad bi se posve lasno mimoišli oni narodnogospodarstveni obziri, koji su vodili zakonodavca kod ustanove §. 14. z. z.

Sliedi prema tomu iz svega, što je rečeno, da zadruga može po volji izplatiti dio ženskoga zadrugara i onda, ako je na tom dielu jur uknjiženo u nečiju korist pravo vlastnosti. Dr. **Fr. I. Spevec.**

Ako je mjen. dužnik u mjenici zapisao kao dug vjerovniku veću svotu od one, koju je primio, pod uvjetom, da ju utjera u cielom iznosu, ako nebi u pravo doba povratio zajma, tužba mjen. podignuta na temelju takove mjenice mora se odbiti (§. 1371. o. g. z.).

A izposlova na temelju mjenice od 23. listopada 1877. platežni nalog proti B. s bog 1000 for. Proti tomu navede B, da mu je A. uzajmio 250 for., da je o tom izdao on (tuženik) A-u mjenicu i tu girirao ovlastiv ga, da utuži mjenicu u podpunom iznosu, ako nebi platio do 1. siečnja 1878. zajma u povećanom iznosu od 350 for. B. prizna da nije platio svoga duga, ali navede, da se ustanova §. 1371. o. g. z. protivi tužbi podignutoj na temelju ovakove mjenice.

Digitized by Google

Prvi sud uvaži prigovore B-ove i dokine izdani platežni nalog.

Viši sud opet uvaži priziv tužiteljev te izreče, da platežni nalog pravno postoji.

Razlozi: Mjenica tužbi priložena niti se osniva na prividnom kakovom poslu niti je uručena tužitelju samo kao zalog, nego se je tuženik sam obvezao pod gore spomenutim uvjetom, da će izplatit podpunu mjen. svotu od 1000 for. Po tom nemože se uporaviti §. 1371. o. g. z. na ovaj slučaj, jer ovdje neima predmeta založenoga, kakov bi imao biti u smislu spomenute ustanove obć. gr. z., ovdje valja zakon od 14. lipnja 1868. d. z. l. br. 62., po kojem je posve slobodno kod zajmova, ako se nebi točno izplatili, ustanoviti konvencionalnu kazan, na koje izplatu može se stranka mjenicom obvezati.

Usljed previdne žalbe tuženikove potvrdi najviši sud bečki osudu prvoga suda.

Razlozi: Iz navoda tužiteljevih, zatim iz pisma od 1. studenoga 1877. po njem priložena vidi se, da je B. po sebi izdanu i žiriranu mjenicu na 1000 for. dao tužitelju kao sjegurnost za uzajmljenu mu svotu od 250 for., dakle mu ju je dao kao zalog, — pa je pri tom odmah ugovoreno, ako nebi tuženik do 1. siečnja 1878. zadovoljio svojoj obvezi i platio dobljeni zajam, da se ima mjenica od 1000 for. smatrati propalom na korist tužitelja, koji će biti vlastan tu na temelju te mjenice postupati tako proti tuženiku kao i proti prihvatniku, kako ga bude volja, ali da tuženik neima tada nikakovih dalnjih dužnosti. Nu ova posliednja stipulacija mora se svakako prema naročitom propisu §. 1371. o. g. z. proglasiti nevaljanom, jer se je njom samo to utanačilo, da nakon dospietka duga ima pripasti vjerovniku založeni predmet, najme utužena mjenica i iz nje potičuća tražbina proti mjen. dužnikom; a što se je ovomu prigovorilo, da se ovdje radi o konvencionalnoj kazni sa 1000 for., za koju je mjesto gotova plateža izdana i primljena utužena mjenica, nije osnovano, jer se ustanove obć. gr. zak. o konvencionalnoj kazni u obće nesmiju tumačiti u smislu skroz protivnom §. 1371. o. g. z., a i zakon od 14. lipnja 1868., kojim se dokidaju proti litvarstvu postojeći zakoni, neuvrštuje §. 1371. o. g. z. medju one ustanove obć. gr. zak., koje su dokinute i koje se imence u onom zakonu (od 14. lipnja 1868.) navode. Odavlje sliedi, da tužitelj može tražiti od tuženika, da mu plati dužnu svotu, odnosno može tražiti stečeno pravo založno, ali nije vlastan zahtievati od njega, da mu izplati svotu na temelju utužene mjenice.

Digitized by Google

II. Kazneno-pravni.

K nauci o §§. 188. i 186. sl. a) i 477. k. z.

Osudom c. k. sudb. stola u Zemunu od 15. listopada 1879. br. 2107 k. z. proglašeni su T. i S. B. nekrivimi zločina dioničtva krádje u §§. 185. i 186. sl. a) k. z., a krivimi prestupka suprot sigurnosti vlastničtva u §. 477. k. z. označenoga, te počinjenog kupovanjem sumnjive robe.

Čin sastoji u sliedećem:

Ljeti godine 1878. ukradena su sa paše udovi V. L. dva konja vriedna 100 for., a seljaku N. Gj. jedan konj, vriedan 34 for. Radi ove kradje okrivljeni cigani S. i A. K. priznali su podpuno, da su one konje ukrali i izpovjedali pred sudom, da su dva od tih ukradjenih konja prodali bez pašuša ciganom T. i S. B. za 20 for. oba nerekav im, da su konji ukradjeni.

Braća T. i S. B. priznali su takodjer pred sudom, da su od spomenutih cigana ta dva konja kupili za 20 for., od kojih su ipak njim samo 7 for. platili, a 13 for. dužni ostali, dok jim tobože ovi donesu konjske putnice; nu nečekajuć na te putnice, otjeraše odmah konje na vašar u Mikanovce i prodadoše ondje ta dva konja, opet bez pašuša, jednog za 28 for. drugog za 26 for.

Iz ovih činjenica, veli se u razlozih gore spomenute osude, nemože se za T. i S. B. dokazanim smatrati objektivni učin zločina dioničtva kradje po §§. 185. i 186. — a k. z., jer pri tom zločinu predpostavlja §. 6. k. z., da je počinitelju poznato bilo, da je zločin kradje počinjen; što se u ovom konkretnom slučaju nemože uzeti, jer glavni krivac S. K. ne veli, da je on braći B. kazao, kakovim je načinom on konje stekao, a okrivljeni sami to nepriznavaju.

Nu pošto su kupci iz samih okolnosti čina, t. j. iz velike razlike izmedju očevidne vriednosti stvari i kupovnine, a tako isto i iz sumnjivosti samih prodavaoca, posumnjati mogli, da kupuju stvar sumnjivim načinom stečenu; to se isti na osnovu vlastitoga priznanja po §. 264. k. p. moraju uglavljenimi smatrati prestupka §. 477. k. z., jer su i sami priznali, da su te konje nekoliko dana kasnije za dvostruku cienu i bez propisanih pašuša dalje prodali.

Usljed priziva državnog odvjetničtva preinačio je c. k. krajiški odsjek banskoga stola svojom riešitbom od 6. prosinca 1879. br. 11.688 ovu osudu prvoga suda, i proglasio je T. i S. B. **krivimi zločina dioničtva kradje po §§.** 185. i 186-a k. z., obrazloživ tu riešitbu sliedećimi razlozi:

Vlastitim priznanjem T. i S. B. dokazano je, da su od S. i A. K. kupili dva onih konja, koje su potonji ukrali bili N. Gj. i V. L., nu okrivljenici tvrde, da nisu znali, da su konji ukradjeni.

Digitized by Google

Okrivljeni dakle priznavaju čin, nu taje zlu nakanu, kojom se nakanom zločin dioničtva kradje po §. 188. i 186-a k. z. — sbog kojeg okrivljenici pod obtužbu stavljeni bijahu, — razlikuje od prestupka proti sigurnosti vlastničtva po §. 477. k. z. počinjena kupovanjem sumnjivih stvari, kojega prestupka okrivljenike krivimi proglasuje prvomolbena osuda.

Glavni krivac S. K. navadja doduše, da on okrivljenikom T. i S. B-u nije priobćio, kakovim je načinom stekao posjed prodanih jim konja; nu ako se uvaži, da udovica V. L. svoja ukradjena dva konja cieni na 100 for., a N. Gj. svog konja na 34 for., te da su okrivljenici dva od tih konja kupili samo za 20 for., te da su od kupovnine samo 7 for. odmah izplatili, a ostalih 13 for. dužni ostali;

ako se uvaži, da su konje kupili bez pašuša, te da su prodavaoci sumnjivi ljudi;

ako se napokon uvaži, da su okrivljenici kupljene konje odmah na vašaru u Mikanovcih i to bez pašuša za 54 for. dalje prodali: to se neda dvojiti o tom, da su okrivljenici T. i S. B. dobro znali i znati morali, da su konji ukradjeni, a okrivljenici moraju se zle nakane, naperene na kupnju ukradjenih konja u smislu §. 268. k. p. tim više uglavljenimi smatrati, pošto iz prijave šerežanske postaje u M., i izreke oštećenog N. Gj., i napokon iz vlastite izreke T. B. proizlazi, da su okrivljenici okolnost, da su konje kupili znajuć da su ukradjeni, izvansudbeno priznali.

Po prenavedenom mora se dakle prvomolbena osuda glede obtuženika T. i S. B. preinačiti, te jih prestupka proti sigurnosti vlastničtva po §. 477. k. z. temeljem zakona od 16. listopada 1872. nekrive, nasuprot pako zločina dioničtva kradje po §. 185. i 186-a k. z. temeljem vlastitoga priznanja (§§. 264. i 268. k. p.) kao neposredne počinitelje krivimi proglasiti, jer dokaz zle nakane, koju okrivljenici taje, leži u samom činu, odnosno u okolnostih, pod kojimi su si pribavili ukradene konje.

Ovom osudom su se okrivljenici zadovoljili i tako postade pravomoćnom. — D. Gj.

Pripadnici kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću, jesu inozemci gledeć na autonomnu pravosudnu struku kraljevine Hrvatske. Uporava §. 235. k. z.

Kr. grad. deleg. kot. sud u O. — osudio je osudom od 4. prosinca 1878. kr. 1346 M. S-a iz Graca (u Štajerskoj) radi prekršaja proti sigurnosti poštenja, označenoga u §. 492. k. z. — na novčanu globu od

Digitized by Google

70 for. a. v. eventualno na zatvor od 14 dana, jer je kao tutor u jednom u Gracu 22. kolovoza 1878. pisanom i poštom poslanom podnesku sirotinsko povjerenstvo u O. uvriedio. Osuda izrečena je po §. 408. k. p.

Na priziv, koji je M. S. proti toj osudi uložio, kr. banski stol usljed odpisa od 26. ožujka 1879. br. 3484 nije obnašao izreći riešitbe po §. 418. k. p., jer priziv nije prijavljen u roku, propisanom §-om 414. k. p.

Drugi neposredno višemu sudu podnešeni utok obsudjenoga imao se je ovomu povratiti uputiv ga na gore spomenuti odpis.

Uslied naloga od 4. rujna 1879. br. 10025 predložio je prvi sud spise kr. banskomu stolu, koji je osudom od 2. rujna 1880. br. 8285 dozvolio povodom izpitivanja spisa po §-u 303. k. p. obnovu postupka kaznenoga i ujedno M. S-a riešio po §. 250. toč. 3. k. p. od tužbe.

Razlozi: Iz pritužbe, koju je M. S. podnio dne 27. kolovoza p. g. pod br. 7290 visokomu kr. vladnomu odjelu za pravosudje i iz razprave *, vodjene povodom te pritužbe, vidilo se je naknadno, da je M. S. pripadnik kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću, pa da je radi kaznjiva djela normirana u II. dielu kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852. br. 117. d. z. l., a počinjena u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, pred ovozemnim sudom na odgovornost povučen, ter nedošavši na sud iz ogluhe po §. 408. k. p. sudjen; drugimi riečmi, da je prema današnjem državopravnom položaju kraljevine Hrvatske i Slavonije u austro-ugarskoj monarkiji, i prema temeljnim zakonom zajamčenoj podpunoj autonomiji ove kraljevine u poslovih pravosudja inozemac S. M. u ovozemstvu radi prekršaja §. 492. kazneno progonjen i osudjen.

Pošto pako kazneni zakon, stojeći u krieposti u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji valja i za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću, kojim M. S. pripada, biva jasno, da se u takovu slučaju uporaviti imade propis §. 235. k. z. t. j. da se ovozemna osuda radi prestupka ili prekršaja nemože ovršiti u inozemstvu, dosljedno da se inozemac nalazeći se u inozemstvu nemože radi takovih u ovozemstvu počinjenih kaznjivih djela progoniti po ovozemnih oblastih, niti napokon, da se izručba njegova nemože u svrhu ovršbe kazni tražiti, da je dakle ovozemna odnosna kaznena osuda neovršiva, pa da je sasvim nenadležno donešena, čim postupajućemu sudu nisu bila pružena zakonita sredstva, staviti krivca pred sebe, s njim razpravu provesti i kazan na njem ovršiti.

U očigled svega toga nije mogao postupati kr. gr. del. kotarski sud u O. proti M. S. radi prekršaja §. 492. k. z., po čem se odnosni postupak ukazuje očito ništetnim. K.

---

* Prvi sud poslje izrečene svoje osude nije nikakove razprave dalje vodio.

Digitized by Google

XV. skupština njemačkih pravnika.

Dana 9., 10. i 11. prošloga mjeseca držan je petnaesti sastanak njemačkih pravnika u Lipskom. Izabran je ovaj grad već poglavito s razloga, što je u njem smješten najviši sud njemačke carevine. Sastalo se na urečeni dan 409 učestnika, svakako liepi broj, svi iz Njemačke, a dodje nekoliko pravnika iz Austrije.

Prva plenarna sjednica držana je 9. rujna u auli sveučilištnoj. Na predlog prof. Gneista izabra skupština predsjednika najvišega suda dra Simsona za počastnoga, a predsjednika senata kod najvišega suda, dra. Drechslera za izvršujućega predsjednika, ujedno izrazi skupština svoju zahvalnost prof. dru R. Gneistu, koji je sedam put jedno za drugim upravljao sastanci pravnika. Za zamjenike predsjedniku izabraše dra. Jaquesa (Beč), načelnika grada Lipskoga dra. Georgia, predsjednika zemalj. suda u Lipskom dra. Degenera i viećnika gradskoga suda lipskoga grofa Wartenslebena.

I nakon ovih obavljenih formalnosti nacrta predsjednik dr. Dreschler u kratko pregnuća, težnje i postignute uspjehe sastanaka njemačkih pravnika. Tu sjeti slušatelje svoje pokojnoga Wächtera, velikoga pravnika, koji u znak poštovanja ustanu sa svojih stolica. Pošto je još dr. Jaques označio odnošaj austrijskih pravnika prama njemačkim, pročita viećnik berlinskoga suda Wilmovski godišnje izvješće.

Skupština razdieli se u tri razdiela, najme za civilno pravo i uredjenje sudova, za trgovačko pravo i za mjenbene te kazneno pravo.

U prvom razdielu razpravljala su se ova pitanje:

1. Bi li bilo shodno, da tko se oženi tim postane punoljetan (da se sa ženitbom spoji kao pravni posljedak punoljetnost)?

2. Što bi valjalo u njem. gradj. zak. ustanoviti o vindikaciji pokretnih stvari u odnošaju prama poštenomu stečenju? i

3. bi li se moglo i uz kakove predpostave „constitutum possessorium“ tako urediti, da bi djelovao kao zakonska predaja za kretne stvari“?

Drugi razdiel bavio se je pitanji:

1. „Bi li se mogao opravdati obćeniti propis, koji bi sadržavao ovo: tko preuzme trgovački posao, ili tko stupi u takov posao kao javni drug, ako se tvrdka nepromieni, da li preuzimlje odmah dugove i tražbine (pasiva i aktiva)?

2. U kakovom obsegu da se ustanove posebna prava dioničara i kakova da im se za to dadnu sredstva zaštite?

3. Da se obrazloži i utvrdi mjen. tužba u parnici temeljećoj se na ispravah (Urkundenprocess) proti prihvatniku tezice odnosno izdatniku

Digitized by Google

vlastite mjenice, je li potrebno, da se uztvrdi da je mjenica prezentirana, što se takodjer ima uvrstiti medju dokaze s ispravami?"

U trećem razdielu razpravljena su sliedeća pitanja:

1. Može li se t. z. objektivni postupak u parnicah tiskovnih, kakov postoji u Austriji, opravdati znanstveno i gledeć na potrebu njegovanja prava?"

Ovo će pitanje nedvojbeno živo zanimati sve pravničke pače i nepravničke krugove i u našoj domovini, zato ćemo izvještaj ob razpravi ovoga pitanja nešto obširnije razložiti. Izvjestitelj Stenglein, odvjetnik kod najvišega suda (ovo zvanje odgovara onomu generalnih odvjetnika kod kasacionalnoga suda u Beču) izrazuje se bezuvjetno proti austrijskomu postupku, koji je, kako se znade, i kod nas u Hrvatskoj prihvaćen. Pošto nije izradjeno posebno mnenje o tom, pozivlje se opetovano na djelo prof. dra. Liszta o kaz. pravu u Austriji. U Austriji najme postoji postupak, po kojem je dano na volju državnomu odvjetniku, prepušteno je njegovu razsudu, hoće li progoniti razširitelja kaznjiva tiskopisa, ili sasma ignorirati njegovu osobu, te se držati jedino predloženoga corpus delicti. Taj je postupak posve osamljen, neima ga nigdje, nemože se nikako opravdati; jer čim se govori o kakovu djelu, i nehotice pita se za osobu, pa će dosljedno biti opet s njom posla. Znanost nemože nikako opravdati takove ustanove, a niti praktičan život neosjeća potrebe za takove ustanove. Sudac po ovom postupku dolazi u nepovoljan položaj, jer hoteć postupati proti kaznjivomu tiskopisu mora ipak tražiti počinitelja. Takova postupka neima u nijednoj zemlji. (Ima osim Austrije još i u Hrvatskoj. Op. Ured.) Nu izvjestitelju dru Stengleinu čini se onaj postupak opasnim i sa političkih razloga. Sloboda štampe postade paladijem, što su ga malo po malo priznale sve civilizovane države. Neima sumnje, da je takov objektivni kaz. postupak vrlo bliz cenzuri. Ta sasma je prepušteno razsudi i volji sudca, to može tiskopis koji nije kaznjiv nego samo inoportuman, zagušiti. Tako se prikazuje objektivni postupak u Austriji kao političko pomoćno sredstvo proti neugodnim ili nepovoljnim zaključkom porote.

Kad je završio svoje razlaganje izvjestitelj, osobito su dr. Liszt i dr. Berggruen dokazivali, da nije moguće da se taj postupak uzdrži. Dr. Rubo vidi u cieloj ovoj razpravi kritiku austrijskih zakona, a za to nije nadležan sastanak njemačkih pravnika. Napokon prihvaćene su velikom većinom sliedeće these:

1. Postupak kazneni u poslovih tiskovnih, u kojem se produkt štampe, jer sadržaje kaznivo djelo, progoni kao subjekt kazniva djela, a neobazire se ni malo na samoga počinitelja, neda se opravdati ni sa gledišta znanosti ni sa gledišta potrebe njegovanja prava;

2. osuda, kojom bi se spis kakov udušio (Unterdrücken) ili uni-

Digitized by Google

štilo pomoćno sredstvo za njegovo razširenje, a nebi predpostavljala (osuda) da se odsudi osoba, odgovorna za tiskopis (počinitelj), dala bi se opravdati samo onda, ako se nebi mogla progoniti niti odsuditi stanovita osoba i ako je objektivan postupak uredjen po načelih javnosti i ustmenosti".

Kad se je u plenumu viećalo ob ovom predmetu, progovori bečki odvjetnik dr. Jaques, te razloži kakov se je usljed objektivnoga postupka razvio običaj u Austriji. Ako je list neznatan, progoni se odmah subjektivno; kod velikih, dostojno uredjivanih novina ljubi se poglavito objektivni postupak; često se dogadja, da državni odvjetnik stavi urednika takova lista na volju, hoće li da se postupa subjektivno ili objektivno. Isti daklé prestupak, tako rekuć prema razlici stališa, progoni i kazni se različito. Nu to isto onako nevalja, kao kad bi siromašna propala ubojicu kaznili smrću, a bogata, koji pripada višemu stališu, novčanom globom. —

Plenum usvoji predloge trećega razdiela podnešene u ovom predmetu velikom većinom glasova.

Priznavajuć podpuno, da je osuda njemačkih pravnika u Lipskom sakupljenih sa gledišta teorije i prakse opravdana, i nehotice namiće se pitanje, kako je to, da se istom sada, nakon dvanaest godina, to uvidja? Predlog ob objektivnom postupku poteče nedvojbeno od austrijskih učestnika u Lipskom, u plenumu zagovaraše ga dr. Jaques, član carevinskoga vieća i gorljivi pristaša njemačko-liberalne stranke, dakle stranke, koja je upravo uvela objektivni postupak u vrenjenu, kad su poslovi javnimi upravljala gospoda dr. Herbst, dr. Giskra, barun Lasser; nepomisliše da se on promieni ni na glasu pravnici dr. Glaser i dr. Unger. Dok je objektivni postupak dobre činio usluge proti štampi slavenskoj, naročito proti českoj, nitko se nedignu od ustavovjerne stranke proti njemu. U ovo dvanaest godina obstanka toga postupka držano je više sastanaka njemačkih pravnika, pače i na zemljištu austrijskom, ali istom ljetošnji odkrije, da objektivni postupak odsudjuju znanost i praksa. Znanost je davno prije 10. rujna 1880. odsudila objektivni postupak, ali dakako prava neovisna znanost, a ne ona koju uzimlju u zakup političke stranke. Sastanak u Lipskom ima pravo, ali da su njemački pravnici tu osudu izrekli pred deset godina, učinili bi daleko veću uslugu znanosti, a možda i praktičnoj potrebi. — Osim toga treći razdiel razpravljaše jošte pitanje: „Bi li bilo uputno ograničiti zakonom uvedenu obću mjenbenu sposobnost?" Izvjestitelj viećnik sudb. stola Thomsen (Hanover) razloži prelieпo ovo pitanje i stavi sliedeći predlog: „Skupština njemačkih pravnika neka izreče svoje uvjerenje, da se ne preporuča zakonsku obćenitu mjenbenu sposobnost ograničiti".

I ostale predloge svojih razdiela primila je skupština. Medju timi spominjemo predloge tičuće se prava dioničara, o kojih zaključiše ovo:

Digitized by Google

I. Skupština pravnika priznaje, da bi trebalo razširiti prava, pripadajuća dioničaru proti družtvu i organom družtvenim, i da se pri tom drže sliedeća načela:

1. Svaki član mora biti vlastan izposlovati zaključak sbornoga suda, da se sazove prema pravilom glavna skupština, ako družtveni organi nebi htjeli je sazvati ili bi sazov odgadjali. Svaki dioničar da je vlastan pravodobno prije glavne skupštine ugledati godišnje račune i bilancu, izvješća ravnateljstva, nadzornoga vieća i revizora.

2. Svakom dioničaru da pristoji pravo, da tužbom pobija zaključke glavnih skupština, ako su povredjene bitne formalnosti ili prava pripadajuća družtvu po zakonu ili po družtvenom ugovoru. Isto tako može dioničar tužiti ravnateljstvo da izvede zaključak glavne skupštine.

3. Jedan ili više dioničara, ako im dionice sačinjavaju najmanje deseti dio temeljne glavnice, mogu kod sbornoga suda zatražiti, da se povede iztraga u slučaju, ako mogu vjerodostojno uztvrditi, da se kod ustrojenja ili uprave družtva dogodiše zle porabe ili težke povrede interesa dioničara. U tu svrhu moraju deponirati svoje dionice uz kupone kamata i dividenda, pače prema odredbi suda dati još i inače dovoljnu sjegurnost. Ako bi se tvrdnje dotičnika pokazale doloznimi ili objestnimi, jamče oni družtvu za štetu nastalu iz one iztrage.

4. Svakomu dioničaru da pristoji pravo zatražiti naknadu, priuzdržanu kod decharge proti organom družtvenim, ako je nisu unutar stanovitoga vremena primili, ili ma da je izvedena decharge glavnom skupštinom, vlastan je svatko tražiti naknadu za štetu, nastalu zlom nakanom ili grubom pogrieškom.

Plenum prihvatio je ove zaključke uz neke neznatne promjene.

Predsjednik dr. Drechsler zaključi skupštinu 11. rujna u 2 sata poslje podne, izraziv u svom zaključnom govoru žalost, da sastanku nije prisustvovao ni jedan profesor pravo- i državoslovnoga fakulteta sveučilišta lipskoga.

Književnost.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marian Derenčin. Knjiga prva — svezak II., III. i IV. Zagreb. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera 1879., 1880.

(Nastavak.)

Pojam ženitbe, kakov nam daje §. 44. o. g. z., dobro shvaća g. pisac kad veli, da ne predpostavlja u zakoniku svojstva sakramenta, a nepredpostavlja ga jer zakonik krsti ženitbu pogodbom. Takovom ju je morala zakonodavna vlast označiti, kad je htjela ženitbu pod

Digitized by Google

svoju nadležnost podvrgnuti sliedeć regalističku onu školu, koja se je bila pojavila sa Launoy'em [25] u Francezkoj, i kojoj bijaše u Austriji najglavniji zagovornik Dolliner, najnepouzdaniji tumač katoličkoga stanovišta u ženitbenih stvarih. [26] Označenje ženitbe kao proste civilne pogodbe donielo je posljedicu, da se je svjetovna zakonodavna vlast smatrala nadležnom izključivo opredieliti sposobnost ugovornika za sklapanje pogodbe ženitbene, i uvjete njezinoj valjanosti. Kako je ona god. 1811., kad je uveden gradj. zakonik, proglasila tu ženitbu u obće nerazriešivom za katolike, — tako bi ona mogla danas proglasit ju obćenito razriešivom, što je i učinila jur tada za slučaj §. 58. o. gr. zak. Svesti ženitbu na mjeru lih civilne pogodbe jest baciti klicu njezinoj neobhodnoj razriešivosti. Iskustvo nam to najbolje dokazuje u Njemačkoj, gdje Luter lišiv ženitbu sakramentalne njezine vlastitosti, poslje tri godine proglasi (1530.) „dass die Ehe ein äuszerlich Ding ist, wie Kleider, Speise, Haus und Hof, weltlicher Oberkeit unterworfen". [27] U Francezkoj, Italiji i u Belgiji isti uzroci prije ili poslje prouzročiti će iste učinke; jer narav pogodbena, čisto civilna ženitbe mora donieti prije ili poslje njezinu razriešivost. Pokušaji tomu ili su se jur okusili, ili se ponavljaju.

Nigda neće se shvatiti stanovište posve opravdano, koje zauzimlje katolička crkva u ženitbenom zakonarstvu, ako si čovjek ne drži pred očima nepobitno načelo, da je ženitba ono što kaže §. 1. naputka u suglasju sa katekizmom „savez (ne pogodba) medju mužem i ženom, uredjen po volji božjoj .... svetotajstvo novoga zavjeta". U taj savez kršćanin ulazi bez dvojbe privolom, ugovorom, najme slobodnim zamienitim očitovanjem volje, kako se pristoji čovjeku, koji preduzimlje najudesniji čin života, utemeljenje obitelji; ali ženitba nije po-

[25] U svom djelu „Regis in matrimonium potestas". Nauk Launoy'a, koji nazrieva ženitbu kao civilnu pogodbu, praktično bi izveden u ženitbenom patentu (Ehepatent) od 16. siečnja 1783. cara Josipa II., koji nadje mjesto u drugom poglavju gradj. zak. uvedenom u Galiciju 1. siečnja 1787., a u bitnosti bi pridržan u obstojećem gradj. zak.

[26] Dolliner je uporavio Launoy-evu teoriju na ženitbeno pravo austrijsko s početka u svom „Handbuch des in Österreich geltenden Eherechtes" (Wien und Triest 1813., 1814. 2 Bde 8), komu u 2-me izdanju dade novi naslov: „Ausfürliche Erläuterungen des II. Hauptstückes des a. b. G. B. (Wien, 1835., 4 Bde 8).

[27] Luther, Melanchton i Bucer pismeno dozvoliše Landgrofu Hessenskomu, da može uz svoju ženu zakonitu i drugu uzeti (Rauscher, — die Ehe und das zweite Hauptstück des a. B. G. B. s. 132. Važno ovo djelce uvadja štioca u poznavanje genesis ženitbenoga prava po gradj. zakoniku i dokazuje, kako interesi crkve i države bijahu dovedeni u sklad u novom gradjanskom ženitbenom zakonu za katolike od 8. listopada 1856. (izdanje izašlo je u Beču g. 1868.).

Digitized by Google

godba, nije ugovor, jer je ona uztrajno neko stanje, consortium omnis vitae, dočim ugovor, koji ga proizvadja časovit je. Prozvati ženitbu ugovorom, kaže Rauscher, tako je pogriešno, kako bi bilo prozvati kupovštinom vlastnost dragocienа kamena, do koje je posjednik kupovštinom došao. Proizvedenje toga saveza medju kršćani nerazlučivo je od svetotajstva, — naime kršćani, koji se vjenčaju uz uvjete koji čine ženitbu zakonitom, nemogu se vjenčati, i kad bi htjeli, a da sa vjenčanjem neprimaju svetotajstvo. A pošto i najveći dušmanin crkve neće joj zaniekati nadležnost nad svetotajstvi, mora joj ju priznati izključivu nad svetotajstvom ženitbe, u koliko se tu radi ob uvjetih sklapanja saveza i o neobhodnih posljedcih, koji su s ovim skopčani.

I za to g. pisac razpravljajuć ženitbu sa katoličkoga gledišta grieši, krivo upućen po Dollineru, kad tvrdi da „ni po katoličkom kanoničkom pravu svojstvo sakramenta nije potrebno za valjanost ženitbenog ugovora“ (str. 370).

Tu gdje ima ugovora valjana po crkovnih propisih, tu mora da bude svetotajstvo; gdje neima jednoga neima ni drugoga. [28] I za to grieši takodjer g. pisac kad sa katoličkoga gledišta hoće razlikovati ženitbu polag dvostrukoga svojstva, „koje može imati ženitba, u gradjansku (matrimonium legitimum), ako je sklopljena bez upliva crkvenoga, dakle ako nije sakramenat, i crkvenu (matrimonium ratum), ako je sklopljena i po zakonih crkvenih, dakle ako je svetotajstvo“. Po katoličkom pravu neima „matrimonium legitimum“ ako nije ratum, — nema „ratum“, ako nije „legitimum“. Bez ovog fundamentalnog pojma nije moguće shvatiti katoličko kan. ženitbeno pravo, niti razumieti borbu od devetnaest vjekova, koju je katolička crkva vodila kad amo kad tamo, kad više kad manje žestoku sa svjetovnom vlasti, osobito pako od Luterove reformacije protiv onu, koju će ona uviek držati kano uzurpaciju civilne oblasti, kad ova hoće stvoriti zakone o jednom od sedam otajstva novoga zakona, kakvim je ženitba medju kršćani, i kakvim medju njimi nemože ino da bude. [29]

---

[28] Leo XIII. u navedenoj Enciklici ovako tu istinu izrazuje: „Non potest hujusmodi distinctio (contractus a sacramento), seu verius distractio, probari; cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure“.

[29] Daleko bi nas vodila razprava o naravi ženitbe. Ona je ustanova božja po katoličkoj crkvi, te brisati joj religiozni pečat i svesti ju na gradjansku pogodbu znači izopačiti ju i uništit. Niti Rimljani, dok su joj držali uzvišeni

Digitized by Google

A na ovu krivu posljedicu, naime da i po katoličkom pravu svojstvo sakramenta nije potrebito za valjanost ženitbenog ugovora, došo je g. pisac iz takodjer krivog mnenja nekih kanonista, da je svećenik, a ne supruzi, podieljitelj sakramenta ženitbe, i da kanoničko pravo kat. nezahtieva ipak blagoslov svećenika kao uvjet valjanosti ženitbe. Ne zahtieva ga baš s toga, jer svećenik nije pri sklapanju ženitbe drugo nego testis ecclesiae, a ne minister sacramenti. A to je tako istinito, da ženitbe skrovite (matrimonia clandestina), koje su se sklapale prvo tridentinskoga sabora bez svjedoka i bez svećenika, valjane su ipak bile uz ostale uvjete propisane po crkvi, pa jesu i sada ondje, gdje zaključci tridentinskoga sabora

---

religiozni karakter u konfareaciji, nisu je smatrali kao pogodbu, te je znamenito, kako si nalikuju definicije ženitbe po rimskom pravu i po rimskom katekizmu. Po prvom „Nuptiæ autem sive matrimonium est viri et mulieris conjunctio, individuam vitae consuetudinis continens". §. 1., I. de patr. pot. (I. 9). A na drugom mjestu: „Nuptiæ sunt conjunctio maris et feminæ, consortium omnis vitae, divini et humani juris comunicatio". Fr. l. D. de ritu nupt. (23, 2). Po rimskom katekizmu: „Matrimonium est viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas individuam vitae consuetudinem retinens, — et a Christo ad dignitatem sacramenti elevata". Bez ovih posljednjih rieči, koje izrazuju usavršenje kršćanske ženitbe, rimsko-poganska i rimsko-kršćanska definicija ženitbe sadržavaju bitnu biljegu ženitbe, da je ona najme savez (conjunctio), i to nerazriešivi savez. Jer katolička crkva držeći ženitbu ustanovljenu po samom Bogu, sklapatelju prve ženitbe medju prvim čovjekom i prvom ženom, smatra da je valjana ženitba i ona sklopljena medju nekršćani tako, da se u slučaju njihova pokrštenja savez ženitbeni redovito ne razkida, nego prima sakramentalnu moć. Ženitba je savez „conjunctio" (§. 1 naputka), koji bez dvojbe stvara medjusobna privola muža i žene riečmi de praesenti izražena, kako to kaže tridentinski sabor. „Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de proesenti expressa". S ovom privolom ili ugovorom nerazlučivo je medju kršćani svetotajstvo ženitbe, kako je to izrekao Pio IX. u svom listu od 19. rujna 1852. Viktoru Emanuelu, koji je bio upravio papi neka pitanja o ženitbi, — te je osudjena po crkvi tvrdnja „da sakramenat ženitbe nije nego akcesorium pogodbe, te može od ove biti razlučen". Sami sastavitelji code Napoleona, koji su predložili gradjansku ženitbu, volili su protusloviti si, nego tvrditi da je ženitba čovječja ustanova. U exposé des motifs, kojim je glasoviti de Portalis pratio V-i naslov o ženitbi, čita se sliedeće: „Le mariage est donc aujourd'hui ce qu'il a toujours été, un acte naturel, necessaire, institué par le Createur lui même". (Considerations sur le Mariage au point de vue des lois — par Breda. — Lyon 1877—335 p. Malo tko je u novo vrieme tako duboko i svestrano ovo pitanje razsvietljio kao ovaj francezki pisac).

A Leo XIII. u spomenutoj Enciklici ističe tu prvobitnu božansku narav ženitbe ovimi riečmi: „Cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel a principio quædam Incarnationis Verbum Dei adumbratio, idcirco inest ni eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum".

Digitized by Google

nisu bili proglašeni, što nebi bilo moguće da je svećenik podielitelj sakramenta, jer nema sakramenta bez podielitelja. Drugi nepobitni dokaz, da crkva ne drži svećenika podjeliteljem sakramenta, jest čin naveden po istom piscu (str. 370), da ona smatra naime valjane ženitbe protestanta, to jest smatra ih svetotajstvom, pak makar protestanti ne držali po Luteru i Calvinu ženitbu za sakramenat, jer je nauk crkve, da svaki čovjek po samom krštenju spada pod njezinu nadležnost, [80] i da po krštenju svaka ženitba stiče sakramentalnu vlastitost medju pokrštenici, bili oni katolici ili akatolici. „Sacramentum fidei (baptisma) . . . ratum efficit conjugii sacramentum (c. 7. De divortiis IV. 19). I evo zašto, kaže Nardi, [81*] ženitbe pogana, koji primiše krštenje, nisu bile nigda blagoslovljene. Ova sakramentalna vlastitost ženitba protestanta tumači nam onu materinsku skrb katoličke crkve, koja u svrhu, da uvedenje tridentinske forme za sklapanje ženitbe nebi učinilo ženitbe protestanta nevaljanimi, naredila je, da tridentinska forma ne obvezuje nego poslje 30 dana od proglašenja tridentinskih zaključaka u pojedinoj župi. A pošto tamo gdje se protestanti ili izključivo nalaze, ili su u velikoj većini, tu ponajviše ne bijahu ni do dan danas proglašeni oni zaključci, sve protestantske ženitbe smatrane su u tih župah kao matrimonia rata, najme kao sacramentum. [81*] A sam naputak nam daje nepobitni dokaz tomu baš za našu domovinu, jer se kaže u §. 38., da u onih pokrajinah carevine, za koje je sv. stolica izdala instrukciju od 30. travnja 1841. (a to je za kralj. Ugarsku i Hrvatsku), odsutnost katoličkog župnika kod mješovitih ženitba ne invalidira ženitbe.[82] „Kad bi svećenik bio ministar ženitbe, očevidno dà brez njega nebi moglo biti ženitbe, izim ako nebi se absurdno tvrdilo, da akatolički svećenik ili pastor prisustvuje mješovitoj ženitbi u ime crkve katoličke, kao podjelitelj sakramenta. [83]

Nužda, u kojoj se našo g. pisac da razpravi neka pitanja lih crkovna, prisilila je i nas, da ga pratimo u istih, i da mu naše iskreno

---

[80] Ovo je ne davno Pio IX. u glasovitom pismu, upravljenu živućemu caru njemačkomu u oči francuskog rata otvoreno kazao, kad je htio posredovati za mir.

[81] Nardi, Diritto Matrimoniale Caldolico — pag. 144, 145. I u pitanju tko je podielitelj sakramenta ženitbe, samo za primjer pozivljem se na Nardi-a (o. c. pag. 22—25), — jer ne samo najveći crkovni učenjaci i kanoniste (dosta je navesti velikana sv. Tomu Akvinatskoga) drže da su supruzi podjelitelji ženitbe, — nego ovo pitanje impliciter je riešeno po tridentinskom saboru polag onoga što smo rekli. A nećemo se čuditi, da je samo svojstvo vjernika dovoljno za podieljenje sakramenta ženitbe, kad je dovoljno u nekih slučajih i za podieljenje krštenja, naime najvažnijega svetotajstva za spasenje. Jer krst daje vjerniku neku potencijalnu svećenićku krepost.

[82] Nardi, o. c. pag. 152, 153.

Digitized by Google

mnenje kažemo. Neka štioci ni piscu ni recenzentu nezamjere: ženitbeno pravo je opet na dnevnom redu svih modernih država, te upozoriti pravnike na poteškoće velike, koje u sebi sadržava, na zamašne posljedice, koje može imati za obiteljni i socijalni život riešenje nekih pitanja s njim skopčanih, veoma potrebito, ako se neće da žurnalistika postane jedino vrelo, kako se često zbiva, jeftine ali krive znanosti. A u obće držimo, da toliko i tako važna pitanja nastaju u naše uzburkano vrieme iz odnošaja medju crkvom i državom, — da se učenje crkovnoga prava nalaže svakomu, negovorimo pravniku, što se razumieva po sebi, nego svakomu ozbiljnomu i izobraženomu čovjeku, koji se bavi javnimi posli.

Poslje razprave gore iztaknutih načelnih pitanja dvie rieči o sustavu, kojega se je držo naš g. pisac pri tumačenju II-a poglavja o. gr. z. Držeć se legalne metode, ova je zahtievala da „kod svakoga pojedinoga paragrafa zakonika najprije razloži ustanove istoga uz preinake, donešene novijimi zakoni i naredbami, zatim odgovarajuće mu ustanove po bračnom pravu katolika, postojećem u Hrvatskoj, ter pošto se obzirao i na bračno pravo sljedbenika grčko-istočne vjeroizpovjesti, da predočuje trovrstnu ovu obrazložbu, označuje kod tumačenja dotičnih paragrafa svaku pojedinu njih tekućimi rimskimi brojevi (str. 231)". Ali ovoj metodi, kojoj s tehničke strane tumača g. pisac jedva se je mogao oteti, može se prigovoriti, da najobširnije obrazloženje zaprema tekst zakona, koji u svojoj cielosti uporavlja se u Hrvatskoj samo na protestante i na Izraelićane, dakle ima manju praktičnu važnost za pravnika Hrvata, dočim zauzimlju u „Tumaču" podredjeni prostor katoličko i grčko-istočno ženitbeno pravo, koje se uporavljuje na skoro totalitet hrvatskog naroda medju Dravom i Savom, i tim imaju najveću praktičnu vriednost. Opazili smo pak, da izjednačenje stanovišta sljedbenika grčko-katoličke i grčko-istočne vjeroizpovjesti glede kanon. ženitb. prava jest pogriešno, i da je tako učeni ali kroz i kroz za katolika nepouzdani kanonista kako Zhisman, kojega se dr. Derenčin za grčko-istočno ženitbeno pravo izključivo drži, zaveo našega auktora u samom zamašnom dogmatičkom pitanju razpusta ženitbe radi preljuba, u kojem rimo- i grčko-katolici ne drže se, i ne smiju se držati inoga stanovišta nego onoga tridentinskog sabora. [33]

[33] Žao nam je, da nemožemo u ovoj recenziji i tako preveć dugoj razpravljati to vele važno pitanje, i oprovrgnuti ono, što g. pisac veli na str. 451 posve krivo, da „kršćani nisu dugo vremena bili složni u pogledu nerazriešivosti braka" (nota 2). Katolička crkva vazda „docuit et docet juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi", kako veli tridentinski sabor. Ali crkva katolička od svoga postanka, u istoku i na zapadu, imala se je boriti proti zlim običajem, koje ljudske strasti su znale uvesti u ženitbu, a ti zli običaji izazvali su, kako se redovito zbiva, krivi nauk u onom dielu katoličke crkve na istoku i na

Digitized by Google

Prelazeć na tumačenje pojedinih §§. iztaknuti ćemo neka važnija pitanja, koja g. pisac amo tamo razpravlja običnom svojom jasnoćom i razgovjetnosti. Slažemo se podpuno s njim u riešenju negda prepornoga slučaja, da li stranka, koja bez temeljita uzroka od zaruka odstupi, ili koja je dala temeljita uzroka, da je druga stranka od njih odstupila, ima po §. 46. nadoknaditi drugoj stranki samo „damnum emergens“ ili još i „lucrum cessans“. G. pisac pravedno ograničuje to pravo naknade na „damnum emergens“ — kako to izlazi iz rieči „Wirklich“, upotriebljene po njemačkom tekstu, i kako je austrijsko pravdoznanstvo odavna prihvatilo. Takodjer se slažemo sa g. piscem gdje dokazuje proti mnenju Schultea, da je svjetovni sudac nadležan suditi o tom, postoji li temeljiti razlog za odstup od zaruka ili ne, a duhovni o valjanosti ili nevaljanosti zaruka. U tom pitanju odlučujući jest §. 2. gradj. žen. zakona, koji upućuje sudca na §§. 45. i 46. o. g. z. Nardi slaže se sa g. piscem, [34] te navadja, da će pri riešenju pitanja krivnje biti mjerodavni za sudca §§. 107., 115. i 936. gr. zak. Ali jednostavniji bio bi postupak, koji zagovara Schulte, a drži ga se gradj. žen. zak. u daleko važnijem slučaju §. 61., gdje se priznaje izrično nadležnost duhovnoga suda, da sudi o krivnji stranaka u slučaju razstave, — a to sa dva razloga: p r v o, jer i tako duhovni sud ima izreći p r o f o r o i n t e r n o polag §. 9. naputka tko je kriv odstupu od zaruka, i naložiti krivcu naknadu, te se ne vidi razlog, zašto i u ovom slučaju taj sud nebi bio mogao biti mjerodavnim glede prosudjivanja krivnje za svjetovnoga, koji je prisiljen s nova iztražiti uzroke odstupu; d r u g o, jer ti uzroci mal ne vazda su od tako delikatne naravi, da zahtievaju skrovito i nježno postupanje pastira.

Ali se nemožemo složiti sa g. piscem u daljem razlogu, da pridržavajuć si izključivu nadležnost u presudjivanju krivnje odstupa od zaruka, n e d v o j b e n a j e b i l a t e ž n j a d r ž a v n o g a z a k o n o d a v c a, k o j u n a p u t a k o č i t o p o d u p i r e (?), pribaviti što podpuniju kriepost načelom gradjanskoga zakonika o neobveznosti zaruka, ter tako odstraniti ustanove crkvenoga prava, k o j e b a š u p o g l e d u z a r u k a n i s u n i n a j i z v j e s t n i j e n i n a j s h o d n i j e, nit se slažu s obće priznatimi načeli za prosudjivanje ugovora“ ... (str. 254) Tamo gdje je, kako u Austriji, nadležnost o pravovaljanosti ženitbe bila prvo konkor-

---

zapadu, koji je od nje odpao; jer um zna lasno kazivanja strasti svesti na sustav. — Da se nismo htjeli preveć oduljiti, bili bismo ovo pitanje razsvietljili sa stanovišta grčko-istočnoga prava, i dokazali, da apoštolska tradicija na istoku u suglasju sa grčkimi svetimi otci stoji u ovom predmetu na istom doktrinalnom polju katoličke rimske crkve. Valjda o tom drugi put.

[34] O. c. str. 52, 53.

Digitized by Google

data priuzdržana državi, te zaruke, makar i valjane, nisu sačinjavale zaprieku ženitbe, — žalibože §. 45. g. z. bio je otvorio široka vrata samovoljnomu i lahkoumnomu odstupu od zaruka, najčešće na uštrb časti i sreće slaboga spola, i na uznemirivanje obitelji. Propisi naputka o zarukah (§§. 2—10) stoje sad na putu onomu frivolnomu kršenju rieči, koje utire put onomu preziru poštene zadane rieči, krepost koje biva podlogom svih privatno-pravnih odnošaja. A dotični propisi naputka posve su izvjestni i shodni, jer duhovni sudac iztražuje prvo, da li postoje zaruke, u jestnom slučaju nastoji nagoditi zaručnike ili u smislu da se ukloni smutnja, koja je dala povod zavadi, ili da se pogode in camera charitatis bez huke i buke o naknadi. Nemože li se doći do uzpostave sklada ili do sporazumna razstanka medju zaručnici, — duhovni stol, pošto je nepomično načelo crkovnoga prava, da se ne smije siliti na ženitbu, „nuptiarum, adversus quas reclamatio instituta est, celebrationem admittere pro minori deberet reputari malo“ (§§. 111. i 112. nap.). Što ima u svem tomu neizvjestnoga i neshodnoga?

(Svršit će se.)

Izpravi. U članku dra Ant. Pavlička: „Da li mora pošteni posjednik, odsvojiv ili potrošiv stvar tudju, dati vlastniku ono, što je s tim stekao?“ štampanom u broju 9. Mjesečnika o. g. molimo da se isprave sliedeće krupnije pogrieške:

1. Na strani 342., redak 14, ima stajati: u istinu i za **praksu**, mjesto **za pravo**.
2. Na str. 344. red. 19., ima stajati: **izniknula** mjesto **iztaknula**.
3. Na str. 348. Ad c) ima se rieč: **je** pred riečju: **pošteni** izpustiti.
4. Na str. 350. zadnji redak, ima se **u** pred rieč **kojem** izpustiti.

Viestnik.

Hrvatski sabor, sazvan na 1. rujna, radio je do 24. istoga mjeseca, pak su za tim sjednice odgodjene do 11. listopada. U ovom vremenu razpravio je sabor proračun za g. 1880. i riešio neke druge predmete. Medju ostalimi podnesci, prispielimi od vlade saboru, priobćujemo, da je kr. zemalj. vlada, ovlaštena Nj. Veličanstvom, uzela natrag osnovu zakona ob odvjetničkom redu. Nu sadanji odvjet. zakon svakako treba znamenitih popravaka, pa bi bilo najshodnije da se stvori novi zakon; a bilo bi umjestno, da se odvjetnici sami zauzmu za taj posao. Drago nam je čuti, da se kane najprije u tiesnijem krugu povesti o tom dogovori, pa onda sazvati u Zagreb skupština odvjetnika ciele Hrvatske i Slavonije, da se izrazi o načelih, koja bi imala u novi zakon doći. Neima sumnje, da bi vlada i sabor rado uvažili predloge, što no bi potekli iz takove skupštine.

Digitized by Google

— Školska godine 1880/1. na hrvatskom sveučilištu započe 1. listopada. Državni ispit pravno-povjestni na fakultetu pravo- i državoslovnom u roku listopadskom počimlje 5. o. m. i trajati će do 13. o. m. uključivo.

— Pravničkomu družtvu izjaviše da pristupljuju gg. Ištvanović i Belošević, podžup. perovodje u Sv. Križ-Začretju.

— Uprava c. k. krajiškoga odsjeka stola sedmorice povjerena je presv. g. Gustavu pl. Beckhu Widmanstettskomu, članu istoga najvišega suda.

Književnost. Čitamo u domaćih novinah, da je nakladom knjižare Mučnjak i Senfleben izašla:

Mala sbirka zakona, valjanih za kralj. Hrvatsku i Slavoniju i za hrv. slav. Krajinu. Sbirka ta sadržaje a) mjenbeni zakon. Ciena 20 nov. b) zakon o zadrugah u hrv. slav. krajini. Ciena 50 nvč. Ovoliko javljamo, jer nam knjiga nije došla do ruku.

— Ob ovršbenosti bilježničkih spisa, dra. Vlad. Pappafave. U Spljetu 1880. Ova je razpravica iz spljetskoga Prava pretiskana. Preporučamo toplo ovu zanimivu razpravicu vrlo radinoga g. pisca našim čitateljem. Cienu naznačit ćemo drugi put.

— Právo pravničko upravni list. Godina VIII. svezak 89. Sadržaj: Dr. Vl. Pappafava: O ovršbenosti bilježničkih spisa. — V. Vrčević: Nesretna ženidba. Sgodjaji; Gradjanski. Kazneni. Upravni. Književnost. Viesti.

— Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 53. U Zagrebu 1880. Ciena 1 for. 50 nvč. Sadržaj: Životopis kardinala brata Gjorgja Utiešenovića, prozvanoga Martinusius. Od O. Utiešenovića. — O odnošajih medju republikom mletačkom i dubrovačkom od početka XVI. stoljeća do njihove propasti. Od S. Ljubića. — Sunčane pjege prema zemaljskim metereologijskim pojavom. Od J. Torbara. — Neke vlastitosti trojina točaka oskulacije kod lemniskate. Od dra K. Zahradnika. — Izvodi iz zapisnika jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. — Očitovanje. Od Lj. Vukotinovića.

— Lepoglavska kazniona tečajem god. 1878. i 1879. Izvješća, što ih je podnio kr. vladnomu odjelu za pravosudje Emil Tauffer, ravnatelj lepoglavske kaznione. Zagreb 1880. — Znademo, da lepoglavska kazniona imade protivnika raznih vrsti, mi jim preporučamo ovu knjižicu, neka ju pomno prouče, pa će sigurno o kaznioni drugačije suditi. Ovdje će naći sve, što god se odnosi na kaznionu. Upravo se radujemo, da su ta izvješća ovako liepo poredana izašla štampom.

— M. Brikcího z Licka Práva městská. Dle textu z. r. 1536. upravili Josef a Hermengild Jiriček. U Pragu 1880. Nakladom družtva „Právnicka jednotá“. Liepo ovo djelo uz predgovor 1—XXVI. obsiže 508 str. O njem koju drugi put.

— Příspěvky k nauce o narovnání, vedle prava rakouského na základě práva obecného sepsal Dr. Jan Heller, advokat v Hradci Králové. U Pragu 1880. I ovaj spis izdan je nakladom rečenoga družtva „Právnicka jednota“

Imenovanja. Nj. c. i kr. ap. Veličanstvo imenova: Aleksandra Gajer. kot. sudcem za Rumu, Antuna Križeka kot. sudcem za Križevce, Dragutina Grausgrubera kot. sudcem za Stubicu i Stjepana Tubića kot. sudcem za Pakrac. Nadalje imenovani su: Pavao Pavišić, Gjuro Kamenar i Franjo Barbot perovodnimi vježbenici kod kr. zemalj financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu.

Premještenja. Stjepan Gazić kot. sudac ide iz Pakraca u Čazmu;

Digitized by Google

Slavko Aranicki sudb. pristav iz Belovara u Osiek, Janko Šincek iz Osieka u Belovar; Vjekoslav Hermann kot. pristav iz Otočca u Brod; Dragutin Brnić privrem. prislušnik iz Broda k sudb. stolu u Zemun.

Natjecaji. Kod kr. sudb. stola u Požegi i Varaždinu imade se popuniti po jedno mjesto viećnika sudb stola. Plaća je 1600 for., usljed promaknuća u viši plaćevni razred 1800 for., stanarina 300 for. Molbenice imadu se podnieti predsjedničtvom dotičnih sudb. stolova.

Stečaji. Richard Deutsch trgovac u Virovitici. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i u. im. odvj. Stjepan Mlinarić u Virovitici, zam. odvjet. dr. P. Mihajlović u Osieku. — R. pr. 28. siečnja 1881.

— Viktor Selinger protokol. trgovac u gornjem gradu Osieku. — Z. im. odvj. Antun Rukavina, zam. odvj. dr. P. Mihajlović oba u Osieku, medj. upr. im. Jos. Drag. Prukner u Osieku. — R. pr. 31. prosinca o. g. — A pošto stečajnik ima nepokretna imetka u obsegu c. k. kot. suda u Brodu n. S. imenova ovaj sud za zastup. odvj. Drag. Weselskoga, a za zam. bilježnika Eduarda Zeicha, oba u Brodu.

— Ana Polz u Karlovcu. — Kr. kot. sud karlovački. — Z. i u. im. odvjet. dr. Banjavčić u Karlovcu. — R. pr. 10. prosinca o. g.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 11.

Zagreb 1. studenoga 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razpravni dio.

Strana

Dr. **Ivan Ružić**: Ocjena osnove kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku (Nastavak) 421

Dr. **Ant. Pavliček**: Da li mora pošteni posjednik, odsvojiv ili potrošiv stvar tudju, dati vlastniku ono, što je s tim stekao? (Svršetak) 428

A. Rušnov: a) Nešto o načinu oglašenja ovršne dražbe nepokretnostih, i o obustavi ovršne dražbe u slučaju utoka, uloženoga u roku §-a 313. gr. p. p. 435

A. Rušnov: b) Može li se ustanova §. 99. grunt. reda uporaviti za svaki slučaj predbilježbe? 439

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni:

a) **Adalbert Šek**: Roditelji se imadu brinuti za obskrbu djece kad se ista nemogu sama uzdržavati — (§. 139. 141. gr. zak.) 442

b) Tumačenje pojma „uredni duhovni pastir" u §. 75. o. g. z. — Kapelan englezkoga poslanstva u Beču ne može se držati za urednoga duhov. pastira englezkih podanika, živućih u Austriji (Jur. Bl.) 444

c) Malodobnik, stojeći u obskrbi otčevoj, dužan je ipak uzdržavati svoje nezakonsko diete (§. 166. o. g. z.) 446

II. Mjenbeno-pravni:

Obći grad. zak. nije subsidiarno vrelo mjenb. prava. — Kad se izračunava zastara tražbina po mjenb. pravu, neima se s toga uporaviti §. 902. o. g. z. nego analogno čl. 32. i 34. mj. z. (austr.) 447

III. Kazneno-pravni:

Jeli oguljenik pri razbojstvu bio ranjen ili na muke stavljen, kazan, što ju nosi §. 195. k. z., nije uporavit na sve one, koji udioničtvovahu u razbojstvu, no na one samo, koji udioničtvovahu u zadavanju ozlede ili u mučenju oguljenika (Právo) 450

Instalacija rektora magnifica 452

N—n.: Numerus clausus (Svršetak) 457

Književnost: Tumač občemu itd. (Nastavak) 463

Viestnik 467

Digitized by Google

Ocjena osnove kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku.

Piše dr. Ivan Ružić.

(Nastavak.)

Glava II.

Pokušaj. Da se opravda, zašto osnova nedaje definicije o nakani i nepomnji, ističu motivi kod §-a 16., da „dojakošnji pokusi definirati u zakonu dolus ne samo nisu uspjeli već su sudca zavodili na stranputice i izazivali razjasnjenjah, koja su i opet pokazala, da ovakovih definicijah nije moguće ustanoviti zakonom".

To isto se može reći glede pokušaja. Tu nije znanost do nikakovog stalnog zaključka jošter došla, pa hćeti nestalnom pravnom pojmu o pokušaju zakonsku sankciju podati, značilo bi umjesto izravnati prepirke, same još više uzpiriti je. [76]

Moglo bi se pako reći, da se pojam o pokušaju uzakoniti mora, jer da to zahtjevaju veoma važni praktični i kriminalno-politički razlozi: da se time najme ima povući granica izmedju pripravljajućih djela i pokušajućih djela; [77] da se tako ima rie-

---

[76] Kaznenomu pravu u Inglezkoj i u sjedinjenih država sjeverne Amerike je pojam pokušaja u tehničkom smislu nepoznat. Djela, koja se imaju kao pokušaj kazniti, jesu posebice označena. V. A. D. Dalloz Jurisprudence générale, sv. 42 br. str. 259.; H. J. Stephen, l. c. (izdanje E. Mühry-evo) str. 1. bilj. 1., napose glava XIII, — Wharton, A Treatise on the Criminal Law of the United States (Philad. 1874.) sv. I. §. 178. i sl., napose sv. II. §. 1155. i sl., §. 1241. i sl., §. 1264. i sl. Prisp. C. Th. Tittmann, Gerichtsverfassung, Strafracht u. Strafprocess in d. verein Staaten v. Nordamerika str. 55. — Osnova kaznenog zakonika od 1878. za Englezku ustanovljuje pojam pokušaja (Goltdammer Archiv za 1879. str. 15.).

[77] Dr. K. Mittermaier, Gerichtssaal za god. 1859. str. 197. i sl.; H. A. Zachariae, Die Lehre vom Versuch der Verbrechen, sv. I. str. 27, 77 i sl.

Digitized by Google

šiti kaznjivost ili nekaznjivost pokušaja „na neprikladnih objektih i sa neprikladnimi sredstvi“, [78] itd.

U tu svrhu reproducira osnova pojam o pokušaju postojećega kaznenoga zakonika, ili kao što motivi kažu, ustanovljuje ona preciznije redakciju istoga zakonika „sadržavajuć sve momente tičuće se pojma pokušaja, navedene u zakonskoj ustanovi postojećega zakona“. [79]

Nu koli manjkava definiclja ovoga, toli i ona postavljena u osnovi neudovoljuje preduzetoj si svrsi. Promatrajmo najprije razlučujuće obilježje izmed pokušaja i pripravljanja. Toga nam osnova nedaje. [80] Svakomu pojedincu ostaje i nadalje prepušćeno, da sasvim samovoljno kojegod djelo smatra ili kao pripravljajuće ili kao pokušaj. [81] Jer se može s jedne strane tvrditi, da je onaj, koj u svrhu izvedenja zločina potrebna sredstva pribavlja, ista zatim rabi i zločin počini, započeo počinjenje zločina već sa pribavljanjem potrebnih sredstva znači započeti izvadjati [82] zločin. [83] S druge se pako strane opeta priznati mora, da n. pr. izpalenje puške tada ka „istinitom izvadjanju“ umorstva nevodi,

---

[78] Dr. C. G. Wächter, l. c. str. 98. i sl., Dr. A. Vollert, Der revidirte Entwurf eines Strafgesetzbuchs f. d. Nordd. Bund, str. 38.

[79] Pojam pokušaja u postojećemu zakonu se znatno razlikuje od onoga u osnovi postavljenoga, tako da djela, koja se polag prvoga pojma ukazuju kao pokušajuća, imala bi se polag drugoga smatrati pripravljajućimi djeli, jer ako n. pr. sa točke A. „vodi“ (§. 8. postojećega zakona) u grad B. nekoliko sati daleki put, to zato ne „počimlje“ (§. 30. osnove) kotar grada B. već u točki A.; ili dobava tiska za papirni novac može biti djelo vodeće ka patvorenju vjeresijskoga papira, nu nikada početak patvorenja papira.

[80] Francuzkomu zakoniku poriču to isto: Ad. Chauveau et Faustin-Hélie, Theorie du Code pénal, sv. I., str. 174 („La loi n'a désigné ni les actes préparatoires, ni les actes d' exécution“); J. L. E. Ostolan, Résume des éléments de droit pénal, str. 119; V. A. D. Dalloz, Jurisprudence générale, sv. 42. str. 261.

[81] Dr. L. Cohn, Zur Lehre v. versuchten u. unvollendeten Verbrechen, (Breslau, 1880.) I. str. 9: „Erklärte der eine Richter die nämliche Handlung für einen strafbaren Versuch, die der andere für einen solchen nicht erachtete — sie hatten beide Recht gesprochen“.

[82] Izraz „započeti izvadjati“ je iz francuzkoga prava prešao skoro u sve ostale zakonike. Za ujemačke države priznaje to i Dr. K. Mittermaier, Gerichtssaal od god. 1859. str. 204. Dr. O. Q. van Swindern, l. c. str. 27. predmnieva, da su kontroverze o „početku izvadjanja“ Ingleze odvratile poprimiti pojam o pokušaju.

[83] Dr. R. E. John, l. c. str. 212.

Digitized by Google

da je „istinito izvadjanje“ dapače upravo osujećeno, ako je hitac za tri stope previsoko nišanjen.

Pitanje dakle, što je pokušaj što li pripravljajuće djelo, da li je izvadjanje započeto ili nije, dade se ustanoviti za svaki pojedini slučaj jedino iz dokazanih činjenica i okolnostih.[84] Da „kupljeni otrov bačen u jestvinu priredjenu za odabranu si žrtvu“, pokušaj nesačinjavu, ako žrtva nije prisutna pa se recimo u Indijah nalazi, ako njoj jestvina nije ponudjena, niti na razpolaganje prepušćena, i ako ima mnogo vremena prije otrovanja, — toga nitko poreći neće prem je to veliki korak k zločinu.[85]

Uzmimo nadalje čovjeka, koj je odlučio zadati smrt komu drugomu, koj je od njega razlučen cielim redom prostorija u kojih obojica obitavaju, poleti oboružan prema sobi u kojoj je naumio počiniti zločin, nu prije nego li prispije bje zaustavljen. Činitelj je „u istinu započeo izvadjati djelo“ kao i onaj, koj se je iz Kine uputio, da ubije svoga neprijatelja u Londonu, pa bje u svom putovanju zapriečen olujom. Je li se dakle obojica radi pokušaja kazniti imaju? To se takodjer tvrditi nemože.

Iz navedenoga se vidi, da je nemoguće u zakonu općenito ustanoviti točnu oznaku,[86] po kojoj bi se moglo prepoznati u svakom slučaju započeto izvadjanje zločina, i od tuda lučiti one čine, koji su lih pripravljajući. Kada netko provali u čiju kuću pomoćju ljestve (stupaljke) nije to uvjek početak izvadjanja

---

[84] Dr. F. C. Oppenhoff, l. c. str. 80. op. 20.; Ad Chauvean et Faustin — Hélie, l. c. sv. I. str. 164: „Il est imposible de déterminer par une loi et d'une manière générale les caractères précis auxquels on puisse reconnaître, dans tous les cas, le véritable commencement d' exécution du délit et en distinguer les actes de ceuxqui ne sont que préparatoires. Cette détermination dépend du caractère particulier de chaque espèce du délit“. — Prisp. i J. Haus, l. c. sv. I. br. 412.

[85] Nicola Nicolini, Del tentativo, str. 36. stavlja glede onoga, koj drži kamen u ruci da ga na svoga protivnika baci, sliedeća pitanja: Ma egli lancerà effettivamente la pietra? La lancerà per la direzione atta a ferire l' oggetto? La lancerà con forza proporzionata al suo fine?“ A. Bertauld, Cours de Code pénal, str. 210.

[86] Dr. F. C. Oppenhoff, l. c. §. 243. br. 3 op. 65 i 66; Dr. T. R. Schütze, l. c. str. 132; Dr. A. Geyer, Erörterungen u. d. allgem. Thatbestand d. Verbrechen, str. 77; P. Rossi, Traité de droit pénal, sv. II., ch. XXVIII., str. 299.

Digitized by Google

kradje, [87] već može biti i izvadjanje silovanja, otmice, umorstva itd. Nu ako je činitelj n. pr. tat po zanatu, već višeput kažnjen kao tat, ako se je nalazio u prostorijah, gdje su postavljeni predmeti njegove pohliepe, onda se može kazati, da je pokušao izvesti kradju. [88]

Neglededć na te potežkoće nije u osnovi načelo pokušaja dosliedno ni provedeno.

Ona kazni s jedne strane pripravljajuća djela, a ostavlja s druge strane nekaznjivim pokušaj nekojih zločina.

Prema §§. 113. i 366. osnove je naime priprava za izvedenjo zločina kaznjiva, a prema §§. 226., 276., 322., 350. itd.

---

[87] V. A. D. Dalloz, Jurisprudence générale, sv. 42, br. 70 i sl.; J. L. E. Ortolan, Resumé des éléments de droit pénal, str. 120.

[88] Jer niti zakonodavstvo a niti znanost nije u stanju pružiti praksi načelo, po kojemu bi ona mogla riešiti pitanje, dali kaznjivi pokušaj u pojedinom konkretnom slučaju predleži, ili dali se dotično djelo kao pripravljajuće bezkaznjivim pustiti ima, s toga Dr. R. E. John, l. c. str. 217 podaje praktičnomu pravniku sliedeći naputak: „Sieh zu, was geschehen ist. Musst Du aus den als geschehen erwiesenen Thatsachen den Schluss ziehen, dass ein bestimmtes Verbrechen gewollt ist, so strafe das, was geschehen ist, als den Versuch eines Verbrechens; zwingen Dich dagegen die als geschehen erwiesenen Thatsachen nicht dazu, diesen Schluss zu ziehen, so lasse das, was geschehen ist, straflos. — Aber — und das merke wohl — lass die Thatsachen sich selbst erklären, beschränke Dich ausschliesslich auf dasjenige, was die Thatsachen selbst Dir sagen, und lasse dasjenige, was etwa der Angeschuldigte zur Erklärung des Geschehenen Dir mittheilt, gänzlich unberücksichtigt. Denke Dir den Angeschuldigten entweder als gar nicht vorhanden, oder denke ihn Dir stumm". Time hoće John da iz kaznenoga postupka izključi svaki upliv priznanju, na koje se sudac kod odmjerenja kazni obazire, uslied česa da se svakako proti načelu: „cogitationis poenam nemo patitur" i nadalje protupravna volja kazneno progoni, pa da je prema tomu kazneni postupak jos uvjek poglavito inkvizitorni, a da su akuzatornomu postupku samo izvanjski i mekaničko pojedini formaliteti dodani. — Dakako u tomu je najdalje pošlo inglezko pravo, koje propisuje, da obtuženi „shall be asked, if he wishes to say anything in answer to the charge, but at the same time cautioned, that he has nothing to hope from any promise or to fear from any promise or to fear from any threat, that may have been held out to him, and that (motwithstanding any such promise or threat) anything he may then say may be read in evidence against him upon his trial". (H. I. Stephen's Commentaries on the Laws of England, 6. izd., sv. IV. str. 443). Shodnost takove opomene pako, kojom bi se obtuženi upravo odvratiti imao od priznanja, nije svestrano odobrena. (Dr. K. Mittermaier, Das englische, schottische, nordamerikanische Strafverfahren str. 240 i sl.; W. M. Best's, Grundzüge d. engl. Beweisrechts, izdanje Dr. H. Marquardsen-a str. 354).

Digitized by Google

je pokušaj nekaznjiv, premda za ove iznimne ustanove pravoga razloga nema. Na jednaki način mogao se je pokušaj i kod drugih djela nekaznjivim izreći.

Na nekojih mjestih osnove moglo bi se usljed rabljene terminologije dvojiti, da li se takodjer jednostavno pripravljajuće djelo dotičnog zločina kazniti ima. Tako n. pr. §. 111. glasi: „Kriv je zločinstva veleizdaje: 1) ..... tko pokuša izvesti ... . . 2) 3) 4) tko preduzme“ itd. Kazan ovakova diela je robija ili državna uza od 5 do 20 godina, doživotna robija, dapače i smrt. (§. 112.)

Nu §. 113. kazni pripravu za izvedenje zločinstva veleizdaje samo robijom do 10 godina odnosno robijom ili državnom uzom od 1 do 5 godina.

Prispodobiv ove ustanove medjusobno i sa onimi §. 114. i sl. sliedi, da izraz „preduzeti“ (poduzeti) znači veću mjeru zločinskog djela nego prosto pripravljajuće djelo. Da li se pako svaki pokušaj u smislu osnove ili sâm izvršeni zločin pod tim razumjeva, to neće svaki sudac jednako tumačiti, tim manje, što osnova u §. 31. rabi za pokušaj u obće sasvim drugu mjeru kazni, nego li za dovršeni zločin, te se time od postojećega zakona bitno luči.

Dapače i §. 34. osnove je posliedica neprave definicije. Postojeći kazneni zakon kazni pokušaj zavodjenja na zločin, ako je bez uspjeha ostao, isto tako kao i sâm pokušaj (§. 9.). Osnova pako kazni poticanje na zločin samo tada i to kaznom samoga zločina, ako je netko drugoga p r i v o l i o na to, da izvede kaznjivo djelo (§§. 34. i 35.).

Poticanje dakle ne samo tada je nekaznjivo kada nije za rukom pošlo, već i tada kada je zavedeni kojim god slučajem zapriečen bio, da počini kaznjivo djelo, kao i tada, kada nije poticanjem privolio na to, već je i onako zločin izvesti odlučio. To sve sliedi iz smisla §. 34.

Istina u posebnom dielu ima od te ustanove iznimaka, nu težko je za nje pronaći zajedničko gledište. Čini se, da su te iznimke više slučajno postale.

Uzmimo n. pr. bezuspješno zavedenje na umorstvo (§. 258.

Digitized by Google

osnove), koje se ima kazniti robijom do 5 godina; pokušano zavedenje na krivorotu, krivo svjedočenje pred sudom, kaznjivo po §. 201.; pokušano poticanje na rat itd. predvidjeno u §. 115.; kaznjivo poticanje na dvoboj (§. 246.), bez obzira na to, da je dvobojnik već prije odlučio bio izvršiti svoju nakanu; neuspješni uzaziv §. 162. itd.

U svih tih slučajevih je bezuspješni pokušaj zavedenja izrično kažnjen. A imade u osnovi i takovih slučajeva, u pogledu kojih se kaznjivost neda razabrati. Uporabi li se za nje ustanova §. 30. tada nastane kaznjivost, dočim se prema §. 34. nekaznjivost predmnievati dade.

Tako je n. pr. u §. 417. i §. 418. glede zavedenja (podčinjenoga) činovnika po predstojniku ureda odnosno nadzirajućemu činovniku; onda u §. 139. glede poticanja na ustanak; te u §. 163. glede uzazivanja na neposlušnost proti zakonu itd.

Definicija pokušaja, sadržana u osnovi, nije samo nedovoljna. ona je dapače i štetna.

Izraz u istinu izvadjati dao je povoda, da su austrijski kriminaliste izključili kaznjivost pokušaja na neprikladnih objektih i sa neprikladnimi sredstvi, tako da se prema tomu načelu nemože onaj kazniti, koj je probô čovjeka, za kojega se je izpostavilo, da je nekoliko časova pred tim iz kojeg drugog uzroka jurve umro; ili ona djevojka, koja je sa nakanom na usmrćenje utisnula glavu svomu novorodjenomu djetetu, za koje nije dokazano da je živilo; kao niti onaj, koj je nakanio svoga neprijatelja otrovati sičanom i u tu svrhu u liekarni zahtjevao otrova, nu od opreznog liekarnika dobio čisti šećer i tako svojoj žrtvi pružio izpiti osladjenu vodu umjesto otrova; ili onaj, koj je drugoga ustrieliti htio iz puške, za koju je pouzdano držao da je nabita, nu nije bila.[89]

Ćudoredna krivnja pada previše u oči, nego da bi se iz nje proizilazećem činu zločinski značaj odreći mogao.[90]

---

[89] Dr. C. G. Wächter, l. c. str. 99.; Dr. O. Franckel, Über den strafbaren Versuch, u Jur. Blätter, 1875., br. 7 i 8.

[90] M. v. Buri, Der Versuch d. Verbr. mit untauglichen Mitteln u. am untaugl. Object, u Gerichtssaal za god. 1868. str. 330: „Sobald aus dem Ge-

Digitized by Google

Premda bi u pogledu neprikladnog sredstva na prvi mah zavesti mogla po Romagnosi-u [91] postavljena a kasnije u literaturi [92] često ponovljena tvrdnja, da kodifikacija prekoračuje granice, koja nazire zločinski čin tada, kada stoji u opasnosti pravno dobro, koje prema naravskimi zakoni nemože biti povredjeno; ipak se točnijim promatranjem ta tvrdnja netemeljitom ukazuje. Jer je zaštita, koju zakonodavac povjerenom mu pravnom dobru time pruža, da moguću povredu kao pokus kazni, dakako suvišna, ako ga narav te skrbi rieši. Nu od tuda nesliedi nipošto da čin, koj nemože biti opasan, time svaku kazneno-pravnu važnost gubi, niti je time dokazano da se onaj, koj je nakanio nekoga otrovati, pa mjesto sičana pomješao u piće šećer, radi narušaja mira i sigurnosti na odgovornost pozvati netreba. K tomu bi se moglo reći da i tada pružaju naravski zakoni absolutnu zaštitu, kada se rabi nedostatno („relativno neprikladno") sredstvo, [93] jer ako je počinitelj takovo sredstvo uporabio, koje nedjeluje in concreto, to on svoje nakane isto tako oživotvorio nije, kao niti onaj koj se je poslužio neprikladnim sredstvom. [94] Razlika izmed neprikladnoga i nedostatnoga (relativno neprikladnoga) postoji kao izmed quale i quantum. [95] Nedostatno otrova je isto tako nesposobno za usmrćenje kao i šećer i brašno.

---

schehenen erhellt, dass aus Irrthum das Mittel für tauglich angesehen wurde, dann unterliegt die Ernstlichkeit d. Willens keinem Zweifel, sollte auch in Wirklichkeit die Absicht ganz unerreichbar gewesen sein". — Prisp. i E. Hertz, Über den Versuch mit untaugl. Mitteln, C. R. Köstlin, l. c. str. 224 i sl., kao takodjer njegovo djelo: Neue Revision, str. 428. i sl.

[91] G. D. Romagnosi, Genesi del diritto penale, sv. II. §. 747.

[92] P. Rossi, Traité de droit pénal, sv. II. str. 153; H. A. Zachariä", Die Lehre vom Versuch, sv. I. 245; Dr. str. A. W. Heffter, Lehrbuch d. g. deut. Strafrechtes, §. 75. bilj. 5. u svezi sa §. 36. str. 66.

[93] Dr. L. Cohn, Zur Lehre vom versuchten u unvollendeten Verbrechen, sv. I. str. 419.

[94] Dr. A. Geyer, Über die Strafbarkeit untauglicher Versuchshandlungen, u. Gerichtssaal za god. 1866., str. 74. i sl.

[95] Dr. L. Cohn, l. c. str. 267: „Überdies ist selbst der Quantitätsunterschied keineswegs so unbedeutend. Ich möchte daran erinnern, dass die Aggregatszustände des Wassers lediglich durch die Verschiedenheit seiner Temperatur bedingt sind, dass Leben und Tod von einem bestimmten Grad der Wärme des in unserem Körper cirkulirenden Blutes abhängt, dass die Verstärkung des Atmosphärendruckes eines Dampfkessels ausreicht, eine Explosion zu

Digitized by Google

U pogledu pokušaja na neprikladnom objektu moram sa Schwarze-om [96] tvrditi da je državni poredak poremećen, sve jedno, da li objekt, proti kojemu je činitelj upravio svoj nasrtaj, u istinu postoji ili dali si ga onaj samo predstavlja.

Navedeni slučajevi koli glede neprikladnoga sredstva toli i u pogledu neprikladnoga objekta pokazuju nam počiniteljevu zločinsku nakanu i takovo njezino oživotvorenje da se neda pomisliti da bi počinitelj dobrovoljno odustao od naumljenoga zločina.[97]

Naprotiv §. 30. je pravo načelo postavljeno u §. 225. stavak 2., premda za ovu iznimnu ustanovu u osnovi bitnoga razloga neima.

Iz svega navedenoga proizlazi da pojam pokušaja na njega postavljenim zahtjevom na nijedan način odgovarati nemože, pa da bi osnova bez pogibelji za pravnu sigurnost i za sudstvo mogla odustati od definicije pojma o pokušaju. [98]

Dapače, čim zakon kaže, k a k o se ima pokušaj zločina kazniti, kaže time podjedno, d a se pokušaj zločina kazniti ima. [99]

(Nastavit će se).

Da li mora pošteni posjednik, odsvojiv ili potrošiv stvar tudju, dati vlastniku ono, što je tim stekao?

Napisao dr. Ant. Pavlićek, odvjetnik u Karlinu (Prag).

(Svršetak).

To svjedoče i protokoli zakonodavne dvorske komissije. Polag ovih (srav. protokol od dne 4. travnja 1803.), nema pošteni posjednik prava, da n e š t o u o b ć e iz stvari tudje steče,

---

erzeugen, und dass sogar das ganz gleiche Quantum der Kraft nach der verschiedenkeit der Objekte geeignet ist, die verschiedensten Wirk. hervorzurufen".

[96] Dr. F. O. Schwarze, l. c. str. 301.

[97] Dr O. Franckel, l. c. str. 77.

[98] D· O. Q van Sivinderen, Die Entwürfe eines Strafgesetzbuches f. d. Königreich d. Niederlande, u Goltdammer-ovu Archiv-u za god. 1877., str. 125

[99] Dr. R E. John. l. c. str 202.

Digitized by Google

a bio je isti od povrate nepotrošenih koristi oprošten samo i jedino radi toga, da se smutnjam i preporom predusretne. [33]

Pravo podieljuje mu upravo titul, razlog, zakonom priznani, jer dosljedno je opravdano i posjedovanje i obogaćenje.

Nazor se taj opire takodjer o §. 1431. o. g. z., polag kojeg treba vratiti, našto primaoc nije imao prava („wozu er gegen den Leistenden kein Recht hat"), t. j. zašto nije imao valjanoga zakonom priznanoga pravnoga razloga. A slično §. 1435. o. g. z. „kad prestane pravni razlog".

Tako i pošteni posjednik: bez razloga zakonom priznanoga nema isti prava na stvar, [34] a nema takodjer prava na obogaćenje koje je iz nje postalo, obogaćenje to jest pak dobitkom bezrazložnim, — ima li razlog zakonom priznani, ima takodjer pravo na stvar a dakle i na obogaćenje, koje je iz nje postalo bilo.

Naš nazor opravdava se nadalje takodjer tim, što je §. 329. o. g. z. prvobitno glasio: „ein redlicher und zugleich rechtmässiger Besitzer" etc. (srav. Randa, právo vlastnické str. 165. bilj. 28). Članovi komissije, izpustiv ova slova, riešenju pitanja, kada pošteni posjednik obogaćenje nastalo iz stvari zadržati može, u §. 329. o. g. z. navlaš se ugnuše, uvidiv, da se s jedne strane u tom članku o tom pitanju neposredno ne radi, a s druge strane, da se ono polag drugih zasada pravnih i ustanova zakona riešiti ima. [35]

Komentatori austrijskoga prava nisu se jasno i izvjestno o tom slučaju očitovali.

To valja prije svega o Zeilleru, akoprem ono, što taj navadja kod §. 329. (II. l. str. 70) govori za naš nazor: „In Hinsicht auf die Substanz kann also der redliche Besitzer (obschon man sonst für die Benützung oder

---

[33] Srv. tekst ovoga protokola kod Raude — Besitz. str. 95. op. 29.

[34] Srv. takodjer Hoffmann — Lehre vom titulus. Wien 1873. str. 26 sl.; dalje L. R. I. 2. §. 133. i 134.

[35] Srav. k tomu slični slučaj, kojeg Randa, právo vlastnické, str. 126. bilj. 5. navadja.

Digitized by Google

Beschädigung zuhaften hat) zu keiner Rechenschaft gezogen werden, dass die Sache von ihm zu seinen beliebigen Zwecken gebraucht, durch seine Handlungen oder Unterlassungen abgenutzt, verwüstet und auf was immer für eine Art verschlimmert oder endlich ganz verbraucht oder vernichtet worden ist; noch minder haftet er für den Zufall".

Iz toga je jasno, da se je glasoviti komentator takodjer navlaš ugnuo pitanju glede dobitka, postaloga iz substancije stvari, učeć samo, da po §. 329. o. g. z. nije moći poštenoga posjednika progoniti za to, što je stvar uništio itd. Slično i Nippel (II. str. 108 109): „Es kann ihm daher nicht zur Last gelegt werden, wenn er über die Sache Eigenthumrechte ausübt". Skoro doslovce tako i Winiwarter (II. str. 72). Isto tako neizvjestno Stubenrauch (3. izdanje 1876. str. 410) i Kirchstetter (str. 72).

Polag Rande (právo vlastnické 2. izd. str. 164 i 165) mora pošteni posjednik, prodav stvar, izdati cienu tržnu — nu nipošto ono, čim bi se obogatio, potrošiv stvar jer da je tu u onom slučaju povećanje imovine, u ovom pako postoji samo nepromienjeno njeno stanje.

Dokazali smo već gore, da se je potrošenjem stvari moći obogatiti na tudju štetu baš tako, kao što i odsvojenjem iste — potrošim li stvar tudju i upravo tim prištedim svoje, pak sam zaista na štetu vlastnika obogaćen. [36]

Dalje Randa sam (Besitz str. 94 i 95) tumači pravi smisao §. 329. o. g. z. tako, kako smo ga i mi gore razložili, da se u njem ne radi o povrati dobitka iz substancije, nego upravo samo i jedino o tom, da poštenoga posjednika nije moći progoniti za to, što je stvar uništio itd.

Što se tiče tudjih zakona i osnova, to je i tu riešenje našega pitanja veoma različno i nejasno. [37]

---

[36] Srav. takodjer izrieku Iheringovu bilj. 27. — Na str. 127. i 128. pravo vlast. čini se, da Randa donekle k našemu nazoru naklanja.

[37] Ihering nastoji i u članku gore navedenom (Jahrb. für Dogm. XVI. str. 317 318) proti Windscheidu da bi se nauka, koju zastupamo u novi nemački gradjanski zakonik primila.

Digitized by Google

Prusko pravo[38] podieljuje vlastniku tužbu proti poštenomu posjedniku, koj je pošteno stvar odsvojio, na povratu onoga, što je posjednik na taj način dobio (I. 15. §. 28.). Nu tužbeno pravo prestane pravilno već poslje jedne godine računajuć od dana odsvojenja (§. 30.), dà i prije izminuća toga roka, ako je posjednik slučajno taj dobitak izgubio (§. 31.). Naproti tomu pripada dotično pravo vlastniku takodjer i po izminuću godišnjeg roka, ako li može dokazati, da se tuženik do sada u posjedu dobitka nalazi (§. 32.). Kako smo već gori rekli, ne slažu se pruski pravnici u pogledu naziva te tužbe: jedni ju nazivaju „utilem rei vindicationem" (Jakobi str. 92, Förster str. 25), drugi tužbom „ex versione in rem" (Bornemann II. str. 149), treći opet „actionem in factum" (Böhmer, de act. str. 140. §. XIV. Koch, Comm. k §§. 28. I. d. 15. tit.), a četvrti konačno „condictionem sine causa" (Heydemann, Grundriss str. 89).

Ustanova bavarske osnove nije dosta jasna. Tu se ustanovljuje, da vlastnik ima proti poštenomu posjedniku tužbu na izdanje onoga, što je taj iz stvari, potrošiv ju ili odsvojiv ju, dobio (I. §. 175.). Polag motiva ima to biti tobože „condictio sine causa". („Wohl aber greift hier der Grundsatz ein, dass sich Niemand auf Kosten eines Andern ohne Rechtsgrund bereichern soll". Motive k I. dielu §. 175. str. 62). Pogledom na to da se suditi, da ta ustanova §. 175. predpostavlja poštenoga posjednika bez naslova. To svjedoče i motivi k §. 936.: Der Entwurf hält es für bedenklich, sich den ... Satz anzueignen, dass in allen Fällen eine Rückforderung begründet sein soll, wo sich das Haben des Empfängers vom Anfang als rechtlos (sine causa) darstellt ... Es schien rathsamer, hier nur die Hauptfälle, in welchen sich eine Bereicherung vom Anfang an als ohne Recht darstellt, hervor zu heben

[38] Srav. a L. R. I. dio 15. tit. §§. 28—32., k tomu Förster III. §. 180. str 250 i 251, takodjer Jakobi, Nützliche Verwendung str. 91 i 92; Bornemann, System, Darstellung des preuss. Civilrechtes II. str. 149. i druge.

Digitized by Google

und das weitere den Detailbestimmungen vorzubehalten“ (Motive str. 285).

Drugačije Draždjanska osnova, koja suglasno s našim nazorom izvjestno naredjuje: „hat Jemand eine fremde Sache, welche er in gutem Glaúben, aber ohne einen Rechtsgrund im Besitze hatte, verzehrt oder veräussert, so kann der Eigenthümer, welcher die Sache mit der Eigenthumsklage nicht mehr zurückfordern kann, von ihm Erstattung des Werthes der Sache insoweit verlangen, als er zur Zeit der Anstellung der Rückforderungsklage noch bereichert ist“ (art. 1006.).

Francezkomu pravu (code civil) manjka izrična ustanova. Pisci toga prava uče dielom, da treba poštenoga posjednika prosudjivati stranom polag zasada „versionis in rem“ — dielomice se pako tu ravna po zasadah prava rimskoga u obće. Srav. Zachariae (Puchelt, Heidelberg 1875.) I. str. 92, bilj. 4.

Polag §. 509. zakona Curyskoga može se suditi, da treba to pitanje riešiti polag ustanova u pogledu bezrazložnoga obogaćenja (Forderungen aus ungehöriger Bereicherung §. 1234.).

Drugačije se imade stvar u pogledu poštenoga posjednika ostavine.

Isti mora izdati uvjek sve, čim je iz substancije ostavinske obogaćen, pa stekao to potrošenjem, uništenjem ili odsvojenjem ostavinskih stvarih. Tu vriedi i za naše pravo zasada S. C. Juventiani (omne lucrum auferrendum esse tam bonaefidei possessori quam praedoni . . .). [39]

Rimski su pravnici vazda vjerno uztrajali pri zasadi, da obogaćenje singularnoga posjednika poštenoga u obće treba u bitnosti drugačije prosudjivati, nego dobitak posjednika universalnoga. Tako veli Paulus in l. 21. de her. vend. (18, 4) „sed hoc in re singulari non potest credi“. Razlog toga treba tražiti u tom, što zakon, kojim je ta zasada u rimskom pravu uvedena, najme S. C. Juventianum izrično navadja, da ciena stvari osta-

[39] L. 28. D. de her. pet. (5 3).

Digitized by Google

vinske stupa kao čest cielosti, koju ostavina sačinjava, na mjesto stvari same. [40]

Naši kompilatori bili su si zaista i te razlike medju poštenim posjednikom nasljedstva i poštenim posjednikom u obće sviestni.

To proizlazi iz smisla §. 824. o. g. z. Taj paragraf poziva se najme samo u pogledu plodova ostavštine i u pogledu troškova potrošenih na nju na pravila, koja valjaju za poštenoga posjednika.

Od naših komentatora poziva se osobito Schuster (Zeitschrift für österr. Rechtsgel. 1835. I. str. 225) na zasadu, u S. C. Juventiani izrećenu (srav. bilj. 35).

I ostali komentatori s ovim se nazorom posve slažu.

Tako ponajprije Zeiller (II. str. 874): „Er muss aber jenes, was von der Erbschaft in Natur oder dem Werthe nach noch wirklich vorhanden ist, zurückstellen.

Winiwarter (III. str. 405) se je dosta nejasno izrazio. On veli doduše: „er wird verhalten die Erbschaftssachen, welche noch in Natur vorhanden sind, herauszugeben, von denen aber, welche nicht mehr vorhanden sind, den Werth zu erstaten, insoweit er denselben nicht redlicherweise verzehrt oder veräussert hat". Nu da raztumači tu svoju izreku poziva se on u bilježci izrično na II. dio §. 639. galičkoga zakona, gdje se za slični slučaj naredjuje: „dass der eingeführte (vermeintliche) Erbe dem gesetzmässigen (für todt erklärten Erben, der später erscheint) den Nachlass abzutreten, oder den noch bei ihm verhandenen Werth davon zu entrichten hat" — tak da se čini, da se slaže s pravim nazorom.

Stubenrauch (3. izdanje 1876. II. dio str. 478) poziva se u pogledu uništenja i potrošenja stvari na §. 329. o. g. z. — ali da se inače ima stvar u pogledu prodaje ili smiešanja stvari ostavinskih, Tu da vriedi i za naš o. g. z. podpunoma zasada prava rimskoga, da mora i pošteni

---

[40] „Quia potest existimari in locum hereditariæ rei venditæ pretium ejus successisse et quodam modo ipsum hereditarium factum" (l. 22. D. de her. pet. 5. 3).

Digitized by Google

posjednik izdati savkoliki dobitak — što tobože dokazuje §. 639. zakona galičkoga.

U obće je jasno iz Winiwarterovog i Stubenrauchovog nazora, da se oba slažu sa zasadom, da mora pošteni posjednik ostavštine savkoliki dobitak izdati — a uče li ipak donekle drugačije, bjelodano je, da krivi taj nazor ima svoj temelj u krivom pojmu o dobitku iz tudjega imetka o „obogaćenju jednoga na štetu drugoga".

I Kirchstetter se slaže, akoprem ne dosta odlučno, s našim nazorom, jer uči: „Im Übrigen dürften auch nach österr. Rechte die Grundsätze des röm. Rechtes als der Natur der Sache am meisten entsprechend, zur Anwendung kommen, obgleich es in hohem Grade zweifelhaft bleibt, ob nicht das Gesetz durchaus die Grundsätze über die Eigenthumsklage zur Anwendung gebracht wissen will" (str. 408).

Odlučno se slaže s našim nazorom Unger (VI. §. 52. str. 239, 240, a bilj. 5.) pozivajuć se takodjer na §. 639. galič. zakona, pak Randa, právo vlastnické (str. 164 i 165 bilj. 28).

Slično treba takodjer suditi za prusko pravo, ustanove kojega su u ostalom upravo u pogledu tužbe o nasljedstvu veoma nedostatne. Srav. izreku Kochovu i Försterovu IV. §. 279. str. 361.

Tako naredjuje §. 498. I. diela 9. tit.: „Doch muss auch der redliche Besitzer der Erbschaft, welcher die Substanz ganz oder zum Theile gegen Entgeld veräussert hat, dem wahren Erben für den darauf gelösten Werth gerecht werden". A slično §. 35. I. diela 15. tit., polag kojega se ima glede odsvojenih stvari ostavinskih obazirati na ustanove o tužbi vlastničkoj (I. 15. §. 28.).[41] Izrično i izvjestno naredjuje suglasno s našim nazorom gradj. zakonik saski u §. 2304.: „Hat der redliche Besitzer erbschaftliche Sachen vor der Benachrichtigung von der Klage veräussert oder verbraucht, so haftet er nur, soweit er bereichert ist".

I polag francezkoga prava vriedi u cielosti zasada

[41] Srav. k tomu Förster IV. str. 365 i 366.

Digitized by Google

rimskoga prava (S. C. Juventiani), akoprem je i ovdje ustanova code civil glede nasljedne tužbe takodjer pogrešna. [42] Tak ustanovljuje §. 132. code civil slično sa §. 629. zak. galičkoga, „da dobije onaj, koj bje za mrtvoga smatran, imovinu svoju u onom stanju, u kojem se nalazi, i cienu onoga, što je iz nje prodano, kao i one stvari, koje su možda iz ciene bile kupljene". [43]

Po §. 1998. i 509. zakona Curyškoga treba u pogledu našeg pitanja isto tako kao i glede poštenoga posjednika u obće, imati na umu pravila o bezrazložnom obogaćenju dana. (Forderungen aus ungehöriger Bereicherung §. 1234.

(Prevod iz českoga „Právníka").

Nešto o načinu oglašenja ovršne dražbe nepokretnostih, i o obustavi ovršne dražbe u slučaju utoka, uloženoga u roku §-a 313. gr. p. p.

Tuže se stranke i zavodi, koji davaju novce u zajam na hipoteke, da nemogu ovršnim putem ućerati od nemarnih dužnikah dužne im uzajmljene novčane svote, jer se dužnik proti svakoj odluci u ovršnom postupku, navlastito pak proti odluci, kojom se dražba dozvoljuje i odobrava ili proti samomu činu dražbe služi litokom pod izlikom, da su se uvukle u ovršni postupak formalne zákonske povriede. — Utoci takovimi dužnici obično uspiju, te se tako dražbeni rok ad infinitum odgadja, a vjerovnik nedolazi nikada do željena rezultata.

Premda je istina, da se više puta dogadjaju formalne zakonske povriede u ovršnom postupku, koje se sastoje većim dielom

---

[42] Srav. Zachariae (Puchelt) franz. Civ. R. IV. str. 99 bilj. 3.: „Der Code civile handelt nirgends speciell von dieser Klage. Man muss also diese Lehre theils aus allgemeinen Grundsätzen, theils aus Analogien entlehnen".

[43] „Si l' absent reparait . . . il recouvrera ses biens dans l'etat on ils se trouveront le prix de cux, qui auraient été aliénés, on les biens provenant de l'emploi qui amait été fait du prix de ses biens vendus" (art. 132).

Digitized by Google

u prekasnom oglašenju dražbenog izroka, s kojega uzroka se kadkada doista nepokretnosti daleko izpod vriednosti na dražbi prodadu, to su ipak utoci dužnika većim dielom objestno uloženi, te se iztiču u utocih svakovrstne tobožnje formalne mane u ovršnom postupku, samo da se dužnik rieši dužnosti plaćanja, i zatezanjem stvari vjerovnike skloni na produljenje plaćevnih rokovah ili na popuštjenje jednog diela tražbina odnosno dugova.

Pošto je pako ovakomu postupku sa strane dužnika posljedica, da se uz hipoteku težko novac dobije, jer stranka radje svoj novac u štedione nosi, nego da ih daje u zajam uz sigurnu hipoteku, iz koje se samo velikimi zapriekami i nakon poduljeg vremena naplatiti može, — to se blagim i preobzirnim postupanjem sa gorenavedenimi očito objestnimi utoci nemarnih dužnika pravi mnogo štete solidnoj stranki, koja nedobije sada više tako lahko iz gorepomenutoga uzroka novac na hipoteku, premda bi sa svoje strane obvezi svojoj zadovoljila.

Javna vjeresija zahtieva dakle, da se osobito strogo izpituje istinitost navoda utoka, kao i okolnost ona, dali su iztaknute po dužniku formalne mane ovršnoga postupka o č i t o protuzakonite, te imadu li o č i t u ništetnost postupka za posljedicu, napokon jesu li ti formalni nedostatci bili uzrokom, što se je nepokretnost na dražbenom roku prodala daleko izpod vriednosti, koja je okolnost uvjek glavni razlog s kojega se napada sam dražbeni čin.

Poznato je, da se utoci proti odluci kojom se dražba dozvoljuje, ulažu samo zato u roku §-a 313. gr. p. p, da se dražba obustavi, te time dužnost plaćanja odgodi na njekoliko mjeseci. Nedogadja se pak niti riedko, da dužnik i iza dostavljene mu riešitbe višjeg suda, ako se podjedno razpiše po prvom sudu novi dražbeni rok, opet pod kakovom god izlikom na novo proti ovom dražbenom roku utok ulaže.

Na ovakov način zategne se ovršenje dražbe na godine. Obdržava li se jednom ipak dražba to ulaže dužnik opet utok, proti dražbenom činu zato, što nije proglašen po miestnom običaju, — koji običajni način oglašenja sebi dužnik sam u utoku stvara — te veli da dražba nije oglašena drugim načinom, ili se tuži, da dražba nije oglašena na selu pred crkvom već u crkvi

Digitized by Google

ili napokon iztiče kao razlog ništetnosti, da je dražbeni izrok proglašen u službenih novinah ne 3 mjeseca prije dražbenoga roka, već samo dva i pol mjeseca prije itd. Time pak poluči nemarni dužnik opet svoju svrhu, t. z. zatezanje plaćanja svoga duga na neizviestno vrieme.

Svim ovim nepodobštinam i zloporabam, može jur sud prve molbe na put stati, ako se drži duha i smisla zakonskih propisa ovršnoga postupka (ratio legis) a netumači pojedini §. zakona strogo po slovu istoga, neglededć na ostale ustanove, koje su s istim u savezu.

Najviše se grieši na račun §. 313. gr. p. p. i §. 13. ovršne novele (zakona od 17. prosinca 1876. sbornika br. 1 komad I. iz g. 1877.), a to proti ustanovi §. 313. gr. p. p., jer se uvjek, kada se utok u roku od 3 dana ulaže proti odluci, kojom se dražba dozvoljuje odlukom, kojom se utok prima i podastire višjem sudu, obustavlja podjedno i dražba jur razpisana, te ova obustava u navedenoj odluci izrično odredjuje. Proti §. 13. gorenavedene ovršne novele se grieši pak, što se svaka dražba nepokretnostih bez razlike, bile nepokretnosti i neznatne vriednosti u novinah oglašuje.

Grieši se u prvom slučaju proti ustanovi §. 313. gr. p. p. jer zakonska ova ustanova hoće samo, da se u slučaju utoka uloženoga za tri dana, iza dostave dotične odluke, dražba neovrši, dok nepostaje odluka utokom napadnuta pravomoćnom; a ne odredjuje, da se odmah, čim utok stigne i ovaj se prima, dražba odlukom obustavi.

Pošto u pravilu onoga vremena kada je utok po prvomu sudu primljen i na višju molbu odpravljen do razpisanoga dražbenoga roka preostaje jošte više od dva mjeseca, te za ovo vrieme stigne malom iznimkom uvjek i riešitba višjeg suda do prvoga suda, te se može, ako se upitnom riešitbom potvrdjuje dražbu dozvoljujuća odluka, razpisana dražba jur s ovom odlukom obdržavati.

Nu tako se u prvoj molbi u pravilu neradi, već se odmah, kako je gore rečeno, s odlukom, kojom se utok proti odluci

Digitized by Google

kojom se dražba dozvoljuje prima, i istom odlukom izriče obustava dražbe, što je pako proti smislu ustanove §. 313. gr. p. p.

Što se pak tiče oglašenja dražbe to veli §. 13. ovršne novele:

„Što se tiče sadržaja dražbenoga izroka, njegova oglašenja, obavjesti vjerovnika hipotek. uvida dražbenih uvjeta, reda kojim se obavlja sudbena dražba itd. valjaju odnosni propisi (§§. 506—518., 520., 524. i 525.) postupnika". Pozivlje se dakle ova ustanova medju ostalim i na propis §. 507. gr. p. p.; a što veli ovaj zakonski propis?

Odredjuje što sliedi:

„Izrok dražbeni imade se odmah obznaniti, na način, koji je u miestu kojem u običaju i u pravilu (ne uvjek) uvrstiti u novine, koje su u toj krunovini odredjene za oglase uredovne.

Neuvrstiti izroka u novine slobodno je samo u predmetih od vriednosti vrlo malene.

Po toj ustanovi je izrazito dopušteno neuvrstiti u novinah dražbeni oglas o predmetih od vriednosti vrlo malene. Kakovi su to predmeti, to propušta zakon razsudi sudca. Nepokretnosti seljačke ležeće u odaljenih težko pristupnih i siromašnih priedjelih jesu uvjek predmeti „vrlo malene vriednosti". Dražbe ovakovih nepokretnostih oglasiti u novine neima doista nikakovog praktičnoga smisla niti vriednosti.

Praksa nas uči da nepokretnosti ove nikad nitko drugi nekupi nego ili ovrhovoditelj, ili porezni erar ili pak seljak ili mali posjednik u samom miestu, ovi potonji pak nečitaju nikakvih novina. Ako se dakle dražbe ovakovih nepokretnosti po novinah neoglase, nenastaje nikakova ništetnost, jer to nije po smislu i duhu zakonske ustanove §. 507. gr. p. p. potrebno.

Oglašenjem ovakovih dražba po službenih novinah čini se pak strankam više štete nego li koristi, jer ovrhoditelj nepolaže odmah uvrstbinu, te se tako oglas neoglasuje tri mjeseca prije dražbenoga roka, što uzima opet koj nadripisar za povod da seljaku, koji se njemu dodje pritužiti „da nije ništa dužan" sastavi utok, koji signirati dade po stalnom svom odvjetniku, — a to ne zato što mu se seljak ovrštenik smili, već

Digitized by Google

da ga oglobi. Tim načinom zateže se dražba ad infinitum. A što je posljedica? ovršenik mora više zateznih kamata i troškova, a svomu nadripisaru ne neznatnu svotu platiti, dočim se njegova nepokretnost ipak konačno dražbi podvrgne i prodaje, a ovrhovoditelj štetuje time, što mora na svoj novac više godina čekati.

Da se preprieče ovakovi obiestni utoci i kod dražba takovih nepokretnostih, koji nisu neznatne vriednosti, koje se dakle dražbe putem službenih novina oglasiti moraju, valjalo bi tako postupati da se dražbeni rok neustanovi tako dugo, dok molitelj dražbe novinarsku pristojbu za uvršćenje dražbenoga izroka u službenih novinah nepoloži u svrhu, da se uzmogne dražbeni izrok pravodobno i putem službenih novina oglasiti.

Napokon čini mi se nazor njekih sudova, da se dražbe nepokretnosti po gradovih i seoskih općina tri puta oglasiti moraju i to prvi put tri mjeseca prije dražbenoga roka, neosnovanim, jer to zakon nigdje izrazito nepropisuje, pošto §. 507. gr. p. p. samo veli „izrok se ima oglasiti na način, koji je u miestu kojem u običaju“.

Ovaj način je pak u svakom gradu a skoro i u svakoj općini različit, jer se negdje oglasuje bubnjem, negdje jednostavno prelieplјenjem oglasa na zato odredjenih mjestih, negdje u crkvi po svećeniku, a negdje opet po općinskom organu izvan crkve poslje mise, te uvjek u rokovih običajnih. Potvrdu o oglašenju po običaju može samo odnosna općina dati, a time se mora sudac zadovoljiti, te nesmije iztraživati, dali je taj običaj shodan ili nije, jer ga zakon nato neovlaštuje.

Radi li se uvjek po duhu i smislu svih propisa ovršnoga postupka, izbjeći će se obiestnim pravnim liekovom a i suvišnoj pisariji. **Rušnov.**

Može li se ustanova §. 99. grunt. reda uporabiti za svaki slučaj predbilježbe?

Po smislu §. 99. grunt. reda ima se izhoditelj predbilježbe na zahtjevanje interesenta izkazati pred sudom na ročištu, koje se ima u tu svrhu ustanoviti, da je ili rok za opravdanje pred-

Digitized by Google

bilježbe držao otvoren ili je pak u otvorenom roku nadležnomu sudu opravdajuću tužbu podnio.

Ova ustanova čini se, da nije gdjekojim sudovom jasna, jer ju rabe za svaki slučaj predbilježbe negledeć na izpravu, na temelju koje je predbilježba izhodjena, premda je upitna izprava sama ravnalo kod postupka opravdanja.

Ustanova §. 99. grunt. reda proteže se lih na slučajeve predbilježbe, navedene u §§. 87 do 91 grunt. reda t. j. na predbilježbe, izhodjene na temelju tamo označenih vrstih izprava. Neproteže se pak na predbilježbe, dozvoljene na temelju presuda navedenih u §. 93. grunt. reda.

Za opravdanje predbilježba ove vrsti (§. 92. i 93. grunt. reda) nije potrebno sudu rok ustanoviti, jer je taj suvišan, pošto se opravdaju predbilježbe prve vrsti (§. 92. grunt. reda) načinom navedenim u §. 101. grunt. reda, a druge vrsti (§. 93. grunt. reda) načinom ustanovljenim u §. 102. grunt. reda.

Usljed toga nemora izhoditelj predbilježbe u svrhu opravdanja stečene predbilježbe prava zaloga ili prava vlastničtva, koja mu je dozvoljena na temelju jedne od izprava, navedenih u §§. 92. i 93. grunt. reda držati otvorenim niti rok za opravdanje predbilježbe, a dosljedno tomu nemože se niti izhoditelj predbilježbe, stečene na temelju sada navedenih izprava sudbeno prozvati, da se izkaže držao li je rok za opravdanje predbilježbe otvoren, ili je li ovu predbilježbu u otvorenom roku opravdao.

Tko je točno proučio sve ustanove grunt. reda, nemože glede toga u dvojbi biti, jer su ustanove §§. 92., 93., 101. i 102. grunt. reda jasne.

Bojazan, koju njeki imadu, da se takova predbilježba na ovaj način nikada nebi mogla radi neopravdanja brisati, te će tako predbilježbe, koje su svoju moć već bile izgubile, još uvjek u gruntovnici kao obstojeće biti unešene, ako izhoditelj predbilježbe neće nju dati brisati, — izčezava sama po sebi, ako se u obzir uzme, da moraju interesenti znati za dalnji postupak kod nadležnih oblastih iza izdanja izprava, navedenih u §§. 92. i 93. grunt. reda, jer ih moradu oblasti o koracih preduzetih u

Digitized by Google

dalnjem postupku ubaviestiti, a ako to oblasti prepuste, stoji stranki prosto ubavjest si pribaviti.

Obzirom nato može vlastnik nepokretnosti, ako izhoditelj predbilježbe nezatraži brisanje predbilježbe, koja je moć svoju jurve izgubila, ili ako nezaište u stanovitih slučajevih nadležna oblast ureda radi brisanje ove predbilježbe, sám zamoliti kod nadležne gruntovne oblasti, da se na temelju riešitbe oblasti, kojom je postala izhodjena predbilježba bezkriepostnom ista briše.

Prividno manje jasne su gorenavedene ustanove grunt. reda, ako se radi o brisanju predbilježbe, izhodjene na temelju javne izprave, koja nespada u red izprava predvidjenih u §§. 92. i 93. grunt. reda, n. p. ako je izprava, koja je za temelj služila dozvoli predbilježbe prava vlastničtva, uredovna svjedočba, izdana na zahtjevanje dostalca o nepokretnostih kupljenih na javnoj ovršnoj dražbi (§. 518. gr. p. p.).

Pita se dali spada u ovom specialnom slučaju predbilježba izhodjena na temelju ove izprave (§. 518. gr. p. p.) pod ustanovu §. 99. grunt. reda.

Nato mora se odgovoriti, da nespada s razloga, što se ista predbilježba jedino uručbenicom opravdati može, a pošto se uručbenica izdati može istom onda, ako je dražba pravomoćna i ako je dražbenim uvjetom podpuno zadovoljeno, to se nemože niti naprvo ustanoviti vrieme, kad će to moći sliediti, usljed toga pak odpada potrieba, rok za opravdanje predbilježbe u sličnih slučajevih budi to odrediti budi to otvoren držati.

Na eventualno pitanje, kako će ohrovoditelj prodanih nepokretnosti ili drugi koji interesent izposlovati brisanje predbilježbe ako nemarni kupac neizpuni družbene uvjete, te tako uručbenicu nedobije, — može biti jedino taj odgovor, da može odnosni interesent izhoditi brisanje predbilježbe prava vlastničtva, dozvoljene na temelju izprave, predvidjene u §. 518. gr. p. p., samo putem zatraženja relicitacije, — kao jedinim zakonitim zato putem.

Usljed prenavedenoga može se ovo načelo ustanoviti:

Samo predbilježbe, izhodjene na temelju privatnih izprava, koje se uvjek opravdati imadu, budi očitovanjem protustranke, budi tužbom, kao što i sve predbilježbe, dozvoljene na temelju

Digitized by Google

javnih izprava, koje se mogu tužbom opravdati, vezane su na stanoviti rok opravdanja, te se imade za opravdanje ovih predbilježba držati rok otvoren; samo za predbilježbe takove vrsti valja postupak §. 99. grunt. reda.

Za sve druge predbilježbe, koje su izhodjene na temelju takovih javnih izprava, koje se tužbom opravdati nemogu, nije propis §. 99. grunt. reda mjerodavan. **A. Rušnov.**

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Roditelji se imadu brinuti za obskrbu djece kad se ista nemogu sama uzdržavati — (§. 139. 141. gr. zak.)

U broju 79. od 1. listopada 1880. Novakove „Gerichtszeitung" priobćen je sliedeći gradjansko-pravni slučaj:

Tužbom de pr. 19. studenog 1879. br. 8398 tuži sirotinska zaklada obćine S. vlastelina P. u S. na naknadu obskrbnih troškova od 58 for. 80 nvč. sa 6% kamati i parbenim troškom, izdanih za obskrbu njegovog sina Vinka, koj neima nikakovog imetka, niti što privrieditи može.

Tužitelj tvrdi, da je tuženi imao sam obskrbu za svog sina platiti (§. 139. gr. zak.) i da je tužiteljka to za njega učinila (§. 1042. gr. zak.), s toga joj tuženi tu svotu naknaditi mora.

Tuženi prigovara, da je dužan obskrbljivati svoje diete samo dotle, dok se samo obskrbljivati nemože (§§. 137., 139., 141., 1449. gr. z.). Tuženi skrbio je za svog sina od poroda, naime 26. studenog 1841. do 1857., kadno je isti postao služakom, te se sam 22 godine hranio — a sada si ništa privrieditи nemože, tim pako nemože pred 22 godine prestala dužnost skrbiti za diete na novo oživiti.

Prvi sud c. kr. kotarski sud u Meranu udovolji tužbi sa razloga: što je po §. 139. gr. zak. dužnost roditelja hraniti i odgajati svoju zakonitu djecu, a po §. 141. gr. zak. poglavito je dužnost ocu, skrbiti za djecu, dok se sama hraniti nemogu.

Zakon neustanovljuje dobu, kada ta dužnost roditelja prestati ima — već ograničuje tu dužnost jedino na vrieme kad se diete nemože samo uzdržavati t. j. dužnost roditelja na alimentaciju jedino prestaje, kad god se diete samo uzdržavati može, i u toliko je dužnost roditelja na alimentaciju ograničena po §. 141. gr. zak.

Digitized by Google

Tužitelj potrošio je utuženu svotu za i mjesto tuženika, s toga mu pripada pravo tražiti tu svotu natrag (§. 1042. gr. zak.).

U prizivu izvadja tuženi, da dužnost na alimentaciju prestane, čim se diete može samo obskrbljivati, propisom §. 1449. gr. zak., a nepostoji zakon, po kom bi jednom prestala dužnost na alimentaciju u stanovitom slučaju na novo oživila.

Nazor prvog suda, da pomenuta dužnost samo za vrieme prestane, u oprieci je sa §. 137. 141. gr. zak.

Višji c. kr. zemaljski sud u Insbruku potvrdio je prvu osudu naglašujuć, da roditelji u obće imadu djecu uzdržavati, te bi bilo nespretno tumačiti §. 141. gr. zak. tako, da dužnost obskrbljivati diete za uviek prestaje.

Neumjestno je tvrditi, da je dužnost roditelja na obskrbu djece sasvim za uviek prestala na pr. u slučaju, kad diete steče imetak dovoljan za obskrbu ali ga izgubi, ili kad diete počam se uzdržavati vlastitom privredom za 8 dana osakati, pa se više nemože uzdržavati.

Odgovara duhu i naravnom smislu zakona, naročito §. 139. 141. gr. zak. iste tumačiti tako kao oba suda.

Zastupnik tuženika žali, što nema vanrednog previda, jer da nemože složiti obie osude sa zakonom, naime sa §§. 141., 1449. gr. zak. koji alimentaciju na stanovito vrieme ograničuju.

Ja mislim, da tuženiku nebi pomogao ni vanredni previd; jer dužnost obskrbiti diete izvire iz §. 137. gr. zak., po kom porodom djeteta u zakonitom braku nastaju posebne dužnosti izmed zakonitih roditelja i djece, a te dužnosti su specificirane u §. 139. i sl. gr. zak., naročito glede obskrbe u tom smjeru, da se roditelji imadu brinuti za obskrbu zakonite djece — koja dužnost pada u prvoj liniji na oca po §. 141. gr. zak., kako zakon kaže: dok se diete nemože samo obskrbljivati, a ja tvrdim, da se ta zakonita ustanova ima tako razumievati: „kad se diete samo nemože obskrbljivati, ima to otac činiti“.

§. 166. gr. zak. propisuje, da nezakonito diete ima pravo tražiti od roditelja odgoj i obskrbu.

Taj §. govoreć o nezakonitoj djeci, neograničuje dužnost obskrbe na stalno vrieme, kad dakle može zahtjevati diete, postalo iz nedopuštena občenja roditelja, obskrbu, dok i kad ju treba, u koliko se to pravo više mora priznati zakonitom djetetu.

Nu i pozitivnim propisom zakona može se moja tvrdnja dokazati. Odnošaj — prava i dužnosti izmed roditelja i djece jesu osobna prava izmed istih, a po §. 1481. gr. zak. nemogu obveze, nastale iz obiteljskih i osobnih prava, zastariti, te imadu roditelji djeci neobhodno nuždnu obskrbu davati uviek t. j. naročito kad si ju diete nemože samo priskrbiti, — §. dakle 1449. gr. zak., po kom bi pozivom na §. 141. gr.

Digitized by Google

zak. dužnost roditelja na alimentaciju za uviek — prestala, kad si djeca jednom steku obskrbu, nemože se u tom slučaju nikako uporabiti, jer ga §. 1481. gr. zak. izključuje.

§. 1449. gr. zak. sam se poziva na zastaru, kako naime istom prava prestaju, a §. 1481. gr. zak. naročito izključuje prava, izviruća iz osobnog odnošaja od zastare.

Rok što ga §. 141. gr. zak. ustanovljuje — „dok se diete nemože obskrbljivati ima to otac činiti" nije zaporan (Praeclusivfrist) u smislu §. 1491. gr. zak., da bi naime, kad taj rok mine, pravo prestalo, jer nije precizno razdobjem vremena označen; s toga držim, da je stavka: „Roditelji se imadu brinuti za obskrbu djece, kad se ista sama uzdržavati nemogu" (§. 139. 141. gr. zak.) opravdana.

Tog razloga, izvedenog iz §. 1481. gr. zak. nije ni tužitelj ni prvi ni drugi sud naglasio, a ja držim da je beš taj §. odajan za riešenje parnice. **Adalbert Šek.**

Tumačenje pojma „uredni duhovni pastir" u §. 75. o. g. z. — Kapelan englezkoga poslanstva u Beču ne može se držati za urednoga duhov. pastira englezkih podanika, živućih u Austriji.

F. L., englezka državljankinja, punoljetna i udova englezkoga odvjetnika, dodje u Beč g. 1878. i tu se upozna sa C. S., austrijskim državljaninom stanujućim u Beču. To poznanstvo i obćenje privoli F. L. da je pristala na ženitbu sa svojim bečkim znancem. Nepoznavajuć ni malo, kakove formalnosti propisuju austrijski zakoni za ovakove slučajeve, prepusti sasma svomu zaručniku, da se shodnim načinom o tom uputi. Rezultat njegova izpitivanja podpuno ju zadovolji, osobito s toga jer joj se je reklo, da netreba druge nego prijaviti se poslaničtvu englezkomu u Beču, kako to propisuje zakoni 12 i 13 Vict. cap. 68. što no govore o t. z. konzularnoj ženitbi, pa da će zatim samo vjenčanje obaviti kapelan poslaničtva u kapeli poslaničtva. F L. budući anglikanske crkve, bijaše podpuno zadovoljna dočuv, da će ju vjenčati svećenik njezine vjeroizpoviesti, pa neposumnja ni za čas, da bi mogao biti nevaljanim akt, koji se izvodi pod egidom englezkoga poslanstva. Zaručnici podju dakle do poslanstva, očituju pred tajnikom poslanstva, da će se uzeti, to očitovanje upisano je u registar za to opredieljeni a 18. srpnja 1878. vjenčani su u t. z. poslaničkoj kapeli uz intervenciju ne kapelana poslaničtva, koji je u ono vrieme bio na dopustu, nego substituta, koji je bio pismeno na to delegiran. Akt vjenčanja upisan je opet, kako zakon nalaže, u registar vjenčanih, što no ga drži poslaničtvo i spisuje. Valja u ostalom primjetiti, da vjerenike nisu prije vjenčanja

Digitized by Google

nikako ozvali (nije bilo nikakove napovjedi), jer se konzularna ženitbe mogu valjano sklopiti i bez napovjedi.

Nu za kratko vrieme uvjeri se F. L., da je bila o značaju, zvanju i imovinskom stanju svoga supruga posve krivo upućena, pa s toga poželi da se što prije razkine mrzka joj ta sveza. Po njenoj želji, u porazumku sa njenom rodbinom prijavi treća osoba pismeno c. k. zemalj. sudu bečkomu, da je brak ovaj sklopljen a da se nije obdržavao propis §. 75. o. g. z.

Usljed toga povede se iztraga, pa je rečeni sud osudom od 4. studenoga 1879. proglasio ženitbu nevaljanom, jer nije dano svečano očitovanje po §. 75. o. g. z. Osudu tu potvrdio je tako viši kao i najviši bečki sud, ovaj potonji rješitbom od 17. kolovoza 1880. — Razlozi najvišega suda još će se bolje razumieti, ako dodamo, da je branitelj ženitbene sveze osobito naglasivao ovo dvoje: 1.) da je vjenčanje obavljeno u kapeli englezkoga poslaničtva, dakle u mjestu, koje ide privilegij eksteritorialnosti, indi da je kao na englezkom zemljištu obavljeno. S toga nemogu se ovdje uporaviti propisi obć. gr. zak., nego valjaju zakoni englezki; 2.) da se kapelan englezkoga poslanstva, barma glede vjerenice, mora smatrati dušobrižnikom te po tom ovlaštenim preduzeti vjenčanje. A jer se o tom dvoji, to misli branitelj ženitbene sveze, da bi trebalo saslušati vještake te njihovom pomoćju ustanoviti, može li se kapelan ili njegov substitut, po englezkih zakonih, smatrati nadležnim duhov. pastirom barma zaručnice.

U r a z l o z i h osude najvišega suda veli se, da valjanost ili nevaljanost ženitbe u nazočnom slučaju treba prosudjivati sa stanovišta zakona, valjajućih u području gdje je ženitba sklopljena, a to su prema §. 36. obć. gr. zak. austrijski zakoni, jer da englezkoj kapeli u Beču i crkvenim aktom u njoj obavljenim nepripadaju povlastice eksteritorialnosti, pa da se je s toga imalo jedino to iztraživati, da li se kapelan poslaničtva, odnosno njegov zamienik, koji je obavio vjenčanje, može smatrati pozvanim javnim funkcionarom, da očitovanje učinjeno pred njim, dotičnici stupaju u brak, postaje tako svečanim, kako se to ovdje, za valjanost ženitbe u javnom interesu iziskuje.

Ovo pitanje mora se zaniekati, jer pod oznakom „uredni duhovni pastir“ u §. 75. o. g. z. razumieva se onakov svećenik, koji prema ustrojstvu crkve postojeće u području, za koje valja obći gradj. zak. i po državi priznane, za vjernike, imajuće u nekom, mjestni ograničenom području domcil ili quasidomicil, istoga vjeroizpoviedanja prema zasadam iste vjeroizpoviesti obavlja čine bogoslužja, izvršuje crkvenu vlast glede njih, te ima voditi registar vjenčanih pod nadzorom austrij. države; jer pripadnici anglikanske vjeroizpoviesti nesačinjavaju u Austriji po državi priznano družtvo ili crkvu, niti u uredjenih područjih niti u cieloj državi

Digitized by Google

jer svećenikom te vjeroizpoviesti nepripada u Austriji priznana organizovana crkovna vlast ili administracija akta javnoga prava; zakonom od 31. prosinca 1868. dokinut je propis §. 77. o. g. z., po kojem je kod sklapanja ženitbe medju katoličkom i akatoličkom osobom samo katolički župnik bio pozvan da kao javni funkcionar primi očitovanje vjerenika; temeljni državni zakoni uklonili su ograničenje o gradjansko-pravnoj valjanosti ženitbe, sklopljene medju pripadnici vjeroizpoviesti u Austriji po državi nepriznavane, ali ujedno se je zakonskim putem, naročito citiranim zakonom br. 4 od g. 1869., pa onda zakonom od 9. travnja 1870. br. 51 pobrinulo, kako valja u takovih slučajevih postupati; s toga bili su zaručnici u ovom slučaju dužni, ako su htjeli da bude njihova ženitba u Austriji valjana, obratiti se na katoličkoga župnika župe zaručnikove, ili ako zaručnica po svojem vjerskom osjećanju nije htjela na to pristati, na poglavarstvo grada Beča. Jur. Bl.

Malodobnik, stojeći u obskrbi otčevoj, dužan je ipak uzdržavati svoje nezakonsko diete (§. 166. o. g. z.).

A. mati malodob. djeteta podnese sa tutorom njegovim zajedno tužbu na priznanje otčinstva proti B., djaku, upravljenu na ruke otca i zakonitoga zastupnika B-ova zahtievajuć u ime alimentacije za diete po njoj rodjeno a po B. začeto na mjesec 10 for., za sebe naknadu troška rodjenja i babinja, naknadu izmakle zasluge i bolninu.

Prvi sud izrekne, da se B. ima smatrati otcem djeteta, ali zahtjev tužbe, tičući se alimentacije odbije „za sada“, a sve ostale zahtjeve odbi bezuvjetno.

Razlozi: Što tužitelj zahtieva, da tuženik podmiruje trošak obskrbe i odgojivanja, to barma za sada nije osnovano na zakonu. Jer pravna obveza nezakonitoga otca, da namiruje dotični trošak, ovisna je prema ustanovi §. 166. o. g. z. glede kakvoće i količine o tom, da li ima i koliko imovine sam nezakonski otac; sposobnost privredna, koja se u ostalom poriče, nemože biti odlučnom u ovom slučaju, gdje se radi o nezakonitom otcu, koji neobavlja nikakovo privredno zvanje; tuženik, koji nije navršio još ni 20 god., stoji i sám u obskrbi svoga otca, bavi se naukom, pa je tužiteljica bila dužna dokazati, da on (tuženik) u istinu imade vlastite imovine. Nu pošto nije to učinjeno, mora se, priznavajuć inače da je tuženik pravno obvezan namirivati trošak obskrbe i uzgoja svoga djeteta, i da ta obveza prema §. 166. o. g. z. načelno već sada obstoji, zahtjev tužbe i glede quale „za sada“ odbiti, a tužiteljci slobodno je, da tužbu u svoje vrieme obnovi.

Usljed priziva tužiteljice viši je sud obsudio tuženika, da ima na

Digitized by Google

račun alimentacije plaćati na mjesec 6 for. do navršene pete godine djeteta, a dalje sve do navršene 14 god. opet 10 for. na mjesec. A glede onoga što tužiteljica traži za sebe, nije viši sud promjenio osude prve molbe.

Na previdnu žalbu tuženikovu potvrdi najviši sud rješitbom od 1. svibnja 1879. osudu druge molbe sa sliedećih r a z l o g a: „Prema odredbi §. 166. o. g. z. ima nezakonsko diete pravo iskati, da ga roditelji njegovi primjereno njihovomu imetku uzdržavaju, odgojivaju i obskrbe, a tomu pravu djeteta odgovara dužnost roditelja uzdržavati, odgojivati i obskrbiti ga. Ta obveza stoji po sebi, osnovana je na odnošaju djeteta prema roditeljem, pa kad se pita, imadu li roditelji zadovoljiti ovim obvezam, nedolaze u nikakov obzir njihovi imovinski odnošaji. Samo kad se radi o tom, koliko da se išće u ime uzdržavanja, odgojivanja i obskrbe, odnosno koliko se ima u to ime davati, valja se obazirati na imovinu roditelja, jer njihov prinos mora biti primjeren imetku. Sama obskrba, t. j. prema §. 672. o. g. z.: hrana, odielo, stan i odgojenje djeteta mora pružiti prije svih otac, kako naredjuje jasno §. 167. o. g. z. Zakon nalaže mu tu dužnost neobziruć se ni malo na posjed i imovinu njegovu, njegova je nepreporna moralna i pravna dužnost postarati se, da toliko privredi bilo kojim dopuštenim načinom, da djetetu po njem začetu uzdrži život i zdravlje, ma bila to sredstva i čedna, i da ga pripravi, kako bude samo danas sutra moglo se uzdržavati. Samo u jednom jedinom slučaju, ako n e b i m o g a o t. j. ako bi upravo nesposoban bio pribaviti djetetu obskrbu, prelazi ova dužnost na mater. U nazočnom slučaju nije dokazano, da tuženi otac djeteta nebi mogao, t. j. da nebi bio sposoban toliko privrediti, da plaća i onako u malenom iznosu od 20 nvč. na dan opredieljenu alimentaciju. S ovih razloga valjalo je osudu višega suda potvrditi.

II. Mjenbeno-pravni.

Obći gradj. zak. nije subsidiarno vrelo mjenb. prava. — Kad se izračunava zastara tražbina po mjenb. pravu, neima se s toga uporaviti §. 902. o. g. z. nego analogno čl. 32. i 34. mj. z. (austr.).

Na temelju mjenice izdane po A. u Pragu 1. siečnja 1879. na vlastitu naredbu, girirane in bianco, prihvaćene po B. a plative u Pragu 16. ožujka 1879., glaseće na 1318 for., zatim na temelju 18. ožujka 1879. preduzetoga prosvjeda poradi neplateža, izposlova vlastnik i giratar mjenice C. kod trgovačkoga suda u Pragu platežni nalog od 13. lipnja 1879. proti izdatniku A. i prihvatniku B.

Digitized by Google

Izdatnik A., kojemu je platežni nalog uručen 17. lipnja 1879. navede u svojih prigovorih medju ostalim, da je pravo regresa zastarjelo, jer po čl. 78. mj. z. zastaruje pravo regresa kod mjenica plativih u Evropi za tri mjeseca, dakle prema §. 902. o. g. z. za 90 dana, računajuć od dana podignutoga prosvjeda; pošto je pako prosvjed podignut 18. ožujka 1879., rok zastare minu 16. lipnja, jer je tužba izdatniku 17. lipnja, dakle poslje zastare prava uručena.

Tužitelj opet odvrati, da se rok zastare ima računati po čl. 32. mj. z., pa prema tomu da bi gledeć na to da je prosvjed dignut 18. ožujka, iztekla zastara istom 18. lipnja, da je dakle prekinuta, pošto je tužba izdatniku uručena 17. lipnja.

Prvi sud je osudom od 29. rujna 1879. dokinuo spomenuti platežni nalog, u koliko se tiče izdatnika A.

R a z l o z i: Niti obći mjen. zak., a niti naredba ministra pravosudja od 25. siečnja 1850. br. 52. d. z. l., kojom se uredjuje postupak mjenbeni, nesadržavaju nikakove ustanove, kako da se izračunava rok zastare kod pravnih tražbina po mjenb. pravu. A nemože se zato obzir uzeti ni na čl. 32. mj. z., jer to bi se protivilo slovu i smislu ovoga članka, koji naročito normira samo rok d o s p i e t k a mjenica, plativih nakon izminuloga roka poslje vida ili data, dakle ima pred očima specialni slučaj, a nepostavlja obćenitoga pravila ob izračunavanju rokova pravnih tražbina po mjenb. pravu u obće. Ako pako specijalni zakon nesadržaje nikakove na to odnoseće se ustanove, pa ako se nemože dotični pravni slučaj, koji podpada pod specialni zakon, niti po slovu niti po smislu toga specijalnoga zakona odlučiti, moraju se tada valjajući o b ć i zakoni i norme uporaviti, dakle prije svih ustanova §. 902. o. g. z. Ovaj nazor podupiru §§. 115., 116. i 117. mjenb. zak., što no postoji u zemljah krune sv. Stjepana, koji se u mnogih obzirih prislanja na austr. mjenb. zak. i s njim se slaže. Naproti ovomu nemože se pozvati na ikakov tobožnji trgovački običaj, po kojem se tobože rokovi računaju po koledaru, na koji se je stvarajuć ustanovu čl. 32. obzir uzeo, jer trgovačke usance po odredbi mjen. zak. neimaju obvezne moći, osim toga jer potreboće trgovačkoga prometa neišću, da se pozivlje tkogod na koledar, i pošto upravo glede rokova zastare u raznih zakonih postoje raznolike norme. S toga tekao je tromjesečni rok zastare, računajuć mjesec na 30. dana, prema odredbi §. 902. o. g. z. i počev računati ju sa 18. ožujkom, kada je prosvjed podignut, i uzev, da je prema tomu još u ožujku ostalo 13., u travnja 30 a u svibnju 31 dan, do 16. lipnja 1879.; zato bijaše pravo regresa tužiteljeva 17. lipnja, kada je tuženiku uručena tužba, zastarom ugasnulo, pa je valjalo i platežni nalog izdan njemu, dokinuti

U prizivnoj žalbi navodi tužitelj, da se u mjenb. prepornih poslo-

Digitized by Google

vih imade uporaviti najprije mjen. zak., pa ako nebi on sadržavao naročite odredbe, da se uporave analogni u njem sadržani propisi, pa ako se niti ovako nebi mogao prepor riešiti, da se u takovu slučaju imadu uporaviti ustanove obće gr. zak., odnosno analogija njihova i napokon obćenita pravna načela; pošto pako sam mjen. zak. u čl. 32. sadržaje naročite ustanove glede izračunavanja rokova, mora se on i kod izraču navanja vremena zastare per analogiam uporaviti.

Pražki viši sud promjenio je osudom svojom od 4. studenoga 1879. osudu prvoga sudca te uzdržao platežni nalog proti A. u punoj krieposti.

Razlozi: Uvodni patent obće. gr. z. odredjuje, da se mjen. poslovi moraju prosudjivati po posebnih mjen. zakonih. Isto tako propisuje §. 1492. o. g. z., koji je upravo uvršten u četvrto poglavje, koje razpravlja o zastari i dosielosti, da je u mjen. zakonu odredjeno, dokle pripada mjenici mjen. pravo. Prema tomu nemože se na pitanje o zastari mjen. prava obći gradj. zak. uporaviti kao subsidarno vrelo mjen. prava; tim manje može se s toga opravdati poziv na §. 902. o. g. z., koji negovori o zastari nego o tom, kada se imadu pogodbe ispuniti, dakle o predmetu, koji nestoji u nikakovom savezu sa zastarom mjen. tražbina, zato se i nemože ovdje uporaviti §. 7. o. g. z. Naprotiv sadržavaju čl. 32. i 34. mj. z. ustanova, koje se mogu ovdje analogno uporaviti. Obie pruće se stranke slažu se u tom, da je tromjesečni rok zastare za A. počeo teći 18. ožuj. 1879., s toga i završuje se 18. lip. iste godine, što odgovara danu, kada je prosvjed podignut t. j. 18. ožujka. Pošto je pako tužba uručena tuženiku 17. lipnja, sliedilo je uručenje još unutar tekućega tromjesečnoga zastarnoga roka, zato i nije opravdan prigovor tuženikov, osnovan na §. 902. o. g. z., i to tim manje, što neima nikakove dvojbe, ako bi zakonodavac htio, da se u čl. 78. m. z. označena tri mjeseca imadu razumievati kao 90 dana, da bi bilo shodnije mjesto „tri mjeseca“ upotrebiti izraz „90 dana“. Nu jer to nije učinjeno, mora se ustanova toga članka tumačiti po pravom značenju rieči u njihovom savezu.“

Povodom previdne žalbe tuženikove potvrdio je najviši sud bečki rješitbom od 4. ožujka 1880. osudu druge molbe sa razloga po ovom potonjem navedenih.

Digitized by Google

III. Kazneno-pravni.

Jeli oguljenik pri razbojstvu bio ranjen ili na muke stavljen, kazan, što ju nosi §. 195. k. z., nije uporavit na sve one, koji udioničtvovahu u razbojstvu, no na one samo, koji udioničtvovahu u zadavanju ozlede ili u mučenju oguljenika.

Petero ljudi oguliše Josipa Katarvića, a jedan njih zada mu težku tjelesnu ozledu.

C. k. državno odvjetničtvo spljetsko prikaza obtužnicu za zločin razbojstva, a pokle porotnici pojestiše pitanje razbojstva proti svim obtuženikom i pripustiše, da je Katarvića dopalo težke tjelesne ozlede, odvjetničtvo, premda se znalo da je ovu samo jedan zadao, zaište, da svi pet budu pedepsani zapelom §-a 195. k. z., biva težkom zaživotnom tamnicom.

Spljetski c. k. porotni sud ne prista uz taj predlog i one, koj ne udioničtvovahu u zadavanju težke ozlede, osudi usuprot manjom zapelom, što ju donose §§. 192. i 194. k. z.

Državno odvjetničtvo, dosljedno svomu predlogu i dosadanjoj vrhovnog suda praksi, izni ništovnu žalbu s razloga pod §. 344. br. 11 k. p., no c. k. ukidni ju sud odbi presudom 30. travnja 1880. br. 1420 a ovim obrazloženjem:

Na temelju jestnog porotničkog pravoreka na glavna pitanja IV, V, VI i VII, obtuženi Iko O., Ivan I., Ante V. i Nikola I. izpadoše krivcim zločinu razbojstva, Josipu Katarviću i njegovoj obitelji na štetu počinjenomu, što ga proti njimi obtužba izniela i na koje porotni sud uporavi §§. 190., 192., 194. k. z.

Državno je odvjetničtvo u obtužnici bilo predložilo, da obtuženici budu pedepsani po §. 195. k. z., biva zaživotnom težkom tamnicom, jer Josip Katarvić, jedan oguljenikâ, bio je pri razbojstvu zadobio težku ozledu, a tu je činjenicu i porotnička pravoreka potvrdila. Sud ipak uporavi §. 195. k. z., što je sam Josip počiniteljem svoje težke ozlede, nožem zadane, naznačio bjegunca Stjepana M., te se izključavalo, da obtuženici bijahu u ranjinstvu udioničtvovali.

No državno odvjetničtvo u ništovnoj žalbi tvrdi, da kazan zaživotne težke tamnice pada po §. 195. k. z.. na svakoga, koji je udioničtvovao u razbojstvu, za kojega bi jedan oguljenik težku tjelesnu ozledu zadobio, bez obzira na neposrednog joj počinitelja; te misleć glede zaprietjene kazni, da se krivo uporavio §. 194. k. z. mjesto §. 195. k. z., iznielo je ništovni razlog po §. 344. br. 11 k. p.

U njemačkoj §-a 195. k. z. matici, rieči „jeder der daran Theil genommen“ ne kažu jasno, da li se zaime „daran“ odnosi na udioničtvovanje kod razbojničkog čina u obće, ili navlastito na razbojnikovo su-

Digitized by Google

djelovanje pri izvršenju težkog ozledjenja kojeg oguljenika ili pri njegovom stavljanju na muke; a ovu zadnju činjenicu pravoreka nesadrži.

Radi se indi da se ustanovi, koje je baš kaznenog prava načelo u §. 195. k. z. poprimljeno. A ovdje je shodno primjetit, da kad koje kazneno-pravno načelo ima svoj bezdvojbeni izražaj u inih sličnih propisih samog kaznenog zakonika, to ovi propisi imaju razjasnitbom i pravilom služit ako bi o tumačenju kojeg pojedinog propisa nastala sumnja. Ele vidja se u §. 141. k. z., da kad se kojim čeljadetom pri razbojstvu toli nasilno postupa, da ga snadje smrt, ubojstvo biva smrću kažnjeno na one samo, koji mu sudjelovahu; dočim glede ostalih, koji mu ne sudjelovaše, zločin razbojstva biva kažnjen postupice, kao što u §. 191. do §. 194. k. z.

No i to stoji. Umorstvo s razbojstva, o kom §. 135. br. 2 k. z., mora se po §. 136. k. z. smrću kaznit bud na neposrednog umornika, bud na onoga, koji mu ga je naručio, ili je pri izvršenju neposredno sudjelovao, ili ga ukono podpomogao; no koji neposredno pri izvršenju umorstva s razbojstva ne sudjelovahu, ili ga ukono ne podpomagahu, već su u zlodjelu učestvovali još kojim načinom, kao u §. 5. k. z., bijahu po §. 137. k. z. kažnjeni težkom tamnicom od 10 do 20 godina.

Iz navedenih zakonskih propisa dakle jasni i stalni izražaj dobiva načelo, da toli u razbojstvu s ubojstvom, koli u umorstvu s razbojstva, razlikovat je razbojnike, koji neposredno sudjelovaše ili ukono udioničtvovaše u izvršenju ubojstva ili umorstva, te bivaju smrću kažnjeni, od inih razbojnika, koji s daljega sudjelovaše, te im je kazan odmjerena izmed 10 i 20 godina težke tamnice. Takovo bi načelo naišlo na očevidno protuslovje u §. 195. k. z., kad bi se, u smislu navodaka državnog odvjetničtva, pripustilo, da u razbojstvu, za kojeg se počinila samo težka tjelesna ozleda, a tim znatno manje zlo od ozgor naznačenih, budu na težku zaživotnu tamnicu osudjeni i razbojnici, koji u izvršenju težke tjelesne ozlede ne sudjelovahu.

Odtud biva, da se zaime „daran“ u njemačkoj matici §. 195. k. z. mora odnašati samo na razbojnike, koji sudjelovahu bud u izvršenju težke tjelesne ozlede, bud u stavljanju oguljenika u mučno stanje.

A pošto se u nazočnom slučaju radi o razbojstvu samo težkom tjelesnom ozledom skopčanom, i ostaje izključeno, da su današnji obtuženici sudjelovali u izvršenju težke tjelesne ozlede, što uzprotiv ni državno odvjetničtvo ne tvrdi, to dosljedno biva, da je sudeći sud obslužio zakonske propise, ne uporaviv proti obtuženikom kaznenu zapelu §. 195. k. z. već onu §. 194. k. z.; rad šta nestaje zakonskog temelja ništovnomu razlogu pod §. 344. br. 11 k. p., na koji se državno odvjetničtvo pozvalo, a čija se žalba s toga odbila. (Právo.)

Digitized by Google

Instalacija rektora magnifica.

19. listopada kao na dan otvorenja hrvatskoga sveučilišta obavlja se najznamenitija svečanost univerzitetska, najme instalacija rektora za nastalu školsku godinu.

Za školsku god. 1880/1. izabrani rektor mag. dr. Aleksander pl. Bresztyensky jest profesor na fakultetu pravo- i državoslovnom. Svečanost započe u saborskoj dvorani u 6 sati poslje podne. U velikoj dvorani sva su mjesta bila zapremljena pozvanimi gosti i djačtvom, a isto tako napuni izabrano občinstvo galerije. Od prisutnih odličnika spominjemo njih. preuzvišenosti bana grofa Pejačevića i zapovjedajućega generala baruna Filipovića, mnogo članova sabora sa predsjednikom presv. g. Krestićem, predstojnike vladinih odjela presv. g. baruna Živkovića, dr. P. Muhića, dr. M. Derenčina, majora Spilauera, Ivana Pirku, predsjednika jugoslavenske akademije dra. Fr. Račkoga, predsjednike viših sudova, podnačelnika grada Zagreba, velik broj odvjetnika, sudaca i književnika. Razumije se da su profesorski sborovi svih triuh fakulteta došli u punom broju.

Odstupajući rektor prof. na bogoslov. fakultetu dr. Fr. Iveković u točnih crtah narisa dogodjaje i radnju sveučilišta minule školske godine. Iz njegova izvješća vadimo sliedeće momente: Učiteljsko osoblje brojilo je I. poljeća 36 učitelja i to: 21 red., 8 izvanred. prof., 1 privat. docenta, 2 namjest. učitelja, 2 honorirana docenta i 2 živih jezika; u II. poljeću 37 učiteija i to: 23 red. i 6 izvanred. prof., 2 privat. docenta, 2 namj. učitelja, 2 honorirana docenta i 2 učitelja živih jezika. Slušaoca bijaše upisano u I. semestru 375 i to: 266 redov. i 109 izvanred.; u II. poljeću pako znatno manje, najme 307 t. j. 242 redovita i 65 izvanred. Radostno konstatuje odstupajući rektor, da mladež iz Dalmacije počimlje obilnije dolaziti na hrvatsko sveučilište. Od slušaoca obijuh svjetskih fakulteta bijaše trećina oproštena plaćanja naukovine. Strogih izpita bilo je: na fakultetu bogoslovnom 1, na pravo- i državoslovnom 8, od tih 2 nepovoljna, na mudroslovnom 1; na čast doktora promovirana su 3 na fakultetu pravo- i državoslovnom, a 1 na mudroslovnom. Kod državnih izpita bijaše ovakovo stanje: u razdjelu pravno-povjestnom učini 65 izpit s uspjehom, a 27 bez uspjeha; u razdjelu sudstvenom 48 s uspjehom a 2 bez uspjeha, u državo-znanstvenom 45 s uspjehom a 2 bez uspjeha. Kod izpita za gimnazijsko učiteljstvo učini u roku listopadskom 9. a u svibanjskom 6 kandidata izpit, i to svi s uspjehom. Tečajem deset školskih mjeseca čitale su u djačkoj čitaonici 5124 osobe 19.763 svezka. — Ciela školska godina svršila se mirno bez ikakovih nereda na samom sveučilištu; što je bilo toga izvan sveučilišta, podpada pod obće zakone,

Digitized by Google

a šveučilistne oblasti kazne s bog toga samo onda, ako se tim ujedno vredja akademijski poredak i čast sveučilišta. „Ob ovoj slobodi — veli odstupajući rektor doslovce — sveučilištnih gradjana može tko misliti što mu drago, nu o tom nije ni misliti, da bi možda naše mlado sveučilište bilo zvano pokuse praviti stezanjem ove slobode". — Sveučilištna knjižnica broji 54.892 svezka. Svoj izvještaj završi odstupajući rektor zahvaliv se profesorom, i naročito akadem. senatu na ljubavi i podpori, zatim proglasi, da su odaslanici svih fakulteta izabrali, a vlada potvrdila za škol. g. 1880/1. za rektora prof. dr. Al. Bresztyenskoga kojemu preda znakove te najveće časti akademičke.

Novi rektor pozdravljen živahnim klicanjem zahvali se najprije svojim drugovom, koji su ga izborom uzvisili na najvišu akademičku čast, a zatim predje na samu themu svoga inanguralnoga govora, kojemu je temeljna misao: „sloboda naučanja". Govornik veli, da se ne samo članovi sveučilišta nego cieli hrvatski narod ima radovati 19. listopadu, kao danu otvorenja sveučilišta, jer je ono pozvano, pa će svomu pozivu i savjestno odgovarati: da najme širi znanost širom ciele domovine. Narod hrvatski zasvjedočio je u staro i u novo doba, da u veliko cieni znanje, jer je sam svojimi oskudnimi sredstvi stvorio si zavoda naučnih i obrazovnih, mnogi sinovi njegovi u prošlih vremenih bijahu pravi apoštoli znanosti, a naobraženi sviet hvalom i simpatijom prati današnje pregnuće njegovo na tom polju Sveučilišta kao sjemeništa znanosti u prijašnje su doba uživala ne samo velik ugled nego i znamenite povlastice. Većine ovih potonjih danas neima više, jer su prestale i potrebe njihova obstanka. Nu ona važnost ostala je netaknuta, a od povlastica sačuvala se podpuno jedna vrlo znamenita: sloboda naučanja. Označiv slobodu i iztaknuv, kako se ona u družtvu ljudskom mora ograničiti u interesu cielosti, a to da čini država, nastavlja ovako:

„I sveučilištu jest sloboda naučanja sredstvo a ne svrha, ali sredstvo bitno, da može gojiti i naučati pravu znanost. Upravo pogledom na taj cilj sveučilišta daje jim se što moguće veća sloboda naučanja.

Sveučilišta prestala su, istina, biti sasvim samostalne korporacije, baveće se jedino čistom znanosti bez obzira na neposredne potrebe državne uprave, — barem na europejskom kontinentu — pa su postala državni zavodi, od kojih traži država, da joj znanstveno naobraze one, kojim želi povjeriti izvadjanje višjih svojih zadaćah, ali iz toga nesliedi, da se imade na sveučilištih samo ono naučati, što će budući državni zvaničnici u običnih okolnostih trebati, pa uslied toga da nije niti potrebna onolika sloboda naučanja, kolika se traži, koliku nam i naš zakon daje.

Obično drže taj nazor konservativnim; uvidjajuć inače opravdanost i korist konservatisma u mnogih pitanjih, ne mogu ga ipak takovim smatrati, jer niti ne brani postojeće uredbe proti novim, protivnim pred-

Digitized by Google

logom, a niti ga tako ne shvatiše u prijašnje doba konservativne, kulturne si zadaće sviestne države.

Izvolite mi dopustiti, da poduprem tu posljednju tvrdnju sa dva fakta.

Eminentno konservativna Pruska nastojala je od davna, da si uzgoji što vrstnije i pouzdanije činovničtvo, ali zato nije pretvorila svoja sveučilišta u „zavode za dressuru u državne svrhe“ (kako ironički naziva upitni nazor službeno izviešće „Die Verwaltung der österreichischen Hochschulen von 1868—1877“, sastavljeno po c. kr. odjelnom predstojniku dru. Dragutinu Lemayeru) već je iz njih stvarala veličanstvene hramove znanosti, pozivala je na nje, sliedeć rieči svoga kralja Fridrika velikoga „da valja u svem ljudskom družtvu cieniti čovjeka, koji istinu traži i ljubi“ — glasovite učenjake, koje su drugdje, neshvativ važnost znanosti, proganjali.

Pruska upoznala je u savršenoj znanstvenoj naobrazbi jamstvo a ne pogibelj za valjano činovničtvo.

Drugi nam je faktum jošte bliži.

Naukovni sustav za Ugarsku i Hrvatsku od godine 1777. „ratio educationis theresiana — nije sjegurno osnovan na načelih za državu pogibeljnih, za činovničtvo razvratnih, pa ipak neshvaća zadaću sveučilišta kao zavoda za nuždnu naobrazbu javnih zvaničnika, već kaže, da se na njem „juventus non administrandae solum sacrae et profanae reipublicae, sed etiam excolendis scientiis et optimis artibus in patria propagandis, universe idonea efficiatur“.

Danas neima kulturne države, koja nebi sama u svojih sveučilištih dizala hramove, u kojih se imadu naučati razne znanosti u najsavršenijem razvitku i u sustavnoj, skladnoj cjelosti, koja nebi uvidila, da tim najuspješnije vrši najvišju kulturnu zadaću i da si osjegurava koristi, podupirajuć znanost, koja je, kako Bluntschli liepo veli, „isto tako vjeran i jak saveznik, kao i pogibeljan neprijatelj, proti kojemu se je moći težko braniti i samo velikimi žrtvami vlastite sile“.

Nemožemo si pomisliti kulturne države, koja bi uprav svojim zvaničnikom uzkraćivala znanstvene naobraženosti, koja nebi morala željeti, da joj oni budu što inteligentniji, što više upućeni na samostalni duševni rad; jer samo uz takovu naobrazbu moći će oni uspješno vršiti povjerenu jim zadaću, osobito u težjih okolnostih, prigodom stvaranja novih institucijah i reformah, koje su danas dvojako važne, prvo što ima jošte uredba iz dobe, u koje bijaše država na drugih načelih osnovana, te jih valja, na koliko su opravdane, u sklad dovesti sa postojećim državnim sustavom; a drugo, što valja izpraviti više toga, što je do sada u prevelikom zanosu, a i u pogriešnom shvaćanju novih idejah, bez obzira na konkretne akolnosti, stranom stvoreno, stranom reformirano, te se je

Digitized by Google

pokazalo ne kao sredstvo unapredjenja pravih interesah države, već kao izvor pogibelji, proti kojim se smije braniti sadašnja generacija barem tolikim pravom, kolikim se gdjekoji prerevni reformator ovlaštenim smatra — neobaziruć se na prošlost, neuvažujuć sadašnjost — sve žrtvovati budućnosti, koja je njemu i drugim neizvjestna. A da uzmogne sveučilište pravu znanost naučati, potrebni su mu, kako rekoh, prije svega vrstni profesori, koji su temeljito, obsežno te izcrpivo učili i sveudilj uče, koji istraživaju narav, poviest i sve sustave svojih predmetah, razpituju objektivno sve razloge, kojimi se jur postignuti rezultati brane i obaraju i koji sami traže novih istinah.

Ponapose nesmiju rezultate, koje su pronašli drugi učenjaci, jednostavno prihvaćati te iznašati jih odmah pred svoje slušatelje, već se moraju najprije sami osvjedočiti o njihovoj valjanosti, o kojoj nesmiju imati nikakovih predmnjevah, košto niti sudac o osudi, koju su mu prizivom podastrli.

Sa znanstvenoga gledišta bilo bi isto tako pogriešno, a priori hotjeli oboriti tudje mnenje, košto je pogrešno, uviek „jurare in verba magistri“.

Samostalno iztraživanje imade tu svrhu, da si profesor pribavi podpuno uvjerenje o istini onoga, što će naučati, pa je zato potrebno ne samo kod traženja novih rezultatah i stvaranja novih sustavah, nego i onda, kad profesor ili prihvati sasvim koji postojeći rezultat ili sustav, ili usvaja kao eklektik iz raznih sustavah ono, što mu se čini opravdanim.

Istom nakon takovoga rada moći će profesor probuditi u svojih slušateljih interes za predmet, moći će jih osvjedočiti o istini, važnosti i koristi onoga što nauča, što nebi mogo postići, da mu nije predavanje u podpunom skladu s njegovom unutarnjošću, da mu nije nauka čedo njegove vlastite duševne djelatnosti.

Nu čemu bi bio sav taj naporni rad profesora, ako bi ga država priečila, da dozrele plodove istoga iznese pred svoje slušatelje, ako bi mu uzkraćivala slobodu naučanja? Pošto su sveučilišta skoro svigdje postala državni zavodi, na kojih se imadu predavati i one znanosti, kojih se poznavanje traži od budućih državnih zvaničnikah, neima više sloboda naučanja značenja, koje je imala prije. Danas sastoji njezin glavni biljeg u tom, da država prepušta profesorom, da si sami izaberu ili stvore metodu i smjer, duh, kojim će predavati, oslanjajuć se sasvim na njihovo znanstveno usposobljenje, na njihovu uvidjavnost, savjest, a proti mogućim zloporabam na temeljne zakone o bivstvu države.

Jasno je, da se namiću tom slobodom profesoru veće dužnosti, jer valja da se bavi svimi sustavi, cielom literaturom i da samostalno iztraživa u svojoj znanosti, česa mu nije neobodno treba, ako mu država označi smjer, ili pače knjige, kojih se mora držati, pak ako profesor

Digitized by Google

nauča svoj predmet temeljito i izcrpivo u označenom mu smjeru, to će mu biti djelovanje, dotično naobrazba njihovih slušateljah sa znanstvenoga gledišta ipak nepodpuna i jednostrana.

I zakonska odgovornost profesora mnogo je veća kraj sustava slobode naučanja, jer jamči, da će znanost što savršenije predavati i slušatelje potaknuti i uputiti, kako će u javnom životu u duhu prave znanosti napredovati i samostalno raditi. Označi li mu se pako stanoviti smjer, tada jamči — barem po pozitivnom zakonu samo za to, da slušatelje u njem valjano naobrazi, nebrineć se, je li je to i sa znanstvenoga gledišta opravdano, pri čem se može lako dogoditi, da profesor točnim vršenjem zakonske dužnosti mora griešiti na uštrb slušatelja i države, proti dužnostim, koje bi morao vršiti kao učenjak".

Kao primjer ovakova nenaravna stanja navodi govornik austrijske juridičke fakultete u prvoj polovici ovoga vieka, na kojih se je moralo predavati metodom drugdje već podpuno antiquiranom i zabačenom. A kao što je ograničenje slobode naučanja djelovalo nepovoljno na znanstveno naobraženje tako i na literarni rad. To se najbolje vidi sravniv tadanju austrijsku pravoslovnu književnost sa istodobnom njemačkom ili potonjom austrijskom. Bilo bi s toga vrlo štetno tu slobodu ograničiti u namjeri, da se tobože mladež neupozna sa pogibeljnimi teorijami; ali to se nebi ni moglo, jer imade danas množina sredstva, a medju timi je najznamenitija štampa, kojimi se doznaju sve i krive i prave nauke.

Ta sloboda nije državi pogibeljna, pače je koristna, jer se njom može još najprije paralizovati djelovanje krivih teorija, koje se osobito rado i često šire putem štampe. Kao što znanost nije pogibeljna državi tako nije ni kršćanstvu, koje se samo temelji na istini i pravici te koje je preko crkve katoličke smatralo znanost i umjetnost najmilijem djecom svojom.

„Uvjeren sam podpuno — tako završi rektor — da neima pogibelji u pravoj znanosti ni za državu ni za vjeru, i da će sveučilišta, kojim je zajamčena sloboda naučanja, sve više činiti izčezavati i volju k anarkiji i mogućnost tiranstva te doprinašati, da ljudi priljube pravnu i kulturnu državu; da će ona priečiti i bezvjerstvo i praznovjerstvo, pa pomagati da luč krščanstva razsvieti um i srce ljudi, pa će tako prava znanost u slozi sa državom i vjerom najbolje unapredjivati usavršivanje čovječanstva".

Na svršetku govorniku se živo povladjivalo te su mu otmena lica i drugovi čestitali.

Digitized by Google

Numerus clausus.*

(Svršetak.)

Broj odvjetnika naraso je g. 1868. od 129 na 207; koncem godine 1869. bijaše ih 267. Nije se do duše ni u tih godinah broj odvjetnika razmierno povećavao prema njihovoj nuždi i potrebući. U to je vrieme upravo u život stupio novi odvjetnički red; u njem dakle valja tražiti razlog znatnomu umnoženju odvjetnika. Nu novi odvjetnici od god. 1868. i 1869. bijahu dotle odvj. vježbenici, i to zrieliji vježbenici, kod kojih je čovjek mogo pravom predpostavljati, da su odvjetničke stvari i zadaće riešavali kao sami odvjetnici, ili barem skoro tako, kao i sami odvjetnici. Buduć pako da u to doba gdjekoji vježbenici nisu bili dosta zabavljeni poslom, s razloga, što čovjek dapače može reći, da je tada svaki vježbenik svoje vrieme baš do volje izpunio, možemo pravom reći, da je tada nuždi odvjetničkih poslova zadovoljeno sa kakvih 250 do 270 osoba. S toga nećemo pogriešiti, ako reknemo, da bi za sada, pa još i za nekoliko godina bilo dosta, ako se broj odvjetnika u Beču ustanovi sa 300.

D. Prelazne ustanove. Jako su važne prelazne ustanove, polag kojih bi se nova organizacija imala oživotvoriti. I tu valja razlikovati izmedju Beča samoga, i miesta izvan Beča. Buduć da su se izvan Beča odnošaji već i sami sobom konsolidirali, trebalo bi ta nova sredstva na ladanju odmah uvesti.

Težje je u Beču. Tu se radi s jedne o tom, da se iztaknuti stalni broj ne otisne u daleku budućnost, s druge se opet valja obazrieti na one odvj. vježbenike, koji će u kratko vrieme navršiti svoju vježbu.

Koncem g. 1879. bijahu u listi d. a. odvj. vježbenika 324 osobe upisane, od kojih ide na Beč kakvih 290. Tečajem posljednjih godina se opaža, da osim onih vježbenika, koji odvjetnici postanu, mnogo njih u drugo zvanje predje. Tako se je g. 1877. u odvj. listu upisalo 49 odvjetnika, dočim se je iz nje izbrisalo 89 vježbenika. God. 1878. i 1879. upisano je u listu 48 odnosno 47 odvjetnika; a izbrisalo ih se 109 odnosno 63 kandidata. Buduć da bi novom mjerom bilo teže doći do odvjetničtva, nego li je do sele bilo, to bi po svoj prilici kandidati još više prelazili u drugo zvanje; a sjegurno ih nebi manje ostavljalo listu. S toga možemo reći, da će svake godine 10% ostavljati kandidatnu listu. Prema tomu bi se broj današnjih kandidata (novi bo ne spadaju amo, gdje se radi o prelaznih ustanovah) na pet godina umanjio na 170 osoba.

Isto se tako iz statističkih data zadnjih godina vidi, da svake godine ne staje 4% poslujućih odvjetnika. Odpalo bi ih dakle tečajem

---

* Vidi br. 9 Mjesečnika o. g.

Digitized by Google

prvih pet godina kakvih 100—120. Da se dakle odredi, da će se samo svako treće izpražnjeno odvj. mjesto popunjati, došlo bi ih tečajem prvih pet godina kakvih 40 vježbenika do odvjetovanja; ostalo bi ih dakle od ono 170 kakvih 130. Taj bi se broj nadalje umanjio tim, što bi se neki od tih vježbenika, kojim bi bilo predugo čekati na odvj. mjesto u Beču, spustili kao odvjetnici kod takvog kot. suda, gdje do sad nebijaše ni jednoga, ili samo jedan odvjetnik. Što se pako tiče ostatka mogli bi reći, da će pojedinci tečajem dalnjih 5 godina, — a njimi bi se završila predložena desetgodišnja perijoda — postati odvjetnici bud u Beču bud na ladanju; ostali pak da će tečajem toga vremena preći u drugo zvanje. Po gotovo pako možemo reći, da se za desetak godina, kako bi nam reforma stupila u život, od današnjih kandidata nebi ni jedan više nalazio u kandidatnoj listi.

U ostalom se nesmije kod razpravljanja tih prelaznih ustanova zaboraviti, da su te ustanove po današnje kandidate tek na oko nepovoljne. Kraj današnjih bo odnošaja i okolnosti u Beču ima stariji odvj. vježbenik obično i ponajviše barem toliko dohodka, koliko ga nov odvjetnik imade.

S toga predlaže preponizno podpisana komora:

„Dokle god broj odvjetnika u Beču bude prelazio ustanovljeni maximalni broj, popunjavati će se od izpražnjenih odvjetničkih miesta samo svako treće“.

II. Prosudjivanje pouzdanja kod zaprošena upisa u odvj. listu.

Vis. c. k. ministarstvo za pravosudje iztiče u svom odpisu podpunim pravom, da je ta točka vele važna. Ponizno podpisana d. a. odvj. komora znade, da kod toga izpitivanja valja osobno mnienje u najuže granice stegnuti. Ali s druge se strane opet čini, da nije nuždno novomu natjecatelju u tom obziru davati više jamstva, nego li upisanom već u listu odvjetnika. Osim toga je natjecatelju već i tim zajamčena valjanost i točnost uporabe toga prava, što je već u podnesku predloženo, nek se odlučna rieč dade c. k. najvišemu sudu. S toga se usudjuje ponizno podpisana komora ovo predložiti:

„Ako odbor odvj. komore misli, da natjecatelju za upis u odvj. listu može što god obzirom na njegovu pouzdanost prigovoriti, onda mora uz navedene činjenice, na kojih mu se prigovor temelji, dotičnu molbu za upis predati disciplinarnomu vieću. Ovo vieće mora odlučiti, dali se je natjecatelj nečim ogriešio, radi čega bi ga valjalo kazniti discipli-

Digitized by Google

narnom kaznom izbrisanja iz liste ili privremenom obustavom njegova odvjetovanja. Ako disciplinarno vieće takvu ljagu nadje, tada ga odbor mora odbiti od upisa u listu; inače mora upis dozvoliti".

„Za postupak pred disciplinarnim viećem, pa za pravna sriedstva proti njegovoj odluci valjaju iste ustanove, koje su propisane za disciplinarni postupak proti odvjetnikom".

„Natjecatelj može svoju molbu na upis i poslje kako je predana disciplinarnomu sudu u svaki čas uzeti natrag; onda prestaje svaki dalnji postupak. Ali u takvu slučaju ne smije dotičnik tečajem prvih triuh godina, kako je molbu predao, opet potražiti, da ga u odvj. listu upišu".

III. Prelaz odvjetnika u sudce.

Preponizno podpisana odvj. komora naglašuje opetovano, da ovoj točki, u kojoj se sadržaje davna želja cieloga odvjetničtva, valja posvetiti osobitu važnost. Uvedenje jedinstvenog izpita iz pravosudja, barem za odvjetnike i sudce, o kojem je vis. c. k. ministarstvo za pravosudje dve tri natuknulo, ne smijemo za budućnost izpustiti s oka.

Nu taj izpit sjegurno nije uvjet izvedenju našega predloga. Ne ima bo dvojbe, da se i danas traži od odvjetnika, prije neg li se upiše u odvj. listu, barem toliko znanstvene i praktičke vrline, koliko od sudca. Sudačkomu se stališu dakle nebi povriedila vrlina, da mu se odvjetnici pripuste. Što više, neima dvojbe, da bi to sudačkomu stališu u mnogom obziru pače i na probit bilo. Današnji odvj. red zahtieva od odvjetnika, da mora da je zaronio u sav sudbeni poslovnik, ako misli odvjetovati, pa upravo zato i zahtieva od odvjetnika barem jednu godinu sudbene prakse. Ali još većim pravom čovjek može tvrditi, da je i po sudca jako važno poznavati postupak i pojave vansudbenog pravnog života. To mu bo poznavanje bistri praktičko sudačko oko, te mu olahkoćuje uporabu zakona kod zamršenih slučajeva današnjeg pravnog prometa. To se pako dade samo na taj način polučiti, ako odvjetnici, koji su već neko vrieme odvjetovali, stupe u sudce. Nikad se nije tajilo, koliko bi takav prelaz mogo koristiti; dà u principu je tu korist i samo austr. zakonodavstvo priznalo. Ali sve do danas neima zakona, koji bi taj princip priveo životu. Da se dakle i taj princip uvede, predlaže podpisana d. a. komora ovo:

„Oni odvjetnici, koji su uvjek neporočno odvjetovali, imadu polag sljedećih propisa pravo potražiti

Digitized by Google

mjesto viećnika kod suda prve molbe, ako su kroz osam godina neprestano odvjetovali; ako li su odvjetovali tečajem punih dvanaest godina imadu pravo potražiti viećničko mjesto kod suda druge molbe, gdje su tečajem zadnjih triuh godina vršili svoju odvj. praksu.

Svako se četvrto izpražnjeno viećničko mjesto kod suda prve i druge molbe mora podieliti odvjetniku, ako iz odvjetničkog stališa imade čestitih natjecatelja.

Kod prava na mirovinu računat će se sudcu, koji je prije odvjetnikom bio, njegova odvjetnička, kandidatna i negdašnja sudbena praksa na pole, t. j. uzet će se polovina toga vremena u račun. Ali pravo na mirovinu počima tek poslje treće godine, kako je dotični odvjetnik stupio u državnu službu".

Ponizno podpisana d. a. odvj. komora misli, da joj ostale točke predložene i obrazložene u prvoj spomenici netreba pobliže razložiti, jer su u njoj i onako dosta jasno izražene.

* * *

To je taj novi podnesak, koji je i u Beču i po provincijah medju odvjetnici još više nezadovoljstva probudio, nego li prvanji. Gl. skupština od 5. srpnja, u kojoj su se pojedine njegove točke razpravljale, bijaše žestoka, burna. Budući da se čini, da će numerus clausus najviše škoditi odvj. kandidatom, uhvatio je izvjestitelj ponajprije taj prigovor, da ga pobije. Reče, da se odvj. kandidati ne razlikuju od odvjetnika; to su kolege, pa što je u interesu jednih, to da i drugim ide u korist. Što više, misli, da je numerus clausus baš u njihovu interesu, jer da će tek oni uživati plod današnjih zaključaka. Iza mršavih izviestiteljevih rieči predloži jedan član, nek se po odboru izradjeni podnesak en bloc primi. U to ustade čuveni dr. Zucker, te dokaza, da odborom navedena statistička data nisu točna. Bitnost je odborovu predlogu, nek na mjesto sadanjih 550 odvjetnika stupi njih 300; to nije dosta motivirano. Pokazuje, da su kod g. 1869. trg. sudnim exhibitom pribrojeni i malični poslovi. Ovih medj exhibiti od g. 1879. ne ima; misli li se pako sastaviti valjan razmjer, morali bi se pribrojiti. Isto su tako izpuštena i sva exhibita kot. sudova. Račun dakle ob umnoženju poslova da ne može biti točan. Navedenim bi exhibitom od g. 1879. valjalo pribrojiti 15.000 exh. u maličnih stvarih pred trg. sudom, a obazrieti bi se valjalo i na povećane agende kod kot. sudova.

Govornik veli, da su se poslovi kod trg. i viših sudova umnožili bar za 43%; kod kot. sudova sjegurno za 50%; dočim će agende upravnoga, državnoga i najvišega suda tek natuknuti. Kraj takvih činjenica

Digitized by Google

nemože, se složiti sa predlogom odbora, nek se broj odvjetnika, kojih je g. 1869. bilo 276, povisi samo na 300. Zanimivo se je dr. Zucker zauzeo za odvj. kandidate. Sadanji broj, reče, valjalo bi obaliti na 300, i to tako, da se samo svako treće mjesto popuni. Po samom izvješću odpada svake godine 4% odvjetnika, dakle kod 550 upravo njih 22. Ako se od ovih svako treće mjesto popuni, bivat će svake godine za 15 odvjetnika manje, te će upravo 17 godina trebati, dok se numerus clausus 300 dostigne.

Ako sada, reče, uzmemo u obzir, da će i vanjski odvjetnici biti u Beču namještani, moći će ovdješnji odvj. kandidat 20 godina čekati na bečko odvj. mjesto, pa će dobro biti, ako tek u svojoj 42. god. postane odvjetnikom. Statistički veli, da je dokazano, da odvjetnici žive po preko 40 godina — dakle bi odvj. kandidat druge godine poslje svoje smrti bio zvan da na svoje odvj. mjesto stupi.

Govornik reče, da su predlozi i razlozi, što ih odbor navadja tako manjkavi i nedostatni, da bi više škodili nego li koristili, te predloži, nek gl. skupština preko tih predloga predje na dnevni red. Predlog propade.

Isto tako propade i predlog dr. Braunhofera, koji je predložio, nek se samo kod onih kot. sudova dozvole dva odvjetnika, gdje su i do sele dvojica bila; gdje je pako do sada samo jedan bio, ili gdje do sada možda nijednoga nebje, tu nek se samo jednomu dozvoli odvjetovati.

Žestoko se pobijao i predlog, da odvjetnici mogu prelaziti u sudce. Na ovu je točku, kako izvjestitelj reče, odbor upravo najveću važnost postavio. Dokazivalo se s obijuh strana; ali predlog se odborov dakako primio.

Kad je osnova nove predstavke u cjelini primljena, naloži gl. skupština odboru, da mu valja sve učiniti, kako bi se zaključci skupštine na mjerodavnom mjestu povoljno primili, pak u jednakom duhu prodahnuli reformu odvjetničtva.

Prije nekoliko dana sastala se kranjska odvj. komora, da na poziv ministarstva razpravlja o predloženom mu num. cl. Komora je zaključila, da numerus clausus nije nuždan. U Kranjskoj da neima suviše odvjetnika, nek se dakle odvjetovanju ostavi sloboda. U ostalom reče komora, ako se numerus clausus bude po ostalih komorah primio, onda ga i ona želi za svoj obseg; neće joj se dakle da bude refugium. —

Čovjek nebi mislio, koliko je taj numerus clausus uzburkao jurističke krugove. Svi se slažu u tom, da odvjetničtvu treba reforme; ali ugledan broj s uglednimi i čuvenimi muževi misli, da numerus clausus neće ništa pomoći, da je to puka experimentacija. „Jur. Ztg“ nosi skoro u svakom broju po jedan članak, koji se bori za slobodu odvjetovanja.

Digitized by Google

U br. od 18 srpnja navaljuje upravo žestokimi riečmi na primljenu drugu predstavku, koju da je neka „koterija“ bečkih odvjetnika u glav. skupštini proturala. — „Ger.-Halle“ predlaže u svom 57. br., nek se austrijsko odvjetničtvo organizira poput njemačkoga. U Njemačkoj nemože odvjetnik kod suda zastupati stranku, dok se istomu sudu ne „pripusti“. Ako mu se od suda uzkrati taj „pripust“, može se dotičnik kod ministarstva za pravosudje potužiti; ovo onda odlučuje sporazumno sa višim sudom. Praktička je posljedica takvoj uredbi, da sloboda odvjetovanja u istinu samo na ladanju vlada, dočim je po gradovih broj odvjetnika ograničen pripustom zastupanja kod pojedinog suda. Predlažuć „Ger. Halle“ tu organizaciju iztiče ujedno rak-ranu na tielu austrijskog odvjetničtva, najme nadripisarstvo, te veli da numerus clausus neima smisla, dok se taj korov ne izčupa; a kad se jedanput bude izčupao, da numer. claus. neće trebati.

Odvjetnici na ladanju po d. Austriji ne slažu se ni malo sa bečkimi. Uveo se numerus clausus samo za Beč, ili se on proglasio obćim, njim se svakako najviše o koži radi. „Jur. Blttr“ imadu u 28. br. dopis sa ladanja, u kojem dopisnik odvjetnik veli, da će d. a. odvjetnici kod ministarstva za pravosudje proti predlogom bečkih odvjetnika uložiti prosvjed. Medj ostalim se veli, da se bečkim odvjetnikom hoće numerus clausus, al to da će biti num. cl. samo za Beč i veće gradove; za odvjetnike na ladanju bit će to nevolja.

U Českoj ustaju odvj. kandidati, pa će ustrojiti „družtvo odvj. kandidata u Českoj“.

Skupština, koja se je u tu svrhu sastala, naložila je privremenomu odboru, neka zamoli odbor češke odvj. komore, neka kod sljedeće vanredne gl. skupštine na novo svom silom ustane proti novotariji. Pa ne samo da se tu medj. kandati nezadovoljstvo širi, ogorčenost se širi i velikim dielom odvjetnika. Čitatelji će se sjećati, da je češka komora prošloga mjeseca prihvatila numerus clausus. Protivnici tog opredieljenog broja sazvaše skupštinu českih odvjetnika, koja bi imala zaključiti, nek se primljeni po komori numerus clausus revocira. Kakva je debata u toj skupštini vladala, moći će čitatelji shvatiti, kad pročitaju, da je s a 60 p r o t i 59 glasova zaključeno, da primljeni num. cl. ima ostati, te da ga valja uvesti po cieloj Českoj.

Najviše privržnika ima numerus clausus u Beču. Ako konačno još reknem, da su pristaše tog opredieljenog broja skroz na skroz skoro sami mladi odvjetnici, da stariji slabo dolaze na skupštine — mislim, da sam za danas dosta reko. N—n.

Digitized by Google

Književnost.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marian Derenčin. Knjiga prva — svezak II., III. i IV. Zagreb. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera 1879., 1880.

(Svršetak.)

Nemožemo se u svem složiti sa g. piscem u nekih pitanjih, tičućih se mjestnog ograničenja ženitbenoga zakona za katolike (str. 261—264). Dr. Derenčin drži, da bi bio „valjan brak sklopljen po Hrvata u Parizu pred gradjanskom oblasti, ako mu se neprotivi koja zapreka kan. prava, koja ograničuje njegovu sposobnost, akoprem kanoničko pravo propisuje drugu formu vjenčanja". Ovomu mnenju protivi se očito §. 74. gradj. žen. zak., koji propisuje, da „austrijski katolički gradjanin sklapajući ženitbu u inozemstvu može obsluživati formalnosti propisane ili dopuštene po zakonih one države, samo da ove zadovolje uvjetom, zahtjevanim za valjanost ženitbe po kanoničkom zakonu katoličkom u državi gdje se sklapa ženitba". Ali u Francuskoj kanoničko pravo ne smatra ženitbom civilni brak sklopljen pred gradjanskom oblasti: dakle kad bi Hrvat katolik u Parizu sklopio civilnu tobožnju ženitbu bud s Hrvaticom, bud s Francezkinjom, njegov brak nebi bio valjan u Hrvatskoj. I prije konkordata, na temelju samoga II. poglavja gradj. zak. Unger je scienio [35] „da kad domaći zakon nadovezuje zakonito sklapanje ženitbe na crkovno vjenčanje, ovo bi se imalo obaviti i u inozemstvu, premda inozemski zakon priznaje civilnu ženitbu. A to s razloga, što crkovno vjenčanje ne spada kako n. p. napovjed, u vanjske forme, nego sačinjava unutrnji uvjet čina". Dakle sada u samoj Austriji kad bi državljanin katolik, ili u obće sljedbenik vjeroizpovjesti, koja zahtieva crkovno vjenčanje, sklopio u inozemstvu samo civilnu ženitbu, njegov brak nebi bio valjan u Austriji.

Protivi se takodjer izričnomu propisu §. 3. gradj. žen. zak. mnenje g. pisca, da brak sklopljen u Hrvatskoj medju tudjincem i tudjincem ima se prosuditi „po domaćih zakonih samo onda, ako se nedokaže, da su se stranke pri sklapanju braka podvrgnule drugomu zakonu". Po tom dva Franceza u Zagrebu mogla bi zahtievati od načelnika grada, da ih civilno vjenča. Ali gore navedeni §. 3. gradj. žen. zak. čisto i bistro tomu se protivi kad veli: „Nesmije nijedan katolik ženiti se u cesarevini austrijanskoj drugačije, nego držeć se svih propisa, što ih crkveni zakon ustanovljuje glede valjanosti ženitbe." Očevidno dakle taj §. derogira za slične slučajeve §. 36. gradj. zak.,

[35] System, I. s. 210—2-o izdanje.

Digitized by Google

premda mi mislimo, da i u samoj Austriji, gdje je uzpostavljeno II. poglavje gradj. zak. i obstoji tako rečena ženitba za nevolju (Nothehe), poraba §. 36. gradj. zak. nesmije se tako daleko tjerati, da bi se narinula državi pravna ustanova, koja nije tamo priznata. Civilne ženitbe nema u svoj državi austro-ugarskoj; tudjinci dakle, koji bi htjeli sklopiti taku ženitbu kod nas, nebi imali ni zakona, koji takom ženitbom ravna, niti organa koji bi ga izvršio.

Raspravljajuć ženitbenu zaprieku preljuba g. pisac ističe razliku kako ju svaća državni zakonotvorac u §. 67. g. z., koji se u bitnosti slaže sa §. 13. ž. g. z., a kako crkva u §. 36. naputka, te hvali „mudru ustanovu §. 67. gr. zak., koja u ćudorednom i javnom obziru zaslužuje prednost pred ustanovami kanoničkoga prava o ženitbenoj zapreci preljuba".

Čini nam se, da crkva nije zaslužila toga ukora, koja se je stoljeća borila, dok je mogla prodrieti u savjest naroda sa pravim pojmom preljuba, ograničenim po mosaičkom i po rimskom pravu na prekršaj vjere od strane same žene. Crkvi se ima zahvaliti što su i muž i žena podvrgnuti istomu zakonu, da drže ženitbenu vjernost, te pošto prvo u germanske narode crkveni pojam preljuba utro si put, vidimo Karla V. koji prvi opredieli u kaznenom zakoniku istu pedepsu za mužkarca prejubnika kao i za ženu preljubnicu. Pojam dakle preljuba, kako ga označuje §. 65. gr. zak., nije nikakav tvor državne, nego crkovne mudrosti. Ali drugo je preljub u sebi smatran, drugo je kao ženitbena zaprieka. Samo uvjeti, koji čine preljub po kan. pravu kvalificiranim, vriedni su skloniti zakonotvorca da učini od preljuba zaprieku. Prosti preljub a da nije s njim skopčano obećanje ili tvorno sklapanje ženitbe, ili umor sudruga u svrhu ženitbe, preljub dakle jednostavni, koji, da se poslužimo riečmi g. pisca, nije kadar probuditi nadu u prekršitelja bračne vjere, da će nakon razpusta svoga braka moći uzeti osobu, koja je predmet nedopuštene njegove ljubavi (str. 336), ostaje zločinstvo, koje zaslužuje kaznu, ali nema razloga da postoji ženitbena zaprieka, jer taki prosti preljubi nevode k ženitbi. Stoprv kad im prethodi ili kad ih usljedi ili prati (što je isto po kan. pravu) obećanje uzeti se, preljub radi o glavi obstanka ženitbe, — te je potrebito da zakonotvorac unapried osujeti svaku nadu krivca, da će moći obećanje ispuniti. A to obećanje u obće predmnieva se po kan. pravu, netom preživjeli suprug hoće da uzme osobu s kojom je obćio.[36] Vrlo je dakle praktična zaprieka preljuba, kako ju je ustanovilo kan.

[36] Philipps — Lehrbuch des Kirchenrechts, II. Abtheilung — s. 1056. (Izdanje 1862) — Schulte Handbuch des Kath. Eherechts — 1855 — s. 312, 313.

Digitized by Google

pravo i potiče iz poznavanja realnoga života, — dočim je nepraktična sa dvajuh gledista onaka, kakvu ju je civilni zakon označio: prvo jer preljub, kad nije učinjen s obećanjem uzeti se, redovito se ograničuje na prelazne zadovoljenje strasti; drugo, jer sudbeni dokaz preljuba, kako ga zahtieva §. 67. gr. z. i §. 13. gr. ž. z. mal ne u totalitetu slučaja je nemogućnn ili vrlo težak.

Nečini nam se pak da se grčko-istočna sjedinjena crkva odaljuje u onoj zaprieci od jezgre katoličkog prava, pošto po onoj sam preljub nije dostatan da postane zapriekom, nego se zahtieva namjera „ut possit postea nubere illi quocum hoc peccatum commisit". [37] Takodjer i conjugicidium biva uz istu namjeru zapriekom po kan. pravu grčko-istočne sjedinjene crkve. [38]

G. pisac stavlja si pitanje (str. 345) o zabrani „ecclesiae vetitum" — quid juris" ako bi papa kakvu ženitbu zabranio pod pretnjom ništetnosti, ako joj inače nestoji na putu razkidajuća koja zaprieka kanoničkoga prava, sadržana u naputku? Za taj slučaj scieni Dr. Derenčin, da bi svjetovni sudac imao smatrati ženitbu valjanom, pošto ima crpiti ustanove kan. prava jedino iz naputka. Ovo njegovo mnenje protivi se smislu §. 67. naputka, jer ako ovaj priznaje biskupu pravo zabraniti radi zamašnih razloga ženitbu, kako nebi se to pravo priznalo papi, iz kojega potiče vrelo svake jurisdikcije pojedinih biskupa, i koji je kao pastor supremus ovlašten izvršivati u svakoj diecezi vlasti dotičnoga biskupa? Analogija dakle §. 67. naputka bila bi dostatna svjetovnomu sudcu, da poštuje zabranu pape. Ali sva ratio legis ženitbenoga zakona od 8. list. 1856. nalagala bi mu tu istu dužnost, jer o valjanosti ženitbe medju katolici jedino može duhovni sud izreći osudu (čl. X. Konkordata, §. 3. gr. ž. z., i §. 69. naputka). Takovi slučajevi pako su izvanredno riedki, malo kad se spominju, a stoji u tradiciji svete stolice vazda postupati u dogovoru sa svjetovnom vlasti, kad obstoji medju jednom i drugom tako svečani ugovor kako je konkordat.

Liepo razpravlja g. pisac (str. 453, 454) ženitbenu zabranu katolicizma, i podpuno dokazuje da najnoviji ženitbeni i interkonfessionalni zakoni, stvoreni za zemlje zastupane u carevinskom vieću, nisu preinačili ustanove §. 111. gr. z., dakle da ostaje i sada nerazriešiv brak s početka mješovit (medju katolici i akatolici), ili koji je postao takovim nakon sklopljene ženitbe, pak makar jedan suprug prešo u bezvjerstvo.

G. pisac usporedjuje propise gr. zak. (§§. 112—114), i gr. žen. zak. (§§. 23—27) s onim naputka (§. 246—251) te tvrdi (str. 461. in notis), da prvi pružaju veću sigurnost, nego neizvjestni kanonički

[37] Papp Szillagy o. c. s. 461, 462.
[38] Papp Szillagy o. c. ibid.

Digitized by Google

propis §. 246. naputka, po kojem, ako preživjeli suprug iznese samo okolnosti, koje su vrstne poroditi moralnu izviestnost da je drugi suprug umro, župnik ima ga opomenuti, neka se ponajprije obrati na državnu vlast, koja ima većih sredstva za izsljedivanje čina, i kojoj pripada izdavati proglašenje smrti u obziru posljedicâ gradjanskih. Navadja g. pisac primjer biskupa senjskoga, predšastnika današnjega, koji je dozvolio, da sklopi novi brak supruga čovjeka, o kojom se je moglo jedva šest mjeseci držati da ga je nestalo. U ovom slučaju držimo, da je biskup senjski prekršio §. 249. naputka, po kojem u slučaju, da sud crkveni scieni da proti iznovičnoj ženitbi neima zapreke, ima to priobćiti višjemu sudu zemaljskomu, medjutim „ad conjugem nullam dirigat communicationem, antequam mortis declaratio relate ad effectus civiles firma consistat". Upitni biskup u slučaju o kojem se radi, netom se osvjedočio o smrti izčeznula supruga, nije smio još dozvoliti da se sklopi brak, nego prijaviti slučaj banskom stolu, da ovaj po nadležnom sudu dade povesti postupak o proglašenju smrti izčeznula supruga. Medjutim o svojoj odluci nije imao ništa priobćiti živomu suprugu, nego počekati dokle bude gradjanski sud svoj postupak dovršio, i stoprv kad bi dotična odluka stigla, te bila povoljna, mogo je odrediti župniku da molitelj može stupiti u novi brak. Uprkos tomu prekršaju zakona od strane crkovnoga suda, novi brak je valjan, kako to dobro opaža g. pisac, ali supruzi imali su podpasti pedepsi predvidjenoj po §. 507. kaz. zak. (§. 35. gr. ž. z.).

Što se tiče vriednosti propisa naputka predmet je tako važan da bi zaslužio posebnu raspravu. Opaziti ćemo, da i na ovom polju državna i crkovna vlast tako su udesile svoje odnošaje, da jedna dolazi u pomoć drugoj, kako bi se izvan sumnje stavila smrt izčeznula supruga. Crkvi je stalo najviše do materialnog dokaza smrti, i s toga njoj nije dostatna ona predmnieva smrti, kojom se zadovoljava gradjanski sudac (§. 247. nap.), te crkovni sud uprkos proglašenoj smrti može ne dozvoliti novi brak. [39] Za taj slučaj sukoba medju svjetovnom i crkovnom oblasti, našlo

---

[39] Ovaj postupak crkovnog prava obara pravnu predmnievu smrti, koju tako odriešito pobija Unger, a ne poznaje „Code Napoleon" (art. 115—138), niti oni zakonici koji ga, kako Belgijski i Badenski, sliede. Sudac po ovih zakonicih može proglasiti izčeznula samo odsutnim. Francezki zakonik još je strožiji od kan. prava, koje zahtieva moralni dokaz smrti izčeznula, da se može preživući suprug opet vjenčati, — dočim onaj ne drži da je riešena ženitba očitovanjem odsutnosti (čl. 139 — Rogron, Code Civil — Bruxelles 1851, str. 47). „En admeldant même l'opinion des auteurs, qui veulent que l'absent soit presumé mort, cette présomption est impuissante pour jamais compre, un contrat aussi unportant que le mariage". Ovako Rogron kod tumačenja čl. 139. Code Civila.

Digitized by Google

se je vrlo shodno sredstvo izravnanja. Naime vrhovno sudište gradjansko ima pravo zahtievati, da se u tom slučaju druga molba crkovna očituje. Potvrdjuje li ova osudu I. molbe crkovne, — vrhovno sudište gradjansko odbija molbu preživjeloga supruga. Nisu li dvie molbe crkovne složne, treća crkovna molba izreći će konačnu osudu, koje se ima držati vrhovni gradj. sud (§. 27. gr. žen. zak.). Za obratni slušaj, da gradj. sud odbija proglašenje smrti, a crkovni drži da je ova dokazana, isti bi se postupak držao. „Sa ovimi različitimi osudami, veli Nardi,[40] postizava se taki stupanj sigurnosti (o smrti ili o življenju izčeznula supruga), koliko se može više zahtievati. Konačno izvršenje ostaje u rukuh države, a dok se ono ne obavi, nije slobodno suprugu novi brak sklopiti". — In summa summarum u slučajevih, da usljed izčeznuća jednoga supruga drugi hoće da novi brak sklopi, crkovni sud ne smije nigda dozvoliti ga prvo nego gradjanski sud nije svoju osudu izreko o sbivšoj se ili nesbivšoj se smrti izčeznula. Samo što crkovni sud nije vezan na civilnu osudu, te mu pripada o slučaju konačna rieč, a to razložno, jer pošto je on nadležan suditi, dali obstoji ili ne, impedimentum dirimens još trajuće ženitbe, — on sam ima i suditi, da li izčeznuli suprug živi ili je mrtav.

Držao sam za shodno malo obširnije pregledati ovaj dio „Tumača", koji razpravlja tako važnu stranu gradjanskoga zakona, a nastojao sam svoju dužnost obaviti služeć se onom slobodom kritike, koja često kod nas ne vrši svoje zadaće, jer pristrano ili posvemašno odsudjuje ili hvali književna djela. Taki pako neutrudivi predstojnik, pronicavi i svestrano izobraženi pravnik, kakav je g. dr. Derenčin, može mirno podnositi svaku bezpristranu kritiku.

Prof. **Vojnović.**

Viestnik.

Hrvatski sabor nastavio je 11. odnosno istom 13. listopada svoje sjednice. Gotovo sav rad koncentrira se za sada u odborih, a medju ovimi najviše u odboru financijalnom, koji već 14 dana razpravlja proračun kraljevine za 1881. U osnovi vladinoj o proračunu uvršteno je za pravosudnu struku redov. izdatka 1,106.217 for., a izvanred. 71.040 for., dakle ukupno: 1,177.261 for. Odbor je prihvatio uz neke iznimke vladin predlog. Os imovoga znamenitija je osnova o promjeni izbornoga reda, o kojoj je onomadne počeo odbor razpravljati.

— Odlikovanja. Nj. c. kr. apoštol. Veličanstvo blagoizvolilo je premilostivo podieliti predstojniku odjela za nutarnje poslove kr. hrv. zemalj. vlade, Jovanu Živkoviću kao vitezu reda željezne krune II. raz. barunstvo sa pridjevkom „Fruškogorsky"; a vitezu Franji Schönholzu, predsjedniku kr. sudb. stola u Vukovaru, „priznavajuć dugotrajno, vjerno i odlično službovanje njegovo" red željezne krune III. razreda.

---

[40] Dir. matr. cal. pag. 334.

Digitized by Google

— Obćenje hrvatskih sudova s austrijskimi. Bečke a po njih i domaće novine priobćuju viest, da je kr. zemalj. vlada obznanila, da ona kraj malena broja osoblja u svom uredu za prevadjanje nemože zadovoljiti zahtjevom austrijskih sudova, da se prevode oni od hrvatskih sudova u hrvatskom jeziku pisani spisi, koji se sastavljaju na temelju bečkih molba, van da se za prevadjanje obećaju ustanovljene prevodne pristojbe. — Austrijsko ministarstvo odredilo je usljed toga, da se takovi spisi prevode isto onako, kao što je to običajno kod drugih stranih spisa, a hrvatskim jezikom sastavljene molbe hrvatsko-slavonskih sudova, da se predlažu na prevod austrijskomu ministarstvu pravosudja.

— Kr. stol sedmorice i kr. banski stol kraljevine Dalmacije Hrvatske i Slavonije preselit će se iz svoje dosadanje sgrade u kuću, zvanu „Narod. dom“, u kojoj bijaše do sada smještena akademija i arkeologički muzej.

— Prieki sud. Kr. vladni odjel za nutarnje poslove u porazumku sa vladnim odjelom za pravosudje izdao je proglas, u kojem se veli, da su u nekih predielih Slavonije učestala zločinstva razbojstva i grabežnoga imorstva, zatim zločinstva paleža, čim je uzdrmana sigurnost života i imetka, pa jer za odstranjenje toga zla do sada odredjene naredbe nisu koristile, naredjuje se prieki sud za zločinstva grabežnoga umorstva, razbojstva i paleža, i to u obsegu podžupanija: osječke, djakovačke, virovitičke i požežke uključiv gradove Osiek i Požegu.

— Ljudevit pl Belošević, kr. kot. sudac u Čabru, ustrielio se je 28. rujna o. g.

— Lepoglavsku kaznionu posjetio je prošloga mjeseca g. Carpentier, drž. odvjetnik u Bordeauxu, koji probaviv nekoliko dana u Zagrebu otidje u Lepoglavu da prouči kaznionu. Čujemo, da se je o njoj vrlo pohvalno izrazio.

— Čuveni profesor poviesti ruskoga prava na Kijevskom sveučilištu, M. F. Vladimirskij Budanov boravi od njokoliko danah u Zagrebu i ostat će dulje vremena ovdje, da prouči u ovdješnih arkivih neizdane jošte spomenike prava našega.

Književnost. Djelce g. M. Tauffera „Der kroatische Strafgesetzentwurf“ našlo je svagdje vrlo prijaznu kritiku, a ne manje i osnova hrvatskoga kaz. zakona, izradjena po presviet. g. M. Derenčinu. Sve gotovo strukovno novinstvo njemačko, a dielomice i taljansko osvrne se na radnju ovu. Mi smo te izjave registrovali, još nam preostaje jedna. „Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit“ oglasi u br. 20. o. g. spomenutu već radnju g. Tauffera te nadoveza na nju svoje opazke. List taj veli, da je to u austro-ug. monarkiji treća zakonarska radnja u području kazneno-pravnom, najme: ug. zak. kaz. austrijska osnova i sada hrvatska. Pisac žali „takov partikularizam na legislativnom polju“, pa veli da je to osjećao i g. Tauffer i zato da se u svom spisu trudi dokazati potrebu posebnoga kaz. zakona za Hrvatsku. Spomenuti list nije osvjedočen o toj potrebi, ali ipak zahvaljuje se g. Taufferu, što je svojom knjižicom upoznao njemački juristički sviet sa načeli te moderne zakonodavne radnje, „koja potiče izključivo iz pera dra. M. Derenčina, načelnika pravosudja trojedne kraljevine, koji je poznat kao eminentni pravnik i energičan organizator“. Djelce g. Tauffera hvali se u ostalom i preporuča njemačkim pravnikom.

— Законъ Винодолский. Подлиниолй тексту съ рускимъ переводомя, критическими замяеничами и обяъскениъми. Трудъ В. В. Ягича. С. Петербургъ 1880. O vrlo zanimivom ovom djelu našega zem-

Digitized by Google

ljaka prof. Jagića progovorit ćemo u jednom od najbližih brojeva „Mjesečnika“ obširnije i svraćamo nanj već sada pažnju svojih štioca.

— Sbirka obrazaca za gradjansku sudbenu struku. Sastavio Adolfo Rušnov, vieć. tajnik kr. stola sedmorice. II. dio. Nakladom sveučilištne knjižare Franje Župana (Albrecht i Fiedler) u Zagrebu 1880. Ciena 1 for. 20 nvč.

— Tumač k općemu austr. gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marijan Derenčin. Knjiga I. Svezak 5. — Nakladom sveučilištne knjižare Franje Župana (Albrecht i Fiedler). U Zagrebu 1880. — Ciena 1 for. Ovim svezkom svršena je prva knjiga Tumača.

Imenovanja. Gjuro Banjanin i Ivan Radivojević imenovani su tajnici sudb. stola prvi u Petrinji, drugi u Gospiću; sudb. pristavi X. dnev. razreda: Ivan Matković, Gjuro Štefanović, Julio Tartler, Lazar Savić, dr. Bogdan Medaković, Dragutin Mikić, Gjuro Baumeister, Ivan Obajdin, Ladislav Bauer, Gjuro Trbljanić, Gjuro Liščić, Dragutin Ferić, dr. Tajčević, Kosta Radoslav i Škender pl. Vučetić — imenovani su sudb. pristavi IX. dnev. razreda; Janko Šibenik, absolvirani pravnik imenovan je bezplatnim prav. vježb. u obsegu c k. krajiškoga banskoga stola

Natjecaj. Kod kr. kot. suda u Stubici prazno je mjesto kot. pristava. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. Molbenice se šalju predsjedničtvu kr. sudb. stola varaždinskoga.

Stečaji. Makso Deutsch protok. trgovac u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. i u. im. odvjet. Nikola Crnković, zam odvj. Daubach. — R. pr. 15. siečnja 1881.

— Ed. Covacich i C. Altmann u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. dr. St. Andrijević, zam. dr. Fr. Klaić, uprav. im. Ferdo Devidé. — R. pr. 8. siečnja 1881.

— S. T. Srbić bivši protok. trgovac u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. i upr. im. odvj. dr. Zahar, zam. odvj. Albert pl. Ferić. — R. pr. 4. siečnja 1881.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. vanjski članovi pravničkoga družtva

za godinu 1875.

Marković Hugo 3 for.

za godinu 1876.

Marković Hugo 6 for.

za godinu 1877.

Šimunčić Škender 6 for., Marković Hugo 6 for.

za godinu 1878.

Poturičić Jovo 8 for., Marković Hugo 6 for., Tatomirović Stevo 3 for., Šlajmer Ferdo 3 for.

za godinu 1879.

Gjurašin Stjepan 3 fr., Šimunčić Skender 3 fr., Pekarek Adalbert 3 fr., Hofstätter Rud. 3 fr., dr. Korejzl 3 for., Belošević Gjuro 3 for., Gvozdanović

Digitized by Google

Vlad. 3 for., dr. Čalogović Ad. 3 for., Broš Ignj. 3 for., Vlasak Adolf 3 fr., Marković Hugo 6 for., Michailović Risto 3 for.

za godinu 1880.

Belošević Ljudevit 6 for., Brelić Franjo 3 for., Florijan Gjuro 3 for., Boruvka 3 for., Jelenc 3 for., Kutnar Fr. 3 for., Lukić 3 for., Rebrača Lj. 6 for., Ivkanec Lj. 3 for., Bogdanov Jovan 3 fr., Čermak J. 3 fr., Modranyi Lj. 3 fr., dr. Posilović Mio 3 fr., Spiess Drag. 6 fr., Strišković Gjuro 3 fr., Vlasak Ad. 3 for., Franić Josip 3 fr., Peklić M. 3 for., dr. Starčević David 3 for., Sigović Nikola 3 for., Galjer Josip 3 for., Ladenhaufen Gjuro 3 for., Rotter A. 3 for., Baić M. 3 for., Balogh dr. Lad. 3 for., Korka K. 3 for., Kallaj A. 3 for., Kiš D. 3 for, Loja D. 3 fr., Nović Jefto 3 for., dr. Ružić Ivan 3 fr., Rojc Milan 3 fr., Schönholz vit. Franjo 3 fr., Tarbuk vit. Eduard 3 for., Vagjon Fr. 3 for., Treščec Gj. 3 for., Vranjičan A. 3 for., dr. Dimitrijević Stevo 3 for., Kovač Ivan 3 for., Nikolajević Svetozar 3 for., Popović Stevo 3 fr., Budisavljević pl. Bude 3 fr., Vrban Vj. 3 fr., Begić Ivan 3 fr., Matanšek pl. V. 6 for., Markovac A, 3 fr., Schmid Fr. 3 fr., Rijaček 3 fr., Kureš 3 for., Valon 3 for., Kottnauer Fr. 3 for, Mladjenović Josip 3 for., Balling Otokar 3 for., Remetin Srećko 3 for., Šmauc Drag. 3 for., Janeković 3 fr., Tomić Jovo 3 fr., Bišćan Nik. 3 fr., Löwenthal Julio 6 fr., Hofstätter Rud. 3 for., Pekarek Adalb. 3 for., Gvozdanović Vlad. 3 fr., Marković Hugo 3 for., Broš Ignj. 3 for., Hadžić Milan 6 for., Hrvat Mirko 3 for., Šabarić M. 3 for., Tatomirović St. 3 for., Maichsner Drag. 3 for., Padavić Tomislav 3 for., Šlajmer Fr. 3 for., Gmaz Stjepan 3 for., Ruvarac Lazar 3 for., dr. Koić K. 3 for., Floršitz Josip 3 for., Stojanović Miloš 3 fr., dr. Jakšić Nik. 3 for., Brusić Petar 3 for., Laudenbach Josip 3 fr., Rikati Gjuro 3 for., dr. Peičić Aleks. 3 for., dr. A. Rogulić 3 for., Stojšić K. 3 for., Kettig Ferdo 3 for., Risto Michailović 3 for., Novaković Tomislav 6 for.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VI.

Br. 12.

Zagreb 1. prosinca 1880.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“,

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Razpravni dio.

Strana

Dr. **Ivan Ružić**: Ocjena osnove kaz. zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku (Nastavak) 469

Dr. **Hofman**: O predbilježbi, opravdanju predbilježbe i uredovnoj izpravi §. 518. gr. p. p. 477

Dr. **Ant. Randa**: Ob obvezah, naknaditi štetu iz činah nedozvoljenih po austrijskom pravu gradjanskom (Iz českoga „Právníka) 484

Izravni i neizravni porezi i kako djeluju. (Svršetak) 491

II. Praktički slučajevi.

I. Gradjansko-pravni:

a) Nije smetanje posjeda, ako se zemljište, što no je obterećeno služnošću prava vožnje, pregradom zatvori, ako je ovlašteniku na služnost predan ključ, da otvara pregradu („G. Halle“) 500

b) Ako diete uzme nemoćnu svoju majku na hranu i u obskrbu, valja predmnievati da to čini bezplatno, izpunjivajuć jedino svoju djetinju dužnost, pa mu s toga nepripada pravo naknade proti ostalim subaštinikom, pozvanim na majčinu ostavinu 501

c) Vjerovnik nasljednikov ima pravo povesti ovrhu i na nekretnosti zapisane nasljedniku te providjene jednostavnom zabranom obterećenja i prodaje (§§. 695., 774. o. g. z.) 504

d) K §§. 878. i 1174. o. g. z. 504

II. Kazneno-pravni:

a) **Adalbert Šek**: O pojmu periodičnog tiskopisa (K §. 7. t. z. od 15. prosinca 1862.) 506

b) **LIK**: Je li pogoršanje pod stečaj padše nekretnine po kaznenom zakonu kažnjivo? 508

III. Upravno-pravni:

a) Može li se policajni zabraniti, da se u gostioni neizvjesi slika neke treće osobe, koja (slika) bila je slikaru povraćena pa ju od njega drugi kupio? 511

b) Liečnici moraju i noću doći k bolestniku, ako ih tko pozove (Zeit. f. V.) 512

Književnost: a) A Szabadságvesztés-büntetés különféle itd. 513

b) Prijateljem hrvatskoga naroda 515

Viestnik (Prilog) 517

Digitized by Google

Ocjena osnove kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za Hrvatsku.

Piše dr. Ivan Ružić.

(Nastavak.)

Glava III.

Pokušaj.* Da je u osnovi postavljena definicija pojma o pokušaju, ako ne suvišna, to barem nepodpuna, vidi se takodjer iz §. 33. osnove, u kojem se sasvim dobro razlikovati daje dovršeni pokušaj od nedovršenoga, unatoč tomu da §. 30. sadržaje jedino formulu za nedovršeni pokušaj.

Prema §. 33. najme „nije pokušaj kaznjiv, ako je činitelj . . . . odustao od dovršenja započeta zločinstva ili prestupka, ili ako je . . . uklonio posljedak, potrebit za dovršenje zločinstva ili prestupka".

Kada stoji u moći činiteljevoj „odustati od dovršenja započeta" zločina, kada on izvedenje prekinuti može: tada se kaže da je pokušaj nedovršen.[100] Kada je pako zločin dovršen s obzirom na čin, nu ne u pogledu učinka,[101] ili kada je — po

---

* Na strani 422. Mjesečnika br 11 treba čitati umjesto: „Jer se može s jedne strane tvrditi, da je onaj, koj u svrhu izvedenja zločina potrebna sredstva pribavlja, ista zatim rabi i zločin počini, započeo počinjenje zločina već sa probavljanjem potrebnih sredstva . . . znači započeti izvadjati zločin", — ovaki: „Jer se može s jedne strane tvrditi, da je onaj, koj u svrhu izvedenja zločina potrebna sredstva pribavlja, ista zatim rabi i zločin počini, započeo počinjenje zločina već sa pribavljanjem potrebnih sredstva, dą dakle pribavljanje potrebnih sredstva znači započeti izvadjati zločin" (Op. Ured).

[100] J. Ortolan, Élément de droit pénal, §, 1025. „Ces expressions suspendue, manqué son effet, comprennent les deux cas progressife de la tentative inachevée et de la tentative achevée". Sravni u pogledu „délit manqué" bilj. 105. — Dr. A. F. Berner, Lehrbuch §. 179. — I. Mitterbacher, u Ger. Zeitung, 1878 br. 80.

[101] E. F. Klein, Grundsätze d. gem. deut. u preus. peinl. Rechts, §. 145. („delictum perfectum").

Digitized by Google

zahtjevu objektivne formule — sve učinjeno, što je bilo potrebno [102] za polučenje svrhe (posljedka), ili kada je — polag subjektivne formule — činitelj sve izveo, što se je njemu činilo nuždno za polučenje svrhe, [103] ili kada je činitelj bezuspješno izvršio djelo potrebno za izvedenje, [104] kada činitelj može jošter zapriečiti posljedak: tada je pokušaj dovršen.

Sa dovršenim pokušajem nesmije se pomješati neuspjeli (promašeni) pokušaj. [105] Svaki promašeni pokušaj je dovršen, ali nije svaki dovršeni pokušaj promašen. Kada je žrtva izpila njoj namjenjeni otrov, tada je otrovnik pokušaj dovršio; ali tekar kada otrov uzkrati smrtni učinak, je dovršeni zločin postao promašenim. [106]

Odredjujuć dakle §. 33. osnove pod br. 2 da je pokušaj nekaznjiv, ak: je činitelj uklonio posljedak potrebit za dovršenje zločinstva i prestupka, imao je pred očima samo dovršeni, nipošto pako promašeni pokušaj, t. j. onaj pokušaj „gdje unatoč dovršenom izvadjanju izostane po-

---

[102] H. A. Zachariä, Lehre vom Versuche der Verbrechen sv. I., §. 16. str. 24 i sl.; Dr. E. Osenbrügen, Abhandlungen aus dem deut. Strafrecht, sv. I., str. 34 i sl. Dr A. Geyer, Über die Strafbarkeit untauglicher Versuchshandlungen, u Gerichtssaal, 1866., str. 34 i sl.; I. I. Haus, l. c. br. 418.

[103] C. R. Köstlin, System, I. str. 243 i 239: „Ber beendigte Versuch ist für des Thäters Bewusstsein das vollendete Verbrechen selbst". — M. v. Buri, Abhandlungen aus dem Strafrecht, str. 52 i sl.; — isti u Goltdammers Archiv, 1877. str. 267 i sl.

[104] Dr. A. F. Berner, Lehrbuch d. deut. Strafrechts, §. 179.; isti u Gerichtssaal od god. 1865., str. 96, i napokon u Verhandlungen d. XIII. deut. Juristentages, I. sv., str. 112 i sl.

[105] Pod nazivom neuspjela pokušaja (delitto frustratto, mancato) označuju u Italiji počam od G. D. Romagnosi-a (Genesi del diritto penale, §. 623. i sl.), a u Francuzkoj još od prije, kao što to i Romagnosi priznaje, — sâm dovršeni pokušaj. — Sravni J. Ortolan, Éléments de droit pénal, §. 1025.: „la tentative achevée, autrement dite délit manqué"; dočim pako smatraju nedovršenim pokušajem, doklegod od volje činiteljeve zavisi zapriečiti posljedak. Chauveau et Faustin — Hélie, l. c. II., 31 i sl.; P. Rossi, l. c 33. Fr. Carrara, Pensteri, str. 23 i sl. — Sravni E. Brusa, l. c. str. CXXV, koji je proti svakom razlikovanju pokušaja.

[106] Dr. Berner, Verhandlungen d. XIII. deut. Juristentages, I. sv. str. 111.

Digitized by Google

sljedak uslied okolnostih, koje su neovisne od volje činiteljeve". [107]

Izraz §. 33. br. 1 „odustati od dovršenja započeta zločinstva ili prestupka" obuhvaća pako sve slučajeve nedovršenoga pokušaja te nije ništa drugo van „pozitivna oznaka, koja se može umjesto negativne oznake „nedovršeni pokušaj" kao s ovom istoznačan postaviti; ako dakle slučajevi, gdje „je činitelj posljedak uklonio", nebi bili slučajevi dovršenoga pokušaja, to nebi onda ništa bili, t. j. zakonodavac bi bezpredmetno govorio". [108]

Od dovršenoga pokušaja nemože se više „odustati", a kod nedovršenoga nije potrebno „ukloniti posljedak". [109]

Iz ovoga proizlazi da je u §. 33. br. 2 dovršeni pokušaj priznan i uvažen, premda za njega u §. 30. definicija neglasi. Ako je ova za dovršeni pokušaj suvišna bila, onda je nije trebalo ni za nedovršeni pokušaj postaviti, a ako je potrebna za ovaj to je svakako i za onaj, te se radi toga nepodpunom ukazuje. S druge strane nije uklonjenje posliedka smjelo biti razlogom, da se kazan ukine, ako se nije prije (u §. 30.) označila uloga dovršenomu pokušaju, koju bi imao kod utemeljenja kaznjivosti. Nekaznjivost je obećana za ono djelo, koje u obće nije niti kaznjivim izrečeno. [110]

Prelazeć na same uvjete, po kojimi je pokušaj nekaznjiv, moram već unapred spomenuti da izkustvo nepoznaje takova slučaja, gdje bi bila podignuta obtužba radi pokušana zločina, i gdje bi činitelj s toga odriešen bio, jer je prigovorio da je iz vlastitoga nagona od izvedenja zločina odstupio.

One iste okolnosti najme, polag kojih možemo ustanoviti, da je zločin pokušan, biti će takodjer povod da je činitelj proti

---

[107] Dr. Berner, Verhandlungen, str. 125. — Sravni izim gori navedene francuzke i talijanske pisce najpače J. J. Haus, l. c. br. 421, koj se u pogledu dovršenoga pokušaja sa Bernerom slaže.

[108] Dr. Berner, Verhandlungen, str. 132.

[109] Dr. Berner, Verhandlungen, str. 131; J. Ortolan, l. c.

[110] Dr. L. Cohn, Zur Lehre vom versuchten und unvollendeten Verbrechen, str. 37 i sl.

Digitized by Google

svojoj volji zapriečen bio izvesti naumljeni zločin; i ako je on s druge strane iz vlastita nagona odustao od izvedenja nakanjenoga zločina, tada će opeta manjkati okolnosti, kojimi će biti moguće ustanoviti da je zločin pokušan. [111]

S toga se ukazuje za zakonodavstvo nepraktičnim pravilo, da onaj, koj je započeo izvadjati zločin, nu je dobrovoljno od njegova izvedenja odustao, nekaznjivim ostane.

Neglededć na ovo imao bi polag obrazloženja motiva pokušani zločin kaznjiv biti pod istimi uvjeti, polag kojih dovršeni zločin prestaje biti kaznjivim.

U §. 29. osnove najme izrečeno je da „kradja, pronevjerenje, prevara, oštećenje stvari, sakrivanje itd. prestaju biti kaznjivimi, ako dobrovoljno krivac sam ili njegovim nastojanjem tko treći naknadi štetu prije, nego li je kaznenomu sudu, državnomu odvjetničtvu ili oblasti sigurnostnoj došlo do znanja da na krivca pada sumnja takova kaznjiva djela". Prema §. 33. pako „nije pokušaj kaznjiv, ako je činitelj iz vlastita nagona odustao od dovršenja započeta zločina, ili ako je prije nego se je doznalo za njegovo djelo iz vlastita nagona uklonio posljedak, potrebit za dovršenje zločina".

Kao što su u motivih osnove rieči: „od svoje volje" i „iz vlastita nagona" sa jednim primjerom razjasnjene, morao bi zaključiti da je pokušaj kaznjiv i tada, kada je činitelj dobrovoljno (od svoje volje) odustao od dovršenja započeta zločina ili uklonio posljedak, potrebit za dovršenje zločina; dočim dovršeni zločin nije kaznjiv, ako je tat, varalica itd. (§. 29.) dobrovoljno naknadio štetu.

On netreba toga činiti „iz vlastita nagona", kao što se to zahtjeva za pokušaj. Čini se — osobito ako se predlozi cislajtanskog saborskog odbora za kazneni zakon ka §. 49. tamošnje osnove prispodobe sa obrazloženjem §. 33. naše osnove — da se polag osnove vlastiti nagon na „pokajanju" temeljiti ima, premda osnova naročito u §. 29. izbjegava sam izraz „uspješno

[111] Dr. R. E. John, l. c. str. 220 i sl.

Digitized by Google

pokajanje", što se samo odobriti mora, nesamo s toga, jer mu je uporaba dvojbena, već i s toga, jer se kazneni zakon — barem u tom pravcu — sa pokajanjem činiteljevim niti najmanje baviti neima, jer pokajanje predpostavlja moralni motiv, o kojemu nesmie ovisiti riešenje o kaznjivosti ili nekaznjivosti, kolikogoder bilo opravdano i potrebno kod odmjerenja kazni motive činiteljeve uvažiti. [112]

Nadalje prestaju polag osnove biti kaznjivimi kradja, pronevjerenje, itd. (§. 29.), ako je krivac naknadio štetu, unatoč tomu da je izim kaznenoga suda, državnog odvjetničtva ili oblasti sigurnosti, svatko drugi saznao da na njega pada sumnja kaznjiva djela; dočim pokušaj ostane kaznjiv i onda, kada je nesamo kazneni sud, državno odvjetničtvo ili oblast sigurnostna, već i svatko drugo doznao za djelo činiteljevo.

K tomu stoji u protuslovju izreka: „ako je (činitelj) prije nego se je doznalo za njegovo djelo, iz vlastita nagona uklonio posljedak" itd., jer ako se je i doznalo za njegovo djelo, može on još uvjek iz vlastita nagona posljedak ukloniti, doklegod on sâm nezna da se je za njegovo djelo doznalo. Dotle se njegov čin s obzirom na kaznjivost isto tako karakterizuje kao i prije, nego li se je zanj doznalo. [113]

Da se dakle nerazmjerje izmed ustanove §. 29. i §. 33. osnove odstrani, morao bi se rabiti takov izraz, koj bi kazao da je činitelj istina od svoje volje radio, nu da nebude sudac silio iztraživati motiv činiteljev, dali je volja ovoga najme bila slobodna ili ne. Izrazi: „od svoje volje", „iz vlastita nagona" i „uspješno pokajanje" mogli bi samo pometnju izazvati. Izraz „vlastitom djelatnosti" pako, kao što ga rabi kazneni zakon za Njemačku, bi najbolje onim uvjetom udovoljio, jer on „sadržaje s jedne strane zahtjev dobrovoljnosti i odbija s druge strane zahtjev, da se dobrovoljnost na stanovitih moralnih motivih temelji. [114] Vlastita djelatnost stoji naprotiv tudjoj djelat-

---

[112] Prof. dr. Hiller, u Verhandlungen des XIII. deut. Juristentages, II. sv. str. 252; Dr. Berner, ibidem, sv. I. str. 132.

[113] Dr. Berner, l. c. str. 133 i 141.

[114] Dr. F. C. Oppenhoff, Commentar str. 91.

Digitized by Google

nosti, a kao djelatnost i naproti djelovanju naravskih sila: time je dobrovoljnost označena. Vlastita djelatnost ostane djelatnost i tada, kada neproizliče upravo iz moralnoga povoda osobito iz pokajanja: time se dobrovoljnost točno od motiva luči". [115]

Izim toga su rieči „prije nego se je doznalo za njegovo djelo" „nesamo suvišne i nesamo da nepravedno stežu, već stoje upravo u protuslovju sa bitnom ratio legis". [116] Bojazan pred kaznom se navadja kao razlog, koj bi morao izključiti da jur odkrito djelo nekaznjivim bude. Nu ako zakonodavstvo i znanost priznaje bojazan pred kaznom dovoljnim motivom za činitelja kod nedovršenoga pokušaja, to zaista neima momenta da se bojazan pred kaznom kod dovršenoga pokušaja neima smatrati opravdajućim motivom. [117] Moglo bi se kazati da se nekaznjivost ima izključiti barem radi javne sablazni, koju prouzročuje dovršeni pokušaj. Taj moment javne sablazni je veoma problematičan i neima mu mjesta kod svih zločina. Pokušaj netreba da sa odkrićem u javnost dodje. I pojedini čovjek može pokušaj odkriti. Javnoj sablazni odgovara takodjer zadovoljština dana javnoj pravnoj sviesti, kada je činitelj posliedice svoga djela podpuno odstranio. [118]

Niti rieč „činitelj" nije sretno odabrana, jer polag strogog smisla [119] njezinog bi morali biti napose dionici izključeni od

---

[115] Dr. Berner, l. c. str. 141. Dr. J. Glaser, Studien z. Entwurf d. öster. Strafgesetzes, str. 111, bilj. 10, koj kaže da sa izrazom „iz vlastita nagona" scheint nicht viel gewonnen, weil noch immer der Zweifel bleibt, ob auch Derjenige straflos wird, der durch Bitten, Drohungen u. s. w. bestimmt, von der Vollendung des Verbrechens absteht. Hier verdint die Fassung des nordd. Gesetzes den Vorzug"; C. R. Köstlin, System, str. 239, bilj. 4. — I. I. Haus, l. c. br. 420, br. 430 i 431.

[116] Dr. Berner, l. c. str. 141.

[117] Dr. Berner, l. c. str. 141 i sl. „Handelt denn nicht Jeder aus Furcht vor der Strafe, welcher aus Hoffnung auf Straflosigkeit handelt? Die Straflosigkeit ist ja gar nichts Positives! Und verhängt man also über den schon Entdeckten nicht gerade deshalb eine Strafe, weil bei ihm derjenige Antrieb waltete, auf dessen Wirksamkeit der Gesetzgeber bei der Anordnung der Straflosigkeit rechnete?"

[118] Dr. Berner, l. c. str. 143.

[119] Meves, u Gerichtssaal, sv. XXIV. 1872. str. 174.

Digitized by Google

blagodati §, 33. osnove, ako oni odustanu od dovršenja započeta djela ili uklone posljedak. [120] U mjesto te rieči je dakle svakako umjestnije odobrati rieč „krivac“, kao što to osnova u §. 29. zaista i čini.

Napokon imala bi se izostaviti rieč „vanjskih“ u §. 33. br. 1 nesamo iz stilističkih obzira, kao što to tvrdi cislajtanski saborski odbor za kazneni zakon, već i s toga što je ta rieč, predpostaviv da ona sa izrazom „od njegove volje neodvisnih“ znači jedno te isto ili ne, u prvom slučaju suvišna, a u drugom pako pogrešna, jer je pretiesna. [121]

Teoretičkomu aksiomu §. 31. stavka I., da se pokušaj blaže kazniti ima nego li dovršeni zločin, neima načelno prigovora; [122] [123] nu oblik, u kojemu je to osnova izrazila, nemože se odobriti. [124] Naprotiv osnovi mogu uztvrditi, da može „djelo, kojim se je pokušalo izvesti zločinstvo ili prestupak“, i koje je „od njegova izvedenja više udaljeno“. pod stanovitimi okolnostmi mnogo više kaznjivo biti nego li ono, koje je od njegova izvedenja manje

[120] Predaleko idu Dr. T. R Schütze, l. c. str. 141, bilj. 41., i Dr. A. F. Berner, Lehrbuch, str. 190, bilj. 1, tvrdeć da pokušaj ostane nekaznjivim takodjer za dionike i tada kada je sam činitelj odustao ili uklonio posljedak. Prisp. napr. Dr. A. Geyer, u Holtzendorff-ovom Strafrecht, sv. 4. str. 160; Dr. F. C. Oppenhoff, Commentar, §. 46., str. 95; i Dr. F. O. Schwarze, Commentar str. 164.

[121] Dr. Berner, Gerichtssaal 1867., sv. XVII. Prisp. Dr. T. R. Schütze, l. c. str. 141 bilj. 42. Es „kann der vom Willen des Thäters unabhängige Umstand auch liegen in diesem selber, z. B. in wirklichem oder vermeintlichem Unvermögen, in irriger Annahme eines äusseren Hindernisses (der Dieb wähnt ein Geräusch zu hören, und läuft davon)“.

[122] Polag odgovora sadržanih u Bogišić-evom „zborniku sadašnjih pravnih običaja“ sv. I. str. 599 i 600 nečini hrvatski narod u Hrvatskoj, Slavoniji (Sriemu) i sjevernoj Dalmaciji razlike izmed pokušaja i dovršena zločina U Hercegovini, Crnojgori i južnoj Dalmaciji se pokušaj manje kazni, nu ima takodjer slučajeva, gdje neima razlike. U Bosnoj se veli: „sramota pokušanje, griehota činjenje“. U Bugarskoj napokon „se pokušaj ne kazni, ali se uzimlje jamstvo od pokušaoca, da neće više to i nikakvo drugo zlo uraditi“. — Za jednaku kaznjivost bezuspjeloga pokušaja sa dovršenim zločinom očitovao se je velik broj učenjaka, kao: G. D. Romagnosi. l. c. §. 765.; P. Rossi, l. c.; Chauveau et Faustin — Hélie, l. c. str. 351 i sl.; Dr. H. Meyer, Lehrbuch d. deut. Strafrechts, str. 215.; i C. R. Köstlin, System, str. 239, bilj. 6.

[123] Od toga načela čini osnova u §. 112. iznimku, po kojoj se pokušano umorstvo i ubojstvo kralja smrću kazni.

[124] E. Brusa, l. c. str. CXXVI: „Tale disposizione è perfetamente inutile“.

Digitized by Google

udaljeno. Uzmimo, da netko nišani nabitom puškom na drugu osobu nakanom da ju usmrti, nu u zgodan čas prije nego li je izpalio, zaprieči ga u tom treća osoba, koju je kasnije i zlostavljao, što mu je osujetila njegovu krvničku nakanu. Uzmimo s druge strane ubojicu, koj u uzrujanosti istina puca, nu pod okolnosti, pod kojimi se pucanje skoro kao nehotični pritisak prsta a zloba pako pri tom u najblažem svjetlu ukazuje. Nitko neće dopustiti da je tvrdokoran krvnik manje kaznjiv, premda je više udaljen bio od izvedenja, nego li onaj, koj je najmanjom mjerom zlobe svoje djelo izveo, nu možebit odma zatim najskrušenije pokajao se, te bi i svaki posljedak odstranio, u koliko bi to u njegovoj moći stajalo. S toga mislim da su noviji kazneni zakonici pravim putem pošli, kad su sudcu omogućili takovo odmjerenje kazni, kojim mogu subjektivnu krivnju podpuno uvažiti.[125]

Čim dakle zakon općenito načelo postavlja da se pokušaj blaže kazniti ima nego li dovršeni zločin, sliedi od tuda da nesmije sudac nikada izreći najvišu mjeru kazni, ustanovljenu za dovršeni zločin. Nu nesmje se takodjer zaboraviti da ima slučajeva kod pokušaja, u kojih se pokazuje najveći stepen ćudoredne pokvarenosti i u kojih su nastale posliedice tako težke, da razlika kaznjivosti izmed pokušaja i dovršenja reć bi izčezava, da je tako neznatna, da je dovoljno, ako se za pokušaj samo na dan manja kazan odmjeri, nego li je propisana za dovršeni zločin, da dakle niti posebnoga maksimuma za pokušaj netreba.[126]

(Nastavit će se.)

---

[125] Dr. Stenglein, u Verhandlungen d. XIII. deut. Juristentages. sv. II. str. 235 i 236. — Dr. Leuthold, ibidem sv. I. str. 185 i sl. — Prva osnova kaznenoga zakona za sjevero-njemački savez je u §. 38. st. V. sadržavajuću sličnu ustanovu poput §. 31. st. I. naše osnove kao samu po sebi razumljivu izpustila. Prisp. Dr. F. O. Schwarze, Commentar, str. 153, 162. — Cislajtanski saborski odbor je takodjer predloži· da se §. 47. stavak I. briše, jer ako se sudcu prepušća, da s obzirom na ublažujuće i otegućujuće okolnosti kazan u obće pravedno odmjeriti može, onda se mora od njega očekivati da niti kod pokušaja poduke netreba, kako da kazan odmjeruje, inače se je bojati, da će sudac glavno na to paziti, dali je djelo više ili manje udaljeno, dočim bi morao možebit sasvim druge momente uvažiti. Prisp. J. Mitterbacher, u Ger. Zeitung, 1878. br. 78.

[126] J. Mitterbacher, l. c. str. 310: „Eine weitere Folge der Fixirung des Höchstmasses der Strafe beim Versuche ist die, dass Missverhältniss,

Digitized by Google

O predbilježbi, opravdanju predbilježbe i uredovnoj izpravi §. 518. gr. p. p.

Osupnulo me je, kad sam u posliednjem broju ovoga lista vidio, da je moglo dan danas — iza kako kod nas obstoji gruntovni red već četvrt stoljeća — nastati pitanje o tom: „Može li se ustanova §. 99. grunt. reda uporaviti na svaki slučaj predbilježbe“, t. j. ima li izhoditelj predbilježbe, na zahtjevanje interesenta, u svakom slučaju izkazati pred sudom na ročištu, koje se ima u tu svrhu ustanoviti, da je ili rok za opravdanje predbilježbe držao otvoren ili pako u otvorenom roku nadležnomu sudu podnio opravdavajuću tužbu? — Još sam se više osupnuo, kad sam vidio, da je tomu pitanju dodana i izjava: da gdjekoji sudovi tu ustanovu §. 99. grunt. reda rabe „za svaki slučaj predbilježbe“ i „neglededć na izpravu, na temelju koje je predbilježba izhodjena“, pak da se, pod izlikom, da je zakon manje jasan, njekim autoritetom uzpostavljaju načela kriva, stojeća u protuslovju sa cielim sistemom zakona.

Mislim, da nitko, koji je gruntovni red, sadržan u naredbi ministarstva pravosudja od 15. prosinca 1855. (br. 222 d. z. l., br. 227 z. vl. l.), kriepostan za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, i samo pregledao, ako mu je oko zapelo na ustanove o predbilježbi i ob opravdanju predbilježba, nemože dvojiti, da je pitanje o tom sám tekst gruntovnoga reda riešio točno, jasno i razgovetno. Zato mi je težko vjerovati, da ova ustanova i kojemu sudu, a kamo li da gdjekojim sudovom — nije jasna.

Da je zakon u tom pogledu posve jasan, pokušat ću dokazati sliedećim.

U drugom dielu, u V. odsjeku, ustanovljuje jasno gruntovni

---

welches die positive Durchführung des Grundsatzes der milderen Bestrafung des Versuches bei der absoluten Strafandrohung zwischen der Strafe für das versuchte Delict im Gegenzatze zum vollendeten zur Folge hat, um Vieles unvermittelter hervortritt, als dort, wo dem Richter bei Bemessung der Strafe keine so engen Grenzen gezogen sind und er hiedurch in die Lage kommt, die Strafe von Fall zu Fall dem wirklich verhandenen Grade der Strafwürdigkeit anzupassen“. — Prisp. Dr. R. E. John, l. c. str. 226—232; i Dr. J. Glaser, l. c. str. 112 i sl.

Digitized by Google

red, najprije, da stečenje, promiena i utrnuće tabularnih ili knjižnih prava kao takovih biva izposlovano: ili bezuvjetno, uknjižbom, ili uvjetno, predbilježbom, naime: ako i na koliko se upisano pravo opravda (§. 59. ibid.); — onda naznačuje što je predmet uknjižbe i predbilježbe, naime ona prava, koja su po zakonitom svojem pojmu stvarna prava na stvar, ili koja upisom u gruntovnicu istom dobivaju stvarno svojstvo, po zakonih ustanovljeno; — odredjuje, da tako zvano „pravo kupovno“ nije predmet uknjižbe ni predbilježbe (§. 63.), i nakon toga propisuje: koje su obćenite potrebštine za uknjižbu i za predbilježbu, naime:

1. izprava izvorna; — tu opredieljuje: koje se izprave imaju smatrati kao izprave izvorne, a koje opet zamienjuju izpravu izvornu (§. 67.);

2. sadržaj izprave; — u tom pogledu ustanovljuje, da za uknjižbu i za predbilježbu nije prikladna svaka izprava izvorna, nego u pravilu „samo“ takva izprava, kojom se ustupljuje ili dopituje ono pravo na nepokretno dobro, koje se upisati ima, ili kojom se upisano već pravo na drugu osobu prenosi, obterećuje, promienjuje ili ukida; za uknjižbu i za predbilježbu prikladna je dakle samo t. z. tabularna izprava (§. 68.);

3. izprava pravno valjana (§. 69.);

4. u kojem jeziku ima biti pisana izprava (§. 70.);

5. kada ima mjesta uknjižbi i predbilježbi:

a) proti uknjiženomu predniku (§. 71.);

b) proti ostavniku i proti nasliedniku (§. 72—74.);

c) proti vlastniku ili vjerovniku budi uknjiženomu budi predbilježenomu (§. 75.);

d) u slučaju stečaja (§. 76.);

6. što je brisanje prava uknjiženoga ili predbilježenoga (§§. 77.—80.)

Ustanoviv nakon toga, u VIII. odsjeku koje su osobite potrebštine za uknjižbu kod izprava privatnih (§§. 81—83.), i onda kod izprava javnih (§§. 84—86.), izbraja gruntovni red

Digitized by Google

u posebnom, IX. odsjeku, sve po zakonu dopustljive slučajeve predbilježbe na temelju

I. izprava privatnih,

II. izprava javnih.

ad I. Kod izprava privatnih ustanovljuje §. 87., da se može dozvoliti predbilježba samo onda: „ako izprava odgovara obćenitim ustanovam §§. 63. itd.“ — dakle, ako izprava ima potrebštine obćenite u pogledu predmeta predbilježbe — izvorne izprave — sadržaja izprave (t. j. ako se njom ustupljuje ili dopituje ovo pravo na nepokretno dobro, koje se upisati ima, ili se pravo već upisano na drugu osobu prenosi, obterećuje, promienjuje ili ukida), — ako ima pravnu valjanost, pak je i pisana u propisanom jeziku.

ad II. Kod izprava javnih može se dozvoliti predbilježba na temelju:

a) izprava javnih u obće, ali i kod ovih samo onda, ako su providjene onimi potrebštinami, koje su i pri izpravi privatnoj dovoljne za predbilježbu (§. 89. gr. p.) i koje su već spreda ad I. nabrojene; nadalje na temelju

b) presude o naknadi štete, ako u njoj nije iznos štete sudbeno ustanovljen (§. 90.);

c) uredovne izprave ob izposlovanom sudbenom pologu ili sudbenoj pohrani hypothekarne tražbine shodno §§. 1425. 1422. gradj. zak. (§. 91. grunt. reda);

d) presude prije nastale pravomoćnosti, kojom se dosudjuje stvarno pravo ili stanoviti iznos tražbine, uzkraćuje koje pravo uknjiženo, ili izjavljuje utrnutim (§. 92.).

e) naredbe i zamolnice onih upravnih i sudbenih oblasti, kojim je zvanje, da osjeguraju državnu blagajnu — ili sirote, skrbljenike i ine osobe, stojeće pod osobitom zaštitom zakona (§§. 67. 93. grunt. reda).

Sada dolazi u §. 94. ibid. red na opravdanje svake od ovih, na gori označenom temelju izposlovanih predbilježba Kod toga ustanovljuje se kao obćenito načelo:

da svaka predbilježba sadržaje u sebi stečenje, promjenu ili ukinuće stvarnoga prava samo pod tim uvjetom, ako bude

Digitized by Google

opravdana, i samo u toliko, u koliko bude opravdana, (i time biva još točnije opredieljeno, što je već u §. 59. propisano);

da opravdanje dieluje natrag do onoga časa, kojega je bila predana molba za predbilježbu, i

da se predbilježba ima brisati, ako neuzsliedi opravdanje.

Da nebude moguće pravno dvojiti o tom: kada i kako se ima koja od gori potanko izbrojenih i označenih predbilježba opravdati — naravno prema temelju, na kojem je dozvoljeno — propisane su u gruntovnom redu tri vrsti opravdanja;

prva: za sve one predbilježbe, koje su izhodjene na temelju §§. 87—91. i dotično §. 93. grunt. reda, dakle za one, osnovane na izpravi privatnoj, providjenoj potrebštinami obćenitimi za uknjižbu i predbilježbu, — na izpravi javnoj u obće, koja ima potrebštine obćenite, propisane za izpravu privatnu, — na presudi o naknadi štete — na uredovnoj izpravi ob izposlovanom sudbenom pologu ili sudbenoj pohrani hypoth. tražbine, i na naredbi i zamolnici sudbene oblasti za osjeguranje tražbine osobah, stojećih pod osobitom zaštitom zakona;

druga: za predbilježbe, izposlovane na temelju presude prije nastale pravomoćnosti, kad joj je sadržaj prema §. 92. grunt. reda;

treća: za predbilježbe, izposlovane po §. 93. na temelju naredbah i zamolnicah upravnih oblastih za osjeguranje državne blagajne.

Kod prve vrsti opravdanja, dakle u svakom slučaju §§. 87. do 91. i drugom slučaju §. 93. grunt. reda, propisuje zakon, da opravdanje može uzslieliti na dva načina, naime: ili putem izvanparbenim t. j. na temelju očitovanja, prikladnoga za uknjižbu (sadržavajućega dozvolu za uknjižbu, clausulam intabulandi, §. 81. c, grunt. reda), učinjenoga po onom, proti kojemu je predbilježba izhodjena ili po njegovu sliedniku u pravu; — ili pako putem parbenim, naime na temelju sudbene tužbe odnosno presude pravomoćne, izrečene putem parbenim proti onomu, proti komu je predbilježba izhodjena ili proti njegvomu sliedniku u pravu.

Kod druge vrsti opravdanja biva predbilježba opravdana izkazom: da je pravno kriepostnom postala presuda, na temelju koje je predbilježba izposlovana.

Digitized by Google

Kod t r e ć e vrsti opravdanja, dakle u svakom slučaju prve alternative §. 93., biva predbilježba opravdana pravomoćnom presudom one upravne oblasti, koja ima suditi o upitnoj tražbini aerara. *

Samo kod p r v e vrsti opravdanja predbilježbe, ako nije doprinešena izprava, sadržavajuća dozvolu za uknjižbu, te uslied toga molitelj predbilježbe mora predbilježbu opravdati tužbom kod nadležnoga suda u roku od 14 danah, računajuć od dana dostavljene mu odluke, — ima se postupati po propisu §§. 95.—100. grunt. reda.

Kod ove vrsti predbilježbe može se dogoditi, da se moli brisanje predbilježbe na temelju p r o p u š t e n o g a o p r a v d a n j a t. j. zato, što izhoditelj predbilježbe nije podnio tužbe za opravdanje predbilježbe u roku otvorenom. Tu je onda moguća alternativa: ili da je izkazano, da pristaje na to brisanje onaj, koji je predbilježbu izhodio, ili da to nije izkazano. U onom slučaju ima se predbilježba brisati se primo decreto; u slučaju drugom ima se odrediti ročište, na kojem može izhoditelj predbilježbe izkazati: a) da rok za opravdanje predbilježbe nije još minuo, dakle da je još vlastan, podnieti tužbu na opravdanje; ili b) da je tužbu za dobe podnio. Ako izhoditelj predbilježbe na ročištu neizkaže ni jedno ni drugo, ima se, po naročitom propisu zakona, brisanje predbilježbe dozvoliti bez svakoga zatezanja.

Odatle sliedi, da u pogledu opravdanja predbilježba de lege lata stoji sliedeće načelo:

I. U svakom slučaju predbilježbe, izposlovane na temelju izprave privatne, §. 87. — izprave javne u obće, §. 89. — napose presude o naknadi štete, u kojoj nije iznos ustanovljen §. 90. — uredovne izprave, izdane o sudbenoj položbi ili o sudbeno izhodjenoj pohranbi hypothekarne tražbine, §. 91., — naredbe i zamolbe sudbene oblasti, ovlaštene izhoditi osjeguranje tražbine osobe, stojeće pod osobitom zaštitom zakona §. 93. — ima se predbilježba opravdati, budi očitovanjem protustranke, budi tužbom, te se u svakom od ovih slučajeva ravna cieli postupak po propisih §§. 95. do uklopno 100., dakle i po §. 99. grunt. reda.

* Pravomoćne rješitbe o računu, položenom državnoj blagajni — i druge presude oblastih upravnih, koje su naročitim propisom doznačene ovrhi sudbenoj, ovršive su pače sudbeno po §. 438. gr. p. p.

Digitized by Google

II. Samo u dva slučaja predbilježbe — one naime, izposlovane na temelju presude, kojom se dosudjuje stvarno pravo ili stanoviti iznos tražbine, ili uzkraćuje odnosno utrnutim izjavljuje koje pravo uknjiženo; zatim one, izposlovane na temelju naredbe i zamolbe upravne oblasti za osjeguranje tražbine državne blagajne — neima se predbilježba opravdati po §§. 95. do uklopno 100. grunt. reda; u ta dva slučaja dakle neima mjesta postupku po §. 99. grunt. reda; jer u ta dva slučaja biva predbilježba opravdana i to u prvom: izkazom, da je pravomoćnom postala ona presuda, na koje je temelju učinjena predbilježba; a u drugom: izkazom presude pravomoćne one upravne oblasti, koja je o predbilježenoj tražbini imala suditi.

III. Da nova nauka ili načelo, koje je onomad izrečeno, naime: osim predbilježba, osnovanih na javnih izpravah §§. 92. i 93., ima predbilježba još i drugih, osnovanih na javnih izpravah (§. 89. grunt. reda, §. 518. gr. p. p.), koje se tužbom opravdati *nemogu*, te za koje nije propis §. 99. grunt. reda mjerodavan — nije iz gruntovnoga reda crpljena niti u njem utemeljena. Nauka ta pače je upravo protivna načelom fundamentalnim, uzpostavljenim u grunt. redu; jer, dočim gruntovni red od obćega pravila, u njem ustanovljenoga: da se svaka predbilježba ima opravdati doprinešenjem očitovanja, prikladnoga za uknjižbu ili pako presudom pravomoćnom odnosno tužbom — poznaje iznimku samo u dva specialna slučaja (§. 92. i diono §. 93. grunt. reda), u kojih i onako biva predbilježba opravdana presudom pravomoćnom suda ili upravne oblasti: stvara gori spomenuta nauka svojevoljno, bez svake pravne potrebe, proti propisu pozitivnoga prava posve novu p o s e b n u vrst predbilježbe, koja se ni nemože opravdati presudom pravomoćnom — ni oblasti sudbene ni oblasti upravne. Ta nauku odnosna ta nova posebna vrst predbilježba neima miesta u okviru našega grunt. reda; ona je protivna cielomu sistemu ob opravdanju predbilježba; ona je bez svake pozitivne zakonske i znanstvene podloge, pače uslied ignoriranja zakonskih propisa ob obćenitih potrebštinah sadržaja izprave, prikladne za predbilježbu, izmišljena svojevoljno, mislim, samo za ljubav javne izprave §. 518. gr. p. p, naime uredovne svjedočbe,

Digitized by Google

izdane na zahtjevanje dostalca o nepokretnostih, kupljenih na ovršnoj dražbi sudbenoj; izmišljena iz nevolje, nastale odatle, što pravna narav ove uredovne svjedočbe nije dobro shvaćena.

Da javna izprava §. 518. gr. p. p. nespada u vrst izprava javnih §. 89. gr. reda, i da nije ni prikladna k tomu, da se na njezinom temelju izposluje predbilježba — o tom drugi put.

* * *

Zasad* navodim za načelo: da svjedočba uredovna, izdana po sudu kupcu nekretnina, kupljenih na ovršnoj dražbi (§. 518. gr. p. p.) nije onakva izprava javna §. 89. grunt. reda, koja bi imala potrebštine izprave javne, prikladne za predbilježbu — samo sliedeće razloge:

Na temelju izprave javne u obće §. 89. grunt. reda može se dozvoliti predbilježba samo onda, ako je providjena onimi potrebštinami, koje su dovoljne za predbilježbu i pri izpravi privatnoj. Pri izpravi privatnoj može se po §. 87. gr. reda dozvoljiti predbilježba samo onda, ako izprava, na koje se temelju moli predbilježba, odgovara obćenitim ustanovam i propisom o uknjižbi i predbilježbi, sadržanim u §§. 63. do 70. grunt. reda u pogledu predmeta uknjižbe i predbilježbe, izvorne izprave, „sadržaja“ izprave, pravne valjanosti izprave i jezika izprave.

Glede sadržaja izprave propisuje §. 68., da se uknjižbe i predbilježbe mogu dozvoliti, *„samo“* na temelju izprava takvih, kojimi se *„ustupljuje ili dopituje ono pravo na* nepokretno dobro, *koje se upisati ima“*, dakle samo na temelju tabularne izprave. Uredovnom svjedočbom o kupu nekretnina na ovršnoj dražbi biva „naznačeno“ samo: dobro prodano, ime prijašnjega posjednika, kupca i iznosak kupovnine; njom *nebiva ustupljeno ili dopitano pravo vlastničtva*; ona nije dakle ni tabularna izprava. Nepokretnina, putem dražbe prodana, ima se kupcu u vlastnost predati, po naročitom propisu §. 518. gr. p. p. *stopram onda*, kad kupac izpuni uvjete za to stavljene; onda istom dobiva kupac tabularnu izpravu, prikladnu za gruntovni unos. I buduć uredovnom svjedočbom o kupu nekretnina nebiva ustupljeno ili dopitano pravo vlastničtva, to sadržaj izprave javne ove

* Pisano upravo dana 11. studenoga pod utiskom potresa.

Digitized by Google

(uredovne svjedočbe) neodgovara §§. 89. i 68. grunt. reda, i zato se na njezinom temelju nemože ni dozvoliti predbilježba. — Ono pravo, koje je učinjenom najboljom ponudom glede kupljenoga dobra za kupca nastalo, nije ništa drugo nego tako zvano „pravo kupovno“ (Kaufrecht), smierajuće stopram na zadobljenje vlastničtva uz izpunu ustanovljenih dražbenih uvjeta, a kupovno pravo nemože se po §. 63. grunt. reda ni predbilježiti. Dr. **Hofman.**

Ob obvezah, naknaditi štetu iz činah nedozvoljenih po austrijskom pravu gradjanskom.

Od c. kralj. profesora dra. Antuna Rande u Pragu.

(Svršetak.)*

Ad B.) Simo spadaju sliedeći slučajevi:

a) Držioc ručnoga zaloga, koji ga dade u podzalog, jamči za štetu, koja je počinjena krivnjom podzaložnoga vjerovnika; (jamči pače za štetu slučajnu, koja nebi bila stvar kod njega postigla) §. 460. o. g. z.

b) Najamnik jamči za štetu, koju počini na stvari najmljenoj ili zakupljenoj podnajamnik svojom krivnjom. §. 1111. o. g. z.

c) Prema čl. 400 trg. zak. (srv. §. 1316. o. g. z.) odgovaraju brodari i kiridžie (željeznice) beziznimno za štetu, koju počiniše njihove (službene) osobe na tovaru. [21]

d) Krčmari odgovaraju u punom obsegu za štetu, koju službene njihove osobe uzročiše putnikom u stvarih, u njihovu kuću primljenih §. 1316. [22] Dočim se odmjeruje u §. 1316.

---

* Srv. str. 60. i 145. „Mjesečnika“.

[21] Sr. takodjer zak. od 5. ožujka 1869.

[22] Prema sb. Schimkovskoga br. 2032 (Ger. Z. 1866. br. 7) riešio je najv. sud, da odgovaraju i vlastnici javnih kupališta h onim, koji se kupuju za sigurnu pohranu stvarih u kabinah sahranjenih. Nu ova riešitba nedade se u takovoj obćenitosti iz zakona obrazložiti, van da su stvari ili ključevi zatvorenih kabinah samomu vlastniku sbilja u pohranu predane (§§. 964. i 965.). U navedenom slučaju nije se tako dogodilo, već su čuvali ključe zatvorenih kabinah samo sluge vlastnika. Dobro je zato riešio najv. sud br. 19 49, sb. Gl. U. W. Za nepažnju slugah jamči principal samo po §§. 1161. i 1315.

Digitized by Google

dužnost krčmara iz delikta njihovih sluga, opredieljuje §. 970. jamstvo njihovo iz obveznih (kontraktnih) odnošajah, u koje stupaju njihovi sluge prema službi njim povjerenoj. [23] U ostalom treba opaziti, da je ustanova §§. 970. i 1316., na koliko se tiče kiridžijah i brodarah, uništena čl. 395. i 400. trg. zak. [24] Može li gostioničar izbjeći dužnost §§. 970. i 1316. objavom, da jamči za stvari samo onda, ako se njemu predadu? [25]

e) Občina jamči za štetu, koja je nastala zanemarenjem dužnosti mjestnoga redarstva. To valja poimence o štetah, počinjenih javnim nasiljem u strki, nemože li se krivac pronaći te se može ubrojiti občinskim organom, da nisu marili prepriečiti nasilje §. 37. zem. zak. za Česku od 16. travnja 1864. Je li občina dužna naknaditi štetu, riešava politička oblast; o obsegu naknade sudi sudac. Srv. §. 37. cit. [26]

Iznimna ustanova §§. 970. i 1316. nerabi analogično. Punim je dakle pravom odbila druga molba oštećenoga tužitelja, jer nije dokazao nesposobnost ili bezbrižnost slugah (personam non esse idoneam). I ovdje se vidi nedovoljnost ustanovah o. g. z. Sr. takodjer „Právník“ IV. str. 752. Drugo je, ako su kupajući se po ustanovah kupališta upućeni od poduzetnika, da ostave ključe od kabinah opredieljenim za to slugam; ova preporuka slugah sadržaje stanovito jamstvo! (Tako u sl. br. 3580 sb. Gl. U. W.). U slučaju br. 2926 sb. Gl. U. W. kriv je bio ustav kradji zato, što su se dale škrinje i kabine istim ključem otvarati! Zakon veli u §. 970. „koje su predane“; predaja može se dogoditi i muče na pr. unešenjem u svratište. — Dobro rieši c. k. najv. sud, da jamči gostioničar putniku, koji je stan već bio najmio, i za stvari prije lsodaane i pazikući predane (Jur. Bl. 1876. br. 7).

[23] Krivo tumači Kirchstetter str. 475., da nesadržaje §. 1316. drugačiju ustanovu nego §. 970., a ovaj §. da opredielјuje samo mjeru dužnosti.

[24] Med krčmare (§. 970.) nebroji riešitba najv. sud br. 1061 sb. Schimkovskoga vlastnike kavanah.

[25] Dobro je riešio c. k. najv. sud riešitbom od 12. ožujka 1875. br. 1126 (Ger. Ztg. 1875. br. 31.), da je dužan gostioničar A. u Beču, naknaditi putniku cienu stvarih (rublja, dragulja i novaca), koje su mu ukradjene iz zatvorene sobe, koje je ključ bio pazikući predao, jer se gostioničar nemože izgovarati pribijenom objavom (affiche), da će se putnikom pohraniti novci i dragocienosti (Geld und Geldeswerth) u njegovoj blagajni; izgubljene bo dragocienosti služe svakdanjoj potrebi. Druga je molba paće s pozivom na §. 966. izvadjala iz ovoga §. odgovornost gostioničara za puki slučaj, izuzamši vis major, dočim je protivno prva molba obzirom na §. 1296. zahtjevala dokaz krivnje gostioničara! Les extremes se touchent!

[26] Občina odgovara takodjer po §. 16. inm. nar. od 10. veljače 1854. br. 10 sb. z. z. za štetu, pečinjenu u občini kradjom ili zlovoljnim oštećenjem

Digitized by Google

f) Država je u sliedećih slučajevih dužna, naknaditi štetu, koju počiniše njezini organi: [27]

α) Svako proti pravu odredjeno i produženo uapšenje obvezuje državnu upravu na naknadu štete. Čl. 8. zak. od 21. pros. 1867. br. 142. Postupak uredjen je zakonom od 12. srpnja 1872. br. 112. dr. z. l. (§. 27.).

β) Država mora naknaditi štete, koje su postale njekomu narušenjem ili zanemarenjem uredovne dužnosti na imutku, što je bio zakonitim načinom predan u pohranu c. k. sudovom ili sudbenim organom ili c. k. poreznim kao depozitnim uredom. [28] U obće jamči država za naknadu štete, koju je počinio stranki takav sudbeni činovnik ili sluga kakovim god narušenjem ili zanemarenjem uredovne svoje dnžnosti. U oba ova dva slučaja odgovara država solidarno kao jamac i platac (§. 1357. o. g. z.). Srv. čl. 9. tem. zak. od 21. pros. 1867. br. 144 i zak. od 12. srpnja 1872. br. 112. K sudbenim činovnikom pripadaju i listonoše (Srv. Ger. Z. 1878. br. 97). Glede ostalih držav-

---

stvarih, izbačenih na brieg, ako se nebi pronašao krivac ili nebi mogao naknade pružiti.

[27] Srv. Kissling — Der Rechtsschutz der Einzelnen gegenüber der Gesammtheit und deren Organen 1871. Ovaj traži veću zaštitu občinstva pram državnim organom.

[28] Srv. zak. od 12. srpnja 1872. br. 112 §. 4. (K ovomu srv. Pražák — Das richterl. Prüfungsrecht 1879. str. 40). Iz ovoga proizlazi dakako a contrario, da nejamči država za štetu, koju počiniše porezovni činovnici izvan slučaja, što smo ga prije bili spomenuli, protupravnim postupkom u uredovnom svom položaju, osim ako tu nije osobitih razlogah, na kojih se temelji odgovornost države. Država dakle odgovara takodjer, na koliko je odredila osobu pogibeljnu ili nesposobnu (§. 1315.). Iz ovoga razloga osudiše sve tri molbe erar na naknadu državne obveznice, koja se je kao jamčevina za potrošarinu kod poreznoga ureda položila i koju je porezni činovnik spronevjerio (prva i druga molba pozivlje se na §§. 459., 1369. i 1010., jerbo je izkustvo baš pokazalo, da nije bio činovnik pouzdanim (čuvarom). Srv. rieš. od 1. srpnja 1874. br. 6282 (Ger. Ztg. 1874. br. 79). — Drugo je dakako pitanje, jamči li država za ugovore, koje sklopiše državni činovnici u granicah pune moći svoje, ili jamči li u slučajih, gdje se obveza temelji u zakonu t. j u odnošaju, koji radja obvezu. Ovdje postupaju njezini organi kao njezini zastupnici. Samo kod deliktah nemože se zastupničtvo ponisliti. Srv. na pr. slučaj §. 1318. (Srv. motive riešitbe u Seuffert — Arch. 28. sv. str. 14).

Digitized by Google

nih činovnika, obećaje čl. 12. tem. dr. zak. od 21. pros. 1867. br. 145, da će se izdati o tom posebni zakon. [29]

γ) Država jamči za krivnju poštarskih činovnika i organa glede doprave preporučenih listova, estaffetah i tovarah §. 32. reda pov. pošte od 12. lipnja 1838. br. 250 i pošt. red list. od 6. stud. 1838. br. 302. [30]

δ) Po §. 10. postupka u stvarih štamparskih od 17. prosinca 1862. br. 7, naknadit će država štetu, ako se konfiskacija tiskopisa, izvedena po nalogu redarstvenoga ureda ili državnoga odvjetničtva, od suda dokine.

g) Tko stanuje u stanu, budi on vlastnik kuće ili najmitelj, jamči za štetu, počinjenu time, što je odanle njekakva stvar izbačena, ili je izpala, §. 1318. (act. de effusis et dejectis).

h) Po ustanovi §. 9. vod. zak. od 30. svibnja 1869. br. 93, jamči vlastnik broda ili splava za štetu, koja nastade vlastniku briega pristanjem ili izkrcanjem splava, brodova ili tovara u slučaju nužde; pravo regresa pram krivcu ostaje dakako netaknuto. (U tom nalazi se dakako iznimka iz §§. 1295. i 1306. o. g. z., srv. Randa — Wasserrecht 1878. str. 43).

i) Počini li se šteta kod porabe gorske služnosti (§. 191. gorsk. zak.), odgovara držioc gora vladajućih ne samo za svoju krivnju, već i za krivnju osoba njemu podčinjenih, (§. 196. gorsk. zak. od 23. svibnja 1854. br. 146 dr. z. l.

k) Vlastnik javnih vaga i mjera jamči za krivnju svojih podčinjenikah. Zak. od 19. lipnja 1866. br. 85 (§. 4.).

l) Glede ratnih šteta srv. §. 1044. i dek. dr. kanc. od 16. travnja 1821. o. 49. sv. pol. ob. 3. sv. Böhm. Prov. §, 9. str. 129., i dv. dekr. 28. siečnja 1822. br. 25 i 879 z., gdje se principialno nepriznaje za zemlje austr. dužnost države, naknaditi takove štete. Samo zapovjednik jamči, ako je kriv. [31] Nu za

---

[29] Srv. Pražák — Enteignung str. 135 op. 8., Kissling — Rechtsschutz d. Einz. preporučuju razširenje jamstva države.

[30] Srv. Meili — Die Haftpflicht für Postanstalten (Leipzig 1877.). Uzporedjuju se tuj zakoni švajcarski i srednjeevropejski.

[31] Prema prev. rieš. od 5. travnja 1816., izdanom milanskomu guberniju, na koje se pozivlje pomenuti dekret od 16. travnja 1821. imala se je naknaditi barem šteta počinjena na zemljištu, na koliko nju je odredio

Digitized by Google

štete, počinjene vojničkom vježbom jamči vojni erar a štetu odmjeruje politički ured. Dekr. dv. kanc. od 13. stud. 1837. (Sb. pol. z.) nar. voj. nim. od 9. lipnja 1872. br. 495. od 5. i nar. min. z. obr. od 9. lipnja 1872. br. 6990. II. Srv. jošte Pražák — Enteignung str. 37. i 38. i Michel — Grund. br. 1285 i 1286.

ad C) Pravilno nejamči za štetu, počinjenu od životinje, nitko, ako nije kriv ovoj šteti. Arg. §. 1320. — Iznimno postoji ovakova obveza, makar tu neima krivnje.

a) Počine li životinje štetu na poljskom vlastničtvu (na pr. na zemljištu, plodovih, vodovodih, poljskih cestah itd.), mora dati vlastnik životinje odštetu i onda, ako je bila životinja povjerena pastiru te je bila pomješana s drugom marvom u zajedničkom stadu. Nemože li se kod šteta, počinjenih od stada iztražiti, čija je marva štetu počinila, odgovaraju vlastnici životinja u stadu sjedinjenih solidarno. (Medju sobom dakako diele štetu prema vrsti i broju žtvotinjah) Srv. mim. nar. od 30. siečnja 1860. br. 28 dr. z. l., koja je u Českoj zamjenjena zem. zak. od 12. listop. 1875. br. 76. [32] Oštećenik (vlastnik, zakupnik itd.) kao što i zapriseženi poljar u ime oštećenoga (§. 27. č. z.) ima po §. 1321. o. g. z. pravo posebničkoga za-

---

austrijski zapovjednik u svrhu vojničkih operacijah. Srv. Michel br. 1285. — Budući je po §. 1044. kompetentan jedino politički ured, odbio je najv. sud tužbu na takovu naknadu, predanu sudu, a limine. Sr. Ger. Halle 1874. br. 91.

[32] Zaštita poljskoga vlastničtva povjerena je zapriseženim poljskim čuvarom. Pravilno ima svaka občina za svoj kotar odrediti dovoljan broj poljarah ([Flurwächter] §. 18. č. z.); nu može se dozvoliti i pojedinim posjednikom odredjenje posebnih zapriseženih poljarah (§. 19. ist. z.). Poljar ima uhvatiti marvu za oštećenoga (§. 1321. o. g. z.); nemože li se obaviti uhvaćenje peradi, slobodno nju je i ubiti (§. 27. č. z.); uhvaćena marva ima se predati občinskomn načelniku; sukromi poljar ima nju predati svomu gospodaru i prijaviti to načelniku (§. 29.). Ovaj odredit će kazneni postupak sbog poljskog kvara ili usljed prijave zapriseženog čuvara, ili na molbu oštećenoga. Načelnik (sa dvojicom viećnika) ima kaznenom osudom doznačiti takodjer naknadu štete (§§. 37. i 40.). Priziv ulaže se kod okružnog kapetanstva. Štetu ima procieniti zapriseženi poljar a nadmašuje li ova 5 for., zapriseženi procenitelj (§§. 38. i 39.). Nodmašuje li šteta 15 for. i prigovara li oštetitelj procieni, ima se dosuditi šteta samo do 15 for., a glede ostaloga uputiti oštećeni na put parnice (§. 40.).

Digitized by Google

loga na toliko komada životinje, koliko je dosta, da mu se naknadi šteta. Ali u osam dana mora on ili pogodit se s vlastnikom, ili svoju tužbu iznieti pred sudca, resp. političku oblast (u Českoj občinski ured, srv. §. 31. č. z.); inače mora povratiti životinju zadržanu u zalog. [33] To mora u ostalom učiniti i onda, ako mu se dade za nju primjerena sigurnost (§. 1322.), visinu koje može odmjeriti občinski načelnik. Srv. §. 19. zak. od 30. siečnja 1860. i §. 35. č. zak. [34]

---

[33] Ovo pravo, zadržati životinju u zalog, jest ostanak starijega prava germanskoga, koje je priznavalo pravo samovoljne pomoći u obsegloj mjeri. Ojačenjem državne moći ograničivalo se je ovo pravo sve više, dok se napokon nije skoro sasvim izgubilo. Srv. Gerber D. Privr. §§. 69. i 70.; Bluntschli — Dahn §. 102 ; Stobbe §. 70. Monografije: Das germ. Selbstpfändgsr. v. Naegeli (Zürich 1876.); Sammelsohn E. Wirkungen der Privatpfändung (1878.), k ovomu Krasnopolski — Mitthlgen d. d. F. V. 1878. str. 101. Sačuvalo se je ipak do danas pravo, zadržati u zalog životinju, koja počini poljsku škodu. Srv. već. Sachsensp II. 47. §. 1—3.; Všehrd VII. 18. Češka pr. gr. R. XXV. R zem. Q. 32—35; Tract. de jur. incorp XIV. §. 1—3.; pruski L. R. I. 14. §§. 413—464.; galički zak. III. §. 458. austr. zak. §§. 1321. i 1322.; saski zak. §§. 488—494. Pravo na zadržanu životinju je po njemačkom pravu pravo retencije (srv. Bluntschli §. 103.), jer oštećeni neima stvarnoga prava. Po austrijskomu zakonu prikazuje nam se ovo pravo ipak kao právo pravo založno, koje valja izvesti običnim sudbenim putem (tužbom i ekzekucijom). Tako jasno §. 1321. o. g. z. §§. 27., 29. i 35. zak. za Češku — tako i kompilatori, srv. Wahlberg, G. Ztg. 1879. br. 23 i Naegeli str. 108. sg. Razlika ova pokazuje praktične posljedice, ako je na pr. zadržana marva pobjegla k vlastniku (actio hypot.) Srv. Gerber §. 71. op. 3., koji krivo prigovara Zeilleru III. str. 755 dalje Stubenraucha II. str. 450 3. Tužba §. 1321. nesmije se takodjer uzporedjivati sa tužbom na izvedenje predbilježbe, kao što čini Kirchstetter str. 619

[34] Preduzme li politički (u Českoj občinski) ured na molbu oštećenoga (ili zapriseženoga poljara) kazneni postupak sbog poljskog kvara (Feldfrevel), ima odredbom svojom odmjeriti i naknadu (§. 26. eod. i §§. 37. i 40. č. z.). Ako je kazan prestala zastarom (tromjesečnom), ili ako nije stvar predana političkomu uredu, riešava pitanje o šteti civilni sud (§. 30. b. eod. i §. 44. č. z.). Sve to valja takodjer o štetah, počinjenih od marve u šumah, gdje treba upozoriti samo na tu iznimku, da se kazni šumski kvar (Waldfrevel) ureda radi. Zato odredjuje §. 64. šumskog zakona od 3. prosinca 1852. br. 250 dr. z. l. da se ima vlastnik šume u roku od osam dana nagoditi sa vlastnikom zadržane u zalog životinje, ili podnieti molbu za naknadu na politički ured, koji je nadležan povesti kaznenu iztragu. Samo onda, ako nije poznat vlastnik životinje, iii ako nije počinjen kaznjivi čin (kvar), ima se podnieti tužba na naknadu kod civilnoga sudca. Srv. §§. 63., 64. i 68. šumsk. zak. Krivo Stubenrauch II. str. 449—451, nepodpuno Kirchstetter str. 577. Zadržanje u zalog životinje neoslobodjuje ipak tužitelja od dužnosti dokaza; da je šteta počinjena

Digitized by Google

b) Imućni vlastnik, koji je pobiesnio, mora naknaditi štetu od pseta počinjenu. Dv. dekr. od 11. travnja 1816. sb. pol. z. sv. 44. (Srv. tekst ovoga i drugih popunjaka o. g. z. u najnovijem izdanju Mercy-a das a. b. G. Z. sammt Nachtragsverordnungen — Prag 1874. str. 409. [35]

c) Za štetu počinjenu od zvieri jamči lovačko družtvo. [36]

d) Za štetu počinjenu od remontnih (neizvježbanih) konjah odgovara vojni erar. Nadležnom je ovdje politička oblast. Dv. dekr. od 28. srpnja 1843. br. 726.

e) Za štete počinjene vojničkimi vježbami jamči takodjer vojni erar i odmjeruje štetu politički ured. Dekr. dv. kanc. od 13. studenoga 1837. (ob. pol. zak. iste god.).

Je li više osoba dužno, naknaditi njekakvu štetu, imaju dotičnici — je li počinjena šteta pukom pogriešk om — naknaditi štetu u razmjerju, u kojem su udioničtvovali u oštećenju; nije li moguće, ovo razmjerje za svakoga opredieljiti, ili je li šteta počinjena hotimice i očitom bezbrižnošću, jamče svi dionici oštećenja correaliter (§§. 1301., 1302. i 1331.). Sasvim osebujna (na prividnoj samo pravičnosti temeljeća) je ustanova §. 1304. Ako je u kakovoj šteti kriv takodjer oštećenik, tad nosi i on štetu razmjerno s oštetiocem; a ako se razmjerje odrediti nemože, nose štetu na jednake dielove.[37]

(Iz českoga „Právníka).

---

i koliko iznaša. Po njemačkom pravu rabi zadržitelju u prvom smjeru predmnjeva, da je šteta u obće počinjena. Srv. Bluntschli — l. c.

[35] Ova ustanova nesmije se ipak generalizovati. Kriva je riešitba u Jur. Bl. 1878. br. 8. Konj, koji se je odpravljao po željeznici, pobjegao je sa kolodvora i počinio štetu u vrtu. C. k. najv. sud riešitbom od 14. studenoga 1877. br. 5748 osudi vlastnika na temelju §§. 1321. i 1322. o. g. z., iz kojih §§. tobože (?) proizlazi, da jamči za štetu, počinjenu od životinje, vlastnik (?). Ovdje trebalo je prije željeznicu tužiti. Čl. 400. trg. zak.

[36] Naknaditi mora se i šteta, počinjena zvieradi na mladoj šumi (Waldanflug). Srv. rieš. c. k. najv. upr. sud od 26. svibnja 1877. br. 690 ob. Budn. I. br. 87.

[37] Ustanovu ovu nemožemo zagovarati; je li naime šteti kriv oštećeni sam, ima nju i nositi. Konkurencija tudje krivnje nije odlučna. Srv. Förster — Preuss L. R. I. §. 90. op. 75. Prema §. 1315. riešio je c. k. najv. sud slučaj, u kojem je kolektant loterije krivo unio jednu brojku, tako, da je dosudio oštećeniku samo polovicu sgoditka, jer se ima po propisih za drž. loterije igrač sam osvjedočiti, jesu li brojevi dobre unešeni. Srv. sb. Glaser —

Digitized by Google

Izravni i neizravni porezi i kako djeluju.*

(Svršetak.)

Pogledajmo porez na pivo! Tu se dade prilično točno pronaći kolicina piva, što no se svaki put producira, i prema tomu može se odmjeriti porez. Tko na godinu izvari piva 10.000 hektolitra plaća deset puta onolik porez, koliko pivar, koji samo tvari 1000 hektolitara. Porez taj dakle nepovećaje u ničem nejednakosti, koja inače stoji u odnošajih pojedinca. Ako se reguliraju ciene ili ustanovi kakvoća robe, što ju pivari mogu za stanovitu cienu dati, porez nemože biti dalnji povod da se ciene one promjene. I odnošaji medju ovimi obrtnici ostaju isti. Svaki gleda da si nadoknadi novi izdatak povisi cienu robi ili izradiv robu manje vrednu, da onaj višak ciene odnosno ovu prištednju protegne na kolicinu robe, koju tečajem godine proizvede, pa tako dodje svaki opet do istoga rezultata. I manji pivar može i uz postojeći porez razmjerno isto tako valjano pivo producirati kao i velik pivar ili kakov je prije proizvodio. Kraj promjenljivosti poreza neizravnih moguć je ovakov rezultat, samo ako se shodno čovjek posluži onim svojstvom (promjenljivošću) njihovim, dočim promjerno ustanovljenje poreza (kakovo je kod izravnoga poreza) imade upravo protivan učinak. To se dobro vidi iz onoga, što je o tom već navedeno. Nu i praksa daje zato više vrstnih dokaza. Mislilo se, da se može biti i bez onoga probitka, što ga daje spomenuti način razporezanja potrošarine, da se uklone u istinu dosadne odredbe kontrolne, često se je kušalo i onaj porez, što ga producent kao predujam plaća, fiksirati na stanovito vrieme, [2] premda je od toga imala odvraćati zavist dotičnih obrt-

---

Unger br. 863. i sb. Schimkowskoga br. 2057. Očevidno predmnievao je najv. sud, da je kolektant kriv gruboj nepažnji; inače ga nebi bio mogao osuditi na naknadu izmaklog dobitka (§§. 1323., 1331. i 1332.). Kako onda, ako sakrivi takovu pogriešku listonoša? Srv. §§. 1012., 1013., 1295., 1331. i 1332. Za §. 1304. de l. f. Esmarch l. c.

* Vidi br. 4 i 5 Mjesečnika o. g.

[2] U Badenskoj uvedene su već g. 1831. a kašnje još u većoj mjeri g. 1849. overzalne i poprečene svote mjesto akcize na pivo i meso. Pisac ovoga članka bio je u priliki da motri taj pokus u cielom njegovom tečaju, pa zato već onda potakne da napiše članak „koji je porez najbolji“ — koji sadržaje temeljni nacrt ovih članaka te je štampan u Rau-ovom „Archiv für politische

Digitized by Google

nika, kojom gledaju i to ne bez razloga one svojih konkurenta, koji si prevarami stiču koristi. Ti su pokušaji uvjek zlo prošli i sami obvezanici žele da se povrati k staromu postupku. Drugačije nije moglo biti, i o tom neima se dvojiti, ako se pobliže razmotri učinak takove odredbe.

Ako bi bile n. p. kod dvajuh pivara dotične overzalne svote u istinu pravedno ustanovljene tako, da bi jedan, koji na godinu vari 10.000 hektolitara, plaćao po prilici 30.000 maraka poreza, a drugi, koji vari samo 5000 hektolitara, samo 15.000 maraka, to bi svaki njih trudio se i nastojao, kako da si najprije i najpodpunije pribavi naknadu za plaćeni porez. Ako potonji ima dovoljna kapitala, a prvi ne, to će nedvojbeno oba poći raznim putem. Onaj prvi imajuć malo kapitala, kušat će da si višom cienom, odnosno manje vrednom robom namakne probitak, ili će ostat pri cieni, kako se je ustanovila po prijašnjih odnoša ih. Ovaj drugi pako jedva će moći otet se napasti, a da kraj jednakoga poreza nerazširi svoga posla. Ako se uzme, da svoju produkciju podvostruči i vari takodjer 10.000 hektolitara, prištednja od 15.000 maraka omogućuje, da po malo razširuje svoju prodju na trošak svoga konkurenta budi da umanji cienu, budi da pravi bolju robu. Njegov se dohodak usljed toga umnaža povećanom prodjom. Drugi mora za njim ali tako, da umanji cienu ili producira bolju robu, tako se radja neprekidna borba medju obrtnici, što opet ide u prilog kapitalu i utvrdjuje njegovu prevaru. To je borba, koju vodi naoružan vojnik proti nenaoružanu. U dalnjem teku stvari morala bi kasnje poraba istoga kapitala i iste radnje manje nositi u istom obrtu ne samo s toga, što se porez

---

Ökonomie" g. 1851. (Noue folge. Band IX. Heft I. str. 13—28). Razlozi, koji su onda svjetovali taj pokus, stajahu u odnošajih vremena, koje se je hotjelo uvažiti. Ljudi nisu uvažavali djelovanja različita razporezanja, a osobito fiksiranja poreza, i se nije dovoljno razmotrilo, kada se koji porez može odvaliti. Kao što su u svoje vrieme smatrali physiokratsku zemljarinu odvaljivom, pa usljed toga spretnom, da se plaća kao predujam za sve ostale poreze, tako se ovdje naprotiv pogriešilo, što se je kraj sadanjega uredjenja odvaljivi, jer promjenljivi porez, pretvorio u fiksirani, čim je izgubio svojstvo, koje ga čini sposobnim da bude porez neizravni.

Digitized by Google

nebi mogao više odvaliti na druge, nego jer je k tomu još i ciena produkta obaljena. [3]

Ove štete prestaju, jer i u koliko je način uredjenja poreza predujmljena (neizravne potrošarine) gibiv. Tim bo mogu dotični obrtnici povisiti cienu, koja jim daje dovoljnu naknadu za plaćeni porez. Istina valja jim se pokoriti kontrolnim naredbam, što jih porezna uprava izdaje da osigura plaćanje poreza, te naredbe mogu biti obrtnikom vrlo neugodne ali nje ipak netereti taj porez, pa se nemože ni govoriti ob obterećenju dohodka jače nego li imovina dopušta, pače niti ob obterećenju obće dohodka njihova ovim porezom. Porez plaćaju kupci njihove robe u cieni prodajnoj, obrtnici plaćaju samo onu svotu, koja odpada na dio robe, potrošen u njihovoj kući, za kućne potrebe. A da kupci robe netrpe baš toliko usljed povišene ciene i radi poreza — netreba pobliže ni dokazivati.

Porez plaćen predujmice nemože biti već s toga za kupce vrlo teretan, jer se obrtnici, kojih svaki za mnoge druge predujam plaća (gostioničari, pivari, mesari itd. za mnogo stotina pače tisuća konzumenta) nesmiju siliti na pretjerana plaćanja unapred. Eto u Badenskoj plaća se u ime akcize i t. z. pristojbe od posude (Ohmgeld) od 1 litre vina 3 8 feniga, a u ime akcize na pivo od posude obsizuće 15 litara samo 20 fen. Pa ma da se usljed toga poreza ciena podvostruči, jedva bi se mogao u račun uzeti iznos, što no odatlje odpada na pojedinoga kupca, niti bi se povišenje ciene smielo uzeti kao narodno-gospodarsko zlo, koje bi vredilo osobite pažnje (? Ured. Mj.)

S toga može se sigurno tvrditi, da neizravna dohodarina, pobirala se ona posredno ili neposredno, neprekoračuje dohodka porezovnika pa da zato niti neporemećuje njihovih imovinskih odnošaja. Ovako se razjasnjuje tvrdnja Thierova u njegovoj knjizi o vlastnosti, da je Napoleon I. bio prisiljen povratit se k ovomu porezu, što ga je bila kriva teorija zabacila, da uredi razvraćene

[3] Ovo može biti dalnji dokaz, kako štetno djeluje izravna dohodarina, jer u bitnosti pretvoriti porez u overzalni nije drugo nego pretvoriti ga u porez izravni.

Digitized by Google

francezke financije — ovim se tumači sjajni uspjeh, što ga je sam Thier postigao plaćajuć pet miliarda Njemačkoj.

Neposredno djelovanje toga poreza pokazuje se u tom, što se ako i ne prekomjerno, povisuju troškovi za sve, koji se bave produkcijom ili koji kupuju robu i produkte porezom obterećene ili koji se njimi javno služe, usljed česa poskupljuju dotična dobra ali u jednakoj mjeri za sve trošce.

O tom nedvoji se nimalo kod potrošarine, što no se neposredno pobire, jer se odmah sa samom potrošnjom pomieša n. p. kupujuć nekretnine, biljegujuć karte itd.

Ako se pako uvodi nova vrst potrošarine, n. p. porez na vino, i ovdje plaća trošac, koji vino neprodaje dalje, nego ga pridrži za vlastitu porabu, neposredno poreznoj oblasti, pa to čini nedvojbeno zato, jer vino toliko cieni, toliko vriedi zanj, koliko iznosi ciena njegova zajedno sa porezom. Taj dakle iznos ima se smatrati kao prava ciena vina, i on će toliko eienu tražiti od kupca, ako bi mu se kasnje svidilo vino prodati.

Gostioničar pako, koji upravo računa na prodaju kupljena vina, plaća poreznoj oblasti porez kao predujam (posredna potrošarina), a gostovi njegovi povraćaju mu ga u povišenoj cieni vina, svaki gost plaća od svake boce vina razmjerni neki iznos kao porez i to krčmaru, dočim je ovaj od vina, što ga treba za vlastitu porabu, već platio i to neposredno odgovarajući porezni iznos. I trošci podmiruju tako onaj porez, jer sciene da vino toliko za nje vredi.

Eto ovako se tu izbjegava borbi medju samimi porezovnici, borbi koju inače izazivlje i podržaje svaki izravni porez. — Neizravni porez nepada usljed ovakova natjecanja na teret slabijih, nego svi trošci trošeć robu porezom obterećenu ili svi neizravno porezom obterećeni plaćaju nametnutu svotu reć bi dobre volje u povišenoj cieni robe, u čem nalaze opet i naknadu.

Ovo je sasma prema naravi stvari. Jer pravi učinak poreza, koji sve obvezanike jednako i trajno obterećuje, jest posve jednak učinku svake tražnje t. j. porezani predmeti imadu višu cienu. Jer o tom valjda nitko nedvoji, da neima poreza koji nebi imao i stanovitih posljedica.

Digitized by Google

Ako nenastane taj učinak t. j. povišenje ciene, ako dakle nastojanje, da se porez odvali, dobije drugu posljedicu, dokazuje se tim samo to, da nisu svi jednoga mišljenja o povišenju ciene, što opet može nastati odatlje, jer porez netereti sve jednako, kako je to dokazano za porez izravni. Upravo radi toga, jer porezovnici nisu ovdje jednako obterećeni, neimaju niti jednakoga interesa da ciena robi poraste, stranom, jer nenalaze neposrednoga povoda tomu, stranom što mogu očekivati od drugoga postupka pače i veću korist (n. p. od povećane prodje). U takovu slučaju nepovisuje se ciena, jači nadkriljuju slabijega i mnogi porezovnici moraju plaćati porez, koji je možda nesmeta u njihovoj privredi, a da nedobe za to nikakove naknade.

Drugačije je dakle kod poreza neizravnih, koji eto već kod svoga prvoga pojava odgovaraju najvažnijim zahtjevom dobra poreza te nezadavaju porezovnkom drugoga tereta nego što moraju plaćati nešto višu cienu (a to je osobito za promierne trošce dosta velik teret. Ur. Mj.).

Odavlje može se razabrati, zašto sami porezovnici t. j. oni koji u istinu plaćaju porez n. pr. trošci vina, mesa, pivâ itd. neobičavaju prigovarati neizravnim porezom. Ako se uzmu pregledati sumnje i primjetbe na neizravne poreze, opaža se, da se najmanje prigovara sbog tereta novčana.

Prigovara se:

1. odredbam o pobiranju; ti prigovori nedolaze od samih pravih obvezanika, nego od dotičnih obrtnika, koji samo predujmice porez podmiruju. Istina, te odredbe sadržavaju puno toga neugodna. Nu ljudi pravedno sudeći nekako se izmiruju s njimi, pa bi moglo biti nešto istine, da se osobito sebičnjaci osjećaju nekako uvredjeni ovimi odredbami. U istinu dotični obrtnici neimaju nikakova razloga prigovarati porezu kao takovu. Ako moraju unapred nešto platit, korist je pàče njihova, jer se umanjuje konkurencija. Oni obrti nose najmanji promjerni dohodak, koji trebaju tek melenu gotovinu. Ako se i dokine porez, korist je obrtnikom samo u početku, a kasnje već nikakova, jer se radja veća konkurencija.

Na dalje prigovara se neizravnim porezom:

Digitized by Google

2. da obteručujuć robu poskupljuju domaću produkciju, što je naročito Thiers iztaknuo, čim se olahkoćuje konkurencija inozemna;

3. da su promjenljivi, te se jedva može unapred opredieliti, koliko će donieti;

4. da upravo potiču na pronevjerenjâ;

5. da porezovnike neobterećuju razmjerno prema njihovoj poreznoj sposobnosti, nego dapače uboga jače nego li bogataša;

6. da je povišenje ciene robe po sebi bitna šteta;

7. da je upravni trošak znatno veći nego li kod poreza izravnoga.

Pod toč. 2. i 3. spomenute štete tiču se manje porezovnika nego li državne uprave, koja ima u istinu mučnu zadaću odrediti što treba, da se ukloni pretieća šteta domaćoj produkciji budi tim što daje naknadu poreza kod izvoza ili pako upotrebi koje drugo spretno sredstvo; koja se ima brinuti da se nesigurnost u prinosu neizravnoga poreza izravna kakovom drugom financijalnom odredbom. Nu ovo ipak nisu dovoljni razlozi, da se odkloni inače dobar porez.

Isto tako nemogu biti defraudacije povodom da se taj porez odstrani. Pače ako mogu defraudacije zagovarati dokinuće poreza, može to valjati najprije za dohodarinu i porez od kapitala.

Važniji čini se na prvi mah prigovor pod točkom 5. Deder da vidimo.

Nemogu se svi izdatci ili produkti obtereti porezom, ponajprije odabiru se za to takovi, koji najviše odgovaraju obćim potrebam, jer porez na nje udaren najviše nosi n. p. meso, kruh, brašno, vino, pivo itd. Prva je tomu posljedica, da poskupe produkti ovi. Tu se dakle sama od sebe namiće misao, da upravo ovdje, gdje se udara porez na predmete svakdanje trošnje, siromasi plaćaju razmjerno veći porez nego li imućnici, jer troše od tih proizvoda isto toliko ako ne još i više, i po tom i veći porez plaćaju, premda je njihova porezna snaga slabijom. Siromašna obitelj, koja si može nabaviti manju količinu živeža, koja troši najviše običnoga živeža n. p. kruha, nedvojbeno plaća kod uvedenja n. p. poreza na brašno više nego li imućnija obitelj.

Digitized by Google

Nu i taj prigovor nije odlučan. I neglededć na to, da je već u naravi stvari, da poskupi roba gdje i kadgod se uvede novi porez, da nijedan razred naroda nemože tražiti, da bude sasma riešen porezne dužnosti, valja uvažiti, da se ma i plaćali siromašniji neke poreze na robu udarene u višoj mjeri, ipak veći dio neizravnih poreza osniva na trošnji imućnijih. Naročito moraju imućniji gotovo izključivo (Ured. Mj.?) plaćati carinu i mnoge druge izravne poreze. S toga nije nimalo sigurno, da su siromašnije klase, uzev u jedno sve vrsti neizravnih poreza, u istinu jače obterećene od imućnijih državljana, pa ma uzeli u račun i porez udaren na najobičajnije predmete trošnje n. p. sol, brašno itd.

Nu sasma nestaje onoga prigovora, ako se uvaži učinak neizravnih poreza pošto duže obstoje.

Gospodarsko gibanje, što ga uzrokuju neizravni porezi, nezavršuje se pobiranjem neposredne potrošarine i naknadom, koju su dobili obrtnici preduzmiv porez, u cieni robe prodane. Ono se gibanje nastavlja naročito kod obterećenika, koji učestvuju kod produkcije ma bilo u kojem pravcu. Napose pako odvaljuju se dalje one vrsti neizravnih poreza, koje su spojene sa trošnjom nuždnih predmeta života n. p. brašna, kruha, soli itd. Upravo zato, jer svi osjećaju novi izdatak, što ga uzrokuje novi porez, prinukani su svi tražiti naknadu, i takovu će do brza naći, jer je potreba obćenita, i to naći će ju u — povišenoj plaći radnje.

Ako je neizravni porez obćenit i takov da mu nemože nitko izbjeći, tim je sigurnije, da će ga dotičnici odvaliti na druge povisiv cienu svoje robe ili svoje radnje. Naprotiv ako je udaren porez na predmet trošnje ne upravo nuždan, tu je porezovniku dano na volju hoće li platit porez ili ne, n. p. potrošarinu na vino plaća tko pije vino, ali vino se nemora piti, a tko ga nepije, neplaća ni poreza. Kad se uvede ovakov porez, naći će se uvjek uz one, koji nerabe dotični predmet, još i drugih koji bi ga trošili ali neće jer bi morali i porez plaćati. Jedni i drugi prosti su od poreza. U ovom potonjem slučaju nije dakle odvala poreza tako sigurna kao i u ovom drugom.

Digitized by Google

Nu ako se neizravnaju na ovakov način neposredno nejednakosti, što ih prouzrokuje sam porez, one će se nedvojbeno izravnati kasnje, naročito — konkurencijom u obrtnosti i radnji medju sobom. A pošto stoji, da neizravni porez ima za posljedicu jednako podieljeno povisenje ciene, potrebno je objasniti učinak ovakova povišenja ciene po sebi. I taj učinak spomenut je gore pod točkom 6. te označen kao šteta koju čini neizravni porez.

Ovaj prigovor nije opravdan, kako je već dokazano. Istina je, svaki novi teret djeluje na državljane i njihove imovinske odnošaje, a najnaravniji učinak njihov jest taj, da se razmjerno povisi ciena svega, čim razpolažu. Ovo razmjerno povišenje ako se i neobavi na jedan put obavi se tečajem vremena sigurno, zato se teret starijih neizravnih poreza manje osjeća nego li novih.

Nu i neglededć na to, ako se povisi ciena ma bilo i dobara za život vrlo nuždnih, ipak se to može snositi, jer je moguće prema njim udesiti sve gospodarske odnošaje. Ta koliko se puta dogadjaju promiene u cieni mnogo veće od onih, što ih prouzrokuju neizravni porezi, pa ipak nezatiru blagostanja narodnoga. Slaba žetva n. p. žita, siena, slaba berba itd. može podvostručiti cienu tih predmeta ili u slučaju obilne žetve sniziti. Tako isto djeluju moda, izumi itd. Svagdje se to kasnje izravna u dalnjoj produkciji i u cienah robe. Samo vreme prelazno i nesigurnost štetna je. Naprotiv ako se uzme, da su neizravni porezi stalno opredieljeni nameti, koje možeš svagdje već unapred u račun uzeti, neima sumnje, da se kraj dužega obstanka tako jako neosjećaju. Sada su i nuždna dobra mnogo skuplja nego li bijahu prije, pa ipak nemože se reći da se je prije bolje živilo nego li danas. U Englezkoj sve je skuplje nego li u drugih zemljah, pa ipak nije to nesreća za Englezku nego je pače koristno. Moguće je, da su tamo ciene poskočile i usljed velikih poreza, kakovi tamo već dugo postoje, ali moguće da i ne, svakako pokazuju one na živ promet i vrlo razvijeno gospodarstvo, odakle crpi korist ciela zemlja.

Ako pako stoji, da se učinak neizravnih poreza pokazuje samo u višoj cieni robe načinom ovdje naznačenim, pada tim i

Digitized by Google

posliednji prigovor proti njim postavljeni — da naime uredjenje njihovo mnogo stoji. O trošku uredjenja i pobiranja poreza valja isto što i samom porezu. Ako je najme takovim uredjenjem moguć porez, manje teretan od drugih, nije njegovo vudjenje preskupo, trošak poreza takova nepostaje nesnosnim teretom.

Obazremo li se na sve do sada rečeno, to ćemo evo ovo viditi. Izravni porezi dohodarinski obterećuju odmah u početku porezovnike nejednako, ma koliko se nastojalo pravedno je urediti i razdieliti; a čim dulje obstoje, tim više poremećuju i ravnovesje medju producenti, tim više pogodjuju kapital i mogućnije konkurente naprama slabijoj radnoj snagi; pobiru se u točno opredieljenom vremenu, te ih porezovnik mora smoći bilo od kuda mu drago, pa ako nemogu upotrebljuju so proti njim odredbe stroge, pače prema okolnostim upravo i okrutne. Naprotiv neizravni porez pojavlja se pravilno samo onda, ako su porezovnici voljni štogod potrošiti, što uvjek predpostavlja da mogu platit i porez, koji je s onim troškom skopčan. Pače neizravni se porez od obvezanika niti redovito nezahtieva nego podmiruje u cieni robe; neizravni porez očituje se u povišenju ciene, koje se s vremenom jednako podieli, i koje povišenje neoštećuje niti nedaje pogodnosti nijednomu razredu pučanstva. U svakom dakle pravcu bit će istinita izreka onoga Amerikanca, o kom pripovieda Zachariä. Taj Amerikanac reče najme, da od svih država, u kojih je živio, samo jednu je našao, o kojoj mu se činilo, da stanovnici njeni neplaćaju nikakova poreza — i to bijaše ona, koja je uvela samo neizravne poreze. I u toj državi nastani se stalno.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Nije smetanje posjeda, ako se zemljište, što no je obterećeno služnošću prava vožnje, pregradom zatvori, ako je ovlašteniku na služnost predan ključ, da otvara pregradu.

Antun i Marija S., vlastnici kuće u D. nalaze se u faktičnom posjedu prava voziti gospodarska kola svake vrsti preko zemljišta, pripadajuća slaboumnoj braći Franji i Katarini V. u mjestu D., koje zemljište leži tik njihove kuće. Ivan Z. dalnji rodjak slaboumne braće V., nepitajuć kuratora njihova, sasma svojevoljno naredi na tom putu pregradu i na njoj ključanicu te tako zatvori put, ali ponudi suprugom S. ključ od spomenute ključanice, koji ovi nehtjedoše primiti tvrdeć, da su vlastni slobodno prolaziti i voziti onim putem, da jih nitko nesmije u tom smetati bilo kakovim zaporom. A pošto Z. nije htio ukloniti one pregrade, tuže ga supruzi S. sbog smetanja posjeda.

Na ovu tužbu izda prvi sud sliedeću odluku:

Tužitelji išću tužbom svojom neka se izrekne, da je Ivan Z. podignuv pregradu, narediv na njoj ključanicu te zatvoriv prolaz preko zemljišta spadajućega ka kući braće V., preko kojega pripada njim pravo voziti na gospodarskih kolih svake vrsti, smetao nje u posjedu njihovoga prava služnosti, pa da tuženi ima ukloniti onu pregradu i uzpostaviti prijašnje stanje, da se ima u buduće kaniti svakoga sličnoga smetanja te napokon platiti parbeni trošak. Taj zahtjev mora se odbiti, a tužitelji dužni su platit sudbeni trošak, jer, kako tuženik sam priznaje, tužitelji faktično posjeduju pravo voziti preko spomenute njive i livade i to tako slobodno, da nisu morali istom otvarati kakova vrata ili pregrade. Nu podignućem pregrade i zaključanjem nije povredjeno pravo tužitelja voziti onim putem, jer kako tuženik tvrdi a tužitelji sami priznavaju, ponudjen je ovim potonjim ključ da si otvaraju pregradu, pa jim ga i sada nude, tako da ovlaštenici mogu i sada voziti preko ovoga zemljišta, ali istom pošto se pregrada odključa.

Tužitelji prigovaraju, da se tim otegućuje izvršivanje njihovoga prava. Taj se prigovor nemože uvažiti, a to tim manje, pošto bi inače, ako ostane zemljište sasma otvoreno, svatko vozio preko ovoga zemljišta — kako to dokazuje očevid — a nemože se od tuženika, dotično od vlastnika zemljišta iskati, da postave stražu, i ovako prieče da si i drugi neprisvoje pravo voziti se onuda.

A pošto se služnosti — u ovom slučaju pravo voziti preko tudjega zemljišta — moraju tako izvršivati, da bude odatlje što manja šteta za

Digitized by Google

posjednika služeće stvari, i pošto se služnosti u obće imadu ograničivati, odbija se tužba tužitelja i oni odsudjuju da nadoknade tuženiku narasli parbeni trošak.

U svom u t o k u naglašuju supruzi Antun i Marija S., da su očevidno smetani u posjedu prava bez ikakove zaprieke voziti spomenutim zemljištem, da odključivanje i zaključivanje ključanice svakoga časa kod svakoga provoza, gdje osobito za žetve, na dan i po deset i 20 puta prolaze kola, ne samo da stoji mnogo vremena nego je pače u toliko i pogibeljno, jer može lahko tegleća marva, koja ostaje sama i bez pazke kad se pregrada odključuje, nastradati, poplašiti se ili inače počiniti štete.

Na dalje primetnuto je, da nije sam vlastnik služećega zemljišta, niti je po nalogu skrbnika vlastnika nego je treća osoba neovlašteno pregradu podigla, dakle nije stvarno obrazloženje kad se tvrdi, da je to sve učinjeno na obranu zemljišta proti čestoj teretnoj vožnji, da sami vlastnici mogu na svoj prozor viditi, da li se tko služi ovim putem, pa s toga netrebaju pregrade, da brane svoj posjed od neovlaštene uporabe.

Viši sud odbaci utok tužitelja i potvrdi osudu prvoga suda s razloga po njem navedenih dodav još sa svoje strane, da u onom djelu, što je podignuta pregrada, nemože nazrievati smetanja posjeda, jer je tuženik odmah ponudio i ključ, pošto je to odredba, učinjena poglavito na obranu zemljišta pripadajućega kući br. 13, a nepokazuje se nigdje namjera vredjati pravo služnosti tužitelja.

Izvanredni previdni utok nije uvažio najviši sud, nego je odbiv ga naložio, da imadu rekurenti sami podmiriti trošak svoga bezuspješnoga izvanrednoga previdnoga utoka, jer se u razlozih osuda obajuh sudova nemogu naći takovi, koji bi zahtjevali promjenu rješitbe, naročito neima nikakove ništetnosti niti očevidne nepravde, pače razlozi odluką nižih sudova dokazuju, da su ove posve valjano i zakonito izrečene.

(„G. Halle“.)

Ako diete uzme nemoćnu svoju majku na hranu i u obskrbu, valja predmnievati da to čini bezplatno, izpunjivajuć jedino svoju djetinju dužnost, pa mu s toga nepripada pravo naknade proti ostalim subaštinikom, poznanim na majčinu ostavinu.

Magdalena V. potraži tužbom od svojih sestara Marije V. i Antonije L., da joj nadoknade trošak, izdan na obskrbu, hranu i odielo zajedničke jim majke Ane L., koju da je ona (Magdalena V.) sama hranila i njegovala počam od polovice mjeseca studenoga 1874. pa do smrti materine t. j. 18. veljače 1877., dakle kroz dvie godine i tri mjeseca;

Digitized by Google

u ime hrane i njege traži 10 novč. na dan, što čini za cielo vrieme 82 for., a za odielo 17 for. 70 nvč., dakle u svem 99 for. 70 nvč. Nu taj je iznos tužiteljica sama u dodatku k tužbenom zapisniku smanjila na 53 for. $33^1/_3$ nvč. Tužiteljica najme podigne ove tražbine proti svojim sestram ne ad personam, nego kao n a s l j e d n i c a m i razmjerno prema nasljednomu dielu, koji svaka dobi iz majčine ostavine, i koji dio iznosi za svaku 26 for. $66^2/_3$ nvč.

Prvi sud saslušav obie stranke i njihove svjedoke izreče: Marija V. i Antonija L. samo su onda dužne Magdaleni V. u ime troška obskrbe i odiela Ane L. od ukupne svote sa 99 for. 70 novč. odpadajuće dielove svaka sa 26 for. $66^2/_3$ nvč., prema njihovim nasljednim dielovom, izplatiti, ako Magdalena V. položi navraćenu joj glavnu prisegu ovoga sadržaja: „istina je, da je preminulu si majku od sredine stud. 1874. do 18. veljače 1877. podpuno hranila i njegovala i da joj je od svoga kupila odjeće za 17 for. 70 novč.“

R a z l o z i: Neima nikakove dvojbe, da bi Magdalena V. bila po zakonu vlastna tražiti od svojih sestara naknadu dviuh trećina troška obskrbe i odievanje majke, jer bi to po §. 154. o. g. z. mogla i onda učiniti, da joj je majka sasma siromašna umrla, to većim pravom može dakle tražiti od baštinika matere svoje, u koliko dosiže njihova baština. Što tuženice prigovaraju, nije kadro pobiti ovoga na zakonu osnovanoga zahtieva, jer ako se je tužiteljica dogovorila sa pokojnim si bratom Mirkom L. i po njegovoj želji uzela k sebi majku, tim se nije utemeljila dužnost za ovoga da dadne naknadu, niti su mogle za tuženice iz ovakova dogovora, kojemu one nisu pristupile, nastati ikakova prava. Ako se veli, da je tužiteljica rekla, „da netraži ništa za to, jer je majku dohranila, da je htjela zaslužiti si jedino nagradu u nebu“, ni ovo nevredi, jer je to očitovanje izvansudbeno, kojemu manjkaju bitne potrebštine zakonom propisane, a jer tuženice nisu primile toga očitovanja, to nije mogla nastati pogodba po §. 861. o. g. z. Tuženice u ostalom nepobijaju samo tvrdnju tužiteljice, nego i onaj iznos od 10 novč. na dan, što ga ova traži u ime hrane. Nu pošto 10 novč. na dan za podpunu obskrbu i hranu u istinu nije nimalo pretjerano, pošto se kod ovoga suda i alimentacija nezakonske djece nikada izpod 10 novč. na dan neodmjeruje: to se nije držao nuždnim dokaz o primjerenosti ovoga iznosa, a jer neima drugih dokaza, to se mora riešenje ovoga pravnoga slučaja učiniti ovisnim o tom, da tužiteljica položi navraćenu joj glavnu prisegu o tom, da je u istinu sve ono učinila, što u svojoj tužbi tvrdi, u koju svotu morao se je uvrstiti i iznos za odielo, premda već svota za hranu i njegu prekoračuje nasliedne dielove tuženica, jer se u tužbi traži naknada za hranu, njegu i odielo. Prigovara se doduše, da je tužiteljica primila neku tražbinu od Ferdinanda S. sa 38 for., zapis od 15 for., jednu kozu i

Digitized by Google

pokućtvo vredno 20 for. ukupno 73 for., što da je sve pripadalo pokojnoj Ani L. i da je to ona (tužiteljica) za sebe zadržala, čim su njeni zahtjevi o naknadi podpuno namireni. Ali ni to nemože se ovdje uvažiti, jer nije ni uztvrdjeno, a kamo li dokazano, da je tužiteljica primila one iznose od Ane L., da njimi namiri trošak njege, hrane i odiela i da ih je u ovu svrhu u istinu potrošila, jer se po tom ona gotovina kao tražbine a oni predmeti kao dielovi ostavine Ane L. prikazuju, pa da se uzmu na račun iznosa tužbom zahtievanoga, oduzeli bi se §. 797. o. g. propisanoj sudbenoj razpravi i uručenju. Ti iznosi moraju se dakle putem tužbe zahtievati kao aktivum ostavine i ovoj predati prije nego li se mogu potražiti od Magdalene V.

Povodom priziva tuženica viši je sud pražki promjenio osudom svojom od 18. stud. 1879. osudu prvoga suda i tužiteljicu sasma odbio.

Razlozi: Tužiteljici pripadala bi naknada troška, izdana na obskrbu i odievanje majke, iz ostavine majčine samo onda, ako bi mogla dokazati, da je naročito ili muče sa majkom ugovorila neku naknadu za to. Tužiteljica netvrdi da je ugovorena naročita naplata onoga troška. Ako se veli, da je majka rekla: „sve što imam, neka bude tvoje za tvoju obskrbu i njegu“ — nemože se u tom nazrievati obećanje, da će se obskrba platit, prije bi se u tom moglo viditi obećanje majke, da je voljna sve svoje darovati kćeri, nu o tom neradi se u ovom preporu. Ali neima ni takovih čina, koji bi po §. 863. o. g. z. dopuštali zaključiti, da se je naknada za obskrbu majke muče predpostavljala, jer iz vlastita kazivanja tužiteljice vidi se, da je uzela majku, posve zapuštenu i iznemoglu k sebi da ju njeguje, pa se s toga većim pravom predpostavlja, da je tužiteljica potaknuta djetinjom ljubavlju, sjećajuć se zakonite dužnosti ustanovljene u §. 154. o. g. z., dakle bez ikakova obzira na naplatu, uzela k sebi ubogu 78 god. staru majku da ju njeguje i hrani. Ako pako neima ni naročite ni muče obveze na naplatu, tada manjka zahtjevu tužiteljice proti ostavini majčinoj, odnosno proti nasljednikom, svaki pravni temelj.

Najviši sud rješitbom svojom od 29. siečnja 1880. potvrdio je osudu druge molbe.

Razlozi: Potvrdjuje se osuda drugoga suda sa razloga po njem navedenih, osnovanih na zakonu, na dalje s razloga, što se doduše zaključna stavka §. 154. o. g. z. proteže i na tuženice, ali se ipak može pravom uzeti, pošto tužiteljica kroz više godina, što je hranila i njegovala svoju majku, nije od svojih sestara tražila ikakovu pripomoć, da je to učinila jer se smatrala obvezanom kao diete prama majci, da nije držala da to čini mjesto svojih sestara, pa se s toga ovdje nemože uporaviti §. 1042. o. g. z. na tuženice.

Digitized by Google

Vjerovnik nasljednikov ima pravo povesti ovrhu i na nekretnosti zapisane nasljedniku te providjene jednostavnom zabranom obterećenja i prodaje (§§. 695., 774. o. g. z.).

Ana K. imenova u svojoj oporuci od 12. rujna 1871. jedinoga si sina B. za nasljednika i zapisa mu napose svoju nekretnost u N. narediv zajedno, da se ova nesmie ni prodati ni obteretiti. Poslje njene smrti podnese B. nasljedno očitovanje, koje sud primi. Na temelju bilježničke isprave od 11. travnja 1867. zatraži A. proti B. uknjižbu prava zaloga na nepokretnosti, pripaloj B-u (koja mu još nije bila uručena) da osigura svoju tražbinu od 11.000 for. što mu ju duguje B.

Prvi sud sasma je odbio A., drugi dozvolio uknjižbu ali samo na polovicu nepokretnosti (uz klauzulu §. 822. o. g. z).

Usljed izvanrednoga previdnoga utoka preinačio je c. k. najviši sud bečki odlukom od 5. ožujka 1879. br. 2140 obie odluke nižih sudova, i dozvoli uknjižbu na cielu nepokretnost (uz gore spomenutu klauzulu) s r a z l o g a: jer je prvi sud posve odbio molbu za uknjižbu s toga, što se u oporuci Ane K., u kojoj imenova svoga sina za univerzalnoga nasl ednika, pa mu napose zapisa svoju nepokretnost u N., naročito dodaje, da B. nesmie te nepokretnosti bez dozvole imenovana kuratora i tutora niti prodati niti obteretiti, dok god ovi potonji (kurator i tutor) nedokinu toga ograničenja, ili dok u slučaju da bi se to ograničenje uknjižilo, neprivole na brisanje, a molitelj uknjižbe nije dokazao, da su kuratori pristali na ovo obterećenje ili ono ograničenje dokinuli. Viši sud pristao je na ovo mnenje u koliko se tiče polovice one ne retnosti, te učini samo glede druge polovice iznimku uzev, da polovica nepokretnosti sačinjava nuždni dio B-ov, pa da se nanj neproteže spomenuto ograničenje (§§. 695. i 774. o g. z.).

Nu iz oporuke Ane K nevidi se, da bi ikakova štetna po ljedica za zapis nastati imala u slučaju, ako bi se zabrana obterećenja ili prodaje prekoracila; nevidi se, da bi se obdržavanje te zabrane imalo smatr ti nekim uvjetom, pod kojim je zapis učinjen, ili da bi za slučaj neobdržavanja te zabrane kojoj trećoj osobi kakovo pravo glede toga zapisa bilo podieljeno. Pošto pako neima zak na, po kojem bi takova zabrana po sebi vjerovniku prieči a da potraži svoje pravo, neima se s toga ni u rieavaju ove molbe obzir uzeti na onu zabranu.

K §§. 878 i 1174. o. g. z.

Kata G. tuži Franju M. i traži, da joj plati 1000 for. Tužiteljica veli, da je njena teta gospoja L. poklonila Franji M. 1000 for. pod

Digitized by Google

uvjetom, da ju (Katu G.) neostavi, da živi s njom zajedno ili da ju oženi. A pošto ju je Franjo M. ostavio, a tetka joj ustupila pravo da traži povratu onih 1000 for., zahtieva od Franje M., da joj povrati onu svotu. Tuženik tvrdi, da mu je bezuvjetno ona tisuća for. poklonjena.

Prvi sud riešio je povoljno tužbu pod uvjetom ako se glavnom prisegom dokaže, da je Franji M. darovana spomenuta svota uz navedeni uvjet i da je tuženik u istinu Katu G. ostavio. Jer ako tužiteljica dokaže, da je darovanje učinjeno pod uvjetom, koji ona navodi, mora se taj uvjet uvažiti. Ovo sliedi nedvojbeno iz odredaba §§. 901. i 902. o. g. z., jer su stranke naročito povod ili konačnu svrhu učinile uvjetom, taj se mora dakle smatrati kao uvjet pogodbe i prema tomu ispuniti. Ako je pako tuženik ostavio tužiteljicu, pa ako je u istinu obstojao onaj uvjet, kako tvrdi tužiteljica, dužan je 1000 for. povratiti.

Usljed priziva tuženikova viši je sud preinačio osudu prvoga suda te tužiteljicu posve odbio, a tu je osudu potvrdio najviši sud rješitbom od 25. lipnja 1879. br. 6083.

Razlozi: Da su Kata G. i Franjo M. živili u konkubinatu, vidi se ne samo iz tužbe, u kojoj sama tužiteljica pripovieda, da je od g. 1872. živila sa Franjom M. zajedno i u zajedničkom kućanstvu i da je ovaj obećao da će ju oženiti, nego to dokazuje i odgovor, u kojem se spominju dvoje djece tužiteljice, za koje svako da je tuženik uložio po 500 for. u štedionici; napokon vidi se iz same previdne žalbe, u kojoj se kazuć na tuženika tvrdi, da nemože biti ništa nećudoredna u tom, ako se gleda da neostavi muž žene, s kojom je djece imao. Ako je dakle kraj ovakova odnošaja medju Katom G. i Franjom M. ovomu potonjemu gospoja L. — kako tvrdi sama tužiteljica — dala 1000 for. pod uvjetom, da će biti dužan tu svotu povratiti Kati G., ako je neoženi nego ju ostavi i neživi više s njom, to je posve jasno, da se je tim htjelo ako i ne dovesti do braka a to barma osigurati dosadanji život u konkubinatu. A takov zajednički život nije samo nemoralan nego ga nedopuštaju ni politički zakoni neobziruć se na to, da bi došao i u sukob sa kaz. zakonom, ako bi bilo istina što tuženik tvrdi, da je oženjen ali da neživi sa svojom ženom. Pošto se zahtjev tužiteljice jedino temelji na tom, da ju je Franjo M. ostavio i da s njom više neživi; to sudac nemože mimoići gore spomenute faktične okolnosti te se moraju na ovaj slučaj uporaviti §§. 878. i 1174. o. g. z., po kojih nemože nikada biti predmetom pogodbe što je nedopustivo, nit se može natrag tražiti, što je tkogod dao da se izvede nedopušteno djelo.

Digitized by Google

II. Kazneno-pravni.

O pojmu periodičnog tiskopisa [1] *(K §. 7. t. z. od 15. prosinca 1862.).*

M. G. štampar u Zemunu počeo je početkom rusko-turskog rata izdavati brzojavke o dogodjajih na bojištu, te je takovih brzojavka izašlo dne 30. travnja zatim 1., 2., 3., 7., 8. i 11. svibnja 1877., a zadnje od njih označene su brojevi 5—9.

Po svom sadržaju nebave se te brzojavke izključivo sa dogodjaji sa bojnog polja, već upravo političkom poviesti dana.

S navedenih razloga nazrielo je državno odvjetničtvo u Zemunu u tih tiskopisih obzirom na §. 7. t. z. [2] povremen tiskopis baveći se političkimi dnevnimi pitanji, koj je slobodno izdavati samo uz propisanu u §. 10. t. z. [2] prijavu te uz jamčevinu §. 13. t. z. [2]

Nadalje ima na svakom tiskopisu biti ime nakladnika, kod povremenih ime izdavatelja (§. 9. t. z.) [3]

Štampar M. G. propustio je sve te propise, s toga ga je c. kr. državno odvjetničtvo tužilo tužbom de pr. 28. svibnja 1877. br. 855 k. z. kod c. kr. kotarskog suda u Zemunu radi prestupka §. 9. i 11. t. z. [4]

C. kr. kotarski sud u Zemunu proglasio je okrivljenika osudom od 11. lipnja 1877. samo krivcem §. 9. t. z. a nekrivim §. 11. t. z. po zakonu od 16. listopada 1872.; i to iz sliedećih razloga:

Istina je, da §. 7. t. z. periodičnim tiskopisom označuje takov, koji na mjesec bar jedanput [5] izlazi, ma i u nejednakih odsjecih vremena.

Uzev tu zakonsku ustanovu samu za se, skoro da bi se i upitni telegrami mogli periodičnim tiskopisom smatrati; nu prosudjujuć pitanje, koji je list periodičan, imade se ta ustanova u savezu sa ostalimi §§. t. z. promotriti, a učiniv to, mora se doći do zaključka, da upitne brzojavke nisu povremen tiskopis.

U §. 10. naime t. z. govori se o prijavi potrebnoj za periodičke listove, te prva točka tog §. napominje, da se u prijavi imadu navesti odsjeci vremena, [6] kad će list izlaziti — za periodičan list dakle zahtjeva se, da budu dani, kad će list izlaziti, stalno označeni — bud izvjestnim danom — bud inim izvjestnim obilježjem.

---

[1] Nazočni slučaj sdesio se je za vrieme valjanosti tisk. zak. od 17. prosinca 1862., nu jer su ustanove o tom predmetu i po zakonu od 17. svibnja 1875. u bitnosti iste, negubi slučaj praktične vriednosti, te ga priobćujem.

[2] §. 8. zak. od 17. svibnja 1875.

[3] §. 6. zakona od 17. svibnja 1875.

[4] §. 9. odgovara §-u 6, a §. 11. §-u 9 zakona od 17. svibnja 1875.

[5] Po zakonu od 17. svibnja 1875. dvaput na mjesec. —

[6] §. 8. zakona od 17. svibnja 1875. veli: „rokove uz koje će izlaziti“ (naime tiskopis).

Digitized by Google

Istina je doduše, da okrivljeni nije nikakve prijave glede svojih brzojavka predao, iz koje bi se na izlazak istih zaključiti moglo; nu za sam pojam periodičnog lista ima se i ta okolnost uvažiti, a sama oznaka pojedinih telegrama brojevi nemože istim karakter periodičnog lista udariti. —

I §. 18. t. z. govoreć o zakonitih primjercih spominje kod povremenih tiskopada „pravilne rokove njihova izlazka“. [7]

Iz navedenog crpio je odlučujući sud nazor, da je definicija §. 7. t. z. preširoka i da se ista može samo u savezu sa inimi ustanovam tisk. zakona pravedno i po duhu zakona uporaviti.

Za periodičan list zahtjeva se nadalje, da se isti razdaje putem predbrojke i ne samo da to sama praksa i izkustvo dokazuju, već i sam zakon govoreć o periodičnih listovih, napominje u isti mah i predbrojku (§. 7. zadnja alin. t. z.). Nije moći napokon uztvrditi, bar opravdano ne) da kakavgod skup tiskanica, izlazećih nekoliko put uzastopce, a na mjesec bar jedanput, čini periodičan list, već se za isti zahtjeva bar ponekle jedinstvenost oblika i sadržaja, a za telegrame se to nemože reći, tek što se svi odnose na iztočni rat.

Napokon bi težko bilo naći temeljitih razloga za taj nazor, da skup reproduciranih p o j e d i n i h vjesti iz inih listova (a to je slučaj kod okrivljenikovih brzojavka) može stvoriti nov samostalan periodičan list, komu se za sadržaj med ostalim zahtievaju svakako vlastiti umni proizvodi. [8]

Riešiv pitanje, dali su G-ovi telegrami povremen spis ili ne, niječno, uzgredno i irrelevantno je za ovu parnicu, da li su politična sadržaja ili ne. [9] —

S tih razloga potekla je osuda glede §. 11. t. z. po zakonu od 16. listopada 1872.

Glede §. 9. t. z. dokazan je i učin i krivnja istog prest. samim tiskopisom i priznanjem okrivljenika, jer neima naznačena nakladnika.

Na priziv c. kr. državnog odvjetničtva i okrivljenog preinačio je c. kr. kraj. odsjek banskog stola osudom dtto 9. srpnja i. g. br. 5968

---

[7] §. 7. zakona od 17. svibnja 1875. o tom ustanovljuje:
„primjerak ima se predati u redovitom vremenu njihova izlazka“.

[8] Izvjestitelj zastupničke kuće dr. Herbst ističe, da je razlika med periodičnimi spisi s jedne a djeli, spisi, knjigami s druge strane u tom, da je potonjim konac opredieljen, pa ma pojedini svežčići i pol vieka izlazili — ipak jim je dana granica bud sistemom djela, bud alfabetom (na pr. kod enciklopedija) — dočim periodičan list i kad prestane, neima pravog kraja, vidi Lienbacher historisch-genetische Erläuterungen des österr. Pressgesetzes str. 77.

[9] Tiskovni zakon od 13. ožujka 1849. nije ustanovio pojam periodičnog lista, već traži jamčevinu za politički bar dvaput mjesečno izlazeći tiskopis.

Digitized by Google

prvu osudu i proglasio okrivljenog M. G-a krivim i prest. §. 11. t. z i to s razloga ovih:

Osuda prvog suda je u pogledu prest. u §. 9. t. z. označena u koliko se tiče kvalifikacije i dokaza opravdana.

Što se pako onog diela osude tiče, kojom bje okrivljeni radi njemu u grieh upisana prestupka suprot tiskovnog reda u §. 11. t. z. označena nekrivim proglašen, to se je taj dio osude preinačio, te okrivljenik i toga prestupka krivim proglasiti morao.

§. 7. t. z. označuje povremenim tiskopisom onaj tiskopis, koj izlazi najmanje jedan put na mjesec, pa nesačinjava savršnu cielost.

Ta dva obilježja nahode se u telegramih po G-u izdanih, jer su izdani dne 30. travnja i 1., 2., 3., 7., 8. i 11. svibnja t. g. pa nesačinjavaju savršnu cielost, jer njihov sadržaj su različite viesti.

Namjera kod izdavanja tih telegrama nije mogla druga biti, van ta, periodično ubavjestivati občinstvo o tečaju rusko-turskog rata, te o važnih odnošajih na taj rat se odnosećih, pa s takovom namjerom izdani tiskopis nemože se ničim drugim označiti, osim povremenim.

Obilježja po sudu prve molbe zahtjevana nisu kriterija povremenog tiskopisa, po kojih se zakoniti pojam povremenog tiskopisa ustanovljuje.

Za pojam povremenog tiskopisa zakon nezahtjeva ništa drugo, van što je u §. 7. t. z. sadržano, te gore spomenuto.

Na previd okrivljenog potvrdio je c. kr. kraj. odsjek stola sedmorice naredbom od 12. rujna 1877. br. 484 u pogledu kvalifikacije prvomolbenu osudu, jer se inkriminirani tiskopis nemože smatrati periodičnim, jer u smislu §. 7. t. z. prva alin. periodičan je list po zakonu samo onaj, koji na mjesec bar jedanput izlazi i odredjen je jedanput izlaziti, što se u nazočnom slučaju nemože uztvrditi, jer su brzojavke imale izlaziti i sbilja izlazile u sasma neopredieljenih odsjecih vremena i zavisio izlazak o dogodjajih, koji i nedopuštaju izvjestno vrieme izlazka opriedjeliti. — **Adalbert Šek.**

Je li pogoršanje pod stečaj padše nekretnine po kaznenom zakonu kažnjivo?

Osudom c. k. sudbenoga stola u N. G. od 17. travnja 1880. proglašen je D. V. krivim kao neposredni počinitelj zločina javnoga nasilja zlobnom oštetom tudjega vlastničtva, označena u §. 85. sl. a k. z. te po §. 86. k. z. u savezu sa naredbom gl. zap. od 15. prosinca 1872. br. 1864 i uporobom §. 54. i 55. k. z. obsudjen na kazan tamnice u trajanju od 8 dana, pooštrene jednim postom pri dočetku kazni, po §. 341. k. p. i c. naredbi od 2. lipnja 1859. br. 105 d. z. l. na nošenje troškova

Digitized by Google

kaznenoga postupka i ovrhe kazni, a po §. 359. k. p. na naplatu odštete od 26 for. 70 nvč. stečajnoj gromadi.

Razlozi: Prezadužnik D. V. zamoli sudbeni stol u N. G. dne 14. siečnja 1878., da nad njegovim imetkom stečajni postupak odredi.

Usljed toga otvori sudište stečaj te dade dne 10. veljače 1878. po prezaduženiku naznačeni imetak popisati. U dotični našastar bijaše uvrštena i kuća pod br. 13 u O., koju je prezaduženik od vojnog erara u obliku vojničkog vježbališta za 1660 for. kupio

D. V. pretvori još prije otvorenoga stečaja tu zgradu u stan za se i za dućan, te u novom tom obliku pripade ista stečajnoj gromadi.

Pošto je on u ime navedene kupovnine samo jedan dio odmah izplatio, a sa svotom od 726 fr. 27 nvč. u zaostatku ostao, to nebijaše s toga spomenuta zgrada u gruntovnici na njegovo ime prenešena.

Početkom god. 1879. — poslje otvorenoga stečaja — poruši D. V. po njem opravljenu zgradu u toliko, da je vrata i prozore snimio, daske, strop itd. odkinuo i to sve u novi svoj stan prevezao.

Tim je zgrada po mnienju vještakâ na svojoj vriednosti 200 for. izgubila; no ipak bje za 1150 for. na javnoj dražbi prodana. Isto tako bijahu i pomenuti po okrivljeniku odnešeni predmeti na javnoj dražbi prodani i za nje svota od 173 fr. 30 nč. za stečajnu imovinu dobivena.

Po tom bijaše šteta, nanešena stečajnoj gromadi, sa 26 fr. 70 nč. ustanovljena.

Obzirom na to, da okrivljenik nije vlastnikom upitne zgrade bio i da je ista u stečajnu imovinu uvrštena te iz stečajne gromade ostatak dugujuće kupovnine eraru izplaćen, pa da je on uzprkos tomu vriednost upitne zgrade na gore navedeni način umaljio, nazrio je prvi sud u njegovu djelovanju po §. 263. k. p. učin zločina javnoga nasilja zlobnom oštetom tudjega vlastničtva, označena u §. 85. sl. a k. z.

U subjektivnom pravcu uzeo je sud, da predleži priznanje okrivljenikovo, koj se doduše izgovara, da zlu nakanu prigodom oštećenja upitne zgrade imao nije, nego da je to činio bona fide misleć, da mu to pravo pristoji, jer je on porušene i odnešene sastojine opravio; nu pošto se je dokazalo, da je znao da je zgrada njegovoj detenciji i dosljedno disposiciji oduzeta, to ga je sud pomenutoga zločina u smislu §. 264. k. p. uglavljenim smatrao.

Usljed priziva po osudjeniku i po državnom odvjetničtvu uložena i izvedena proglasi c. kr. kraj. odsjek banskoga stola osudom od 4. lipnja 1880. br. 3245 D. V. nekrivim zločina javnoga nasilja, označena u §. 85. — a k. z. po zakonu od 16. listopada 1872., — odsudi ga pako kao neposrednoga počinitelja krivim zločina pronevjerenja, označena u §. 183. k. z. te po §. 184. k. z. uporabom §. 54. na 2 mjeseca tamnice.

Digitized by Google

Razlozi: Okrivljenik priznade, da je zgradu djelomice porušio te spomenute predmete odvezao, misleć — kako veli — da ga je na to išlo pravo, jer je zgrada još gruntovnički na ime erara upisana bila. Nu njegova nakana, prisvojiti si te predmete, proizlazi iz samoga čina, jer ustupivši više spomenutu zgradu stečajnoj gromadi, nije mogao s njom svojevoljno razpolagati.

Navedeni postupak okrivljenika ustanovljuje po §. 183. k. z. zločin pronevjerenja, objektivni učin je gore iztaknutim načinom izpostavljen te iznaša počinjena šteta 200 for.

Dokaz krivnje pridonešen je po §. 264. k. p. priznanjem, pošto je njegovo opravdanje navedenimi okolnostmi oprovrgnuto.

Prvi je sud okrivljenika odsudio radi zločina javnoga nasilja zlobnom oštetom, označena u §. 85. k. z., — nu uvažujuć, da je zla nakana upravljena bila na prisvojenje svoje koristi radi, nije si moglo ovo više sudište nazor sudbenoga stola prisvojiti, pače je pronašlo promjenivši kvalifikaciju, po zakonu kazan, osnovanu na krivom temelju, po zahtjevu državnog odvjetničtva primjerno povisiti.

Povišenje kazni nastupilo je nuždno, pošto po prvom sudištu odmjerena kazan veličini prouzročene štete neodgovara.

C. kr. krajiški odsjek stola sedmorice obnašao je pako osudom od 25. kolovoza 1880. br. 517 povodom priziva, uložena proti osudi drugomolbenoj od strane okrivljenika, osudu tu promieniti te D. V. po zakonu od 16. listopada 1872. i zločina pronevjerenja u grieh mu upisanog nekrivim proglasiti te ga po §. 342. k. p. riešiti troškovâ kaznenoga postupka.

Razlozi: U djelovanju okrivljenikovu neleže kriterija kaznenim zakonom zabranjena čina, a naročito ne ona zlobne oštete tudjega vlastničtva ili pronevjerenja; prva ne, jer ako i okrivljeniku po njem od erara kupljena zgrada u vlastničtvo predana nebijaše, to mu je ista ipak na uporabu ustupljena; a u tom da je pojedine djelove poboljšanja t. j. sastojine istog odneo i u svoj stan prenesao, nemože se nazrieti zlobna šteta, budući je na temelju §. 332. o. g. z. ovlašten bio, da kao pošteni posjednik sve odnese, što se je nekvareći sućanstva odnieti moglo; a da je zgrada u sućanstvu oštećena, nepredleži.

Po §. 181. i 183. k. z. sastoji se pronevjerenje u zadržanju ili prisvojenju povjerenoga dobra; okrivljenik niti se je ustručavao oduzete djelove stečajnoj gromadi izdati, niti je iste prisvojio a još manje iz okolnosti proizlazi, da je to u njegovoj nakani ležalo.

Nu nemože se ni kazati, da predleži učin prevare, budući prevara himbeno činjenje predpolaže, kojim bje tko u bludnju zaveden ili kojim se je bludnja drugoga upotriebila, jer to oboje okrivljenik učinio nije.

Odštetni zahtjev mogla bi s toga stečajna gromada samo gradjanskim putem staviti.

Digitized by Google

S tih razloga morao se je okrivljenik po §. 288. k. p. i zakona od 16. listopada 1872. nekrivim u grieh mu upisanoga zločina javnoga nasilja zlobnom oštetom kao i zločina pronevjerenja, radi kojega po drugoj molbi osudjen bijaše, sbog pomanjkanja objektivnoga učina nekrivim proglasiti. LIK.

III. Upravno-pravni.

Može li se policajni zabraniti, da se u gostioni neizvjesi slika neke treće osobe, koja (slika) bila je slikaru povraćena pa ju je od njega drugi kupio?

Većeslav B., vlastnik gostione u N., naruči kod slikara C. sliku na ulju svoje kćeri. Nu slikar je tako lošu izradio sliku, da je naručitelj nehtjede uzeti.

Kasnje javiše Većeslavu B., da je ista slika, predstavljajuća njegovu kćer, izvjesena u prostorih gostione Franje M. u N. i da konobari pokazuju svim gostovom tu sliku dodavajuć, da predstavlja kćer gostioničara Većeslava B. Usljed toga zatraži ovaj potonji od Franje M. neka ukloni sliku iz sobe, ali mu ovaj odgovori, da je slika vlastnost njegovoga prvoga konobara D., da ju ovaj može izvjesiti gdje ga je volja; a pošto je i konobar D. očitovao, da će samo onda sliku ukloniti, ako mu plati 50 for., zamoli Većeslav B. ravnateljstvo redarstva u N., neka naloži konobaru D. da mora sliku ukloniti, jer da baratanje konobarovo škodi dobru glasu njegove kćeri.

Ravnateljstvo redarstva primieti u ovom slučaju uvredu poštenja u smislu §. 1339. o. g. z., jer da je kći B-ova, koju dotična slika predstavlja, izvržena izsmjehivanju i ruglu gostova, pa s toga pozove odlukom svojom od 7. svibnja 1880. na temelju naredbe minist. od 3. travnja 1855. d. z. l. br. 61 i od 3. rujna 1857. d. z. l. br. 198 konobara Josipa D., da ukloni rečenu sliku za 24 ure pod prietnjom globe od 10 for. eventualno zatvora od 48 sati.

Na utok Josipa D. dokine namjestničtvo rješitbom svojom od 7. lipnja 1880. odluku redarstvenoga ravnateljstva, jer u tom samo, što je Josip D. kao kupac i po tom jedini vlastnik slike, ovu izvjesio u sobi, neima ništa kaznjiva odnosno neima takova djela, koje bi moglo opravdati postupak policajne oblasti.

Ministarstvo nutarnjih posala nije pronašlo preinačiti ovu rješitbu druge molbe.

Digitized by Google

Liečnici moraju i noćju doći k bolestniku, ako ih tko pozove.

Josip M. prijavi kod nadležne političke oblasti liečnika dra. Adolfa R., da je uzkratio liečničku pomoć njegovoj supruzi, koja je usljed toga umrla. Supruga najme njegova Marija M. rodila je noćju od 2. na 3. kolovoza, pa odmah iza poroda tako opasno obolila, da je primalja izjavila, da se mora odmah liečnik dozvati. Usljed toga podje Josip M. oko 1 ure poslje po noći k dru. Adolfu R., razloži mu opasno stanje supruge i zamoli da podje s njim. Ali dr. R. odvrati, da takove bolesti nespadaju nanj, neka se obrati na drugoga liečnika. M. podje u istinu do dra. L., ali ga nenadje kod kuće, a jer je mjesto Z. slabo poznavao, te neznao gdje bi još kojega liečnika našao, a niti je ikoga na ulici sastao, koji bi mu znao kazati ime i stan kojega drugoga liečnika, vrati se natrag kući. Za nekoliko ura kasnje umre mu žena.

Politička oblast priobći tu prijavu državnomu odvjetničtvu u Z. da postupa prema §. 335. k. z. Nu državno odvjetničtvo odgovori, da uzkraćenje liečničke pomoći nepada pod kaz. zak.

Na to je polit. oblast sama povela proti dru. R. kazneni postupak, gdje je Josip M. još jedan put sve izkazao što je naveo u svojoj prijavi, a k tomu primetnuo, da je na vratima stana dra. R. stajala napisana na pločici njegova adresa s oznakom: „doktor medicine i magister primaljstva".

Pozvan da se opravda dr. R. očitova, da ga je u istinu noćju 3. kolovoza probudio neki gospodin, ali da nije ustao iz kreveta, jer su ga prsa bolela, da mu je upravo onda vrlo zlo bilo, da on u obće nikada nepolazi bolestnike noćju, da se je tako izpričao i tužitelju dodav, da se nebavi primaljstvom, i uputio ga na dra. B. Dr. R. uztvrdi na dalje, da je iste noći pó ure prije isto tako odpravio nekoga Izraelićana, koji ga je molio za pomoć, napokon da on kao bivši vojnički liečnik ima vrlo slabu praksu u primaljstvu, pa da sve partaje koje traže pomoć od njega u ovoj bolesti, upućuje na dra. B. Za dokaz, da je u istinu spomenute noći bolovao, pozivlje se dr. R. na svjedoke Izraelićana Kasila S. i Stazu K., koji su tobože iste noći molili ga za liečničku pomoć.

Nakon dovršene razprave odsudi polit. oblasta dra. Adolfa R. radi prekršaja u smislu dvor. dekreta od 24. siečnja 1832. i minist. naredbe od 30. rujna 1857. na kazan novčanu od 25 for.

U razlozih rješitbe veli se, da je krivnja drs. R. dokazana vlastitim priznanjem, da dr. R. nije dokasao da je u istinu bio bolestan, a pozvani svjedoci nisu znali navesti, kada su ga pozvali k bolestnomu sinu Kasila S.

U utoku podnešenom na višu oblast navede dr. R., da se po dvor. dekretu od 24. siečnja 1832. br. 5981 može krivim proglasiti samo onaj

Digitized by Google

liečnik, koji može pomoći, pa neće s objesti ili hira, što nije kod njega bilo. On da od svoje mladosti, kako potvrdjuju svjedočbe triuh liečnika, boluje na prsima, da mu je upravo one noći bilo vrlo zlo tako, da je morao morphia nešto uzeti, da uzmogne zaspati, da se je znojio pa nije mogao ni smio znojan u noćni zrak. — Viša je oblast ipak utok zabacila i rješitbu prve oblasti potvrdila.

I proti ovoj rješitbi podnese dr. R. utok na ministarstvo nutarnjih posala, koje naredi, da se o tom izrazi kot. liečnik u Z. Ovaj je nakon preduzeta izvidjenja izrekao, da dr. R. boluje već više godina na infiltratis tuberculosa pulmonum, da je bolest kad što jača kad što opet slabija, ali da zdravlje njegovo nedopušta, da vrši zvanje liečničko i noćju. Napokon opazi kot. liečnik, da dr. R., koliko on znade, uzkraćuje poslje 10 ure na večer svoju pomoć i onim bolestnikom, koje sam danju polazi.

Ministarstvo nutarnjih posala odbi na temelju §. 3. naredbe minist. od 31. siečnja 1860. d. z. l. br. 3 utok dra. R. a s njim i zajedno podnešenu molbu za milost, pošto neima dovoljnih i uvaženja vrednih razloga za to. (Zeitschrift f. V.)

Književnost.

A Szabadságvesztés-büntetés különféle nemeinek végrehajtása és a pénzbüntetés tekintetel a magyar büntető törvényre s a legujabban kiadott M. kir. igazságugyministeri utasításokra. Birálat irta Tauffer Emil, a lepoglavai központi fegyintézet igazgatója, etc. Budapest, 1880. Tettey Nándor és társa. (Izvršba različitih vrsti kazna slobode i kazna novčanih, po ustanovah ugar. kaz. zak. i po najnovijih odredbah kr. ugar. ministarstva pravosudjâ. Kritični razpravio Milan Tauffer, ravnatelj kaznione lepoglavske itd. Budapest 1880. Naklada Ferdinanda Tettey-a i druž.

Pisac, koji je gotovo jedan decenij služio u ugar. ministarstvu pravosudja i u ugar. kaznioni u Leopoldstadtu na Vagi, razpravlja po vlastitom izkustvu ovršbu kazna u Ugarskoj; karakteriše kratkimi markantnimi crtami manjkavu najvišu upravu kazniona te dokazuje, da povodom uvedenja novoga kaz. zak. za $1^1/_2$ godinu nisu učinjene sve priprave što ih zakon naredjuje; da su novi naputci, koji uredjuju izvršbu kazne, izdani 4—5 dana prije nego li je sam zakon stupio u život; da neima posrednih zavoda, koje zakon naredjuje, niti popravnih zavoda za mladjahne zločince. Pisac prosudjuje zatim potanko i strukovnjački nove naputke, sravnjivanjem dotičnih ustanova dokazuje, da markantna

Digitized by Google

razlika medju raznimi vrstmi kazna slobode u ug. kaz. zak. ustanovljenih, kao što su Zuchthaus — Kerker — Gefängniss (robija, tamnica, uza) nije provedena, pače da je u mnogih pojedinostih „uza“ strožija od „tamnice“, a opet na drugih mjestih da je tamnica strožija od robije. Pače pisac dokazuje, da pojedini paragrafi naputka n. p. oni koji govore o radnji pod moraš na tamnicu odsudjenih i ob alimentaciji na uzu odsudjenih, stoje u protislovju sa §§. 37. i 41. ug. kaz. zak.

Ustanove o provedbi „državne uze“ i kazne novčane govore malo i manjkavo o sućnosti tih kazna, a prevažna pitanja, koja se tu pojavljaju u praktičnom životu, niti nespominje naputak. §. 343. austr. kaz. postupka ostaje i nadalje kriepostan za Erdelj, ali neima analogne odredbe i za Ugarsku.

Sastav nadzornih povjerenstva, koja imadu davati svoje mnenje o molbah kaznenika, da ih premjeste u posredni zavod, da im se dade privremeni dopust, neodgovara intencijam kaz. zakona, jer u tom povjerenstvu samo tri člana poznavaju kaznenike, a ostala četvorica nepoznavaju; isto tako oduzimlje se tim povjerenstvom mogućnost da upoznadu molitelje. Pače kaznenika niti nevide, a ipak moraju o predloženih molbah izreći svoje mnenje stante sessione. Pisac opisuje postupak običajni u Hrvatskoj u analognih pitanjih, pa veli da hrvatske propise ide prednost . . . ; pače pošto je pisac podvrgo kritici sve potankosti, što no postoje u Ugarskoj o nadzornih povjerenstvih, ob uvjetnom odpustu, o propisih što no valjaju za slučaj provizorne slobode i o policajnom nadzoru odpuštenih, veli izrazito: da će ta institucija kraj takove provedbe do skora dovesti u pogibelj javnu sigurnost u Ugarskoj i da se od uvjetnoga odpusta u Ugarskoj nemogu nadati povoljnomu uspjehu.

Vrlo je zanimivo pitanje, koje nam se u ovom djelcu Taufferovom prvi put prikazuje, i nesjećamo se, da bi se o tom bila u književnosti povela rieč. To pitanje glasi: smije li se uvjetno odpušteni kaznenik, dok nije izteklo vrieme njegove kazne, pozvati da zadovolji vojničkoj dužnosti. Najnoviji ug. naputak odgovara jestno na to pitanje. Tauffer razmatra taj predmet sa gledišta quid juris — quid consilii i zaključuje, da se pitanje ovo mora bezuvjetno zaniekati. Tauffer pitao je glede toga pitanja savjet u slavnih učitelja kaz. prava i znamenitih kriminalista inozemstva, i njegovoj brošuri i originalu štampana mnenja profes. Bernera, Wahlberga, Bruse, Polsa, Emanuela Ullmanna, kao i ravnatelja d' Alinge u istinu su vrlo znamenito literarno gradivo.

Digitized by Google

Prijateljem hrvatskoga narodnoga blaga!

Od velikog su zamašaja za kulturnu i pravnu poviest Hrvata njegovi narodni običaji, pripovjedke, pjesme i poslovice. Od kolike su koristi i upliva narodni običaji za samo pravo dokazao je neumorni iztražitelj narodnih običaja dr. V. Bogišić u Književniku god. III. Njegov „Sbornik" prava je sreća po nas Hrvate.

Neizcrpivo je to narodno blago! Te kako je naš narod žilav uzčuvao je prilično toga što još ničija ruka na svietlo iznjela nije. Al u nekih predjelih Hrvatske, gdje je narodna sviest jače potlačena, gubi se sve vise i više dragocjenost naša i kleta tudjinština uvlači u naš puk prostu svoju robu, da njom izmjeni i iztisne zlato i biserje hrvatsko!

Narodni naši običaji mienjaju se takodjer tečajem vremena što uslied nutarnjih, što uslied vanjskih upliva. Valja ih i s toga razloga kupiti! Il zar nije gotova sramota što smo toga i onako već dosta svojom nemarnošću pogubili? Pa i s mnogih strana hoće da nam se naša muka i naša dika otme te svietu prikaže pod krivim i nedostojnim imenom.

Hrvati! Skupljajmo materijal, da ga uzmogne poznije potomstvo svestrano upotriebiti!

Tko se je bavio narodnimi pravnimi običaji vidio je da se upravo na ženitbu nadovezuje mnogo vrlo zanimivih pravnih običajah a i s razlogom, jer upravo je ženitba temelj obitelji, — obitelj i odnošaji, koji u njoj nastaju, prikazuju se kao jedan od temelja čitavog prava privatnog — te znade dakle zašto je narod hrvatski polagao u svojih običajih velike važnosti ženitbi. A i svaki drugi odnošaj i dogodjaj u životu pojedinca označen je u sviesti narodnjoj obiedi, običaji ili poslovicami dolikujućimi upravo važnosti njegovoj.

Spomenuto narodno blago služi takodjer i socijalnim i ekonomičkim svrham naroda našeg. Zna to svaki koji je iole u narod zavirio i njim se bavio.

Premda su ženitbeni običaji u svih Hrvata osnovani na jednakoj glavnoj misli, to uz geografične, klimatičke i vjerozakonske razlike sasvim je naravno da su se porodile i ne male različnosti odgovarajuće provincijalizmom u jeziku.

U Bogišićevom „Sborniku" ima liepa zbirčica ženitbenih običaja. Nu dr. Bogišić upotriebio je većinom samo one običaje, koji su mu njegovi povjerenici poslali bili neobziruć se mnogo na razna hrv., talij. i njem. djela, u kojih se prikazuju ženitbeni običaji Hrvata.

Uredjujuć te ženitbene običaje sabrao sam osim Bogišićevih radnja još preko 25 znanih a nešto i bezimenih pisaca u raznih djelih hrvatske književnosti počam od g. 1835. U najnovije doba ima dosta toga i u

Digitized by Google

raznih hrv. i njem. časopisih. A kakav je tek ogroman materijal u Vuku, Daničiću, Vrčeviću, Ljubiću, Ljubiši, Martinoviću, Stojanoviću, Iliću, Tomiću (o muh. Hrv.), Klaiću itd., u sbirci narodnih istarskih pjesama (nedavno izašlih), u Vukovoj, dra. Marjanovića, Mažuranića itd.

Dosele što uredih, a nešto neposredno iz naroda sam sakupih, dalo bi znatnu sbirku. Nu uvidiv kako su tudjinci o nekih krajevih golu neistinu pisali, slobodan sam ovim smjerno umoliti sve prijatelje narodnoga blaga po svih pokrajinah Hrvatske, da mi pošlju narodnih običaja, pripovjedaka, pjesama i poslovica, u kojih bi se ne samo zrcalila shodna strana za ženitbene nego i ine narodne običaje, te koji bi i drugim kasnijim sabirateljem mogle služiti gradjom za kulturnu i pravnu poviest Hrvata.

Tu sbirku: „**Ženitbeni običaji u Hrvata**“ kao prvi moj; — **Prilog kulturnoj i pravnoj povjesti Hrvata**, — kanim popuniti sa više svatovskih pjesama, koje no se pjevaju po raznih pokrajinah liepe domovine, a uz to dodat ću narodnih poslovica i riečnik izraza — sve amo spadajućih — nebi li se tako narodno blago, posvud razštrkano, što bolje sačuvati moglo.

Najrevniji izpitatelj hrvatskih starina i čuveni poznavaoc narodnoga našega blaga veleuč. g. dr. J. Haněl, pregledav dobrostivo moju sbirku, odobrio je moj naum i rad iztičuć od kolike su važnosti takovi spomenici kulturne prošlosti našeg naroda.

Prijatelje hrv. nar. blaga, na koje upravljam ovu molbu molim, da kod ženitbenih običaja uzmu gledište: kojih se godina u nas vjere i žene; kakovi se drže pri tom sastanci, ima li simboličkih obreda pri tom, što sudi puk o takovoj vjeri (zaruke) i obratno; dali treba mladencem roditeljske dozvole; kakovi su odnošaji med mladenci i rodjaci; kakova je dužnost platiti miraz (da li možda kao trag bivšeg nekoč u Hrvata kupa); što sudi narod o vjerenicih — sljedbenicih razne vjere; što o imovini t. zv. prčiji? Nuždno je da iztraže što je sa svatbenimi troškovi i kakovi su sve svatbeni obredi?

U istinu narod hrvatski smatra svatbu javnom svetkovinom. S toga on toj svetkovini posvećujo i mnogo vremena i mnogo troška. Često i previše. „Svako selo svoju pjesmu pjeva“ kaže puk, pa upravo tako svako skoro selo ima i svoje običaje. Ta tko nije od nas opazio osobit onaj čar, koji odaju svatovski obredi, tko nije zamjetio one stare hrv. gostoljubivosti pri svatbi?

Molim još učtivo sve prijatelje hrv. naroda, da iztraže kakovi su sve obični nazivi pri svatbi; kojim se obredom svršuje ženitba; kakovi su odnošaji medju mužem i ženom važni; što znadu o razstavi a nek se sjete potanje progledati i cielu ženitbenu zajednicu! —

Digitized by Google

U obće molim da mi se priobće viesti o obredih, kojimi prati puk razne dogodjaje u životu pojedinaca n. pr. kršćenje, kumovanje, opredeljenje medja na polju, smrt, pobratimstvo (posestrimstvo), značenje brojeva (sretnih i nesretnih) itd. da mi to uzmogne služiti gradjom kao nastavak moga rada sastojećeg u tom, da priredim materijal za obću kulturnu poviest našega naroda.

Trošak ću sabirateljem po mogućnosti namiriti, a svaki savjet — došao ma s koje strane — primam sa: dobro došao!

Hrvati! Pamtimo, da će nam hljeb, bez kog nam nema života, dati zemlja, ta zemlja je majka naša; pamtimo, da će nam ljepotu narod dati, ta narod nam je otac naš. Sabirajmo narodno hrvatsko blago, dok ga ima, dok ga ne ponestane, da i njega ne proguta lakoma tudjinština!

Ante Pukler
pravnik u Zagrebu.

Viestnik.

Žestoki potres, koji je 9. studenoga o. g. uzdrmao Zagreb i velik dio Hrvatske, ima žalostnih posljedica u prvoj liniji materijalnih, ali i moralnih. U Zagrebu neima gotovo kuće, koja nebi bila oštećena, a ima jih koje su u istinu silno nastradale, dočim se neke naprosto moraju rušiti. Javne sgrade, služeće upravnim ili nastavnim svrham, tako su oštećene, da se kroz nekoliko dana nije moglo u nekih ni uredovati; sve su učione, počam od normalnih pa do sveučilišta morale se na neko vrieme zatvoriti, nauka obustaviti, dok se sgrade za nuždu nepoprave. U nekih nastavit će se prekinuta obuka početkom ovoga mjeseca, a na sveučilištu moći će se nastaviti predavanja 11. o. m., jer da će do toga vremena biti svi popravci dovršeni. Neke crkve, a na prvom mjestu stolna crkva, zatim crkva sv. Katarine, sv. Marka, samostan i crkva otaca Franjevaca morale su se zatvoriti. Jednako dolaze tužne viesti iz zagrebačke okolice kao i gradova Križevaca, Koprivnice te iz našega liepoga ali siromašnoga Zagorja. Svagdje postradale su uz privatne od čvrstoga materijala gradjene kuće osobito crkve, občinske i školske sgrade. Šteta je ogromna, iznosi više miliuna, a nezna se, kako i odakle će se popraviti. Sa zahvalnošću u ostalom valja priznati, da postradalomu glavnomu gradu i ostalim mjestom pritiču u pomoć milodari ne samo iz austro-ugarske monarkije, nego i iz ostale Evrope, a da je prvo bilo Nj. veličanstvo car i kralj, koji je sa znatnim darom u pomoć pritekao.

Ova elementarna nesreća takodjer je uzrokom, da se nije moglo tečajem mjeseca studenoga držati predavanje u pravničkom družtvu, koje je bio naumio držati velem. g. dr. Napoleon Špun-Strižić, te koje će biti valjda tečajem ovoga mjeseca, a isto tako jedva će se moći držati i glavna skupština družtva pravničkoga, kako je to upravni odbor bio zaključio u svojoj sjednici državnoj 7. studenoga t. g. Vrieme i mjesto jednoga i drugoga obznanit će se u pravo doba članovom družtva.

Digitized by Google

— Povjerenici prav. družtva. Za Sv. Križ-Začretje imenovan je povjerenikom veleuč. g. dr. Fran Jos. Spevec, kr. podžup. perovodja; za dolnji Miholjac i Valpovo pogl. g. Pavao Georgievič, kr. kot. sudac u Valpovu.

— Za predsjednika kr. sudb. stola u Zagrebu imenovan je presv. g. Florian Kavić, do sada viećnik kr. banskoga stola.

— Umirovljen je predsjednik višega suda u Zadru, g. vitez Rossi Sabatini.

Nove knjige i časopisi. Právo pravničko-upravni list, god. VIII. svezak 91. sadržaje: Dr. K. Bruns: Poviest i izvori prava rimskoga (nastavak). — B. Brozović: Kriminalistika naprama civilistici. — V. Vrčević: Krvavi božić. Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Književnost. — Viesti.

— Порота. Лист за правне и државне науке. Властник и уредник Милан Марковић. Broj 26. sadržaje: Zvanična ispravka. — Prof. Gršić: Nešto o gradjanstvu (podaničtvu) sa gledišta medjunarodnog prava (nastavak). — Raspis ministra pravde svima sudovima. — N. G. Černiševski: Ekonomska radnja i zakonodavstvo (prevod s ruskoga. Nastavak). — Reforme francuzkog kaznenog postupka. — Iz sudnice. Zbor nemačkih pravnika. — Podlistak: Ali zašto? (nastavak). — Družtvo za poljsku privredu. — Stečišta. — Broj 27 i 28 donese medju ostalim iz „Mjesečnika“ prestampani članak „Narodna pravna sviest“; „Institut de droit international“; Mesni provoz; Iz sudnice, sitnice, književne obznane itd.

— Казнени законик казнени поступак за Књежевину Србију са: законом о пороти; законом о чиновницима грађанског реда; законом о правозаступнисима; законом о условном отпуштању криваца из казњених заведења; конвенцијом о издавању криваца између Србије и Италије; правилима за притворенике судске; правилима за апсанске заводе; и уредбом полицијском. — Београд; државна штампара 1880.

— Зборник закона, уредаба и наредаба министарства просвете и црквених послова. I. По црквеним пословима. Београд државна штампара 1880.

— Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији од 1. Јуна 1879 до 1. Августа 1880. XXXV. Београд државна штампара 1880. („Porota“).

— Fränkisches Recht und römisches recht. Prolegomena zur deutschen Rechtsgeschichte von Dr. Rudolf Sohm, Profes. in Strassburg. Weimar 1880. Ciena 2 marke.

— Das Questionnaire über ein österreichisches Cheque-Gesetz. Beantwortet von Dr. Ignatz Funk. Ciena 80 nvč.

— Rechtslexicon. Prof. dr. Holtzendorff. Prvi svezak. Ciena 20 maraka.

— Rechtsstaat und Socialismus. Von dr. Ludwig Glumpovicz. Insbruck 1881. Stoji 5 for. 40 nvč.

— Lehrbuch der Geschichte und Theorie des österr. Civilprocessrechtes. Mit Benützung rechtshistorischer Vorarbeiten des k. k. Ministerialrahtes Dr. Philipp Haras Ritter von Harasovsky, verfaszt von Dr. Raban Freiherrn v. Canstein, k. k. a. ö. Profesor. 1 Buch 2 Theil. Ciena 3 for.

Digitized by Google

— Strafrechtsfälle. Zum akademischen Gebrauch gesammelt und herausgegeben von Dr. Adolf Dochov 2 Auflage. Jena 1880.

Svaštice. Srbski ministar pravosudja g. A. Avakumović izdao je svim sudovom u kneževini Srbiji sliedeću naredbu. „Kao što je poznato, naši sudovi do sada nisu imali prava da sude za krivice stranim podanikom, nego su samo isledjivali krivice pa krivice sprovodili njihovim nadležnim konzulatom na sudjenje.

No od kako je naša država postala nezavisna i samostalna, od tada su usljed toga neke države po sili medjunarodnoga prava, a neke po naročitih ugovorih izgubile pravo jurisdikcije prema svojim podanikom na našoj zemlji, koje su dotle neke države osnivale na kapitulacijah s otomanskom carevinom.

Tako Turska, Rumunija, Bugarska i sve druge koje napomenutimi kapitulacijami nisu osnivale niti mogu osnivati prava svoje jurisdikcije po samom medjunarodnom pravu i ideji državne nezavisnosti, i ako sada o tom nemaju naročito ugovora s nama, nemaju isto pravo jurisdikcije nad svojimi podanici u našoj državi.

A po naročitih ugovorih toga su se prava odrekle od velikih sila ove države: Rusija po ugovoru od 1868. god., Italija po ugovoru od 28. oktobra 1879. (Zbornik 35. str. 231) i Englezka po ugovoru od 26. Januara 1880. godine (Zbor. 35. str. 287).

Samo još Austro-ugarska, Njemačka i Francezka nisu zaključile naročite ugovore, te tako za njih prema berlinskom ugovoru postoje još kapitulacije sa Turskom zaključene.

Po tom dakle, od sada naši sudovi imaju da sude za krivice podanikom turskim, rumunjskim, bugarskim, ruskim, talijanskim, englezkim i svim ostalim, na koje se pomenute kapitulacije ne odnose, onako isto kao i našim podanikom, a nemaju ih, kao do sada, sprovoditi na sudjenje njihovim konzulatom.

Po ovom, a na osnovu §. 356. zak. o post. sud. u kriv. del. preporučajem svim pa i tom sudu da po ovom postupi. („Porota“)

— Iz Ugarske bilježimo sliedeće zanimive viesti: U području kodifikacije ugarske nedvojbeno je najvažnija činjenica, da je obći dio ugarskoga privatnoga prava već pod štampom, i da kodifikacionalno povjerenstvo radi svom snagom, da što prije izradi specialne dielove zakonika. Dovršene su partije o stvarnom i nasljednom pravu. Osnovu nasljednoga prava sastavio je Teleszky. I o postupku u gruntovnih poslovih stvorit će se do brza zakon, te se dotična osnova zakona izradjuje već u ministarstvu pravosudja.

Jednakim načinom radi se živo na reformi reorganizacije kralj. tabule. Poznato je, da ciela Ugarska kao takova bez Erdelja, ima samo jednu drugu instanciju, kralj. najme tabulu u Budapešti, koje trošak proračunan je za g. 1881. na 552.857 for., a koja ipak nemože kraj najbolje volje odgovarati potrebam brzoga i temeljitoga pravosudja. Obćenito se traži decentralizacija toga visokoga sudišta, pa vele da se ozbiljno radi o njoj tako, da bi se dotična osnova zakona već buduće godine mogla podastrieti saboru na ustavnu razpravu.

Imenovanja. Armin Pavić imenovan je redovitim profesorom za hrvatski jezik i hrvatsku književnost na mudroslovnom fakultetu kr. hrv. sveučilišta; Ferdo Petričević c. k. kot. sudcem u Udbini; Sava Adamović, c. k. kot. sudcem u Brinju; Aleks. Schauff, kot. sudcem u Gračacu; Antun Bogdanović prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola; Stjepan Vallo, bezplatnim vježbenikom u obsegu kr. zemalj. vlade.

Digitized by Google

Premještenja. Franjo Brelić c. k. kot. sudac iz dolnjega Lapca u Gospić; kot. sudac Julio Löwenthal iz Morovića u Slunj; kot. sudac Ivan Schill iz Drežnika u Krnjak; Luka Matasović c. k. sudac u Mitrovicu; Milan Uzorinac kot. sudac iz Slunja u Karlovce i Kosta Bošković iz Krnjaka u Staru pazovu.

Natječaj. Kod c. k. drž. odvjetničtva u Petrinji izpražnjeno je mjesto zamienika drž. odvjetnika. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. Molbenice neka se do 20. prosinca t. g. podnesu c. k. državn. nadodvjetničtvu u Zagrebu.

— U Čabru ima se popuniti mjesto kr. kot. sudca. Plaća 1200 for., stanarina 200 for. Molbenice valja predložiti predsjedničtvu kr. sudb. stola u Zagrebu.

— Kod kr. kot. suda u Iloku valja popuniti mjesto kot. pristava. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. Molbenice imadu se do 19. prosinca predložiti predsjedničtvu kr. sudb. stola u Vukovaru.

— U području kr. zemalj. financ. ravnateljstva imadu se popuniti dva mjesta privremenih kr. financ. perovodja. Plaća 700 fr., stanarina 150 fr. Molbenice valja do 15. prosinca predložiti predsjedničtvu kr. fin. zemalj. ravnateljstva.

Stečaj. Sigmund Polancer trgovac na Baniji. — Kr. kot. sud u Karlovcu. — Z. i upr. im. odvj. dr. Novotny u Karlovcu. — R. pr. 25. veljače 1881.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. vanjski članovi pravničkoga družtva

Dr. Spevec Franjo 3 fr., Dr. Benak Dragutin 6 fr., Mladjenović Trivun 3 for., Medunić pl. Silvin 3 for., Smodić Mil. 6 for.

Ovim brojem završuje se šesta godina „Mjesečnika“.

Pozivljemo uljudno naše čitatelje predplatnike, da za vremena obnove predplatu, a članove družtva da što skorije namire svoj družtveni prinos, da se bude mogao list redovito odpremati.

Uvjeti ostaju i za buduću godinu isti. Članovi pravničkoga družtva plaćaju svoj družtveni prinos, a „Mjesečnik“ dobivaju bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na pó god. 4 for. Pravnici polazeći nauke dobivaju ga za po ciene.

Sastavci štampani u Mjesečniku nagradjuju se i to: štampani tabak izvornoga sastavka sa 20 for., a štampani tabak prevoda ili praktičkih slučajeva sa 10 for.

Novac izplaćuje se sliedećega mjeseca iza onoga u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu, a predplata blagajniku prav. družtva g. dru. Josipu Plivericu. **Uredničtvo.**

Digitized by Google

Presvietli g. Franjo Schmidt, predsjednik pravničkoga družtva u Zagrebu, poklonio je ovomu družtvu do sto svezaka knjiga pravoslovnoga sadržaja, medju kojimi imade i vrlo dragocjenih djela ne samo o sada valjajućem nego i o civilnom te kaznenom pravu, što no je obstojalo u Hrvatskoj sve do godine 1848.

Na tom krasnom daru izrazuje se u ime družtva plemenitomu darovatelju najsrdačnija hvala.

Upravni odbor pravničkoga družtva.

Zamienik predsjednika
Dr. ***Špun-Stržić***

P. n. gg. povjerenikom „pravničkoga družtva"!

Molim svu gg. povjerenike, da mi izvole sakupljene prinose za priposlane jim namire dostaviti, makar da nisu svi članovi jošter svoga prinosa položili. Ujedno molim za pobližu ubaviest onu gg. povjerenike, od kojih sam takovu zatražio.

Dr. ***J. Pliverić***
blagajnik pravničkog družtva.

Kod uredničtva „Mjesečnika" kao i u zagrebačkih knjižarah može se dobiti nakladom pravničkoga družtva izdan „Urbarski sustav kraljevina Hrvatske i Slavonije", što ga je na latinskom jeziku napisao Dragutin Paully, a na hrvatski preveo Franjo Žigrović-Pretočki. Ciena 30 novč.

Digitized by Google

Digitized by Google

URBARSKI SUSTAV

KRALJEVINAH

HRVATSKE I SLAVONIJE.

SPISAO

DRAGUTIN PAULY

KR. DVORSKE UGARSKE KANCELARIE DVORSKI PEROVODJA.

TISKOM GRUNDIANEVIM U BEČU 1817.

PREVEO IZ LATINSKOGA

FRANJO ŽIGROVIĆ-PRETOČKI.

U ZAGREBU

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

1880.

Digitized by Google

Digitized by Google

SADRŽAJ.

Strana

Uvod 1
Naputak za ovršujuće častnike, koji imadu provesti urbarsko urodjenje . 5
Urbarska regulacija za Hrvatsku u županijah zagrebačkoj, varaždinskoj i križevačkoj . . . . . .
Poglavje I. O oddielbi sadržine selištne 9
„ II. O urbarskih blagodatih 10
„ III. O tlaki i daćah urbarskih 12
„ IV. O daćah i inih služnostih podložnikah 15
„ V. O devetini i gorničnom pravu 16
„ VI. O pravih i dohodcih gospoštinskih 19
„ VII. O izgredih i nepravednih običajih, koji su dosele zabranjeni bili i koji ostaju u buduće zabranjeni 20
„ VIII. O stvarih kmetu zabranjenih i za to odredjenih kaznah 22
„ IX. O unutarnjem dobrom redu 24
Višnja kraljevska temeljna odluka u pogledu urbara na županiju zagrebačku dne 27. studenoga 1780. br. 7145. putem kraljevskoga namjestničkoga vieća izdana 25
Premilostivi naputak, kojim se propisuje način, kako da se izvedu godišnja urbarska izvidjenja i u tom učinjena opažanja 40
Urbarska regulacija za Slavoniju u županijah virovitičkoj, požeškoj i sriemskoj, izdana premilostivim kr. odpisom od 15. ožujka 1756. br. 63. 44
Poglavje I. Naredbe urbarske 45
„ II. Naredbe urbarske 48
„ III. Pravilne urbarske točke od god. 1808—1810. 54
Iz propisah magjarskoga urbara. . . . . .
Poglavje IV. O vinotočju, što kmetom pripada 60

Digitized by Google

Digitized by Google

UVOD.

Upravni odbor pravničkoga družtva u Zagrebu izabrao je uži odbor kojemu bi bila zadaća, da izradi i za štampu priredi djelo ob urbaru, koje bi sadržavalo historijsko-komparativni i sustavni dio, kao što i sbirku svih pravnih i političkih propisah, kojimi su urbarialni odnošaji normirani.

Kao član napomenutoga odbora mislio sam, da će savršenost namienjenoga djela bitno podpomagati, ako se ne pusti s vida prvobitno iniciativom blage uspomene kraljice Marije Terezije započeto i poslje istim duhom i smjerom nastavljeno urbarsko uredjenje. (Constitutio rei urbarialis).

Boljim kažiputem u tom pogledu nebi znao negoli je djelo, koje je zaslužni pisac Karlo Pauly sastavio, i u kojem djelu je on sva u urbarske odnošaje zasiecajuća pitanja sustavno označio.

Kao sudac i politički činovnik imao sam prilike s urbarskimi pitanji mnogo baviti se, a osobito kao izvjestitelj u urbarskih poslovih kod višnjeg suda mogao sam opaziti i osvjedočiti se da su priznani urbarialiste i juriste kad bi došlo do vjernoga tumačenja kojeg važnog urbarskog pitanja, uvjeke vraćali se na Paulievo djelo, kao pomoćni izvor, koj nikad nevara.

Moje je mnienje, da ćemo uz sve znanje urbarskih zakonah, patentah, naredabah i propisah u prosudjivanju urbarskih i ovim sličnih predmetah često zapeti, ako nepoznajemo odnošaje izmedju gospode zemaljske i njezinih nekadašnjih kmetovah prije uvedenoga urbara, to jest, ako nepoznajemo, reko bi, poviest urbara, a ovu

Digitized by Google

nalazimo u Paulievom djelu, i samo pomoćju ovoga djela dolazimo do pravih pojmovah urbarskih pitanjah.

Ako pomislimo da je ciela zemlja izvan sl. i kr. gradovah bila vlastnost gospode zemaljske, koja su nad narodom naseljenim na njihovih imanjih vršila tako rekuć suverenska prava, uvidjet ćemo, da se radine sile u narodu baš nikakovim smjerom slobodno razvijati nisu mogle; poljodelstvo, trgovina, obrt, i svaka industrialna grana, riečju svaki korak pojedinca zavisio je „a beneplacito dominii".

Sve te odnošaje nalazimo podpuno nacrtane u Paulievom djelu, koje dakle pruža obiljan material, da se možemo potanko upoznati sa kulturnim razvojem naroda našega.

Jer je pako djelo to latinski sastavljeno, i jer je latinština u novije vrieme ne toliko po sustavu naukovnom zanemarena, koliko premoći živim jezikom pisanih knjigah prilično zapuštena, dielo bi dakle oto velikomu dielu pismenoga obćinstva manje razumivo bilo; te što se samo težko jošte nabaviti i možda samo u javnih bibliotekah pronaći može, držao sam, da će ovaj prevod djela toga u onom djelu, koji sadržaje sustav urbarskog uredjenja u Hrvatskoj i Slavoniji, dobro doći ne samo sudbenim i političkim oblastim, već takodjer našoj literaturi u obće, a bitno sveučilištnoj mladeži, koja ima po sustavu učiti urbar.

Napokon dodajem, da sam ustanove hrvatsko-slavonskoga urbara u dielovih, u kojih biva poziv na jednake za Ugarsku izdane ustanove, ovimi nadopunio.

U Zagrebu, 6. ožujka 1880.

Franjo Žigrović-Pretočki.

Digitized by Google

Naputak

za ovršujuće častnike, koji imadu provesti urbarsko uredjenje.

§. 1. Županijski častnici izaslani za provedbu urbarskoga uredjenja imadu odma u prvi čas, poslie kako su ubaviestili o tom zemaljsko vlastelinstvo i podložnike onog miesta, sastati se sa vlastelinom zemaljskim i od njega izprositi si upute i ravnanja radi, domaći popis, ako takov obstoji; poslie pako, dobili takov, ili ne; saslušav starešine miesta o pripadnostih i blagodatih, te zaprisegnuv ih o istinitosti izjavah, neka preduzmu popis.

§. 2. Popisu tomu imaju prisustvovati gospoda zemaljska, ili njihovi činovnici, te ako bi opazili, da je koja izjava podanikah kriva, imadu takovu odma odkriti, da se tako uzmogne čim brže izviditi podpuna istina stvari.

§. 3. Ako gospoda zemaljska ili njihovi činovnici nebi pristali uz izjavu podanikah, imadu častnici županijski, koliko godjer puta potrebnim pronadju, izaći na lice mjesta, stvar izvidjeti, te obsežnost poljah prosuditi, da i ovim putem spoznati uzmognu, da li su izjave podanikah istinite ili ne.

§. 4. Da pako saznadu, koja je miera potrebna za dva požunska vagana na jednu ral poljâ, služit će ovim ovršiteljem za ravnanje, da se računa za plodnu zemlju 1100, za zemlju sredne vrsti 1200, za zemlju neplodnu 1300 kvadratnih fatih na jednu takovu ral.

§. 5. Razgledat će i pašu, i ako bi opazili, da nije dovoljna za uzdržavanje marve seljakah, nastojat će sporazumno sa gospodom zemaljskom i njihovimi činovnici pronaći, kako bi se nedostatku tomu pomoći dalo.

§. 6. Razgledat će i šume i nastojat saznati, da li občina, ili seljaci posieduju šume po gospodinu zemaljskomu izlučene, ili

Digitized by Google

da li na miesto šumah dobivaju shodno 2. točki regulacije od gospodina zemaljskoga drva za ogriev i gradju.

§. 7. Ako obćina, ili seljani imadu izlučene šume, a takove obzirom na njihovu domaću potrebu polag propisâ za sječenje drvah obće obstojećih dovoljnimi pronadju, tada se ima na volju staviti seljakom, da li vole te izlučene šume na dalje za se zadržati, uz to ipak od svakog u drugih gospodskih šumah uživanja badavnog drvarenja, i žirovine uz obaljenu cienu odustati, ili pako uz ove obćenite i viekovite blagodati, takove za se izlučene šume gospodinu zemaljskomu izručiti.

Ako odaberu prvo, to jest, ako pridrže takove šume, valja jim izjaviti, da i takovih šumâ višji nadzor ostaje pridržan zemaljskomu gospodinu, i da će jim se uživanje takovih dopustiti jedino za njihovu vlastitu potrebu, i da im podnipošto nije slobodno, da mlado drvlje sieku, ili koze u takove šume napuste, ako bi pako voljeli takove šume gospodinu zemaljskomu povratiti, tada treba tiekom provedbe same urbarske regulacije takove gospodinu zemaljskomu predati, podložnikom pako ima se izjaviti, da će im u buduće pripadati blagodati drvarenja i žirovine kako su naznačene u samom urbaru.

§. 8. Prije propisa jošte imadu se sudac i prisežnici (razumieva se obćinski) sa nekoliko starešinah odrediti, i njihova izpoviest staviti na pismo, a ovo pečatom obćine potvrditi.

§. 9. Kakogodjer se ovim valovanjem pronadje, da li je devetina dosad u naravi davana, ili ne, isto tako će se u posljednom slučaju i gospoda zemaljska i njihovi činovnici i podložnici odmah tada opomenuti, da poslie, kako će se urbarska regulacija provesti, bez svakog dalnjeg otezanja i jedna i druga stranka odmah očituje, da li, i kakov ekvivalent vole, svakojako ipak imaju ovršujući častnici u svakom mjestu na to ići, da seljaka dobrim načinom sklone na davanje devetine u naravi.

§. 10. Kada se sve to obavi i popis dovrši, opredielit će rok najdulje od 15 dana u svrhu, da se javno oglasi urbarska regulacija, medjutim će saobćit popis kraljevskim povierenikom, od kojih će primiti tiskane primierke urbarâ.

Digitized by Google

§. 11. Kada radi same provedbe prispiju na miesto, koje se ima prije toga opisati, onda tekar, ako bi se podložnici izjavili, da žele deveto u ekvivalentu podavati, ima se u 5. točku urbara ona vrst ekvivalenta unesti, koju si gospodin zemaljski odabere.

§. 12. Iz prenavedenih devet točkah vidjet će se isto tako i to; kakov je bio sveobći i neprestani običaj u pogledu vozne dvoprežne ili četveroprežne tlake, i da li se zemlja u istom miestu ore dvojim ili četverim blagom; ako se izjava gospodina zemaljskoga nebi slagala s izjavom podložnikâ, onda neka nastoje ili na licu miesta, ili polag potrebe pomoćju zapriseženih susjedah u pogledu preobstojavšeg običaja saznati pravu istinu, i poslie kako su saznali istinu, neka u urbarsku regulaciju upišu onu vrst voznog djela, kakova je i dosad neprestano i obično obstojala, isto tako ima se i u §-u glasećem o oranju upisati, da li ima podložnik orati dvojom ili četverom marvom.

§. 13. Kada je to obavljeno, treba na dalje izvidjeti, da li veći dio gospodskog gospodarstva sastoji iz poljodjelstva, ili iz vinogradarstva; u prvom slučaju ima se u §. o podvostručenju tlake glaseći li polja, u posliednom pako slučaju li goricah obradjivanje upisati.

§. 14. Poslie kako je na taj način pripravljeno cielo djelo regulacije, proglasit će rieč po rieč urbarsku regulaciju u materinskom jeziku podložnikom i gospodinu zemaljskomu, ako on prisustvovati hoće, kao i ovoga činovnikom, što će zatim podpisati, pečatom providjeti, te rieči one i paragrafe, koje sudac rukom svojom u regulaciji na praznom miestu dodao, takodjer na koncu izpod podpisa izpisati, te priznati, da ih je on vlastitom rukom svojom u prenavedenu urbarsku regulaciju upisao.

§. 15. Nastavit će provedbu, te liepo nagovarati tako zemaljskoga gospodina kao i podložnike, da ovo, što je u rečenoj regulaciji uslied previšnje odluke propisano, i što se odnosi na obće dobro i obstanak naroda, kao i predupredjenje svake vrsti izgredah i zloporabe, točno obdržavaju, podložnike imadu napose na poslušnost i spokojnost, te pod prietnjom tamnice i robije u tvrdjavah i po važnosti krivnje iste strašne kazne smrti na iz-

Digitized by Google

bjegavanje svega, što se u previšnjoj izpravi prepovieda strogo opomenuti, gospodu pako zemaljsku a naime njihove činovnike upozoriti na previšni odpis kraljevinski pod prietnjom, da će se proti izgrednikom radećim proti točkam urbarske ove regulacije, na temeljitu pritužbu podložnikah svakojako javna obtužba podići.

Poslie kako se obavi i ova opomena, poduzet će odmieru selištne sadržine (Constitutivi sessionalis) i kao što će im lahko biti iz cielosti sviuh popisanih pripadakah pronaći, koliko po razmierju kmetovah mogu izaći selišta ciela, na pò, na četvrt i na osminu, isto tako imat će sporazumno sa gospodom zemaljskom, ili sa dvimi činovnici nastojati o tome, da se u koliko bude moguće, sve ove selištne pripadnosti ili odkupom krčevinah, ili pustimi, ili činženimi ili istimi alodialnimi zemljišti izpune do cielih, polovičnih, četvrtnih i oktavalnih selištah, ako pako to nebi bilo moguće, takovimi zemljišti, koja bi jedan ili drugi kmet posjedovao prieko propisane miere, drugih selištah manjak nadopuni, ipak tako, da se u takovom slučaju samo takov suvišak jedino onim oduzme, koji i onako prieko miere i potrebe mnogo više vladaju, negoli drugi, te neka se takovih zemljištah izravnanje izvede onim razmjerjem, koje je sadanjemu posiedu najbliže; poslie načinjene ove razdiobe, i selištah izravnanja, ako bi od dosad držanih zemljištäh što preostalo, neka se takova preostala zemljišta za kratko vrieme, i dokle bi se možebit ova potrebnim pokazala za buduća nova selišta, koja bi se imala napučiti uz razmjerne od njih terete predadu osobito onim kmetovom, koji ne samo da su bolje sposobni za obradjivanje takovih zemljištah, već kojim i najbolje treba takovih zemljištah.

U pogledu razdieljenja toli selištnih koli i preostalih zemljištah valja držati se pravila; da se takova zemljišta nerazdiele na manje dielove nego li je osmi dio selišta; dosliedno i sama razdioba neima se izvesti strogo na ciela, polovična, i četvrtna, već više na oktavalna selišta tako, da svaki kmet od toliko osminah, koliko će ih posiedovati, podaje, što podati mora.

§. 17. U urbarsku tabelu koju će im izdati kraljevski povjerenici, unesti će točno proračunane dužnosti svake vrsti i upisati pojedince, i izdat će ovu tabelu u četiri primierka.

Digitized by Google

§. 18. Izjavit će ipak i gospodi zemaljskoj i istim podložnikom, da ako bi se uslied valovanja zemljištah prigodom izmiere selišta kakova pogrieška uvukla bila, te jedna ili druga stranka mjerničkom izmierom takovu na svom miestu dokazala tada prva izmiera zemljištah neprieči, da stranka, kojoj je krivo, potraži radi takove pogrieške pravednu naknadu.

§. 19. Ako bi pako jedna ili druga stranka tečajem same provedbe urbarske regulacije uztvrdila, da joj je krivo, a sami ovršujući častnici, dok rade, nebi mogli izravnati poso, tada bez obzira na tu zaprieku neka provedu ovrhu; zajedno ipak ima se u provedbenom izvješću istinito i obširno opisati nastala potežkoća sa svimi u nju zasjecajućimi okolnostmi. Odkuda sliedi,

§. 20. da ovršujući častnici u svakoj sliednoj urbarskoj regnlaciji, u kojoj posluju, o cielom tečaju imanog posla podnesu svestrani izvještaj toli kraljevskim povjerenikom, koli i županiji; samoj županiji dužni su podnieti ne samo podložnikah valovanja vrhu 9 izpitnih točakah u izvoru, već takodjer urbarium i urbarsku tabelu u četiri primierka, a drugi u samom urbariumu naznačeni posebni popis gornoga prava (gdje takovo obstoji) u tri primjerka; da se, kao što treba, ovieroviti uzmognu, te će ozbiljno nastojati, da se takova urbarska ovrha u miru i tako točno obavi, da se toli gospodin zemaljski u smislu ove urbarske regulacije u valjanih svojih pravih i dohodcih štititi uzmogne, koli i ujedno ubogu porezu podvrženu narodu u svemu, što se odnosi na njegovo dužno uzdržanje i stalan obstanak, shodno priteći može.

Urbarska regulacija za Hrvatsku u županijah zagrebačkoj, varaždinskoj i križevačkoj.

Poglavje I.

O oddielbi (izlučbi, izsiečenju,) sadržine selištne. (Excisio constitutivi sessionalis).

§. 1. Pošto se razne daće i služnosti urbarske sa kakvoćom i sadržinom selištnom u razmierje staviti imadu, a sadržina (sastojina) nije svigdje jednaka, već se ima u sklad dovesti sa polo-

Digitized by Google

žajem zemljištnim, probitci i ubitci selišta; stoga jednog cielog kmetskog selišta zemljište kućno, uračunav dvorište, vrt i miesto za hambar, ima obsegu za dva požunska vagana potrebnu odgovarati tako, da se, ako bi obseg ovog zemljišta za dva požunska vagana ponešto uzmanjkao, manjak taj pomoćju izvankućnih pripadnostih (dielovah), oranicami i livadami nadoknadi, a što bi se usuprot pronašlo, da nadilazi dva požunska vagana, neka se uračuna u oranice i livade: ako bi ipak obseg kućnog zemljišta nadilazio samo jednu četvrtinu požunskog vagana, nema se na takovu malenkost nikakov obzir uzeti.

§. 2. Sastojina izvankućna (constitutivum extravillanum) jednog cielog kmetskog selišta ima se izmieriti u oranicah na rali, od kojih se na svaku ral dva pužunska vagana posijati mogu, livade pako na toliko kosacah na koliko puta se tečajem godine kose.

§. 3. Ako bi kod oranicah ili livadah gdiešta uzmanjkalo, ima se izravnati na sliedeći način, najme: da se za svaku ral oranice jedan kosać livade, a za svakog kosca livade jedna ral branice računa tako, da gdje bi takovog izravnanja potreba nastala, i gdje bi se manjak kućnog zemljišta oranicami ili livadami izravnati morao, bilo jedno ili drugo, kmeti takova u izravnanje dobijena zemljišta slobodno bez svakog podavanja (služnosti) uživati imaju, niti ih se uživanju takovih nikako priečiti slobodno nije.

§. 4. Sve što je gori u pogledu cielog selišta kazano ima se razumievati i u pogledu selištnog polovičnog, četvrtog i osmog diela.

Poglavje II.

O urbarskih blagodatih (probitcih, beneficiis urbarialibus).

§. 1. Vinotočje kriepostju članka 36. g. 1550. dozvoljeno je kmetom od Miholja do Jurjeva, gdje se nalaze gorice gorne, gdje pako takovih nema, od Miholja jedino do Božića.

§. 2. Gospodinu zemaljskomu bit će slobodno krčevine uz saviestnu županijsku procienu, i ciene naplatu od kmetovah natrag uzeti i u selištne pripadnosti uračunati.

Digitized by Google

Krčevine stare (početne) koje su vremenom selištne postale, i svoju krčevinsku narav pridržale nisu, ili koje su kmetovi izseliv se napustili, te koje su tako u tudje ruke dospjele, i bez svake naplate ili truda nagrade i uložka držane, gube ime krčevine i blagodat, da budu izkupljene.

§. 3. Za kmetovah marvu, gdje to okolnosti miestne dopuštaju, ima se dovoljna paša odrediti, od koje se kmetovom znanjem i dozvolom gospoštinskom za njezinu tegleću marvu jedan dio izlučiti i prepoviedati može, ipak tako da i gospodina zemaljskoga vlastita tegleća nipošto pako i podvozna marva takovu pašu uživati mogu, gdje bi pako paše i onako premalo bilo, tamo se ona bilo činom gospode zemaljske ili kmetovah niti novim podavanjem niti drugim kojim načinom umanjiti nesmie.

§. 4. Gdje se šume nalaze, kmetovi, no jedino za svoju vlastitu potrebu, uživaju posve slobodno za ogriev drva ležeća i suha, i ako ovih nema, takodjer živa, podnipošto pako plodonosna.

§. 5. Drva za zdanja uz doznaku gospoštine i naznačenje stabalah u obsegu istog miesta, imadu se kmetovom badava dozvoliti.

§. 6. Ako pako u vlastitom obsegu sbog malo šumah nema dovoljno drvah, ima se takodjer u ostalih gospoštine šumah razmierna drvaria dopustiti.

§. 7. Žirovina u obsegu stanovnikah ima se kmetovom uz sa 6. kr. manju cienu, negoli strani plaćaju, dopustiti, u šumah pako predialnih uživat će blagodat ovu samo uz ugovoreni sa gospoštinom činz.

§. 8. Ako je koje miesto občinskimi ili na selišta izlučenimi šumami obskrbljeno, te bi takove za svoj užitak pridržati željelo, u takovih šumah, bez svake daće gospoštini, uživat će slobodno drva za ogriev i zdanja, kao što i žirovinu i pobiranje lučca, usuprot u slučaju takovu nije dužna gospoština u svojoj gospoštinskoj šumi kmetovom dozvoliti drvarenje i žirovinu, izim, ako u občinskih ili kmetskih šumah žir nebi rodio, tada će i gospodin zemaljski svojim kmetovom prije svega žirovinu dozvoliti uz cienu, koju strani plaćaju.

Digitized by Google

Svakojako, toli nad ovimi koli nad ostalimi šumami, višji nadzor ostaje gospoštini.

Poglavje III.

O tlaki i daćah urburskih.

§. 1. Kmet, koji ima cielo selište, dužan je svomu zemaljskomu gospodinu svaki tjedan jedan dan, kako sunce izadje pak sve dok zadje, uračunav dolazak i povratak (izuzam hranjenje i napajanje) svojimi koli, svojim plugom ili svojom branom, dvojom ili četverom marvom, kako je naime dosad običaj bio, raditi, nu neće biti slobodno četveru marvu na dvoje dieliti, te tako kmeta siliti, da poso za dva dana obavlja, izim, ako bi kmet, da gospodina zemaljskoga prevari, manji broj marve držao, ili manjim brojem marve na tlaku dolazio, i marvu svoju, krivo tajeć broj marve, s drugim uprezao; u miesto pako jednodnevne tlake s marvom kmet cieloselac nije dužan više nego dvodnevnu ručnu tlaku svaki tjedan zemaljskomu gospodinu podavati, i tako će kmet pri razmierju selišta $^1/_2$, $^1/_4$ i $^1/_8$ služiti.

§. 2. Ako se izmedju zemaljskoga gospodina i kmeta pojavi pitanje o dolazku i povratku, koliko se naime vremena ima za tlaku u pogledu ovog ili onog udaljenja računati, o tom ima županija odlučiti.

§. 3. Kmet, koj pol dana ili takodjer više udaljen mora na tlaku dolaziti, dužan je jedanput na mjesec neprekidno četiri dana, uračunav dolazak i povratak, na tlaki, bilo ručnoj bilo s marvom ostati, o ovom putu i ovakovoj tlaki ima se ipak predbiežno opomenuti, da se za to pripraviti uzmogne; u takovom slučaju ima zemaljski gospodin lietno vrieme marvu dovoljnom pašom obskrbiti, u zimi pako toli kmeta koli i marvu prilično njihovoj potrebi namiestiti.

§. 4. U pogledu dolazka na tlaku i povratka s tlake, u slučaju udalenja od pol ili najviše poldruge ure, imade se u mjesecih studenu, prosincu, siečnju i veljači sumrak ujutarni i večerni tako u obzir uzimati, da se gospodina zemaljskoga poso od izhoda do zalaza sunca obavljati može, ostale pako mjesece ima

Digitized by Google

se toli dolazak koli povratak od izlaza do zalaza sunca u samu tlaku uračunati.

§. 5. Prigodom kositbe, žetve i obradjivanja trsja, ili berbe imadu kmetovi tlaku u razmjerju tjedne dužnosti u podvostručeno vrieme obavljati, koja se tlaka u ostale tjedne uračunati ima. Željari prosti su od ove podvostručene tlake.

§. 6. Ova četverodnevna tlaka sgodom silnih poslovah u vrieme žetve, kositbe, obradjivanja trsja ili berbe, može se dvaput u mjesecu opetovati, prepustiv seljaku medjutimni tjedan. U ostalom u pogledu tjeranja na tlaku ima se takovo razmierje obdržavati, da od godišnje dužnosti barem četvrtina preostane pridržana za šest zimskih mjesecih.

§. 7. Ako se sbog nastavše kiše ili radi druge koje zaprieke tlačni poso nebi obaviti mogo, tada se ima onaj dio dana, kojim je poso započet, ali radi prenavedene zaprieke prekinut, uračunati u tlaku, ako pako kmet ništa radio nije, već uslied zapoviedi samo došo, i vratio se, ima mu se jedino dolazak i povratak računati.

§. 8. Željar, koj ima vlastitu kuću mora 18 danah, a podželjar 12 dana prieko godine ručno djelo obavljati.

§. 9. Kmet ako bi svoje ručno djelo komu drugomu iznajmiti htjeo, ima takovo svome gospodinu zemaljskomu, komu prvenstvo pripada, uz jednaku ipak pogodbu i korist, bilo uz plaću slobodno ugovorenu, ili u slučajevih običm zakonom županijskomu ustanovljenju pridržanih uz po županiji opredieljenu plaću, koja se odmah u gotovom novcu namiriti mora.

§. 10. Kmet se nemože prisiliti da svoju tlaku gotovim novcem odkupi, ako bi ipak htjeo glede odkupa takove, bilo za koje vrieme, ili za uvieke nagoditi se sa gospodinom zemaljskim, to budi istina, uz prisutno županijsko sviedočanstvo dopušteno, nu u prvom slučaju, ako bi koja izmedju stranakah željela odstupiti od one vremenite nagode, te voljela pristati uz urbarsku regulaciju, dužna će biti isto to godinu danâ unapred očitovati, te županiji prijaviti.

§. 11. Ugovori bilo pojedince s kmetovi, bilo s cielimi občinami u pogledu odkupa tlake i inih daćah urbarskih, imadu se pred navadnim županijskim sviedočanstvom načiniti. Iznajmljivanja

Digitized by Google

regalnih ipak i inih gospoštinskih koristih, te ugovori vrhu ovih i ostalih u urbar ne zasiecajućih, mogu se bez sviedočanstva županijskoga slobodno i valjano preduzeti.

§. 12. Izvan redovite tlake dužni su kmetovi svake godine jednu dugu foringu davati, o kojoj valja na sliedeća paziti.

1) Četiri ciela selišta, te tako razmierno takodjer manjeg razreda kmetovi zajedno, ili pako načinom kako sami medju sobom ustanove, dat će jedan četveroprežan podvoz.

2) Put se ima beznaporno obavljati i nesmie se prieko daljine od dva dana obična hoda protegnuti.

3) Za vrieme oranja, žetve, košnje i berbe nije slobodno duge foringe zahtievati.

5) Odgoditi ju na sliedeću godinu, odkupom u gotovom novcu ili drugimi daćami, i drugim djelom izmieniti ju, nije slobodno.

6) Ako se podvoz taj kojim neprevidjenim povodom prieko dva dana tamo iduć protegne, ili gospodin zemaljski kola u povratku obtereti, imat će se toli oni priekomjerni dnevi, koli i sam povratak u tlaku uračunati.

6) Troškove putne na prevozu, malti, tridesetnici, i konakovinu ima gospodin zemaljski podnositi.

§. 13. Svaki kmet cieloga selišta, koj ima četveroprežnu marvu, s razloga; što uživa badava drvariju gradjevnu i ogrievnu, dužan je, jedan unapried po dvih ručnih težacih posiečen fat, iz šumah, koje će gospoštinski činovnik naznačiti. u dvor ili na gospoštinski majur ili drugo unutar obsega gospoštine opredieljeno miesto dovesti, a isto tako kmetovi razmjerom selišta svoga $^1/_2$, $^1/_4$ i $^1/_8$.

§. 14. Gospodinu ipak zemaljskomu prosto ostaje, da djelo ovo na miesto dnevnog voznog dvimi ručnimi težaci preko zime izmieni.

§. 15. Svake vrsti žitka gospoštinskog i alodialnog privažanje (izuzam devetine u naravi i gornice uvažanje) ima se u tlaku uračunati. Predprege i foringe što će kmetovi, bilo u posebnom poslu gospodina zemaljskoga ili njegovog činovnika, bilo u javnom poslu gospodina zemaljskoga podavati kao i raznašanje listovah, i ini kojegodjer vrsti poslovi poljski, (izuzam one, koji

Digitized by Google

se u ovoj, ili drugih točkah naročito napominju) imadu se u tlaku uračunati.

§. 16. Na foringu uz plaću nije slobodno kmeta siliti, već se treba šnjime na volju pogadjati.

§. 17. U svrhu da se grabežljiva zvierad iztriebi, dužni su kmetovi prieko tlake na trodevni lov uz providbu s olovom i pušćanim prahom od strane gospoštine, ova ipak lovna obveznost nesmie se izmieniti drugom vrsti službe, a niti se zato odkup bilo u novcu, bilo u prirodinah nedopušta.

§. 18. Kmet, kad ide po poslu svoga gospodina, i na tlaku, ili da obavi svoje gospodarske poslove, ili kada polazi u mlin, da svoj žitak izmlieti dade, nije dužan svomu gospodinu zemaljskomu maltovine platiti; ako pako u drugih poslovih prolazi putem, gdje je malta, dužan je maltovinu ili u gotovom platiti, ili u svrhu popravka takovih putevah bezplatnom razmiernom radnjom pripomoći; jedno ili drugo izabrati si, prepušta se kmetu.

Poglavje IV.

O dačah i inih služnostih podložnikah.

§. 1. Kmet, i takodjer željar, koj ima vlastitu kuću, platit će gospoštini u ime godišnjeg činža 1 for. u dva obroka, najme na blagdan svetog Jurja i sv. Miholja; podželjari prosti su od te daće. Ako koj podložnik posieduje ciela dva, ili takodjer tri kmetska selišta sa tri intravilana, u takovom slučaju, ma da samo jednu kuću imao, pošto uživa korist ovih selištnih intravilanah, dužan je toliko forintih plaćati, koliko selištah intravilanskih vlada; usuprot, ako uz više selištah izvanjskih ima samo od jednog selišta odmieren intravilan, tada ne gledeć na posied od više extravilanah, bit će dužan samo 1 for. plaćati gospoštini.

§. 2. Podložnik cielog selišta davat će gospoštini 2 pilića, 2 kopuna, 12 jaja, holbu putra, i tako razmierno podložnik od selišta $^1/_2$, $^1/_4$ i $^1/_8$.

§. 3. Trideset podložnikah cieloga selišta davat će na godinu 1 tele, ili miesto toga 1 for. 30 novč.

§. 4. Zatim prigodom svatbe svoga gospodina zemaljskoga, nipošto pako njegovih sinova ili kćerih, i isto tako prigodom prvo-

Digitized by Google

misništva (izuzam ipak kaptole i samostane) podavat će gospoštini umierenu pripomoć u hrani.

§. 5. Stavlja se na volju gospodinu zemaljskomu, da li će navedenu pripomoć u hrani ili na miesto ove od cieloselca novčani ekvivalent sa 48 novč. i tako razmierno od kmetovah manjeg selišta pobirati.

§. 6. Dužan je takodjer svoga zemaljskoga gospodina u ratu zasužnjena podnosivom pripomoćju izkupiti.

Zatim dužni su podložnici saborsku pripomoć onoj samo gospodi podavati, koja se običnim kraljevskim listom na sabor pozivlju, a da to ne bude prieko pravedne mjere, pazit će županijska oblast.

§. 7. Od kotla žganjarskoga neka plati na godinu 2 for. gospoštini.

§. 8. U pogledu zemaljah novo izkrčenih ima se izmedju gospodina zemaljskoga i podložnika nova teragialna pogodba načiniti, u pogledu pako od prije izkrčenih obdržavati običaj dosad davanog teragia, (zemljiština) nesmije se ipak povečati.

Poglavje V.

O devetini i gorničnom pravu.

§. 1. Devetina (gdje je u naravi poprimljena) ima se od svega, što na zemljah prirodi (izuzam vrtne intravilane) kao i od pčelah, janjadi i ovacah u tekućoj godini rodjenih davati, a nesmije se u gotovom novcu pobirati, niti sa drugom vrsti zamjeniti; gdje ipak pčelci, janjad i ovce deveti broj nedostižu, pripada gospoštini od svakog janjeta 4 novč. od ovce 3 novč. od pčelinjaka 6 novč.

Kmet cieloselac može deveto odkupiti dvanajstdnevnom tlakom s marvom, ili dvadesetčetiri-dnevnom ručnom tlakom, ili u gotovom novcu sa 4 for. uključivo ovce, janjad i pčelce, i tako će kmet $^1/_2$ $^1/_4$ $^1/_8$ selišta ekvivalenta ovog dužnost nositi.

§. 2. Deveto od janjadi, ovacah i pčelca nesmije se po propisu čl. 96. 1647. prieko svetka sv. Ivana Krstitelja odgoditi; deveto pako od žitka ima se, ako neprieči zlo vrieme, do svetka

Digitized by Google

sv. Stjepana pobrati, ako se ovim povodom, ili sbog ne dozrielog žitka, nebi mogla žetva do prenavedenog roka obaviti, u takovom slučaju opriedielit će županija vrieme, za koje se ima devetina i desetina pobrati, te ako se za to vrieme ne pobere, bit će kmetu prosto, ostaviv deveto na polju, žitak svoj odvesti.

§. 3. Od zemskih plodinah prirodjenih na zemljah drugi put iste godine posijanih, i od kojih je već jedanput deveto dano, nedase više niti deveto niti deseto, niti se smie deveto zahtievati od zemaljah danih kmetu za naknadu manjka u livadah ili intravilanskom gruntu.

§. 4. Svaki cieloselac, i tako kmetovi u razmjerju svoga selišta $^1/_2$, $^1/_4$ i $^1/_8$, davati će deveto od konoplja i lana ili 6 funtih prediva.

Ima se davati deveto i od konoplja, toli prvobitnog ili tako zvanog matičnog, koli i od onog, što se kašnje puče, i takodjer kopiljsko zove, kao jedan isti prirod zemlje zajedno sa siemenom.

U miestih gdje se daje deveto u naravi, ako je zemaljskom gospodinu prepušteno, dali naime od konoplja i lana deveto u naravi, ili na miesto toga predivo voli? ako odabere deveto, neće mu izvan ovog u buduće pripadati predivo: ako pako odabere predivo, podavat će se mu po propisu urbara u razmjerju sadržaja selištah.

Da pako porezni narod netrpi kvara, imaju gospoda zemaljska konoplje i lan iz kojeg će kmetovi predivo praviti, podati u neizkvarenom i za namakanje posve prikladnom, te stoga predbiežno dobro izsušenom i očišćenom stanju.

U onih napokon miestih, gdje će se deveto davati u ekvivalentu dočim se u tom ekvivalentu sadržaje takodjer deveto od konoplja i lana, dakle daču ovog ili u novcu ili u tlaki predstavlja, predivu miesta neima, jer bi inače pod jednim te istim naslovom konoplje i lan proti svakoj pravednosti na uštrb poreznog naroda dvostručnoj dužnosti podpadali.

§. 5. Deseto smije se pobirati jedino od onih vrstih stvarih, koje se izbrajaju u čl. 1. god. 1481.

Da tako gospoda zemaljska i njihovi činovnici, kao takodjer i kmetovi naročito znati mogu, kako da se predupriede svaki iz-

Digitized by Google

govori i vrsti izgredah navedene u čl. 1. g. 1481. vrsti te su sliedeće: vino, janjad, pčelci, čista ili ražom primiešana šenica, drobno žito, raž, ječam, i zob; deseto od kuruza (i turske šenice, tritici turcici) na prosto se ukida tako, da se ne dopušta niti po ugovorih, koji se na način propisan po urbaru sklapaju.

§. 6. Deveto od vina mjeri se istom mjerom, kojom i podavanje, i to viedrom požunskim sa 32 pinta, može se zahtievati od iste vrsti, koja je prirodila, bez svakog dodatka; na isti način ne uzimlje se gornica drugom nego li mierom požunskom, 32 pinte, ili 64 holbe računajuć na jedno požunsko viedro.

§. 7. Gdje bi godjer od vremena stvorenog čl. 97. g. 1715. bilo od prije podavanog, bilo od goricah sada navedene godine nasadjenih prirodjenog mošta pismeno ili drugčije takodjer ugovorena količoća, mjerom od požunske različnom dakle zlorabnom povišena, ili gdje bi druga kakova nova daća uvedena bila, sve to kao nezakonito i priekomierno valja odmah ukinuti, te se ima ista količoća polag napomenutog starog običaja i nove pogodbe dužna, na mjeru požunsku svesti, te tako uzpostavljena takodjer nadalje podavati.

Gdje su pako poslie godine 1715. nove gorice nasadjene, te dužnost gornice ugovorom, pogodbom ili drugim načinom uredjena, tamo se gornica svedena na požunsku mjeru u svojem obstojanju ostavlja, dočim se, možda uvedene nove dužnosti, ukinuti imadu.

§. 8. Da se gornica na takov način svedena u buduće ne povisi, mora se u svakom miestu, gdje se pobira, vjerodostojno po županiji sastaviti popis vinogradah, i od ovih polag miere požunske dužne gornice, i taj popis čuvati toli kod gospodina zemaljskoga i kmeta, koli i kod županije.

§. 9. Ako u goricah nebi bilo baš nikakova priroda, u tom slučaju ima se gornica tek iz prirode sliedeće godine u naravi, nipošto pako u gotovom novcu zahtievati, i podavati.

Digitized by Google

Poglavje VI.

O pravih i dohodcih gospoštinskih.

§. 1. Ošastna kmetska dobra (bona caduca) nesmiedu kmetovi prisvojiti si, već ih imadu odmah gospoštini odkriti, te kao što ova isto tako pravo i dobra pobieglih kmetovah ima gospodin zemaljski u skladu sa čl. 18. g. 1723. i u smislu naslova 30. diela 3. natrag uzeti, prije ipak u red dovesti pravo tudje, i novac tudji.

Ošastne poslove nesmiedu sami gospoštinski činovnici u buduće razpravljati, već se imadu takovi u smislu naslova 30. diela 3. u gospoštinskom sudu u pretres uzeti i riešiti, a tamo riešeni županijskom sudu predložiti.

§. 2. Selištne pustoseline, i sva druga zemljišta u popis portah unešena, koja su kmetovi sbog oštrieg postupanja gospoštinskog ostavili, ako se pobjegli ne povrate imadu se predati novim ili u miestu stanujućim kmetovom dodieliti uz razmierne dužnosti i podanke u smislu sadanjega uredjenja.

§. 3. Lov svake vrsti, ptičarenje i ribaria sačinjavaju po čl. 10. vlad. dekr. 5. i 22. g. 1729. prava gospoštinska, te se stoga kmetom najstrožije prepoviedaju.

§. 4. Vinotočje, premda kmetovom za stanovito vrieme pripada, ostaje ipak u gospoštinskoj oštariji svake vrsti pića točenje cielo lieto slobodno; isto tako točenje žganice i piva, kao i tvorenje takove kapljevine sačinja strogo pravo gospoštinsko.

§. 5. Kmet, koj obavlja gospoštinsko vinotočje ima prost biti od tjednjeg diela, a vrh toga ima mu gospoština od svakog viedra iztočenog pića platiti 4 dinara.

§. 6. Dohodci piacovni i sajmovni, ako se ne dokaže, da su podieljenim općinam podieljeni, nadalje mesnični i maltovni valjano ustanovljeni ostaju gospoštini, kao prava gospoštinska i povieljena.

Digitized by Google

Poglavje VII.

O izgredih i nepravednih običajih, koji su do sele zabranjeni bili i koji ostaju u buduće zabranjeni.

§. 1. Skrb vrhu siroticah i imetka ostaloga poslie izumrlih kmetovah nadleži gospoštini zemaljskoj, obzirom na to ukidaju se pristojbine za popis imetka i dobarah ma i kojim imenom nazvanih, preminulih kmetovah. kao što i za diobu izmedju siroticah.

§. 2. Isto tako ukidaju se laudemia i pristojbine za gueralne listove, ne manje deseto vriednosti stvari oporukom zapisane, zamienjene ili prodane te ih gospodin zemaljski zahtievati nesmie.

§. 3. Duhan, med, vosak, maslac, lan, konoplje i druge prirodine kupovati i prodavati, ma komu i od koga, slobodno je kmetovom, te nesmie ih u tom gospoština priečiti, a još manje ih, ako kriepostju previš. urbara sa prirodinami trguju kazniti zaplienienjem ili drugom, bilo novčanom, bilo tielesnom kaznom.

Kriepostju čl. 75. 1723. slobodno je gospoštini zemaljskoj, ako odmah položi dobrovoljno pogodjenu cienu i, to samo za vlastitu potrebu uz pravednu vagu i mieru, stvari prekupiti tako ipak, da se uz to strani, koji kupovanja radi u miesto dolaze, bilo činom, bilo zapoviedju ne odtiskuju, jošte manje pako kmetovi zaprieče, da stvari svoje prodajne drugamo izvoze, ili da im se takove pridrže, ili da se prisile, da ih gospodinu svome proti volji prodaju.

§. 4. Monopoli (samotržba) kao što su pozitivnimi zakoni zabranjeni, isto tako iznajmljenja stvarih i prirodinah na trgovinu spadajućih izključenjem ili ograničenjem kmetovah nemaju miesta.

§. 5. Kmeta nije slobodno siliti, da gospoštinski mlin upotrieblјuje, već mu je prosto, da žitak svoj i u druge mline izvaža.

§. 6. Tako zvana arenda (Bahnweingeld) i onako zloporabom uvedena naprosto se ukida.

§. 7. Podavanje gnoja u budeće ukida se tako, da kmetovi vlastiti gnoj nikada, gospoštinski pako samo uz uračunanje u tlaku izvažaju na mjesto po gospoštini opredieljeno.

Digitized by Google

§. 8. Deseto od perja, i čupanje gusakah kmetskih, kao nezakonito i neobično, zabranjuje se gospoštini.

§. 9. Za vezanje trsa slamu podavati gospoštini, kmet nije dužan.

§. 10. Ukida se običaj, po kojem su kmetovi čuvare gospodskih goricah, i nadgledatelje tlake dosad plaćali.

§. 11. Ovrhovoditeljem gospoštinskim neima se izim ovršna groša ništa plaćati, ukida se dakle uzdržavanje, i druga svake vrsti u gotovom novcu dnevna naplata, kao što se ukidaju svake vrsti globljenja od strane pandurah i lovacah gospoštinskih.

§. 12. Zahtievati novac od kmeta u ime sigurnosti, da neće pobieći, nije dozvoljeno, a novci možebiti već pobrani imadu se s kamati povratiti.

§. 13. Sasma se ukida podavanje novca konakovnog i činža husarskog, kao i novca umomčenja (Montirungsgeld).

§. 14. Općinam, koje miestne mesnice iznajmljuju, nije slobodno iztrebljenu neuprobavivu marvu nametnuti: svake vrsti meso, bilo na komade, bilo na funte, nesmie se uz naplatu ciene medju kmetove dieliti, već se mora sieći, da ga može kmet slobodno i bez svakog obterećenja kupiti, isto tako u onih miestih, gdje se mesnice kmetovom iznajmljuju, nije slobodno kmetove siliti, da sieku iztrebljeno za gespodarstvo neuporabivo blago.

§. 15. Prirodine i hranu narivati kmetom, da kupuju, nije slobodno isto tako nemogu se kmeti siliti da izkvareno vino, rakiju, ili drugo koje pilo, bilo na vože, ili na holbe, toče, za takove vrsti pila oni nisu odgovorni, te nit dužni prazne lagve izvan tlake izvažati.

§. 16. Podavanje napitka pristojbine žetne, okusne i listične pinte, i prešovnog novca tako zvanog (Pressgeld) zabranjuje se, isto tako ukida se dužnost da kmet uzdržaje osobe, koje pobiru deseto i deveto, u obće se ukidaju takovih osobah zloporabe i izgredi.

§. 17. Prigodom pobiranja devetog, desetog i gornog vina nemogu se siliti kmetovi da daju svoje vlastite lagve.

§. 18. Sva podavanja u prirodinah i svake vrsti dužnosti, koje se ne sadržaju u sadašnjoj regulaciji, sasma se ukidaju.

Digitized by Google

§. 19. Zamienjivanje selištnih zemljištah, po kolikoći, kakvoći i plodnosti jednakih, dozvoljeno je gospoštini, drugim načinom po gospoštini oteta zemljišta imadu se u istoj vrsti povratiti.

Poglavje VIII.

O stvarih kmetu zabranjenih, i zato odredjenih kaznah.

§. 1. Biršage to jest novčane globe pod izlikom ma kakovom, nikada drugčije, već jedino u slučajevih naročito zakonom naznačenih, slobodno je od kmetovah pobirati, ako budu putem gospodskoga suda u nazočnosti županijskoga sviedočanstva na to pravo valjano obsudjeni, nu uviek uz dopušten priziv na sud županijski.

§. 2. Isto tako u pogledu izvanbiršagnih globah, ako se radi o kvaru na polju učinjenu, ili o natjeranoj marvi i krmadi, ima se po odrebi zakona postupati.

§. 3. Kmetove, koji pogrieše izvan slučajevah zakonom označenih, te u točkah urbarskih izbrojenih, nije slobodno kazniti novčanom ili tjelesnom kaznom, već ih valja kazniti jedno dvoili najviše trodnevnom ručnom tlakom, koja se ipak nesmie uporaviti za vrieme oranja, žetve košnje i branja.

§. 4. Ako bi kmetovi nemareć za kaznu trodnevne tlake i nadalje izgrede pravili, mogu se osim slučajevah težeg prekršaja, koji se imadu putem suda gospoštinskog obaviti, takodjer krivnji primjernom tjelesnom kaznom kazniti, ipak tako, da kazna, ako je izgrednik zdrav, i jake naravi, 24 udara batina, a kod ženah toliko korbača nenadmaši. — Ako je krivac star i potrt, ili inače slabog tiela, može se najviše na petdnevnu uzu polag okolnostih uz suhi kruh i vodu kazniti.

§. 5. Kmet, koj će se u gospoštinske uze zatvoriti, ako je od prije običajno bilo, za ugvoždenje neće više nego li 15 krajcara platjati.

§. 6. Bez dozvole gospoštinske nije slobodno kmetu pod prietnjom gubitka troška i naknade učinjena kvara krčiti; — usuprot bit će gospoštini prosto zemljišta jur izkrčena jedino uz saviestno županijsko obredjenje kmetu oduzeti.

Digitized by Google

§. 7. Šume uzčuvati dužna je gospoština, stoga nije nijednomu kmetu slobodno živo drvlje, ili šibarje za plotove, ili lies za obruče ili kolje bez dozvole gospoštine sieći, i na drugo zemljište prenašati i prodavati, te dosliedno trgovinu s drvi tjerati.

§. 8. Kmetovi, koji šume podsiecaju ili obljuštuju izim nadomieštenja kvara, dužni su trodnevnu ručnu tlaku obaviti, nu kaznom ovom neodvraćeni, imadu se vlastju poglavarstva polag naravi teže krivnje, za primjer drugim, strogo kazniti.

§. 9. Sabiranje novaca, ili plodinah, zabranjeno je kmetovom pod kaznom od 24 batine.

§. 10. Zlobno natjeranje svinjah u šume gospoštine, u zabranjenu miestu zasečenje, kazni se dvostručnom pristojbinom žirovine za kmetove obredjene.

§. 11. Pobiranje šiške, i tresenje žira, kaznit će se izim kazne (kontrabande) trodnevnom ručnom tlakom, ali usuprot i gospoštini nije slobodno, kmeta na pobiranje šiške izvan tlake siliti.

§. 12. Oružje nositi, i lovske pse držati, zabranjeno je kmetovom pod kaznom trodnevne ručne tlake.

§. 13. Točenje, bilo ma kakovoga pića, za vrieme gospoštinskog vinotočja prepovieda se kmetovom pod kaznom contrabande i trodevnog ručnog djela, u miestih ipak gdje kmetovi vinograde posjeduju, slobodno je kmetovom vino svoje, koje su na gospoštinskom zemljištu proizveli, takodjer u prenavedeno vrieme za svoju vlastitu porabu uvažati i piti.

§. 14. Kmet radi zanemarene tlake, ili radi drugog neopravdanog uzroka pozvan, ako ne dodje, kazni se sa 12 batina.

§. 15. Kmet, koj na uštrb gospoštinske mesnice meso izvana uvaža, ili se usudi za novac sieći, ima se izvan kontrabande, kazniti svaki put trodnevnom ručnom tlakom.

§. 16. Udove kmetovah imadu se propisu čl. 21. vlad. decr. 7. pokoravati, dakle, ako se opet udaju, nesmiju bez dozvole gospoštinske kuće ostaviti, inače će gospoština njihovim imetkom slobodno razpolagati.

§. 17. Zajam u ime obćine sklapati bez predbježnog znanja gospoštine prepovieda se.

Digitized by Google

§. 18. Pridošlice bez znanja gospoštinskoga nesmiju se primiti; zemljište selištno ma koje vrsti, prodati, kupiti zamieniti, zapisati, prepovieda se uz pogibelj gubitka uloženog novca, izuzam slučajeve, u kojih kmetovom po zakonu pripada pravo slobodne prodaje; što ako i bi uz predbježno znanje gospoštine raditi morali ipak poslie predbježno učinjene prijave i bez dozvole gospoštine prodati mogu.

Poglavje IX.

O unutarnjem dobrom redu.

§. 1. Za sudca predlagat će gospoština tri, izmedju kojih u nazočnosti gospoštinskoj činovnika izabrat će občina jednoga, kojeg može gospoština u slučaju krivnje odstraniti i kazniti, na miesto kojega imat će se drugi propisanim načinom izabrati; bilježnika ipak može občina bez upliva gospoštine izabrati i odpustiti.

§. 2. Nema nikakove izlike, pod kojom bi se mogli sudci oprostiti od poreza.

§. 3. Gospoština zahtievat će račune od sudca bez ikakvog ipak obterećenja kmetovah.

§. 5. Pobiranje poreza i unašanje u županijsku blagajnu ostaje uz občine miestne, i seoske sudce, pazit će pako županija, da se gospoština, ili njezini činovnici u to ne miešaju.

§. 6. Ono, što pripada gospoštini polag sadanjeg urbarskog uredjenja, kmetovi davat će točno, te se imadu u slučaju spornosti na obavljanje svojih daćah takodjer putem ovršbenim siliti, u takovom slučaju plaćat će oni dnevni ovršni groš jedino onim ovršiteljem, koji budu izaslani za ovrhu realnih zaostatakah, nipošto pako onim, koji dolaze u drugih gospoštinskih poslovih.

§. 7. Kmetovi koji se tuže povriede i gnjetenja radi, da mogu što brže zadobiti zadovoljštinu, ako se pritužba tiče kojeg izmedju kmetovah, neka se u ovom slučaju radi udieljenja pravde obrate na samog gospodina zemaljskoga, ili na njegove činovnike, tuže li se proti samim gospoštinskim činovnikom, tada se neka uteku gospodinu zemaljskomu, i ako od ovog nedobiju zadovol-

Digitized by Google

štine neka se obrate na županiju; ako se pako tuže proti samom gospodinu zemaljskomu, i na molbu svoju nebi mogli lieka postići, onda imat će pritužbu svoju neposredno na županiju upraviti.

§. 8. Gospoda zemaljska ili njihovi činovnici, ako kazne seljake radi priziva na županiju, ili na više molbe, smatraju se kao takovi, koji biesne proti kmetovom.

Višnja kraljevska temeljna odluka u pogledu urbara za županiju zagrebačku dne 27. studena 1780. br. 7145. putem kraljevskoga namiestničkoga vieća izdana.

Presvietli itd.

Na izvjestje po gospodinu kr. poviereniku Ivanu Bako-u poslujućem u sveobćoj urbarskoj regulaciji, u ovoj županiji već uvedenoj, predloženo, odavlje sa odnosnimi spisi i molbenicah zapisnici, Njegovomu Veličanstvu prepokorno podasterto, blagoizvolielo je hvaljeno c. kr. veličanstvo, da se spomenuta urbarska regulacia učvrsti, mir i umirenje javno uzčuva, sliedeća premilostivo odrediti i naime:

U pogledu razmjerenja selištnih zemljištah, sastavljenja urbarskih listinah (tabelah) i svedenja daća na njihovu mieru.

§. 1. Pošto se iz zapisnikah molbenicah jasno vidi, da u izmjerah gospoštinskih, ako ne svigdje, a to barem kod nekoje gospode zemaljske ima velikih pogriešakah; kakovoj se pravednosti i kakovu miru kakovu i umirenju javnu nadati bi se dalo, ako bi se razmjere gospoštinske uzele temeljem ukupnog djelovanja? razumieva se samo po sebi. Stoga vam uslied priašnjih nalogah nadalje i ozbiljno nalaže ovo kr. namiestničko vieće, da gdje su se godjer kmetovi dosad, ili gdje bi se u buduće potužili, da je razmjerenje gospoštinsko za njih krivo, županijski zemljomjeri odmah na lice miesta izadju, te u nazočnosti jedne poglavarstvene osobe, ne, gdje bi se ovim svidjelo, već na zemljištih i mjestih, koja će kmetovi kao pogriešno izmjerena naznačiti, gospoštinsku izmieru premiere, i najvećom točnostju pro-

Digitized by Google

naći nastoje, da li, i kakove pogrieške obstoje; ovi zemljomieri sa poglavarstvenimi osobami vierno izviestje predlože, poslie pako, ako bi se pogrieške pronašle, županija odredi, da gospodin zemaljski u roku od 3 mieseca točnu izmieru predloži, a poslie, bila takova predložena, ili ne, imat će županijski častnici novu regulacionalnu tabelu, i to, ako bi gospodin zemaljski točnu izmieru predložio, sliedstvom ove, inače pako po očitovanju kmetovah odmah i bezodvlačno sastaviti, i županiji podastreti, koja će se, opremljena u 4 primjerka, na miesto prijašnjih izdati gospodi zemaljskoj i kmetovom, treći primjerak imat će se ovamo poslati, a primjerak četvrti priložen spisom urbarskim sahraniti u županijskoj pismohrani, ako bi ipak nemoguće bilo nekoja miesta, koja su se iz nova premieriti imala, u opredieleni rok od tri mieseca premieriti, valja točno u pogledu svakog miesta izvjestiti, s kojega se razloga premierenje po zemljomiernicih obaviti nije moglo.

Pošto pravda iziskuje, da se odštete kvari i potežkoće, koje bi uslied pogriešnih izmierah za porezni narod nastati mogle, te bi se i medjutim, dokle se rečene izmiere preinače, i stanje urbarsko na svoju pravu i podpunu kriepost svede u interesu javne sigurnosti red načiniti imao.

Zato se vi ozbiljno upućujete, da se kmetovom pritužećim se, iskreno i vierno izjavi, da će se prieko bezpristanih javnih zemljomierah gospoštinske izmiere na licu miesta pregledati, i ako se pogriešnimi pronadju, preinačiti, pogrieške u regulaciji učinjene ne samo izpraviti, već im se takodjer naknaditi prieko dužnosti pobrane daće urbarske; da se to postigne, valja ovršujućim častnikom odmah naputak podieliti, da prigodom sastavljanja novih regulacionalnih tabelah zajedno prekomjerno pobrane daće urbarske proračunaju, i sliedstvom toga računa oštećenim odmah naknadu priskrbe, a vrhu toga posebno i točno izvjestje ovamo podnesu.

O izpravku pogriešakah iz pomiešanja zemljištah razne naravi, odšteti za nezakonite tražbine, i odkupu krčevinah.

§. 2. Opaženo je, da su gospoda zemaljska, ne samo zemljišta kmetska urbarskim teretom podvržena, već takodjer gorna zatim činžena i krčevinska, kao i gotovim novcem zâ uvieke pribavljena,

Digitized by Google

izmieriti i sa selištnimi zemljišti pomiešati dala, koja su takovim izmjerenjem u urbarsku regulaciju unišla, od njih ubogi porezovnici proti svakoj pvavednosti, i istim načelom regulacije terete urbarske podnose, te uz to veliki kvar trpe.

Ovakovim pomiešanjem zemljištah, te ubrajanjem u konštitutiv, u urbarskoj regulaciji nastale mane kao što donose sa sobom očito oštećenje porezovnikah. isto tako se nedadu u sklad dovesti sa milostivo ustanovljenimi načeli regulacije, zato vam se i u ovom pogledu nalaže, da se prenapomenute mane ne samo obzirom na tužitelje, već i zato da se urbarski spisi velikim trudom nemoraju uviek preinačivati, takodjer u drugih miestih prieko ovršujućih častnikah točno iztraže, i uspiešno tamo djeluje, da se pronadjene mane odmah izprave, i za daće, od zemljištah na urbarsku regulaciju nespadajućih, nepristojbeno pobrane oštećeni s kamati odštete, te tako akta urbarska podpuno urede, za da se ne samo daljnji neredi predupriede, već takodjer i gospodi zemaljskoj, koja uviek dužna ostaju prekomierno pobrano povratiti, i oštećene odštetiti, priteče; ostavljajuć uz to u krieposti odredbu, kojom se u smislu milostive propisne riešitbe i odnosno urbara točke druge gospodi zemaljskoj dozvoljuje, da krčevine, ako izim troška, u njih nije ništa uloženo, izkupe, i kmetom, ako ovi na to pristanu, na račun selištnih zemljištah dodiele: za zemljišta pako izkrčena, u koja su novčane svote uložene, ako se tomu neprotive uvieti na više godinah ili za uvieke, kada se ubrajaju u konštitutiv, imade se uloženi novac podpuno izplatiti.

Kako se imadu u selištni konštitutiv ubrojiti grmlje, šikarje i kolosieci.

§. 3. Premda su milostivom kr. riešitbom dne 28. sieč. 1775. dojavljenom očito označene vrsti grmlja, šikarja i kolosiekah, nebi dakle preostajalo, već da vi i vaši ovršujući častnici u smislu ove kr. odredbe postupate, što je ipak opaženo; da su u toj županiji ovršujući častnici razne šume kao kolosieke, a grmlje i šikarje, prije nikad orano, već jedino kao paša uživano, provedbom izmjerenja u konštitutiv u tolikoj mieri unieli, da je niekim podložnikom od grmlja, šikarja i kolosieka u urbarske tabele više

Digitized by Google

upisano nego li od polja i livadah, i to na time veću njihovu štetu i obći gubitak, što nije moguće rečeno grmlje i šikarje pretvoriti u polja, i što se kroz to što su šume svake vrsti dane za selištna zemljišta, i što se siromašni ljudi tim načinom blagodati i koje druge paše lišavaju, ne samo proti ustanovljenim načelom tereti urbarski znamenito umnožavaju, već takodjer uvažujuć unutarnju vriednost takovih selištah, stvar sama jedva toliko vriedi, koliko bi ubogi kmetovi od njih u ime urbarskih dužnostih od lieta do lieta podnositi imali; odkuda se već to pokazuje, koliko bi se medju podložnici uvele nerazmierje, ako bi jedni, dobiv konštitutiv selištni, sastojeći iz samih poljah i livadah, uživali plod sviuh svojih zemljištah, drugih pako selišta sastavljena iz samih takovih neplodnih zemljištah nebi niti pol toliko rodila, odtuda sliedi, da je po višnjoj kr. odredbi ubrojenje u pitanju stojećeg grmlja, šikarja i kolosieka slobodno uz uviete takove, kojih izpunjenjem bi se predmeti ovi konštitutivni u plodu i koristi sa oranicami i livadami uzporediti i izjednačiti dali; pošto se napokon nije nadati miru i javnu umirenju sve donle, dokle se novo ovo urbarsko uredjenje podpuno neučvrsti po načelih toli mučnim poslom ustanovljenih, te ovakim načinom neumire podložnici, koji inače neće nikad prestati tužiti se.

Stoga, i usliед premilostive kr. odredbe dne 11. svibnja t. g. priobćene nalaže vam se, da za prepriečiti svaki daljnji nered, i da se prištedi veći trošak gospodi zemaljskoj, u pogledu rečenog grmlja, šikarja i kolosiekah, obzirom na ubrajanje u konštitutiv zemljištni, prehvaljene kr. odluke tako izvesti date, da se sbog nepravednog ubrajanja takovih zemljištah tečajem vremena neporode potežkoće, ili možda puk ne pobuni, radi česa bi na one, na koje stvar spada, težka odgovornost spala, a gospoda zemaljska za kvar i nanešenu nepravdu podložnike ne bez velikih neprilikah odštetiti morala, za da se indi takova šta predupriedi, valja ovršujuće častnike uputiti, da u pogledu rečenih konštituvnih predmetah, sve ozbiljno izvide, i bez svakoga okolišanja poso točno sa ustanovima previšnjih kr. odlukah u sklad dovedu, te u poslu tako važnu svu opreznost upotriebe, dosledno grmlje, šikarje i kolosieke samo u onom slučaju za predmet konštitutiva

Digitized by Google

uzmu, ako podpuno odgovaraju vlastitostim ustanovljenim višnjimi kr. odredbami, dakle; ako se za podložnike nadje dovoljno paše i na drugom kojem miestu, i to time većma, što je u predielih ove kraljevine skrb uzeta, da u koliko bi podložnici, prieko potrebe paše i drvah, šume vladali, i ove i na dalje pridržati htieli, u ime takovih točno popisanih, i u propisanu tabelu unešenih dužni bili tjednju tlaku obavljati; poslie ove previšnje kr. odluke izdane na korist gospode zemaljske ne preostaje drugo, već da se šume za kolosieke u konštitutiv krivo ubrojene iz urbarskih tabelah izbrišu, te u šumske tabele tako unesu, da, ako bi podložnici oni, koji su ih dosad vladali, takove uz tjednju tlaku pridržati htieli, njima se i na dalje prepuste, ako ih pako pridržati nebi htieli, neka se i drugim, prije svega ipak domaćim, a poslie tekar takodjer i stranim iznajme, za da na taj način i gospoda zemaljska svoja prava i blagodati uživati mogu, i zajedno da se javni dohodak unapriedi, i tim putem uz podpuno izpunjenje i obdržavanje premilostivo ustanovljenih načelah regulacionalnih podložnikom, kojim bijaše krivo, podpuno pravo udieli, te im i u pogledu takodjer kvara u prošlosti pretrpljena, ujedno sa kamati time uspiešnija pribavi zadovoljština što posebna ova blagodat jedino kraljevini Hrvatskoj premilostivo podieljena, niti Ugarskoj niti Slavoniji u dio nepada.

U pogledu drvarenja podložničtvu u šumah pripadajućeg.

§. 3. Iz tužbah podložnikah proizlazi, da im je, poslie obavljena uračunanja šumah dosad vladanih u koštitutiv, u najudaljenijih drugih gospoštinskih šumah drvarenje doznačeno, pošto se pako kriepostju blagostivog urbara točke 2. §. 8. naročito propisuje da se, ako bi kmetovi u posiedu do prie držanih, bilo obćinskih, bilo na selišta spadajućih šumah, i nadalje ostati htieli, imadu u posiedu takovih i nadalje uzdržati, nu gospodin zemaljski tada dužan nije dopustiti im drvarenje u šumi; i jer bi se podložnici ubrajanjem takovih šumah i na drugom miestu učinjenim doznačenjem blagodati drvarenja odviš obteretili toli stoga, što bi od rečenih, na račun konštitutiva posve krivo ubrojenih šumah urbarske terete podnositi imali, koli zato, što bi uz dozna-

Digitized by Google

čeno drvarenje na udaljenu miestu, blagodat tu težko ikad uživati mogli, što je očito proti svim načelom regulacionalnim.

Stoga imat ćete od strane svoje ozbiljno i uspiešno odrediti, da se gdie su podložnici obskrbljeni bilo občinskimi, bilo selištnimi šumami, te bi takove na miesto drvarenja pridržati želieli, imadu u smislu prerečenog premilostivog urbara u uživanju i vladanju takovih time sigurnije pustiti, i od doznačenja blagodati drvarenja na drugom miestu obraniti, čim manje je slobodno napomenute šume, po načelih regulacije i u ovoj kraljevini ustanovljenih, u konštitutiv ubrojiti.

U pogledu blagodati razprodaje, siečbe i privožnje drvah.

§. 5. Poslie naredbah ovog kr. namiestničkog vieća izdanih dne 4. veljače i 30. ožujka t. g. tamo smierajućih, da se najme podložnikom dosada uživana blagodat razprodaje i trgovine s drvi uzkratiti nesmie, i da gdie podložnici blagodat drvarenja uživaju. onim koji su marvom obskrbljeni, samo drva privažati, onim pako. koji marve nemaju, drva na hvate sieći, dužnost nadleži, i to u razmierju njihovih selištah; predložene su opet nove molbe, u kojih ubogi porezovnici gorko razlažu, ksko im se blagodat prodavanja drvah, to glavno sredsto, da mogu živjeti, i terete podnositi, na dalje uzkraćuje, te siečenje i privažanje drvah od jednog te istog zahtieva.

Stoga vam se na dalje nalaže, da rečenih danah izdane naredbe i onako občim urbarske regulacije sustavom utemeljene ne samo u svojih skupštinah proglasite, već takodjer njihov uspieh tako udesite, da se naredbe iste podložnikom odmah do znanja stave, i od strane gospode zemaljske točno obdržavaju, proti izgrednikom pako propisanim načinom postupa, za da se tako ubogi podložnici ublaže i umire, a gdje se je dogodilo, da je jedan te isti podložnik proti previšnjem urbarskom sustavu prisiljen bio gospodi zemaljskoj drva hvatna i sieći i privažati, za prošlo pravedna naknada njemu dade.

Digitized by Google

Da se podložničtvu dosad uživana paša ne uzkrati, i njemu povrate pristojbe dosad u to ime pobrane.

§. 6. Tuže se nadalje podložnici, da im se zabranjuje paša u šumah strogo gospoštinskih, ili takodjer obćinskih, od vajkada slobodno uživana, i da dolazeći na gospodsku tlaku iz udaljenih miestah, neimajući samo vlastite paše, ako na gospodskom pasu, zato pristojbine plaćati moraju.

Pošto je pako previšnjim naputkom, izdanim ovršujućim častnikom providjeno, da se podložnici u imanoj od prije paši, a osobito tamo, gdje je malo ima imadu štititi, a gdje podložnici iz udaljenih miestah na gospodsku tlaku dolaze, da gospoštine za pašu bezplatnu za njihovu marvu skrbe, ili, ako bi podložnici blago na vlastitu svoju pašu tjerali, njim dovoljno vrieme dozvole, za da ubogi porezovnik, neimajući hrane za blago, prisiljen na nezakonitu teretnu uplatu paševine, ne trpi u svojem kvara, i ne postane nesposobnim, da podnosi privatne i javne terete, dočim je kriepostju prev. urbara točke 3. i odnosno 6. i onako na korist gospode zemaljske dopušteno, da svoje podložnike, cieli ili pol dana udaljene, četiri dana neprekidno na tlaki pridrže, uz dužnost ipak; da lietno vrieme za pašu, a u zimi, za konak skrbe.

Imat će te dakle pobrinuti se za takove obzirne naredbe, da podložnici proti jasnom smislu prem. kralj. naputka u dosad uživanoj paši oskudice ne trpe, i od udaljenih miestah na gospodsku tlaku dolazeći za marvu, ili na gospodskom pasu, ili ako na svojem pasu, zato dovoljno vrieme dobiju, te tim ubogim porezovnikom dosad uplaćene pristojbine povraćene budu.

U pogledu ubrojivosti livadah za kositbu.

§. 7. Ima takodjer težka tužba podložnikah u tom, što se livade koje se samo jedanput kose, ubrajaju stranom za takove, koje se redko, a stranom za takove, koje se uviek dvaput kose.

Ovakovo krivo ubrajanje tišti i uznemiruje ubogi narod, a niti se slaže s pravdom i sustavom, stoga se ozbiljno opominjete, da odmah izvidite ovakove tužbe, te brigu imate, ako se takove

Digitized by Google

mane pronadju, da se urbarsko uredjenje promieni, i ubogim porezovnikom, gdje im je u tom krivo učinjeno, za prošlo i u buduće podpuna zadovoljština udieli.

U pogledu službe tlake, uračunanja polazka i povratka dugih foringah i globah kmetskih.

§. 8. U obziru mnogih tužbah, da se gospoda zemaljska i njihovi činovnici na dolazak na tlaku i povratak od nje u vremenu ne osvrću, dvoprežne foringe tako težko obterećuju, da su ubogi porezovnici prisiljeni četiri komada blaga upreći, a ipak im se samo dvoprežna tlaka uračunava.

Tlaku urbarsku, uz veliki trošak hmetovah, i zanemarenje kućanstva, rabe kao duge foringe na daljinu od više dana.

Ove ipak ne rabe, kao što je propisano, svaki osam danah, da barem četvrti dio preostane za mjesece zimske, već ju tako skupno zahtievaju, da su mnogi cielolietnu tlaku već odavna obavili.

Tlaku obavljajućim, za odmor i hranu blaga kroz cieli dan, neki jednu uru, a neki samo pol ure dozvoljavaju.

U slučaju jednodnevnog posla, ako se isti dan po kmetu obaviti nije mogao, sile kmeta da poso taj drugi dan bez obračunanja dovrše.

Kaznu trodnevne tlake i batinanje tako darežljivo diele, da činovnici gospoštinski, kako im se svidi, kmetove bez svakog povoda krivnje kazne i batinaju.

Sve to se protivi pozitivnim ustanovam previš. urbara, i očekivati se može, da bi takovim progonstvom i mučenjem porezovnikah nastale nepovoljne posliedice, stoga se pod prietnjom odgovornosti i buduće naknade s kamati, za svaki prouzročeni kvar ovim odredjuje, i naime:

Da se odstrane daljne tužbe u pogledu uračunanja dolazka i povratka, upućujete se na propis prev. urbara u §. 5. sadržani, ujedno pako da se poluči §-om tim stavljeni uviet, kako da se toli za gospodina zemaljskoga, koli i za kmeta osigura uračunanje vremena obzirom na dolazak i povratak, dostavlja vam se za primier i ravnanje tabela uvedena u više županijah u kralje-

Digitized by Google

vini Ugarskoj, te po Njeg. posvećenom Veličanstvu premilostivo odobrena, da i vi od svoje strane, obzirom na stanje putevah i snagu blaga, za gospoštine i miesta u svome području, učinite sastaviti slične tabele, koje će te previdjeti, i po previšnjem kr. propisu dne 1. listopada 1776. u tom pogledu izdanu u vierodostojnih primjerah ne samo gospoštinam, već takodjer i kmetovom potrebnog znanja, ravnanja, i obdržavanja radi uručiti, a od takovih po jedan primjerak ovamo predložiti.

I pošto se za stalno ustanoviti ne dade, u koliko bi se kola podložnikah obteretiti mogla, treba u pogledu obterećenja kolah uvažiti stanje putevah, jakost blaga i vrieme, za da se blago podložnikah priekomiernim i nerazmjernim tovarom ne tare, a naime, da se podložnikom ne nameće veći teret, nego li je i njim samim običan, jer bi inače svaki kvar i izgred gospoština uviek dužna bila odštetiti.

Buduć da se urbarska tjednja tlaka za domaće i običajne poslove, izključiv dužnost, da kmet na uzdržavanje svoga blaga izvanredno sam troši, — nipošto pako za duge višednevne foringe na trošak kmetovah zahtievati smie, stoga nisu dužni kmetovi po smislu prev. urbara točke 3. §. 12. tečajem ciele godine više nego jednu dugu foringu dati, gospoda pako zemaljska imadu u buduće ne samo odustati od toga, da duge foringe uz nesnosivo obterećenje podložnikah na miesto tjednje tlake rabe, već su dužna za troškove od prie takovim postupkom prouzročene ubogim podanikom odštetu dati.

Što se tiče službe tlake, treba po načinu u prev. urbaru točki 3. §. 6. propisanom tako postupati, da se kmet ne sili na skupnu, već samo na tjednju i to u stanovitih obrocih vremena, te tako, da barem četvrti dio dužnosti za zimske miesece preostane, stoga valja u tu svrhu za ravnanje jedne i druge stranke, toli zimske koli lietne dužnosti uviek razpoloživimi držati.

Kmetu tlaku obavljajućemu valja dopustiti odmor i vrieme, da blago nahrani, obaziruć se na dosadanji običaj, uvažujuć udaljenu pašu i snagu marve, kao što i štednju ubogog uaroda.

I jer nije slobodno siliti podložnika, da prieko sile svoje, i blaga svoga gospoštinski poso za vrieme jednog dana obavi, te

Digitized by Google

mu se zato niti dielo na dane odmieriti nemože, a urbar propisuje, da se svako vieme upotriebljeno za gospoštinki poso ima podložnikom uračunati, to nije dopušteno gospodi zemaljskoj, da poso na dan odmjere, pače imat će za zanemareno dosad u to ime uračunanje podložnike odštetiti.

U pogledu kazne na trodnevnu tlaku i batinanje valja umiereno postupati, za da nemoraju gospoda zemaljska radi nezakonitosti čina ubogim ljudem u slučajevih izgredah zadovoljštinu dati, sama pako biesnosti radi kaznu izkusiti.

Pogledom na običaj kojim kmeti pluge davaju.

§. 9. Molbenice podložnikah pokazuju i to, da gospoda zemaljska, u kraljevini otoj neobstojeć nikakovo stalno vrieme za oranje, ubogi narod, kada im se vidi, tjeraju na oranje, i dvoje blago samo za jedno ručno dielo računaju; prije nego se u tom pogledu šta odlučnog odredi, zapoviedilo je prem. Nj. posvećeno Veličanstvo, da točno izviestite, koliko puta treba u ovoj zagrebačkoj županiji na godinu orati, da se tamošnja običajna sjetva obavi? zatim po kojem običaju su se plugovi davali? i koji su odnošaji u savezu s tim običajem obstojali?

U pogledu odkupa prela.

§. 10. Visoko hvaljeno Nj. posvećeno Veličanstvo blagoizvoljelo je premilostivo odrediti, da gospoda zemaljska na miesto prela deveto od lana i konoplja uzimlju.

U pogledu porezovnih zemljištah svojevoljno porezu uztegnutih.

§. 11. Podastrto je takodjer više tužbah, da gospoda zemaljska zemljišta, koja podložnici od vajkada vladaju, pače i kriepostju izdanih listovah za uvieke kupljena, većom stranom pako gorice na mužki spol za viekovita vremena nabavljene, pod izlikom vlastite potebe svojevoljno otimlju u svrhu vlastitog uživanja, bratom na dalje, u zemljištih na mužki spol podieljenih posle naknadne diobe, uzajamno nasliedstvo, premda kriepostju lista pridržano nebi, pod naslovom tobož starog običaja uzkraćuju,

Digitized by Google

odumrlih zemljišta bez svakog suda, ili županiji podastrtog običajnog prijavljenja otimljuć državne prihode prikraćuju.

Pošto su prigodom sadašnje urbarske regulacije zemljišta, što podložnici vladaju, te kojim je već državni teret nametnut, popisana po razredih svojih i odnošajih, pa ako bi slobodno bilo otimati ih bez zakonitog suda, ne samo što bi svaki trud bezuspješan ostao, već se nebi niti nikakova sigurnost pružila, a stoga bi nastalo veliko umanjenje državnoga prihoda.

Obzirom indi na to, što nikakovom izlikom dopušteno nije svojevoljno otimati zemljišta porezu podvržena, već se tako oteta opet povratiti moraju, upućujete se ovim; da, ako bi gospoda zemaljska takova zemljišta na prviji način već popisana, ili pometnjom kojom iz popisa izpuštena, svojim podložnikom, bilo pravom fiškaliteta, bilo povodom vlastite potrebe, ili drugim kojim naslovom oteti i sebi prisvojiti htiela, to učiniti pod prietnjom ništetnosti i nadomještenja svakog time kmetu prouzročenog kvara, neće biti prie slobodno, nego li se gospodski sud drži, osuda županijskomu sudu predloži, a odavlje u svrhu previšnj. previdjenja kr. namjestničkomu vieću podnese tako, da dokle neusliedi previšnja odluka, cela stvar kako jest i ostati ima.

Kako imadu gospoda zemaljska svojim kmetom suditi.

§. 12. Pogledom na tužbe porezovnikah, da jednog gospodina zemaljskog kmetovi po drugom, budi gospodinu zemaljskom ili ovoga kmetu povriedjeni, a najme blaga lišeni, tražeći pravdu kod županije, budu od strane ove upućeni na pokroviteljstvo svoje gospode zemaljske, što oni učiniti propustiv, te iste nepravde sasma zaboraviv, prisiljeni bivaju često uz propast svoju na gubitak stvarih svojih: nalaže vam se, pošto podložnici bez zaštite pravde ostati nesmiju, te je stoga i zakonom poskrbljeno, da su gospoda zemaljska dužna podizati pravde i razpre svojih podanikah, te ih takodjer za dobro javno pod obranbom držati, u slučaju pako, ako gospoda zemaljska predbježno opomenuta nebi htjela podložnikom svojim u tom pravcu na ruku ići, imat će odvietnik županijski na njihov trošak pred nadležnim sudom pravde podložnikah podignuti, te im tako pribaviti pravo, županijsko pako po-

Digitized by Google

glavarstvo ostaje tim putem odgovorno, i dužno paziti, da budu porezovnici zaštićeni, te da se mir i javno umirenje uzčuva.

Gospoda zemaljska nesmiedu podložnike na svoj poso, kad im se svidi, i bez naplate tjerati.

§. 13. Nesmiete zaboraviti, što je obzirom na to, što gospoda zemaljska kmetove svoje za sve kućne i gospodarske poslove, kad jim se svidi, upotriebljujuć, i tako služećim nikakovu, ili samo neznatnu plaću dajuć, te mnogi njih okrutno s njimi postupajuć. ubogi narod do propasti i sdvojnosti dovedu, i da su tako nastalim biegom mnogih selišta opustila, — po premilostivoj kralj. zapoviedi odredjeno, naime: da gospoda zemaljska kmetove svoje ne tjeraju na svakojake službe, već svakom svoju slobodnu volju ostaviv, ljude za službu, uz plaću, kako je moguće pogode, zatim, da je Njeg. posvećeno Veličanstvo uslied tim pravcem ponovljenih predstavakah glasom premilostivog odpisa od 21. travnja 1777. na nove premilostivo dozvoljelo, da gospoda zemaljska kmetove svoje na službu svoju, nu samo gospodarsku, siliti mogu ako će se držati tim smjerom predloženih uvietah.

Pošto veća stran gospode zemaljske nedržeć se rečene premilostive kr. odluke kmetove svoje i sada još za službe svake vrsti upotrebljava, te ne samo da pogodjenu plaću uzkraćuje, već povrh toga s ubogimi ljudi najgore postupa, i zato se biegstva i sada najčešće sbivaju.

Stoga da se rečenoj kr. odluci zadosta učini, imat će te uspješne naredbe izdati, da se gospoda zemaljska takovih u svih točkah u buduće drže, ubogim pako ljudem za pretrpljeno službovanje priašnje podpuna zadovoljština proskrbi, za da u protivnom slučaju nenastane potreba opozvati priašnju naredbu Nj. kr. posvećenog Veličanstva. Kakove su pako za osigurati uspieh prerečenoj kr. odluci od strane vaše poprimljene miere, i koja su kmetovom opriedeljena gospodarska službovanja, i koja jim je naplata izmjerena? vrhu toga imat će te svoja opaženja stečena prilikom godišnjih iztraživanjah ovamo izviestiti.

Digitized by Google

Kako se imadu pitanja urbarska riešavati.

§. 14. Nalaže vam se, da pitanja u urbarskom predmetu vam predložena, ili koja će se vam u buduće predložiti, u koliko su takova premil. kr. odlukami već konačno riešena, te glede njih nebi obstojala nikakova potežkoća, takova izvršite, sva pako ostala sa svojimi primietbami dalnje razprave i riešenja radi ovomu kralj. namiestničkomu viećU predložite.

U pogledu uzporedjenja predurbarskog stanja sa uredjenjem urbarskim.

§. 15. Opaženo je, da podanici raznih gospoštinah tlaku, i druge daće od prie običajne, vole svojim gospoštinam podavati, nego li da neobičnim urbarskim dužnostim podpadnu, i da se želji toj niti gospoda zemaljska neprotive.

Nu izkustvo uči, da bi veći dio ubogih ljudih, ne sbog novosti urbarskih dužnostih, već radi široko otvorenih gospoštinam daćah, i zanemarenim tumačenjem prem. kr. odluke zatrašen, te ujedno strogost većine gospode zemaljske ublažiti želeći, volio, da se snjime postupa po stanju predurbarskom, nego li po novoj regulaciji, te što je i onako sveobćimi načeli proskrbljeno, da od sadašnje urbarske regulacije niti gospodinu zemaljskomu, nit podložniku odstupiti tako dugo prosto nije, dok se sredstvom kombinatorne izprave, koju ima županijski sud sastaviti i previš. previdu podastreti, ne uvidi, da predurbarsko stanje nije bilo teretnije, nego li je sadanje urbarsko uredjenje.

Stoga se opominjete, da oko urbarskoga uredjenja bez svakog obterećenja podložnikah nastojite, i neodustajuć od nje, u slučaju, ako bi medju gospodom zemaljskom i kmetovom, bilo da se uzpostavi priašnje stanje, bilo da se urbarske dužnosti sa drugimi daćami izmiene, nastale kakove pogodbe, takove predbježno sebi predložene i previdjene u skladu sa previšnjim naputkom gospode kraljevskih povierenikah, uz prenapomenutu uzporednu izpravu, (Combinatorum instrumentum) na dalnje razsudjenje, i previšnje odredjenje, pridržeć stvar u stanju, kako stoji, ovomu kr. namiestničkomu viećU podnesete.

Digitized by Google

U pogledu bilježnikah i školnikah namieštenja na selih.

§. 16. Pošto podložnikah potežkoće veću stranom otud proizti̇ču, što u cieloj kraljevini nema na selih miestnog bilježnika, koj bi ubogim porezovnikom mogo šta prečitati, i kojemu bi mogli nepravde i nevolje svoje odkriti, te tako bi prisiljeni bili na daleko velikim gubitkom vremena tražiti pismena čovjeka, koj bi im molbenice sastavio, a takovu bi uslugu skupo plaćati morali.

Zatim pako, premda bi svoje molbenice županiji podnieli, nebi nikakovih polašticah postigli.

Kao što bi i željeti bilo, i kao što treba, za da se uzčuva ubogi porezovni narod, da bude najmanje više selah zajedno jednim miestnim bilježnikom providjeno, kojim se toli u predmetu poreza, koli i sadanje urbarske regulacije, kao što i drugih pismena čovjeka iziskujućih poslovih već i stoga poslužiti mogu, da se nepouzdanje porezovnog naroda ne samo prama gospodi zemaljskoj, već kad kad i županijskim častnikom već jednom izkoreni, i na miesto mržnje podložnikah prama gospodi zemaljskoj ljubav i podložnost, a u ovih prama ubogom narodu milosrdje i čuvstvo zaštite probudi.

U tu svrhu učinit će te takove naredbe, da se podložnikom nestavljaju zaprieke u namieštenju bilježnikah, pače ne samo da ih valja poticati, da barem više selah ili sudčiah sposobne bilježnike ponamieste, već i sama županija ima nastojati oko ponamieštenja rečenih bilježnikah i njihovog podučenja u poslovanju, stoga će te vi ili podžupan ove županije sporazumiet se u tom pogledu s vrhovnim ravnateljem školskog kotara, za da se za takove ljude koji bi se bilo neposredno za bilježnike, ili barem za školnike, koji bi ujedno obavljali bilježničke poslove, namiestiti imali, u smislu školskog premilostivo propisanog sustava posredovanjem nadzornika pučkih učionah kotara zagrebačkog kad kad putem samih pučkih učionah proskrbiti uzmogne.

Nadalje u pogledu molbenicah na rečenog kraljevskog povierenika izvidjenja radi upućenih, te po premilostivoj kr. zapoviedi tim povodom izdanih naredabah dne 3. studenoga, imate ozbiljno i svojski nastojati, da se takove izvedu, i o tom izviestje

Digitized by Google

pospieši; — u buduće pako obzirom na slične molbe i pritužbe, koje bi podložnici predložili, imate svaku moguću skrb upotrebiti, da se ubogim porezovnikom najvećom pripravnostju pravda podieli, te da se glede toga nigdje ništa nezanemari; napokon:

Red i revnost u urbarskom poslovanju.

§. 17. Ništa nemože državu bolje ojačiti i uzdržati, nego ako muževi, kojim je javna uprava povierena, prie svega uzajamno se sporazumiju, po razredu časti niži od viših zavise, rado službu vrše u javnih skupštinah sabranom i svestrano nepristranom voljom poslove razpravljaju, i tako svim jednakom mierom miere.

Ako se isto tako u poslu urbarskom nebi postupalo, bojati se je, da će se poroditi u ovom vrlo važnom predmetu veći neredi, nego li su ikad prie obstojali; jer izvedenje svega, što je gori rečeno, zavisi jedino o revnosti i uspiešnom službovanju onih, kojim je javna uprava podieljena, te stoga, ako se ovi nebi ozbiljno poslu posvetili, ostalo bi svako buduće drugo poslovanje jalovo i bezuspiešno.

Njegovo c. k. Veličanstvo izvoljelo je zato premilostivo odrediti, da se u zemlji svako dalnje ravnanje posla urbarskoga povieri županijskomu poglavarstvu, glavno pako gospodinu velikomu županu, i to tako: da rečeno poglavarstvo, u smislu premilostivo ustanovljenih načelah sve, što se jošte dopuniti i svršiti ima, bezodvlačno na kraj izvede, te pazi, da se premilostiva urbarska regulacija, kao što mu to dužnost nalaže, točno obdržava, u javnih sastancih umiereni postupak uzčuva, i svaku protivnu težnju prosto suzbije.

Da se sve to tim laglje postigne, i tako rekuć u jedno obavi, pa jer se približuje vrieme, u koje se imadu obaviti izvidjenja o kako obdržavanom urbaru? i što bi moglo i medjutim izteći vrieme, koje još preostaje, da se poso taj preduzme, uputjuje se veliki župan ove županije današnjim danom po previšnj. kraljevskoj zapoviedi, da same ovršitelje, ili ako nebi moguće bilo ove izaslati, izašalje druge sposobne častnike, da po previšnje propisanom i ovdje privitom naputku godišnja izvedenja preduzmu, te

Digitized by Google

ovim ujedno poviere sve ostalo, što je polag navedenih primietabah u pogledu podpunog stanja urbarskog izvidjeti i kraju privesti ima, od vremena do vremena imat će poslie obavljena dielovanja u svakom pojedinom sudbenom kotaru, izviestja predložiti, koja se imaju ovamo odmah podnieti.

Ovo kr. namiestničko vieće ima vam po premilostivoj kr. zapoviedi ovu premilostivu c. kr. odluku saobćiti te naložiti, da ju s pospiešenjem i točno izvedete, i što podnieti imate, ovamo podnesete. U Požunu 1. studena lieta gospodina 1780. kr. ugarsko namiestničko vieće vašeg gospodstva blagosklon, na službu najpripravniji grof Gjuro Fekete v. r. Franjo Skerlec, v. r. Ivan Mihalković v. r. Br. 7144.

Premilostivi naputak kojim se propisuje način, kako da se izvedu godišnja urbarska izvidjenja, i u tom učinjena opaženja.

§. 1. Da poso uložen u urbarska uredjenja iz nemarne pažnje i popustljivosti, nepostane neplodnim, odredjuje se premilostivo; budući da koncem prosinca, kao u najshodnie vrieme, u svakom županijskom kotaru, veliki ili mali sudci sva miesta bez iznimke nadgledaju, to imadu ovom prilikom na licu svakog miesta izvidjeti, da li se u miestu obćine nalaze; vierodostojni urbar, vierodostojna urbarska tabela, sviedočba o izvedenom urbaru, zatim sveobće zabrane točke takodjer pod vierodostojnim županijskim pečatom izdane, izim toga popis gornoga prava u miestih vinskih gorah? — gdie se izprave ove nalaze, valja ih od točke do točke na glas zrielo i redom pročitati, te pitati, da li se u kojoj točki od strane gospode zemaljske, ili njihovih činovnikah grieši proti urbaru, ili rečenim sveobćim točkam, i svemu drugomu, što je gori napomenuto? ako nebi bilo u tom nikakove pritužbe, imat će u tom slučaju postupajući veliki sudac i jurassor od obćine o tom zaiskati i uzeti priznanicu pisanu i obćinskim pečatom obskrbljenu, te ako jedno ili drugo miesto nebi imalo pečata, valja postupati načinom, koj je propisan za slični slučaj u pogledu 9 odgovornih točakah.

Digitized by Google

U miestih, u kojih nema pismena čovjeka, bit će dovoljno da na miesto priznanice občine; da neobstoje nikakovi neredi, o o tome oni, koji će iztragu povadjati, vierodostojnu izpravu izdadu.

Ako se pako pokažu kakove pritužbe, tada neka pozivom na zakletnu vierodostojnost svoju, takove točno i vierno pobilježe, vrhu takovih gospodina zemaljskoga ili njegove činovnike saslušaju i odnosno suoče, pače, ako je nuždno, iztrage i suočenja na licu miesta preduzmu, te ako se ovim načinom pritužbe obistine, u koliko je moguće, nastoje odmah nagodu izvesti, o tom pako bližnoj glavnoj skupštini obzirno i vierno izviestje podnesu, iz kojega će se jasno i podpuno razabrati toli izgredi, koji su se dogodili, koli i to, da li i kakovom nagodom su uklonjeni.

Ovakova izviestja imade županija odmah u pretres uzeti, te poprimiti miere, koje joj nadleže toli po njezinoj dužnosti, koli po ustanovi čl. 18. g. 1723. niti se nesmie zadovoljiti svojimi odredbami, već se ima pobrinuti, da se točno izvrše, svršetkom pako svake godine imat će sva takova izviestja uz obširni opis, i odluku, danu na svaku pojedinu točku, ovomu kr. namjestničkomu vieću svakojako podnieti, za da se Nj. posvećenomu Veličanstvu previšnjeg uvida i premilostive c. kr. odluke radi po ovom kr. namiestničtvu podastreti uzmognu.

Kako brže pako vrhu takovih predstavkah visoko hvaljenog Njeg. posvećenog Veličanstva premilostiva odluka kraljevska županiji prispie, imat će županija bez svake odvlake ovoj shodno postupati, i što se izvesti ima izvesti, ovo pako kr. namjestničko vieće o tome podpuno i vierno izviestiti.

§. 2. Ako županijski častnici prigodom izvidjenjah na rečeni način pronadju, da niekoje občine nemaju više urbara svoga, ili spomenutih prepoviednih točakah, ili urbarske tabele, ili svjedočbe o provedbi urbara, ili napokon popisa gornog prava, već da su izprave te kojim slučajem, koj se u izviestju naročito iztaknuti mora, izginule, za taj slučaj odredjuje se; da županijski častnici iztraže ne samo uzrok, kojim su izginule, već da se takodjer pobrinu, da se takove izgubljene izprave u vjerodostojnom primjerku občinam što brže izdadu, stoga treba takove od ovog namiestničkog vieća u tu svrhu izprositi si.

Digitized by Google

§. 3. U samih pako poglavarstvenih izviestjih valja točno naznačiti dan, za da dojduće godine iztražujući uviditi uzmogne, kojim rokom novu iztragu započeti ima.

Slična buduća izvidjenja valja uviek unapred cieloj občini do znanja staviti, te u nazočnosti što više sakupljenih preduzeti.

Veliki sudac i jurasor imadu podpisati izviestje, koje se o tom predložiti ima.

§. 4. Prigodom predlaganja takovih godišnjih izvidjenjah sviedočbah, valja popis miestah ciele županije svakiput priložiti.

Za da se svako občinah nepovierenje odnosno bojazan predupriedi, imat će častnici, kolikogodjer puta godišnjeg izvidjenja radi na lice miesta izadju, odmah u početku očitovati, da je Njeg. posvećeno Veličanstvo izvidjenje naročito za dobro i obranu porezovnikah premilostivo odredilo, nakanom, da se točno obdržavanje urbara osigura, dosliedno, ako bi se kmeti u obće, ili na pose pritužili, da si gospoda zemaljska, ne držeć se urbara, proturednost dopuštaju, da imadu tužbe takove podpunom slobodom iztaknuti, pače to u sviedočbah, koje će od svoje strane izdati, priznati.

Ako bi se pako putem ovakovog izvidjenja pronašlo, da gospoda zemaljska kmetove na tlaku prieko mjere krivo sile, ima tečajem izvidjenja gospodin zemaljski kmeta odmah u gotovom novcu odštetiti.

§. 5. Ako gospodski činovnici nebi htieli doći na izvidjenje, suočenja, odštećenja, i izpravljenja radi, što sve iziskuje prisutnost obiuh stranakah, toli tužeeih, koli tuženih, valja to prijaviti samoj gospodi zemaljskoj, i ako bi to bez uspieha ostalo, neka se iztražni častnici obrate na županiju, koja da se svrha postigne upotriebit će sve, što joj dužnost nalaže, te nesmie mirovat, dokle podpuni uspieh nepostigne.

§. 6. Nadalje u županijah onih, kojim su urbari god. 1766. premilostivo podieljeni, i doknadnimi ustanovami izv deni, imat će iztražni častnici u pogledu doknadnih ustanovah držati se prespomenutih izvidjenja točakah, propisanih za obdržavanje urbara.

§. 7. Njeg. posvećeno Veličanstvo odredilo je premilostivo, da se broj svake vrsti blaga za gospoštinske činovnike naročito

Digitized by Google

opriedieli, i ustanovi, da višji činovnik ne drži veći broj za pašu, nego li cieloselac, niži pako činovnici i službenici, kao i školnici imadu se uzporediti sa poluselcem, niti nemože nijednome od ovih dozvoljeno biti, da za tudje, izim svoga vlastitoga blaga, pašu uživaju, i pošto broj blaga polag kmetskih selištah dosad konačno točno opriedieljen nije, biaše u niekih kašnje reguliranih županijah glasom izdanog kr. naputka odredjeno, da iztražni častnici u svakom miestu šest cieloselacah, ili ako ih toliko nebi bilo, šest poluselacah, i u razmierju njihovog broja, šest kmetovah manjih selištah, nuždnim u stvari očitovanjem izpitaju, koliko blaga svaki ima, te takovimi izjavami pronadjenim sredstvom, imajuć ipak uviek pred očima uzčuvanje porezovnikah, opriediele u svakom miestu, koliko svaki, toli viši, toli niži gospoštinski činovnik i školnik, blaga u svakom miestu hraniti bi mogo, i to takovim načinom, da za višjeg činovnika gospoštinskoga obzirom na šest cieloselacah, a za niže činovnike i službenike i školnike obzirom na šest poluselacah pronadjenim sredstvom, u obojem slučaju šesti dio ustanove, i ustanovljenje to s računom kr. povierenika predlože, za da se izposluje u tome kr. odluka, koja će temeljnim pravilom služiti.

Obzirom na činovnike gospoštinske izvan stanbenog miesta nalazeće se, nemože se blagodat dozvole ove na druga miesta protegnuti, te se imadu oni ograničiti na vrst hrane blaga, kakova naime uživaju miestni podložnici, dakle da blago svoje ne hrane na privatnoj paši, već da im se blago pase s blagom občine pod pažnjom občinskoga pastira.

I jer je obće poznato, da župnici, propoviednici, ministri i popovi (popones) miestni, toli na nepriliku i trošak gospode zemaljske, koli i porezovnikah, miestimice priekomierni broj marve i ovacah držati običavaju, stoga, da se u toj zloporabi ograniče, blagoizvoljelo je Njeg. Veličanstvo odlučiti; da se za župnika svakog vierozakona opriedieli isti broj blaga, koj je opriedieljen za višje gospoštinske činovnike.

Županijski častnici imat će odlučeni po kr. povierenika za činovnike, službenike i školnike u svakom miestu broj blaga uz posebno ubilježenje u ovršnom listu u kojoj posebnoj točki nazna-

Digitized by Google

čiti, i prigodom godišnih izvidjenjah točno iztražiti, kako se je to obdržavalo, županiji o tom izviestje predložiti, koje će ova kr. ovomu namiestničkomu vieću podnieti.

Sve ovo imat će svaka pojedina županija, dosad urbarski ure djena, najtočnije izvesti, prigodom godišnjih izvidjenjah iztražiti dati, kako se je sve to obdržavalo, izviestje o tom zahtjevati, te izviestja iztražujućih častnikah ovomu kr. namiestnič. vieću podnieti.

§. 8. Prigodom godišnih izvidjenjah valja pod posebnom točkom točno izpitati, da li su koje pustoseline, koliko njih, i kako napučene, i da li se, poslie napučenja, s njimi po urbaru postupa? usuprot da li su možda koja selišta pusta postala, zašto, i čijom krivnjom? o svih ovakovih okolnostih imadu iztražni častnici obširno županiju izviestiti, koja će izviestje vierno obrazloženo ovomu kr. namiestničkomu vieću podnieti, za da se odavle Njeg. posvećenomu Veličanstvu uz predstavku podnieti uzmogne.

§. 9. I pošto je županijskim častnikom sliedom okružnih odpisah od 5. travnja i 15. lipnja 1770. u pogledu uvedenja šumskog reda ozbiljno naloženo, da urbarsku regulaciju medju ostalim takodjer u pogledu dužnosti drvarenja tamo propisanog u svojoj krieposti svojski drže i štite, i svaku u tom obziru potaknutu tužbu brižno iztraže, s toga treba ovomu kr. namiestničkomu vieću i preko ovog Njeg. posvećenomu Veličanstvu, takovu predložiti. Valja indi prigodom godišnjeg izvidjenja u tom obziru iztrage pomnjivo preduzeti, a iztražnih častnikah bit će dužnost o tom izviestje županiji podnieti, koja će takovo kr. namiestničkomu vieću podastreti.

Urbarska regulacija za Slavoniju u županijah virovitičkoj, požeškoj i sriemskoj, izdana premilostivim kralj. odpsiom od 15. ožujka 1756. br. 63.

Pravilnik karolinski (Carolinum regulamentum) od godine 1737. nije nikad u život stupio.

a) Već Karlo VI. god. 1737. biaše izdao pravilnik, kojim bi od točke do točke ustanovljeno, što i koliko gospodin zemaljski može zahtievati od podložnika, a što je ovaj opet dužan njemu

Digitized by Google

podavati, koj pravilnik ipak nije nikad u život stupio, te tako uslied raznih podložniku nametnutih daćah, nastale su za njih potežkoće, za kojih odstranenje ustanovljena je stalna urbarska naredba za slavonske županije, virovitičku, požešku i sriemsku.

Konštitutiv podložničkoga urbarskoga selišta.

b) Izim kuće, dvorišta i prileżećeg vrta valja cielomu selištu dodieliti: livadu od 8 kosacah t. j. vozovah u onom predielu običajnih, osim toga, gdje je selsko zemljište plodno 24 — gdje je mauje plodno 32 — i samo gdje je neplodno 40 ralih oranicah, koje se polag položaja zemljišta jednakim brojem na kalkature razdieliti imaju, od kojih je svaka dovoljna, da se na njoj 3 kubula požunske miere posijati mogu. Gdje nema dovoljno zemaljah već bi se gorice davale, u takovom slučaju treba na miesto jedne rali, gorice na dva kopača izrezati, te tako za polovicu selišta polovicu, a za četvrtno selište četvrti dio takovih pripadnostih dodieliti.

Poglavje I.

Naredbe urbarske.

Selištni činz od 3 for. koj se ima svake godine plaćati gospoštini, i tlaka.

1. Od svakog propisanimi pripadnostmi obskrbljenoga cieloga selišta plaćat će se gospodinu zemaljskomu svake godine 3 for. u ime zemljištnog prava u dva roka, naime na svetak sv. Jurja, i drugi put na svetak sv. Mihalja, — osim toga davat će se 24 dnevna težaka od izlaza do zalaza sunca, izuzam ure za odmor i hranu potrebne, te tako razmierno od pò selišta polovica, a od četvrtnog selišta četvrti dio toli u novcu, koli u težacih. Ako podložnik nebi imao blaga, ili ako bi gospodin zemaljski ručnu tlaku zahtievao, tada se jedan dan s marvom ima odkupiti dvodnevnom ručnom tlakom.

Željara, činz i tlaka.

2. Imajući kuću željar, plaćat će gospodinu zemaljskomu na godinu 1 for. takodjer u rečena dva roka, i davat će vrhu toga 12 ručnih težakah, koj pako kuće nema, davat će 10 težakah.

Digitized by Google

Privažanje i sječenje hvatnih drvah.

3. Podložnik cieloselac bit će dužan gospodinu zemaljskomu iz šume u selskom području, u kojem prebiva, na marof njegov na godinu privesti 1 klaftar drvah, koja će jedino podložnici, koji nemaju blaga, prieko propisana broja težakah posieći, nu uz razmierje, koje se ima medju njimi obdržavati.

Krčevine i krčevinske daće.

4. Krčiti dozvoljeno je samo u šumah, gdje i u kojih gospodin zemaljski dopušta, kod kojega se dakle valja uviek prijaviti. Od zemaljah ipak krčevinskih poslie minulih triuh slobodnih godinah, pripadat će gospodinu zemaljskomu deseto od žitka na njih proizvedenog u slami. Od krčevinske livade plaćat će se od svakog kosca 15 kr. i isto toliko od svake rali šljivika.

Gorno pravo.

5. Od goricah, koje nisu ubrojene u selištni konštitutiv, pripada gospodinu zemaljskomu gorno pravo, ipak tako, da se od svakog proizvedenog viedra mošta, ne više, nego li jedna pinta požunske miere uzme.

Točenje vina i rakije pripada podložnikom.

6. Občini seoskoj bit će slobodno točiti od svetka sv. Mihalja do svetka sv. Jurja, za koje vrieme može u ostalom i gospodin zemaljski takodjer točiti, nu od svetka sv. Jurja pak do sv. Mihalja toči slobodno jedino gospodin zemaljski, za koje vrieme neka se ne usude podložnici točiti pod kaznom konfiskacie. Rakiju i vino ipak u lagvih prodavati ostaje im slobodno i za vrieme gospoštinskog vinotočja.

Gospodin zemaljski može na dalje oštariju svoju uz pogodbu kmetovom ili komu drugomu iznajmiti, ako se ipak točenje gospoštinskog vina naloži kmetovom, redom po kućah, ima pravilom služiti; da se u knjižici danoj svakomu pojedinomu selu upiše kolikoća, ciena, i dobitak vina, a koj toči, ima u ime plaće dobiti od svakog forinta dva groša.

Digitized by Google

Ako se vino ili rakija gospoštine bez krivnje onog, koj toči, kojim slučajem pokvari, nit će, koj toči, a niti miestna občina morati cienu naknaditi.

Prihod od mesnice.

7. Prihod od mesnice kao što sačinja očito pravo gospoštinsko, pripada gospodinu zemaljskomu, te mu zato nadléži mesnicu bez svakog obterećenja kmetovah dovoljnim mesom obskrbljivati, medjutim nije zabranjeno kmetu za svoju domaću potrebu marvu klati, tako ipak, da se ne usudi pod kaznom konfiskacije meso sieći i na funte prodavati.

Drva za gradnju i ogriev, i pašu.

8. I šume su istina gospoštinsko pravo, gdje ih ipak ima u području kojih selah, zemaljski gospodin izrezat će neki dio ih za dovoljnu potrebu kmetovah, za da ne budu bez drvih za ogriev potrebnih, isto tako i tamo, gdje im treba drvah za gradnju, valja im takova uz predbiežnu prijavu badava dozvoliti.

Nadalje ima se u području miesta za blago i krmad kmetovah dovoljna paša dopustiti.

Plod drvah u šumah vlastitost gospoštine.

9. Isti razlog, koj obstoji glede šumah, valja takodjer za kostanj i drugi plod, koj priraste na drvih u šumi, takove plodine dakle, jer sačinjaju gospoštinsko pravo, pobirati, priepovieda se kmetovom.

Žirovina, i žirovinska pristojbina.

10. Što se tiče žirovine, ova se kmetovom neuzkraćuje niti u šumah gospoštinskih, ali tako, da se gdje ima žirovine najmanje za četiri tjedna, gospodinu zemaljskomu u ime činža plaća od većeg svinjčeta 12, od srednjeg 9, a od malog 6 kr. Koji svoje svinje tajno u šume gospoštinske utjerivaju, ili krivo upisati daju, imadu se ne konfiskacijom, već dvostručnim činžom za svaki tajno utjerani, ili krivo zatajeni komad kazniti.

Digitized by Google

Pobiranje žira i hrastne šiške zabranjuje se kmetovom pod prietnjom nadomještenja kvara i primjernog kažnjenja.

Od hrastovog drva, koj žir rodi, ako se nalazi izvan obsega šumah, bilo u vrtih ili na polju, ili drugčije uz put, nesmie se pristojbina zahtievati.

Činž od mlina.

11. Od žličnjakah 1 for. od drugih potočnih mlinah za svako kolo 2 for. a od mlinah na Dunaju i Dravi pripada gospodu zemaljskomu u ime godišnjeg činža 8 for.

Saborske pripomoći.

12. Onoj gospodi zemaljskoj, koji dobivaju kraljevski poziv na kraljevinski sabor, dužni su kmeti, kriepostju takodjer zakona, umierenu pripomoć dati. Usuprot nisu dužni u to ime na račun županije doprinieti.

Odkup tlake od strane trgovacah i obrtnikah.

13. Obrtnici i trgovci na selih, i u trgovištih imadu uz umierenu pogodbu gospodinu zemaljskomu dužnosti obavljati, tlaku ipak prenavedenim načinom dužnu mogu u gotovom novcu odkupiti i to jednodnevni poso ručni sa 12 a vozni sa 24 kr.

Lov, ribaria, pticolovlje sačinja pravo gospoštinsko.

14. Lov, ribaria i pticolovlje spada takodjer na prava gospoštinska, i zato se zabranjuje kmetom takova vršiti, kmeti dužni su ipak takodjer u svrhu, da se iztriebi grabežljiva zvierad, sudjelovati kod lova triput u godini; i u vrieme, koje će županijsko poglavarstvo svaki put opriedieliti; u tom slučaju obskrbit će gospodin zemaljski kmeta pušćanim prahom i olovom.

Poglavje II.

Naredbe urbarske.

Izim onih gori navedenih, ustanovljuje se obzirom na gospodu zemaljsku, njihove činovnike, službenike i pandure, kao što i podložnike sliedeće dalnje uredjenje.

Digitized by Google

Izbor sudacah.

1. Izbor sudaca ostaje istina uz občine, ipak tako, da manja sela tri, trgovišta pako i veća sela četiri osobe iz sredine svoje gospoštini predlože, koja će izmedju predloženih sposobnieg za službu imenovati.

Sudci dužni su račune polagati vrhu poreznih svotah i ostalih županijskih nametah.

2. Pošto je opaženo, da je najviše selah krivnjom knezovah i sudacah težke kvare pretrpjelo, dočim su ovi, prosti svakog polaganja računah, s občinskimi prihodi, kako ih je volja bila, razpolagali, stoga će gospoda zemaljska ili sama, ili prieko svojih činovnikah ovakove mjestne sudce dovoljno uputiti, kako imadu takove mjestne občinske prihode pobirati i rukovoditi, kako nadalje toli o ovih, koli i o utjeranu porezu, te o ostalih javnih županijskih nametih račune polagati? te tako ih obvezati, da koncem svake godine o primitku i izdatku račune polože, i zaostatke bezodvlačno nadomjeste.

Pravedno teretah razdieljenje, sakupljanje prinosah zabranjeno.

3. Gospoda zemaljska imat će na oku, da se vojnički prinosi, i drugi po županiji selu nametnuti tereti u području miestah pravo i pravedno na pojedine razdiele, da nebude nitko bezrazmjerno obterećen, u ostalom da se pod prietnjom najstrožije kazne nesabiraju prinosi bilo u novcu, bilo u prirodinah.

Uzimanje globe.

4. U slučajevih kaznenih, gdje se uzimlju biršagi, ili druge novčane globe, ovakove uzimati zabranjuje se kmetovom pod kaznom dvostručne naplate, već se takovi slučaji imadu gospodinu zemaljskomu prijaviti, koji će kmete samo u slučajevih zakonom dopuštenih, i tada samo umiereno novčanimi globami kazniti.

Ošastna dobra, i imovina pribjeglih.

5. Ošastna dobra izumrlih ne smiju proti ustanovam zakona prisvojiti si, već takova odmah poslie smrti izumrlih gospodinu

Digitized by Google

zemaljskomu prijaviti, koji može, poslie kako je namirio zaostatke, toli vojničkog prinosa, koli i drugih javnih teretah, te poslje kako je izplatio takodjer dugove, takova ošastna dobra sebi prisvojiti, što se pako tiče imovine pobieglih, imade se ova, poslie kako budu namireni dugovi i drugi zaostali javni tereti, pod sekvestar staviti tako dugo, dokle nebudu bjegunci natrag dovedeni.

Prodavanje selištnih zemljištah i vinogradah.

6. Izvanjska zemljišta, koja spadaju k selištu, nije slobodno prodati. Dopušteno je pako sa predbježnim znanjem i privoljenjem gospodina zemaljskoga razsvojiti, prodati i zapisati gorice, koje nisu ubrojene u konstitutiv selištni, kao što i krčevine uz procienu imanog posla.

Novo naseljeni.

7. Prigodom novih naselbinah nije slobodno ma i kakove pogodbe sklapati, već se ima takodjer u pogledu ovieh postupati po gori navedenih urbarskih propisih.

Nadjeni pčelci.

Ako tko nadje pčelce unutar medjah područja gospoštinskog, ima ih gospoštini prijaviti i predati, koja će kmetu, koj ih je našao, treći dio dati u naravi, ili uz pravednu cienu u gotovom novcu, u ime nalaznine izplatiti.

Glede zemljištnih medjah.

9. Nijedan seljak iz susiednog sela nesmie zalaziti u područje druge gospoštine, ili usuprot zlom nakanom svoj posjed mučke odstupiti ili prodati pod kazan nadomieštenja kvara i troškovah, već ima nastojati, da, za izbieći štetne prepirke, posieda svoga prave zemljištne medje uzčuva.

Kućah ujedinjenje.

10. Da se preobrazi staro razbojstvu prikladno stanje pokrajine, i da se, kao što dobar red iziskuje, kuće načine, imadu se po županijskom poglavarstvu seljaci prisiliti da kuće svoje

Digitized by Google

redom grade, i da se ujedine, te da sried polja i livadah miestimice zaostalo grmlje izkrče.

Oružje i lovske pse držati, zabranjuje se kmetovom.

11. Nijedan seljak nesmie se usuditi, da ima oružja, i da drži lovske pse, pod prietnjom konfiskacije, i težke kazne.

Nezakonita globljenja zabranjena, za služenu tlaku imadu se pečati izdavati.

12. Pod kaznom dvostručnog nadomieštenja kvara zabranjeno je činovnikom i službenikom gospoštinskim ma pod ikakovom izlikom darove od kmetovah zahtjevati, silom uzimati, ili tjerati ih na tlaku u svojih posebnih gospodarstvenih poslovih ma i koje vrsti. A da nemaju prilike i preko broja tlake gospodske zahtievati, gospoština bit će dužna ne samo registar točan o tlaki voditi, već takodjer brigu imati da svaki tlaku vršeći kmet svaki dan na večer po običaju onog prediela pečat, ili, ako se je pol dana radilo, pol pečati dobije, da tako kmet znade i izkazati može, koliko je danah tlake po urbaru opredieljene tečajem ciele godine obavio. Udaljenije od gospoštinskog gospodarstva stanujućim kmetovom ima se dan tlake prie svetka toli katoličke crkve, koli grčkog obreda dojaviti, da kmet tako barem dan za dolazak steče, i kao što nitko dužan nije, tudje terete podnositi, isto tako nije slobodno jednog na miesto drugog na tlaki pridržati.

Dalnja o tlaki.

13. Gospoštinski činovnici, službenici i panduri, nesmiju kmete izazivati, na stražu i pasenje gospoštinskog blaga siliti, uzdržavanjem lovskih pasah obterećivati, niti ih novčanom globom kazniti, ako prekasno na tlaku dodju, već u slučaju, ako od nemarnosti zakasne, treba ih umjerenom kaznom od dva, tri, najviše četiri udara kazniti i obvezati, da nadomieste, što su zanemarili.

Pravica za kmete, i obdržavanje gospoštinskih sudovah.

14. Kmetovom prućim se izmedju se, ili sa stranima, imadu gospoda zemaljska bezodvlačno pravicu dieliti, i ako bi koja stranka

Digitized by Google

nezadovoljna bila sa gospoštinskim sudom, nesmie joj se priziv na županiju uzkratiti. Ako se radi o važnijoj stvari, imat će skrb, da se stvar u gospoštinskom sudu u prisutju svjedočanstva županijskog previdi, rieši i županijskom poglavarstvu predloži, stoga treba, kako to okolnosti iziskuju, sudove gospoštinske kroz godinu dva i tri puta obdržavati, i to tako, da u slučaju, ako bi parnice, koje spadaju na sud gospoštinski, u gospoštini nastale, a gospoština bi zanemarila tečajem godine sazvati sud gospoštinski, poglavarstvo županijsko radi toga predbježno opomene gospoštinu, te ako se ova nebi pokorila, previdjet će županija parbene poslove, te shodno pravu i pravednosti udieliti tužiteljem zadovoljštinu.

Zabranjene daće.

15. Gospodinu ili njegovomu činovniku nije slobodno prisvajati si sprave kmetovah, kao što: kotlovi, kace, vreča ili ino koje druge vrsti orudje, niti je slobodno kmetove siliti, da prilikom obdržavanja gospoštinskih sudovah, ili posvećenja crkve, ili prigodom ine koje svetkovine, budi u gotovom novcu, budi u prirodinah i što pridonesu.

Nadalje.

16. Nijednomu gospodinu zemaljskomu ne dopušta se, da prisili sela svoja, da ma i u kojem slučaju svoju marvu davaju u mesnicu, već, pošto mesnični prihod sačinja pravo gospoštinsko, nadleži takodjer gospoštini dužnost skrbiti za blago, koje se ima sjeći u mesnicah, i to bez da smie u to ime ikakovu daću zahtievati, isto tako nije slobodno, od mladog plodonosnog drveća, i vlastitog gnoja ikakovu korist od kmeta tražiti, a niti se mogu zanatlije siliti, da svoju tlaku radom svojim zanatlijskim obave.

Priedupriedjenje prevare u naplati vojničkih prolazah i predpregah.

17. Da nebudu prevareni kmeti u naplaćanju prolazah i predpregah vojničkih, imat će mjestni sudci takove novce pod odgovornostju godišnjih rečenim načinom propisanih računah u

Digitized by Google

svoje ruke primiti, i onim kojih idu, izplatiti; gospoštinski pako činovnici nesmiju se upuštati u pobiranje takovih novacah.

Kako se imadu panduri obskrbiti.

18. Gospoštinske pandure imadu sama gospoda zemaljska, kojoj služe, plaćati, nipošto pako kmeti, ako iz razloga javnog mira nastane potreba većeg broja pandurah, takove namiestit će županijsko poglavarstvo, i plaćat će ih iz županijske domaće blagajne. Napomenuti panduri ako posluju po selih, bilo u gospoštinskih ili drugih kakovih poslovih, nesmiju od selah i kmetovah zahtjevati hrane, pića, foringah ili ma što inog, a gospoština bit će dužna prekršitelje strogo kazniti, i obvezati, da kvar nadomieste.

Tamničke pristojbine.

19. Od utamničenih, ili u kladu spetih, nesmie se u buduće ništa zahtievati; ako bi ipak potreba nastala u većih izgredih zatečene u gvoždje staviti, bit će slobodno od ovih u vrieme, kad im se okovi skinu, samo 12 kr. uzeti, što će pandurom i kovaču zajednički pripadati.

Kad se marva uganja.

Ako se marva i krmad zatečena u kvaru uganja, ima se po seoskih sudcih odmah kvar procieniti i naknaditi, i napose od svakog svinčeta, koze ili teleta ugonitelju platiti 1 kr., od svakog pako komada većeg blaga 2 kr. Marvu ili krmad zatečenu u kvaru nije slobodno ubiti, izim ako nije moguće, da se utjera, u kojem slučaju treba, da su seljaci, ili oni, na koje to spada, predbježno dvaput opomenuti, a tada, ako neće odustati, da i dalje kvar čine, slobodno je toli radi neposlušnosti, koli radi nemogućnosti ugnanja, jedno naime svinče ubiti, u takovom slučaju nesmie se, izim naknade kvara, od ostale živine nikakova globa u krajcarih tražiti.

Ova naredba ima se pod prietnjom previšnje nemilosti i najteže kazne točno i nepovriedivo obdržavati, uzdržujuć si Njeg.

Digitized by Google

posvećeno Veličanstvo podpuno vlast iz razlogah, koji mogu s vremenom nastati, naredbu otu u cielom ili dielomice polag svoje previšnje volje promieniti.

Poglavje III.

Pravilne urbarske točke od god. 1808., 1809. i 1810. Pravilo i mjerilo tlake.

1. Pravilom neka služi; da od jednog cielog kmetskog selišta prieko broja previšnjim patentom od 15. ožujka 1756. urbarski propisane tlake sa 28 dvopreżnih ili 56 ručnih težakah, uz stalno opriedieljenu cienu niti više zahtievati slobodno nije, a niti sdruge strane kmet više dati dužan nije i da se tako razmierno od jednog polovičnog i četvrtnog selišta samo polovica i odnosno četvrti dio težakah računati smie, nu i ove težake kroz ljetne mjesece gospodin zemaljski podpuno zahtjevati nesmie, već se u tom pogledu ravnati imade po urbaru za kraljevinu Ugarsku propisanom, dosliedno u rabljenju tlake razmjerje takovo obdržavati mora, da za šest zimskih mjeseca od cielogodišnje dužnosti barem četvrti dio pridržan ostane, dočim gospoda zemaljska na dalje ovlaštena ostaju, ciele kuće i selišta podložnikah dužnosti tlake riešiti, ili tlaku gospoštinsku komu drugomu prepustiti.

Poprieční težaci priepoviedaju se, listine daljine u pogledu dolazka i povratka imadu se sastaviti.

2. Tlaka popriečna priepovieda se, propis točke 3. previš. ugarskog urbara proteže se na slavonske županije tako, da se, po običaju u Ugarskoj poprimljenom, po poglavarstvu uz sudjelovanje gospoštinah sastave listine daljine u svakoj gospoštini uvažujuć miestne okolnosti i obzirom na dolazak i povratak, kako da se ovaj računa kod obavljanja tlake, listine te imaju se izdati gospodi zemaljskoj ravnanja i obdržavanja radi.

Pečati i registri vrhu odslužene tlake.

3. Da nebudu kmetovi lišeni pripadajuće im naplate za tlaku, i da ih gospoštinski činovnici ne zavadjaju, valja im odmah poslie

Digitized by Google

obavljena posla pečati izdati ili barem porazdieliti, u obće kmetu, kada i ako zahtieva, poso odmah naplatiti, napokon da se činovnikom gospoštinskim prilika ne pruži preko zakonitog broja tlaku zahtievati, treba po propisu urbara slavonskog §. 26. u svakoj gospoštini registre vrhu tlake točno voditi.

Urbar se ima u jeziku slavonskom občinam izdati.

4. Da se kmetovi točno upute toli o pravih gospoštinskih, koli i svojih dužnostih, blagoizvoljelo je Njeg. posvećeno Veličanstvo premilostivo zapovieditи, da se za tri županije dolnje Slavonije dne 15. ožujka 1756. izdan premilostivi urbar na slavonski jezik prevede, i prieko kr. namiestničkoga vieća previšnjem miestu predloži, za da se poslje previš. odobrenja sa priloženimi potrebnimi urbarskimi tabelami medju občine porazdieliti uzmogne.

Naredba glede zemaljah remanencialnih.

5. Zemlje preostale (remanenciales) nemogu se uvrstiti medju zemljišta allodialna, stoga se po naročitoj previš. zapoviedi odredjuje, da se takove zemlje neoduzimlju porezu, i da oblasti u tom pogledu pod strogom odgovornostju dužnost svoju vrše. Ovim kralj. odpisom rieśava se pitanje glede zemaljah remanencialnih, koje nisu niti strani, niti miestni kmetovi, a niti občine preuzele uz urbarske i javne terete, već koje su u rukuh gospode zemaljske predbježno ostavljene.

U pogledu novih izmierah i urbarskih uredjenjah u područnih mjestih županije sriemske, Bingula, Petrovce, Putnice, Malo-Radince, Erdövégh, i staro Jankovce naloženo je županiji sriemskoj dne 19. veljače 1811. br. 4651., buduć da su gospoda zemaljska, kako se vidi iz zapisnikah o autentikaciji izmjerah, krivog mnienja, da bi one čestice zemaljah, koje su od obskrbljenja kmetovah preostale, spadale na slobodno razpolaganje gospoštinah, te što se ova predmnieva nebi sudarala niti sa previšnjom uredbom urbarskom, a niti s previšnj. kr. odlukami, — neka županija shodna odredi, da se porezna zaklada u tom pogledu neumanji.

Digitized by Google

Kako se ima računati dovoljnost paše.

Dovoljnost paše nema se ograničiti na 3 rali, koje se običavaju računati na jedno cielo selište, već se ima polag mjestnih okolnostih nedostatak odmieriti takodjer u jednom dielu gospoštinskih šumah uz obdržavanje šumskog reda.

Kako se mogu kmetovom natrag uzeti industrialna zemljišta, krčevine, vrti i šljivici?

Zemljišta industrialna, medju koja spadaju i krčevine, nemože gospodin zemaljski kmetu natrag uzeti, već jedino putem i načinom zakona i prev. urbarom propisanim, t. j. putem suda gospoštinskog uz pomoć županijskog odvjetnika, što se sve zatim županijskom sudu i odavle kr. namiestničkomu vieću predložiti ima, a pravilom ima služiti: da se zemljišta industrialna, prie svega zakonito odkupljena, na nadopunjenje selišta samo onda obratiti mogu, gdie od zemljištah, od prie na urbarska selišta spadajućih, nebi toliko preostalo, da se nedostatak u konštitutivu popuni, ujedno je Njeg. posvećeno Veličanstvo u pogledu vrtovah i šljivikah premilostivo izjavilo, da bi Njeg. Veličanstvu drago bilo, da bi gospoda zemaljska kmetove u posiedu vrtovah i šljivikah ostavila. U protivnom slučaju, ako bi gospoda zemaljska takov izvanselištni vrt sebi prisvojiti htjela, premilostiva je volja Njeg. posvećenog Veličanstva, da se drveće nema u obće, kao što biva glede grunta i polja, već na pose po pravoj vriednosti procieniti, te samo u onom slučaju, ako Njeg. posvećeno Veličanstvo procienu predbežno obavljenu i previšnjoj potvrdi preko kr. namiestničkoga vieća podnešenu odobri, i dotični gospodin zemaljski procienbenu svotu položi, takov vrt kmetu uzeti smie.

Uredjenje manastirskih miestah, Bernjavor nazvanih.

8. Propisuje se, da se manastirska mjesta, Bernjavor zvana, u županiji sriemskoj urbarski urede, ili ako iz razlogah predbježno previšnjemu miestu podastrtih, nebi moguće bilo, urbarsku regulaciju izvesti, imade se glede postupanja s njimi jedne vrsti trajni ugovor izraditi i previšnjemu odobrenju podnieti.

Digitized by Google

Drva za ogriev, gradju i gospodarsko orudje.

9. U pogledu ogrievnog i gradjevnog drvarenja, što kmetu pripada, ima se po propisu premil. urbara slavonskog §. 9. na to ići, da, gdie ima šumah u obsegu seoskog područja, bude drvarenje ogrievno po običaju, gdje kakov vlada, prije svega na pobiranje suhih i na zemlji ležećih drvah, i na vrieme po gospoštini opriedieljeno, ili na stanovite u tjednu dane; drvarenje pako za gradju na skrajnu potrebu ograničeno, i to za gornji dio krova, nipošto pako za brvna, i što još za stanja treba, a to će gospodin zemaljski uz predbježnu prijavu kmetovom doznačivati, treba pako kmetove siliti, da kuće svoje iz tvrdog gradiva, i gdje se takovo dobiti nemože, iz sirovog cigla prave. Što se pako tiče drva, što su dosad dobivali za kola, i drugu gospodarsku spravu, običaj taj ima se bez svake promiene i u buduće uzdržati i kmetovi u dosad imanoj takovoj blagodati štititi, ipak tako, da po šumah neidu izvan putevah naročito za prolaz odredjeuih, jer to obća sigurnost, i štednja šumah zahtieva.

Zakonita desetina.

Pošto gospodinu zemaljskomu u smislu točke 4. slavonskoga urbara od usijanih krčevinah poslie minulih triuh prostih godinah, desetina, od izkrčenih pako livadah od svakog kosca, a isto tako od svake rali šljivika, nipošto desetina, već 15 kr. pripada, blagoizvoljelo je Njeg. posvećeno Veličanstvo odlučiti, da se desetina od takovih naime onda daje, kada se posiju polja krčevinska, ili seliŝtne kalkature, ili vlastite zemlje gospoštinske na temelju ugovóra sklopljena s gospoštinom, nu od takove vrsti plodinah sijanih i proizvedenih na svih ostalih zemljah, bilo seliŝtnim ili izvanrednim zakonom u smislu urbara već obterećenih, dosljedno takodjer vrtnih i zavrtničnih, nepripada desetina.

Razumieva se, da od šljivah u nikakovo ime desetina nepripada.

Desctina od suhog.

11. Od zemaljah u tekućoj godini za sjetvu opriedieljenih, koje ipak kmet niti sam, niti po drugom posijati nebi htjeo, do-

Digitized by Google

pušta se desetina po razmierju prostora, i priroda susjednih kmetovah u onoj vrsti, koju su najbliži susjedi sijali, i jedino u onom slučaju, ako bi kmet za vremena propustio gospodinu zemaljskomu prijaviti, da mu nije moguće polje posijati, poslie ove prijave nadleži gospodinu zemaljskomu o načinu obradjenja, napose skrb uzeti, razumjeva se pako, da u slučaju marvinske kuge i sličnih nesgodah, radi kojih kmet niti sam, niti prieko drugih polja obraditi nebi mogo, takovoj desetini miesta nema.

Desetina od suhog pripada takodjer od onih zemaljah, koja bi kmetovi kriepostju kakove obveznosti, po ugovoru ili na drugi koj način preuzeli, da ih izčiste ili izkrče, ako krčenje nebi započeli, ili za to ustanovljene rokove zanemarili, nu uviek u razmjernoj mjeri.

Protumačenje oranja obična sa 6 volovah.

12. Da se predupriedi oštećenje kmetovah, koje bi moglo nastati time, što se krivo shvaća već od prie obstojeća i god. 1786. na novo proglašena naredba, da se oranje od jedne rali sa 6 volovah namiriti ima sa isto toliko pečati, i da nebude stoga povoda pritužbam, Njeg. posvećeno Veličanstvo zapoviedilo je, da se gori navedena naredba imade tako razumieti; da se, budući se obzirom na tlo u županiji sriemskoj sa volovah orati običaje, nema preoranje jedne rali, već djelo jednog cielog dana, preorala se ral, ili ne, sa 6 pečati namiriti, dosliedno da se u tom smislu imadu kmetovi sa toliko pečati izplatiti, koliko su ih u istinu pvivriedili, izim toga valja primietiti, da, u koliko se preoranje jedne rali zemlje, u smislu od prie obstojeće za takovo djelo miere, nebi sa 6 pečati dovoljno namirenim smatralo, valja u tome preoterećene kmetove, u koliko naime tražbina miesta ima, takodjer za prošlost odštetiti.

O povišenju činža od rali šljivikah.

13. Što se tiče činža, koj je u smislu §. 4. slavonskog urbara sa 15 kr. od svake rali šljivika ustanovljen, i po gospoštinah, kao činžene knjižice kmetovah dokazuju, u županiji sriemskoj od god. 1803. na 30 kr. povišen; blagoizvoljelo je Njeg.

Digitized by Google

posvećeno Veličanstvo premilostivo zapoviediti, da se urbarom slavonskim u tom pogledu ustanovljena daća strogo obdrži, i sve, što je prieko ovog pravila kmetovom uzeto, njima povrati. U buduće pako bit će slobodno u pitanju stojeći činž jedino u onom slučaju povisiti, ako se pred gospoštinskim sudom dokaže, da su takovi šljivici staru svoju kakvoću promienili, te da su ili u oranice ili u livade pretvoreni.

Kotlovina ustanovljena sa 2 for. i kakovog pravila valja držati se u pogledu drvah potrebnih za pečenje rakije.

14. U pogledu kotlovine sa 2 for., koju gospoština pobire toli od onog, koj u svojem, koli od onog, koj u tudjem kotlu rakiju peče, kao što i u pogledu pogodbe sa gospoštinom obstojeće o drvih za pečenje rakije potrebnih, blagoizvoljelo je Njeg. posvećeno Veličanstvo u tom pogledu od prie ustanovljeni postupak potvrditi, i u buduće takodjer odrediti, da se za dozvolu pečenja rakije toli u vlastitom, koli tudjem kotlu, plaćaju 2 for. i jer gospoštine po urbaru dužne nisu kmetovom badava davati drva za pečenje potrebna, valja kmetove uputiti, da se glede potrebnih u tu svrhu drvah sa gospoštinom pogode, bilo neposredno za drva, ili, kao što je u mnogih miestih opaženo, uz daću pod naslovom 3 krajcara od kopača, ili od svakog viedra šljivah 1 kr., nu jedino oni kmetovi, koji su u istinu voljni rakiju peći; poslie načinjene jednom pogodbe nadležat će gospoštinam dužnost, u tu svrhu potrebna drva kmetovom davati. U ostalom prosto ostaje, da se gospoštine u tom predmetu sa kmetovi pogode i na drugi koj način, držeć se ipak propisah urbarskih.

Točenje vina i rakije.

15. Vinotočje uredjeno je, kao što i u Ugarskoj. U pogledu točenja rakije odredjeno je, da se kmetovom u županiji sriemskoj u rokovih za vinotočje propisanih u obće dopusti, i da oni mogu izvršivati toli točenje obiuh vrsti, koli i podavanje jela stranim i pridošlim gostom uz plaću, u koliko su obćine pravimi gostionami obskrbljene.

Digitized by Google

Novčane globe glede pasah i grabežljivih pticah ukidaju se.

16. U pogledu novčanih globah po županiji sriemskoj ustanovljenih od suvišnih pasah, i grabežljivih pticah propisano je, da se takove globe kao protivne izdanim pravilnim naredbam poreznim u buduće jednostavno ukinu, te da se uništenje suvišnih pasah, i grabežljivih pticah stranom primjernih nagradah podieljenjem, stranom u slučaju očite zlobe tamnicom, ili telesnom kaznom postignuti nastoji.

Iz propisah magjarskoga urbara.

Poglavje IV.

Članak I.

O vinotočju što kmetom pripada.

Kriepostju čl. 36. 1550. slobodno je kmetom vino točiti od svetka sv. Mihalja do Jurjeva, gdie ima vinskih brdah, gdie pako takovih nema, od Miholja do božića.

Glede točke ove ustanovljeno je u poglavju V. pag. 30., bila vinska gora velika ili mala, da vintočje pripada od Miholja do Jurjeva, na dalje, da je kmetu za vrieme po urbaru njemu dozvoleno vino ma igdje nabavljeno točiti, i to ili u kući, oštariji stalno namienjenoj, ili u drugoj podložničkoj kući, uz to ipak valja paziti, da se naselnikom (incolis) u svih miestih, sačinala ova veliku ili malu občinu, vinotočje dopustiti mora.

Članak II.

Vinogradarom razštrkano u goricah stanujućim, izim takodjer običnog i drugdje kmetovom dozvolenog vremena, dopušteno je vinotočje, nu uz ograničenje, da samo za vrieme radnje u goricah i za porabu tamošnjih radnikah vino točiti smiju.

Članak III.

Gornjakom, koji občine sačinjaju, isto tako kao što i tlaku služećim u ravnicah u smislu urbarskog pravilnog uredjenja pripadaju blagodati vinotočja, drvarenja i paše, u svemu dakle imadu se urbarski urediti, kao što i nalazeći se u ravnicah.

Digitized by Google

Članak IV.

Ustanovljenje vinotočja na predijih.

U onih miestih, gdje se gorice nalaze na predijih od slobodnog razpolaganja gospoštinskog ovisnih, pripada kmetom vinotočje od Miholja do božića, a po goricah spadajućih na naseljena, popisana, i za obstanak porezovnikah opriedieljena, i u popis portah unešena predija, do Jurjeva, jer se takova predija polag prenavedenih razlogah sa selištnimi zemljišti smatraju za jedan isti teritorij, te se ne samo takova, na kojih su kmetovi kuće sagradili, već i takova, koja su im za potrebu obstanka obradjivanja radi podieljena, imadu se za naselbine smatrati; izim toga miesta, koja na predijih na jednog te istog gospodina zemaljskoga spadajućih, nemaju istina dodieljenih selištnih zemaljah, već jedino sačinjaju gorično brdo, i dosad uživaju polugodišnje vinotočje, kao što se imaju već stoga gledišta smatrati i u tom pogledu kao predij dodieljen i utelovljen, isto tako treba uzdržati ih putem urbarske regulacije u uživanju polovičnog vinotočja.

Članak V.

O gospoštinskom vinotočju, kao regalnom pravu.

Premda kmetovom za nieko vrieme pripada vinotočje, to ipak prosto ostaje u gospoštinskoj gostioni, da prima i namiesti putnike, ili koja će se kašnje otvoriti, cielo lieto točiti svake vrsti pića, a isto tako rakiju i pivo; pravljenje take vrsti pića sačinja pravo gospoštinsko.

Što se tiče ovog zemljištnog prava, u tom ustanovljuju zakoni zemlje sliedeća:

Člankom 36. §-om 2. god. 1550. ustanovljen je vinotočja način taj: gdie na plemićkom dobru vinskih gorah nema, te su kmetovi prisiljeni piti vina privožena i strana, budi prosto kmetovom vinotočje od Miholja do božića; nu gospoštini cielo leto uz pravednu cienu i miestnom, pravednom i običnom mierom (požunskom).

§. 3. Samo da pojedinim kmetskim kućam vino na viedra i pehare silom ne nameću, nediele, i za tim načinom porazdieljeno vino, od kmetovah, koji bi voljeli bez vina biti, nezahtjevaju plaću.

Digitized by Google

§. 4. U miestih, gdie se vinske gore nalaze, i kmetovi u goricah vino proizvadjaju, odredjeno je, da mogu kmetovi svoja vina točiti od Miholja sve do Jurjeva, a gospodi zemaljskoj prosto ostaje na njihovih imanjih vinotočje, kako je gori naznačeno, i ne drugačije.

§. 5. Ako bi kmetovom vina nestalo za vrieme izmedju Miholja i Jurjeva, može gospodin zemaljski onog miesta, i nitko drugi, kroz takovo medjutimno vrieme vino točiti načinom gori rečenim. U urbaru ustanovoljeno je, da se točenje pokvarenog pića kojegodjer vrsti kmetovom nametnuti nesmie.

Nadalje, kmet koj toči gospoštinsko vino, prost je od tjednje tlake tako dugo, dokle toči, a od svakog viedra iztočenog pića imadu mu se platiti 4 dinara.

U točki 8. §. 1. prepovieda se kmetovom, tečajem gospoštinskog vinotočja, ma i koje vrsti pića točiti pod kaznom kontrabande i trodnevne ručne tlake, nu u miestih gdje se nalaze vinske gore, slobodno je ipak kmetu, da i za vrieme gospoštinskog vinotočja za domaću potrebu vino svoje na gospoštinskoj površini proizvedeno uvažati, i takovo slobodno piti može.

Članak VI.

O načinu vinotočja.

U smislu čl. 35. god. 1598. morati će se vinotočje redomice po kućah vršiti i nastavljati, nu u vreme člankom 51. god. 1559. naznačeno.

Ako ima plemičkih dvorovah od vajkada vinotočjem ovlaštenih, takovi ostaju u uživanju takovih poveljah. Godine 1655. člankom 31. §. 3. ustanovljeno je, da kmetovi, koji u ustanovljenih obrocih vinotočja izvršivali nisu, niti u buduće takovo izvršivati nesmiju.

Članak VII.

Pravo vinotočja kmetom dopuštena ima se iznajmiti.

Njeg. posvećeno Veličanstvo dozvoljelo je premilostivo, da se na svih komorskih imanjih vinotočje, občinam zakonom do-

Digitized by Google

pušteno iznajmi putem dražbe više nudjajućim, i takov arendalni činž na probit ciele obćine obrati, i da se ova kraljevska odluka na kmetove i drugih gospoštinah u obće uporavi takovim načinom, da se iznajmljenja takovog kmetskog vinotočja, za izbjeći svako razdraživanje, preduzmu u prisutnosti županijskih častnikah, a da se o koristi takovog iznajmljenja naselnici predbježno poduče.

Članak VIII.

O mješovitom kmetskom vinotočju.

a) Premilostiva kr. odluka pod br. dvorskim 2410. god. 1787. pod Josipom II. izdana podieljuje kmetovom točenje vlastitog vina kroz cielu godinu toli na velikom (al ingrosso) koli na malom (al minura) dvor. br. 2078. 1703. i br. 13421. 1780. dvor.

b) Premilostivom kr. odlukom pod br. 2810. od 12. ožujka 1763. propisuju se neke promiene u pogledu slobodnog miešovitog vinotočja kmetovom dopuštenog, naime: 1. kmetovi, koji uživaju dozvolu alla minuta, mogu samo prieko ulice vino razprodavati (Verschleiss über die Gasse, distractio vini trans plateam) nipošto pako vinotočje izvršivati, ili u kućah svojih oštarie držati; 2. da se ova razprodaja alla minuta proteže na sve vino, što kmet proizvede bilo u području svoga prebivanja, ili izvan toga. 3. U pogledu vinotočja, što po propisu urbara pripada kmetovom i obćinam, nebavećim se vinogradarstvom, ima se na dalje urbarski običaj uzdržati.

Glede dozvoljenog miešovitog vinotočja kmetovom, obratili su se godine 1791. stališi i redovi na Njeg. posvećeno Veličanstvo sliedećom u jezgri molbom.

Pošto jasni i pozitivni kraljevine zakoni, a na pose čl. 36. 1555—12. 1553—31. 1655. u tom pogledu pravilo ustanovljuju, dapače navedeni čl. 31. 1655. naredjuje kaznu proti kmetovom, koji izvan vremena zakonom dozvoljena vinotočje zlorabe, te očito bi bilo, da se tu radi o stožernom pravu zemljištnom, pače o specialnom pravu gospoštinskom, u kojem se bez očite povriede povlastice i vlastnosti niti ograničiti, niti oštetiti nebi mogle, i ako sve to nebi zapriekom bilo, buduć da je izkustvom dokazano, da u više miestih kmetovi dozvolom vinotočja kao sebi štetnom

Digitized by Google

poslužiti se nisu htieli, a u mnogih miestih radi štetnih posliedicah kratkog vremena od takove dozvole dobrovoljno odustali; miesta pako, koja su vinotočje zlorabeć, takovo nastavljala, u imetku svom i podnašanju javnih teretah sve više i više propadaju; stoga naravno sliedi, da bi im se blagodat ta, jer obćenita biti nemože, i što ju, nemogući konkurenciju s gospoštinom podnieti, dobrim uspiehom uživati nebi mogli, i što pruža priliku, da oslabe, i zanemare druga sredstva za koristniji obstanak, i poreznu snagu, pače se tim putem od obradjivanja svojih zemljištah odbijaju, već iz razloga njihove štednje oduzeti morala. Br. dv. $\frac{992}{993}$ 1791.

Kriepostju izdane kr. odluke, ima se u pogledu dozvoljenog kmetovom slobodnog vinotočja, dosadanje stanje na dalje pridržati, dakle, gdie sada obstoji sloboda vinotočja, nema se promieniti do budućeg sabora, već se ima pridržati u stanju, u kojem će ju buduće zakonodavstvo zateći.

Članak XI.

O broju vinotočnih kućah.

O broju vinotočnih kućah nema obćenite odluke, nu u praksi ima se broj taj prilagoditi većemu ili manjemu broju pučanstva, udobnosti stanovnikah, i obzirom na svrhu, da se što bolje prihod obćini osigura.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

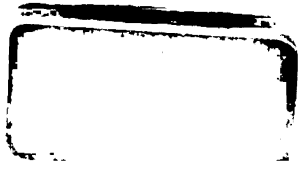

Digitized by Google

Digitized by Google